K 18801/2

ქართველთა საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების გამოცემა
ძველი ქართული მწერლობა.
ტომი I.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შაჰ-ნამე

ანუ

მეფეთა წიგნი

ქართული ვერსიები.

ტექსტი გამოსცა და წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთო
იუსტინე აბულაძემ

თბილისი
სტამბა „ქართლი" მ. ლოლაშვილისა, პუშკინის ქ., №. 10. შენობა.
1916 წ.

საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების გამოცემა
ძველი ქართული მწერლობა
ტომი I.

ეროვნული ბიბლიოთეკა
821.222.1-13
შ 35

შაჰ-ნამეს

ანუ

მეფეთა წიგნის

ქართული ვერსიები.

ტექსტი გამოსცა და წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთო
იუსტინე აბულაძემ

თბილისი
1916 წ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სტამბა „ქართლი" მ. ციციშვილისა, პუშკინის ქ., ძვ. სემ. შენობა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პირველი ტომის სტატიათა სარჩევი

	გვერდი
ა. წინასიტყვაობა	I—XVI
ბ. პროზაული საამიანი და შაჰ-ნამეს ვერსიები	XVI—XXVIII
გ. ირანულის ეპოსისა და „შაჰ-ნამე"-ს გავლენის კვალნი ჩვენს წარსულსა და ლიტერატურაში	XXVIII—XXXI
დ. ხელნაწერთა საძიებელი . . .	XXXII
[illegible]	XXXIII—XXXIX

გთხოვთ, წიგნის წაკითხვამდე, აუცილებლად გაასწოროთ შემდეგი შეცთომები, რომლებიც აზრს სცვლიან:

მე-V-ე გვერდზე, განცხადებაში, მე-11 სტრიქონში, დასტამბულია „გამოლექსავის", უნდა იყოს „გამლექსავის". აქვე, წინასიტყვაობაში, მე-XX-ე გვერდზე, მე-16-ე სტრიქონში, დასტამბულია: „რაც შეეხება მეორე საკითხის"... უნდა იყოს: „რაც შეეხება მეორე საკითხს". მე-XXVII-ე გვერდზე, პირველ სტრიქონში დასტამბულია „შეთვისებულის", უნდა იყოს „შეთვისებული". მე-XXVIII-ე გვერდზე, მე-22-ე სტრიქონში დასტამბულია „სიკვდილამდე", უნდა იყოს: „სიკვდილიდამ". მე-601-ე გვერდზე 2228,3 ხაზში დასტამბულია „ცისკა ზურგად მიაჩია", უნდა იყოს: „ცისცა ზურგად მიაჩნია". მე-71-ე გვ. 1-ლ შენიშვნაში „ომ"-ის ახსნა შეცთომით გვაქვს და უნდა მოისპოს: იხ. ლექსიკონში „ომა და ომაინი". წინასიტყვაობის მე-VIII-ე გვერდზე მე-4-ე შენიშვნას უნდა დაემატოს შემდეგი: „იხ. აგრეთვე წ. კ. გ. ს-ბის საგანძურში ომანიანის ხელნაწერი 3163 №-ი, რომელიც ამავე კორნელიე ჩაჩიკაშვილის ხელით არის შესრულებული".

19/XI 43

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ამ შრომას რომ შევუდექით ამ ოთხის წლის წინად, ჩვენ სახეში გვქონდა დაგვესტამბა არსებულ ვარიანტებთან შედარებული და შემოწმებული „შაჰ-ნამე"-ს ვერსიების ერთ-ერთის რედაქციის ტექსტი. მაგრამ, ჩვენის მუშაობის დროს, დავრწმუნდით, რომ ერთს რომელსამე ტექსტზე დამყარება, ანუ უკეთ, იმის ძირითად ტექსტად გამოყენება, შეუძლებელი იყო, რადგან არ აღმოჩნდა ისეთი ხელნაწერი, რომელიც საგრძნობი დეფექტებით და ხარვეზებით სავსე არ ყოფილიყოს. ეს გარემოება ფრიად ართულებდა ჩვენს მუშაობას, რადგან იგი გვაიძულებდა, ერთის მხრით,—სხოლიოებში აუცილებლად მოგვეთავსებია ძირითადის ტექსტის შესამოწმებელი ვარიანტები, მეორე მხრით,—შეგვესწორებია და განგვემარტა ეს თუ ის ძნელი ადგილი და, რადგან გალექსილი ამბავი მის გამლექსავის მიერ მეტის-მეტად შემოკლებისა და დაკნინების გამო, შეუძლებლად ხდიდა, როგორც თვით მოთხრობის, ისე მოქმედ პირთა გაცნობას, სიტყვათა და საკუთარ სახელთა განუმარტებლად,—დაგვერთო, როგორც ნასესხების სიტყვების, ისე საკუთარის სახელების, განმარტება და საკუთარ სახელთა და ცნებათა საძიებელი.

ეს გარემოება და ისიც, რომ ჟამთა ვითარებისაგან გამოწვეულის სტამბვის ძნელ პირობებში მოგვიხდა მუშაობა, გვაიძულებს ამ გზობისად გადავდვათ ვერსიებისა და მათი ავტორების შესახები ვრცელი გამოკვლევა და მოვათავსოთ ამ წიგნში მხოლოდ მოკლე ხელსამძღვანი ცნობები ამ ჩვენ მიერ გამოქვეყნებულის ძეგლის შესახებ.

20 დეკემბერი, 1915 წ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა
ბსბ

წინა-სიტყვაობა

I

წინამდებარე ტომი შეიცავს „შაჰ-ნამე“-ს, ანუ „მეფეთა წიგნი“-ს, ქართული ვერსიების ერთს ნახევარს, გადმოსტამბულს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საგანძურის ხელ-ნაწერებითგან სავსებით და უცვლელად, ე. ი. იმავე კრებულის სახით, როგორიც დაუცავს ჩვენთვის ამ ხელნაწერებს და, როგორც ამგვარი, წარმოგვიდგენს „შაჰ-ნამე“-ს ქართული ვერსიების ტექსტის შემუშავების პირველ ცდას.

ხელ-ნაწერები, რომლებითაც ჩვენ ვსარგებლობდით ჩვენის ძეგლის ტექსტის შემუშავების დროს,—ყველა,—ერთს საეკლესიო მუზეუმის 858 № ხელნაწერს გარდა,—შეადგენს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საგანძურის კუთვნილებას და განიყოფება ორ ჯგუფად:

პირველის ჯგუფის ხელნაწერები, როგორიცაა: 1505, ს. მ. 858 და 2384 №№-ები, წარმოგვიდგება ერთის მთლიანი კრებულის სახით და შეიცავს ცალკე სათაურების მქონ სხვა და სხვა ავტორთა ნაწარმოებთ, რომლებიც ეპიზოდების სახით შედიან საერთოდ ქართულ ენაზე არსებულის „შაჰ-ნამე“-ს, ანუ „მეფეთა წიგნი“-ს, ვერსიების შედგენილობაში, შემდეგი სათაურებით: 1) „ზააქიანი“, ე. ი. ზააქის თავგადასავალის წიგნი, 2) საამიანი, ანუ საამ-ნამე, რომელიც წარმოგვიდგენს როსტომის პაპის (ბაბუის) საგმირო თავგადასავალს და 3) როსტომიანი, ანუ რუსტემ-ნამე, რომელიც მოგვითხრობს ირანის გმირთა-გმირის რუსტემის საგმირო საქმეებს.

მეორე ჯგუფის ხელნაწერები კი, როგორიცაა ა. ორბელიანისეული 1580 №-ი და დადიანისეული 406 №:ი, შეიცავს მხოლოდ როსტომიანს, ან და, როგორც 4528 №-ი—მხოლოდ საამიანს, ე. ი. დასახელებული კრებულის ერთს რომელსამე ცალკე ნაწილს.

აქ ჩამოთვლილი ხელნაწერების მიხედვით, ჩვენი ტექსტიც შე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სდგება სამის უმთავრესი ნაწილისაგან, სახელდობრ: ა) ზააქიანისაგან, რომლის გალექსვა ეკუთნის მეფის მდივანს მამუკას, რომელიც მე-17 საუკუნის პირველს ნახევარში მოღვაწეობდა [1]), ბ) საამიანისაგან, რომლის გამლექსავად ასახელებენ ბარძიმ ვაჩნაძეს [2]) და გ) როსტომიანისაგან, რომლის გალექსვას პოეტი არჩილ-მეფე მიაწერს ხოსრო თურმანის ძეს [3])

ამ პირველს ტომში მესამე ნაწილის, ე. ი. როსტომიანის, მხოლოდ ერთი ნახევარი დაისტამბა, სახელდობრ: ტექსტი თავდება როსტომისაგან ზურაბის მოკვლით და მკვდარის შვილის შავ-დევისაგან მოთქმა-ტირილით. ამნაირად ამ პირველის ტომის დასასრული Vullers-ის „შაჰ-ნამე"-ს ტექსტის პირველისავე ტომის დასასრულს უდრის.

II

ზააქიანისა და საამიანის ძირითადი ტექსტი.

პირველის, ე. ი. ზააქიანის, ხელ ნაწერები ყველა ნაკლულევანია. ზააქიანის შესავალი 25 ხანამდე დაუცავს ჩვენთვის ჯერ-ჯერობით ერთად ერთს 1505 № ხელ-ნაწერს, რომელიც ეკუთნის მე-18 საუკუნის მე-2-ე ნახევარს და შესრულებულია საუკეთესო კალიგრაფიისა და გადამწერლის მღვდლის ნიკოლოზის შვილის კორნელიეს ხელით [4]). სამწუხაროდ, ამ 1505 № ხელ-ნაწერშიაც კი სათაური, რომელშიაც გადამწერელი იუწყება ზააქიანისა და საამიანის ავტორთა ვინაობის შესახებ, დაფლეთილია და მისი ნახევარზე მეტი წილი მოსპობილი, მაგრამ აზრითა და აგრეთვე ზოგიერთი ჩვენამდე მოღწეული ბიბლიოგრაფიული ცნობების მიხედვით, შესაძლებელი ხდება ამ საინტერესო ადგილის აღდგენა. 25-ე ხანიდან დაწყებული ზააქიანი შენახულა ერთს მე-19 საუკუნის დასაწყისის ძრიად მდარე ხელ-ნა-

[1]) იხ. ამის შესახებ ტექსტის სხოლიოში შენიშვნა, მე-6-ე გვ., მე-6-ე ხანა, მე-7-ე შენიშვნა.

[2]) ibid და 115 ხანის სათაური: „ნარიმანის სიკვდილი" და მისი შესახები შენიშვნა ვარსკვლავს ქვეშ.

[3]) იხ. არჩილიანი, კარი მე-2-ე ძველთა და ახალთა საქართველოს მელექსეთა და Е. Т., Опис., т. II., вып. II, стр. 138.

[4]) ამ ფაქტს ჩვენ მივაგენით ერთს საბა სულხან ორბელიანის სიბრძნე-სიცრუის წიგნის ხელნაწერის წარწერაზე; ეს ხელნაწერი რუსე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წერში, იხ. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების საცავებში 2384 №-ი ხელ-ნაწერი [1]), რომ ეს ხელ-ნაწერი არა, შეუძლებელი იქნებოდა ზააქიანის აღდგენა, რადგან 1505 №-ი ხელ-ნაწერის ფურცლები დაკარგულია და მასში სრულებით აღარ არსებობს 63 ხანა, სახელდობრ: 31—94 ხანამდე. 94—109 ხანამდე კი 1505 №-ი ხელ-ნაწერს გადარჩენია ერთი დაფლეთილი ფურცელი, რომელშიაც შენახულია 16 ხანა, ხოლო 109 ხანითგან დაწყებული 139 ხანამდი ისევ აკლია 1505 № ხელ-ნაწერს.

მაგრამ, აქაც, ჩვენდა ბედად, საეკლესიო მუზეუმში აღმოჩნდა ერთი 858 №-ი ხელნაწერი [2]), რომელიც შესრულებულია იმავე პირის ხელით, რომელსაც 1505 №-ი გადმოუწერია, რაც აშკარად სჩანს ერთის თვალის გადავლებითაც. ჩვენც, რამდენადაც შესაძლო იყო, აღვადგინეთ ეს დალუპული ადგილები, იხ. 3—11 გვ. გვ.

ამ ხელნაწერებს შემდეგ, ზააქიანის ტექსტის აღდგენისა და შემუშავების დროს, ჩვენ ანგარიში გაუწიეთ იმ გარემოებას, რომ პოეტი მე-17-ე საუკუნეში ცხოვრობდა, ამიტომაც უპირატესობა მივაკუთვნეთ 1528 № ხელნაწერს, რომელსაც შემოუნახავს ზააქიანის ერთი წილი და მთელი საამიანი [3]), ეს ხელნაწერი, როგორც უძველესი, სრულიად ამართლებს მეფის მდივნის ნამუკას ენის ფორმებსა და მართლ-წერას, რომელსაც ჩვენ კარგად ვიცნობთ ჩვენამდი მოღწეული საისტ. და საეთნ. საზოგადოების საცავებში უძველესი ხელ-ნაწერითგან, რომელიც შესრულებულია 1646 წელს იმავე პირის ხელით [4]). ამიტომაც ზააქიანისა და საამიანის ტექსტის შემუშავების დროს, უპირატესობა ამ საუკეთესო ხელ-ნაწერს მივაკუთვნეთ

თიდამ გამოუგზავნათ წ. კ. საზოგადოების მდივნის სახელზე, ამ 5 წლის წინათ, წ. კ. საზ. საცავებისთვის შესაძენად, არ ვიცით, შეიძინა, თუ არა, წ. კ. საზოგადოებამ ეს ხელნაწერი, რომელზედაც შემდეგი წარწერა იყო: ,,დაიწერა წიგნი ესე მალხენელი და მარტოსა გამამხნევებელი სიბრძნე-სიცრუის წიგნი ხელითა ჩაჩიკას შვილის მღვდლის ნიკოლოზის ძის კორნელიესაგან. ღმერთო, მშვიდობაში აკმარე, ვისაც ხელთ იყოს წიგნი ესე—ქმარი და თავი, ძენი და ასულნი ეკლესიის და ვინცა ჰკრავს თვალთა ნათელი. აღესრულა თებერვლის იგ, ქრონიკონი უო—470 წ.—1782 წ.“

[1]) იხ. Е. Так., Описаніе, т. I, вып. II, стр. 370.

[2]) იხ. Е. Так., Опис. т. II, вып. III, стр. 544.

[3]) იხ. საამიანის ამ საუკეთესო ხელ-ნაწერის შესახებ Е. Так., Опис. т. II, вып. III, стр. 487.

[4]) იხ. საისტ. და საეთნ. საზ. საცავებში 599 №-ი ხელნაწერი.

იხ. აგრეთვე წ. კ. გ. საზ-ის საცავებში ზააქიანის ხელნაწერი 3163 №-ი, რომელიც აგრეთვე კორნელიო ჩაჩიკაშვილის ხელით [illegible] შესრულებულია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

და ვისარგებლეთ 1505 და საქ. მუზ. 858 №№ ხელ-ნაწერების ვარიანტებით მხოლოდ მის პირველს ნაწილში, ანუ თავითგან მე-64 ხანამდე, ე. ი. იმ შემთხვევაში, როცა ამ ჩვენს ხელ-ნაწერში ზააქიანის ხსენებული ნაწილი დაღუპული იყო, თუმცა, ამავე დროს, როცა ჩვენის ხელ-ნაწერის ვარიანტები, 1505 და ს. მ. 858 №№-ებთან შედარებით, აშკარა უაზრობას წარმოადგენდა, ჩვენ შეგვქონდა შესწორებები ამ უკანასკნელების ვარიანტების მიხედვით, და ყველა ამ შემთხვევაში სხოლიოში ვათავსებდით 4528 №-ი ხელ-ნაწერის ვარიანტსაც. დაღუპული ადგილების შესავსებად ჩვენ გამოვიყენეთ მდარე 2384 №-ი ხელ-ნაწერის ვარიანტიც, და ამ შემთხვევაშიაც დავიცავით ისევ 4528 №-ი ხელ-ნაწერის მართლ-წერა.

III

ამნაირად ჩვენის შრომის მეორე ნაწილის, ე. ი. საამიანის, ტექსტს საფუძვლად უდევს 4528-ე №-ი ხელ-ნაწერი, იმ განსხვავებით, რომ იმ შემთხვევაში, როცა ტექსტი ენის მხრით აშკარა უკანონონობასა და, მაშასადამე, გადამწერლის შეცთომას ამხილებდა, ჩვენ უპირატესობას ვაძლევდით 1505-ე №-ს ხელ-ნაწერს (=საქ. მუზ. 858-ე №-ი) და ამავე დროს სხოლიოში ვათავსებდით 4528-ე №-ი ხელნაწერის წაკითხვასაც. ამასთან უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენი საამიანი წარმოადგენს ბარძიმ ვაჩნაძის მიერ გალექსვას ჩვენდამი მოღწეულის პროზით ნათარგმნის „საამ-ნამე“-სას (საამის თავგადასავალი), რომელიც აღმოჩნდა ჩვენ მიერ ტექსტის სტამბვის დაწყებიდგან ერთის წლის შემდეგ [1]), რომ ეს გარემოება არა, ეს ხელ-ნა-

[1]) ეს ძვირფასი ხელ-ნაწერი unicum ამ ჟამად შეადგენს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების საგანძურის საკუთრებას, იხ. 921 №-ი ხელ-ნაწერი. ხელ-ნაწერს, სამწუხაროდ, თავი და ბოლო აკლია. დაწერის დატა არა აქვს, მაგრამ იგი ძალიან გვაგონებს „რუსუდიანი“-ს სტილს და ენის მხრით უნდა ეკუთვნოდეს მე-18-ე საუკუნის პირველ ნახევარს. ჩვენ მიერ წარმოდგენილი გალექსილი საამიანი სიტყვა-სიტყვით მისდევს ამ პროზით ნათარგმნს და, რომ გვიან არ ჩაგვვარდნოდა ხელში, ჩვენ აუცილებლად ვარჩევდით უფრო ადრე ამ უკანასკნელის გამოქვეყნებას, რადგან იგი, თავისი სიძველით, წარმოგვიდგენს ფრიად საინტერესო ძეგლს, რომელსაც „შაჰ-ნამე“-ს არსებულ ვერსიათა საკითხის გადაწყვეტისათვის ბევრად მეტი მნიშვნელობა აქვს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წერი, ჩვენის ძეგლის სტამბვის იმ თავითვე, დიდ სამსახურს გაუწევდა საამიანის ტექსტის შესწორებების საქმეს, მაგრამ ვიმედობთ, რომ ჩვენ მიერ ძირითადი ტექსტისთვის არჩეული ზემორე დასახელებული 1528-ე №-ი ხელ-ნაწერი თავისი ვარიანტებით სავსებით ამართლებს ამ ძეგლის, ე. ი. ახლად აღმოჩენილის საამიანის, პროზაული თარგმანის ენას.

სამწუხაროდ, ჩვენ არ შეგვიძლია რაიმე გარკვეული აზრი გამოვსთქვათ იმის შესახებ, თუ რომელი ძველის-ძველი ამბავი აქვს სახეში ზააქიანის გამლექსავ მეფის მდივან მამუკას, როდესაც იგი ამბობს: „საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის-ძველით“[1], ჩვენამდი მოღწეული პროზითი საამიანი, თუ სხვა კიდევ უფრო ძველი თარგმანი. ეს კი აშკარაა, რომ ჩვენს ზააქიანსა და პროზით საამიანში მოთხრობილს ზააქის ამბავს ერთი და იგივე შრომა არ უნდა ედვას საფუძვლად, რადგან მამუკას გალექსილი ზააქიანი, როგორც შინაარსით, ისე თავისი სიმოკლით, უფრო ემხრობა ფირდოუსის „შაჰნამე“-ში მოთავსებულს ზააქის შესახებს ეპიზოდს, ვიდრე ჩვენს ახლად აღმოჩენილ ძეგლში მოთავსებულს ვრცელს ფალავნების შესახებ მოთხრობას. ყველა ეს ფალავნები ამ პროზითი საამიანის ზააქის შესახებს ეპიზოდში წარმოდგენილია ზააქის მოპირდაპირებად, თუ მომხრეებად, ხოლო არსადა სჩანს მამუკა მდივნის გალექსილ საამიანში[2]. ყველა ამისდა მიხედვით, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მეფის მდი-

---

[1]) იხ. ამის შესახებ 3 გვ. შესავალი, 1 ტაეპი, მე-2-ე შენიშვნა.

[2]) ჩვენი „საამიანი“-ს ტექსტი უკვე დასტამბული იყო, როცა ჩვენს ქართულ საგანძურში შემოვიდა ერთი ახალი ხელნაწერი (იხ. საისტ. და საეთნ. საზოგ. საგანძურის 61 №-ი ხელნაწერი), რომელიც შეიცავს გალექსილ ზააქიანსა და საამიანს. იგი ჩვენის ტექსტისაგან განსხვავებულ რედაქციას წარმოადგენს და გალექსილია სხვა მელექსის და არა მეფის მდივნის მამუკას მიერ. დაწერილია ცარუს ქაღალდზე მე-17-ე საუკუნის ლამაზი მრგვალი მხედრულის ხელით. ზომა 25×17 სანტ.

ხელნაწერს თავი და ბოლო აკლია.

დასაწყისი:

1) რა მოურჩების ჩემს ჭანგსა ამა მაღალსა მჴნესაო,
2) სულთაგან დაგცლი, გოჯობდა, — არამც ქმობე დედასა,
მიწა შევღებო სისხლითა დაუაშხობ (sic) შენსა ბედასა,
ვატირებ შენსა მშობელსა, ძმასა და მამა-დედასა,
და ადრე მიგწიო მამასა, ლახტით დაგიმსხვრევ ქედასა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვანმა მამუკამ ისარგებლა სხვა უფრო მოკლე ვერსიით, რომელიც უფრო ახლო უნდა ყოფილიყოს ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ში მოთხრობილს ზააქის შესახებ ამბავზე.

IV

როსტომიანის ძირითადს ტექსტს საფუძვლად უდევს 428-ე №-ი ხელ-ნაწერი, რომლის ვარიანტებს უმეტეს შემთხვევაში ეთანხმება 1505 №-ი ხელ-ნაწერი, განსხვავება მათ შორის აიხსნება გადამწერელთა უყურადღებობით. უთანხმოება დადიანისეულს (406 №-ი) ხელ-ნაწერსა და ამ ორ დასახელებულ ხელ-ნაწერს შორის აშკარად სჩანს ჩვენ მიერ სხოლიოდ მოტანილი ვარიანტებითგანაც. ამ სამის ხელ-ნაწერის ვარიანტების შედარებითგან ის დასკვნა გამოგვაქვს, რომ დადიანისეული ხელ-ნაწერის შემსრულებელს დიდი თვითნებობა უხმარია, რომ გაეწმინდა ტექსტი ეგზოტიზმებისაგან და ამასთან გაესალამაზებინა ლექსი; თუ რამდენად გადასხვაფერებულია დადიანისეულის ხელ-ნაწერის ტექსტი, — გადამწერის, თუ როსტომიანის შემკეთებლის მელექსის ხელით, — ამას აშკარად გვიჩვენებს შემდეგი თვალსაჩინო მაგალითი, სადაც დადიანისეულ ხელ-ნაწერში სრულიად განდევნილია არაბულ-თურქული ტერმინი „მელუქი“ და მის ნაცვლად ხმარებულია ქარ-

---

3) უთროუთ ესე გაიგონა გრძნეულისა დევისაგან,
შეუზახა: „მურალო დევო, რას კარგს ელი ბედისაგან“,
დევმან ლახტი შეუმზადა, შორე იყო თნევისაგან,
და ფათრათ ფარი თავს დაარქო, წაიქცევის შენე რისაგან...

4) ლახტი დაჰკრა ფალავანსა, ფარი თავსა დაალეწა, და სხვა.

აქვე უთროუთის ამბავს მისდევს ზააქიანი, ანუ ზააქის ამბავი სწორედ ისე, როგორც პროზის თარგმანში და იწყება შემდეგი სათაურით:

აქა პირველი დასაწყისი ზააქისი:
მურდავს ერთი შვილი დარჩა, მას სახელად ზააქ ქვიან,
მას ეშმაკის მანქანებით, მხართა გველი დაასხდიან,
მას ეჩვენა ამხანაგათ ბელზებული მოუდგიანნ,
იგ შეადგა მაცდუნებლად, მისთვის ეტლი ავად რბიანნ.

უკანასკნელი სათაური 229 გვერდზე ხელნაწერისა არის:
აქა ნარიმანისა და არმან დევის ომი. ხელნაწერი წყდება 252 გვერდზე.

თული სრულიად უადგილოდ: 1484-ე ხანის მე-2-ე ტაეპში დადიანისეულს ხელნაწერში მესამე ტაეპის სიტყვები: ,,დროშანი თეთრი მწვანითა მელუქად‘‘, შეცვლილია სიტყვებად: ,,დროშანი თეთრი ჩანს ვითა მზის შუქად, საიდანაც სჩანს, რომ დადიანისეული ხელნაწერი წარყვნილია, რადგან „თეთრი მწვანითა მელუქად დროშანი‘‘ ნიშნავს: ,,თეთრ-მწვანე დროშანი აფრიალებული იყვნენო‘‘, მაშინ როდესაც დადიანისეულის რედაქციის ამ ადგილს (იხ. აქვე, შენიშვნა 13) არავითარი აზრი არა აქვს, რაც აშკარად ამხილებს ყალბის მქნელს. 2412 ხანის მე-2-ე ტაეპში დადიანისეულს ხელნაწერში შეცვლილია სიტყვა ,,არდუმითა‘‘ ,,არმუდითა‘‘-ს სახით, ხოლო ამავე ხანის მე-3-ე ტაეპში სიტყვა ,,არნუმითა‘‘ ,,არმუნითა‘‘-ს სახით. დადიანისეულის ხელნაწერის ერთიცა და მეორე წაკითხვაც, ჩვენის აზრით, წარყვნილი უნდა იყოს, რადგან ლექსსაც ღალატობს და აზრიც არა აქვს. ჩვენის ძირითადის ტექსტის არდუმი კი უნდა ნიშნავდეს ან სროლას (თოფ-ზარბაზნის, გინა ისრის სროლას) და მაშინ უნდა იყოს წარმოებული არაბ.-თურქ. ირთამა, ارتمه-სგან, ან იგი უნდა იყოს ლექსისთვის ხმარებული ,,არდუმი‘‘=არდუმილი, ე. ი. ყვირილი (იხ. ლექს.), აგრეთვე ,,არნუმი‘‘ უნდა ნიშნავდეს ან დახოცილთა სიმრავლეს, გინა შლას, ანუ ხრწნას (იხ. ლექს.) 1338,3 ხანის მე-3-ე ტაეპში სიტყვა ,,გულ-ბანავში‘‘ დადიანისეულის ხელნაწერით შეცვლილია ,,გულბა-შაქარი‘‘-ს სახით, ე. ი. სრულიად წარყვნილია, რადგან ამ უკანასკნელი სახით სიტყვას აზრი აღარა აქვს.

1770,3 ხანაში დადიანისეული ხელ-ნაწერი შეცთომით კითხულობს ,,ყოშუმ-ყოშუმად‘‘-ო, უნდა იყოს: ,,ყოშუნ-ყოშუნად‘‘, ისე როგორც 428 № ხელნაწერშია.

1963,3 ხანაში დად. და ა. ო. (1580 №-ი) შეცთომით კითხულობენ: 1-ლი: ,,ფილილითა‘‘-ს, ხოლო მეორე—,,კივილითა‘‘-ს, მაშინ როდესაც 428 და 1505 №№-ები სრულიად ნათლად და გასაგებად კითხულობენ ამ ადგილს სიტყვით ,,ქილილითა‘‘, იხ. ლექსიკონში.

1781,2 ხანაში დად. ხელნაწერი დევის საკუთარ სახელს ,,ოლონ‘‘-ს სრულიად ამახინჯებს და სცვლის კავშირის ,,ოდენ‘‘-ის სახით, და ამნაირად, 428 №-ი ხელნაწერის სწორი წაკითხვის ,,ოლონ ქაჯეთის გვარისა‘‘-ს ნაცვლად, დადიანისეული ხელნაწერი კითხულობს: ,,ოდენ ქაჯეთის გვარისაო‘‘, რაც სრულიად უაზროა.

საზოგადოდ, დადიანისეულს რედაქციას აშკარად ეტყობა ტენდენცია შესცვალოს ნასესხები და უცხო სიტყვები ნამდვილ ქარ-

თულად, თუნდაც ეს უკანასკნელები უადგილოდაც იქმნენ ნახმარნი
ამას საკმაოდ ამტკიცებენ სხოლიოში მოთავსებული ვარიანტები,
როგორც დადიანისეულის, ისე სხვა ხელნაწერებითგან. ამავე დროს
დადიანისეული ხელნაწერის შემსრულებელს ჩინებულად ქონია შე-
თვისებული ნაწარმოების შექმნის დროის მართლ-წერა, რასაც აშ-
კარად მოწმობს ის გარემოება, რომ დადიანისეულის ხელნაწერის
მართლ-წერა სავსებით ამართლებს უძველესის 128-ე №-ი ხელნაწე-
რის მართლ-წერასა.

ზემორე მოტანილ მოსაზრებათა მიხედვით, ჩვენ დავიცავით
ამ ორის ხელნაწერის მართლ-წერა, ხოლო ამ მართლწერის ნორ-
მიდგან გადახვევა ჩვენ აღნიშნული გვაქვს ყველგან სხოლიოში. რად-
გან 428-ე №-ი ხელნაწერი, როგორც ლექსიურის, ისე სტილის მხრი-
თაც, უფრო შეესაბამება ჩვენის ძეგლის შექმნის დროს, ამ ხელნა-
წერის ძირითადი ტექსტისთვის შესწორების დროს, ჩვენ უპირატე-
სობას ვაძლევდით იმ ვარიანტებს, რომლებიც ამ ხელნაწერის ვა-
რიანტებს ადასტურებდა

მაგ., იმ შემთხვევაში, როდესაც 128 და 1505 №№-ების ვარი-
ანტები, დადიანისეულის ხელნაწერის შესაბამ ადგილებთან შედარე-
ბით, აშკარა უაზრობას წარმოადგენდა, ჩვენ შეგვქონდა ძირითადს
ტექსტში, დადიანისეულის ხელნაწერის ვარიანტის მიხედვით, შესწო-
რება, თუ ამის საბუთს იძლეოდა ა. ორბელიანისეული 1580 №-ი
ხელთნაწერი, ე. ი. როდესაც ეს უკანასკნელი დადიანისეულის ვარი-
ანტს იმეორებდა; წინააღმდეგს შემთხვევაში კი, ე. ი. როდესაც ა.
ო.—სეული ხელთნაწერი 128 და 1505 №№-ების ვარიანტს ადასტუ-
რებდა, ჩვენ ყოველთვის უპირატესობას ამ უკანასკნელებს ვაძლევ-
დით. ეს ა. ო.—სეული ხელთნაწერი დიდ ნდობას იწვევდა აგრეთვე
თავისი ზოგიერთი ფორმებითაც, როგორიცაა: „საფადარი“ ან „სა-
ფადი“, წინააღმდეგ დანარჩენი ხელთნაწერების „სფაადარი“-სა, ან
„სფაადი“-სა, ან „სპანდიერ“ „სპანდიატ“-ის ნაცვლად, „შაჰრიარი“
„შარიელი“ ს ნაცვლად და სხვა. მსგავსს შემთხვევებში, ჩვენ უპირა-
ტესობა მივაკუთვნეთ ამ ხელთნაწერის ზოგიერთ წაკითხვასაც. აგრეთ-
ვე ეს ხელთნაწერი მოკლებულია იმ ვულგარიზაციას, რომლითაც
ცნობილია ყველა უფრო გვიან გადაწერილი ხელთნაწერი, ამისდამი-
ხედვით, ჩვენ ხშირად უპირატესობას ვაძლევდით ამ ხელთნაწერის
ორთოგრაფიისა და აშკარა კლასიკურ ფორმებსაც.

აქვე უნდა მოვიხსენიოთ ჩვენის ტექსტის ერთი მძიმე ნაკლიც,
სახელდობრ: „როსტომიანის“ პირველ ნაწილში ჩვენ ძირითადი ტექს-
ტისთვის ვემყარებოდით დადიანისეულს ხელნაწერზე 353 გვერდამ-

დე; მეორე ნაწილში კი, ე. ი. ამ 353 გვერდიდგან დაწყებული, უპირატესობა მივაკუთნეთ 128-ე № ხელნაწერს. ამისი მიზეზი იყო ის, რომ სწორედ იმ დროს, როდესაც ჩვენ დავიწყეთ ჩვენი შრომა, მოხდა წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების საგანძურ-წიგნსაცავის ჩვენზე ძალიან შორს—სათავად-აზნაურო გიმნაზიის შენობაში—გადატანა და ეს შეუძლებლად ხდიდა ამ საგანძურის ხელნაწერებით სარგებლობას იმ დრომდე, სანამ ისინი ცნობაში არ იქმნა მოყვანილი. ამასთანავე უნდა ვაღიაროთ, რომ ჩვენ, ჩვენის შრომის პირველ ხანაშივე, ვერ გამოვიჩინეთ ჯეროვანი დამოუკიდებლობა და დავემორჩილეთ იმ შემცდარ აზრს, რომლითაც დადიანისეული ხელნაწერი, როგორც თავისი შედგენილობით, ისე სტილითაც, დედანთან ახლო იდგა [1]) მხოლოდ 428-ე № ხელნაწერისა და ე. თაყაიშვილის მიერ გამოქვეყნებული აწერილობის გაცნობის შემდეგ [2]), რომელიც ზემორე დასახელებული მიზეზების გამო ამ შრომის დაწყებითგან ათისთვის შემდეგ მოგვიხდა, ჩვენთვის ცხადი შეიქმნა 428-ე №-ი ხელნაწერისა და მისი მომდევნო 1505-ე №-ის უპირატესობა დადიანისეულის ხელნაწერისწინაშე. 128-ე № ხელნაწერს თავი ბევრი აკლია და იწყება მხოლოდ 1166-ე ხანით (იხ. 323 გვერდზე), ხოლო ჩვენ ვსარგებლობთ ძირითადის ტექსტისთვის და შესწორების დროს მოგვაქვს მისი ვარიანტებიც სხოლიოდ, მხოლოდ 1888 ხანის მესამე ტაეპიდგან (ე. ი.. 353 გვერდის პირველივე სტრიქონიდგანვე). იმ შემთხვევაში, როდესაც რომელიმე ვარიანტი სხვების წინაშე აშკარა უპირატესობის მქონი იყო, შეგვქონდა ძირითადს ტექსტში და ამგვარი შესწორების დროს ვიმოწმებდით, სხოლიოში მოტანის საშვალებით, სხვა ვარიანტებსაც. ამნაირად მივიღეთ წინამდებარე ტექსტი. მეტია იმის თქმა, რომ ერთის რომლისამე ხელნაწერის ტექსტის შეუსწორებლად მიღება, არა სასურველი იქმნებოდა. ამაში ყველა დამეთანხმება, ვინც კი გაიცნობს სათითაოდ როსტომიანის არსებულ ხელნაწერებს, რომლებიც,—რომელიც გინდა აიღეთ,—მრავალგვარი უაზრობით სავსეა. ამიტომაც ჩვენ ხელნაწერების ტექსტის ორიგინალთან შედარებით შესწავლისა და სხოლიოებში მოთავსებული ვარიანტების მოწმობის საშვალებით, შესაძლებლად მიგვაჩნდა

---

[1]) დადიანისეულ 406 № ხელნაწერს, რომლის დასტამბვა განუზრახავს ამ 26 წლის წინად ტფილისში შემდგარს ქართულის ისტორიისა და ლიტერატურის მოყვარეთა წრეს, წარწერილი აქვს ცენზორის ნებართვა 1901 წლის 7 აგვისტოს თარიღით.

[2]) იხ. Е. Т. Описаніе, т. I. вып. II, стр. 361 и 377.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტექსტის ამ სახით გამომუშავება [1]. ყოველის ჩვენი შესწორების შესახებ მკითხველი პასუხს მიიღებს სხოლიოებში მოთავსებული შენიშვნებითა და ვარიანტებით.

აქვე საჭიროდ ვრაცხთ შევეხოთ ორიოდე სიტყვით როსტომიანის მართლ წერასა.

როსტომიანის ტექსტის მართლ-წერაში ჩვენ დავიცავით იგივე წესი, რაც ზააქიანისა და საამიანის ტექსტის შემუშავების დროს.

ჩვენ მიერ ჩამოთვლილს ხელნაწერებში 428 №-ის პირს შეადგენს 1505 №-ში მოთავსებული როსტომიანი; ეს 1505 №-ი და ს. შ. 858 №-ი, როგორც ვიცით, სრულიად ერთი და იგივეა, როგორც მართლწერის, ისე ვარიანტების მხრით, რადგან ერთისა და იმავე პირის ხელით არის გადაწერილი [2]. პირველსა და ამ ორ უკანასკნელ ხელნაწერს შორის ის განსხვავებაა, რომ პირველში ამ უკანასკნელებთან შედარებით, დაცულია, როგორც საშუალო საუკუნის, ისე ალორძინების ხანის, ქართულის საერო მწერლობის მართლ-წერა,

---

[1] ტექსტის ამ სახით გამომუშავების საბუთს გვაძლევს შემდეგი უტყუარი ფაქტები, რომლებიც მოწმობს, რომ ერთს რომელსამე ხელნაწერზე სრული დანდობა და მისი ვარიანტების უცვლელად მიღება ნამდვილსა და უტყუარ ტექსტს ვერ მოგვცემს:

როგორც ვიცით, 428 და 1505 №№ ხელნაწერები თავიანთი ვარიანტებით, დადიანისეულზე უფრო სწორია, მაგრამ ზოგჯერ საჭიროა დადიანისეული ხელნაწერის წაკითხვასაც მიეცეს უპირატესობა: მაგ., 784 გვერდზე, 2978 ხაზში ყველა ხელნაწერი კითხულობს: „შვიდთ ქიშვალთა“; დადიანისეული კი „შვიდთ ქიშვართა“; ეს უკანასკნელი, რა თქმა უნდა, უფრო სწორია, რადგან „ქიშვარი“ ნიშნავს იყლიმს, ჰავა-ადგილს, ქვეყნის ერთს მთავარ კუთხეს, იხ. ლექსიკონი. ამ ადგილასაც ასე უნდა იყოს და არა ქიშვალ, ფალავნის საკუთარი სახელია. 594, 3 ხაზში 4528 №-ი კითხულობს: ვით ქაფარი, სხვები—ვით ფაფარი. აქ არც ერთი ვარიანტი არ შეიძლება მიღებულ იქმნას, მაგრამ 4528 №-ის ვარიანტი მაინც უკეთესია, რადგან იგი არის წარყვნილი ქაფური, რასაც ამართლებს საამიანის ტექსტის დაბეჭვდის შემდეგ აღმოჩენილი პროზაული თარგმანის ხელნაწერი.

[2] ყველაზე სრული 2384 №-ი ხელნაწერი, რომელიც წარმოდგენილია კრებულის სახით და შეიცავს სამსავე ნაწილს,—ზააქიანს, საამიანს და როსტომიანს,—ეკუთნის მე-19-ე საუკუნის დასაწყისს და როგორც მეტის მეტად გავულგარებული, მართლწერის მხრით საყურადღებო არ არის,

რომლითაც ძველი პალეოგრაფიული ოკ უ-ნად იწერება, უკანასკნელებში კი—ნახევარ-ხმოვანი უ-ნი ჩვეულებრივის (ახალი) მართლ-წერის მიხედვით, გამარტივებულია და იწერება ვ-ნად. ამიტომაც— ჩუენ, თქუენ, მოსულა (=მოსვლა), სიყუარული, სიკუდილი, ყუელა, თუალი, ჭურეტა და სხვა პირველში ყველგან უ-ნით, უკანასკნელებში კი ვ-ნით იწერება. 428 №-ის მართლ-წერის, მცირეოდენის განსხვავებით იცავს დადიანისეული 406 №-ი ხელნაწერიც, თუმცა ერთიცა და მეორეც მართლ-წერაში დიდ რყევას განიცდის, რაც აღორძინების ხანის მწერლობის დამახასიათებელია: მაგ., მოჴსენება ხან ჴ-რით, ხან, თითქმის უფრო ხშირად, ხ-ნით იწერება, აგრეთვე სიტყვები: ჩუენ, თქუენ, ჭურეტა, გაკურვება და სხვა. რადგან 428 №-ი ხელნაწერი ყველაზე ძველია და ზაქარიასა და საამიანის ავტორების დროს ეკუთნის, და, ამავე დროს, მის ვარიანტებს სრულიად ადასტურებს 1505 და ს. მ. 858 №№-ები, რომლებიც, როგორც ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, საუკეთესო კალიგრაფისა და გულმართლად გადამწერლის კორნელიუს ჩიჩიკაშვილის ხელით არის შესრულებული, ამიტომ როსტომიანის ძირითადის ტექსტისთვის ჩვენ გამოვიყენეთ 428 №-ი ხელნაწერი, ხოლო ჩვენ დავიცავით მთელის თავისი რყევით ამავე ხელ-ნაწერისა და დად. 406 №-ის მართლწერა.

დანარჩენი ცნობები ჩვენ მიერ გამოქვეყნებული ძეგლისა და მისი ავტორების შესახებ მოთავსებული იქნება ცალკე დამზადებულს ვრცელ გამოკვლევაში, რომლის დასტამბვა ამ ჟამად ქაღალდის ნაკლებობის გამო არ ხერხდება.

დასასრულ ორიოდე სიტყვა ტექნიკური მხარის შესახებაც.

სათაურები, რომლებსაც ხშირად სახელწოდებად „საბოლოო“ უფრო შეეფერებათ, ვიდრე „სათაური“ რადგან ისინი თავების დასასრულში არიან მოთავსებული და აღნიშნავენ უკვე ნათქვამის შინაარსს, (მაგალითისთვის დავასახელებთ 27 და 33 თავებს) ჩვენ უმეტეს შემთხვევაში დავსტოვეთ უცვლელად და მხოლოდ ზოგიერთს შემთხვევაში, რადგან ამას პირდაპირ მოითხოვდა ამა თუ იმ თავის შინაარსი, ჩვენ გადავსვით და შევსცვალეთ (იხ. 84, 301 და 302 გვ. გვ. სათაურები) და, მათი რედაქციის დროს, ჩვენ დავიცავით ტექსტში მიღებული ფორმები. ამგვარი ცვლილების, ან ახალი სათაურების შეტანის შესახებ, ჩვენ ყოველთვის ვათავსებთ ცნობას სქოლიოში.

სქოლიოში, ვარიანტების დართვის დროს, ჩვენ ხშირად ვასახელებთ ორის ხელნაწერის ნომრებს, რომლებიც ერთისა და იმავე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვარიანტს იძლევიან, რომ ცხად ვჰყოთ ამგვარ ხელნაწერთა რედაქციის ერთი და იგივეობა. (იხ. მაგ. 292 და 324 გვ. გვ.)

ვარსკვლავს ქვეშ მოთავსებულია როგორც ლექსიკონში, ისე საძიებელში, ის სიტყვები, რომლებიც, ან ტექსტის მეორე ტომში ხვდება, ან რომლების შეჯერება და მათთვის შესაფერის ხანათა ციფრების დასმა, სტამბეის სიჩქარის გამო, ვეღარ მოვასწარით.

ზოგიერთს შემთხვევაში ჩვენ სრული საბუთი გვქონდა შეგვესწორებია ძირითადის ტექსტის საფუძვლად დადებულის ხელნაწერის ვარიანტიც, მაგრამ, სტამბეის სიჩქარის გამო, ეს ვეღარ მოვასწარით: მაგ., 752 გვერდზე 2790,3 ხანაში აშკარად ღალატობს ლექსის რითმს „მკლავთ სიმაგრე", აშკარაა, აქ უნდა ყოფილიყო „მკლავთ სიგმირე"—ეტყობა, ლექსის მხრით, ძალიან ბევრი დაჰკარგეს ვერსიებმა სხვა და სხვა გადამწერელი—მელექსის წყალობით. აგრეთვე ღალატობს რითმას 424,4 ხანაში წაკითხვა რითმის დამაბოლოებელი სიტყვის „ვითა ტრამალსა" „ვითა ტრამასა"-ს ნაცვლად. ეს ადგილი რუსთველის მიბაძვით არის დაწერილი, იხ. ვეფხ. ტყაოსანი, 484,4 და, მაშასადამე, უპირატესობაც ძირითადის ტექსტის საფუძვლად დადებულის 4528 №-ი ხელნაწერის ვარიანტს „ვითა ტრამასა"-ს უნდა მიეცეს.

ხალხურ ფორმებს, ვულგარიზმებს, ტექსტის შემუშავების დროს, ჩვენ ყოველთვის უპირატესობას ვაკუთნებდით, რასაც მოწმობს სხოლიოებში მოთავსებული შენიშვნები.

სხოლიოებში ხშირად სასურველად ვერ არის განმარტებული ზოგიერთი სიტყვაც, რომელსაც ჩვენ ლექსიკონში ვასწორებთ.

სტამბისავე სიჩქარის გამო, ხშირად სასვენი ნიშნებიც ვერ არის თავ-თავის ადგილას დასმული, რაც აუცილებლად უნდა გასწორდეს.

ი. ა.

30 დეკემბერი 1915 წ.

ქ. თბილისი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

V

პროზაული საამიანი და ,,შაჰ-ნამე''-ს ვერსიები.

როგორც ზემორე აღვნიშნეთ, ჩვენის ტექსტის მეორე ნაწილი, ანუ საამიანი, წარმოადგენს უკვე ამ ბოლო დროს აღმოჩენილის პროზაული საამიანის გალექსვას. ეს პროზაულის საამიანის ხელნაწერი, ზომით, 31×22 სანტ., ამჟამად შეადგენს საისტ. და საეთნოგ. საზოგადოების კუთვნილებას (იხ. 921 №-ი ხელთნაწერი), დაწერილია კარგს გაქონილს ქაღალდზე მე-17-ე საუკ. ხელით. სამწუხაროდ, თავი და ბოლო აკლია, რის გამო ბიბლიოგრაფიული ცნობები და თარიღი მოსპობილია. ამბავი აქ იწყება პირველს კარშივე სიამეკ მეფისა და მისი ძმების თავადებთან ვაზირობით, რომლის მიზანია გამორჩევა იმისა, თუ როგორ გაანთავისუფლონ ხმელეთი დევთა პატრონის ხაზარანისაგან, რომელსაც უამრავი დევთა ლაშქარი ახლავს.

ამბავი სწყდება ყათილისაგან მანუჩართან წიგნის მიწერით და დევების ამბის შეცვლით (იხ. პროზ. საამიანი, 101a გვ., შეად. ვერსიები, 382 გვერ. ერთი თვალის გადავლებითაც შეიძლება დარწმუნდეს ადამიანი, რომ ბარძიმ ვაჩნაძეს ხელთ ჰქონია სწორედ ეს პროზაული თარგმანი, რადგან გალექსილი სიტყვა-სიტყვით მისდევს პროზის მოთხრობას და ხშირად იმეორებს მის ფრაზებსა და თერმინებს და ზოგჯერ სრულიად უცვლელად იცავს მთელ წინადადებებსაც. ზოგიერთი უმნიშვნელო განსხვავება ერთის ტექსტის მეორისაგან შეიძლება მიეწეროს, როგორც ამას ქვემორე დავინახავთ, მხოლოდ მელექსის თავისუფლებას. მაშასადამე, ჩვენის ვერსიების წარმოშობის საკითხის გადასაწყვეტად საჭიროა ამ პროზაულის საამიანის შესწავლა და გამორკვევა იმისა, თუ საიდან არის იგი ნათარგმნი და რა დამოკიდებულება არსებობს ჩვენის ვერსიების სხვა და სხვა ნაწილებსა და ამ პროზაულს საამიანს შორის.

პირველის საკითხის, ანუ იმისშესახებ, თუ საიდან არის ნათარგმნი პროზაული საამიანი, ჯერ-ჯერობით რისამე გადაჭრით თქმა შეუძლებელია, რადგან შაჰ-ნამეს მიმბაძველთა ნაწერების შემცველი ხელნაწერები და, მაშასადამე, „საამ-ნამე"-ც, ჯერ-ჯერობით გამოცემული არ არის. მაგრამ აქ ერთი რამ არის ეჭვს გარეშე, სახელდობრ ის, რომ ჩვენის ვერსიების მინაგვარი ხალხური გადმოკეთებანი, სათაუ-

რებით „სამიანი" سام نامه, როსტომიანი, رستم نامه ბორზუიანი برزو نامه [illegible] ბეჟანიანი بیژن نامه ბაჰმანიანი, بهمن نامه ფრიდონიანი, فرامرز نامه და სხვა, იცის აგრეთვე სპარსულმა და თურქულმა ლიტერატურებმაც [1]), რასაც მოწმობს მრავალი ჩვენამდი მოღწეული და დღესაც დიდად გავრცელებული, როგორც სპარსეთში, ისე თურქეთში [2]), „შაჰ-ნამეჲ"-ს მსგავსი გადმოკეთებანი. თუმცა, პერჩის აზრით, „შაჰ-ნამეჲ"-ს ამგვარს ხალხურ გადმოკეთებათა შემცველ ხელნაწერებში მე-16-ე საუკუნეზე ადრინდელი ხელნაწერი არ მოიპოება, მაგრამ საგულვებელია, რომ მათი დაწერის დრო უფრო ადრინდელ ხანას უნდა ეკუთნოდეს, რადგან ფირდოუსის ხალხისთვის გასაგებ ენაზე, გადაკეთება ან თარგმნა, როგორც მუსულმანურის აღმოსავლეთის ლიტერატურებში, ისე ჩვენშიაც, უნდა გამოეწვია ახალ ლიტერატურულ მოთხოვნილებათა გაძლიერებას, რომელიც მოხდა სტამბოლის დაპყრობის შემდეგ თურქთა ელემენტის გაძლიერებასთან ერთად მე-15-ე საუკუნეში.

რაც შეეხება მეორე საკითხს, ე. ი. ამ ბარძიმ ვაჩნაძის მიერ გალექსილს პროზაულ სამიანსა და ჩვენის ძეგლის სხვადასხვა ნაწილთა შორის დამოკიდებულებას, ეს, ჩვენის აზრით, საკმაოდ ირკვევა ამ ორისავე ძეგლის სტილისა და ლექსიკონის მხრით შედარებითგანაც. ამ შედარებითგან აშკარადა სჩანს, რომ პროზაული სამიანი და ეს ჩვენი ძეგლი იმ სახით, რა სახითაც მათ ჩვენამდი მოუღწევია, ერთისა და იმავე ეპოქის მწერალთა ნაწერია და, მაშასადამე, ამ ეპოქის გავლენის ქვეშ ახლად შემუშავების დროს, „შაჰ-ნამეჲ"-ს ძველისძველ თარგმანს,—რომელიც, ყოველ ეჭვს გარეშეა, არსებობ-

---

[1]) იხ. ამის შესახებ Wilh. Pertsch. Catalogue. Die Handschriften. Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin-Vorwort. Jules Mohl. Livre des rois, წინასიტყვაობა და Hermann Ethé, Grundriss der iarniscsen Philol. II B. II Lif. S.S. 161—207 und folg. აგრეთვე Ch. Bieu-ს კატალოგის დამატება: Supplement to the catalogue of the Persian manuscripts of the British Museum. 196 II سام نامه, 195 II برزو نامه, 199 I بیژن نامه 197 II და 201 III بهمن نامه და სხვა.

[2]) ქ. ტფილისის მკვიდრს, დურსუნ ბეგ ჰასან-ოღლის ვორონცოვის ქუჩა, 29. საკუთარს წიგნთსაცავში აქვს ერთი შაჰ-ნამეს ვერსია ადერბეიჯანულს ენაზე, რომელიც ფირდოუსის შაჰ-ნამესაგან დიდად განსხვავებულს რედაქციას წარმოადგენს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

და [1]), —უნდა განეცადოს მეტის-მეტად დიდი ცვლილებანი, როგორც შინაარსის, ისე გარეგანის ფორმის მხრითაც.

მოვიტანოთ ამის შესახებ თვით მოსაზრებანი:

ა. როგორც პროზაულისა და გალექსილი სააშიანის, ისე როსტომიანის ენაშიაც, ძველ კლასიკურ ნაწარმოებთან შედარებით, ხშირად გვხვდება წმიდა თურქულ-არაბული სიტყვები, რომლებიც სრულიად ეუცხოება ფირდოუსის ენას. მაგ. სააშიანში ხმარებულია თურქული ბეგლარ-ბეგი, ან ილა-ყალა (იხ. პროზითი სააშიანი 79 ხ.), ამბალალი, ბეშბალალი და სხვა, აგრეთვე როსტომიანშიც ვხედებით წმინდა თურქულს, ან ისეთ არაბულ სიტყვებს, რომლებიც თურქულშიაც ჩვეულებრივ იხმარება: იხ. მუსუნი, შოროჯალი, ბუთა, ან არაბულ-თურქული მოარაჯე, მელუქი, კუბო ყალმაგი, ყაბახი და სხვა, რომლებიც „შაჰ-ნამე"-ს ენამ არ იცის.

ამგვარი ფაქტები, ჩვენის აზრით, იმის მაჩვენებელია, რომ შაჰ-ნამეს ქართული ვერსიები, იმ სახით, რა სახითაც ჩვენამდის მოუღწევია, უნდა იყოს გამომუშავებული კლასიკურის ხანის მომდევნო დაცემის ხანაში შექმნილ ახალ მიმდინარეობათა გავლენის ქვეშ.

ამიტომაც, ფრიად საგულვებელია, რომ ორივე დასახელებული ძეგლის, ვერსიებისა და პროზაული სააშიანის, წარმოდგენილი სახით გარდაქმნა ეკუთნოდეს სწორედ იმ ეპოქას, როდესაც თურქულის ლიტერატურისა და ცხოვრების გავლენის ქველები შემოიჭრა ჩვენში თურქთა ალორძინების ხანის იმ თავითვე, ანუ, სახელდობრ, მე-16 საუკუნის პირველსავე წლებში.

ამგვარ მოსაზრებას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ ალორძინების ხანის ქართველები, სპარსული ლიტერატურის ნიმუშებთან ერთად, იცნობენ თურქულის ლიტერატურის ოქროს ეპოქის საუკეთესო წარმომადგენელს შირ ნავაის. ასე, მაგ., ბარამ-გურიანის წინასიტყვაობაში მე-17 საუკუნის პირველის ნახევრის პოეტი ნოდარ ფარსადანის ძე გვაუწყებს [2]) შემდეგს:

„ნავაის ეს ამბავი ჩალათურისა ენითა უთქვამს, და მისებრ მელექსე სხვა ვინმეა ვიაზრენითა, კვლავ ჯამის უთქვამს სპარსულად" და სხვა, საითგანაც სჩანს, რომ ალორძინების ხანის მწერალ-

---

[1]) იხ. ნ. მარრი. ორიოდე სიტყვა „შაჰ-ნამე"-ს ქართული თარგმანის შესახებ, ივერია 1891 წ. № 132.

[2]) იხ. ჩვენი წერილი „ბარამ-გურიანი, საქ. გაზეთი 818 №-ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თათვის თურქული ლიტერატურის ნიმუშებიც ადვილ ხელმისაწვდომი ყოფილა.

მაგრამ აქ საქმე ის არის, რომ ძველს კლასიკურ მიმართულებას ჩამოშორებულსა და ძველის ირანისაგან გონებრივ საზრდოს მოკლებულს, ძალზე დაბეჩავებულს ქართველს აღარ შეეძლო წინანდელი შემოქმედებითი უნარი გამოეჩინა ამ საერთო დაცემის ხანაში. მან დაჰკარგა, ძველს პოლიტიკურ ძლიერებასთან ერთად, ძველის ირანული ლიტერატურის გავლენის ქვეშ შექმნილი თვით შემოქმედების ძალაც, რომელიც მე-12 საუკუნის კულტურულის აყვავების ხანაში თავისებური ქართული გენიალობით აღიბეჭდა რუსთველის უკვდავს ქმნილებაში.

მაგრამ დღესაც, ამ დაცემის ხანაშიაც კი,—რუსთველის ქნარის ძლევა-მოსილობამ იმდენად ძლიერი გავლენა მოახდინა სულიერად დაკნინებულის ქართველის პოეტურ შემოქმედებაზე, რომ ჰან შესძლო რუსთველის მიერ ჩამოყალიბებულის ძველი პოეტურის ფორმის რამდენადმე შენარჩუნება. ამისთვის მან კიდევაც გამოსძებნა შესაფერი მასალა, რომელიც აღმოჩნდა იმ დროს კიდევ საკმაოდ დაცულს ფირდოუსის „შაჰ-ნამე"-სი და მის მიმბაძველების პროზაულს თარგმანებში. დღეს უკვე უტყუარი ფაქტი გვაქვს იმისა, რომ ამგვარი პროზით ნათარგმნი ამბავი იმ დროს ბევრი იქნებოდა:

«საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის-ძველი»-ო,

გვაუწყებს „ზააქიანი"-ს გამლექსავი მეფის მღივანი მამუკა.

თქმა არ უნდა, ამგვარი თარგმანები ძალზე დაზიანებულიც კი იქნებოდა: „სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველთა თარგმანულთაგან"-ო, გვეუბნება როსტომიანის მელექსე-კოპისტი ხოსრო თურმანის ძის პირით.

მაშასადამე, საგულვებელია, რომ ძველის ხელ-ნაწერის ყოველგვარი ხარვეზი შეივსებოდა სხვა და სხვა გადამწერის, თუ მწიგნობრის ხელით, და, ამგვარს შემთხვევაში, ამბავიც ახლდებოდა და ხელნაწერის ენაცა და ფორმებიც იცვლებოდა.

საკვირველი არ არის, თუ ამასთანავე ძველის-ძველი თარგმანების სტილიც ახლდებოდა და, თანამედროვე გავლენის საშვალებით, ენაში შედიოდა ახალი ელემენტები, როგორიცაა ეს თუ ის ცნება, ანუ უცხო თერმინი, იმ ენითგან, რომელსაც მეტი გავლენა ჰქონდა ამ ძველი ამბების შემკეთებლის ენაზე.

იმიტომაც, ვიმეორებთ, იმ საკითხის გამორკვევა, თუ საიდან

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

არის თარგმნილი ჩვენი ვერსიები, დღემდის აღმოჩენილის ნიმუშების მიხედვით, მეტის-მეტად ძნელია.

უპირველესად ყოვლისა ჩვენ ხელთ არა გვაქვს ის ლიტერატურა, სადაც უნდა ვეძებოთ მათი ორიგინალი, რადგან „შაჰ-ნამე"-ს მიმბაძველთა და გადმომკეთებელთა ნაწერები, როგორც ჩვენ ზემორე ვთქვით, დღემდის გამოცემული არ არის. ჩვენის ვერსიების, ისე როგორც პროზითის საამიანის, შესწავლით კი ვერას გავხდებით, რადგან რომლისამე ენისაგან ნასესხები ტერმინებისა და ცნებათა ძეგლის ტექსტში არსებობა ამ მხრით ძნელად თუ რასმე ამტკიცებს. პირიქით, ამ ბოლო დროს აღმოჩენილი პროზითი საამიანი მჭევრმეტყველურად მოწმობს, რომ რომლისამე ენითგან ნასესხები უცხო სიტყვები ხშირად თვით მთარგმნელს, ანუ გამლექსავს, ეკუთნის, და რომ თვით ნათარგმნის ძეგლის ორიგინალთან მას არავითარი კავშირი არა აქვს.

მოვიტანოთ მაგალითები:

საამიანში ვკითხულობთ:

შოლანი ექნა მეფესა, ისიც არ აკლდა არზია,
მან კაცმან ხოჯით მიართვა სამ ფალავნის არზია.
იკითხავს სიხარულითა, ჯერცა მჯდომია, არზია,
და ფაიქსა ტანსა შემოსა [illegible] არა არძია[1]).
შვილნი იკმნა და სხვა...

გალექსილ ამბავში, რომლის პროზითი სახე დაცულია ჩვენი პროზითი საამიანის ხელნაწერით და რომელსაც სიტყვა-სიტყვით მისდევს ჩვენის ვერსიების მეორე ნაწილი, ანუ ბარძიმ ვაჩნაძის საამიანი, ჩვენ მოველოდით, რომ მელექსე ამ ამოწერილ ადგილსაც არ უღალატებდა და სავსებით დაიცავდა, როგორც ფრაზების, ისე სიტყვების მხრით, პროზითს საამიანთან არსებულ მსგავსებას. მაგრამ ეს ასე არ არის. აქ მელექსე სრულიად სცვლის პროზითის მოთხრობის ადგილს და ამდიდრებს თავისი მხრით თურქ-არაბული სიტყვებით თავის შრომას.

ამ ადგილის შესაფერ ადგილას პროზითს საამიანში [2]) ჩვენ ვხვდებით შემდეგს სურათს:

---

[1]) იხ. ვერსიები, 60 გვ., 187 ხაზი.

[2]) იხ. 89 b გვ. მე-7-ე სტრიქ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„კელმწიფე ფერიდონ სავარძელშიგან იჯდა, და მრავალნი მეჩანგენი უსხდეს და გამოასუენებდა. აგრე წიგნის მიმღები კაცი წადგა და ჩოქით წიგნი მიართუა. კელმწიფემან წიგნი წაიკითხა. გაეხარნეს ასრე რომე უფროსობა აღარა იქნებოდა. მერმე მისნი შვილნი იხმნა სალამ, თური და ერაჯა და სხვა.

როგორც ვხედავთ, აქ, პროზაულს სამიანში, აღარა სჩანს აღარც თურქ. სიტყვა „შოლანი“ აღარც არაბული სიტყვები „არზია“ და „არზია“ და სხვა.

აქ ავტორს სრულიად თავის გემოზე შეუცვლია ეს ადგილი და იქ, სადაც „ფერიდონ მეფე სავარძელშიგან გართოდა მოსვენებასა“, იგივე ფერიდონ მეფე შოლანს უმართავს ხალხს მოსამადლიერებლად, და უკვე ამ შოლანზე წარსდგება ჩოქით მას წინაშე სამის მოციქული.

სწორედ აგრეთვე იქცევა „როსტომიანი“-ს გამლექსავეც და ამდიდრებს თავის შრომას ძნელად გასაგები და იშვიათი სიტყვებით, როგორიცაა „არნუმი“, ან „არდუმი“:

„მერმე დახტა გამოიდო, მეზარადთა დეწდა მითა,
გმით აური გავსილიყო, მტერთა ზედა არდუმითა.
პილოთა სული აღარ ედგა დანაკოდთა არნუმითა,
და გზა არა აქვს წამოსავლად, ავსილიყო ხორთუმითა“.

ფირდოუსს კი, (იხ. Vullers, 372 გვ., 893—895 ლექს.) ეს ადგილი ასე მარტივად აქვს გადმოცემული:

„ამოიღო გურზი და იწყო ღუღილი, ჭექრი ცახლა მისი ხმისაგან გრგვინვით სავსე, ამ სარდალთ მჭედლის კვერის ხმაურობისაგან აღარ აქვს აღარც დევს სული, აღარც სპილოს გონება, მთა-და ველი მოფენილი იყო სპილოს ხორთუმით, სულ დახოცილებს ხედავდი რამდენიმე მილის“ სიშორეზე და სხვა.

აგრეთვე იქცევა იგივე მელექსე 1484 ხანაში, სადაც იგი, ორიგინალის წინააღმდეგ, ამდიდრებს რითმებს ნასესხები სიტყვებით „ს ა ლ უ ქ ა დ“, „ბ ო ლ უ ქ-ბ ო ლ უ ქ ა დ“, „მ ე ლ უ ქ ა დ“ და „ჩ ა უ ქ ა დ“ და სხვა. შედ. Vullers, 186 გვ., 1034—1037 ლექსები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ავტორის ანუ გამლექსავის მსოფლ-მხედველობას გარდა, ან ძველის თარგმანების ტექსტში დიდ ცვლილებას ახდენდა აგრეთვე ამა თუ იმ გადამწერლის მიერ მისთვის გაუგებარი ადგილების შეცვლით წაკითხვა, ანუ უკეთ წარყვნა. ამ მხრითაც დიდი ცვლილება უნდა მოსხდარიყოს პირველი თარგმანის ტექსტში.

ეს ნათლად ირკვევა ჩვენის ვერსიების ენაში დაცულის ზოგიერთი საკუთარი სახელების ორიგინალის საკუთარ სახელებთან შედარებითგანაც.

ამ შედარებითგან ცხადად ჩანს, თუ როგორ შეცვლილა და გადასხვაფერებულა ყვიც მელექსეთა ხელით, და ხშირად საკუთარ სახელადაც კი ქცეულა, წარყვნილი სიტყვები. მაგალითისთვის იხილეთ ლექსიკონში საკუთარი სახელები: „თაქორი", „ჰუი-ჰუინ", „ჯიონ", „ილონ", „ქულურ", „ქაქუთი" და სხვები, რომელთაგან ზოგიერთი, როგორც, მაგ., „თაქორი" და „ჰუი-ჰუინ" სრულიად წარყვნილა და არ არსებულ სახელებადაც კი ქცეულან. (იხ. საკუთარ სახელებში). ყველა ეს მაგალითები აშკარად მოწმობს, რომ ძველის-ძველი ქართული თარგმანების ტექსტი დროთა განმავლობაში თანდათან იცვლებოდა, როგორც გამლექსავის, ისე კოპისტის, ხელით.

მაგრამ, თუმცა ყველა გადამკეთებელი, თუ გამლექსავი, ერთნაირად სცვლის ჩვენის ძეგლის ამა თუ იმ ადგილს, მაინც კიდევ შესაძლებელია „როსტომიანი"-სა და ჩვენის ძეგლის სხვა ნაწილების გამლექსავთა შორის შევამჩნიოთ ერთი დიდი განსხვავება.

სახელდობრ, როსტომიანისა და ზაალიანის გამლექსავები სარგებლობენ ფირდოუსის „შაჰ-ნამე"-ს ქართული პროზაული ვერსიით, მაშინ როდესაც საამიანის დამწერი ფირდოუსის ერთ-ერთი წინამძველის ნაწარმოების ქართულის თარგმანის მხოლოდ გამლექსავი უნდა იყოს.

როსტომიანის გამლექსავი, რომელიც კვალ და კვალ მისდევს ფირდოუსის ნაწარმოებში მოთხრობილს როსტემის თავგადასავალს, როგორც „შაჰ-ნამე"-ს ყველა ჭეშმარიტი ხალხისთვის გადმომკეთებელი, სარგებლობს უკვე მიღებული მანერით, ე. ი. საკუთარის მსოფლ-მხედველობის, თუ ერუდიციისა, მიხედვით, ასხვაფერებს ზოგიერთ ეპიზოდებს და, იმავე დროს, სრულს ნებას აძლევს თავის თავს შეამოკლოს, ან გადააკეთოს ორიგინალის ეს თუ ის საინტერესო ადგილი.

ამ მხრით ყურადღების ღირსია ის, რომ როსტომიანში, ისე როგორც ახლად აღმოჩენილს პროზაულ საამიანში, ძალიან ნაკლები

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ადგილი უჭირავს მეფეთა საქმეებს, იქ ხშირად თითქმის სრულიად არაფერია მეფეთა ცხოვრების შესახებ. წინაალმდეგ ფირდოუსის მეფეთა წიგნისა, რომელშიაც მეფეთა ისტორიას განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული. მაგრამ, ამავე დროს, როსტომიანის გამლექსავი დაწვრილებით, ზოგჯერ უმეტ-ნაკლებოდ, მოგვითხრობს, და თითქმის უფროც აჭიანურებს ზოგიერთ ეპიზოდს, როგორიცაა საამ ფალავნის სიზმრის ზმანება, ან ზაალ რუდაბესა და ბეჟან-მანიჟავის რომანული თავგადასავალი.

ამიტომაც როსტომიანის გამლექსავი, რომელიც საკმაოდ ვრცელ ადგილს უთმობს ამა თუ იმ რომანულ ეპიზოდსა და ფალავნების რკენას, იმავე დროს მეტის-მეტად ამოკლებს მეფეთა წიგნის ისტორიებს და ხშირად მთელს გვერდს ერთი სტრიქონის საშვალებით გადმოგვცემს, რაც, რა თქმა უნდა, თითქმის შეუძლებლად ჰხდის შაჰ-ნამეს შინაარსისა და მოქმედ პირთა ვინაობის გაგებას, ფირდოუსის წიგნის არა მცოდნეთათვის.

გადმომკეთებელის ხელი ატყვია როსტომიანის იმ ადგილებსაც, სადაც ზოგჯერ უადგილოდ არის ნახმარი თერმინები: მაგ., ბაბრაბიანს, ვეფხის ტყავის კაბას, რომელიც ირანელთა უძველესის ზეპირგარდმოცემით, როსტემის ხელით მოკლულის საშინელი მხეცის, ლომის მოსისხლე მტრის შირ შერზეს, ტყავს წარმოადგენდა, როსტომიანში იცვამს არა მარტო როსტემი, არამედ მისი პაპა (ბაბუა) საამიც, როგორც პაპის ნაანდერძებ სამოსელს. (იხ. შაჰ-ნამეს ვერსიები 1974,1 ხანა და შეადარე Vullers, მე-2-ე ტომი, 953 გვერდი.

კიდევ მეტის ყურადღების ღირსია ის გარემოება, რომ როსტომიანში გვხვდება უცხო გავლენის საშვალებით შემოსული თეოლოგიური და ფილოსოფიური თერმინები.

ეტყობა, ქართულმა ცხოვრებამაც, საქართველოს დაცემის ხანის იმთავითვე, განიცადა გავლენა იმ ეპოქის მიმდინარეობათა, როდესაც აკადემიკოსის ნ. მარრის თქმით, ახალი მუსულმანური ცხოვრება შეჰქმნეს სელჯუკებმა ხალხურის სარწმუნოებრივი ბრძოლისაგან მოქანცულის ქრისტიანობის ოფიციალურის ეკლესიის ნანგრევებზე. ამ დროს უკვე თურქულს სისხლში შერეული იყო ქურდთა მასსა მისი თეოლოგიური და სარწმუნოებრივი ჰქვლებით.

ამით აიხსნება, ჩვენის აზრით, როსტომიანში ევხიტების მოძღვრების საშუალებით გავრცელებული, და ქურდ-იეზიდების კულტურულის გავლენის დამახასიათებელი, ბოროტ სულთა სახელები სამოელ და სატანა, რადგან ქურდ-იეზიდებს, როგორც არკვევს აკა-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დემიკოსი ნ. მარრი, საუკეთესოდ ჰქონდათ შეთვისებული ეს ევნიტების მოძღვრება სულთა შესახებ [1]).

ჩვენს ქართულს ცხოვრებაში შემოჭრილის მწიგნობრული გავლენის ქვალის მაჩვენებელია აგრეთვე როსტომიანში, წინააღმდეგ ორიგინალისა, ქსენონ ეპიკურელის ხსენება, (იხ. 2680 ხანა), რაც შეიძლება ახსნილ იქმნას ჩვენში მხოლოდ ეპიკურელთა მოძღვრების გავლენის ნიადაგზე.

ამნაირად, ეტყობა, როსტომიანის გამლექსავს, რომელიც თავის შრომაში მიჰდევს ფირდოუსის „შაჰ-ნამე“-ში მოთხრობილს რუსტემის თავგადასავალს, ჩინებულად ჰქონია შეთვისებული ფირდოუსის შაჰ-ნამეს გადმომკეთებელთა სამწერლო მანერა.

მის კალამს როდი ეტყობა ფირდოუსის შაჰ-ნამეში მოთავსებულის, რუსტემის შესახევი, მოთხრობის მთავარის გზიდან გადახვევა: იგი მხოლოდ ამოკლებს ფირდოუსის ნაწარმოების იმ ნაწილს, რომელიც მეფეთა ისტორიას ეხება, და, ამავე დროს, შეაქვს პირადის ერუდიციისა და მსოფლ-მხედველობის დამახასიათებელი ცნებები და თერმინები [2]).

იმავე კათეგორიის, რომელსაც ეკუთნის როსტომიანის გამლექსავი, შეგვიძლია მივაკუთნოთ ჩვენის ვერსიების პირველის ნაწილის, ანუ ზაქიანის, გამლექსავი მეფის მდივანი მამუკაც.

როგორც ვიცით, პროზითი საამიანის პირველს ნაწილში მეტის მეტად ვრცელი ადგილი უჭირავს ზააქის თავგადასავალს და, მასთან ერთად, ბუმბერაზ-ფალავნების ზღაპრულ გმირობათა მოთხრობას. უამრავი ფალავანი ამ პროზაული საამიანის ზააქის შესახებს ეპიზოდში გაყოფილია ორს მოწინააღმდეგე ბანაკად, ე. ი. წარმოდგენილია ზააქის ან მომხრეებად, ან მოპირდაპირეებად, ხოლო არსადა

---

[1]) Н. Марръ. Еще о словѣ Челеби. стр. 34, прим. 1, ibid. 36 стр.

[1]) რასაკვირველია, ეს ყველა გამლექსავის შესახებ არ ითქმის. ზოგიერთი მელექსე, თუ კოპისტი, რომლის მიზანი იყო ხარვეზების შევსება, ანუ უკეთ წინა მელექსეთაგან დატოვებული ადგილების ჩამატება და პირველი თარგმანების ნაკლის ასე თუ ისე შევსება, რადგან ამათივე სიტყვით, «სხვაც ბევრი აკლდა ამ წიგნსა პირველთ თარგმანულთაგან»,— სიტყვა-სიტყვით სთარგმნიდა ორიგინალიდგან, მაგრამ რადგან მუზა არა სწყალობდა, მეტის-მეტად ტლანქი და სტილის მხრითაც შეუწყნარებელი ლექსი გამოუდიოდა (იხ. ჩვენი შენიშვნა სხოლიოში 505 გვ. შენიშ. მე-8-ე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სჩანს შამუკას გალექსილს ზააქიანში, თუმცაღა ბარძიმ ვაჩნაძის საამიანი ამ შამუკას ნათქვამი ზააქიანის ბუნებრივს გაგრძელებას წარმოადგენს. ეს გარემოება კი, ჩვენის აზრით, იმის დამამტკიცებელია, რომ ზააქიანის გამლექსავმა ხეფის მდივანმა შამუკამ ისარგებლა არა შაჰ-ნამეს მიმბაძველის შრომით, არამედ თვით ფირდოუსის შაჰ-ნამეში მოთხრობილის ზააქის შესახები ამბის მოკლე ვერსიით.

ამნაირად ცხადია, მელექსეს, ზააქიანის დასაწერად, წიუმართავს მიღებულის პოეტური ნაწერისათვის და, ამ მიზნის განსახორციელებლად, წინ აურჩევია ის მზა პოეტური მასალა, რომელსაც იძლევა ფირდოუსის ნაწარმოები, და, გადმომკეთებელთა ჩვეულებისამებრ, მიუცია თავისი შრომისათვის შესაფერი სახელი „ზააქიანი“.

შემდეგს მელექსეს, ბარძიმ ვაჩნაძეს, კი მიზნად დაუსახავს დაეწერა, როგორც ამ ზააქის ამბის ბუნებრივი გაგრძელება, საამის შესახები თავგადასავალი, რაც აშკარად სჩანს მისივე ნაწარმოების ამ მოკლე შესავალითგან [1]:

«აწ დღესადა [2]) ვთქუა ამბავი სამის გმირთა-გმირისა,
დიდთა მეფეთა გვარისა და პირველ ნოჳს ძირისა,
ჭოიამარის თუჴლისა და ნარიმანის შვილისა,
და ბრძენი კამს მისად მაქებრად,—გმარჯვა ენა-ჴარისა».

ამ მიზნის განსახორციელებლად მას აუღია იმ დროს არსებული პროზაული საამიანი და სიტყვა-სიტყვით გაულექსია იგი იმ ადგილიდგან, სადაც სწყდება ზააქიანი, ე. ი. შანუჩარის სიკვდილამდე.

მაგრამ აქ ჩვენ გვაქვს უკვე საქმე არა თვით ფირდოუსის შაჰ-ნამეს გარდმომღების, არამედ მისი მიმბაძველის ნაწარმოების ვერსიით სარგებლობასთან.

ამას ნათლად გვიშლის ჩვენის პროზაულის საამიანის ანალიზიც.

როგორც ვიცით, ფირდოუსის გავლენა სპარსულს ლიტერატურაში უმთავრესად იმაში გამოიხატა, რომ მისი მიმბაძველი მგოსნები ჩხრეკენ და იყენებენ სიუჟეტად ისეთს ძველ-ირანულ ზენდურ-ფაზენდურ და ფალაურ თქმულებებს და ლეგენდებს, რომლებიც დარჩენოდა ფირდოუსის, მაგრამ რომ უფრო საინტერესო გაეხადათ მათ მიერ მოპოვებული სიუჟეტები, მათ შეჰქონდათ მათში საკუთარი

---

[1]) 39 გვ., 115 ხანა, შესავალი.

[2]) ე. ი. აქამდის ამბად იყო, აწ კი ლექსად ვთქვათ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფანტაზიის ნაყოფიც, ე. ი. მათის დროის დამახასიათებელი ზოგიერთი მოვლენები. ამასთანავე ისინი ფირდოუსზე უფრო მეტად სარგებლობდენ ირანის სადევ-გმირო ამბების ნიადაგზე შექმნილი აუარებელი ზღაპრებითაც. ამნაირად ძველი ირანული ეპოსი თანდათან გარდაიქცა ჯერ საეპიკო ამბებად, ხოლო შემდეგში კი ზღაპრად, სადაც მთელი ადგილი ბუმბერაზების რკენასა და მათს დევ-ქაჯებთან და ავსულებთან დაუბოლოებელ ბრძოლას ეჭირა [1]).

ამგვარ მიმბაძველთა საუკეთესო ილიუსტრაციას წარმოგვიდგენს ჩვენი ქართულ ენაზე არსებული სპარსული მოთხრობა ყარამანიანიც, სპ., قهرمان نامه რომელიც აგრეთვე ფირდოუსის „შაჰ-ნამეჲ"-ს მიბაძვით არის დაწერილი და გადაგვიშლის სხვა და სხვა ბუმბერაზების დევებსა და ავსულებთან დაუსრულებელ ბრძოლას. ეს ნაწარმოები ეკუთნის ფირდოუსის ჭეშმარიტ მიმდევარის აბუ-ტაჰირ-მუჰამედ ბენ ჰასაკ ბენ-ალი-ბენ მუსა-ტარსუსის [2]), რომელმაც თავისი ნაწარმოების სიუჟეტად უძველესის ირანელთა მეფის ჰუშანგის შესახები სადევგმირო ამბები გამოიყენა.

ჩვენი პროზაული და გალექსილი საამთაენებიც შინაარსით სრულიად იგივეა, რაც ყარამანიანისა და სხვა მსგავს მიმბაძველთა ნიმუშები, აქაც საამის გარშემო შემოკრებილის ირანის ძველის-ძველი ფალავნების თურანის სხვადასხვა ზღაპრულ ბუმბერაზებსა და მათ მხლებელს დევთა და ქაჯთა დასებთან დაუსრულებელის ბრძოლის ამბავია, სადაც მთელი ადგილი ამ ზღაპრულ მოპირდაპირეთა რკენას უჭირავს.

ამნაირად ცხადია, რომ აქ წარმოდგენილის შაჰ-ნამეს, ანუ მეფეთა წიგნის, ვერსიების სხვა და სხვა ნაწილთა შორის მხოლოდ ის განსხვავებაა, რომ ზააქიანისა და როსტომიანის გამლექსავები თავიანთს შრომაში მისდევენ ფირდოუსის ქმნილების შინაარსს, ანუ მას იყენებენ თავიანთი ნაწარმოების მასალად, საამიანის გამლექსავი ბარძიმ ვაჩნაძე კი სარგებლობს შაჰ-ნამეს მიმბაძველის ნაწარმოების საამ-ნამეს ქართული პროზაული ვერსიით.

საზოგადოდ, ეტყობა, ჩვენის ძველის ავტორებს საუცხოვოდ აქვს შეთვისებული შაჰ-ნამეს ხალხისთვის გადმომკეთებელთა მანერები: ისინიც, გადმომკეთებელივით, იღებენ თავიანთი ნაწარმოებისთვის

---

[1]) იხ. Jules Mohl შაჰ-ნამეს თარგმანის წინასიტყვაობა.

[2]) იხ. ამის შესახებ Herm. Ethé Grundriss der Iranischen Philologie, II B., S. 318.

შაჰ-ნამეს, ანუ მისი მიმბაძველების ამა თუ იმ მთავარ ეპიზოდს, რომელიც ცნობილია სპარსულს ლიტერატურაშივე ცალკე სათაურებით, როგორიცაა: საამ-ნამე, როსტემ-ნამე, ზაჰაქ-ნამე, და, ამავე დროს, შინაარსის გასავითარებლად, სარგებლობენ, როგორც თვით ფირდოუსის, ისე მისი მიმბაძველების ნაწერებით, რაც ჩვენ ნათლად დავინახეთ ზააქიანისა და საამიანის ავტორების შრომათა ახლად აღმოჩენილს პროზაულ საამიანთან მოკლე შედარებითგანაც.

VI

ირანული ეპოსისა და „შაჰ-ნამე"-ს გავლენის კვალნი ჩვენს წარსულსა და ლიტერატურაში.

ჩვენი ვერსიები ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის, მეტის-მეტად ღრმა ინტერესს წარმოადგენს, რადგან „შაჰ-ნამე"-სთან, ანუ მეფეთა წიგნთან, მჭიდროდ არის დაკავშირებული ჩვენის საერო ლიტერატურის წარმოშობისა და ზრდა-განვითარების ისტორია.

ამიტომ, საჭიროდ ვრაცხთ, —მოკლედ მაინც, შევეხოთ, როგორც საერთოდ, ირანულის ეპოსის, ისე, კერძოდ, ჩვენის ძეგლის გავლენას ჩვენს წარსულსა და ლიტერატურაზე.

ყოველ ეჭვს გარეშეა ის, რომ ჩვენის ისტორიის უძველესი ხანა განუწყვეტელი კავშირით არის გადაბმული ირანის საგმირო ხანასთან და, მეტი არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ირანის სადევ-გმირო ამბებზე აღიზარდა და გაიშალა ჩვენის წარსულის გმირული სული. ამისი უტყუარი საბუთია, როგორც ეს უკვე გამოვსთქვით, ჩვენის წარსულის ლეგენდარული ხანა და ძველი საგმირო, ანუ ნახევრად ისტორიულ პირთა შესახები თქმულებები, რაც შემოუნახავს ჩვენთვის უძველეს მატიანეს ქართველ ბუმბერაზთა—ვახტანგისა, ფარსმანისა და სხვათა შესახებ [1]).

„შაჰ-ნამე"-ში წარმოდგენილის ძველის-ძველის სადევ-გმირო ამბებისთვის ჩვენი ქვეყანა რომ საუკეთესო ნიადაგს წარმოადგენდა, ეს ნათლად სჩანს სხვადასხვა, როგორც აღმოსავლეთურ, ისე ელინურ, თქმულებათა ჩანასახითგან ჩვენს უძველეს ქართულ ლეგენდებსა და

---

[1]) იხ. ჩვენი „ვეფხის-ტყაოსანი", მე-22-ე გამოც. წინასიტყვა, XXX გვ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ისეთს როთულ თქმულებებში, როგორიცაა პრომეთეოსის თქმულებისებური კავკასიის ქედზე მიჯაჭვული ამირანის შესახები ქართული ამბები, ვახტანგ გორგასალი, როსტომის შესახები თქმულებები, ქართლის ცხოვრებაში დაცული „შაჰ-ნამე“-თი ცნობილ მეფეთა და ბუმბერაზთა სახელების უძველესი ზენდურ-ფაზენდური და ფალაური წაკითხვანი: სპანდიატ, ვაშტაშაბი (იხ. ლექს. საკ. სახ. გოსტაშაბი), აფრიდონ, ოლონ (იხ. ლექსიკ. საკ. სახელ.). ამისთვის საკმაოა გადავავლოთ თვალი ქართლის ცხოვრების უძველეს მოთხრობებს, სადაც ჩაქსოვილია და განუწყვეტელი კავშირით გადაბმული „შაჰ-ნამე“-ს ამბები ზაჰაქის, ანუ ბევრასფის, ფერიდუნის, ეროჯის და სხვათა შესახებ [1]). შაჰ-ნამეს რომ შვენივრად იცნობდენ ქართველები მე-12-ე საუკუნეზე ადრე, ამის უტყუარ საბუთს ვპოვებთ ჯერ კიდევ შავთელისა და ჩახრუხაძის ხოტბებში [2]).

„შაჰ-ნამე“-ს როლი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში რომ დიდია, ამას მჭევრმეტყველურად ამტკიცებს მასში წარმოდგენილ მეფეთა ყველა სახელის პოპულიარობა: ჩვენს ისტორიულ წარსულში „შაჰ-ნამე“-ს გმირთა ეპითეთებსა და სახელებს ატარებს ბევრი სახელოვანი ისტორიული პიროვნება: ვახტანგ გორგასალი, გოჯასპირ (გორჯასპი), გივ, მანუჩარ, უშანგ, ფეშანგ, ნოდარ, ოთარ, ზაალ, ზალდასტან, ქაიხოსრო, სიამ, შიოშ, ქექაოზ, აფრასიობ (ვულგ. აფრასიონ), ზურაბ, როსტომ, ნარიმან, ბეჟან, საამ, მანიჟავ (ვულგ. მანიჯარ), ქეთევან, გულანდამ, ფერიდუნტ და ყველა სხვა საუკუნოების განმავლობაში ეროვნულ სახელებად ქცეულან, ისე როგორც ვეფხის-ტყაოსნის გმირთა სახელები.

ირანული გავლენის უტყუარ კვალს ვპოულობთ ჩვენის უძველესი ქართველი თემის როგორც არქეოლოგიურ ნაშთებში, ისე სალიტერატურო ძეგლებშიაც.

მაგ., სვანეთში დაცულია უძველესი ლომის, გინა ვეფხის, სახედროშები, რომლებსაც თურმე სვანები გაიმძღვანდენ წინ მტერზე სალაშქროდ წასვლის დროს. სვანურის დროშის ერთი ამგვარი ნიმუში ინახება საქართველოს საისტ. და საეთნ. საზოგადოების საგანძურში, იხ. 52-ე №-ი ვიტრინა, 277 №-ი ნივთი. იგივე სვანები

---

[2]) იხ. აქვე და შდრ. „ვერსიები“ 3 გვ., 1 ხაზა, და 1 და 2 შენიშვნები.

[3]) იხ. ნ. მარრი, ორიოდე სიტყვა „შაჰ-ნამე“-ს ქართ. თარგ. შესახებ, ივერია 1891 წ. № № 132, 133 და 135.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხატავდენ ქსოვილებზე ვეფხის სახეს, როგორც მამაცისა და „ვეფხებრ-ლომ-გულის“ მეომრის სიმბოლოს, იხ. აქვე: მე-14-ე ვიტრინა, მე-60-ე №-ი ნივთი, წარმოადგენს ფერადის ძაფებით ნაქარგს ტილოს ქისას, რომელზედაც ამოქარგულია ვეფხის სახე და წარწერა მე-14—15 საუკ. ხელის მინაგვარი ასოებით:

„ქ. ვეფხებ ლომ-გულმა ზომითა ბარს ჩასრული ვარდი ბადა,
ვარდი ხელობის ლომს ეძებს გაჭრილა ვინ ვარდი ბადა“.

იხ. ცნებათა საძიებელში „დროშები“ და შედ. „ვეფხის სახე დროშა“, 428,ბ. სულ რომ არა იყოს რა, ეს ძლიერი ირანული გავლენა წარმოდგენილია მთელის თავისი რეალობით არსებულს ოქროს ეპოქის საერო ლიტერატურაში.

ჩვენი საერო ნიმუშები, რომლებსაც საფუძვლად უდევს ეს თუ ის საერო თქმულება,—ისეთებიც კი, რომელთა მსგავსს ვერა ვპოულობთ მთელს სპარსულს ლიტერატურაში,—აშკარად მოწმობენ, რომ წყარო მათი წმინდა ირანულია.

მე უკვე აღვნიშნე, რომ „ვეფხის-ტყაოსნის“ მთელის ამბის მონახვა შეიძლება სხვა და სხვა სპარსული ნიმუშებითგან ამოღებული ისეთი ეპიზოდების შეერთებით, რომლებსაც გასაოცარი მსგავსება აქვთ ტარიელის თავგადასავალთან [1]).

ასე გაშინჯეთ, ის ვეფხის-ტყავიც კი, რომლის სახელსაც ატარებს რუსთველის უკვდავი ქმნილება, არის აგრეთვე რუსტემ პილოტანის სამოსელიც: მაგ. „შაჰ-ნამე“-ში, იხ. Vullers, t. 2, 953 გვ., 1464 ლექსი, ვკითხულობთ:

یکی جامه دارد ز چرم پلنگ   بپوشید بهبر اندر آید بجنگ
همی نام ببر بیان خواندش   ز خفتان وجوشن فزون داندش

რაც სიტყვა-სიტყვით შემდეგია:

ერთი სამოსელი (კაბა) აქვს (რუსტემს) ვეფხის ტყავისაგან, იცვამს ტანსა და გადის ბრძოლად. მას უწოდებს იგი სახელად ბაბრიანს, რომელიც მას ხაფთანსა და ჯავშანს ურჩევნია (ხაფთანსა და ჯავშანზე მეტად სცნობს მასო). ამ სამოსელს پلنگ زچرم —ზი ჩარმი ფალანგ—ვეფხის ტყავისაგან, სხვა ადგილას, იცვამს რუსტემი და გადის ببر بيان—ბაბრ-ბაიან ბაბრ—მართ ვითა ვეფხი (—თვითვე ვეფხი) ბრძოლად.

მაგრამ „ვეფხის-ტყავს“, რომელსაც ატარებს ტარიელ სარიდანის ძე, რუსტემ პილოტანის ბაბრაბიანთან შედარებით, მეტი სიმ-

---

[1]) იხ. ჩვენი „ვეფხის ტყაოსანი“ მე-23-ე გამოც. XXVI გვ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბოლიური მნიშვნელობა აქვს, ე. ი. რუსთველი უფრო მეტად უსვამს ხაზს მის მნიშვნელობას, რადგან ვეფხი, რომლის ტყავისგანაც ტარიელს „ტანსა კაბა ემოსა“, ულმობელის მიჯნურის განსახიერებაა: აქ თითონვე პოეტი აძლევს მას ამგვარის სიმბოლოს მნიშვნელობას შემდეგი სიტყვებით:

„რომე ვეფხი შვენიერი სახედ მისად დამისახავს,
ამად მიყვარს ტყავი მისი, კაბად ჩემად მომინახავს“-ო.

ან და:—

„იგია ჩემი სიცოცხლე უწყალო ვითა ჯიქია,
და მისი სახელი შეფარვით ქვემორე მითქვამს მიქია“-ო.

ამ ნაირად ჩვენს წარსულსა და ძველს საერო ლიტერატურაში მთელის თავისი სიცხადით არის წარმოდგენილი, როგორც საერთოდ, ირანულის ეპოსის, ისე, კერძოდ, „შაჰ-ნამე“-ს გავლენა, და ამიტომაც ჩვენ მიერ ამ ჟამად გამოქვეყნებულის ძეგლის დიდი ისტორიულ-ლიტერატურული ინტერესიც ყოველ ეჭვს გარეშეა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ხელნაწერთა საძიებელი

ხელნაწერები, რომლებითაც ვსარგებლობდით ტექსტის შემუშავების დროს.

1) ზააქიანის ძირითადი ტექსტისთვის 4528-ე №-ი=Е. Т. Опис. т. II, вып. III, стр. 487.

2) წ. ქ. 1505 №=Е. Т. Оп. т. I, вып. II, стр. 364—365. და მისი პირი საქ. მუზ. 858-ე №-ი=Е. Т. т. II., вып. III, стр. 544—545.

3) წ. ქ. 2384 №=Е. Т, Оп. т. I, вып. II, стр. 370—371. საამიანის ტექსტისთვის იგივე ხელნაწერებია, რაც ზააქიანისთვის.

როსტომიანის ტექსტისთვის:

1) ძირითადი ტექსტისთვის 428-ე №-ი=Е. Т. Оп. т. I, вып. II, стр. 361, რომელსაც სრულიად ეთანხმება 1505—№-ი და საქ. მუზ. 858-ი №-ი.

2) დად.—დადიანისეული 406-ე №-ი=Е. Т. Оп. т. I, вып. II, стр. 358—359.

3) წ. ქ. 1580-ე №-ი=Е, Т. Оп. т. I, вып. II, стр. 347—358=ალექსანდრე ორბელიანისეული=ა. ო.

4) წ. ქ. 1505 და ს. მ 858 №№=Е. Т. იხ. აქვე, ზემორე, ზააქიანის ტექსტისთვის.

5) 2) საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზ. საგანძურის 461—№-ი, რომელიც წარმოადგენს სხვა და სხვა ნაწარმოებთა კრებულს, სადაც შედის როსტომ ზურაბის შესახები ეპიზოდიც.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ტექსტების სათაურთა საძიებელი

ნაწილი პირველი

1) ზააქიანი 1--36
2) შესავალი 3
3) ამბავი ზააქისი 10
4) აქა ზააქს ეშმაკი მამის სიკვდილსა ურჩევს და მოაცთუნებს . . . . ,,
5) აქა ზააქს მკარზედ გველები ამოუსხდა . . 15
6) აქა აფთიონ თავის ცოლს სიზმარს ეუბნების . 16
7) აქა ზააქ აფთიონ დაიჭირა და თავსა სჭრის . 18
8) აქა ქუნდრუ ზააქს ფრიდონის ამბავს ეუბნების . 27
9) აქა ფრიდონ კელ-მწიფემ ზააქ დაიჭირა და მისი ცოლებიც გვერდსა ჰყვანდა არინოზ და შარინოზ 31
10) აქა გათავდა ზააქის ამბავი და ფრიდონ გაკელმწიფდა 33

ნაწილი მეორე

1) საამიანი . . . . 37—298
2) შესავალი 39
3) ნარიმანის სიკუდილი.
4) ფრიდონ კელმწიფე საამ ფალავანს იამანთ მეფესთან მოციქულად აყენებს იამანთ მეფის სამის ასულის შვილებისთვის სათხოვნელად 42
5) აქა საამ ფალავანი ფრიდონ კელ-მწიფესთან წამოვიდა. 45
6) აქა საამ ფალავანი საროუშა კელმწიფესთან წამოვიდა ქალების სათხოვნელად იამანეთს 49
7) აქა იამანელთ კელმწიფე საამ ფალავანს მიეგება . 52
8) აქა საამ ფალავნისაგან ფრიდონთან წიგნის მიწერა . 36

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

64) აქა საამ ერანს მივა, ჟუნდა ფეშანგს მიესწრას საომრად 256
65) აქა ფეშანგისა, ქიშვადისა და ყარანის ომი . . 257
66) აქა ფეშანგისა და საამ ფალავნის ომი . . . 262
67) აქა მანუჩარ კელმწიფე ნადირობს 265
68) აქა თუნდის და რომბინის თათბირი და ერანს დევის გაგზავნა ჯაშუშად 266
69) აქა რომბინისა და თუნდის გალაშქრება ერანელთა ზედა 270
70) აქა მანუჩარ კელმწიფისაგან დევთ მისვლის ცნობა . 273
71) აქა ყათილ და მისი ვეზირი ვაზირობენ . . 279
72) აქა ყათილისაგან მანუჩართან წიგნის მიწერა და დევების ამბის შეთვლა 280
73) აქა საამისაგან დევის მოციქულის თილამიჯის გალაკვა და წიგნის დახევა 284
74) აქა საამ ფალავანისა და დევების ომი და საამისაგან გამარჯვება 289
75) აქა საამისა და რომბინ დევის ომი და რომბინისა და თუნდის სიკუდილი საამისაგან 290

ნაწილი მესამე

როსტომიანი

1) შესავალი 301
2) დასაწყისი როსტომიანთა. ამბავი მანუჩარ კელმწიფისა და საამ ფალავნისა 302
3) აქა საამ ფალავნის სიზმრის ზმანება . . . 310
4) აქა დარამ ფალავნისაგან მერაბის ასულის როდამის ქება და ზაალის გამიჯნურება 342
5) აქა საამ ქარქისარიდამ მობრუნდა გამარჯვებული მანუჩარის წინ 401
6) აქა მანუჩარ კელ-მწიფე ნადიმად დაჯდა და საამის გამარჯვება იამა. 405
7) აქა მანუჩარ კელ-მწიფესა ზაალის საქმე მოეგონა და მას იგონებს 422
8) აქა ზაალ ვეზირებს მამის საქმეს უჩივა . . . 332

ეროვნული ბიბლიოთეკა

9) აქა სამ ფალავნისაგან წიგნის მიწერა კელ-მწიფის მა-
ნუჩარის წინაშე 437
10) აქა ამბავი ზაალისავე კელ-მწიფეს წინაშე წასვლისა . 460
11) აქა ზაალ გამოსცადეს სათარგმანებელითა სიტყვითა
და ყუელა სცნა 465
12) აქა გამოცნობა ზაალისაგან და პასუხის შექცევა . 467
13) ზაალისაგან რა ეს გაიგონეს დია მოეწონათ . . 468
14) აქა ქორწილი ზაალისა და როადამისა . . . 482
15) აქა წავიდნეს ზაულისტანისაკენ სახლსა საამისასა . 485
16) აქა დაბადება როსტომისა და ნახვა სინდუხტისაგან . 497
17) აქა როსტომისაგან თეთრის პილოსი მოკულა. . . 502
18) აქა როსტომისაგან ვაჭრად წასვლა თეთრს მთაზედ,
ნარიმანის სისხლის ძებნად 507
19) აქა როსტომისაგან სამახარობლო წიგნის მიწერა ზაა-
ლის წინაშე 520
20) აქა სიკუდილი მანუჩარ კელმწიფისა და ძისა მისისა
ნავზარისა მეფედ დასმა. 513
21) აქა ფეშანგ მანუჩარის სიკუდილი დაიდასტურა და მა-
მის მოკულა მოეგონა, თუალნი ცრემლითა აევსნეს
და გული ჯავრით აუდუღდა 516
22) აქა ნავზარს საამ შინ დაეთხოვა ნუზლისათვის და ლაშ-
ქრისათვის და რა შინ მივიდა, მოკუდა. ეს არის ამ
ჟხანოსა სოფლისა საქმე 519
23) აქა ერანელთ საკელმწიფო კაცს ძებნა დაუწყეს და
არჩევდეს 539
24) აქა პირველი ომი როსტომისა და გამარჯვება . . 556
25) აქა როსტომს საჯილდოვოდ შირაზი და ხორასანი
მისცეს 565
26) აქა ქაიყუბადის შვილის ქექაოზის, გაკელმწიფება. სა-
მოცდაათი წელი იბატონა 570
27) აქა ქექაოზისაგან წასვლა მაზანდარას, აღება და მორ-
ბევა და თურის დევისა და ერანელთა კელთ დაპყრობა 583
28) აქა თეთრმა დევმა ერანელთა ზედა მცველნი დააყენა. 589
29) აქა წასვლა როსტომისა მაზანდარას თეთრის დევის
მოკულა, ქექაოზ კელ-მწიფის და ირანელთა თავადთა
გამოკსნა. 596
30) აქა იპრიანა ღ-თან ქექაოზ კელ-მწიფისა და ერანელთ
დავსნა. გათავდა თეთრი დევის დღე როსტომის კე-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლითა 628
31) აქა ქექაოზისაგან მაზანდარელთან წიგნის მიწერა და მოციქულის გაგზავნა, როსტომისაგანს თეთრი დევის მოკულის შეთვლა და მაზანდარის ამოწყუეტა . – 632
32) აქა როსტომისაგან მაზანდარელთან მოციქულად წასულა მის მაგიარად და ორთა ჭანდართ მოგლეჯა და ქულურის კელის გამტვერება 638
33) აქა ქექაოზ კელმწიფისა, როსტომისა და მაზანდარელის ომი და ქექაოზის გამარჯვება . , . 643
34) აქა გათავება მაზანდარელის დევ როსტომის კელითა . 653
35) აქა წასულა ქექაოზისაგან მარბისტანს და არმავენელისა და მისი ამბავი 661
36) აქა კელმწიფისაგან არმავენელის ასულის გამიჯნურება. 668
37) აქა არმავენელისაგან ქექაოზ კელმწიფისა და ერანელთა თავადთა დაპყრობა , ... 676
38) აქა როსტომისაგან არმავენელთან წიგნის მიწერა. . 680
39) აქა ქაოზ ცაში გასულა მოინდომა, ჰ დიდი უგუნურება! 692
40) აქა ერანელთა თავადთაგან თურანის მძლვარსა მისულა ნადირობად და მუნ დიდი ომი აფრასიონისაგან . 698
41) აქა მის ლომ-კაცისა, ჯავარ-სრულისა, პილოტანისა, ფალავნისა ზურაბისა საწუთროს მჭირავისა დაბადების ამბავი და როსტომისაგან მოკულა . . . 708
42) აქა ამბავი დასაწყისი როსტომისა და ზურაბისა. . 708
43) აქა თუმიანისაგან ლომ-კაცისა ზურაბისა შობა. . 715
44) აქა ზურაბისაგან ერანს წასულის დაპირება და აშპარტავანთა და არა ღირსთაგან სიტყუათა საუბარი . 717
45) აქა წიგნი აფრასიობისა ზურაბს წინაშე, ხვაჯით სავსე 720
46) აქა ზურაბისაგან ციხის ომი. 726
47) აქა ქაოზისაგან ზურაბის მისვლის ცნობა და დიდათ წყენა და გაფიცხება ერანელთაგან ამა საუბარსა ზედა 727
48) აქა გოდერძისაგან გამწყრალის როსტომის დაბრუნება და კელმწიფეს წინაშე მოყვანა და მისგან შეწყალება და ნათქუამის შენდობა და გულ მხიარულად მეჯლიშის ქნა 731
49) აქა როსტომისაგან კარავში შეპარვა და ზანდარაზმის მუშტით მოკულა . , . . . 739
50) აქა აფრასიობის დავედრებული ნიშანი მოიკმარა ომან 743

ეროვნული ბიბლიოთეკა

51) აქა ზურაბ ჴელ-მწიფეს დიდი ავნო . . . 751

52) აქა პირველი ომი როსტომისა და ზურაბისა . . 753

53) აქა მზის ჩასულამ გაჰყარა ორნივე საწუთროს დანაღუ-ლების მომლოდნენი 757

57) აქა როსტომ გივს ზურაბის ქებას ჟანზომს დიდად შე-პირვებული 759

58) აქა ამა ანდერძსა ავედრებს როსტომ ძმასა მისსა ზა-ვარს ზაალს წინაშე და დედასა მისსა გვერდით მისსა —შვილისა სისხლისათვის, ვითა ირემი წყურვილისა-თვის, მომსურნე—და სისხლი დალვარა . . 762

59) აქა პირველი რკენა როსტომისა და ზურაბისა და ზუ-რაბისაგან როსტომის დაცემა 765

60) აქა როსტომისა და ზურაბის რკენა და მამისაგან შვი-ლის სიკუდილი 769

61) აქა ცნობა ერანელთაგან ზურაბისა როსტომის შვილო-ბის და როსტომისაგან ზურაბის მოკულა, ვაი წყეუ-ლო სოფელო! 773

62) აქა როსტომისაგან ომანთან მოციქულობის შეთულა და ვაზირის გაგზავნა და მისის ჴელით თურანისაკენ მშვი-დობით გაგზავნა 776

63) როსტომისაგან ჴელ-მწიფის ნოშთაროს მძივის თხოვნა. 778

64) აქა ზურაბის შავ-დედისაგან მის ლომ-კაცის შვილის სიკუდილის ცნობა 784

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ნაწილი პირველი.

ზააქიანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შ ეს ა ვ ა ლ ი.

1\. გეხვეწები გონიერთა, ვინც [არა ხართ თვ]ისა[1]) მკვლელი!
ამას ყური მოუპყარით, —ბრძენნი იყოთ, ანუ ხელი:
საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის ძველი[2]).
და თუმც იცოდეს ჩემგან უკეთ, რად არ მიჰყო ერთმან ხელი?!

---

[1]) პოეტი გულისხმობს ზააქისაგან მამისა და თავისიანების მოკვლასა.

[2]) აქ მელექსე აშკარად გულისხმობს ზააქის შესახებს ძველის-ძველს ამბავს, რომელიც დარჩენოდა საქართველოს. ზააქის შესახები ამბები რომ ძველის დროიდანვე არსებობდა ჩვენში, ამას, სხვათა შორის, მოწმობს ჩვენი მატიანე „ქართლის ცხოვრება“. ამ წყაროში ვპოულობთ ცნობებს იმავე პირთა შესახებ, რომლებზედაც მოგვითხრობს ფირდოუსი. აფრიდონ, რომელმაც შეკრა ჯაჭვით გველთა უცალი ბევრასფი, და დააბა მიუვალ მთაზე, არის იგივე შაჰ-ნამეს ფერიდუნი, რომელმაც მიაბა ზაჰაქი (სპარს. ضحاک ქართ. ზააქი). ღემავენდს. ძე მისი ირეჯი არის ირანის მბრძანებელი ირეჯი (სპ. ایرج—ქართ. ერაჯი), ძმათა სელემ და თურისაგან მოკლული, ქეკაპოსი არის იგივე კაი კაუსი (სპარ. کی کاوس), შიოშ—სიაუშ (სპ. سیاوش), ქაიხოსრო, კაი ხოსრაუ (სპარ. خسرو); არა ნაკლებ ყურადღების ღირსია, რომ ირანის ზოჰაკი (ზააქი) აქ წოდებულია „ბევრასფ“-ად (სპ. بیوراسپ), სწორედ ისე, როგორც შაჰ-ნამეში, იხ. სპარს. ტექსტი, Vullers, გვ. 28, სტრ. 8—11. იგივე ითქმის სხვა სახელების, როგორც მაგ. სპარსთა მეფის ვაშტაშაბის, რომელიც იგივეა, რაც გოსტაშაბი (სპ. گشتاسپ) და მისი შვილის სპანდიატ რვალის (სპ. اسفندیار), არდაშირის (სპარს. اردشیر) ანუ ბაამანის (სპ. بهمن), და სხვათა შესახებ. დაუმატეთ ყველა ამას როსტომის შესახებ თქმულებათა მთელი ციკლი, რომელიც დაუცავს ქართველი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2. ვერ შეემართა შავთელსა[1]) და ვერცა სერგის თმოგველსა[2]),
ვერცა მანუჩარს მწერალსა[3]), ტკბილის სიტყვისა მკობელსა:
[ე]რიდებოდეს[4]) სიტყუასა უშვერსა[5]) და საგმობელსა,
[და ვი]სცა[6]) გკითხავთ ამბავი, თქვენცა ჰხედავთ გაუწყობელსა.

3. შოთამ გალექსა ტარიას[7]) და ავთანდილის[8]) ქებანი,
ნესტანჯარს[9]) უქო ციმციმი, თინათინს მოვანებანი[10]),
მათ მოაკმარა გონება და მისნი ტკბილნი მცნებანი,
[და სხვ]ად[11]) არად სცალდა, მათ ზედა იმღერდა, ვითა ებანი[12]).

ერის ფანტაზიას, რომ ცხადად წარმოვიდგინოთ ძველის ხააქიანის შე-სახების ამბის არსებობა ჩვენში და, მაშასადამე, სარწმუნოდ მივიჩნიოთ მელექსის სიტყვები: „საქართველოს ეს ამბავი დარჩომოდა ძველის ძველით“.

¹) შავთელი — ნ. მარრის გამოკვლევით, არის აბდულ-მესიანის დამწერი.

²) სერგის თმოგველი — მას მიაწერენ ვისრამიანის თარგმანს.

³) აქ პოეტს სახეში უნდა ჰყავდეს ნანუჩა ციციშვილი, „ვეფხის-ტყაოსნ“-ის გაგრძელების შემთხზველი.

⁴) ერიდებოდეს, შეად. ბ. თაყაიშვილის მორიდებოდეს.

⁵) უშვერი — უტიფარი, ურცხვი, უზრდელი.

⁶) ე. თაყაიშვილი კითხულობს „ვისცა“; მართლაც, აქ პოეტს უნდა თქვას: „თქვენც, ვისაც კი გიკითხავს მისი ამბავი, იცით, თუ როგორ გაუწყობელია“.

⁷) ტარია შემცირებითი ტარიელ, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“ ლექსიკ. საკუთარი სახელები.

⁸) ავთანდილ, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“ ლექსიკონი, საკუთარი სახელები.

⁹) ნესტანჯარ არის შემცირებული ნესტან-დარეჯანი, იხ. „ვეფხ. ტყ.“ ხ. 1526, ტ. 2.

¹⁰) მოვანება, იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყ.“ ლექსიკონი. ბ. ე. თაყაიშვილი ამ სიტყვას ასწორებს ყ-რის ჩართვით: მოყვანებათ(!), (იხ. Описаніе, т I, вып. II, გვ. 368, სტრიქ. მე-2).

¹¹) ბ. ე. თაყაიშვილი კითხულობს: „თლად არად სცალდა“ — ჩვენის აზრით კი აქ უნდა ყოფილიყოს „სხვად“ და არა „თლად“, რადგან

ეროვნული ბიბლიოთეკა

4. თჳით კახთა მეფე თემურაზ¹) ყოველთა უკეთესია:
[მსმ]ენელი, გამომეტყუელი მისგან ვინ უკეთესია?!.
[ამა] სოფელს სიმეხთლით დახვარი მას არ სთესია,
და [ზა]ლიხან²) აქო, ლეილი³),—მან არ ინდომა ესია.

მელექსის აზრი აშკარაა: მას სურს სთქვას: სხვისთვის არ სცალოდა,— მათ ზედა იმღერდა, ვითა ებანით.

¹²) ეს ხანა ხელ-ნაწერში ამ სახით არის:

შოთამ გალექსა ტარიას და ავთანდილის ქებაო,
ნესტან-ჯარს უქო ციმციმი, თინათინს მოვანებაო,
მათ მოაკმარა გონება და მისნი ტკბილნი მცნებაო,
[და სხვ]ად არად სცალდა, მათ ზედა იმღერდა, ვითა ებაო.

მაგრამ ჩვენ შევსცვალეთ ისე, როგორც ტექსტშია მოყვანილი, შემდეგი მოსაზრებებით:

ა) ხელ-ნაწერის ის ადგილი, სადაც ლექსის დამაბოლოებელი მარცვლები უნდა ყოფილიყო მოკვეცილია და რითმის დამაბოლოებელი ხმოვანები „აო“ წაწერილია შემდეგში წაწებებულს ქაღალდზე.

ბ) ჩვენ უზერხულად მიგვაჩნია, თუ არ ლექსისთვის: „მისნი ტკბილნი მცნება“, ან და „იმღერდა, ვითა ება“. უფრო საგულებელია აქ ყოფილიყოს საკრავის სახელი „ებანი“, ვიდრე ება, (თუმცა, არ ვუციღობლობთ, ესეც საგულვებელია, თუ სახეში მივიღებთ რუსთველის პოემის ისეთ ადგილს, როგორიცაა: „მჭვრეტელო, გულსა ეტყოდი, ნუ ახსნები, იქ ები“-ო, იხ. ხ. 1527, ტ. 4). რაც შეეხება დანარჩენ ტაეპებს, იქაც უფრო მოხდენილი გამოდის „ქებანი“, ვიდრე „ქება“, აგრეთვე თინათინის შესახებაც „მოვანებანი“ აჯობებს, ვიდრე „მოვანება“.

¹) სახელი თაიმურაზ არის სპარსული طهمورث.

²) კახთა მეფე თეიმურაზ I სახელოვანი მელექსეა. ქართველი მელექსენი მას უწოდებენ „რუსთაველის მეჯუფთარე“-ს. მან სთარგმნა „იუსუფ უზულეიხა“ სპარსულით (ქართ. იოსებ-ზილიხანიანი).

³) ლეილ-მეჯნუნიანიც თეიმურაზ I სთარგმნა სპარსულით; პოემის შესახებ იხ. ჩვენი „ვეფხ. ტყაოსნის“ ლექსიკონის საკუთარ სახელებში სიტყვა „მიჯნური“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

5. [ბრძ]ენი ვინცა ხართ, გასინჯეთ ეს ჩემი დანაწყრობა:
[ზაა]ქიანი[1]) გავლექსე და ფრიდონისა[2]) ქველობა,
ჯიმშედს[3]) და მეფე‍ს აფთიონს[4]) ავად არ უნდა კსენება,
და სალიმ[5]) და თურიმ[6]) ძმა მოჰკლა, ჯოჯოხეთს ყოფნა ინება.

6. მეფის მდივანმან მამუკამ[7]) ვთქუი[8]) ესე ზააქიანი,
[მარ]გია[9]) ესე სასმენლად,—კაცი ვინცა ხართ ჭკვიანი.

---

[1]) ზააქიანი—ზააქის ამბავი: ზააქი—სპ. ضحاک—ზოჰაქ.

[2]) ფრიდონ—فریدون—ქართლ. ცხოვრ. აფრიდონ—آفریدون.

[3]) ჯიმშედ—სპ. جمشید.

[4]) აფთიონ—სპ. آبتین—აბტინ.

[5]) სალიმ—სპარს. سلم.

[6]) თური—სპ. تور.

[7]) ეს მამუკა მდივანი უნდა იყოს მანუჩარ დადიანის (ე. თაყაიშვილით—ლევან დადიანის?) ერთი იმ ტყვეთაგანი, რომლებიც მან წამოასხა ქართლის მეფე სიმონზე ოფიშკვითის ბრძოლაში გამარჯვების დროს, (იხ. ქართლის ცხოვრება, ტ. 2, გვ. 195). 1505 №—ხელ-ნაწერი ჯერჯერობით არის ერთად ერთი, რომელსაც დაუცავს ზააქიანის შესავალი. სამწუხაროდ, სათაური, რომელშიაც გადამწერელი იუწყება ზააქიანისა და საამიანის ავტორთა ვინაობის შესახებ, დაფლეთილია და მისი ნახევარზე მეტი ნაწილი მოსპობილი სრულიად. მაგრამ აზრით და არსებულის ბიბლიოგრაფიული ცნობების მიხედვით, შესაძლებელი ხდება ამ საინტერესო ადგილის დაახლოებით აღდგენა.

აი ეს ადგილიც:

(კარი) პირუელი დასაწყისი (ზააქიანთა).....
[ესე ზააქიან]ი ნათქომი არის მამუკა [მდივნისა, ნარიმანის] სიკუდილ[ამდი].
[და მას] უკანით საამის ანბავი ბარ[ძიმ ვაჩნაძის ნათ]ქვამი.

ამ ნაირად, ამ ნახევრად შენახულის სათაურის მიხედვით, ცხადი ხდება, რომ ზააქიანის გალექსვა ეკუთვნის მეფის მდივანს მამუკას, რომელსაც გაულექსია ზააქიანი და ფრიდონის ქველობა ნარიმანის სიკვდილამდე (იხ. ხ. 115), და „მას უკანით“, ე. ი. ნარიმანის სიკვდილის ამ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ოდიშს ტუშედ ვიყავ, გავლექსე, მე თავს უშავ ზიანი,
[და] ვინცა შენდობა მიბძანოთ, თქუენი არ იყოს ზიანი.

7. ქება ვით ვჰკადრო მე ლომსა და მზეებრ მანათობელსა,
კელ-მწიფეს, პატრონს, დადიანს ლევანს ოდიშის მფლობელსა[1]),
[მისთა მებრძოლთა] სიუხვით და ჴელმითა დამაშურობელსა,
[და მისთა ერთგულთა] ლხინსა[2]) და ორგულთა დამამკობელსა.

8. [კელ-მწი]ფის მანუჩარის ძე არის მტერთა მზარავი.
[ლევან არს მისი სახელი, მტერთა სრვად დაუ]ფარავი,
[ვი]სა მორჩი[ლობს დაშქარი მინდორის] დამაჯარავი,
[და ზნე]-უკლები და მამაც[ი, საწუთრო-გაუ]მწარავი[3]).

9. ისპა[თა][4])-გათავებული საქ[მით ყოველთა[5]) მე]ტია:
მისი ისარი საკრძითა ყოველთა და[მყლ]ეტია,

ბიდან დაწყებული მისი შრომა განუგრძვია ბარძიმ ვაჩნაძეს, რომელსაც გაულექსია საამიანი.

*) ჩვენ ვიცავთ ამგვარს მართლ-წერას 4528 № ხელ-ნაწერის მიხედვით.

*) მარგი—შეადარეთ ამ ადგილს ვეფხის ტყაოსნის ხანა 19, ტ. 2.

[1]) ლევან დადიანის და მამა მისის მანუჩარ დადიანის შესახებ იხილეთ Brosset-ის ქართლის ცხოვრება, ტ. 2, გვ. 194—201.

[2]) ე. თაყაიშვილი თავის „Описаніе“-ში т. I, вып. II, გვ. 368 ამ ტაეპს ასე კითხულობს: [და მის ერთგულთა] ლხინისა(?) და ორგულთა დამამხობელსა, 1505 № ხელ-ნაწერს კი შემოუნახავს ჩვენთვის „ლხინსა“ და არა ლხინისა.

[3]) ეს ხანა ჩვენ აღვადგინეთ „ვეფხის-ტყაოსნის“ შემდეგის ხანის მიხედვით:

„მამა ჩემი ჯდა მეშვიდე, მეფე, მებრძოლთა მზარავი,
სარიდან ერქვა სახელი, მტერთა სრვად დაუფარავი და სხვ.
იხ. ხ. 259.

[4]) შეად. 2936,3. ან და, შეიძლება, აქ იყოს პატიჟ-გათავებული, რადგან გვგონია, რომ აქ ნაქები პირის მორჭმულობაზეა ლაპარაკი. ასოები „ისპა“ გარკვევითაა ხელ-ნაწერში, იხ. 1505 №-ი.

[5]) საქმით ყოველთა მეტია, ე. ი. ძლევა-მოსილი გმირია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მოსპარაზენდ[1]) ვერვინ სჯობს,—მჭვრეტელთა გამცეტია!
და თუ ამაზედან შემტყუვნოს, თავს შემქმნეს რეტია!

10. [ვერვინ შემართებს][2]) წყენასა, სხვათა სჭირს მისგან ძალანი,
მისი მებრძოლი გაბეგრა, თავს აძევს მათგან ყალანი[3]),
[მისსა მკ]ლავსა, ვერვინ დაუდგამს კლდე ტინი, ვერცა სალანი[4]).
[და] . . . .

---

[1]) სპარაზენი—სომხ. *սպառազէն*—აბჯროსანი, აბჯარ-ცმული.

[2]) ან და ვერვინ კადრებდა.

[3]) ყალანი—ბეგარა იხ. ლექს.

[4]) ამ მე-10-ე ხანას აკლია ერთი ტაეპი, ასე რომ 1505 № ხელნაწერის მიხედვით ეს ხანა დაუთავებელი უნდა იყოს. ეს ხანა საინტერესოა იმ მხრით, რომ იგი გვაძლევს ცნობას იმის შესახებ, თუ როგორ ესმოდათ რუსთველის სიტყვები: „მისი ვერ გასძლნეს პატიჟნი ვერ კაენ, ვერცა სალამან“. ჩვენ მიერ გამოთქმულმა აზრმა, რომ აქ სალა კლდეს უნდა აღნიშნავდეს (იხ. ჩვენი ვეფხის ტყაოსნის ლექსიკონი, ძველი საქართველო, ტ. I, გვ. 182), გამოიწვია პატივცემული აკადემიკოსის ნ. მარრის მეტად სერიოზული ბაასი. სახელდობრ, მან ამ საკითხს უძღვნა თავისი შრომის: Т. Р. XII, Вступительн. строфы Витязя въ барс. кожѣ“ მთელი ოთხი გვერდი (XLI—IIILIV), სადაც იგი, ჩვენის აზრის წინააღმდეგ, „სალა“-ში ხედავს სპარსულის თხზულების „სალამან და აბსალ“-ის გმირს—„სალამან“-ს.

პატივცემულის მეცნიერის პირადი ავტორიტეტი საკმაო იყო ჩვენის აზრის უარსაყოფელად. მაგრამ შემდეგი გარემოებები თითქო ეწინააღმდეგებოდა ბ. მარრის აზრს: ა) რუსთაველი ადარებს ჭირის გამძლე გმირის ყოფას კლდესა და ქვითკირს: „ჭირსა შიგან გამაგრება აგრე უნდა ვით ქვითკირსა“. ან და: „მას კორცილი არ გასძლებს სხვა კიდეგანი ქვისაგან, 1077, 4. ბ) რუსთაველი ხმარობს მეორე შემთხვევაშიც პირდაპირ „სალა“-ს და არა „სალამან“-ს სწორედ იმავე აზრით, როგორც საკამათო ადგილას, იხ. ხანა 1600, 4. „უბრძანა: „თქვენთვის მტირალსა ყოლა რად მიჩნდეს სალა მე“, იხ. ჩვენი „ვეფხის ტყაოსნის“

11. [ყოველთა][1]), საყვარელია, ვამოწმებ ღმრთისა ცხოველისა:
[ლომებრ გულადი], ამაყი, მშვენებითა სჯობს ყოველსა,
[ქვრივთა და] ობოლთ მოწყალე, მრავალსა მისცემს მთხოველსა,
[ვისცა მტერ] ექმნას, ნატრიდეს მინდორში თხასა მძოველსა!

12. [პატრონი] მიბრძანეს, გავლექსე ამბავნი ხააქისანი[2]),
ტკბილთა სიტყვათა შეწყობა, მოკლედ ამბის თქმისანი.
[ხოტბისა რიგი] არა კამს პატრონთა წინა ყმისანი:
და ვიქმ ამა ძნელსა საქმესა, თუ ძალი შემწევს ღვთისანი[3]).

13. პირველ უნდა კელ-მწიფენი სამართლითა იქცეოდეს:
ავი საქმე გარდაუშვას, კარგსა ჩანგრძლად ექცეოდეს,
ნაოკარი[*]) ააშენოს, კარგი არსად იქცეოდეს,
და ღმერთი ამას დაიმადლებს,— განკითხვას მისსა ოდეს.

ლექსიკონი, ძველი საქ. ტ. I, გვ. 149. ვეფხ. ტყაოსნის ხელ-ნაწერების ვარიანტები ადასტურებენ ბ. ბარრის მსჯელობას სალამან-ის შესახებ, ხოლო „კაენ"-ის ნაცვლად უძველესი 599 №-ი ხელ-ნაწერი იცავს „რამინ"-ს, დანარჩენები კი—„ყაენ", ანუ „კაენ"-ს, იხ. ჩვენი 22 გამოცემა: 1267, 4. სალა, 1500, 4 სალამანის ნაცვლად, უნდა იყოს შემცირებითი, შეად. ტარია.

[1]) ჩვენ ამ მოკვეცილ სიტყვებს ვავსებთ „ქართლის ცხოვრების" ცნობათა მიხედვით.

[2]) ხელ-ნაწერში (№ 1505)—ამბავი ხააქიანი,—რითმის მიხედვით. ჩვენ გვგონია, აქ უნდა ყოფილიყოს ხააქისანი.

[3]) ამ ხანის შემდეგ ხელ-ნაწერში მოთავსებულია შემდეგი სამ-ტაეპიანი ხანა:

. . . . . . ულირსსა მონება სამება ერთ-არსებისა...
. . . . . . მოწმობა მამათა მუნ დასებისა.
. . . . . . დამხსნას ჯოჯოხეთს კელ-ჰყოს საჩმილთა ვსებისა.

ლექსიკა და აზრიც მეტად ულაზათოა, და, ამიტომ, ჩვენ ვარჩიეთ მხოლოდ სხოლიოში მოგვეხსენებია ამ ხანის შესახებ.

*) შეად. ხ. 53, ტ. 2.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

14. თქუენც გასმია, ზააქ რა ქნა: უმალ თავის მამა მოჰკლა.
უბრალონი ჴელ-მწიფენი აფთიონ[1]) და ჯიმშედ მოჰკლა
სხვა მრავალი ქუეყანისა გულისათვის კაცი მოჰკლა,
და სული ეშმაკს მიაბარა, დღენი მისნი შეამოკლა.

ამბავი ზააქისი.

15. ზააქ იყო მუხვარდის[2]) ძე ფალავანი გამოთქმული,
თვ[ისის მამის სამსახურ]თა გამოთავება მეტად სრული.
[ტახტი ქონდა საბა]ტონოდ, სხვა ქალაქი ბევრი, სრული,
[და ეშმაკის მანქანებით] გარდუბრუნდა იმას გული.

აქა ზააქს ეშმაკი მამის სიკვდილსა ურჩევს და მოაცთუნვებს.

16. [მას მიუვიდა ერთი] კაცი იბლისი[3]) და ავის მქნელი.
[მამის მოკვლას დაა]ჯერა, მიუქცივა მისკენ გული,
[„ზააქს ესე რა] უქნია", იმას კვირობს ყოველი რჯული:
[ძლიერმა და ჭკვა-მოდ]ლილმა ეშმაკს მისცა მისი სული"!?

17. [ზააქ კითხა იმ] ეშმაკსა: „ვის ასმია მამის მოკვლა?!"
[მან თქუა: „რად გიჩნს], რა იტყვიან, შვილმა თვისი მამა მოჰკლა!"
[სხვა ერანში] საჴელ-მწიფოდ შენგან მეტი არვინ ვარგა".
[და ბატონობა] მოინდომა, საჴელ-მწიფო მით დაჰკარგა.

---

1) ხელ-ნაწ. აფთიმონ. (1505 №-ი).

2) სპარს. مرداس—მურდას.

3) სპარს. ابلیس—იბლის—ეშმაკი.

18. [„შენგან კიდე] ფალავანი[1]) სხვა არ არის ერანშიგან[2]).
[მამა შენი] ბერი არის, გეგმარების აწ რამიგან?
[შენ თუ] არას გამიწყრები, იმას მოვჰკლავ მე გზაშიგან".
და ზაალ ქემაკს ასრე უთხრა: „მე ნუ გამრევ მაგაშიგან!"

19. ზაქ დაართო ქემაკს ნება, უთხრა სიკუდილი მამისა!
დღეს შეიმოკლებს ამათა, წარწყმედასაცა[3]) ჭლამისა.
[მ]ას გრძლად ეგონა სოფელი,—არის ერთისა წამისა![4])
და ქემაკმან ფიცხლავ გაბედა სიკუდილი[5]) მისის მამისა.

20. ქემაკმან თრმო გათხარა, მის უცხო არ იქნებოდა,
შიგან დახვარი დაასო, კაცი ვერ მოურჩებოდა,
ზაქის მამა აბანოს წავიდა, იარებოდა,
და რა ცოტა წავლო, ჩავარდა, იმავ[6]) წამს სული ჰლებოდა.

21. რა მოჰკლა ზაქის მამა, ქემაკი გაუხინარდა,
ზაქ ტიროდა, მოსთქვამდა: „ეს რა ვქენ!"—მეტად ინანდა.
—„რა მამეწვენა[7]) გამცერად, ნეტარ ვინ იყო, ვინ არდა?!"[8])
და გლოვა გაუშვა, ტახტზედა დაჯდა და ჭირსა იბანდა.

---

[1]) ფალავანი—სპარს. پهلوان — ფაჰლავან.

[2]) ერანი—სპარს. ايران — ირან.

[3]) ხელ-ნაწ. (№ 1505)—წარწმენდასაცა.

[4]) შეად. „ვეფხ. „ტყაოს." ხ. 0.1, ტ. 3.

[5]) მართლ-წერას ვიცავთ № 4528 ხელ-ნაწერის მიხედვით, 1505 № ხელ-ნაწერში „სიკვდილი".

[6]) ხელ-ნაწერში—იმამ.

[7]) პრეფიქსის მო-ს ნაცვლად 1505 №-ი ხელ-ნაწერი ხშირად ხმარობს მა-ს.

[8]) ვინ არდა—აქ პოეტი ბაძავს რუსთაველს, მაგრამ მეტად უხერხულად: „ვინ არდა"-ში, უკანასკნელი მარცვლით „და"-თი რუსთაველი გულისხმობს ფორმას „დამქოლოს", მაშასადამე, „და" აქ არის პრეფიქ-

22. ეშმაკმან შეჰკრა ზააქის მზარეულების გუნდია.
იმათ საჭმელი წაუხდა, ვერცა ქნეს კარგი პურია,
სულ ნამზადისი წაუხდა, რაც რომე სანუკვარია[1]),
და მიართმენ შეჭირვებულნი, თითვან[2]) გულ-დადაგულია.

23. რაც საჭმელი მოუტანეს, მას იმა არად არა[3]),
მზარეულნი[4]) აცემინა და გაჰყარა კარის გარა,
ის იბლისი კიდევ მოვა, მოუწყვენა სხვათა გვარა,
და ზააქს ეხმა, მან დატუქსა და უბრძანა ძმობა გარა.

24. —„წადი, ჰკითხე იმა კაცსა, თუ რა იცის მან ზნენია?“
ჰკითხეს: „ვაჟო, სითგან მოხვალ, ანუ იცი რა ზნენია?!
იმან თქუა თუ: „საფრანგეთსა მე ვისწავლე სულ ზნენია,
და მზარეულად სულ კარგი ვარ, სხვაცა ბევრი მჭირს ზნენია*).

სი, რომლის განმეორებას ჩვეულებრივ ვხვდებით „ვეფხის ტყაოსანში“, (იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონი, ძველი საქართველო, ტ. I, გვ. 193—194). აქ სიტყვები „ვინ არდი“ შეგვიძლია გავიგოთ მხოლოდ „ვინ არის“ აზრით. იხ. და შეად. ვეფხ. ტყ. 521,2.

[1]) სანუკვარი—სასურველი; სასიამოვნო და სახარბიელო საჭმელი: ტკბილეულობა.

[2]) ფორმას „თითვან“ ხმარობს საუკეთესო ხელ-ნაწერიც № 4528.

[3]) უარყოფითი კავშირების განმეორების შესახებ, იხ. ძველი სასაქართველო, ტ. I. გვ. 192, ვეფხის ტყაოსნის ლექსიკონი.

[4]) ხელ-ნაწერში—მზარეული, ჩვენ კი ვამჯობინებთ: მრავლობით რიცხვს, რადგან შემდეგი ზმნა „გაჰყარა“ მოითხოვს დამატებას მრავლობით რიცხვში.

*) მეფის მდივანი მამუკა, რომელსაც ზააქიანი და ფრიდონის ქველობა გაულექსია, არც თუ დიდის უნარისა და ნიჭის პატრონი ყოფილა, რასაც მოწმობს ამგვარი უნაირო და ულაზათო ლექსები, სადაც ყოველი რითმა ერთისა და იმავე სიტყვით (ამ შემთხვევაში „ზნენია“-თი) ბოლოვდება.

25. სამზარეულოს საჭმელსა შევამკობ სულა მე კარგა[1]),
კელ-მწიფის სამებელსა მე გავაკეთებ სრულ კარგა,
მზარეულებსაც დავუზრდი, რომელი რომე არ ვარგა,
და ზააქ კელ-მწიფევე, ამ სიტყვამ სულით კორცამდის დაჰკარგა.

26. ზააქს ჰკადრეს: „მზარეული მოგვივიდა მეტად კარგი“.
ეს იამა კელ-მწიფევესა, შეუგზავნა კაცი ვარგი[2]),
მზარეულთა შემოუძღვნეს[3]), დაუყენეს მისი ბარგი.
და საჭმელებსა ქნა დაუწყო, მოამზადა მეტად კარგი.

27. ზააქს მოართვა საჭმელი, მოეწონა და იამა.
ჭამა გარდასწყდა სიძღომდე, წავიდა, მეტად იამა.
მალე მოჰქარდა ძილამდის[4]), ეს ნამეტნავად იამა,
და თქვა: „ამას პატივს მიუბერობ“, — კლდის წმინდით იამა.

---

[1]) ამ ხანამდის ჩვენთვის შემოუნახავს ზააქიანი ჯერ-ჯერობით ერთად-ერთს 1505 № ხელ-ნაწერს. ამ ხანიდან დაწყებული კი გვაქვს ერთი მდარე მე-XIX-ე საუკუნის დასაწყისის ხელ-ნაწერი 2384 №-ი. რომ ეს ხელ-ნაწერი არ იყოს, შეუძლებელი იქნებოდა ზააქიანის აღდგენა, რადგან 1505 № ხელ-ნაწერის ფურცლები დაკარგულა და მასში სრულებით აღარ არის 63 ხანა, სახელდობრ: 31—94. 94—109 ხანამდი 1505 №-ს გადარჩენია ერთი დაფლეთილი ფურცელი, რომელსაც შემოუნახავს 16 ხანა, ხოლო 109 ხანიდან დაწყებული 139 ხანამდი ისევ აკლია 1505 № ხელ-ნაწერს, რის გამო იძულებული ვართ მარტო ერთად-ერთი 2384 № ხელ-ნაწერით ვისარგებლოთ.

[2]) ხელ-ნაწერში (1505 №)—კარგი, ხოლო ჩვენ გვგონია აქ უნდა ყოფილიყოს ვარგი, შეად. რუსთველის „ვინცა ისმენს კაცი ვარგი“, ხ. 19, ტ. 2.

[3]) 1505 №—მზარეულთან შემოუძღვნენ, 2384 №—მზარეულთა შემოუძღვნენ. ფორმას შემოუძღვნენ მე ვასწორებ 4528 № ხელ-ნაწერის მართლ-წერისა და ფორმათა მიხედვით.

[4]) 2384 № ხელ-ნაწერში ძილამდინ, 1505 №—ძილამდი, ხოლო ჩვენ ყოველს შემთხვევაში ანგარიში უნდა გავუწიოთ იმ გარემოებას,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

28. უბრძანა მან მზარეულსა: „წყალობა გინდა ჩემგან რა?“
ამდენსა მოგცემ, თუ გინდა დათვლა შეგეძლოს შენ არა.
ეშმაკმან ჰკადრა: „წყალობა მე სხვა არ მინდა თქვენგან რა.
და მიშველოს მკარს თუ მაკოცნინებ, წყალობა მინდა სხვა არა.

29. ზააქ თქვა: „მაგას აგრე ვიქ“, — გარდაიდო ფიცხლავ მკრები;
ეშმაკმან ნახა, იამა, მან გამოანთო თვალები.
აკოცა ზააქს, დაუგდო საქმენი გასამწარები.
და ფიცხლავ განქარდა ეშმაკი, ვერ ნახეს გზა და კვალები.

30. რა აკოცა, ფიცხლავ გაჰქრა ის ეშმაკი იბლისა,
ვერ ვინა სცნა, სით წავიდა, ან ნიშანი ის რისა?!
არ ასმია კაცთა ძესა, რომ ნაქმარი ეს რისა?
და მკარზედ გველნი ამოუსხდა, თქვეს თუ: „ნეტარ ეს რისა?!“

31. ჰაქიმნი[1]) სჭრიდეს, ახლავე ის უფრო გაიზრდებოდა[2]).
პირსა დაუწყეს დოკანი და ყურსა ეწადებოდა.
ზააქს მათით სევდით ძალიც არ მოუნდებოდა,
და ისევ იბლისი მივიდა, მის უცხო არ იქნებოდა[3]).

რომ მელექსე მე-XVII საუკუნეში სცხოვრობდა. ამიტომაც ჩვენ ვიცავთ 4528 № ხელ-ნაწერის ენის ფორმებსა და წართლ-წერას, ამ უკანასკნელი ხელ-ნაწერის შემდეგ კი ჩვენ უპირატესობას ვაძლევთ 1505 № ხელ-ნაწერს.

[1]) 1505 № აქიმნი, 2384 №—ჰაქიმნი, სპ. حكيم—ჰაქიმ.

[2]) ხელ-ნაწერში—„გაიხდებოდა“, მაგრამ თუ სახეში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ 2384-ე № ხელ-ნაწერი ეკუთნის მე-XIX-ე საუკუნის პირველ ნახევარს და სავსეა ვულგარული ფორმებით, მაშინ საბუთი გვექნება შევიტანოთ მსგავსი შესწორებები, მით უმეტეს, რომ ამის საბუთს გვაძლევს 4528 № ხელ-ნაწერიც, რომელიც მთარგმნელთა თანამედროვე პირის ხელით არის შესრულებული და, მაშასადამე, დაწერის დროის ენისა და მართლ-წერის საუკეთესო მაჩვენებელია.

[3]) ამ 31 ხანიდან დაწყებული 94 ხანამდი დაკარგულია № 1505 ხელ-ნაწერში.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა ზააქს მკარზედ გველები ამოუსხდა.

32\. მან ზააქს მოახსენა: „შენ თუ მოსვენება გინდა[1]),
დღეში ორ-ორს კაცს მოჰკლავდე, სხვა მის მეტი არა გინდა.
მათსა ტვინსა გაუკეთებ, სხვა საშველი არ ერგება,
და როგორც სჭამენ, დაწყნებიან, მოსვენება შენც გერგება!“

33\. ორი კაცი მოიყვანეს, მოჰკლეს ტვინი ამოართვეს.
რა აჭამეს გველებს ტვინი, ყურის ღოკვას ჩამოუსხნეს;
მოისვენეს, მკრებზედ დაწვნეს, დაიძინეს მათ, იამეს,
და ქება უთხრეს იმ იბლისსა ხელ-მწიფესა, ესიამეს.

34\. ამაშიკან წელიწადი გამოვიდა,—დიდი ხანი,
მძლავრობითა დაიჭირა საჴელ-მწიფოთ სრულ ერანი,
ჩინეთი[2]) და მაჩინეთი[3]), ხატაეთი[4]), თურქისტანი[5]),
და გველის შიშით ეუმობოდეს, ვინც ვინ იყოს, შორით, სხვანი.

35\. გაძლუმდა[6]), მძლავრობითა მან დაიწყო ავის ქნანი,
თაყვანს სცემდეს ხელ-მწიფენი, მოდიოდეს სხვაგნით სხვანი[7]),

---

[1]) ხელნაწ.—გინდა მოსვენება, რადგან ზომის წინააღმდეგი იყო, ჩვენ ეს ორი სიტყვა ერთი-მეორის ადგილას გადავსვ-გადმოვსვით და მივიღეთ ჩვენის მელექსის დამახასიათებელი რითმა.

[2]) ჩინეთი—სპარს. چین—ჩინ.

[3]) მაჩინეთი—სპარ. ماچین—მაჩინ. — ჩინ-მაჩინი ჩინეთის სახელმწიფოა.

[4]) ხატაეთი—თურქ.-ოსმ. خطا ანუ خطای—ჩრდილოეთის ჩინეთი.

[5]) თურქისტანი—სპარს. ترکستان.

[6]) 2384 №—გაზალუმდა.

[7]) 2384 №—თაყვანს სცემდნენ ხელ-მწიფენი, მოდიოდნენ სხვაგნით სხვანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მან გაიწყო ტახტ-გვირგვინი, სავარდე[1]) და ტურფა[2]) სრანი[3]),
და სრულ ქვეყანა[4]) მან შეიპყრო, ვინცა იყო ტახტოსანი[5]).

36. ჯამშიდს დასძლია თმითა, აჯობა მისით ხერხითა[6]),
მართლა არ მოჰკლა წყეულმა, გაჰკვეთა შუა ხერხითა!..[7])
ტვინით გველები დაასძღო უბედურისა ფერკითა,
და აფთიონიცა მან მოჰკლა არ გულ-მწყიფურის წესითა!

აქა აფთიონ თავის ცოლს სიზმარს ეუბნების.

37. აფთიონ ნახა სიზმარი,—ზააქს ვერ მოურჩებოდა:
დედოფალს ფრანგის უბრძანა, ძილშია რაც ზმანებოდა:
„შენ ორსული ხარ ვაჟზედა, ფრიდონ სახელად ზდებოდა[8]),
და მთაში გაზარდე, ამ რიგად არვისგან გაზრებოდა.

38. ეგ ჩემი შვილი მისისხლებს, პირველად მოჰკლავს[9]) ზააქსა.
სხვა გრძნეულებს[10]) და დევებს[11]) არსად გაუშვებს, არ, აფსა.

---

1) სავარდე პირდაპირი თარგმანია სპარსული „გულისტან"-ის— گلستان.

2) სპარს. طرفه—ტურფაჰ.

3) სრა—სპარს. سرا.

4) 2384 №—სულ ქვეყანა.

5) ტახტოსანი—მეფე.

6) ხერხი—ოსტატობა.

7) ხელსაწყო იარაღი, რომლის საშვალებით ხერხავენ ხეს.

8) 4528 № ხელ-ნაწერშიც ხშირად ვხვდებით ფორმას: მიზდევს, ნაცვლად მისდევს.

9) 2384 №—მოჰკლამს.

10) გრძნეული—ჯადო, კუდიანი.

11) დევი—სპარს. ديو.

უმალ ქალაქსა წაართმევს, კარგ ბედს მოუღის, არ ავსა,
და ჯიმშედის დასაც წაართმევს, სულ დაიჭირავს[1]) სარავსა[2]).

39. ზააქს ორმოში ჩააგდებს, არ გაუშვირავს მას კარგსა,
ჟამანის[3]) მთაში გაგზავნის, დღეს გაუთენებს მას ავსა,
ერანს და თურანს[4]) წაართმევს, ტახტსა, სარავსა ქალაქსა,
და გამორჩეულდებისა[5]), მოიტანს, — შენ დღესა ნახავ არ ავსა!

40. რა მე მომკვლენ[6]), მასუკანით შენ გექნები მეტად დია.
რა შეიტყო, ფიცხლავ წადი, შენ იარე ღამე, დია,
მთაში კაცი დაგიხვდება ღვთის მოყვარე მეტად დია,
და მას ჯოგი ჰყავს მრავალ-გვარი, შვენიერი ტურფა დია.

41. ფრანგის[7]) რა ესმა ატირდა, მოსთქვა ჴმით[8]) მშვენიერითა:
„შენ უკან ჩემი სიცოცხლე დასაწვავია ცეცხლითა.
სოფელსა ყოფნა რად[9]) მინდა, თავსა მოვიკლავ ჴელითა,
და თუ დამიჯერებ, წავიდეთ, მთასა მივმართოთ რბენითა".

42. აფთიონ თქუა[10]): „ღვთის ბრძანებას კაცი შესცვლის იმას ვერა,
თუ გათენდა, ჩემი დღენი მომეშალა, მზისა მზერა,
ვერც ციხე და ვერც მოყვარე[11]) მე დამიხსნის სიკუდილს[12]) ვერა,
და ყოველ კაცზედ გაჩენილა გარდასახდელად[13]) ეს ბეგარა.

1) 2384 №—დაიჭირამს.
2) სარავი—სპარს. سرای.
3) ჟამანი (თუ დემავენდ?)—სპარს. دماوند.
4) თურანი—სპარს. توران.
5) 2384 №—გამორჩეულდების(?).
6) 2384 №—მომკვლენ.
7) ფრანგი—სპარს. فرانگ.
8) 2384 №—ხმა შვენიერითა.
9) 2384 №—რათ.
10) 2384 №—სთქვა.
11) 2384 №—მოყვარე.
12) ibid—სიკვდილს.
13) 2384 №—გარდასახდელათ.

43. ერთხელ რაზმით[1]) კვლავ შევებმა, თუ რამ არის ჩემი ღონე,
განგებაა—დღესაც მამკლავს, ამის მეტი რამც ვიღონე?
შენ იქ წადი, რომ გასწავლე, დამიჯერე, გაიგონე,
და მსახურებდე იმ ღვთის კაცსა, თავი შენი დაამონე".

44. რა ესე თქვა აფთიონმა, შეიყარა ფიცხლავ ახლა,
მას ლაშქარი მოეწონა, ერთობილნი, როგორც ნახა.
შეეკაზმა, ცხენზედ შეჯდა, ზააქისკენ გზანი დახა.
და ზააქს ესმა, მოეგება, მას იამა, არ იახა[2]).

45. ნაღარას[3]) ჰკრეს, აარივნეს[4]), შეეტიეს ერთმანერთსა,
ჰკაფეს, კოცეს. ერთმანერთსა არას ღონით არ გაექცა[5]),
შუბი, ლახტი, ხმალ-ისარი, იმ დღეს ორსავ ბევრი ეცა.
და აფთიონი ჩამოაგდეს, ზედით რისხვა მას დაეცა.

აქა ზააქ აფთიონ დაიჭირა და თავსა სჭრის.

46. მკარ-შეკრული მიიყვანეს ზააქის წინ უპატიოდ,
სხვა ლაშქარნი გარდიხვეწნეს[6]), რას იქმოდნენ[7]) უპატრონოდ?

---

1) რაზმი—სპარს. رزم—რაზმ.

2) ეწყინა—ან მწუხარების გამომთქმელი გულით ნასრომლია, ს. მ. 858 №—ლახა.—იახა. ამ 44 ხანის მე-2-ე ნახევრიდან ზააქიანი შემოუნახავს საეკლ. მუზეუმის 858 № ხელნაწერსაც.

3) ნაღარა—არაბ.-სპ. نقاره სამხედრო მომწვევი საკრავი, წინწილასავით. نقاره—ნაღარა, ზედენ—ნაღარის კვრა

4) 2384 №—აირივნეს, 858—შეუტიეს, აერივნენ ერთმანერთსა.

5) ეს ადგილი წარყვნილია 2384 № ხელ-ნაწერში და იკითხება ასე: „კაფენ, ხოცენ ერთმანერთსა, არას ღონით არ გაქცევა“(?!); ამ გარემოებამ გვაიძულა ამ სახით აღგვედგინა ეს ადგილი, რომელიც აკლია 1505 № ხელ-ნაწერს, 858 № ხელ-ნაწერშიაც წარყვნილია ეს ადგილი.

6) 858 №—გარდეხვეწნეს, რას იქმოდენ...

7) 2384 №—იქმოდნენ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ერთმანერთის გასწრობოდეს[1]), აშლით ვლიდეს[2]) უთავბოლოდ[3]),
და ვინცა დარჩა[4]),—არ გაუშვეს, მას მოუპყრეს[5]) უზენაროდ.

47. აფთაიონს თავი მოჰკვეთეს, ტვინი აჭამეს გველებსა,
ვინც დაირჩინეს,—იმათაც უპირობს არ გაშვებასა,
ურანგის რა ესმა, მოსთქვამდა, იტყვის: „ვაჲ ჩემსა ბედსა!
და ნეტამცა მომკლა ახლავე, ან არ ვშობე დედასა!“

48. მოსთქმიდა: „თვალად ტურფაო, კედ-მწიფევ გამორჩეულო,
ტანად სრულო და ლომ-გულო, ჭკვით შემკულო, რჩეულო,
შენთა ერთგულთა მოლხინევ, ნადიმს[6]) ხშირად ჩვეულო,
და საბოძვრის უხვად გამცემო, არ სიძუნწის ჩვეულო!“

49. მოსთქვა, იტირა მრავალი, ნაცარი გარდაიყარა[7]),
ძაძა ჩაიცვა და ჭრელი, კარგი, სულ გარდაიყარა,
თმა მოიტუსა[8]) ცეცხლითა, არამც თუ ფერი იყარა,
და ტირილი არა გასწყვიტა[9]), იმავ წამს სულ აიყარა.

50. წავიდა, სადა აფთაიონს ებრძანა[10]), მთის ძირსაო[11]),
არვის გაანდო სხვას კაცს[12]), მისთვის ვინ იტყვის ძვირსაო[13]).

---

1) 2384 №—გასწრობოდენ, 858—მიუსწრობდეს.

2) 2384 №—მიდის(?!), № 858 №—მიღის.

3) 858 №—უთაბუნოდ.

4) 858 №—დარჩა, სხვები—დარჩათ.

5) 858 №—მიეპყრენ.

6) ნადიმი—არაბ.-სპ. ლხინი, წვეულება.

7) ხელ-ნაწ.—გარდააყარა(?).

8) ტუსვა—ვულგ. ტრუსვა (იმერეთში)—ალზე თმის, გინა ჯაგრის, ან ბურტყლის მოწვა, ან მორუჯვა.

9) ხელ-ნაწ.—გაწყვიტა.

10) ხელ-ნაწ.—ებძანა.

11) ხელ-ნაწ.—ძირასა—ვასწორებთ „ძირსაო“-დ, რადგან ამ ხანის მე-3-ე და მე-4-ე ტაეპებს ეწინააღმდეგება.

12) 2384 №—არვინ გაანდოს სხვა კაცსა(?!). [მე-11-ე.

13) ხელ-ნაწ.—„ძვირასა“, ვასწორებთ „ძვირსაო“-დ, იხ. შენიშვნა

ფრიდონზედ ორსულად იყო, ჟამი მოვიდა ძრვისაო,
და რა დაიბადა, ესე იქმა, მეტად მჯობის სხვისაო!

51. იამა. ჯოგის პატრონსა[1]) მან მიაბარა გაყვა,
წყალობა ბევრი უქადა, წიგნი მისცა და არზია[2]),
ქედსა უწყობდა პატივით, აკვანში უწვა, არწია[3]),
და ფრანგი იქავე წარვიდა, ვერავინ მისცა არზია.

52. ალაპი[4]) უყუეს აფთაონს ჴელ-მწიფურისა წესითა,
ეფისკოპოზი[5]) აწვიეს ქრისტიანობის წესითა.
ჟამი სწირეს და იდღეცეს მათის კრებულის წესითა,
და თვალ-მარგალიტსა მიართმენ,—სავსეს ოქროსა თეფშითა[6]).

53. კვლავ გასცა უნჯარიშო უდაბნოს მონოზანზედა[7]),
ქვრივსა და ობოლს უბოძა[8]), ვინც გლახა[9]) ვლიდა მთაზედა,
სხვაც გასჩინა ალაპი,—ვინც გაივლიდა გზაზედა,—
და ფრანგი იქავე წავიდა შვილთან, იმავე მთაზედა.

54. აწ მოვიდა ზააქის წინ ორი ესე მღვთისა კაცი,
მოახსენეს: „ჴელ-მწიფევო, ჩვენ ვართ მაგა ვეშაპის[10]) კაცი,

---

1) პატრონი—(ლათ. patronus,i).

2) არზი—عرض—თხოვნა, საჩივარი, პეტიცია, რაპორტი.

3) 2384 №—არწივა(?!).

4) ალაპი—ბერძნ. ἀγάπη.

5) 2384 №—ეფისკაპოზი, 858—ეფისკოპოზი.

6) ხელ-ნაწერში (2384) ეს ადგილი მეტად უნაიროდ არის წარმოდგენილი და იკითხება ასე: და თვალ-მარგალიტსა მიართვენ, სავსე ოქროთი(?) თეფშითა, 858 №—მიართმენ სავსეს ოქროსა თეფშითა. თეფში—არაბ. طبشي—თათრ. تبسي და ან სპარს. تبشى.

7) მონოზანი—ბერძნულია,

8) შეად. ს. 11, ტ. 3, 858 №—ქვრივსა, ობოლსა.

9) გლახა—მათხოვარი.

10) ვეშაპი—სომხ. վիշապ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

58. შარინოზ თქუა[1]): „ჴელ-მწიფეო, რა გეწყენა მაგისთანა?“[2])
შენმან ერთმან შეკრთომამან შეგვაშინა მეტად[3]) ჩუენა.
ზაალ თქუა თუ: „რა გიამბო, არ მინახავს ამისთანა.
და სამმა ვინმე ფეჰლავანმა თავსა ლახტი დამიშინა.“

59. რა უამბო მათ სიზმარი, მათცა მეტად გაუკვირდა[4]),
დაღონდეს და ვერა თქუეს რა, თუალთა ცრემლი გარდმოსცვივდა.
შარინოზ[5]) თქუა: „ადვილია!“ — დიად კარგა გაუშირდა.
და თქუა: „მოასხით, მერამლენი!“[6]) ორნივ დანი მას გაპირდა.

60. მათ უამბეს[7]) ეგ სიზმარი, რამლსა[8]) ჩაჰხედეს[9]) მართლა, ჰკითხეს,
სადაც იყო მერამლენი, ყოვლს ქუეყანას[10]), ფიცხლავ იხმნეს,
„შეიტყობენ უსაცილოდ“, — მართლის გულით მათ იკითხეს.
და ვინცა იყოს თქუენი მტერი, — ყოვლს ქუეყანას მოიკითხეს.

61. მოასხნა[11]) მან მერამლენი, რაც სადა უყუდესა[12]).
იმათ უამბო სიზმარი: „გასინჯეთ, თუ რა ესია.
მართლა გასინჯეთ[13]) ეს საქმე, როგორცა თქუენი წესია.
და რას მემტერების[14]) ისინი, ან რა იმათი წესია?!“[15])

---

1) 2384 №—ჰთქვა.
2) 2384 №—ამისთანა, 858—მაგისთანა.
3) ხელ-ნაწ.—მეტათ.
4) ხელ-ნაწ.—მეტათ გაუკვირდა.
5) შარინოზ—სპარს. شهرناز—შაჰრინოზ.
6) მერამლე—იხ. რამლი ქვემოთ.
7) ხელ-ნაწ. შეცთომით—უამბე.
8) რამლი—სპ. رمل—სამკითხაო.
9) 858 №—ჩაჰკედოს.
10) ხელ-ნაწ.—ქვეყანას, იქვე 858—...ყოვლს ქვეყანას ფიცხლავ იხეს.
11) ხელ-ნაწ.—მოასხა.
12) 2384 №-ი—რაც საცა.
13) 858—გასინჯეთ, 4528—გაშინჯეთ.
14) მემტერების ისინი—შესმენილის მხოლოობითი რიცხვი მრავლობითის ნაცვლად.
15) წესი—სომხ. ծէս.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

62. რამლის ნაჭხედეს, შეიტყვეს[1]), ზააქ ტახტიდამ გასულა,
სხვა მერამლენიც იქ იყვნეს[2]), და არცა ზააქ წასულა,
რადგან შეიტყვეს, უანბეს, სამთავე ერთად აწ სულა,
და ზააქის მორჭმა-დიდების სრულად*) ერთობით წასულა.

63. მოახსენეს: „ჴელ-მწიფეო, გვეშინიან მართლის თქმანი:
ეგ სამნივე ფალავნები, თურმე არის ტახის ძმანი,
შენად მტერად გამოჩნდების, მათ არ უნდა შენი ზავნი,
და მამა მათი შენ მოგიკლავს, სხვაც ბევრი სჭირს შენგან ავნი.

64. ამისთვის გემტერებიან, მამა მოგიკლავს უბრალოდ[3]),
სრულ საბატონო წაგირთვამს და მიპყრობიხარ უწყალოდ[4]),
გარდახვეწილან მამითა, მთაზედ ასულან უბრალოდ,
ჲ ტახტსა ჲ გვირგვინს წაგართმენ ჲ შენცა მოგკვლენ უწყალოდ[5]).

65. რა ეს ზააქ გაიგონა, თავი[6]) ჯავრით გაუტეხა,
მეტის ჯავრით[7]) უჭკოდ[8]) გახდა, თვალთა ცრემლი მოუდინა,
ჯავრიანი ცრემლის დვრიდა, გულს ცეცხლი მოუკიდა,
და გაუმწარდა იმას ყოფა და აღარცა ინადიმნა[9]).

---

[1]) 1505 და 858 №№—შეიტყვეს, 2384—შეიტყეს.
[2]) ხელ-ნაწ.—იყვნენ.
*) 858 №—სულა.
[3]) 858 №—მოგიკლავს ავათო.
[4]) 858 №—და მიპყრობიხარ ავათო.
[5]) 858 №—და ტახტსა და გვირგვინს წაგართმენ და შენ მოგ-პყრან ავათო. ამ 64 ხანიდან დაწყებული ბოლომდი შენახულა ზააქიანი და საამიანი საუკეთესო ხელ-ნაწერში 4528 №, რომელიც ეკუთვნის ზააქიანისა და საამიანის გამლექსავთა თანამედროვე პირის ხელს.
[6]) 4528 №—თავი, 2384 №—გული.
[7]) ჯავრი—სპ. جور, 858 №-ში ეს ტაეპი მე-3-ედ არის, ხოლო მე-3-ე მე-2-ედ.
[8]) 4528 №—უჭკუოდ. 2384 №—უჭკუო, 858 №—უჭკოთ.
[9]) 858 №—ინადირნა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

66. გულშიგან ბრჭობს[1]): „როგორა ვქნა, რა იქნების ჩემი დონე,
იმ სამისა ფადავნისა ვერა საქმე მოვიგონე,
მოსვენება[2]) გამიმწარდა, როგორც ესე გავიგონე,
და დღივ და ღამივ იმასა ვეძებ, სხვა მის მეტი რამც ვიგონე?!"

67. ზააქ ეძებდა მუნ ფრიდონს, სრულ[3]) ჴმელეთს იარებოდა,
ქრთამსა გასცემდა მრავალსა, მტერსაცა ემოყვრებოდა,
ჴმელეთი მოვლო მან აქათ, ზღვას ნავით იარებოდა,
და მისი ვერა ცნა[4]) ამბავი, კულავ უფრო გაშმაგდებოდა.

68. ზეცითა მღვთის განგებასა წინ ვერვინ დაუდგებოდა,
ზააქს ფრიდონის სევდითა[5]) ძილიც არ მოუნდებოდა,
აწ ამაშიგან ჴელ-მწიფე ფრიდონცა გაიზრდებოდა,
და მერამდლეთ მართლა შეეტყოთ, ზააქს რაც გარდახდებოდა[6]).

69. ღმერთმან ფრიდონ[7]) მოუვლინა ზააქს მისად გაქრობად[8]),
მოიდეძ ბარად წამოვიდა მამის სისხლის საძებრად,
ძმებმან ლოდი დაუგორვეს, არ ეწყრა მას ვნებად,
და მძინარესა გაუღვიძა, უკმოდგა თავის ნებად[9]).

---

1) ბრჭობა—მსჯელობა: 4528—ბრჭობს, 2384 №—ჰრჭობს.

2) ხელ-ნაწერებიც—მოსვენება.

3) 858 და 2384 №№—სულ.

4) 858 და 2384 №№—სცნა, იქვე 858 №—კვლა.

5) ეს ხანა 2284 და 858 ხელ-ნაწერებში ასე იკითხება:
ზეცითა მაღლის განგებას წინ ვერვინ დაუდგებისა:
ზააქს ფრიდონის სევდითა ძილიც არ მოუნდებისა,
აწ ამაშიგან კელ-მწიფე (2384—ხ-ნით) ფრიდონცა გაიზრდებისა,
და მერამლეთ მართლა შეიტყვეს, რაც ზააქა გარდახდებისა.

6) სევდა—სპარს. سودا.

7) 4528 №—ფარონ(?).

8) 4528 №—გაქრევებადა.

9) 858 №-ს ეს ხანა და შემდეგი აკლია: მათს ადგილზე ცარიელი ქაღალდია დარჩენილი. მიწერილია მხოლოდ ტაეპთა დამაბოლოებელი სიტყვები: ეტყობა, გადამწერელსაც არ ქონია სრული ხელ-ნაწერი.

70. სარაჯ ქალაქს მივიდა ფრიდონ ღვთივ-საფარველიანი,
მას ქავა წინ მიეგება,—დროშა თან ახლავს სვიანი,
სხვა ერანელი მრავალი და გივი სახელიანი,
და აწ ზააქს ღმერთი შერისხდა, დღე უბნელდების მზიანი!

71. დარბაზის შიგან შევიდეს მეტად ტურფადა გებულს[1]),
ქვეშ ორხოსა მოჰფინენ, ოქსინო გარდაგებულსა[2]),
ჯამშედის დანი იქ უსხდეს,—მთვარეს გავს განათლებულს?
და ფრიდონს სალამად მომართეს[3]),—სამოთხით გვანან რებულს!

72. მათ ფრიდონ წინ მიეგება, სართის მგზავსი რებული[4]),
ორნივე გვერდა დაისვა[5]). სიტურფით არის ქებული!
მოშაითნი და მუტრიბნი არ იყუნეს სულ-დალებული[6]),
და იმ დღის ნადიმს და შვებასა[7]) ენა ვერ იტყვის კრებული!

73. ერთსა კაცსა ქენდრუ ერქვა იმ ქალაქის მოურავსა,
წადგა, ფრიდონს ესალამა, ქებას ჰკადრებს მეტად სრულსა,
რა შარანოზ[8]) დაინახა, შიში ჰქონდა მისი გულსა,
და ფრიდონ მეფეს მოართმიდა[9]), რაცა უნდა, სანუკვარსა.

74. ქენდრუ ღამით გაიპარა, ცხენს შეჯდა კარგსა მავალსა,
ზააქისა ერთგულია, არ გაინდობს მისთვის ავსა,
მეტის მეტი სიმალითა დაედარა იგი ქარსა,
და რაც ენახა,—მან უკლებლად ყველა ჰკადრა ჴელ-მწიფესა.

---

1) 858 №-ი—დარბაზთა შიგან... ტურფათა გებულსა.
2) 858 №-ი—ქვეშე ოქსინო მოფინეს, ტურფათ რამ გარიებულსა.
3) 858 №-ი—სასალმოდ მომართეს.
4) 858 №-ი—ქალნი წინა მოეგებნეს, სართსა მსგავსნი რებულნი.
5) 858 №-ი ფრიდონმა გვერდსა დაისა.
6) 858 №-ი—ტკბილად იმღერდეს, მუტრიბთა არა ქნეს სულ-და-[ლებული.
7) 858 №-ი—მის დღის ნადიმის შექცევას.
8) 4528 №-ი—შარნავაზ, იქვე 858 №-ი—რიდი ჰქონდა მისი გულსა.
9) 858 №-ი—მოერთმიდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

75. ზაალს ჰკადრა: „კელ-მწიფეო, შენზედ ბრუნავს ეტლნი ავნი;
სარავს ქალაქს შემოვიდა სამი ვინმე ფალავანი“¹).
ზაალ თქუა თუ: „სტუმარნია, მათ დახუდომა უნდა კარგი“.
და მოლარეთა უბრძანებდა: „გაიღევით²) მინდორის ბარგი!“

76. ქუნდრუ³) გულმან ჰკადრა: „კელ-მწიფევ, რას ბრძანებ, ჩვენ შე-
ჯიმშიდის დათა ორთავე იმათი⁴) ნდომა შესვლია, [გცვლია?!
ორნივე გვერდსა უსხედან და საყუარელი შესვლია,
და საყუარელითა ლხინობენ, მეტად ნდომაცა შესვლია.

77. ქუნდრუ⁵) ჰკადრა: „აწ სტუმარსა პირ-მთვარესთან რა კელი აქუს!“
სათმრალა მოკაზმულან, მძიმე ლახტი მათ კელთა აქუს,
თქუენ გექებენ მოსაკლავად, იმათ საქმე სხუა არა აქუს,
და სრული ტახტი და გვირგვინი, სრა ქალაქი, მათ კელთა აქუს.

78. მარინოზ და არნავაზი⁶) თავს დაუდებს კალთა ზედა,
იქით და აქით უწვანან ორნივე მისსა მკლავზედა,
ზაალ გაუწყრა ქუნდრუსა: „მაგი ხარ მეტად იქმაზედა.“
და „ხასი უნდათ სტუმარი, რომ იქცეოდეს ჩვენზედა“.

79. მე მოგახსენებ, ახლავე დამქარი შემოიყარე,
ვინც იყოს კარგი, რჩეული ვეზირი, შემოიყარე,
საქმე გამინჯე ჩვენთანად, გულს ჯავრი უკუიყარე,
და ნადარასა ჰკარ, წავიდეთ, დილას, თქუენც გამოიყარე.

80. ქვების ღმერთმან დაგიხსნას, გიბოძოს თქუენივ ტახტია,
ჯაჭვი-ჯავშანი ჩაიცვი, სარტყელს ჩაიბჯარ ლახტია,

---

¹) 858 №—სრასა ქალაქს შემოვიდა ფალავანი ვინმე სამნი.
²) 858 №—თქვენ გაიღეთ.
³) ქუნდრუ 4528 №—სპ. كندرو, 2384 და 858 №№—ქუნდრავ.
⁴) 858 №—იმისი.
⁵) 2384 და 858 №№—ყველგან ქუნდრავ.
⁶) არნავაზ—სპ. ارنواز, 858 №—არინოზი.

თავადებს მიეც საჭურჭლე, გულშიგ არ ჰქონდეს ზადია,
და არ იქნას,—ჩუენ დავიკარგოთ, ჩინეთის ზღვასა გაღმა[1]).

აქა ქუნდრუ ზააქს ფრიდონის ამბავს ეუბნების.

81. ქუნდრუსაგან რა ეს ესმა, ზააქს გული აუდუღდა,
ნამეტნავის ჯავრისაგან, ვით ცეცხლზედ ქვაბი, დუღდა,
ამას იტყვის: „იმათ დავკოც, ანუ ჩემი დღე გათავდა!“
და პირ-მთვარენი მოიგონა, თვალთა სისხლი გადმოვარდა[2]).

82. შეკაზმული ჯავრიანად ლაშქარშიგან[3]) შემოვიდა,
ფალავნებს[4]) მოახსენა: „ვაიცა, ჩემი დღე მოვიდა!“[5])
რასაცა ვინ მოიწარგებით, ღვთით ნაცვალს გარდვიხდი და,
და ნაღარას ჰკრა, გამოვიდა, ვით შავი ზღვა, წამოვიდა.

83. სარაჯს მოვიდენ, დაბარგდენ, გარშემოერტყუენ ქალაქსა,
ღმერთი შერისხდა ზააქსა, ავს ბედს მოელის, არ კარგსა!
ფრიდონს უამბეს: „მოვიდა! ღმერთი იქს თქვენსა ნებასა!“
და ქავსა და გიოს უბრძანა: „შეებით ზაქის ლაშქარსა!“

84. ქავამ დროშა გაიმძღვანა, გით მოვა ყირილითა,
თურანელთა დაუძახა: „თქუენ მამრჩენებით ახლა რითა?!

---

[1]) 858 და 2384 ხელ-ნაწერებში ამ ტაეპს ამ სახით ვხვდებით:
„და არ იქნას ჩვენი დაკარგვა, ჩინეთის ზღვაში გაღია“.

[2]) ეს მე-81-ე ხანა ხელ-ნაწ. 1505 და 2384 №№ ასე იკითხება:
ქუნდრავისგან რა ეს ესმა ზააქს, გული აუდუღდა,
ნამეტნავის ჯავრისაგან ლაშქარშიგან შემოვიდა,
ამას იტყვის: იმათ დავკოც, ანუ ჩემი დღე მოვიდა,
და პირ-მთვარენი მოაგონდა, თვალთა ცრემლი გარდმოსცვივდა.

[3]) 4528 №—ლაშქარშიგა.

[4]) 1505 №—ფალავნებისა, 4528 №—ფარვანებსა(?).

[5]) 4528 №—გათავდა, ლექსთ-წყობას ეწინააღმდეგება.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

არ გაგიშვებ თქვენ ცოცხალსა, თავებს დაგჭრი ჩემი ხმლითა!
და შეიბნეს და ჩამოჭყარეს, მკუდარი ყრია, რიყე ვითა!..

85. ქავსა, გაილ[1]) გაუმარჯვა, თურქნი ყრიან ზაქისანი[2]),
ზეცით ღმერთი გაურისხდა და ანგელოზნი ღვთისანი[3]),
ზააქ არის ვეშპის სახე და წყეულის გველისანი,
და გველნი ასხენ მკარსა ზედა, გესლი ახლავს ვეშპისანი[4]).

86. მობრუნდეს გამარჯვებულნი ქავა, გაი ფალავანნი,
ქელ-მწიფეს წინ შემოვიდეს, გარდიხადეს მათ სალამნი,
ფრიდონს წინა დგას ქაიშარ[5]), მასთან ყისი ფალავანი[6]),
და ერანელნი სულ ერთობით, ფალავნები სხვა მრავალნი[7]).

87. ფრიდონ დალოცეს ქელ-მწიფეს და ქებას შეასხმიდიან,
მეჩანგენი და მემუღნე[8]) ამოსა გმასა ჭყურიდიან,
უბნობდეს[9]) გამარჯვებულნი, სადგომისაკენ მიდიან,
და გამოისუენეს ლხინითა, ამოდ და ტკბილად ზმიდიან.

88. დაღამდა. ზააქ დალონდა, გულს მოედვა ალია:
მას მოაგონდა ხორ-მთვარე, შარინაზ მზისა დარია,
არნავაზის გონებამ სრულა ჭკუით გარდარია[10]),
და მისთვის გამწარდა საწყალი, არ მისცა კარგი დარია.

---

1) 2384 №—ქაარზ, გიოზ.

2) 2384 №—თურქნი ყრან ზააქისანი(?).

3) 2384 №—ანგელოზნი მას ღვთისანი.

4) 2384 №—და გველნი ასხნა მხრებისაგან, გესლი აჰლამს ვეშაპისანი.

5) 858 №—დგას აშქაშ და თავადები სხვა მრავალნი.

6) 2384 №—აშქაშ, 4528 №—ქიაშარ, იხ. ლექსიკონი. 1505 №—ფრიდონს წინა დგას აშქაშ და თავადნი მასთან სხვანი.

7) 4528 №— . . . ფალავნები, ვინცა არის ერანელნი.

8) 4528 №—მემოღნე, 858—მემუღნე; მუღნი—არაბ. مغنی.

9) ხელ-ნაწ. 1505, 2384 და 858 №№—უბნობდენ.

10) 858 და 2384 №№—სულ ჭკუისაგან არია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

89. ღამით მარტო შეეკაზმა, ტანს ჩაიცვა საომარა[1]),
ჴმალი[2]), ლახტი საგდებელი, წინ ჩაირჭო მან ხანჯარი[3]),
არვის უთხრა კარვიელსა, გაიარა მარტო კარი,
და ციხეშიგან შეიპარა, სადაც მარტო ფრიდონ არი[4]).

90. ზააქს სწყევლიდა მარინოზ პირითა ელვარებითა:
—„ძმა ჩემი ჯიმშედ მოგვიკლა ეშმაკის მანქანებითა!
ჩვენ წამოგვასხა ძალითა, არამც თუ ჩვენის ნებითა,
და აწ გვიხსნა იმ გველისაგან[5]) ღმერთმან მისისა ნებითა.

91. ზააქ იყურებს ამასა, ცნობა აქუს[6]) დაკარგულია,
ალმასის ფერი ხანჯარი ჴელით აქუს გამახულია,
წინ არ წამოდგა, ყითამცა არვისგან განზრახულია[7]),
და რა ფრიდონ ნახა,—„ვინ არის? ეშმაკის დასახულია?!“

92. მარინოზ თქუა: „ღვთის შემცოდე ზააქ არის ჩუენი მტერი“,
მისის ჴელით წამჴდარია ჴელ-მწიფე და ბევრი ერი,
ამას ჩუენდა დასაჴოცლად ხანჯარი აქუს ცეცხლის ფერი[8]),
და მარინოზს და კულა არნავაზს წაუვიდა შიშით ფერი[9]).

---

[1]) შეეჭურა.

[2]) 2384 №—ხმალი.

[3]) 2384 და 1505 №№—ხანჯალი, 4528—ხანჯარი, სპ.— خنجر —ხანჯარ.

[4]) 1505 და 2384 №№—სადაც რომე ფრიდონ არი.

[5]) 2384 №—და აწ გვიხსნა მისის გველისაგან ღმერთმან...

[6]) 1505 და 2384 №№—აქვს, 4528 №—აქუს.

[7]) ხელ-ნაწ.—გასაზრულია, ჩვენ გვგონია აქ უნდა ყოფილიყოს განზრახულია, რადგან ეს უკანასკნელი აზრითაც სჯობს და ლექსსაც უხდება. ვასწორებთ.

[8]) 2384 №—იმას ჩვენთვის დასახოცლად ხანჯალი აქვს ცეცხლის ფერი.

[9]) ეს ტაეპი 858 და 2384 №№ ხელ-ნაწერებში ასე იკითხება: „და მარინოზს და არინოზსა შიშით წაუვიდათ ფერი“.

93. ფრიდონ ტახტით ჩამოვიდა, ჴელთ ეჭირა მძიმე ლახტი[1]),
მოეგება, თავს დასჭკრა, მას გაუჴდა[2]) დიდი ტკეცი,
გაუტეხა ჴელ-მწიფობა და წაართვა მისი ტახტი[3]),
და ფრიდონს დარჩა მისეული ქალაქი[4]) და სრულ პარტახტი[5]).

94. ფრიდონ ნახა ანგელოზი ღვთის ბრძანებით მოვლენილი[6]):
—„ჯერ ნუ მოჰკლავე, შეინახე, გაუთავდეს ამას დღენი,
მე ჩაავდე ორმოშიგან, ღრმა არის და მეტად ბნელი[7]),
და სადამდისაც გაუთავდეს, შიგ დალიოს მისნი დღენი!“

95. ფრიდონ ჴელ-მწიფე მობრძანდა, ტახტზედვე დაჯდა ნებითა,
წარმართი ფაქ შეკრული მას წინა უძეს ლევედითა[8]);
მოვიდეს, ნახეს ყოველთა, მას მიულოცეს ქებითა,
და მარინოზ უთხრა არნავაზს: „აწდა[9]) ვარ კარგის ბედითა!“

---

1) 4528 №—ჴელთ აილო მძიმე ლახტი.

2) ხელ-ნაწერი 2384 № ხშირად ამ შემთხვევაში ჴ-რს ხმარობს, 4528 №—გაუხდა.

3) ტახტი—სპ. تخت—მეფის საჯდომი (სამეფო).

4) სომხ. *քաղաք*.

5) პარტახტი—სპარს. پرتاخت—დანატოვარი.

6) მოვლენილი ლექსთ-წყობას ღალატობს, შეიძლება აქ იყოს მო-ნავლენი.

7) 16 ხანა, ამ 94 ხანიდან 109 ხანამდი 1505 № ხელ-ნაწერში ერთის დაფლეთილის ფურცლის წყალობით გადარჩენილა.

8) ლევედი—სარტყელი.

9) 4528 №—აწვა, 1505 №—ახლა.

აქა ფრიდონ კელ-მწიფემ ზააქ დაიჭირა და მისი ცოლებიცა გვერდსა ჰყავნდა: არინოზ[1]) და შარინოზ[2]).

96. ზირი უჟუავის[3]), ვით ვარდი, სიხარულით მეტით,
—„ჩვენზე გამოჩნდა ნათელი ზეცის ძლიისა სვეტით,
აქამდის[4]) გვწიროდა სალმობა[5]) ზააქის გველის ჭვრეტით,
და ახლა დაგვიხსნა უფალმან წყალობის[6]) მისის მეტით.

97. ზააქს ერთი შვილი დარჩა, მას სახელად კაკო[7]) ერქვა,
ცხენსა შეჯდა, გარდიხვეწა, ჯაჭვ-ჯავშანი[8]) ტანსა ეცვა,
არვინ გაჰყუა[9]) დამჭრის კაცი, მეზარადი[10]) თავს დაერქვა,
და ჩინეთის ზღვას მიმართა[11]), მას მექარა[12]) ბევრი ეთქვა.

98. მერმე კაცი გაუძახა,—„ნუღარ არის იმა ძნელი,
დევის მემტოვე სასტუმლი ზააქ წინ მიც[13]) გრძნების მქნელი,

---

[1]) 1505 №—არინოზ, 4528 №—არნავაზ.

[2]) 1505 №—შარინოზ, 4528 №—შარნავაზ.

[3]) 4528 №—ღუჟავის.

[4]) 4528 №—აქამდის, 1505 და 2384 №№—აქამდინ.

[5]) სალმობა—ტკივილი.

[6]) 1505 და 2384 №№—წყალობის, 4528 №—წყალობით.

[7]) კაკო „შაჰ-ნამე"-ში ზაჰაქის შვილის შვილია და არა შვილი, იხ. Vullers, გვ. 118, სტრ 18; იქვე გვ. 119, სტრ. 13.

[8]) ჯავშანი—სპ. جوشن.

[9]) 2384 №—გაჰყვა, 4528 №—გახყვა.

[10]) მეზარადი—სპ. زره.

[11]) 4528 №—ჩინეთისა ზღვას მიმართა, 2384 №—ჩინეთის ზღვასა მიმართა.

[12]) მექარა—სპ. مکار.

[13]) ხელ-ნაწ.—მიც, მხოლოდ 4528 №—მის.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მას გველებმან¹) ვერა არგო, დაუმართა საქმე ძნელი,
და პაპა მისისს ისხლსა გკითხავ, რაცა მახსოვს²) საქმე ძველი!“³)

99. ომი გაუშვეს, შეიქნა მოსლვა⁴) და შემოხვეწანი,
შემოკრბეს სრულად ლაშქარნი, შეიქნა მათგან ხვეწანი⁵),
ზააქს აღარვინ ახსენებს, ნახეთ ბედისა წერანი⁶),
და სადართ-ზარდახშანისა ახლავ⁷) შეიქნა წყრანი.

100. მერმე ფრიდონ აკმობინა⁸) გონიერი კაცი, ბრძენი,
მას უბრძანა: „გაიგონე საუბარი—სიტყუა ჩვენი⁹),
დემავენდის¹⁰) მთასა შინა ორმო არის მეტად ბნელი,
და შიგ ჩააგდეთ ესე ზააქ, გაუთავდეს მას შიგ¹¹) დღენი!“

101. წაიყვანეს მთასა შინა მკარ-შეკრული უნებურად,
ცხენს არ შესვეს, ქუეითია, არც შიეპყრნენ კელ-მწიფიურად,
მერამლეთა რაცა უთხრეს, დაუმართა მას დასტურად:
და ის ჩააგდეს ორმოშიკან, მიწა მისცეს იმას პურად.

---

¹) 2384 №—იმას გველმა.

²) 4584 №—პაპა-მამის სისხლსა, 2384 №—პაპა მისის სისხლსა გკითხამ, რაცა მახსოვს...

³) 4528 №—გველი, 2384 №—ძნელი(?).

⁴) 1505 №—მოსლვა, 4584 №—მოსვლა.

⁵) 4584 №—შემოკრბენ სრულად ლაშქარნი, მათგან არას თვითან რეწანი, 1505 №—შემოკრბა სრულად ლაშქარი, შეიქნა მათგან ხვეწანი.

⁶) 1505 №—ზააქსა არვინ ახსენებს, ნახეთ ბედი და წერანი.

⁷) 1505 №—ახლავ.

⁸) 4584 №—ახმობინა.

⁹) 1505 და 2384 №№—ჩუმი(?).

¹⁰) 1505 და 2384 №№—ეს სიტყვა წაშლილია, სპარსულ ტექსტში დემავენდი, სპ. دماوند იხ. Vullers, გვ. 61, სტრ. 4.

¹¹) 4528 №—ამას

ეროვნული ბიბლიოთეკა

102. ზააქ რა ქნა არ გასმია? [1])—ეშმაკს მიჰყვა თავის ნებით!
მან მრავალი უსამართლო თემზედა ქნა, ბედის ნებით[2]).
ვისცა გესმათ, გაიგონეთ, თქვენ იყვენით კარგის[3]) მცნებით,
და თქვენ დასჯერდით თავისასა. სხვათა[4]) ნერვის ეცილებით!

103. ზააქის ციხე ქალაქი ფრიდონსა დარჩა ნებითა:
მან ღმერთი არ მოიგონა, არც ლოცვით, არცა ქებითა,
ღმერთი შერისხდა წყეულსა ჯერ ზეცით, მერმე ქვეყნითა,
და ჯოჯოხეთს ყოფნა არჩია [5]) თავითან, თავისის ნებითა.

აქა გათავდა ზააქის ამბავი და ფრიდონ გაკელ-მწიფდა*)

104. ნარიმანს [6]) ესმა ამბავი: „ფრიდონ მოსულა მთიდამა!“
იკითხავს: „ვინ გვარია, ანუ გამოჩნდა [7]) სიდამა?!“
ჰკადრეს: „ათფიონის ძეა [8])—საფარველი აქვს ღვთიდამა.
და თქვენცა[9]) გმართებს ნახვა მისი[10]), კაცი გაგზავნეთ მზიდამა.“

105. ნარიმან კარგად ისმინა ვეზირისა მონახსენი:
ფიცხლად [11]) იყო ერთი კაცი გონიერი, მეტად ბრძენი,

---

[1]) № 4528—გასმიან.
[2]) № 4528—ბედით, შეიძლება, აქ ყოფილიყოს ვნებით.
[3]) № 2384—კაცი.
[4]) № 15(5—სხვასა.
[5]) № 1505—ირჩივა, № 4528—ირჩია.
*) ეს სათაური არ არის № 4528 ხელ-ნაწერში.
[6]) ნარიმან, იხ. ხ. 115, ტ. 3.
[7]) № 1505—მოსულა.
[8]) № 4528—ჰკადრეს თუ: „აფთიონის ძე—საფარველი აქვს ღვთიდამა. № 1505—კადრეს: „აფთიმიანის ძეა საფარველი აქვს ღვთიდამა.
[9]) № 1505—თქვენცა.
[10]) № 4528—იმისი ნახვა.
[11]) № 1505—ფიცხლავე.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

უბრძანა თუ: „ფიცხლავ წადი, არ გაკლდეს სიტყუა¹), ზნენო!
და ფრიდონს ჰკადრე შენ მოკითხვა და მიართვი ჩემი ძღვენი."

106. ასი აქლემი გაგზავნა სრულ²) სტავრით³) დატვირთული.
მისალოცავად მრავალი იაგუნდი⁴) და ლალის⁵).
სხვას ანგარიშს⁶) ვინა იქს, — მარგალიტი⁷) და თვალის!?.
და ასი ტაიჭი⁸) რჩეული ოქროთი დაკაზმული.

107. შეჯდა და გამოემართა ფრიდონისაკენ რბენითა⁹).
მან წინათ კაცი გაგზავნა, — ფრიდონს წინ მივა რბენითა¹⁰).
ჩარიმხანის ელჩი¹¹) ფეშქაშითა¹²) და ძღვენითა,
და ფრიდონს იმას უზიოდა, სიხარულით მეტითა.

---

¹) № 1505—სიტყვა, მაგრამ № 4528 ხელ-ნაწერის მიხედვით—ჩვენ სიტყვებში: სიტყუა, იტყუის—ვწერთ უ—ნს.

²) № 1505 და 2384—სულ, № 4528—სრულ.

³) სტავრა—ძვირფასი ქსოვილი.

⁴) იაგუნდი—სპ.—არაბ. ياقوت—იაკუტ.

⁵) ლალი, სპ. لعل—ლალ.

⁶) ანგარიში—სპ. انگار—ანგარიშ, ძირი ზმნის انگاشتن—მოფიქრება, მოსაზრება. სიტყვა ანგარიში სპარსულში დღეს აღარ იხმარება; იგი ჩვენს ენაში უნდა იყოს შემოსული ძველის ძველის დ' ოიდან რომლისამე სპარსული დიალექტის საშვალებით; ეს სიტყვა ხმარებულია ვეფხის ტყაოსანში, იხ. უანგარიშო. ს. 52, ტ. 4.

⁷) მარგალიტი—ბერძ. μαργαρίτης—სომხ. *մարգարիտ*—ძვირფასი ქვა—თვალი პატიოსანი.

⁸) ტაიჭი—(სომხ. *տաճիկ*)—არაბ. ცხენი.

⁹) № 4528—წავიდა, გამოემართა ფრიდონისაკენ რბენითა.

¹⁰) № 1505—ფრიდონთან მივა რებითა.

¹¹) ელჩი, თათრ. ایلچی ან ایلچی— ელჩი—მოციქული, კონსული.

¹²) № 1505—ძღვენითა, ფეშქაშებითა, ფეშქაში. სპ. پیشکش ვულგ. پشکش—უფროსისთვის მისართმევი საჩუქარი.

108. ამაზედა ფალავანი ნარიმანცა წამოვიდა.
ფერიდონ მეფეს მოახსენეს, სიახლოვეს ¹) რა მოვიდა.
წინა ქვა ²) მოეგებისა, თვით კელ-მწიფე წამოვიდა.
და რა ნარიმან ფერიდონ ნახა, ცხენიდამე ჩამოვიდა.

109. სალამი მისცა კელ-მწიფეს, კელზედა მოეხვეოდა,
მათ ერთმანერთის აკოცეს ³)—მჭვრეტელთა იამებოდა! ⁴)
ნარიმანის სიკეთე სრულ სხვათა ეკვირებოდა,
და ცხენებზედ შესხდეს, მაიძახნდეს, სარაისკე იარებოდა ⁵).

110. შეკრბეს, დასხდეს ტახტზედა, როგორც მათ იამებოდა,
ზააქის საქმეს უბნობდეს, სხვა არვინ იხსენებოდა,
ნარიმანს გულშიგ უმძიმდა, რომ იმას ვერ დასწრებოდა,
და ამას იგონებს: „ნეტამცა იმათი ომი მრგებოდა!" ⁶)

111. ფერიდონ იტყოდის: „გაგიმარჯვეთ, ზააქ დავკარ ჯემშიდის სახლი,
მისი ყოვლი საქონელი, აქ არის, და თქვენცა ნახეთ.
ანგარიშსა ვინ მიხვდების,—დაკრეფილი ფეხით ვლახეთ?! ⁷)
და პარ-მთავრები ერთობილნი პატივით ⁸) შეუნახეთ.

---

¹) № 1505—სიახლოვეს.

²) № 4528—ქავი, სხ. ა,ზ—ქავა.

³) № 4528—აკოცეს მათ ერთმანერთსა.

⁴) №. 1505—ემებოდა.

⁵) ამ ბანის ორი უკანასკნელი ტაეპი ხელ-ნაწერში № 2384 ასე იკითხება:
„შექმნეს ლხინი და შექცევა, მათ ლხინი დაელეოდა,
და ერთად იყვნენ დღე და ღამე, მათ ლხინი არ ელეოდა.

⁶) ამ ბანიდან დაწყებული 124 ბანამდი №№ 2384-სა და 1505 ხელ-ნაწერებს—აკლია და შევავსეთ სრულად № 4528 ხელ-ნაწერის მიხედვით, რომელსაც, ჩვენს ბედზე, შემოუნახავს ეს 14 ბანი.

⁷) № 4528—ვლახეთ.

⁸) პატივი—სპარ. [illegible], იგივე მნიშვნელობა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

112. ზააქ ორმოშიგ ჩავაგდეთ, — მეტად ღრმაა და ბნელია.
სარჯდითა იყოს, მაშიგა მას გაუთავდეს დღენია.
მაშიგან იდგეს წყეული, ველარა ნახოს მზენია.
და ასრე ცრუია სოფელი, ნახეთ საწუთროს ზნენია!..

113. სრულ დავიჭირე ქუეყანა, ციხე და სიმაგრენია.
ჩემს რჯულზედ მოდგეს ყოვლი, გაუშვეს ზაქის ზნენია.
დამშვიდდა ყოვლი ქუეყანა [1]), ცხვარსა ვერ ავნებს მგელნია,
და ღმერთს ვილოცავ გულ-მდუღარად, სადამდის გავძლო დღენია.

114. ერთი ციხე გავგიმაგრდა, არის ყალა [2]) თამაზის,
სრულ კლდით არის ნაშენები, არ თუ არის ალიზის. [3])
ბრძენთა კაცთა ასე გვითხრეს, — ძველად იყო დევების,
და თამაზ ჰქვიან ბეგლარ ბეგსა [4]), — სრულ ხიადაგ შიგა ზის." [5])

---

[1]) ხელ-ნაწ. ქვეყანა.

[2]) ყალა—არაბ. قلعة—ციხე—სიმაგრე.

[3]) ალიზი—სომხ. *աղյուս*.

[4]) ბეგლარ ბეგი—თათ. بيگلربيگ—გუბერნატორი, უფროსი მმართველი. ამგვარი სიტყვა შაჰ-ნამეს ტექსტს ეუცხოება.

[5]) ამ 114—ე ხანის შემდეგ № 4528 ხელ-ნაწერში მოთავსებულია შემდეგი ცალკე ტაეპი: „ნარიმან თქუა: „ადვილია ალიე წაველა ჩემის ყმითა“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნ ა წ ი ლ ი მ ე ო რ ე.

ზ ა ა მ ი ა ნ ი.

შესავალი.

115. აწ ლექსად ვთქვა ამბავი¹) საამის ²) გმირთა გმირისა:
დიდთა მეფეთა გვარისა და პირველ ნოეს ³) ძირისა,
ქაიამარის ⁴) თესლისა და ნარიმანის ⁵) შვილისა,
და ბრძენთა კამს მისად ⁶) მაქებრად,—ქმარება ⁷) ენა-პირისა.

კარი მეორე.

ნარიმანის სიკვდილი *).

116. თამაჩის მოადგა ველსა ნარიმან ფალავანი,
არვინ უნახავს უმაგრე ციხე და გალავანი!
რკინისა კარი მელეწა, შინ შედგა გულოვანი.
და სალოდე იყო მორთული, თავს დასცეს ლოდნი ქვანი.

---

¹) № 4528—ამბავი.

²) საამ—სპარს. سام—საამ ნარიმანის შვილი.

³) ნოეს ძირისა—აქ მელექსეს სახეში ჰყავს ნოე წინასწარმეტ-ყველი.

⁴) ქაიამარ, სპ. كيومرث იხ. შაჰნამე, Vullers, გვ. 13—15.

⁵) ნარიმან, სპ. نريمان—ნარიმან.

⁶) ხელ-ნაწერი—მისა.

⁷) ხელ-ნაწ. ხმარება.

*) ამ ადგილიდან ლექსი შესამჩნევად უმჯობესდება: ეტყობა, ბარძიმ ვაჩნაძე, როგორც მელექსე, მამუკაზე ნიჭიერი ყოფილა. ბარძიმ ვაჩნაძის შესახებ ცნობას გვაწვდის არჩილ მეფე: იხ. არჩილიანი, პლ. იოს. გამოცემა, ხ. 716: „ბარძიმ ვაჩნაძემ საამის წიგნი გალექსა ლამაზა" და სხვ. იხ. და შეად. ზააქიანის ხ. 8, ტ. 1, შენიშვნა მე-7-ე და ომანიანის შესავალი, პეტერბ. საჯ. ბიბლ., კოლექცია თ. გრუზინსკისა და ნ. მარის წერილი, ივერია, № 132, 1891 წ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

117. დასუსტდა და უკმობრუნდა, თქუა თუ: „დაკლიე დღე რითა?!"
იქით და აქათ შეუსხდეს, წამოიყვანეს [1]) კელითა.
სამს დღეს იცოცხლა თავლში, — თამაზ შეიქნა ლხენითა.
და სოფლის გამოესალმა.—მოსთქუმდეს ცრემლთა დენითა.

118. ამა მუხთლისა სოფლისა თავსა ეს გვაძევს ბეგარა:
ზოგნი მინახავს ლაღითა, ზოგნი — გაყრილი შუ გარა.
ნუ მიენდობით სოფელსა,—შენკან საქმნელი ეგ არა,
და ვინცა გაჭკუებს [3]),—უჯობდა, თავი უწინვე მკვდარა.

119. შაჰ ქეარნეს ლაშქარნი [4]), თავს მიწას გარდიყრიდეს.
თაბუთი [5]) შექნეს,—მაშინკან ჩაასუენეს [6]) და ვლიდეს.
საამთან კაცი გაგზავნეს, ავს ამბავს მიართმიდეს,
და ჰკადრეს: „დაბნელდა ჩუენი მზე, ჩასუენდა ცისა კიდეს!"...

120. თხუთმეტისა წლის ქნილაყუ სამ, ეხარია, მის გვით.
რა ესმა, დიდი მაჭკვირა [7]), აგრიგვინდა ღრუბელივითა.
მამან მოსთქვმიდა, იცემდა, სისხლი გარდმოზდის [8]) თავითა.
და წინ მიეგება თაბუთსა ვაგლახითა და ვაითა.

121. სრულ ზაულეულნი მოსთქმიდეს, უქეს ყოული ზნეობა:

---

[1]) ხელ-ნაწ. (№ 4528)—შეუსხდენ წამოიყვანეს.

[2]) ხელ-ნაწ. მოსთქვემდენ.

[3]) ხელ-ნაწ. გაჭყუება.

[4]) ხელ-ნაწ. ლაშქარი.

[5]) თაბუთი — სპ. تابوت — კუბო, ცხედრის წასაღები.

[6]) ხელ-ნაწ. ჩაასვენეს.

[7]) ნამდვილი ქართლური ფორმაა.

[8]) № 4528—ხშირად ხმარობს ფორმებს: მიზდევს, გარდმოზდის და სხვა.

მკერდი, მკლავი და სისრულე თვალ-ტანადობა, მზეობა ¹),
მძიმისა ლახტის კმარება ²) და კმალთა ³) მონაჭრეობა,
და მოსთქვემდეს მისსა საქმესა, ან თუ რაც ექნა მძლეობა.

122. მამა-მამათა სამარხსა მიიღეს, ჩაასვენეს.
გლოა ⁴) დაიდვეს, ვაებით თავსა არ მოასვენეს,
მეფესთან კაცი გაგზავნეს, ეს საქმე მოახსენეს,
და რა გაიგონა, ესე სთქვა: „ვაგლახ მე ამის მსმენელსა!“...

123. ფერიდონ კელ-მწიფე ყვიროდა, სულით გარდახვეული.
წლამდის იგლოა, ჩაიცვა შავი და თეთრი რეული.
წელს უკან გახსნა გლოა და შექნა ნადიმი ჩვეული,
და მას დღესა გასცა უზომო თვალ-მარგალიტი რჩეული ⁵).

---

¹) ხელ-ნაწერში ამ ადგილასაც „ზნეობა“-ა, ისე როგორც პირველ ტაეპში, ჩვენ კი ვფიქრობთ, აზრის მიხედვით, რომ აქ უნდა ყოფილიყოს „მზეობა“;

²) ხელ-ნაწერში—ხმარება.

³) ხელ-ნაწერში კამლთა: საზოგადოდ, ძველს № 4528 ხელ-ნაწერში ჩვეულებრივ ვხვდებით ა-ნს და სხვა ხმოვანს, რომელიც ან სხვა ადგილზეა, ან მეტია.

⁴) გლოა—გლოვა.

⁵) ეს ხანა გვხვდება 1505-სა და 2384, ხელ-ნაწერებშიაც და იკითხება ასე:

მოჰყვნენ თავიანთს ამბავსა, წყენა შეექნათ ძლეული,
წლამდის იგლოვა, ჩაიცვა შავი, არ თეთრი რეული,
წელს უკან გახსნა გლოვანი, შეჰქმნა ნადიმი ჩვეული
და მას დღესა გასცა უზომო თვალ-მარგალიტი რჩეული.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფრიდონ კელ-მწიფე სამ ფალავანს იამანთ მეფესთან მოციქულად აყენებს იამანთ მეფის სამის ასულის შვილებისთვის სათხოვნელად *).

124. როდესცა ჯიმშედს [1]) კელ-მწიფეს ზააქ აჯობა ომითა,
ჯიმშედს ჰყვანდეს ორნი დანი [2]) ქუდის მიგან ჯდომითა;
ორნივე ზააქ შეირთო [3]), ამა, თუ რა ზომითა?!..
და ზააქსაც ფრიდონ მორევს ღმერთისგან მისის ნდომითა.

125. ფრიდონ ჯიმშედის ორნი და ზააქს წაუსხნა [4]) მზენი,
ორთავე ქალთან მიეცნეს სამნი ტურფანი ძენი [5]);
უფროსთან სალმ და თურა, უმცროსთან ერაჯ ბრძენი,
და ფრიდონ იშვებდა, იტყოდა:—„მამხედა [6]) წყალობა-ზენია!"

126. დღეს ერთს ვაზირობა შექმნა ფრიდონ კელ-მწიფემან.
აშქაშ [7]) ძე ქიშვად [8]), ქავა [9]), ყარან [10]), ყუბად [11]) იხმო მძლემან.

---

*) ფირდოუსის „შაჰ-ნამეჰ"-თი კი ფრიდონი ამ მოციქულობას ანდობს თავის დიდებულს ჯანდილს—სპ. جندل იხ. Vullers, გვ. 65.

[1]) № 4528—ჯიმშეთს.

[2]) № 1505—ჯიმშედსა ყვანდა ორი და.

[3]) № 2384—შეიტყო.

[4]) № 2384—ფრიდონ ჯიმშედის ასულნი ზააქს წაუსხა მზენიო.

[5]) № 2384—ორთავე ცოლთან მიეცნენ სამი ტურფანი ძენია.

[6]) № 2384—მომხედა, № 4528—მამხედა.

[7]) № 2384—აშაქის—უნდა იყოს: აშქ ან აშქაშ, სპ. اشک—აშქ, ან اشکش—აშქაშ, იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, 786,328. შედ. ხანა 56, ტ. 3, შენიშვნა მე-5. აქ ჩვენ ვამჯობინეთ № 4528 ხელ-ნაწერის რედაქციით ნაჩვენები „ქიაშარ" „აშქაშ"-ს. სამწუხაროდ, შეჯერება არ ხერხდება, რადგან ეს ადგილი ორიგინალს არ ეთანხმება.

[8]) ქიშვად—სპ. کشواد.

[9]) ქავა—სპ. کاوه—ქავა

[10]) ყარან—სპ. قارن.

[11]) ყუბად—სპ. قباد.

ბრძანა: „შვილნი მამეწყითვნეს [1]), მე მომივიდეს მუქა მოყმან!
და სამოსყ მინდა ტოლი მეგრითა, — არ ასწრაფოს ჩემმან დღემან!“

127. მეფემან ბრძანა; „არ ვიცი, ვის ჰყავსან [2]) გასათხოველი“.
ქავ მოახსენა: „იამხი მეფესა იცნობთ ყოველდა:
სამნი ლამაზნი ასულნი მას უსხედს, ასრე მოველი [3]),
და მაგრამ გულ-დიდი [4]) კაცია, ამაყი, შეუპოველი.

128. ასეთი კაცი გაგვზავნით, პირველად სათხოვის ნებითა,
არ მოსცეს, — ძალად წაუსხნას [5]), — არ გაუშინდეს ყრებითა.“
უბრძანა: „ქაო, ვინ არი? [6]) — ვისმინო გაგონებითა,
და ვინ არი ასრე მამაცი, ანუ ჭკვიანი ცნებითა?!“ [7])

129. მოახსენა: „თუ იქს საამ, ნარიმანის შვილი, გმირი,
იმათ მართებს ვაზირობა [8]) და მებრძოლთა მისცენ ჭირი,
სჯობს რომ კაცი გაუგზავნოთ შესამოსი ტურფა, ძვირი,
და გლოვა [9]) გახსნას, აქ იამეთ [10]), — „საქმე გვაქუსო [11]) გასაჭირი!“

130. მეფემ ბრძანა: „მამეწონა [12]) ქავისაგან გამორჩევა!
ქიმვალს, ფარანს, ყუბადს [13]) უთხრა: „თქუენ გმართებს მისი წუევა!“ [14])

---

[1]) № 2384—დამეწყიდნეს.

[2]) № 4528—ჰყვანან, № 2384—ყვანან.

[3]) № 2384—სამი ლამაზი ასული მას უსხდეს ასე ყოველი. (?), № 4528—სამნი ლამაზი ასული მას უსხედს, ასრე მოველი.

[4]) № 2384—დიდ-გული.

[5]) № 4528—წაართვას, შეად. ხ. 148, ტ. 4.

[6]) № 2384—ქაოზ, შენვე სთქვი: ქაოზ იგივეა, რაც ქავა.

[7]) № 1505—მცნებითა.

[8]) № 4528 – ვეზირობა;

[9]) № № 4528 ხელ-ნაწერში ზოგან გლოვა, ზოგან კი გლოა, იგ-ლოა, იხ. ბანანი: 122 და 123, ტ. ტ. 2.

[10]) № 1505 აქა იამეთ,

[11]) ხელ-ნაწ. გვაქვსო.

[12]) № 2384—მომეწონა.

[13]) № 2384 – ყუბათს.

[14]) № 4528—წვევა.

მოახსენეს: „თქუენ ყოფილხართ, ჩვენი ზურგი, მტერის ძლევა,
და აწ გამოდი გლოვისაგან, აქ მობრძანდი, გქონდეს თნევა!" [1])

131. ადგეს ფიცხლად. დაუკაზმნეს ზაულისტანს [2]) წასასვლელად.
ჴელ-მწიფემან წაატანა საჩუქარი მისართმეველად,
მძიმე კარგი შესამოსი მავისათვის გასახდელად,
და ცხენის შესხდეს, გაემართნეს მხიარულნი უჭირველად.

132. წინდაწინ კაცი გაგზავნეს, ადრე ვლეს სიგრძე [3]) გზისანი.
ჰკადრა: „მოდიან სტაადნი [4]) ირადონის ჴელ-მწიფისანი!"
წინ მოეგებნეს თავადნი, ეჯი [5]) ვლეს სამის დღისანი.
და წამოუძღვეს და ჩამოჴდეს [6]), სად კარნი იყუნეს სრისანი [7]).

133. ძღვენი უძღვნეს და შეჰგვიდეს დარბაზსა ტურფად [8]) გაწყულთა,
სამ ჩამოჯდა ტახტითა ოქსინო გარდაკუებულთა [9]),
სადგამი მისცეს მისის ნახვითა განცვიფრებულთა [10]),
და მოეხვია და აკოცა მათ ფალავანთა ქმნულთა [11]).

134. დასხდეს და ჰკადრეს ყოველი ჴელ-მწიფის მოციქულობა:
პასუხად გასცა: —„ჰმართებდა [12]) თვით აქა წამოსულობა".

---

[1]) № 1505—თმენა, № 4528—თნევა, ibid. ტ. 3—ძლევა.

[2]) ზაულისტან—სპ. زابلستان.

[3]) № 4528—სიგრძლე.

[4]) სტაადი, სპ. استاد, № 4528—სატანდი.

[5]) ეჯი—ერთი დღის სავალი გზა ცხენით—მარრიათ—სომხ. էջ.

[6]) № 4528—ჩამოხდეს.

[7]) № 4528—სად კარი იყო სრისაში.

[8]) № 1505—ტურფათ.

[9]) licent. poet.—უნდა იყოს ტახტითა ოქსინო გარდაკუებულითა და არა გარდაკუებულთა.

[10]) 4528—გაცვიფრებულთა.

[11]) № 4528—მათ ფალავნებსა კარგებულსა (?!)

[12]) № 4528—მართებლად (?).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უმაო მოახსენეს: „ნუ ბრძანებ, ჩვენ გულითა ¹) გამოსულობა,
და კელ-მწიფე არის, წავიდეთ, ისმინე ესე ოქმულობა!“

135. იგი სპაალნი გაჰკვირდეს მისის სატურფისაგან:
დაწყვ-ვარდი, თვალ-წარბ-გიშერი ორა ზომაა დღისაგან,
ძლივ ეტეოდა ტახტზედა უმაღლე სართს ხისაგან.
და თქუეს: „ვერ დაუდგამს მებრძოლი, ძლევა მიხვდების ღვთისაგან!“

136. გამოიყვანეს გლოვათა, შემოსეს ნეფის ²) სრული,
გამოუმართეს წასასვლელად ტან-სართ პირად მზეული ³),
ორმოცდა ათი ათასი კაცი მოჰყვების ⁴) რჩეული;
და სპილოზედ ტახტი დაუდგეს, თვალ-მარგალიტი ფრქვეული ⁵).

აქა საამ ფალავანი ერიდონ კელ-მწიფესთან წამოვიდა.

137. ტახტზედ შეჯდა, — გაემართნეს ⁶), ასურულის ქოსსა ჰკრეს;
წინ სამანდი ⁷) წაიმძღვარა ⁸), მოცვიქულნი თანა ჰყვეს.
ერთი კაცი მახარობლად გაუგზავნეს კელ-მწიფესა:
და „სჯობს, რომ წინა მოეგებოთ ⁹) გულად ლომსა, თვალად მზესა!“

---

¹) № 4558—გულით: საამ მართლაც მგლოვიარე იყო მამაზედ, ასე რომ „გულით“ აქ შეცთომაა.

²) № 4528—ნეფის, № 1505 მეფის.

³) № 2384—გამოუმართა წასასვლათ, სართა პირათ მხეული.

⁴) № 2384—მოჰყვების.

⁵) № 1505 და 2384 —ფრქვეული.

⁶) № 1505 და 2385—გაემართა.

⁷) № სამანდი—Ш3. [illegible] — სამანდ—საომარი ცხენი, მეხლადი ცხენი.

⁸) № 2384 —წაიმძღვარა

⁹) № 2384—მოეგებო.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

138. რა მოვიდა გაგზავნილი,¹) მეფეს მისვლა მოახსენა:
„რატომ ჩემსა არ მნახავო“, გამდურვისა სამ თქვენა!
— საფალაროს მოახსენეს: — „მოიმდაბლეთ თავი ჩვენა,
და მოეკვეთეთ და ამშეთ, ყმაწვილით²), არ აქვს თმენა!“

139. ფიცხლავე³), ხმალით მოკვარეს, ტახტი შეუდგეს მაზედა⁴)
შეჯდა და წამოეგება ფრიდონ ყელ-მჭიდვე გზაზედა.
სამს მილიონზედ⁵) გამოჩნდა, ვით ღრუბელი მთაზედა,
და შარით თქვეს: „სამ ის არის, უმაღლე მოჩანს სხვაზედა!“⁶)

140. ჴელთა ქონდა⁷) მამის ლახტი, მხიარულად მოვა სამ სა⁸):
მიახლოვდეს, — მოახსენეს:⁹) „თქვენ ჩამოდი, ასე ვამსა“.
თავადებსა დაუჯერა, გარდამოჴდა მასვე წამსა,
და ბრძანა: „ყუელას დაუჯეროს საფალარსა¹⁰) ამა სამსა.

141. მეფე გარდახდა¹¹), რა ნახა სამ ქვეითად რებული,
ყელს მოეხვია, აკოცა, — „ცეცხლი დამშრეს გზებული!“
ქედ-მოხრით ღმერთს შეჰვედრა; პირი მიწას ჰქონდა დებული.
და ყელ-მჭიდეს დიდად მოსწონდა ტან-სარო, ეშმი ხვებული¹²).

---

¹) № 1505 — მოციქული,

²) № 2384 — ყმარწვილია.

³) № 2384 — ფიცხლავ.

⁴) № 2384 — მოჭკვარეს და ტახტი შეუდგეს მასზედა.

⁵) № 2384 — მილიონზედ, № 4528 — მილიონზედ, № 1505 — მილიონსა.

⁶) ამ ხაზიდან დაწყებული ბოლომდე ზაქარიანი და საამინი შენახულია № 1505 ხელ-ნაწერშიც.

⁷) № 2384 — ჰქონდა.

⁸) № 2384 — ხამსა. სამსა — საამისკენ.

⁹) № 4528 — ხამსა, № 1505 — ხამსა, № 1505 მოახსენეს: „რომ მიახლოვდეს, თქვენ...

¹⁰) საფალარი, სპ. [illegible] სიფაჰსალარ — იგივეა, რაც სპასალარი — ჯარის უფროსი, მთავარ-სარდალი.

¹¹) ხელ-ნაწ. — გარდაჴდა.

¹²) ეს ხაზი აკლია № 4528 ხელ-ნაწერს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

142. შესხდეს და სამნი მოჰყვნეს სამანდლო მასი ცხენია,
შეჰკრდა და დარბაზს მივიდა [1]), ქალაქი ნახა, ციხენია.
თავის აერიდეს წითეჯდეს მას, ვინ ადგილს ხვდის.
და ოქვეს თუ: „ესე სჯობს ნარიმანს მებრძოლთა შემარცხვენია!“

143. მეორემ ბრძანა: „ვაი! [2]) სად ხართ, ფალავანნო, წინავ გმირნო!?.
სად დაჰკარგეთ თქვენნი ძალნი [3]) ჩვენთა ურჩთა დამდნი ჭირნო?!
სამ ეგე გაიგონა, თქვა: „მეფესთან გავაშინოვნო“ [4]),
და მოახსენა: „ეგ რა ბრძანეთ, გულმან თქვენმან ან რა იცნო!?“.

144. მესამემან ლიდი უჩვენა ლიდი კარჩვლა დებული,
უბრძანა: „მამა-პაპათა თქვენითა არს [5]) მოხსენებული:
მათ უკან გვერდი გამოჩნდა კაცი ძალითა ქებული,
და რომელსცა [6]) ეგე ახლოს,—ყველას ძალი აქვს კლებული!“

145. ეს რა ესმა, სამ ჰკადრა: „ამაზედა არ გაჩივნო [7]),
იმათ მე არ უარე ვარ, არცა თავი მოგვაყვენო!“

---

[1]) № 4528—სარდს მივიდა.

[2]) №№ 2384 და 1505—ვაი, ვაი, სად ხართ, ფალავანნო...

[3]) № 4528—თქვენი ძალი.

[4]) № 4528—ვავახინოთ: საზოგადოდ ამ ხელ-ნაწერს ბევრი ნაკლი აქვს: აშკარა შეცდომებს გარდა, წერის ტეხნიკაც ცუდად არის შესრულებული: სიტყვებში ხშირად გვხვდება ზედმეტი ხმოვნები, ნამეტნავ. ა-ნი, მიუხედავად ამისა, ხსენებული ხელ-ნაწერი ძვირფასია, როგორც ერთი უძველესთაგანი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გავიცნოთ ძველი რედაქციის, როგორც სახე, ისე მართლ-წერა.

[5]) №№ 1505 და 2384—თქვენითაა.

[6]) №№ 1505—და 2384—რომელმცა, № 4528—რომელსცა.

[7]) № 4528—გაჩივლო. შემდეგი ტაეპი რომ „მოგვაყვენო“-თი არ ბოლოვდებოდეს, მაშინ ლექსისთვის „გაჩივლო“ აჯობებდა.

ჩამოჰკლა და ლომს ასწია, მაღლა თავს გარდაიგდო.
და გარდაუშვა, მაგრა გაკლა [1]), მისმა ყმამა შორს წაიღო.

146. ყველას [2]) უყურდა ცხენთა სამის ძლიერობა.
დარბაზს [3]) შეუდგეს სასხდომსა. [[illegible]]) ყმობდა ჩადარა და ნობა [5]).
ჴელ-მწიფე დაჯდა ტახტზედა, არ შექნა ჯარიანობა.
და ოქროს სელი დაუდგეს,—სამს შეყენოდა ჯანობა!

147. ქიშვარდ [6]), ქავა [7]), ყარან, ყუბად ადგილს დასხდეს შესაფერსა,
მეფემ ბრძანა: „ერთის საქმეს გკითხავ ყველას ყმას და ბერსა:
ჩემნი შვილნი სიტურფითა სრულად მოსწონს ყოველს [8]) ერსა.
და სამი კარგი ქალი მინდა, ვეძებ მათთვის შესაფერსა.

148. თვით ბრძანა: „იცნობით სარუშას [9])—იამანთ ჴელ-მწიფესა!
მას ჰყუანან სამნი ასულნი, შუენებით გვანან მზესა!
იქ ვერ გაგზავნი ავს კაცსა, თუ არ გმირსა და მჴნესა,
და არ მოსცეს,—ძალად წაუსხნას“ [10]), იტყვის [11]): „ვერვინ მჯობს
დღესა!“

---

[1]) № 4528—გაჰკლა, 1505—ზოგჯერ, თუმცა ძვირად, ხმარობს ხან-საც, № 2384—მუდამ ხანა ხმარობს.

[2]) № 4528—ყუელას.

[3]) დარბაზი—სპ. [illegible].

[4]) №№ 1505 და 2384—სასხდომლად.

[5]) ნობა—[illegible].

[6]) № 1505—ქიშვარდ.

[7]) № 1505—ქავ და ყარან ყუბად...

[8]) № 1505—ყოვლსა.

[9]) სარუშა, სპ. [illegible].

[10]) № 1505—წაუხვნას, № 4528—წაუსხნას.

[11]) ხელ-ნაწერი № 4528—შეკრებით—სიტყვის.

1646. რა სადგომში გაუხდნეს, სინდუხტს წინა მიეგებნეს.
საფადარის¹) მაგიერად მას მოკითხვა მოახსენეს.
წინ გაუძღვეს სადედოფლოს, მას დღე მუნა მოასვენეს,
და რაცა ჰქონდა, საამისთვის საძღვნოდ მუნა²) მიატანეს.

1647. სამ უბრძანა³): „მოჰკაზმეთ სრა-სახლი ფარდაგებითა:
აქა ვაწვიოთ, სადამდ წინა ჩუენ მივეგებეთა⁴).
მუნ ერთმანერთსა სადამი მივსცეთ, თავისა ნებითა⁵),
და მოკითხვით ჭირი გაალეს, სიტყუითა დამაშვებითა.

1648. ერთად რა დასხდეს, მოიდო მუნ სინდუხტ ანაწყერია.
მას საჩუქრად⁶) რაცა აქუს ტვირთული⁷) ჯორ-აქლემია,
სტავრა-ატლასი, რაცა ვთქუით⁸), მას ჰქონდა ყოველიფერია.
და თქუა: „მერაბ გიძღვნა პატრონმა⁹) ეს თქუენი შესაფერია!"

1649. საფადარსა მოეწონა, სინდუხტისგან დაიმადლა:
„ბანოვანთა მზე თავადო"!.. გარდიკადა¹⁰) მადლი შეაბდა.
„ბედნიერთა გვარისაო¹¹), ტახტოსანო, დიაღ¹²) მაღლა,
და შენ ყველა მოგვიდია, გაგვინათლდა ტახტი ახლა!"¹³)

---

¹) დად., 1505 და 428 №№—სფაადრისა.

²) 1505 და 428 №№—საძღნო მუნა, დად.—საძღნოდ მუნა, ა. ო.—საძღვნოთ ყველა.

³) 1505 № დ. ა. ო.—უბძანა.

⁴) დად.—მივეგებითა.

⁵) ა. ო.—თავიანთ ჟნითა, დად.—თავისის ნებითა.

⁶) 1505 და 428 №№—საჩუქვარად, დად.—საჩუქრადა.

⁷) ა. ო.—ტვირთულად.

⁸) ა. ო.—ვთქვი.

⁹) ასეა ა. ო.-ში, 428, 1505 №№ და დად.—მერაბ გიძღვნის, [პატრონო.

¹⁰) 1505 № და ა. ო.—ხ-ნით.

¹¹) ა. ო.—გვარისავო.

¹²) დად.—მზეო მაღლა, 1505 და 428 №№—დიაღ მაღლა.

¹³) დად.—მოგვეიდია, გაგვეიახლე ტახტი..., 1505 №—განმიახლე ტახტი ახლა.

1650. სინდუხტ ეგრე მოახსენა: „სახელ-დიდო საფადარო!..[1])
მტერზედამცა მორჭმული ხარ, რჯულ-წმინდაო, ნათლად ხარო[2]),
ბედნიერი პირი[3]) თქვენი ვნახე, ალვა[4])-ტანი, სარო[5]),
და მიზეზიმცა დაილოცვის[6]),—ვაში ესე ბედნიერო!..“

1651. მოეწონა საფადარსა ტანის ნაკვთი, თუალადობა[7]):
ყოფა-ქცევა, საუბარი, პასუხი და ნაზარდობა.
გულსა შიგან მოეგონა ზალდასტანის მიჯნურობა[8]):
და:—„თუ ასული ამასა ჰგავს[9]), როგორ დაგვთმო[10]) აშიყობა?!.“

1652.—„ჰე შარიერო, ნუ გაწყენ, მე გადრით არმალანით[11]):
საქონელი და საჭურჭლე, მარგალიტი და თვალნით[12]);
ჩვენ გვაქვს ურიცხვი ყველაი[13])—ვერვისგან დანათვალნით,
და რაც გინდა, ყველა შენია, ჩვენ მით[14]) ვართ თქვენი ყმანით!“

---

[1]) 1505, 428 №№ და დად.—სფაადარო.

[2]) დად.—მორჭმულობით, რჯულ-წმიდაო, ნათლად ხარო, ა. ო.—ნათლა ხარო.

[3]) დად.-ში „პირი“ გამოტოვებულია, 1505 და 428 №№—ბედნიერო, პირი...

[4]) 1505 №—აწვა(?).

[5]) დად.—ტანად სარო.

[6]) ა. ო.—მიზეზიცა დალოცვისა...

[7]) დად.—ფალავნობა.

[8]) დად.—გულსა შინა, 1505 №—გულსა შიგან მოეგონა სიტყვა ზაალდასტანისა(?).

[9]) 1505 და 428 №№—და თუ ასული ყოლე არის, დად.—და თუ ასული ყოლე რას გავს(?).

[10]) ა. ო.—დასთმო.

[11]) დად.—„არა მალნით“ წარყვნილია.

[12]) 1505 № და ა. ო.—თვალით... დანათვალით.

[13]) 1505 № და დად.—ყოველი არვისგან.

[14]) დად.—ჩვენა ვართ თქვენი ყმანით, 428 და 1505 №№—შენი ყმანით.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1653. მამულსა და საქონელსა ჩვენსა, თავსა, დაგამონებ,
რაცა გინდა მერაბისგან, საუბარსა შევაწონებ,
თუ მაბრძანებ, ხვაშიადსა თქვენ მართლისა გაგაგონებ,
და ამას იქით თუ ვცოცხალვარ, დღეთა თურმე შენ გაქონებ!“[1])

1654. რა კარავნი დაიცადნეს, სინდუხტ დაძრა ქებად[2]) ენა;
საუბარი მერაბისა სამს ყურად[3]) მოასმენა:
„აქანამდის წყალობითა შენით[4]) ვიყუთ კარგად[5]) ჩვენა.
და დღესამდისინ[6]) მტერისაგან ჩვენმან[7]) გულმან მოისვენა!

1655. ვუთვალვართ მოხარაჯენი თქვენნი და კელ-მწიფისანი,
მათის ტახტის მლოცველნი[8]), თქვენისა—დოვლათისანი,
მას სარო-ტანსა[9]) ზალდასტანს მოუნდეს შუქნი[10]) მზისანი,
და ჩემი რუადამ ენახნა—ყუავილნი[11]) სამოთხისანი!

1656. მათ ერთმანერთი ენახა[12]),—ჩვენ ვერა შევიცენით:
საცოლ-ქრმოდ შეფიცებულან, არ ტყუვილისა[13]) ენითა,
მერაბ შეიტყო, ქალისა მოკუდა გაჭვირა[14]) კელითა,
და თქუა: „ამა საქმეს მანჭვარს, გინდა, რომ გაწყენ ენითა“!..

---

[1]) 1505 №—დღეთა თურემ, დად.—ჩემსა სახლსა თქუენ გაქონებ.
[2]) ა. ო.—ქება-ენა.
[3]) ა. ო.—ყურთა.
[4]) დად.—თქუენით ვიყავ, 1505 №—შენით ვიყავ.
[5]) ა. ო.—ვიყვით კარგათ.
[6]) 1505—დღეს აქამდის, დად.—დღესამდისი.
[7]) დად.—ჩემან.
[8]) ა. ო. მლოცავნი.
[9]) 1505 №—საროს ტანსა.
[10]) ა. ო.—შუქი.
[11]) 1505 №—ენახა ყვავილი, დად.—უნახავს ყუავილნი სამოთხი-[სანი.
[12]) დად.—მათ ერთი ერთი უნახავს...
[13]) ა. ო.—შეფიცულიყვნენ არ ტყუვილისა, დად.—შეფიცებულან ტყუილისა, 1505 №—შეფიცებულან არ ტყუვილისა.
[14]) 1505 №—მოკლვა გაბედა, დად.—გააპირა.

1653. მამულის და საქონელის ჩვენსა, თავსა, დაგამონებ,
რაცა ვიცი მერაბისგან, საუბარსა შეგაწონებ;
თუ მიბრძანებ, ხვაშიადსა თქვენ მარტოსა გაგაგონებ,
და ამას იქით თუ ვცოცხალვარ, დღეთა თურმე შენ გაქონებ!“[1])

1654. რა კარავნი დაიცალნეს, სანდუხტ დაძრა ქებად[2]) ენა;
საუბარი მერაბისა საამს ყუელა[3]) მოახსენა:
„აქანამდის წყალობითა შენით[4]) ვიყუათ კარგად[5]) ჩვენა.
და დღესამდისინ[6]) მტერისაგან ჩვენმან[7]) გულმან მოისვენა!

1655. ყუოფილვართ მოხარაჯენი თქვენნი და კელ-მწიფისანი,
მათის ტახტისა მლოცველნი[8]), თქვენისა—დოვლათისანი,
მას სარო-ტანსა[9]) ზალდასტანს მოუნდეს შუქნი[10]) მზისანი,
და ჩემი რუალამ ენახნა—ყუავილნი[11]) სამოთხისანი!

1656. მათ ერთმანერთი ენახა[12]),—ჩვენ ვერა შევიგენითა:
საცოლ-ქრმოდ შეფიცებულან, არ ტყუვილისა[13]) ენითა,
მერაბ შეიტყო, ქალისა მოკვლა გაჰპირა[14]) ბედითა,
და თქვა: „ამა საქმეს მანუჩარს, ვიცი, რომ ვაწყენ ენითა“!..

---

1) 1505 №—დღეთა თორემ, დად.—ჩემსა სახლსა თქვენ გაქონებ.
2) ა. ო.—ქება-ენა.
3) ა. ო—ყურთა.
4) დად—თქუენით ვიყავ, 1505 №—შენით ვიყავ.
5) ა. ო.—ვიყვით კარგათ.
6) 1505—დღეს აქამდის, დად.—დღესამდისი.
7) დად.—ჩემან.
8) ა. ო. მლოცავნი.
9) 1505 №—საროს ტანსა.
10) ა. ო.—შუქი.
11) 1505 №—ენახა ყვავილი, დად.—უნახავს ყუავილნი სამოთხი- [სანი.
12) დად.—მათ ერთი ერთი უნახავს...
13) ა. ო.—შეფიცულიყვნენ არ ტყუვილისა, დად.—შეფიცებულან ტყუილისა, 1505 №—შეფიცებულან არ ტყუვილისა.
14) 1505 №—მოკლვა გაბედა, დად.—გააპირა.

1657. „სახელ-დიდო ფალავანო, ღ˝თის წერილს[1]) შესცვლის ვინ და?
მას ითხოვდეს ჴელ-მწიფენი, სხუამ იხვედრა ვერავინ და[2]),
ღ˝თის[3]) განგება აქანამდის[4]) ზაალისთვის ინახვიდა.
და ბევრის სისხლის უბრალოსა, ფალავანო[5]), ნუ დაღვრი და!"

1658. სინდუხტისგან გაიგონა, ჩამოაგდო სამი თავი:
გონებასა რასმე ჩაჯდა[6]), არა ბრძანა ყოლე დავი[7]),
აიხედა, მოახსენა: „ბანოანთა შენ ხარ თავი.
და თუ თქუენა გგავს[8]) თქუენი ქალი, არ იშოვა[9]) ზაალ ავი.

1659. სინდუხტ ჰკადრა: „თქუენთა ბრძანეთ:—„ფალავანისა თავი მე ვარ",—
ვერვინ გაკადრებს ჴორციელი: „მე გჯობივარ, შენთან მზე ვარ
მეომრად[10]) და სახელითა"!.. დანერგული ალვის ხე ხარ!..[11])
და არას გგავარ შვენებითა მზესთან, მთუარე ვითა, გზივარ![12])

1660. მერაბის დედა ყოფილა თუალ-ტანად, პირად მზიანი,
განთქმული თუალადობითა, ტურფა და სახელიანი,

---

1) დად.—ღ˝თის ბრძანებას შესცვლის ვინა?, 428 №—შეაცულის ვინდა, ა. ო.—მღ˝თის წერილსა შესცვლის ვინა.

2) 1505 №—მას ითხოვდენ ჴელ-მწიფენი, სხუამ იხვედრა ვერა ვინა, ა. ო.—ვერვინ ვერდა.

3) ა. ო.—მღ˝თის.

4) 1505 და 428 № №—აქანამდინ.

5) ა. ო.—ფალავანი, 1505 №—ბევრსა სისხლსა, ფალავანო, უბრალოსა.

6) ა. ო. და 1505 № №—ხ-ნით.

7) დად.—არ უბრძანა ყოლე ავი.

8) ა. ო.—და თუ თქვენ რას გგავს.

9) ა. ო.—იშოვნა.

10) დად.—მეომართა(?).

11) ა. ო.—ხე ხარ, დად.—ხე ვარ.

12) ა. ო.—მზე ვარ.

დედით მეყუისი ზაჰაქთა[1]) და გვარად ჴელ-მწიფეანი,
და მასცა[2]) სჯობს ჩემი როდამი, ვითა ეკალსა ია!“

1661. სადადარსა მოეწონა საუბარი შესაგვანი,
სინდუხტს სიტყუა სამეფო მაშინ მისცა: „სარო-ტანო!
საჩინოთა ნათესავთ დედოფალო და საკვანო!..
და რადგან თვითან[3]) გაისარჯე, შენ[4]) ბედ-ნათლად წაგიყვანო!

1662. მოხვედ მძიმითა ნაწითა, საჴელ-მწიფოთა წესითა[5]).
არცვის მანუჩარ უნახავს ამისთანითა[6]) წესითა!..
სახლი გაერთდეს[7]), ჩვენ ვიყვნეთ ლხინითა უკეთესითა,
და ზაალ და როდამ შევქმნართ ნამკობნი[8]) ოქროს თესვითა!

1663. მაგ საქმისა[9]) სიურავად სიძე შენი[10]) თვით წავიდა,
როდამისა გონებითა ტიროდა და ცრემლსა[11]) დვრიდა.
„ქაბულისტანს რად ამოსწყვეტ“!.. დომიეთა წამყვიდა,
და შეიჭირვებს ყუელაკასა[12]), ქარივითა მალედ გლიდა.

---

[1]) დად.—მეყუისი ზაქისი, 1505 და 428 №№—ზაალის.
[2]) ა. ო.—მასა.
[3]) 1505 და 428 №№—თვითონ.
[4]) ა. ო.—დაისარჯე თქვენ, დად.—გაისარჯე შენ.
[5]) ასეა დად.-ში, ა. ო.—სახემწიფოთა წესითა, 1505 №—საბელ-მწიფოთა წესითა.
[6]) ა. ო. არცვის უნახავს მანუჩარ ამისთანისა წესითა, დად.—ამისთანათა წესითა.
[7]) ა. ო.—გაერთეს.
[8]) ა. ო.—ნაყოფი, დად.—ნამკობი, 1505 და 428 №№—ნამ-კობნი.
[9]) 1505 და 428 №№—საქმეთა.
[10]) ა. ო.—თქვენი.
[11]) 1505 და 428 №№—ცრემლთა.
[12]) ა. ო.—ყველაჴასა.

1664. თვითან კლდ-მწვივე კარგი, დ´თით[1]), იურვის, ვიცით:
რომს[2]) ნახა პირველ, იმედი მაშინ უბრძანა ფიცით.
მიბრძანა: „უკვ ყულდა[3]), რაცა ინებოს, იცით!..“
და არ დაუშურვებ, რაც უნდა, მიგცემ პირით მტკიცით!“

1665. მერმე ბრძანებს[4]): „ზაალს მართებს. რაცა ჩვენთვის მოიტანეს!“
მოლარეთა უხუცესი მუნ ქჯიბი[5]) მოიყვანეს,
საქონელნი მოდებულნი მას[6]) უცდებლად მიუთვალნეს[7]).
და წიგნი ახლად დაუწერეს, ლალ-გოარნი[8]) დაუთვალნეს.

1666. სინდუხტს პირი აუყუავდა, ჰგავს, მთუარე მოსავანო[9]):
მოახსენა: „ჰე ჯენდარო[10]), საწუთროს ფალავანო!..
ტანითმცა სულ ნათლად[11]) ხარ, გვირგვინის მესაკვანო,
და ნუმცა ოდეს მოგკლდების ჭკუა, ძალი[12]), სარო-ტანო! .

1667. რომ წყალობად შეგვიცვალე[13]) გულის წყრომა შენი ავნი,
ქუაბულისტანს[14]) თავადებს ადარ დასჭრე კრმლითა[15]) თავნი,

---

1) ა. ო.—მლ´თითა,
2) ა. ო.—რ, ნახა.
3) დად.—უკვე კოველი, ინებოს რაცა იცათ, 1505 №—ყველა უკვეით, რაცა ინებოს, იცით.
4) დად.—ბრძანა, ა. ო., 1505 და 428 №№—ბრძანებს.
5) 1505 №—მუნეჯიმი(?).
6) დად.—საქონელი მიღებული მათ.
7) 1505 №—მიუთვალეს, ა. ო.—მიათვალეს.
8) 1505 №—ლალ-გუარი, დად.—ლალ-გოვარნი დაუთუალნეს.
9) 428 და 1505 №—გავს, მთვარესა, მონაყვანო, ა. ო.—ჰგავს მთვარე მონავანო
10) ა. ო.—ჰე ჯაჰანდარ—უფრო სწორია, მაგრამ დავარჩენ ხელ-ნაწერებში ისე, როგორც დად.-ულში: „ჯენდარო“.
11) დად.—სულ-ნათელ ხარ
12) დად.—და ნუმცა ოდეს მოგაკლდების ჭკუა და ძალი, სარო ტანო, ა. ო., 428 და 1505 №№—და ნუმცა ოდეს მოგკლდების ჭკუა, ძალი, სარო ტანო.
13) ა. ო.—შეგვიცვალენ.
14) ს. ო.—ქობულისტანს.
15) ა. ო.—კლმითა, 1505 და 428 №№—აღარ სჭრიან ხლმებით თავნი(?).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თქუენად მოსად დაიჭირნე[1]), მათ უბოძე[2]) რადგან ზავნი,
და აწ მერაბს და ჩემსა როდამს მახარობელს გაუგზავნი“.

1668. სამ ბრძანებს: „მეც გავგზავნო[3]) წიგნი ჩემგან დანაწერი,
გაიმორგეთ[4]) მეჭირვებს, ვერას გავნებსო[5]) ახლად[6]) მტერი:
ზაალ სიძედ[7]) გიშოვნია, მერაბ, თქუენი მესაფერი,
და განგებითა გაგითავებს მოყურობასა[8]) სამ ბერი.

1669. იმედგულმან ზადლისტან მეჭკაზმა მალე[9]) ცხენია,
ტაიჭსა მეჯდა, არ ახლდა მან უნაგირსა ჴელდია:
აწ მაქუს იმედი ღ˝თისაგან[10]), რას ნუკავს გული ჩუენია[11]),
და შეწყალებული მოგივა, დაიხსენ[12]) კაეშანია!“

1670. ესე წიგნი სიყუატარი თვითონ[13]) ჴელითა მოუწერა.
მერმე დასხდეს სანადიმოდ, მუნა იყო[14]) ჩანგთა მღერა.
იყო კარგი სიხარული, ბარბითისა ტკბილად ჟღერა.
და სინდუხტს გული დაუამდა[15]), მაშინ ყუელა დაიჯერა.

---

[1]) 1505 №—დაიჭირე, დად.—დაგვიჭირენ.

[2]) დად.—უბრძანე.

[3]) ა. ო.—გავგზავნე.

[4]) დად.—გაიმორეთ.

[5]) 1505 №—გვავნებს, ა. ო.—გავნებს.

[6]) დად.—ახლა.

[7]) ა. ო.—სიძეთ.

[8]) ასეა ა. ო.-ში, 1505 №—მოყრობასა სამ ბერი, დად.—მოყურობითა ზაალ ბერი.

[9]) დად.—ფიცხლა.

[10]) ა. ო.—მღ˝თისაგან.

[11]) დად.-სეულში ამ ხანის მეორე ტაეპი მესამედ არის, ხოლო მე-3-ე მეორედ.

[12]) დად. და ა. ო.—ხ-ნით.

[13]) 1505 №—თვითვან.

[14]) ა. ო.—აახშირეს.

[15]) დად.—დაუამა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1671. ფიცხლა[1]) მეჯლისს მათირსა უბრძანა: „პური ჭამეთ!
ესე ანბავი წიგნითა შენ მეფესა მიუტანეთ,
მალვე იარე, ქარულად, შენ[2]) მიდი ამაზ ღამეთ[3]),
და მით მოახსენე ყოვლი[4]!, აწ გული დაუამეთ!"[5])

1672. „ლომ-გულო და ნაკუთად კარგო!"[6]) ჩემ მაგიერ[7]) მოახსენე[8]:
„მეჯირვება ჩამოიხსენ, აწ ლხინითა[9]) მოისვენე!..
საფადრის წიგნი ნახე, ჩემი რაცა გაიგონე!.."
და ფიცით ბრძანა გაერთიეს[10]), მან, მზახლობა შესაკვანე.

1673. „წიგნი გრძლად მისთვის არ ვსწერე[11]),—კაცისგან გაირჯებოდა,
საპირისპიროდ იქნებისს, რაცა ოქროქ გიამებოდა,
დაყოვნისათვის მეც მიმძიმს, წამოსვლა მესწრაფებოდა,
და ყუელას სწორად[12]) ვისაქმებ, უმისოდ არ იქნებოდა.

1674. გულის სტუმარნი მოგივლით, მასპინძლად დაემზადენით:
შენ სავსვე[13]) იყავ ლხინითა, ნუ ხარ ცრემლის დადენით[14]),

---

[1]) 1505 №—ფიცხლავ.

[2]) ა. ო. და 1505 №—იქ.

[3]) 1505 № და დად.—ამაზღამეთ, ა. ო.—ამას ღამეთ.

[4]) ასეა ა. ო.-ში, 1505 № და დად.—ყოველი.

[5]) 1505 №—დაიამეთ.

[6]) დად.—ტანად ნაკუთრო.

[7]) 428 და 1505 № №—სემ მაგიერ, ა. ო. და დად.—ჩემ მაგიერ.

[8]) ხელ-ნაწერები—ხ-ხით.

[9]) ა. ო.—გულითა.

[10]) დად.—ფიცით ბრძანა: „გავგითავებ!.."

[11]) ა. ო.—არა ესწერ, 1505 №—არ წერა.

[12]) დად.—კარგად, 1505 №—წვრილად.

[13]) დად.—გულ-სავსეე.

[14]) ა. ო.—ადენით.

მოვალ, ანბავს უჟუდასა წვრილად[1]) გიამბობ კვლავ ენით[2]),
და ფაიქს[3]) სამხარობლო უბოძეთ, რაც უქადენით!“

1675. სინდუხტ საამს ედარებაზა, მთემატა ზეცის ფერი.
ვითა გეფხი, კისკასურად მის შევიდა შვენიერი[4]).
მან თავით უსალამა[5]), ჰკადრა ქება მრავალ ფერი.
და ერთად დასხდეს სარო-ტანნი, გაანათლეს მათ აერი[6]).

1676. „სათვალავო, აწ ვინათგან[7]) შენ ყოვალმან შეგაგონა,
ჩვენი საქმე შეიწყალე, მერამ საყმოდ დაგემონა![8])
ზაალდასტან თუ ისაქმა, მოსვლის ჟამი არის, მგონა[9]).
და სჯობს—წავიდე, სამასპინძლოდ დავემზადო მერამ მონა.

1677. რა მოხვიდეთ[10]) შენ და ზაალ, შეგვიცვალეთ[11]) ლხინად ომი,
რათამ დ მამა მათი მენა სხენან[12]) ელვა-მკრთომი,
სამასპინძლოდ შეკაზმული[13]) მე დაგიხვდე[14]) ფერკზედ მდგომი,
და თქვენ მობრძანდით, სახლი ჩემი გაანათლეთ, ვითა კომი[15]).

---

1) ა. ო. — წვრილათ.
2) 428 და 1505 №—კვლავ ენით, დად.—ადენით.
3) ა. ო.—მათირსა.
4) ა.ო. — შვენიარი.
5) ა. ო. —უსალამნა.
6) ა. ო.—ჰაერი.
7) დად.—ვინადგან
8(დად.—დაგამონა.
9) ა. ო.—ჟამი მოეგონა.
10) დად.—მოხვიდე.
11) 428 და 1505 №№ —შეგვიცვალეთ, დად.—შემიცვალო.
12) 1505 №—მენა ისხდეს ელვად მკრთომი. დად.—მენა დაგხვდენ შუქთა მკრთომი.
13) ასეა 1505 და 428 № №-ში, დად. და ა. ო - ში—მასპინძელი (შემკობილი.
14) 1505 №—მე დამიხვდე(?),
15) ა. ო.—და თვალ-მარგალიტი მრავალი მე თქვენ გიძღვნა ოქრო-ლომი, დად.—და მარგალიტი თვალ გოვარი...

1678. სანდუხტს მოართვეს გვირგვინი, თვალ-მარგალიტი სრავი¹).
ყელ-საბამი და ტუგები, ტანისამოსი არ ავი,
ერთი ქუდი და სარტყელი მერაბს²) ებოძა, გარავი,
და გულ-მხიარულად წავიდა სანდუხტ მნათობთა მზარავი.

აქა ამბავი ზაალისავე კელ-მწიფეს წინაშე წასვლისა*)

1679**). ზაულისტანით³) წავიდა, თავი არ დაიზიანა,
დღე-ღამე წართვით ქარულად, ყოლ არა დაიგვიანა,
ერანს მივიდა, მან საქმე ჭკუიანად მოიმხრიანა⁴),
და „ესე სჯობს დიდს ნარიმანს!“ — მჭურეტელნი დანატრიანა⁵).

---

¹) ასეა ყველა ხელ-ნაწერში. შეიძლება აქ იყოს: „გვირგვინი, თვალ-მარგალიტის არ ავი(?)“.

²) ა. თ.—გამდელს ებოძა, სხვები —მერაბს ებოძა.

*) ეს სათაური არ არის ა. თ.-ში, ხოლო დად-ნისეულში ასეა: „აქა ამბავი ზაალისა ვთქუათ სრულობით“.

**) ამ 1679 ხანას ყველა ხელ-ნაწერში, დადიანისეულს გარდა, მისდევს სამი ხანა, რომელსაც ამბავთან არავითარი კავშირი არა აქვს. აქ ვიღაც სერაფიონი მოგვითხრობს ბაგრატ მუხრან ბატონის მოღვაწეობასა და თვის შოთა რუსთველთან გაბაასებაზე. მოგვაქვს სრულიად:

1. „ბაგრატ ვნახე მარანსა ჯდა. მუხრანს შექმნა ნადიმობა.
კელ-ყო საყდართ აშენება. დაიჭირა ბატონობა:
ძველი ტახტი გააახლა, ჰპოა მღუთითა მორჭმულობა,
და ნაძლევი ვარ რუსთველთანა. მეტი ექნა ჩემოღნობა,

2. რას მიმგრჩი ბერი ბერსა, მე გავლექსე ლამაზ-ენა,
აშიყი ვარ თვალ-წარბისა, ვინ სოფელი დაამშვენა,
შენ ტყუილად შემოგწყრიცეს, მათ აუბნეს ტკბილათ ენა.
და თუმცა ფასი არ მიბოძა, მან რუსთავი აჩიშვნა,

3. ვიცი, ჩემო სერაფიონ, ხარ მრავლისა მონაზული:
მეფე უნდა მღთის წოშიში, სიკეთითა დანერგული.
ამ სოფლისა დიდებასა მირჩევნია მცირე სული.
და არას მარგებს საუკუნოს საბრძოლათ შენი ჭირთ ნაზული“.

1505 №—ში მე-2-ე და მესამე ხანებს შესაფერი სათა-ურები აქვს: მე-2-ეს: „აქა რუსთველისაგან პასუხის შექცევა“, ხოლო მე-3-ეს: „აქა ბაგრატის პასუხის შექცევა“.

³) ა. თ.—ზაულისკენ(?).

⁴) დად.—თავი მან არ აზიანა, 1505 №—მან საქმე ჭკვიანად მო- (იმხრიანა.

⁵) დად.—მისთა მჭურეტელთა თქვიანა.

1680. მოახსენეს ჴელ-მწიფესა[1]): „ზაალ მოვა, ესე—ვით ხეს!“[2])
შინაურნი მოეგებნეს, პატივითა მოიკითხეს,
მას ანბავი შენ მისვლისა მათ, მიზეზი მისი, ჰკითხეს,
და ზალდასტან და თავადები[3]) დარბაზის კარს ფიცხლად[4]) მიდგეს.

1681. წინ მიუძღვნეს დიდებულნი. ზაალ მეფეს რა ნახვიდა,
ემთხვია და მიწაზედა პირი დასდვა, ცრემლსა ღვრიდა.
დიდხან იყო დამხობილი, ჴელ-მწიფესა გაუკვირდა.
და შეიტყო თუ: „მოაჯვა!“—გულშიგ[5]) კარგად გაუპირდა.

1682. თვითან[6]) დიდი შარიარი[7]) ზე წამოჯდა, დასძრა ენა:
უბრძანა თუ: „ნუ ირჯები, გაგითაო, რაც გწადს შენა:
აჯა რაცა გითხოვნია, აროდეს გქნა შენი წყენა.
და კულავ მიწასა პირი დასდვა ზაალ, მეფეს ეთაყვანა[8]).

1683. ჴელ-მწიფემა მას ანბავი სამისა წვრილად[9]) ჰკითხა,
მერმე გზისა გარჯილობა[10]), ზაალდასტან, მოიკითხა[11]).

---

[1]) 1505 №—ჴელ-მწიფეო.
[2]) bicent. poet. უნდა იყოს: „ვით ხე“.
[3]) ა. ო.—მოხელენი.
[4]) 1505 №—მანუჩარს წინ ყველა, დად.—დარბაზისა კარსა.
[5]) დად. და 1505 №—გულში.
[6]) 1505 №—თვითვან.
[7]) 1505 №—შარიელი, დად.—შარიერი.
[8]) ეს ხანა 428, 1505 № №-სა და დად.-ხელში ასე იკითხება:
თვითან დიდი შარიელი ზე წამოდგა, დასძრა ბელი,
უბრძანა თუ: „ნუ ირჯები, გაგითაო საწადელი,
აჯა რაცა გითხოვნია, ამას იქით იყავ მრთელი
და კულავ მიწასა ეთაყვანა, ადგა ზაალ პირ-ნათელი.
[9]) დად.—ტკბილად.
[10]) დად.—გარჯილობით.
[11]) ა. ო.—ზაალდასტანს გამოჰკითხა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ფალავანი კუდაგ ემთხვია, ჩოქით უდგა[1]) წინა დიდსა,
და მისცა წიგნი სამისა. ჴელ-მწიფემან წაიკითხა.

1684. ზაალ მონურად წინა უძღს, ვით მოაჯეთა[2]) წესია.
შეუცხოვა და უბრძანა: „რა წიგნი გნახე ესია?!.
შემამხვეწნია[3]) თავ-მდაბლად კლიტე საგსართა[4]) ესია.
და ინდო ვეშაპთა ლომ-კაცთა ნაწერი ესე ვისია?

1685. სამ იყო ჴელ-მწიფეთა ძღვნი გული გმირგვინისა,
სახელი და ჰარის წყალი, ზურგი არის ერანისა.
ჩემთვის დიდი საწყინოა[5]), რაცა მესმა ფალავნისა,
და მას სიბერე მოეწერა, წელთა შეხსნა ჯავშანისა.

1686. ზაალს უბრძანა: „მე მიმძიმს, გულმიკან, ნაღვლად ჩაუშვებ,
საწყინო წიგნი მამართვე, ძველ მტერთა ცეცხლად გაუშვებ,
სამს რა უყო ჯომარდსა, მტერზედ ქორულად გაუშვებ.
და მას ვაპატიებ ნაქმართა, მაღლა ცათამდინ[6]) აუშვებ.

1687. დავსთმობ შენის გულისათვის, გაგათავებ საწადელსა,
შკუასნსა და კონიარსა არას ვაზრობ სამს[7]) ქველსა,
საზაინის არას მიზამს, დავუნდობი ტახტის მცველსა.
და ერთგულსა და თანა მკუდარსა მეფობის მიმცემელსა[8]).

1688. დასხდეს მეფე და ზაალისტან თავადნი ეჯიბებითა,
ბრძანა თუ: „დავსხდეთ ნადიმად ტურფითა[9]) სარაჯებითა.

---

[1]) 1505 №—იჯდა, ა. ო.—უჯდა.
[2]) 1505 №—მოაჯისა.
[3]) 1505 №—შემამხვეწია, დად.—შემოხვეწილა.
[4]) 1505 №—საგზართა, ა. ო.—სანგსართა.
[5]) დად.—საწყენია.
[6]) ა. ო.—ცამდისინ.
[7]) 1505 №—ზაალს.
[8]) დად.—მეფობის ჩუენის მცველსა.
[9]) 1505 №—„ლხინი ვავმართოთ ტკბილითა სარაჯებითა, დად.—ტურფითა სარაჯებითა, ა. ო.—ხშირითა სარაჯებითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წინა მეჯლიშში დაიდგეს ოქროს ტაბაკებითა,
და მას დღესა ისხდეს ნადიმად მენანგე[1])-მეტრიბებითა.

1689. მერმე წავიდეს სადილად[2]), დაძღეს სმითა და ჭამითა[3]).
საკრთებილითა სავსე აქვს ზაალს გულითვე[4]) ამითა.
დილასა კარსა მიუდგა[5]) ნაზარდობისა ტანითა[6])
და ვინც ნახის, მოეკვებიან[7]), უსალამიან[8]) თავითა.

1690. შევიდა და უდარბაზა კელ-მწიფეთა მან და სხუათა.
ჭკავს აც[9]) დ̆თისა საოცარეულა, ზაალ არის მეოთვე ჭკუათა.
მეფე მალვით უუბნების ვეზირთა და მოაბადთა:
და „სიკეთე და კადიბობა[10]) მამწონს ყოფა-ქცევა-ზმათა[11])!

1691. საჯობს გამოვსცადოთ ჭკუაზედა[12]) სიტყვითა სათარგმანითა!..“
მუნეჯიმთაცა[13]) უბრძანა: „სტროლაბისა ნახედვითა:
რა გარდაეგდების მას ზედა[14]), თქუენ მართლად შეიტყუნითა“.
და მათ მოახსენეს: „პატრონო, თქვენი ბრძანება ვქმნითა!“

---

[1]) დად.—ტურფითა.
[2]) ა. ო.—თ-ნით.
[3]) დად.—ლხინითა.
[4]) ა. ო.—ზაალ გულითა ამითა(?).
[5]) 428 და 1505 № №—კარზე მივიდა, ა. ო.—კარზედ მიუდგეს.
[6]) 428 და 1505 № №—ნაზარდი სარო ტანითა, ა. ო.—ნაზარდობისა ზამითა.
[7]) 1505 №—მოეგებეიან.
[8]) ა. ო. და 1505 №—უსალამიათ.
[9]) 1585 №—ჯავს აცს(?).
[10]) კადიბობა—იხ. ლექს.
[11]) ა. ო.—ყოფა ქცევა მამწონს სხვათა(?), დად.—მომწონს ყოფა-ქცევა ქნათა.
[12]) ასეა დად.-ხელში, ა. ო.—ჭკუვაზედ, 1505 №—ჭკუაზედ.
[13]) 1505 №—მუნ ეჯიბთაცა(?), დად.—მუნეჯიმთაცა.
[14]) ა. ო.—მაზედა.

1692. დასხდეს მუნა მთაბადნი[1]), საეტლოისა მეცნიერნი[2])
ზაალისათვის შესატყობლად... მერამდენი კაცნი ქუედნი. [ნი[4]).
ჰკრეს სტროლაბსა[3]), კარგად მოვა, შეამოწმნეს რამლის მკვრელ-
და ერთმანერთის დაემოწმნეს, მეფეს წინა წადგეს მოქმედნი[5]).

1693. მათ მოახსენეს: „იქნების დღე-გრძელი გამარჯვებული:
თქუენის ტახტის მოსავი, გულ-მართლად თქუენი ერთგული[6]),
მერაბის ასულსათანა[7]) შვილი მიხუდების ქებული[8]),
და მისგან მოვდების[9]) დიდება დრუბელთა შესწორებული!

1694. ერანს და თურანს მებრძოლი მისებრივ არ გამოჩნდების:
დიდებულთა და თავადთა ძლიერი ზურგი იქნების,
კელ-მწიფის[10]) კარსა საომრად წელთა შერტყმული იქნების,
და მისსა ნაკრავსა სულდგმული ცოცხალი არ მოურჩების!"

1695. მერმე იკმნა კელ-მწიფემან ვეზირები ჰკუის[11]) მოქმედნი,
უბრძანა თუ: „აწ სიტყუანი ზაალს ჰკითხეთ დასცდელნი,
თუ გამოსცნობს,—შეგვიტყუა,—სავსე არის ჰკუითა[12]) მოქმედნი,
და შეიყარნეს. მუნა დასხდეს[13]). სხუა შეიქნა[14]) აწ სათქმელი!

---

[1]) ა. ო.—მთაბდენი(?)

[2]) ა. ო.—მეცნიარნი.

[3]) დად.—ჰკადრეს სტროლაბს, ა. ო.—ჰკრეს უსტრულაბს.

[4]) 1505 №—მან უბნობდეს რამლთა მკვრელნი, დად.—შეამოწმენ რამლის მკვრელნი.

[5]) დად.—ერთმან ერთის მოწამენი მეფის გვერდი მიდგეს მოქმედნი, 428 და 1505—ერთმან ერთსა შეამოწმნეს მეფის გვერდით მიდგეს [მოქმედნი.

[6]) დად.—ერდგული.

[7]) 428 და 1505 № №—ასულთა თანა.

[8]) ა. ო.—სახელ-დებული.

[9]) დად.—მოგზედების.

[10]) 1505 №—კელ-მწიფეთ.

[11]) ა. ო.—ჰკუეს.

[12]) ა. ო.—ჰკუის, 1505 №—ჰკუეით, დად.—ჰკუით ქუელი

[13]) ა. ო.—შეიყარა. მუნცა დასხეს.

[14]) დად.—სხუა შეექნათ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა ზაალ გამოსცადეს სათარჯმანებელითა სიტყუითა და ყუელა სცნა *)

1696. ვეზირმან ჰკითხა ზალდასტანს გამოსაცნობი ასეა:
„ერთის სართის შტოზედან თორმეტი შტონი ასხია,
ოცდაათ-ოცდაათი მასთან უწვრილეს[1]), უფრო ნასია,
და არ დაჰკლდების, არც შეტობს,—გარდაჰკდეს წელი ასეა“.

1697. სხუამ[2]) ჰკითხა: „ერთი ჭარმაგი[3]) ასათობს, დიდი მთა გითა,
—ერთად არბევენ თინავე,—მაგი ცხენია, ზღუა გაია,
ზღუევენ[4])—და ვერ მეეწევის[5]) იგ ერთმანეთის ნავითა,
და ერთგან ვერ შეიყრებიან იგ მოყუარულნი[6]) ზავითა“.

1698. მესამე ჰკითხავს[7]): „რა არის ადგილს კელი იქნევის:
ოცდაათი კულა ცხენოსანი წინა უკანა ირბევის[8]),
თვითო აკლდების[9]) ნაკლივ, ახლად რა ზოგს იწყების,
და რა დასთუელი, აღარ აკლია, ყუელა ერთადვე[10]) იქმნების?

---

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში, დად.—აქა ზაალ გამოსცადეს სათათბიროთა სიტყუითა ჰელ-მწიფემ და ვაზირთა.

1) ა. ო.—ოცდაათ ოცდაათები მასთან უწვრილე უფრო ნასია—წარყვნილია და მასთან ლექსთ-წყობასაც ღალატობს, 1505 №—ოცდაათ ოცდაათი მასთან უწვრილე.

2) ა. ო.—სხვამან—ზომას ეწინააღმდეგება.

3) ა. ო.—არმჭგი—წარყვნილია: ჭარმაგი—چرمه—ჩარმა(ჯი) თეთრი ცხენი, იხ. ლექს.

4) 428, 1505 №№ და დად.—სდევენ.

5) დად.—და ვერ მისწევიან.

6) 428 №—იგ მოყუარენი, 1505 №—ვ-ნით.

7) ა. ო.—მეორე ჰკითხეს, 1505 №—მესამე კითხა, ვასწორებთ.

8) ა. ო.—ოცდათი კვლა ცხენოსანი წინა უკან გაირბევის, დად.—ოცდათი ცხენოსანია.

9) 1505 და 428 №№—აკლია, დად.—თვითო უკანა აკლია.

10) დად—რა დასთველი, არა აკლია, ყოველი ერდგან იქნების.

1699. მეოთხე ჰკითხავს[1]: „აშშასა[2]) ვეზირნი[3]) განუთქმებიან.
თრთის ალვისა ხეზედან ფრინველნი იბუდებიან,
გაუშმებიან ფურცელნი, ბუდით რა გაფრინდებიან,
და სხვასა შეუჯდების, ფურცელნი მუშკ-ამბრად გარდიქცევიან[4]).

1700. ერთი ქალაქი სამყოფლად მთაზედან დაშენებული[5]),
სხვა ქვეშა არის საჭირო, გლდეთა, კამარით, ხლებული,
ზეითით მუნა ირჩიონ[6]), ჩავიდენ შეჭირვებულნი,
და მოუნდეს კარგი სამყოფი, ველარ მივიდენ ნებული[7]).

1701. ნაშენები წყორ-ნახული მათი დარჩეს სხვათა ვერად[8]),
მათ მოწამონ უკაცური, დაიწირონ შუა-კედლად,
მაშინ შენგან ეს იქნების, მიწა შექნა[9]) შავი თეთრად,
და თუ გამოსცნობ, დასტური, გამოსხნდები ცათა[10]) ქტლად.

---

[1]) ა. ო., 1505 და 428 №№—კითხა.

[2]) ა. ო.—აჰასა(?).

[3]) დად.—ვაზირნი.

[4]) ამ ხანის ეს ორი უკანასკნელი ხაზი ამ სახით არის დად.-სეულში, დანარჩენებში კი წარყვნილია და იკითხება ასე: „გაუხდებიან მფრინველნი, რა ბუდითვა ფრინდებიან, და სხვას შეედების (ა. ო.—შეადების), ფურცელნი მუშკ-ამბრად აყვავდებიან.

[5]) დად.—სამყოფად მთაზედან აშენებული, დანარჩენებში კი—სამყოფლად მაზედან დაშენებული.

[6]) დად.—ზეითით უნდა არჩინონ(?).

[7]) დად—და მოუნდეს კარგა სალხინო, ველარ მივიდეს ნებული.

[8]) ასეა დად.-სეულში, დანარჩენებში კი—სხვათა დარჩეს მათი ვერად.

[9]) დად.—მაშინ შენგან ესე იქნას, მიწა შექნა..., 1505 და 428 №№—მაშინ შენგან ეს იქნების, მიწა შექენ..., ა. ო.—მიწა შექნა.

[10]) ა. ო., 428 და 1505 №№—ცისა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა გამოყენება ზაალისაგან და ბასუხის შექება*).

1702. ოდენ თავი ნაშთაგდო, ყუელას მახუდა უწორებლად.
სასაუბროდ[1]) მან ბაგენი დაძრა, მათთვის სიტყუის[2]) მთქმელად,
მან პასუხი ყუელაკასა[3]) ფიცხლად გასცა გულ-ნათელად,
და მეცნიერნი დააკვირნა[4]), მუნ გამოჩნდა ზაალ ქუელად[5]).

1703. ადვილა ხეთა მიბრძანებია[6]), იგი თავადნი[7]) წელნია,
თორმეტნი[8]) შტონი ასხია, მას წელიწდის[9]) თვენია.
თორმეტთა შტოთა ოცდათი უწვრილეს[10]) შტურფენია,
და წვრილნი[11]) შტოები ყუელაკა[12]) თვითოსა თვისა დღენია.

1704. ფრინველთა და თრთა ხეთა, რომე ბრძანებთ, იგი მზეა.
ვერძის ეტლსა რა შეჯდების, ქუეყნად მოვა, მუნ სიცხეა.
სასწორისა პირთა ზედა გარდაჯდების, გრილი დღეა,
და გაყმების და აყუავდების[13]) ზამთარი და ზაფხულია.

---

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში.
1) ა. ო.—თ-ნით.
2) დად.—მათთვა სიტყუის.
3) ა. ო.—მათ პასუხი ყველაყასა.
4) ასეა ა. ო.-ში, სხვებში—მეცნიერნი გააკვირნა, დად. და 428 №—უ-ნით.
5) ა. ო.—ყველაღ(?!).
6) ა. ო. და დად.—მიბრძანეთ.
7) 1505 № და დად.—თავადი.
8) დად.—თორმეტი.
9) ა. ო.—ის წელიწადის.
10) 1505 №—უწვრილე.
11) დად.—ვ-ნით.
12) ა. ო.—ყველაყა, დად.—ყოველი.
13) დად.—გააკმობს და ააყვავებს.

1705. მთის თავსა არის ქალაქი მუნ ტურფა სასურველია,
მონანულთათვის საწმინდე, სამოთხე საკურთხეველია[1]),
ბნელი ეკალთა ადგილი, სიცოცხლე პირთა მნახველია.
და ზოგთა აქვს გამოსასვენოდ და ზოგთა ცოდვა მზღველია[2]).

1706. იგ ოცდათი ცხენოსანი, ყოლა ერთად იარების,
ამ წელთა იქცევიან, თვითო-თვითო დაეკლდების.
ოცდაათი, გონიერი, ერთის თავის დღე იქცევის,
და იგი წავა, დაიცვლის, მერმე ახლა სხუა[3]) დადგების.

1707. თორნი—ჭარმაკნი[4])-მაგ-თეთრნი—რბიან და არ დამშვრებიან:
თეთრი დღე არის ნათელი, შუქნი მზისანი ჭკუებიან.
შავი ღამე კუპრისა, მისა ყმანი დგებიან.
და იგ ერთმანეთის მიზდევენ[5]), ერთად ვერ შეიყრებიან.

ზაალისაგან რა ეს გაიგონეს დია მოეწონათ *).

1708. რა პასუხი ზაალისგან ყველამ მართლად გაიგონეს,
გაუკვირდა ვეზირებსა, კვლავ მეფესა მოეწონეს.
დიდი ქება მას წინაშე მისთვის კარგად შეაგონეს[6]),
და რაცა სწადდა გულსა მისსა, აჯა მისი, გაუთავნეს[7]).

---

1) 428 №—საკურველია.

2) ეს ხანა დად.-ხელში ასე იკითხება:
მთის თავსა არის ქალაქი მუნ ტურფა სასურველი:
მონანულთათვის სამოთხე, სიწმინდე, საკურთხეველი,
ბნელი ეკალთა ადგილთა, სიცოცხლე პირთა მხლველი,
და ზოგთა აქვს გამოსასვენო, ზოგთა გლახ ცოდვა მხლველი.

3) დად.—თვე.

4) 428 და 1505—ქარმაკნი.

5) დად.—მიზდევენ, სხვები—მისდევენ.

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში.

6) დად.—დიდი ქება ზაალისა მის წინაშე შეაგონეს.

7) დად. და ა. ო.—გაუთავეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1709. ადგა ხვადი ლომივითა ზაალ, ტანის ჩაიცმიდა,
შეეკაზმა ფალავნურად[1]), მეფის სრასა შემოვიდა,
მეფე წინა გაეგება, მუნ ფარმანსა[2]) გარდიკიდა,
და დაეთხოვა საშინაოდ, გლახ სურვილი დასდაღვიდა[3]).

1710. მოახსენა: „შარიერო[4]), ცნატრი ვინცა გიახლდების!..
თქუენის პირის ჭურეტისაგან ბედნიერი ვინ გაძღების?!.
ფალავანი ბრძანებასა თქუენსა ელის, მესწრაფების,
და თქუენგან ტკბილად შეწყნარება[5]) მას მიუართვა, იამების.

1711. უბრძანა თუ: „ვერ გაგიშვებ, ხვალე ლხინი ჩუენგან უნა.
ვინდა შეურა როდამისა, მიისწრაფი მანა, მუნა,
პირ-მთუარენი გვერდ დავისხნეთ[6]), მეჩანგე და მგურელნი მუნა[7]),
და მერმე წადი, გაგითავებ, გიზამ, რაცა გულსა უნა!"

1712. ლაშქართ უბრძანა ლილვასა მზადება ნადირობისა.
გათენდა, ბუკი თქრიალს გამოჩნდა კაცთა ცნობისა.
ჴელ-მწიფის კარსა შეიქნა შტვირი[8]) და ცემა ნობისა,
და ლაშქარნი შესხდეს, მივიდეს[9]), ჴელ-მწიფე სად ემკობისა...

1613. მეფესა ცხენი მიჰგვარეს[10]), შეჯდა, არის ვითა წესი,
წელთა კრტმა ჴმალ-ქარქაში, მზისის უშლიას უკეთესი.

---

[1]) დად.—ფალაურად(?).

[2]) დად.—ფარვანსა(?).

[3]) დად.—გლახ სურვილი დასდაღვიდა, ა. ო.—ზაალს სურვილი დაჰფარვიდა, 1505 და 428 №№—ზაალს სურვილი ფარვიდა.

[4]) ა. ო.—შარიალო.

[5]) ა. ო.—შეწყალება.

[6]) დად., 1505 და 428 №№—დავისხათ.

[7]) ა. ო., 1505 და 428 №№—ჩვენა.

[8]) 1505 და 428 №№—სტვირი.

[9]) 1505 და 428 №№—მივიდნეს.

[10]) დად.—მოგვარეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზალდასტანთა გვერდა[1]) ახლავს მოჭყუებოდა[2]) ზესთა-ზესი.
და ბუთა[3]) დასწვეს, დაერჩივნეს[4]; მშვილდოსნები უკეთესი.

1714. გულ-მწიფუმან რა ბუთასა შესტყორცა და დაასცდინა,
მერმე ყუელამ[5]) მოურიგა, მშვილდოსანი ვინცა ვინა.
მიდგა რიგი ზაალზედა, დიდნი ხუნი იდგეს წინა,
და შესტყორცა[6]) და ბუთასა ჰკრა, ჭანდარითშიგან[7]) გაარბინა.

1715. მას ხუთს შიგან გაავლო, მიწასა ესო[8]) იქითა.
ეს მუცხოვა, ვინც ნახა, გაკვირვებით დიდითა:
„ამას აბჯარი როგორა დაუდგამს, არა ვიცითა,
და ვისცა[9]) ჰკრავს, უსაცილოთა მოჰკლავს[10]) ჴელითა მისითა!

1716. „აღარ წავალ სადღოროსას", —მეფე ბრძანებს, —„სრულად ვმარის!"
მშვილდოსნობით მამასა ჰგავს, ფალავანი სამ[11]) არის:
სავადარო უმართლეა[12]), სარტყელის შერტყმა მისი არის,
და დიდს ნარიმანს გიდეტა სჯობს[13]), თუ ასეთი სხვათა არის?!

---

1) დად.—გვერდსა.

2) დად.—მოყუებოდა, 1505 № —მიყვებოდა.

3) ბუთა—თ.-ოსმ. بوته —ბუთა—მიზანში ამოსაღები ნიშანი. იხ. ლექსიკ.

4) ა. ო.—დაერჩივნეს, სხვები—დაერჩია.

5) დად.—ყუელმან(?!).

6) ა. ო.—შესტყორცნა.

7) 1505 და 428 №№—ჭანდართშიგან, ა. ო. და დად.—ჭანდარ-[შიგა.

8) დად. ესვა.

9) ა. ო. და დად.—ვისაც.

10) დად.—უსაცილოთა მიკლავს ჴელითა მისითა.

11) დად.—მამა არის.

12) დად;—უმართლია.

13) 1505 და 428 №№—საჯილდოობს, ა. ო.—ესე სჯილდოობს(?!).

1717. მეფემან ბრძანა: „ზუფინი[1]) და გურზი მოიხმენითა[2]),
უმძიმესი და უსრულე ზარდახშანი[3]) მოიხსენითა,
ფარნი გილანეთს ნაქმარნი[4]) ოთხნივ აქ მომართვენითა,
და კმალნი ინდოეთს ნაქმარნი, აბჯარნი[5]) ჩაიცვენითა!“[6])

1718. მერმე უბრძანა ზალდასტანს: „აწ ომის ჟამი გაადგა,
ჩაიცვი ტანსა აბჯარი, გურზი და ზუფი*) აიღე
უბრძანა ხუთსა[7]) თავადსა: „სრული აბჯარი დაიდე!
და წინა ფარები დაიდგით, ზუფინი მისცენ წაიღე!“

1719. ოთხი ფარი დაარჩიეს[8]), იგ დაუდგეს ზალს წინა.
მან ზუფინი შემოსტყორცა, ყუდას შიგან[9]) გაარბინა,
მიწაშიგა დაიკარგა, ეძებს, არსად არ აჩინა[10]).
და ერთობილით მოეწონა[11]), მისნი მჭვრეტნი გააკვირნა.

1720. მეფე ბრძანებს[12]): „აწ ამისა ომი არვის შეუძლია,
აწ იმითაც გამოვსცადოთ, აბჯარშიგან როგორ მძლეა,
გორჯასპის თესლი არის, ნარიმანსაც უფრო მძლეა,
და მან აბჯარი ტანს ჩაიცვეს, კლდია მისცეს ზუფინია.

---

1) ზუფინი—სპ. زوپین ჟუფინ—სასროლი მოკლე შუბი.
2) ა. ო.—გურზი მოიხმენითა(?), გურზი, სპ. گرز—ლახტი.
3) ა. ო.—ზარდახშას, დად.—ზარდახშა.
4) დად.—ფარი გილანეთს ნაქმარი, ოთხი...
5) დად., 1505 და 428 №№—კმალი ინდოეთს ნაქმარი აბჯარი...
6) დად.—ჩააცვენითა(?).
*) ზუფი აქ იგივეა, რაც ზუფინი.
7) დად.—სხუათა თავადთა.
8) დად.—დაარჩივა.
9) ა. ო.—შიგან.
10) დად.—ეძებს და არა იჩინა.
11) ა. ო.—ერთობითა მააწონა.
12) ა. ო.—ბრძანა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1721. მას გუარამ შეუტია[1]), ერთხელ უყივლა[2]) ყრით.
ზალდასტან ცხენი გაქუსლა, სარტყელს სტაცა ქედით,
ზე უნაგირსა მოკადა, მეფისკენ მიაქუს რბენით,
და სიცილით წინა მიადგა, მადლი ჰყუა[3]) ქედ-გამაგრით.

1722. მეფე ბრძანებს: „არ მინახავს მე კაცთაგან[4]) ეგზომ ომი,
შავით დედას ის შემოსავს[5]), ვისცა უნდა მისი ომი:
არ იქნების ამ ძალისა[6]) ნიანგი და ხვადი ლომი!"
და დალოცა და წამოვიდა[7]) დარბაზისკენ ცხენსა მსხდომი[8]).

1723. ქედ-მწიფე ლაჟდა ტახტზედან მით უებრითა ტანითა.
ფალავნისათვის[9]) გვირგვინი ოქროსა სამარღანითა[10]),
ტანისამოსი, სარტყელი, მარგალიტით-თუალითა
და შემკული, შეზავებული ფეროზითა და ლალითა[11]),

1724. ჯაჭვ-მუზარადი, ტაიჭი ოქროს აკაზმულითა,
ბარგისტანი და ჯავშანი[12]) კმალ-დროშა ლომ-სახელითა[13]),

---

[1]) ა. ო.—შეუტია, დად.—გვარამ მას შემოუტევა.

[2]) ა. ო.—ჰყივლა(?).

[3]) ა. ო. - ჰყაუს.

[4]) დად.—კაცისაგან.

[5]) ა. ო.—შავით დედას შეუმოსავს, ვისაც უნდა მისი ომი, დად.—შავით დედას ადრე შემოსს.

[6]) დად.—ძალითა.

[7]) დად.—დალოცა და წამოვიდა. 1505 და 428 №№—დალოცეს და წამოვიდნენ.

[8]) დად.—მჯდომი.

[9]) დად.—ფალავანთათვის.

[10]) სამარღანი, იხ. ლექსიკ.

[11]) ა. ო.—თვალითა.

[12]) დად.—ხვაფთანი.

[13]) დად.—კრმალ-დროშა, შტვირ-ნაღარითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლახტი, ზუჯინი, ხვათვანი[1]), დიდი იმედი გულითა,
და ფალავანს წინა[2]) პასუხი ნათლად შესთვალეს[3]) სულითა:

1725. „რაცა გკითხა, პასუხი მე წიგნად მომიწერია:
მას პილოტანის ზალდასტანის ყუავით*) საწადელია,
დასტური მივეც, შეირთოს მან მისი[4]) საყვარელია,
და სარო-ტანი და პირ-მთვარე არს მისი შესაფერია.

1726. სადაცა შენი კმა ისმის, იდგეს უზაბარია[5]),
ამელზედ ლომი და ნიანგი ზღვაშიც[6]) ფერ-გრითმით არით,
ნურას დაზედავ ამისთვის, ზააქთა გვარი[7]) არით,
და ლომ-გულად—სარო-ტანისთვის[8]) თუ შესაფერი არით.

1727. და ვიამე*), რა ვნახე ტან-სარო, ასაკიანი.
ლომის ქვეყნის რაც მართებს, შემკობილია ზნიანი.
ნადიმს, სიხარულშიცა, მეტად გულ-ნათელიანი[9]),
და საწადელ-აღსრულებული[10]) მოგივა ზააღ შვენიანი!“

1728. ბელ-მწიფეს ეთაყვანა ზალდასტან[11]) და გამოვიდა.
სამს წიგნი მიუწერა, თავის სრასა რა მოვიდა[12]):

---

[1]) 1505 და 428 №№—ხუფთანი.
[2]) დად.—გვერდი(?).
[3]) დად.—მისწერა.
*) ვიცავთ ხელ-ნაწერის მართლ-წერას.
[4]) დად.—მან მისგან საყვარელია.
[5]) ა. ო.—უზანბარია, 1505 და 428 №№—უზებარია
[6]) დად.—კმელზედა ლომი, ნიანგი ზღვაში, 1505 და 428 №№—ამელზედ და ნიანგნი ზღვაშიც.
[7]) დად.—ზაქაიანთ გვარი არით, 1505 და 428 №№—ზააქთა გვარი არით, ა. ო.—ზააქთა გვარის არით.
[8]) დად.—ლომ-გულის სარო-ტანისა.
*) 1505 № და ა. ო.—დია კაი მე.
[9]) ასეა დად.-სულში, 1505 და 428 №№—ნადიმსა სიარულშიგან მამყოლთა გულ-ნათლიანი, ა. ო.—ნადიმსა სიარულშიგან მამყოფა გულ-ნათლიანი(?).
[10]) ა. ო.—და აჯა აღსრულებითა. [ვიდა.
[11]) დად. და 1505 №—ბელ-მწიფესა ეთაყვანა ზაალდასტან, გამო-
[12]) დად.—თავის სრასა შემოვიდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

„სახელ-დიდო ფადლაყანო, გულით[1]) სევდა ამოგვიღა!"
და ეს ამბავი[2]) მოახსენა, თვითონ აღარ წამოვიდა:

1729. „ძალის მოკლება; სიბერე, მუხლი მუხლს აწყინა.
და კუდ-ტკბილად დაგვლოცა, თუალთ ცრემლი წამოვლინა,
დიდი წყალობა, იმედი, მის პირით[3]) ამოვლინა.
და არცა რას მე დავიყოვნი, ამბავი ჭკადრე[4]), ჭე[5]), წინა!-

1730. წიგნი მისცა და წავიდა ფაიქე[6]), ვითა ქარითა.
ფიცხლად იარა. მივიდა, სად ლომი საამ არითა.
მან მოახსენა ყოვლი[7]) ზაალის მეფ ნაქმარითა.
და რა წიგნი ნახა, გავაყვა საამ*), პირ-ნათლად არითა.

1731. მერაბს და სინდუხტს ამბავი წიგნად[8]) უბრძანა, არ ენით:
„შეწყალებული ზაალისტან მოგივა, შეიყარენით[9]),
ორნივე მოვალთ თქვენს გვერდით[10]); ლხინითა გაიხარენით.
და ნულარა სჭმუნავ, სევდანი გულისა გაიყარენით"!..[11])

1732. მერაბს ესმა ეს ამბავი, გაუმხნი გაექარნეს,
რადგანაცა მის მართებდა, აგრე დიდად გაეხარნეს.

---

1) დად.—გულის, ა. თ.—გულთა.
2) დად.—ამბავი, სხვები—ანბავი.
3) ა. თ.—პირთა.
4) დად.—გკადრე.
5) 1505 №—ღე.
6) დად.—ფაიქი, სხვები—ფაიკი.
7) ა. თ.—ყოვლი, სხვები—ყოველი.
*) ა. თ., 1505 და 428—ზაალ(?).
8) ა. თ.—ანბავი წიგნათ.
9) დად.—გაიხარენით.
10) ასეა ა. თ.-სა და დად.-სეულში, 1505 და 428 №№—თქვენს წინა.
11) დად.—ნულარა სჭმუნავთ ნაღვლითა, სევდანი გაიყარენით

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქორწილისა სამზადებლად მჭიკნიბარნი შეიყარნეს,
და თავადთა და ლაშქართათვის საწვევლად კაცნი არნეს.

1733. მაშინ დაიწყეს მზადება ჴელ-მწიფურთა წესითა:
დარბაზნი მოაკაზმანეს სტავრითა უკეთესითა,
ხატაური და ბერძნული ჭრელითა უმრავლესითა[1].
და მათ დაამშვენეს, მოჭკაზმეს[2]) სამოთხის უტურფესითა.

1734. აბრეშუმისა ორხოვა[3]), მანასაჯური[4]) საფენი,
ალამი ჩინეთს ნაქმარი, მარგალიტითა ნაკერი,
მუნ ერთი ტახტი ოქროსა, თუალ-გუარითა[5]) ნაფენი,
და მას ორნი ფერჯი[6]) ზიბარჯი[7]), ორნი ფერხთის საფენი[8]),

1734. დიდროვანი იაგუნდნი, მარგალიტი[9]), ისხდეს სხვილნი[10]),
ფერიზი და ტურფა ლალი, ზურმუხტზედა[11]) შეწყობილი,

---

[1]) ასეა 1505-სა და 428 № №-ში, დად.—ჭურჭლითა უმრავლესითა, ა. ო.—ჭრელია უკეთესითა(?).

[2]) დად.—შეამკუეს, 1505 და 428 № №—შეჭკაზმეს.

[3]) ა. ო.—ორხოა, 1505 და 428 № №—ორხუვა.

[4]) მანაჯაური, იხ. გვ. 420, ს. 1539, ტ. 3, შენიშვნა მე-9-ე. ეს სიტყვა დად.-სეულს გარდა, ყველა ხელ ნაწერებში წარყვნილია: ა. ო., 1505 და 428 № №—მანსაუჯერი.

[5]) დად.—თუალ-გოვარითა.

[6]) ა. ო.—ფეჯი, 1505 №—ფერხი.

[7]) დად.—ზუბარჯი; ზობარჯი ანუ ზობარჯადი, იხ. გვ. 378, ს. 1384, ტ. 3, შენიშვნა მე-10-ე.

[8]) 1505 და 428 № №—ნაფენი.

[9]) 1505 და 428 № №—იაგუნდი მარგალიტი..., დად.—მარგალიტნი, იაგუნდი.

[10]) 1505 და 428 № №—ისხდა მსხვილი.

[11]) დად.—ზუბარჯზედა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

როდამისთვის გამოიღეს მუნ გვირგვინი შემკობილი,
და უკომლოის ნაკვერცხლის¹) იაგუნდნი გვანან²) თლილნი!

1735. რა როდამ გამოვიდა, მას ეგონეს³) მუნა კვლის,
მას საყურნი ანათობდეს⁴), მუქნი ადგეს⁵) ბროლის ყელს,
სადტე ტკავი შემშვენოდა სარო-ტანსა შემკობილსა⁶),
და კაცის თვალნი ვერ განსცდიან⁷) მისთა მუქსა, ტანის ზრდილსა⁸).

1736. „ესე სჯობს მზესა მშვენებით!“ ფიცვიდა, ვინცა ნახის⁹).
ბუდის ნადუელი გაჰქარდის¹⁰), მჭურეტელთა სულ-თქმა-ახის¹¹).
მან გაანათლის დარბაზი, ნაქმარი ყუელა დახის¹²).
და არ შეუძლია მხატვარსა დახატვა მისის სახის!¹³)

1737. ზაალ მივიდა დარბაზსა, არავის გაუმჟღავნათ.
შინა შევიდა უწყვრად, მამასა ეთაყუანათ,
მან მამა ყელს მოეხვია, აკოცა, წაიყუანათ,
და ბევრცა¹⁴) დაისვა ტახტზედან¹⁵) ზალდასტან ბოლოტანათ.

---

¹) დად.—უკვამლოისა იაგუნდისა, ა. რ.—უკომლოისა ნაკვერცხლისა, 1505 №—უკვამლოისა ნაკვერცხლისა

²) დად.—ზურმუხტები გვანცეს თლილნი.

³) დად.—ეკიდა.

⁴) დად.—საყური ანათობდა.

⁵) დად.—უდგეს.

⁶) დად.—მას ყუავილი ვითა ველსა.

⁷) დად.—ვერ განსცდიდეს.

⁸) დად.—მისა მუქსა, ტანსა მზდელსა.

⁹) დად.—ფიცვიდა, ვინცა ნახესა, 1505 და 428 №№—ფიცვიდა, ვინცა ნახვიდა.

¹⁰) დად.—განქარდა.

¹¹) 1505 და 428 №№—ახვიდა(?).

¹²) 1505 და 428 №№—დახვიდა(?).

¹³) 1505 და 428 №№—სახვიდა.

¹⁴) დად.—ბევრდსა.

¹⁵) დად. და 1505 №—ტახტზედა.

1738. ჰკადრა მოკითხვა მეფისა და წიგნი გაუმართა მან.
გამართა¹), ქებს აქოცა, კვლავ მადლი გარდიხადა მან.
წაიკითხა და იმა, ბერი გავაყდა სალამან²).
და ზაალს რაც ჰქმნა, უფლისა მამასა დაუთვალა მან.

1739. სამ ბრძანა: „დავეკაზმნეთ ქუაბულისტანს წასასვლელად³),
ფიცხლავ სპანი შეგვეყარნენ⁴) მენ ხანისა⁵) დაუზმელად.
მას დღეს შეჰკრა ლარ-საჭურჭლე, რაცა უნდა წასახმელად⁶),
და იმავ ღამეს გაარჩინა. მერმე დაჯდა ნადიმს მსმელად.

1740. დამქარნი და დიდებულნი დიდას მეფის კარს მიდგეს⁷).
ყვირო-სტვირსა შეუბერნეს⁸), ნაღარასა ყუელგან სცემდეს⁹).
კარავსა და სრა-ფარდაგთა, გამოიღეს, აჭკიდებდეს¹⁰),
და ცხენთა შესხდეს დაკაზმულნი, ქუაბულისკენ წამოვიდეს¹¹).

---

¹) დად.—მიართვა.

²) დად.—გულ-მხიარულ-ყო სალამან: გაჭირების ლექსია; ალბათ პოეტს სურს თქვას: საამი გავაყდა, როგორც სალამანიო.

³) ა. ო.—ქობულისკენ, 1505 და 428 №№—ქაბულისკენ დავეკაზმნეთ წასასვლელად.

⁴) ა. ო.—ფიცხლად სპანი შეგვეყარნეს.

⁵) ა. ო.—მუნ ხანისა, დად. და 1505 № —ზეალე ხანის.

⁶) დად.—მას დღეს შეჰკრა ლარ-საჭურჭლე, რაცა უნდა წასახმელად და როგორც ესე გაარჩინა, მერმე დაჯდა ნადიმ-მსმელად. ა. ო.—მას დღესა გასცა ურიცხვი, ვინცა უნდა წასახმელად(?) და იმავ ღამეს გაარჩინა, მერმე დაჯდა ნადიმს მსმელად, 1505 და 428 №№—დღეს გარდასცა ლარ-საჭურჭლე, რაცა უნდა წასახმელად და მას ღამესა გაარჩინა...

⁷) ასეა დად. სეულში, ა. ო.—მეფის სრასა მოდგენ, 1505 და 428 №№—მეფის სრას მოადგენ.

⁸) ასეა დად.-სეულში, ა. ო.—ყვირო-სტვირსა, 1505 და 428 №№—ყვირო-სტვირსა შეუბერეს.

⁹) 1505 № და ა. ო.—სცემდენ.

¹⁰) ა. ო. და 1505 №—აჭკიდებდენ.

¹¹) დად.—ქუაბულისტანს დაკაზმულნი წამოვიდეს, ა. ო. და 1505 №—დაკაზმულნი ქვაბულისკენ (ა. ო.—ქობულისკენ) წამოვიდნენ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1741. მერანს გვერდით მახარობლად გაუგზავნეს დიდებული.
წინა სინდუხტ გაეგება, გაუნათლდა ახლად[1]) სული.
მახარობელს ტანს ჩააცმევს, მისცეს ოქრო მალრიცხული,
და მუნ გამოდგეს[2]) ქუაბულელნი, იყუნეს კარგათ[3]) დაკაზმული.

1742. მერანს ცხენი მოუყვანეს[4]), საამისწევნ თავნი არნეს,
თავადნი და დიდებულნი გაჰყვეს, თანა წაიტანეს,
მიეწურნეს მხიარულნი[5]), უჭურეტდეს და თვალნი არნეს[6]),
და ახლოს მიდგეს, ერთმანეთის[7]) ჩამოხვდეს და ესალამნეს[8]).

1743. დალოცეს, ქება შეასხეს. უქებდა მათ მგზავრობასა.
თავს მუშკი გარდააყარეს, სცემდეს ყოელნი[9]) ნობასა.
ქალაქს შევიდნეს[10]), ჭირობენ არ აქვს მასპინძლობასა.
და მათნი მჭურეტელნი ნატრიდეს იმათის სიძე-რძლობასა!

1744. მოქალაქეთა სახლშიგა ოქრო და მუშკი დაჰყარეს,
მუნ ზეალისთვის საჭურეტლად დარაჯაგები[11]) აჰყარეს.

---

[1]) დად.—განუნათლდა ახლა.

[2]) დად.—გამოვდგენ.

[3]) ა. ო.—იყვნენ კარგათ, დად.—იყუნეს ყუელა, 1505 №—იყვნეს კარგა.

[4]) 1505 და 428 № №—მოუყვნეს.

[5]) ა. ო.—მიეწიენეს მხიარულნი, დად.—მიეწურნეს მხიარულთა.

[6]) დად.—უჭურეტდეს და წაიარნეს.

[7]) დად.—შესაყრელად.

[8]) 1505 №—უსალამნეს.

[9]) სხვა ხელნაწერები—ყოველნი.

[10]) დად., 1505 და 428 № №—შევიდნენ.

[11]) ა. ო. და 1505 №—დარიჯაგები, დად.—დარაჯაგები დარაჯაგი, იხ. ლექსიკონი.

მაღლა ზღუდეს წამოდგეს[1]), ფლური ტაბაკს დაჰყარეს[2]).
და ვის[3]) ახლოს წაუვიან, მათ თავს გარდააყარეს.

1745. მერაბის სრას ოქროს ტახტი თუალ-მარგალიტიანა[4])
სამისთვის, ერთი ზაალს — ოქროს საჭურჭლიანია. —
მაზედ დასხდეს. მესტუმრეობს მერაბ ბრძენი, ჭკვიანია.
და მწუხარ-ხარმულს მოილებდეს ოქროს ტაბაკიანია.

1746. იაგუნდი ბროლის ჭიქა მუნ წამოდგეს სადგინენი,
ლალის თასი, ოქროს ჯამი, უამრავი[5]) საფუენი.
ბალშიაშნი[6]), მომღერალნი, მოშაიინი, მეჩანგენი,
და რაც მეჯლისში მათ გამართეს, ვერ იქმოდეს[7]) კაცთა ძენი.

1747. სამის თვის იტყოდეს, ზაალს აქებდეს ენით.
ასაკობა და შვენება გასინჯეს ფალავნურით[8]),
იხარებს სანდუხტ, უჭურეტდა გულით მხიარულით,
და კარგი ნაკითხა-სასირუჯე, ტანი-ხე დანერგულით.

1748. სანდუხტ ადგა, მოახსენა სამს სიტყუა მათი სახე:
„საფადარო[9]), სახელ-დიდო, გმირო მზის მონასახე!..
ერთგულთა და მოყუარეთა შენ ლხინი ხარ, მტერთა—მახე,
და აწ თუ ბრძანებთ, თქუენის ძის ზაალდასტანის ვარდი ნახე!“

---

1) დად.—მაღლა ზღუდეთა წაადგეს.

2) დად.—ფლური ტაბაკზედ დაჰყარეს.

3) 1505 და 428 № №—ვინც.

4) 1505 და 428 № №—მერაბის სრასა ოქროსა ტახტი, თუალ-მარგალიტია.

5) დად.—უმარავი(?), 1505 და 428 № №—უმრავლესი.

6) 1505 №—ბალშიაშნი, იხ. ლექსიკ.

7) დად.—ვერ იტყოდეს.

8) დად.—ფალაურითა, 1505 და 428 № №—ფალავნარითა.

9) დად. და 1505 №—სფაადარო

1749. სავაჭარი ფიცხლად[1]) ადგა, წამოვიდა[2]). მას უჭვრეტდეს.
მოლარენი თუალ-გუარის[3]) ოქროს თეფშზედ[4]) დაუდგენდეს.
სანდუხტ წინა წამოუძღვა: რომელსამს გვერდით სტავრას ფენდეს.
და რა შევიდა, რძალი ნახა, საამს თუალნი გაურელდეს.

1750. მარგალიტი და გუარი[5]) მას თავს გარდააყარა,
მოიკითხა და დალოცა, თუალთა მოჰკლენდა[6]) ვეღარა.
ვითა წესია, რცხვენოდა, როდამ მზემ[7]) თავი დახარა.
და ტანის ზრო, პირის სინათლე, მისუზრი[8]) არის აღარა!..

1751. ჰაერი მზესა უღრუბლისა ჰგავს იმის სინათლესა,
თმა ეღვარე სიმზეით[9]) მრავალ-გეცს საგდებელსა,
ბაგენი და საყბარნი—ფერით ვარდსა გაუშლელსა,
და კბილნი წყობით—მარგალიტსა დაცმულსა და შესაბმელსა[10]).

1752. ქალს მოუკიდა როადამს[11]) სანდუხტ შექ-მონასხვა,
საამს მიჰყვარა:—„ჰე ლომო, აწ თქვენი რძალი ნახეა!"
ქალი ჩაუდვა ქალშია[12]), ალვისა მტოთა სახეა,
და:—„თქვენი მიწაა, ღმერთითგან საკადრად[13]) შეინახეა!"

---

1) 1505 №—ფიცხლავ.
2) 428 და 1505 № №—წამოვიდა, დად.—წამოვიდეს.
3) დად.—თუალ-გოვარსა.
4) დად.—ოქროს თეფშსა.
5) ა. ო. და დად.—გოვარი. [ლენდა.
6) დად.—თუალი მოპლიჩა, ა. ო. და 1505 №—თვალთა მოჰ-
7) 1505 და 428 № №—როდამზემა, დად.—როადამ.
8) ა. ო. და 1505 №—მისუზროვ.
9) ასვა დად.-სეულზი, ა. ო. და 1505 №—სიმზვესა.
10) დად., 1505 და 428 № №—დასაცმელად შესაბმელსა, ა. ო.—დაცმულსა და შესაცმელსა(?).
11) ა. ო.—როდამსა, დად.—რუადამს.
12) 1505 №—ხ-ნით.
13) ა. ო.—ღლეისგან საკადრად, დად.—ღლე იქით პატივით.

1753. სავადარმან საიმედო სინდუხტს ჰკადრა: „როდესმე ვნახავ,
ამას იქით გაუთავებ, ჩემსა მზესა მაზედ ვსახავ[1]),
რაცა უნდა აუსრულებ, ავის[2]) თუალით არა ვნახავ,
და საწუთროსა შეწყენითა სულის ოდნად[3]) შევინახავ.

1754. ღმერთიმცა არის მათი მწე, დღეს ვისგანც გავიხარენით!..
აწ ერთად დავსხნათ[4]), რომელნი სიძე-სძლად[5]) შევაჯუარენით,
საწუთროშიგან მრავალ-ჟამ თქუენ მორჭმით გაიხარენით.
და ნაყოფიერად შვილითა, ლხინითა, დაითვარენით!..“

1755. ადგეს მერაბ და ზალდასტან, სადამდ სუფრა აჰყარეს,
ზაუდელ-ქუაბულდისტნელთა ოქსინოები დაჰყარნეს,
ოქრო, მუშკი და ლალია როდესმე გარდაიყარეს,
და როდამის ელვარებამან დარბაზით[6]) შუქნი აჰყარნეს.

1756. სინდუხტ ყელსა მოეკიდა, ორნივ დასხნა[7]) ტახტსა ზედან,
დალოცა თუ: „ყელ-მწიფურად თქუენმცა სუფევთ ამაზედან:
ნიადაგმცა ხართ[8]) შეუჭირველად თქუენთ ორგულთა, მტერთა, ზედან;
და ერთმანეთსა შუშვენიან მაღლად მსხდომნი ზურმუხტზედან!“[9])

---

[1]) ა. ო.—მზეღა ვნახავ.

[2]) ა. ო.—ავით თუალით.

[3]) ა. ო.—ოდნათ.

[4]) ასეა ა. ო.-ში, დად. და 1505 №— დავსხათ.

[5]) ა. ო.—სიძე-ქალს, დად.—სიძე-რძლად.

[6]) დად.—დარბაზის შუქნი.

[7]) ა. ო.—დასხა.

[8]) დად.—ხართ ნიადაგ შეუჭირვოდ, 428 და 1505 №—ხარმცა ნია-დაგ შეუჭირვლად თქუენთ.

[9]) დად.—ტახტსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1757. ერთი ტახტი სამისთვის შეკაზმული კელ-მწიფული[1])
მაზედა ზის[2]) მოყდენილი პილოტანი—ლომა-გული.
მერმე ზე დგას სამასპინძლო*), —სინდუხტ ალვა დანერგული.—
და მით მოიდეს სანუკვარი[3]), გაძღებოდა კაცთა გული.

აქა ქორწილი ზაალისა და როდამისა**)

1758. იგ ორნივე სართ-ტანნი დალოცეს და ერთგან დასხეს.
ზაულ-ნიმროზ-სისტანელნი, მუნ თავადნი შემოსხეს.
ვეზირნი და მთურავნი შიგ ჩარივნეს[4]), რჩევით დასხეს,
და სანუკვარი ჩაურიგეს[5]), ხოშ-გუარი[6]) ღვინო ასხეს.

1759. იაგუნდის, ლალის მუნ თასნი[7]), ფეროზისანი,
ბროლის კოკები ჩამოდგეს, ჭურჭელნი ზურმუხტისანი,
სხვილი[8]) კოკები, ოქროსა ტაბკები, სადაფისანი,
და სუფრა არ დაძრეს, ხუთს დღეს მუნა სხდეს შუქნი მზისანი.

1760. ერთმანერთსა გამოჰკვეთიან[9]), ითრობოდეს ამა ზმითა,
ზე-მდგომელთა დოსტაქანი დალივიან ღვინის სმითა[10]),

1) დად.—კელ-მწიფური.
2) ა. ო —მაზედ მისი.
* დად.—მასპინძელი.
3) დად.—სანუკარი.
**) ეს სათაური ა. ო.-ში არ არის.
4) 1805 №—შიგ ჩარივეს, რჩევით დასხეს, დად.—დასხეს.
5) ა. ო.—სანუკვარნი ჩაუყარნეს.
6) ასეა დად.-სეულში, ა. ო.—ხოშ-გვარი, 428 და 1505 № №—ხოშგუარი.
7) ა. ო. და 1505 №—თასი.
8) 1505 №—მსხვილი, ა. ო.—სახელ-კოკები(?).
9) ა. ო.—გამოჰკვეთან.
10) ა. ო.—ზე-მდგომელნი დოსტაქანსა დალევდიან ღვინის სმითა.

მუტრიბნი და მომღერალნი არ გასწყვეტდეს[1]) ჩანგს კურითა,
და უცხო ფერად იქცევიან მოშაითნი ფიცხლად[2]) ქნითა.

1761. სამს მთავართვეს კლიტენი სამთვის საჭურჭლისანი,
წინ ანაწერი დაუდვეს საზითოდ როდამისანი[3]):
ეწერა ფერად-ფერადნი ზარდახშა-საჭურჭლისანი.
და გული განცვიფრდა[4]) მსმენელთა და თუალნი მწიგნობრისანი![5])

1762. ოქროს სარტყლითა ნაკაზმი ყმები და მოახლეებია,
ბარგის მზიდავნი პილონი[6]), მრავალი აქლემებია,
ყათარი[7]), ახოსალარი[8]), რიქიფი[9]), მუქიფებია[10]),
და ოქროს ლაგმითა შემკული მარქაფა ტაიჭებია.

1763. მას აქათ[11]) ჯოგი, პირუტყვი—სიმრავლე ვერ დათუალეს![12])
მისაცემელი გაიყვდა. მწიგნობართ[13]) მოიცალეს.

---

[1]) 1505 და 428 № №—არ დასწყნარდეს ჩანგის კვრითა.

[2]) 1505 და 428 № №—ფიცხლავ.

[3]) ასეა 1505-სა და 428 № №-ში, დად.—როდამის საზითოსანი, ა. ო.—საზითვო როდამისანი.

[4]) ა. ო.—გაჰკვირდა, 1505 და 428 № №—განცქვიფრდა: 1505 №-ი დიდის გულ-მოდგინებით არის გადაწერილი 428 №-იდან, ასე რომ პირველი სავსებით იმეორებს უკანასკნელის შეცთომებს.

[5]) დად.—მკითხველისანი.

[6]) ასეა დად.-სეულში, ა. ო. და სხვები—სპილო.

[7]) ყათარი, იხ. გვ. 427, ხ. 1561, ტ. 1 და შენიშვნა მე-4-ე.

[8]) ახოსალარი, სპ.—اخورسالار—მეჯორე.

[9]) რიქიფი, არაბ.—رقيب—მეთვალყურე, მხრუნველი.

[10]) მუქიფი, არაბ.—موكب—მავკიბ—შეიარაღებულ პირთა კრება.

[11]) ა. ო. და დად.—აქეთ.

[12]) დად.—ჯოგი პირუტყვთა სიმრავლით ვერ დათუალეს.

[13]) 1505 და 428 № №—წერისგან, დად.—წიგნისგან.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მერან და სინდუხტ, ზალდასტან და როდამ ყთაყუანსა,
და აგრეთვე მათნი ლაშქარნი უკუდგეს[1]), ქსადამნესა[2]).

1764. სამ მერან გარდიწვია[3]), რა სალამი გარდიკადეს[4]).
სინდუხტ როდამს წინ მიუჴდა[5]), შემოქმედსა მადლი ხადეს[6]).
კუდავ წამოდგნეს[7]) საღვინენი,—თუალით ვერა[8]) გაიცადეს!—
და მუტრიბთა და მომღერალთა ტკბილნი ჴმანი გაისხნეს[9]).

1765. მათ დარბაზი საზაფხულო კულა[10]) იცუალეს მერვეს დღესა.
მოჰკაზმეს და დაამშვენეს, თუ სთქუა: „სჯობდა[11]) სამოთხესა!“
სიხარულით მოისუენეს, მაშიგ იყუნეს ერთსა თუესა.
და მერმე ძოწის კარვებითა შიგან[12]) ჩადგეს სავარდესა.

1766. მოისუენეს[13]) ნადიმითა,—მე ვერ ვათქმევ[14]) ენასა!..—
ყაბახსა[15]) და ბურთობასა იქმენ, ცხენთა დგენასა[16]).

---

1) ა. ო.—უკუდგნეს.

2) 1505 №—ეთაყვანესა.

3) ა. ო.—გარდიწვივა.

4) ა. ო.—რა სალამნი გარდიხადნეს.

5) დად.—მიუჯდა, გურულ-მეგრული ფორმაა.

6) ა. ო.—ხადნეს.

7) დად.—წამოდგეს.

8) 1505 და 428 № №—ვედარ.

9) ასეა 1505 №-ში, დად.—გაიხარნეს, ა. ო.—გაიხსნესა(?).

10) 1505 და 428 № №—დარბაზნი საზაფხულო, დად.—დარბაზი საზაფხულოდ კოლავ.

11) ა. ო.—სჯობდეს.

12) დად.—შიგა.

13) 428 და 1505 № №—მოახსენეს.

14) 428 და 1505 № №—მე ვერ ვიტყვი ენითაო.

15) 428 და 1505 № №—ყაბახთა; ყაბახი—თ.-ო.—قباق—ყაბახ-ისართა მიზანში სროლა, მიზანში ამოღება ბურთის.

16) 428 და 1505 № №—დგენითაო.

აშუამაკას[1]) ისრადიან, ზალდასტან სჯობს ყველასა[2]),
და სამ მერანს გაეფიცა, იქმენ წიგნის წერასა[3]).

1767. „ვაყუჩნეთ ბრძანებით მორჩილნი მანუჩარ კელ-მწიფისანი:
მტერის მტერნი[4]) ორნივე—მათისა ორ-გულისანი,
მოყვრისა ლხინნი მუდამად, მჭუქები ერთგულისანი!“[5])
და რა ესე პირი დაასრულეს, ზეადგეს მექნი მზისანი.

აქა წავიდნეს ზაულისწვანისაკენ სახლისა საამისასა.

1768. მეპილოვენი მოასხეს, ჯორ-აქლემები ყოვლი[6]),
ფერად-ფერადი აჰკიდეს საჭურჭლე აწ უპოვლი[7]),
აურაცხელი ვარსკვლავთა[8]), კაცთაგან შეუპოვლი.
და წამოდგეს გვერდა სახლოდ დამქარი, მონა, მჯველი[9]).

1769. ყრიმული[10]) ალვის კუბო მათ დაადგეს პილოზედა,
თავს ფარშამანგი ოქროსა, გვარი ისხდეს[11]) მაზედა.

---

1) ა. ო.—აშუამაქსა, სხვები—აშუამაგსა: აშუამაგი, თ.—რბევით, გაქცევით ისრის სროლა.

2) 428 და 1505 №№—ყველათაო.

3) 428 და 1505 №№ წერითაო.

4) ა. ო.—ეს სიტყვა წარყვნილია.

5) ა. ო.—მოყვრისა ლხინნი ორნივე და უჩენი ერთგულისანი, დად.—ორნივე მჭუქები ერდგულისანი. 1505 და 428 №№—მუდამად ორნივე მჭუქები ერდგულისანი.

6) დად.—მეპილოვენი და ჯორი, აქლემებია, ყოველი, 1505 №—მესპილოენი.

7) ა. ო.-ში ეს ადგილი წაფხეკილია.

8) 1505 და 428 №№—ვარკვლავთაგან აურაცხელი.

9) დად.—მუნ უთვალავი.

10) ა. ო.—პარარპიმელი(?), სხვები—ყრიმული.—წარმომდგარია საკ. სახელისაგან ყირიმი, თ. قرمز—ყირიმი.

11) ა. ო.—თავს ფარშამანგი ოქროსა გვარი ხშირათ სხდეს მაზედა, დად.—ფარშამაგი ოქროსა გოვარი ისხდეს.

ოქრო-ქსოვილი ბერძული[1]) მოხვეულ-იყო სრაზედა,
და ზურმუხტის ტახტი შიგ[2]) დადგეს, ზაალ და მზე სხდეს მაზედა.

1770. ტან-სარო როდამ, ზალდასტან, შიგან კუბოსა დასხნესა[3]),
მერაბ და ცოლი იმისი,—სამ, ტაიჭთა[4]) შესხდესა.
ყოშუნ-ყოშუნად ლაშქარნი თანა დროშებით[5]) გაჰყვესა,
და ქორ-მავარდენი, ავაზა,—მინადირობდენ[6]),—თან ჰყვესა.

1771. წინ ერთი კაცი გაგზავნეს, ზაალის დედას ახარეს.
მახარობელი შემოსეს, თავს ოქრო გარდააყარეს.
დაკაზმინა დარბაზნი სისტანისა[7]), მუნ შეიყარნეს.
და შესხდეს წინ მისაგებებლად[8]); ქალაქი ბუკთა[9]) აჰყარნეს.

1772. მოეგებნეს, ესალამნეს, გარდაჰყარნეს მარგალიტნი[10]).
მუნ შეიქნა სიხარულნი ქალაქშიგან[11]) აჰა ფედიდნი!
მუტრიბთა და მომღერალთა ხმა გახშირდა მეტად დიდნი[12]),
და ერ-ჯალაბნი[13]) შეურიდიყო, ვერ იხედრეს მცველთა ხიდნი[14]).

---

[1]) 1505 და 428 №№—ბერძნული.

[2]) ა. ო.—ზე ადგეს.

[3]) ა. ო.—შიგა კუბოსა დასხნესა, სხვები—დასხესა.

[4]) დად.—ტაიჭსა.

[5]) დად.—ყოშუმ-ყოშუმად ლაშქარი, დროშები, ა. ო.—ხშირ-ხშირად ჯარი მორთული. ყოშუნი, იხ. გვ. 278, ხ. 1015, ტ. 3, შენიშ. 11.

[6]) დად.—მინადირობენ.

[7]) 1505 და 428 №№—დაკაზმეს სრანი, დარბაზნი, სისტანი, ა. ო. და დად.—სისტანსა.

[8]) დად.—მისაგებავად.

[9]) დად.—ბუთა, ა. ო.—ბუკთა, 1505 და 428 №№—ბუკით.

[10]) დად.—გარდაჰყარეს, 1505 და 428 №№—მარგალიტნი შენაყრილნი.

[11]) დად.—ქალაქშიგა.

[12]) 1505 №—მომღერალთა ხმა გახშირდა მეტათ, დად.—მუტრიბთა და მოშაირთა ხმა..

[13]) დად.—მუნ ჯალაბნი.

[14]) დად.—მცველთა ვერ იხედრეს ხიდი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1773. ზაადს დედა მოეგება ტან-სარო, პირით[1]) მთვარითა.
გვერდ ახლავს ჯარი ხადუმთა, მიგა ქცევითა წყნარითა.
ალვა-ამბარი ეკმევის და მუშკი მუჯამარითა[2]).
და გოარი გარდაეყარა დადმან ეკლდითა ჯანითა[3]).

1774. აჭკადა[4]) და პირს აკოცა, მას შეადგა შუქი მზისა.
მოეკიდა, წინ მიუძღვა[5]), შევდეს კარი დარბაზისა.
სამი ტახტი შეკაზმული მუნა იდგა ძვირ-ფასისა,
და მათზედ ისხდა მარგალიტი, იაფობდა გოარისა[6]).

1775. შუასა[7]) ტახტსა ზედ დასვა ვარდისა დასამწიფოსა,
ერთზედა სამ და მერამ, მარჯუენით, სახელ-მწიფოსა.
სამის ცოლი და სინდუხტ, მარცხენით, საარიფოსა.
და მაშინ ჰგავს იგი დარბაზი ედემსა მოსაკრიფოსა!..

1776. თავადნი და დიდებულნი ყოველნივე[8]) შეიწვივნეს,
სადაცა ვის[9]) ეფერების, ერთმანერთი გარდიწვივნეს[10]),
მუტრიბთა და მომღერალთა რვა დღე დიდნი მოაწივნეს[11]).
და იცუდიან დარბაზები, სანუკვარნი სხუა იქცივნეს[12]).

---

[1]) ა. ო.—პირად მთვარითა.

[2]) ა. ო.—ალვა უდი და მუშკი ეკმევის მუჯამბარითა—წარყვნილია, დად.—...ეკმევის, და მუშკი მუჯამბარითა, 1505 და 428 №№—ალვა-ანბარი ეკმევის და მუშკი მუჯამარითა—ეს უკანასკნელი სწორია.

[3]) ა. ო.—და მან ხშირათ გარდააყარა თვალ-მარგალიტი ჯამითა(?).

[4]) ა. ო.—წაფხეკილია.

[5]) დად.—მოეხვია, წინ შეუძღვა.

[6]) ა. ო.—იეფობდა ძვირ-გვარისა.

[7]) ა. ო.—წაფხეკილია.

[8]) ა. ო.—ყველანივე, დად.—ყოველივე.

[9]) დად.—ვინ.

[10]) დად.—გარდიწვიეს.

[11]) ა. ო.—მოაწივნეს, დად.—მოიწვიეს.

[12]) დად.—სანუკარი სხუა იქციეს, ა. ო.—სანაკვარნი სხვა აქციენეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1777. მას უკანს[1]) სავარდესა ჩავიდიან, დგანან სვიან,
მათ ჩანგები კელთა ჰქონდის, მოედანშიგ[2]) ბურთობდიან,
გავიდიან ნადირობად[3]), ავაზანი[4]) კელთა ჰყვიან,
და სორდულებისა[5]) ადევნებდეს[6]), თვითან ისრით სისხლთა ღვრიან[7]).

1778. მშვილდოსან-ფალავნობითა[8]) ზაალ მეტობდა მათზედა[9]).
იგ მეუყვარდა ლაშქართა, ზაალ[10]) მოსწონდათ ჰკუაზედა.
აგრეთვე ზნე-კეთილობით, ყოფა-ქცევასა[11]), ზმაზედა.
და სიდედრ-სიმამრთა როდესმ არ ნახეს ავსა თვალზედა[12]).

1779. რა ორი თვე გამოვიდა, სამ[13]) შვილსა ეუბნების:
„მაზანდარას წასვლა მინდა, ჩემი გული აქ არ დგების,
სხვა ქვეყანა უკეთესი ჰმელეთზედა არ იქნების[14]),
და უსაზომოდ[15]) მოიქწონა, ქება მისი არ ეკების!..

---

[1]) ა. ო.—მასა უკან, დად.—მას უკანის.

[2]) დად., 1505 და 428 №№—მოედანში.

[3]) ასეა დად.-სეულში, სხვები—ნადირობას.

[4]) ა. ო.—ავაზ-ფრინველ(?)

[5]) სორდულები, თ.-ოსმ.—سنقر—სუნყურ.—ერთგვარი მიმინო. შავარდენი.

[6]) ა. ო.—ადევნებენ, 1505 და 428 №№—ადევნებდენ.

[7]) ასეა ა. ო.-სეულში, სხვები—თვით ისრითა სისხლი ღვრიან.

[8]) ასეა დად.-სეულში, 1505 და 428 №№—მშვილდად და ფალავნობითა, ა. ო.—მშვილდითა-ფალავნობითა.

[9]) 428 და 1505 №№—მაზედა.

[10]) დად.—მამას მოსწონდა ჰკვაზედა, ა. ო.—მოსწონდა ზაალ ჰკვაზედა.

[11]) დად.—ყოფა-ქცევითა.

[12]) ა. ო.—და შვილის მამამან არ ნახა როდესმ ავსა თვალზედა.

[13]) ა. ო.—მამა.

[14]) 1505 და 428 №№—სხვა ქვეყანა ჰმელეთზედან უკეთესი არ იქნების.

[15]) ა. ო.—უსათუოდ.

1780. როდეს დავკოცნე სკსარნი[1]) და სიმაგრენი დავშალენ[2]),
გრძნეულთა ჰქონდა ქადაჯნი[3]), ქუეყანა მათგან დავსცალენ,
ჩემგან დაჭირვა იამა, კელთ მამულნი დავათუალენ[4]),
და მართებს, მოგვართუან ხარაჯა, წელნი თვეურად დავთუალენ[5]).

1781. წელიწდის თავსა მართებდა, სამი თუ მეტი არისა.
გამოჩნდა ვინმე მოსარჩლე, ოდენ[6]) ქაქუთის გუარისა.
ჩემად ადარად სცადიან, წასვლა საქნელი არისა,
და თქუენ აქა გამოისუენე[7]), წავალ უფიცხე[8]) ქარისა".

1782. ბრძანებს: „წავალ უსაცილოდ, ხვალ არ გნახავ მზისა მუქთა,
თან წავიტან დიდებულთა მუნ, აბჯართა არ სუბუქთა,
აქლემსა და პილოებსა[9]), ნალარასა[10]), სპილენძ-ჭურთა,
და თავადთა და ფალავანთა[11]) საომრად დაკაზმულთა!"

1783. სამ მეჯდა და წავიდა ლომ-გული, ტან-ნაკუეთიანი.
მერაბ და სიძე იმისი თან გაჰყუნეს[12]) პირად მზიანი.

---

[1]) დად.—როდეს დავპოცე საგსარნი, 1505 და 428 № №—დავპოცენ სანგსარნი, ა. ო.—დავზოცენ სანგსარნი.

[2]) დად.—დავშალე.

[3]) ა. ო., 1505 და 428 № №—ქალაქი.

[4]) ასე 1505 და 426 №№-ში, დად.—მამული ჰელთ დავათვალენ, ა. ო.—მამული კელთა დავთვალენ.

[5]) დად.—მართებს მოგვართუან, ურიცხვნი წელნი თვეულად დავთვალე, 1505 და 425 № №—თვეულად.

[6]) დად.—ოდენ ქაქუთის გუარისა.

[7]) ა. ო.—გამოისვენეთ.

[8]) დად.—უფიცხლე.

[9]) ა. ო.—სპილოებსა, დად.—პილოვებთა.

[10]) დად.—ნალარათა.

[11]) დად.—და თავადთა და დიდებულთა, ა. ო.—და ფალავანთა თავადებსა.

[12]) დად — გაჰყუენ

სახელ-მწიფოსა საქმესა სწვრთის. ზაალ ისმენს ჭკვიანი[1]).
და ორსა ფარსანგსა იახლეს[2]) მერაბ და ზაალ სვიანი.

1784. სათადარმან დააბრუნა[3]), სისტანისკენ თავნი არნეს,
დალოცეს და ესალამნეს, წამოვიდეს, გაიყარნეს,
შინ მოვიდნეს[4]), პირ-მთუარენი ნახეს, ერთგან[5]) შეიყარნეს.
და ერთი კვირა მუნა იყუნეს. მეჯლიშითა[6]) გაიხარნეს.

1785. მერაბ სიძეს დაუთხოვა: „აწ გაგვიშვი, წავალთ შინა!..
თქუენი გაყრა მეძნელების. ვთქუა, მავ გულმან რა[7]) ილხინა?!.
მივალ, ვნახავ სახლსა ჩემსა, მე ვსცნობ, უზამს რასა ვინა.
და რა გვიბრძანო[8]), კიდარაზებ, კულა მოვიდე თქუენსა წინა!“

1786. სინდუხტისათვის ზანდუხჩა სავსე გუარით[9]) ფრქვეული,
ტაჯ-ყაბაჩა[10]), საბურავი, ყოველი ფერი[11]) სამკაული;
მერაბსა და თავადებსა[12]), ვინცა ახლავს ქუაბულელი,
და გაუგზავნა ლალ-ბადახში სახელ-მწიფო, მადრიმული.

---

[1]) ა. ო.—სახემწიფოსა საქმესა სწრაფ ისმენს ზაალ ჭკვიანი, 1505 №—საჰელ-მწიფოს საქმეს სწვრთნის, ისმენდა ზაალ ჭკვიანი.

[2]) დად.—ორსა ფარსანგსა თან გაჰყუეს, ემთხვივნეს ვარდსა იანი, ა. ო.—ორს ფარსაგამდის იახლეს...

[3]) დად.—სთაადარმა დააბრუნვა.

[4]) დად.—მივიდეს, ა. ო.—მოვიდეს.

[5]) ა. ო. და დად.—ერთად.

[6]) დად.—მიჯლიშითა.

[7]) ა. ო.—...თქვა: შავ-გულმან არ ილხინა; 1505 და 428 № №—თქუენი გაყრა გვეძნელების, ვთქუა, შავ-გულმან რა ილხინა?!., დად.—მეძნელების.

[8]) ა. ო., 1505 და 428 № №—გვიბრძანებ.

[9]) დად.—გოვარითა, ა. ო.—სინდუხტისათვის ზანდუხჩა სავსე გოვარით ფრქვეული, სხვები—სინდუხტისთვის ოქროს ტახტი გუარითა გაფრქვეული.

[10]) 1505 და 428—ყაბარჩა, დად.—ყაბარჩი, ა. ო,—ყაბაჩა. ყაბაჩა, იხ. ჩვენი ვეფხ.-ტყ.-ის ლექსიკონი.

[11]) ასეა ა. ო.-ში, სხვები—ყოვლისთანა.

[12]) 428 და 1505 № № და დად.—მერაბისთვს, თავადთათჳს.

1787. აჰკიდეს და*) გაემართნეს, ნაწუქები წამოვიდეს.
მხიარულნი, გულ-ნათელნი ქუაბულისტანს შემოვიდეს.
ტახტი დახუდა ყამ-კეთილი, სახლსა შინა რა მოვიდეს.
და როდამცა დაარსულდა, რა სამი თუ გამოვიდეს.

1788. დამძიმდა. „დონე წავლისა[1]) უგავს შეკრულთა გუნდითა[2]),
მუცელი უგავს სავსესა წითლითა იაგუნდითა.
ზიდვა აღარა შეეძლო, ვეღარ დაიძრა მუხითა.
და დაწვის, ატკივნის მუცელი, ბასრისა გურდემლი უც ვითა[3]).

1789. ლალისა ლაწუნი[4]) როადამს ზაფრანის ფერად გაუხდეს.
ვერც დაწვის, ვერც დაიძინის[5]), მას მუხლით ძალნი წაუხდეს[6]).
დედას აცნობა: — „მიშველე!“ — სული უფსკრულსა ჩაუხდეს,
და ფერდზედა ედვის ბალიში, ტირს, ცრემლსა წყარნი**) გაუხდეს!

1790. მიუწერა: „ულონოდ მე მოვკვდები, მნახე მალე!
დაარჩიე აქიმები, მოიტანე, მოდი ხვალე,
დაავედრა მოციქულსა: „თვი ქარსა დაათუალე!
და სადაც იყო, დედაჩემსა[7]) წიგნი ხელთა მიათუალე!“

1791. რა მივიდა მოციქული, ტახტზედა ზის სინდუხტ მზია[8]).
წიგნი ნახა როადამის[9]), მას ეწყინა მეტად დია.

---

*) ა. ო. — მადლი ჰკადრეს, გაემართნეს, ნაჩუქები წამოვიდნეს.

[1]) დად. — წასვლისა.

[2]) ა. ო. — ბუნდით შეკრულითა, დად. — კუნდითა. ხუნდი — ბორკილი.

[3]) 1505 და 428 № № — ბასრი გურდემლია უცვითა, დად. — ბასრი გურდემლი უც სულდითა(?), ა. ო. — ბასრისა გრდემლი უცვითა.

[4]) 1505 და 428 № № — ლალის ლაწუნი, როადამს — ზომას ლალობს.

[5]) 1505 და 428 № № — ვერ-ვერ...

[6]) 1505 № და ა. ო. — ხ-ნით.

**) ასეა ა. ო.-ში, სხვები — ცრემლ-საწურნი.

[7]) 1505 და 428 № № — დედა-ჩემი.

[8]) ა. ო. და დად. — მზეა.

[9]) 1505 და 428 № № — როდამისა.

ესე ბრძანა: „ორსულობას ოდენ როგორ შეუძლით,
და თუ სხუა რამე არ დაერთო?.. ესე ჩემგან საზრია“!..*)

1792. ორნი ბრძენნი მოახლენი[1]) მუნ აქიმნი, მეცნიერნი,
იკმნა, შინა შემოასხნა[2]) ჭკუიანნი და გონიერნი[3]),
მათ უსტარი წაუკითხა როდამისგან მონაწერნი,
და თუ უშველოთ, მე შემოგზდო ას ნაკეცად თქუენი ფერნი.

1793. სინდუხტ შეჯდა, წამოვიდა, თან აქიმნი წაიტანა,
ზაულისტანს მოიწია, ქალაქისა კართა თანა.
წინა ზაალ მოეგება, ჩამოჴდა და აკოცუნა,
და მოიკითხეს ერთმანერთი, წინ მიუძღვა როდამთანა[4]).

1794. დედამან ნახა როდამ დამჭკნარი, გაყვითლებული,
როგორ შვენოდა პირველად, არ ისრე აყუავებული.
სინდუხტს ეწყინა, შეიქნა გულითა შეჭირვებული.
და თუალთაგან ცრემლი გარდმოზდის[5]), ტიროდა ვაგლახებული.

1795. მოიკითხა: „ვით გასრულხარ, დედის თუალთა სინათლეო!..
სად არს შენი ელვარება[6]), ლაწუი-ვარდი, პირი-მზეო?!.
გვერცა[7]) მსხდომთა შენი შუქი გულსა ადგის[8]) ნათლად დღეო.
და აწ მიბრძანე, როგორა ხარ, ჴმელთა შუქო, მზეთა მზეო?“..[9])

---

*) ეს ორი უკანასკნელი ხანა წარყვნილია ა. ო.-ში.

[1]) დად.—მონახულნი, 1505 და 428 №№—მოახლენი.

[2]) 1505 და 428 №№—იხმო, შინა შემოასხა.

[3]) ა. ო.—მეცნიარნი, დად.—მეცნიერნი, 1505 №—გონიერნი, 428 №—მეცნიარნი... გონიარნი—ლექსთ-წყობას ღალატობს.

[4]) დად.—წინ შეუძლვა როდამს თანა.

[5]) ასეა დად.-ხელში, 428 №—გარდმოდის, ა. ო. და 1505 №—გარდმოსდის.

[6]) 1505 №—ელვარობა.

[7]) 1505 № და დად.—გვერდსა.

[8]) ასეა დად.-ხელში, ა. ო., 1505 და 428 №№—ადგა.

[9]) დად.—მზეთა-მზეო, 1505 და 428 №№—ზესთა-ზეო, ა. ო.—ზეთა-ზეო.

1796. როდამ ეგრე მოახსენა[1]): „ვერცა რა მე შემაგნია,
რადგან მიც, მოუძლავარ, სიმძიმითა ტანი გლდია,
ზე აღდგომა, ვერ[2]) ავიტან, ჭკავს, ტუჲასა ზგავი ძია,
და თუ დაიძრვის, გარდამაქცევს[3]), დავბნდები და მკუდარი ვძია[4]).

1797. სინდუხტ იტყვის თუ: „გათავდა აწ[5]) ნათქუამი ბასტანელთა:“[6])
„—გვარჯასპის და ზაქიანთა ნათესვი—გმირი კმელთა,
აღმოსავლით დასავლამდის იგი დაკოცს ყუელგან[7]) მტერთა,
და მას ვერავინ ესწორების!“—უწინვე[8]) თქუეს მერამდეთა.

1798. მეეტლეთათვის[9]) ეკითხა მანუჩარს გამოცნობითა,
ისრევ მათ უთქუა, ყუელაი მეეტეთ დასტურობითა:
„დაიბადების ყმა-შვილი“, მათ მეეტლეთა ცნობითა
და „ვერ დაეხსნების[10]), მანამდი თუ მოჰკუდე[11]) გარჯილობითა!“

1799. როდამ დედას მოახსენა: „აწ რომ ნახდეგ, მეცხრე თვეა.
სისავსითა ვერსა ვსჭამ[12]), არა მძინავს, ასე დღეა.
გულსა შიგან მამემშვევის[13]), სტომაქი მაქვს მე სავსეა,
და მივეწურე სასიკუდილოდ, მეტი აღარ შემიძლია.

---

1) დად.—როუადამ ეს მოახსენა.

2) 1505 და 428 № №—ვერ ავიტან

3) 1505 №—და თუ გაიძვრის, 428 №—გაიძურის, გადამაქცევს.

4) დად.—მკუდარი დია, 428 №—ვძია.

5) დად.—სინდუხტ თქუა თუ: „აწ გათავდეს ვეპ ნათქუამი ბასანელთა.

6) ხელ-ნაწერები—ბასანელთა, უნდა იყოს ბასტანელთა, ვასწორებთ.

7) დად.—ყოვლგნით.

8) დად.—უწინა.

9) 1505 და 428 №№—მეეტლეთათვის, დად.—მესტროლაბთათვის.

10) დად.—დაიხსნების.

11) დად—მოვკუდე

12) დად.—არას შევსჭამ.

13) დად.—მომშვევითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1800. სანდუხტ დადონდა, მოასხა, ესე აქიმთა გაანდო.
საძალ-სათრობი წამალი მათ გახსნეს კარგი და სანდო.
მუშკ-ფადაური, შაქარი, ხაშხაში ურთეს და სალდო[1]).
და საბუჟებელი წამალი აჭამეს ძუალთა დასალბო.

1801. დაიძინა. მოისუენა, ოდენ ცრემლნი[2]) აღარ სდიან.
რა მოჰქარდის[3]), მისთანავე ახლად რძითა ახურიტიან,
საძილოთა[4]) კარუელი ძუელი[5]) ღვინო შეასუიან,
და შობამდისა ესე უყვეს, ყოვლთა დღეთა ესე ქნიან[6]).

1802. მას შეექმნა ძნელი ტეხა, რა შობის დღე მოვიდა.
სიკუდილსაცა მიუწურა, სთქუა თუ: „სული ამოვიდა!“
დასტიროდა დედამთილი, სანდუხტ ხოჭით შემოვიდა.
და ზალდასტანსცა მოახსენეს, ჰანახავად წამოვიდა.

1803. მას მოეკრის ფასკუნჯი და ფრთენი სიმურღისანი.
დაკუდრულობა წამლისა[7]) ტკბილისა გამზრდელისანი,
ცეცხლზედა დადვა, ამაღლდა მუნ კუამლი ნაგრტენისანი*).
და ღ̃თსა შესტირის, მოსთქუემდა: „ვა[8]) წაედეს შუქნი მზისანი!“

1804. ფრთესა[9]) კუამლი აედინა, ერთი ჟამი გამოვიდა.
ფიცხლავ გული გაუხურდა[10]), ფასკუნჯიცა წამოვიდა.

---

1) ხაშხაში, სპარს. — خشخاش — ყაყაჩო, სალდო, მცენ.
2) 428 და 1505 № №—ცრემლი.
3) 1505 №—მოჰქონდის—წარყვნილია.
4) 428 და 1505 № №—საძილოთა.
5) დად.—ძნელი(?).
6) 1505 და 428 № № —შობის ღღემდის. ასრე უქვეს.
7) დად.—სწავლისა.
*) ა. ო.—ნავრტენისანი.
8) 1505 და 428 № №—ღ̃თსა შესტირის მოთქმითა, ვა წახდეს, დად.—ღ̃თსა შესტირის მოსთქუემდა. ვაი...
9) დად.—ფრთასა.
10) დად.—პ-რით.

ვით ღრუბელი სწვიმარი, ქუხილითა ჩამოვიდა.
და მზისა შუქი აღარა ჩანს, სისტანს ქალაქს რა მოვიდა.

1805. ზაალდასტან გაეგება, ილოცვიდა, იდგა დიდხს.
მადლი მისცა, ეთაყუანა, მამა ვითა, მოიკითხა.
„რად შექნილხარ შეჭირვებით?“ ფასკუნჯურად გკრე ჰკითხა.
და როადამის ავად ყოფნა[1]) მოახსენა, რაცა ჰკითხა.

1806. სიმურღმან[2]) მისცა იმედი: „ნუ სჭმუნავ, გული გაამე!“
ჭანგითა მისცა ბალახი: ,,დანაყე, ფიცხლავ გააკმე,
მარჯუენა ფერდი[3]) გულდოვნად გაუპე, ბრალი დაცათმე.
და გამოიყვანონ, შეჭკერე, აყარონ გბე დაცადმე!“[4]).

1807. მოდი მისცა და ასწავლა. ფასკუნჯი უუბნებოდა,
—არვის ესმოდა. უჭურეტდეს[5]). ყუელასა გაურგებოდა,
მისა შევიდა ზაალდასტან, წინ სინდუხტ მოეგებოდა.
„და სიმურღის იმედს გვიბრძანებ?“[6]) ტირილით უუბნებოდა.

1808. უბრძანა თუ: „ნუღარ სტირი, რა[7]) მამესწრა მე გამზრდელი!“
იკმეს ფიცხლა მათ აქიმი—ბერი კაცი, ქუაბულელი.
მან წამალი შარბათითა[8]) შექნა იგივ სათრობელი,
და შეასვა, და დაეძინეს, ვერ შეიტყვეს,—იყო მთელი[9]).

---

[1]) დად.—ყოფა.
[2]) დად., 1505 და 420 № №—სიმრუღმან.
[3]) დად.—გვერდი.
[4]) დად.—აყარონ წყლულსა და სათმე.
[5]) 1505 № უჭვრეტდენ.
[6]) დად.—„სიმრული რას იმედს გვიდებს“, ტიროდა, ეხვეწებოდა.
[7]) დად.—რომ მომესწრა.
[8]) შარბათი, არაბ. شرب — ლიმონადი, სასაქმებელი, სიროპი, ტკბილი.
[9]) 1505 და 428 № №—და შეასვა და დაეძინა, ვერ შეიტყო, იყო მთელი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1809. მარცხნივ გვერდს მიაწვინეს, არ აზრობდეს როდამს მთელსა.
მას აქიმსა გამოცდილსა ალმასს მისცემს ზაალ კელსა[1]).
მარჯვნივ ფერდი გაუხივე[2]) მზისა შუქსა, მთვარე მთელსა,
და ხუადი[3]) ლომი გამოჰკვეთოთ, მე დავური საკურნელსა[4]).

1810. აქიმმან ფერდი გაუპო სოფლისა მნათობელსა.
ლომისა ლეკვი აცირდა, არა ჰგავს დასათმობელსა.
მათ აიყუანეს, იამა, შეხვიეს გასათბობელსა[5]).
და ფიცხლა[6]) შეკვრეს, ჟურიან წამალსა საკურნებელსა.

1811. როდამ ფიცხლა გაამთელა[7]), ჯერ სიმურდი არ წავიდა,
მოლმან მისგან მონაცანმან, სისხლიც არსად გამოვიდა[8]).
მას დახურეს საკარმანგი[9]), ქუალთა ოფლი გამოვიდა.
და ზალს[11]) ფასკუნჯი ეუბნების, ოდენ ხანი გამოვიდა;

1812. „ძლიად და გულად აჯობებს ეგ შენი შვილი პილოსა:
ისარსა მჯუსა კლდეშიგან გაავლებს, დასწუავს ნილოსა[10]),
უზაბარსა და ნილოსა[12]), ღრუბელსა დასჩრდილოსა,
და ზღუას აადუღებს შიშითა, გურზითა დალეწს[13]) პილოსა.

---

[1]) დად.—ზაალ მისცემს ალმასს კელსა.

[2]) დად.—გაუხიე.

[3]) 428 და 1505 № №—მხვადი.

[4]) დად.—სამკურნალსა.

[5]) დად.—დასათბობელსა.

[6]) 1505 და 428 № №—ფიცხლავ.

[7]) 428 და 1505 № №—ფიცხლავ გამთელეს

[8]) დად.—მოლმან მისგან მოტანილმან არცა სისხლი გამოსდინა.

[9]) დად.—საკარმანგი—იხ. ლექს.

[10]) დად.—ზაალს—ზომას ღალატობს.

[11]) დად.—პილოსა.

[12]) დად.—ნიანგსა, სხვები—ნილოსა.

[13]) ა. ო., 1505 და 428 № №—გრუზითა დასწვავს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აქა დაბადება როსტომისა და ნახვა სინდუხტისაგან.

1813. დედოფალი შემოვიდა, დომ-ნაკუეთი სინდუხტს მისცეს.
რა აჰკვანდა, ჰგავს ცისკარსა. შემოქმედსა მადლი მისცეს.
იგ სიმურღს დოეყვიდიან, მივიდეს და თაყუანი სცეს.
და ვაჟი ახლად წაახვიეს, დედას გვერდი საწოლს მისცეს.

1814. კვლა მისცა ერთი სიმურღმან:—„ზალდასტან, კვლა გეწ-
ცეცხლსა აკმევდი ასრევე, დადონდე, დაცაგეწიროს[1]), [როს!
ამ ვაჟსა კარგად აწოვე, ძიძა მრავალი გეწიროს,
და სხუის კაცის ტომსა არა ჰგავს, აძლებდი[2]), შეცაგეტიროს!“...

1815. აფრინდა და მოიმადლა მუნ სიმურღი შეკაზმული.
უწყრეტდიან, ივეირვებდეს. გაუნათლდა[3]) ზაალს გული.
ბრძანა: „გუმართებს სიხარული, სინდუხტ ზე დგას შეკაზმული,
და ჩემი როდამ მოუბარი, ვნახო ერთხელ თუალ-ახმული!“

1816. ზალდასტან ბრძანა: „მოჰკაზმეთ საჯდომი სარაჯებია!
როდამს საძილი წამალი ჯერეთ არ მოჰწირვებია.
მეტრიბნი იხმნა[4]), უბრძანა: „მეჯდომი მოსხლებია!“
და საკელ-მწიფოს ტახტზედა დარბაზს[5]) სხდეს დედოფლებია.

1817. როდამს ზედა ხალასისა[6]) ოქროს კუბო გადაადგეს.
მძიმედ, მოთუალ-მარგალიტეს. მისნი მუქნი გულსა ადგეს.

---

[1]) 428 და 1505 №№—როდესაც დაცაგეწიროს.

[2]) დად.—ალებდი(?).

[3]) 428 და 1505 №№—გაუმაგრდა.

[4]) ასეა ა. ო.-ში, 428 და 1505 №№—უხმო, დად.—იხმო.

[5]) 428 და 1505 №№—საკელ-მწიფოსა დარბაზთა ტახტსა...

[6]) დად.—ხალასასი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჭრელი სტავრა მოახვიეს. მეჩანგენი გარე ადგეს.
და იყო დიდი სიხარული. იმღერდიან, არცა ადგეს.

1818. როდამს მოჭქარდა წამალი მაშინ, სიძნელე ბანგისა[1]).
ჴელი მოივლო მუცელსა, ჴმა გაიგონა ჩანგისა.
ლომისა ლეკუი ატირდა, ნაკუეთი სალამანგისა[2])
და თუალნი ახუნა როადამ, ტანი ჴე დასძრა[3]) დანგისა[4]).

1819. შეიძრა და გადაბრუნდა, საუბარი იძრა ამან:
„ასე ძნელის ჭირისაგან დამარჩინა მიხსნა რამან!"
სინდუხტ ადგა, აიტაცა ლომ-ნაკუეთი ვაჟი ამან
და როდამს გვერდით მიიყვანა. პირ-მთუარესა აჭკადა მან[5]).

1820. როდამს მისცა ლომ-ნაკუეთი სანახავად სანატრელი:
,,—აჰა, დედის სინათლეო, აქანამდის შენი მრჯელი!..
შემოქმედსა მადლი მიეც, ნაცვლად ეს გვაქვს მაწყინელი,
და ალვის ხესა ამისებრივ შტო მოესხა,—ამის ჴელი"[6]).

1821. დედოფალმან მიულოცა[7]), თავს გუარი[8]) გარდაჰყუარა.
მუნა მეოფმან ხადუმებმან აგვატირნა აწ ადარა.
გარდაყრილმან მარგალიტმან ტანტის ფერგი[9]) დაცაჰფარა.
და ალვ-ამბარი გმეორდა, მუშკმან კუამლი ატაჰყარა.

---

[1]) ბანგი, სპ. بنگ—ბანგ—დამათრობელი მცენარე, მათრობელა; ტკბილი და დამათრობელი წვენი.

[2]) დად.—სალამანგი, სხვები—სალამანგი. იხ. ლექს.

[3]) დად.—ზე დაძრა, 1505 №—ხე დაძრა.

[4]) დანგი, იხ. ლექს.

[5]) 1505 № და დად.—აზადამა.

[6]) ასეა 428-სა და 1505 № №-ში, დად.—ალვის ხესა ნაყოფი შტო მოესხა ამისებრი.

[7]) დად.—მოიცალა(?).

[8]) დად.—გოვარი.

[9]) 428 და 1505—ფეხი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1822. როდამ შვილი გაიცადა, გაიხარა, მოისუნა.
ღ'თის[1]) სახელი კურთხევით მან მრავალჯერ მოიხსენა:
„სიხარულად შემიცვალე ტირილი და ცრემლთა დენა!“
და რაც გარდაჰხდა მისი საქმე, დედამ ყუელა მოახსენა.

1823. როსტომ დაარქუეს მამინვე, თქუეს ნაკუეთია კმარისა.
არირსა[2]) ზედა დახატეს ნაკუეთი სახე-მარისა.
მას გაუსინჯეს ჴელ-ფერჴი ნარჩი, ალვის ზრდილისა,
და დედამან სუფევ ქალთ მისცა,—არ არის სახე შვილისა!..

1824. „მკერდი, ჴელ-ფერჴი, შეჭკერეთ, თქუენ შეახამეთ გვამითა:
ვეშპის სახე მკლავზედა მაგით აბრეშუმითა,
წინა მზე, მთუარე უკანა, თქუენ გული გითქუამს ნუ მითა.
და ვითა ცოცხალი, მოჰკაზმეთ ტან-საცმელითა, ქუდითა!“

1825. ნადიმად მჯდომი ზალდასტან აზრებს ალვის ხეთ.
ჩუენ ჴელოვანი, ჭკუიანი, მხატვარი მომინახეთ[3]),
ნაკუთიანობა, მკერდ-მკლავი ვაჟის კაც ნახეთ.
და მახარობელი გაგზავნე საამს წინ, ეგე სახეთ!

1826. მათაც ცნან, ალვის ხისაგან ნერგი კეთილი მოვიდა,
ნადიმად მჯდომი ყუელასი სინჯვად[4]) მაზედა მოვიდა.
მოეწონა და უკუირდა, თქუეს ღ'თის ბრძანება მოვიდა,
და მისი მიმტანი შემოსა, ახუქა, წაცამოვიდა.

1827. მოაბადთა მოახსენეს: „არს ძველითგან თქუენი გუარი!..
რჯულ-წმინდათ, იგ' იქნების ფალავანი ტანა სწორი!

---

[1]) 1505 №—მლეთის, 428 №—მხთის.

[2]) არირი—არაბ. حرير—აბრეშუმეული.

[3]) დად.—ჩუენ ჴელოვანი მხატვარი, ჭკუიანი, მომინახეთ.

[4]) დად.—ნახვად.

რძითა უნდა გარგად ძღება, ვერ დარჩების ჩიტით ქორი.
და ბევრი ძიძა დაიჭირე, არას გარგებს ერთი, ორი!“

1828. ათი ძიძა დაირჩივეს დიდებულთა—ყველა გვარი,
როსტომისთვის გასაზრდელად[1]) მათ უბოძა საბოძვარი,
შვილთა მათთა დასარჩენლად უნდა რაცა სანუკვარი[2]).
და—„სხვა ძიძები დაიჭირეთ, ჩემი როსტომ თქვენი არი!“
[გედთა[3]),—

1829. როდამს გვერდით გატაგზავნა,—„საჭურჭლე გაქვს სრულად
სიმურღმან თქვა: „ძღება უნდა აწ, კუდავ გვითხრეს[4]) მეცნიერთა.
რაცა უნდა, ნუ დაუჭერ, გაუჩინე შვილის მზრდელთა;
და რაც უნდოდა, როდამს მისცა, აავსებდა უჩვი გედთა.

1830. ზაალ მისწერა მამასა მისი ამბავი ცნევისა:
„სიმხიარულე, დიდება, ჰე, ნუმცა დაგელევისა!..
შენთა[5]) ორგულთა თავები ფერხთ ქვეშმც მოგექცევისა!..
და ღმერთმან გვიბოძა დიდება, გვირგვინი ზეცით ძლევისა[6]):

1831. თქვენ წახვედით, მასუკანით როდამცა დაორსულდა.
ქმუსის თვისა რა შეიქნა, დამძიმდა და დაუძლურდა[7]).

---

[1]) ა. ო.—როსტომშედა გასაზრდელად, 428 და 1505 №№—როსტომისა გასაძღებლად.

[2]) დაღ.—სანუკარი.

[3]) დაღ.—რუადამს გვერდი გაგგზავნი, საჭურჭლე გაქუს სრულა ამელთა.

[4]) დაღ.—ჰკითხეს

[5]) ა. ო.—თქვენთა.

[6]) ეს ხანა დაღ.-სეულში ასე იკითხება:

ზაალ მისწერა ამბავი მისი მამასა ცნეული,
სიმხიარულე, დიდება ნუმც ოდეს გაქუს დალეული,
შენთა ორგულთა თავები ფერხთ ქუეშე გყავს მოქცეული,
და ღ~თნ გვიბოძა გვირგვინი, დიდება ზეცით ძლეული.

[7]) 428 და 1505 №№—დაორსულდა, ა. ო.—დასურულდა.

„მობის ჟამსა“,—ვთქუი,—„მოკუდების!“ მისთვის გული დამი-
[წყლულდა.
და მე ფასკუნჯი მამკონდა, ზემოვე ვთქუი ყველა სრულ და.

1832. ზაალ საქმე როსტომისა სამს ყველა მიუწყრა,
იგი სახე გაუგზავნა, დედა-მათმან რომ შეჰკრა:
,,ის იზრდების ამ ნაკუთით, თქუენსა ბედსა მართებს ჯერა!“
და წაიკითხა, შემოქმედსა თაყუანი სცა, დაიჯერა.

1833. სახე ნახა, გაუკვირდა ასაკი და ნაზარდობა,
ქარქისტნისა ქუეყანასა მან დაუწყო ახლა წყობა.
მათი[1]) ურჩი არვინა ჰყავს, მტერზედა აქუს ამაყობა,
და მხიარული წამოვიდა[2]), შემვენოდა თამაშობა.

1834. სამის მოსვლა[3]) შეიტყო, რა გამოვიდა ნილოსს.
მან გაჰყვა კუბო აუგო, ზედან დაუდგა პილოსს[4]).
მაშიკან დასვეს უძრავად ნებასა, იჯდა ჩრდილოსა.
და მაღალი სარის ოდენი ჰკავს მთასა უდგილოსა!..

1835. ერთმანერთსა მიეწყურნეს. მოჰყუებოდა ტან-აუშო[5]).
როსტომ მიგა პაპისაკენ, ტანსა ეცვა საარმუშო[6]),
აკოცა და მოეხვია საამ, დიდხან არ გაუშო,
და—„შემოქმედმან მოგამშორვოს, აგი თუალი მტერთა უშო!“

1836. მერმე შესხდეს, წამოვიდეს. სისტანს ქალაქს შემოვიდეს.
მათ ლხინითა მოისუენეს, ნადირობდეს, ღვინოს სმიდეს.

---

[1]) დად. და ა. ო.—მათი ურჩი, 428 და 1505 № №—იმათ ურჩი.
[2]) 428 და 1505 № №—წამოვიდნეს.
[3]) 428 №—მოსულა.
[4]) ა. ო.—პიროსა(?).
[5]) ა. ო.—მიჰყვებოდა ტან-აუშო, სხვები—მოჰყვებოდა.
[6]) დად.—სარამუშო, ა. ო.—სარმუშო, 1505 და 428 № №—სა-არმუშო. საარმუშო, იხ. ლექსიკონი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გმირულსა და ფალავნურსა როსტომს ზნესა ასწავლიდეს.
და როგორაცა შეჰფერობდა[1]) ხელ-მწიფურად აგრე ზმიდეს.

1837. მართ ამაშიგან გამოკლდა[2]) რვა წელიცა სამყაროსა.
როსტომ ისწავლა ზნეობა, გვანდა მაღალსა საროსა.
მის მშვილდსა ვერვინ მოზიდნის,—მათისავე დასადაროსა.
და ცხენი ვერ ჰზმოდეს[3]) მზიდავი ადგილისა წასაყვანისა.

1838. სამ[4]) წავა მაზანდარას, როსტომ მამას შეავედრეს.
ზაალ, მერაბ, დედოფლებმან[5]), სისტანს ამოდ გაიხარეს
მერმე მერაბ დაეთხოვა, ქაბულისტანს წამოვიდეს.
და ამაშიგა წელიწადნი ხუთნი სხვანი გამოვიდეს.

აქა როსტომისაგან თეთრის პილოსი მოკვლა.

1839. დღესა ერთსა ბრძოლის ჟამით ღვინოს სვემდეს[6]) სავარდესა.
„მზის მსგავსო[7]), სახელოვანო!“ [8]) ზაალისტან მეილს ეტყოდეს.
„გულოვანთ ტანსა შემოსე[9]), ერთგულთა თავი უწინდეს!“
და როსტომ ცხენი და ეგმ გასცა, ლაშქარნი[10]) იხარებდეს.

[1]) დად. და ა. ო.—შეჰფეროდა
[2]) 428 №—მართ ამაშიგან გამოჰკლდა, 1505 № გამოსცდა, დად.—ამაშიგა გამოკლდა.
[3]) დად.—ჰპოვეს.
[4]) დად.—სამ, 428 და 1505 № №—საამ წავა.
[5]) დად.—დიდებულმან(?).
[6]) ა. ო., 428 და 1505 № №—სვემდეს, დად.—სმიდეს.
[7]) ასეა დად.-სეულში, ა. ო.—მზგავსო, 428 № მგზავსო, 1505 №—ყველგან მსგზავსო.
[8]) ა. ო.—სახელოვანო.
[9]) ა. ო.—გულოვანთა ტანს შემოსეს.
[10]) დად.—ლაშქარი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1840. სუფაბანდ¹) გამოიხვენა²), წავიდა სადგომისაკენ.
„თაამთან³), პილო აეხსნა!“—ძახილი ისმა კართაკენ⁴).
გულოვანთ⁵) გული ადუღდა, წყენა შეიტყო კაცთაკენ,
და მან მძიმე ლახტი აიღო, სირბილით მივა მათთაკენ⁶).

1841. ვინცა ვინ იყო კარის მცველ, ყუელა კარის უჭირვებდეს⁷),
„დამე, პილო ახსნილა, გვეშინის!“—მოახსენებდეს.
პირ-ნათელს ფალავანსა უხუცესნი⁸) არ უმზებდეს.
და მეშტი შემოჰკრა, გაგორდა⁹). სხუა ყუელა გაქცეოდეს.

1842. რკინის კარსა ლახტი ჰკრა, ვინც ნახა, ეკვირვებოდა,
სამყუდრუვდ პილოს მიმართა, ჰკავს თუ ზღუა ადუღდებოდა¹⁰).
მან ნახა, გაგულისებით ფერკთ ქუეშე¹¹) მიწა დრკებოდა.
და მოასხლოვანნი დამფრთხალნი ცხურებს მგლურებ შერეოდა¹²).

---

¹) სუფაბანდ, მთავარი ციხე, იხ. ლექსიკ.

²) ა. ო.—გამოისვენეს.

³) ა. ო. და 428 №—თაამთაან პილო აეხსნა. თაამთან, სპ.— تهمتن —იხ. ლექსიკ.

⁴) 428 და 1505 № №—კაცთაკენ, ა. ო. და დად.—უ-ნაროლდ: კაცთაკე, სადგომისაკე.

⁵) ა. ო.—გულოანთ, სხვები—გულოვნის.

⁶) დად. და ა. ო.—კართაკე.

⁷) ა. ო.—უჭირველდეს, 428 და 1506 № №—უჭირვილდეს, დად.—ყუელა კარსა ეჭიდების.

⁸) ა. ო. და 1505 №—უხუცესნი, სხვები—უხუცესი.

⁹) დად.—გაამგდო.

¹⁰) დად.—ადუღდებოდა.

¹¹) 1505 №—ფეხთ ქვეშე, ა. ო.—ფერხთა ქვეშ.

¹²) ასეა დად.-ხელში, 428 და 1505 № №—საზელოვანი დამფრთხალან, ა. ო.—და სახელოანი და მფრთხალი ფერ-მგლურ ცხვარშია რეოდა.

1843. თამთან ხვადსა ლომსავით შეუზახნა, შეეშინდა[1]),
მაკრა გულოვნად მიმართა, სივაჟის ქარი ქროდა,
გაგულისდა, პილო ნახა,—მას, მთა ვითა, მიმართვიდა[2]).
და მთვრალი პილო ფალავანსა როსტომს ვითა ეომოდა?![3])

1844. თამთან[4]) თავსა გურზი დაჰკრა, მაღალს ტანის წაუქცევდა[5]).
ათრთოლდა იგ მთა უსვეტო, ერთის კურით მოკუდებოდა.
როსტომი მოვალს, მზე ვითა, საწოლსა მოისვენებოდა[6]),
და ზაალს ახარეს: „ერთის კურით პილოს კინწი მოსწყდებოდა!“[7])

1845. რა ზაალდასტან ეს ამბავი გაიგონა, გაუკვირდა:
„როსტომის მგზავსად პილოსა ფალავანი ვინ მოჰკლვიდა?!.“[8])
ჯერეთ იმა არ ესახა, სიხარული გაადიდა.
და ბრძანა: „როსტომ მოიყვანეთ, სიხარული გაგვიდიდა!“[9])

---

[1]) დად. და ა. ო.—თამთან ხვადსა ლომსავითა შეუზახნა თუცა ყოლე შეეშინდა—წარყვნილია, 428 და 1505 №№—თამთან ხვადსა ლომივითა შეუძახა, შეეშინდა.

[2]) ა. ო.—მომართვიდა.

[3]) ა. ო.—ეომვოდა.

[4]) დად.—როსტომ.

[5]) დად.—წააქცევდა.

[6]) ეს მესამე ტაეპი ყველა ხელ-ნაწერებში ერთნაირად უაზროდ არის წარმოდგენილი: დად.—როსტომს მომავალს მზე ვითა, საწოლსა მოისვენებდა, ა. ო.-ში ამ ხანის ტაეპებს თავები მოხეული აქვს. ჩვენის აზრით, აქ უნდა იყოს: როსტომი მოვალს, მზე ვითა, საწოლსა... მოსვენებოდა, ა. ო.—მოისვენობდა.

[7]) დად.—პილოს კირწი მოსტყდებოდა.

[8]) 428 და 1505 №№—ნილოსისა პილოს ხლვისა როსტომს მგზავსსა ვინ მოკლევდა(?!), ა. ო.—...მამის მზგავსსა ვინ მოჰკვლიდა, დად.—როსტომის მგზავსად პილოსა ფალავანი ვინ მოკლევდა?! ჩვენ ლექსისთვის ფორმას „მოკლავდა“-ს ვასწორებთ „მოკლვიდა“-დ. საზოგადოდ, ეს როსტომისაგან თეთრი სპილოს მოკვლის შესახები ლექსები ძალიან სუსტია.

[9]) 428 და 1505 №№—ბრძანა, როსტომ მოიყვანეს, მღვთისა მადლი მან ადიდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1846. უთხრა: „ხვალის დღემის დეგუთ!" — ყელ-ყურზედა აკოცადა[1]).
„აწვე ჭანგი გაგიმახავს[2]) და გულთუნად შექმნილხარდა.
მარტვილობით[3]) შეგეტყობის: „შენი სწორი არვინადა,
და მგლავ-კასური არვის აქვს, ვერც შენებრივ ტანადადა[4]).

1847. აწ სადამდის შენის მოწითვების კმა გავიდეს,
იარაღი წელთ შეირტყი[5]), ნარიმანის სისხლს ეძებდეს.
ცხენ-მალედ[6]) წადი, იარე, რა მიხვიდე მაღალს მთამდეს[7]),
და ერთს მთას ნახავ, — რომე თავი სიმაღლითა ღრუბელთ ჰქონ-
[დეს[8]).

1848. მის სიმაღლესა თუარი ვერსით ვერ გარდაფრინდების.
თიხის ფარსანგის სიმაღლე, თუალი არსაით შესწვდების!..[9])
სავსე წყარო, უწყვილითა კაცსა სვლდა მოჭქარდების.
და თიხ-ფარსანგი თავის სიპრტყე[10]). მთაზედ ბევრი ხენი დგების.

1849. იმაზედა უმეცარი სულიერი ბევრი არის.
ჴორციელსა ვის უნახავს, სიმაღლისა ის რომ არის[11]).

---

[1]) ხელ-ნაწერებში — აკოცებდა; ჩვენ ვასწორებთ ასე ლექსისთვის.

[2]) დად. — მოგიმახვავს, 1505 № — გაგიმახავს.

[3]) მარტვილი — ყრმა — მარტვილობა — სიყმე, სიყმაწვილე.

[4]) ხელ-ნაწერებში: დად. — ტანადობდა, ა. თ. — 428 და 1505 №№ — ტანადობა. ამ სახით ვასწორებთ.

[5]) 1505 № — იარაღი შემოირტყი, 428 № — იარაღი შეირტყი, ა. თ. და დად. — იარაღი წილთ შელთ(?!) შეირტყი.

[6]) დად. — ცხენ მალე წადი.

[7]) დად. — მთადეს.

[8]) ასეა ყველა ხელ-ნაწერებში. უნდა ითქვას, რომ ამ ადგილას ლექსები მეტის-მეტად დუხჭირია, რითმებიც ნაძალადევია, ხშირად ლექსთ-წყობაც ირღვევა. ეს მელექსე სხვა პირი უნდა იყოს, რადგან ხოსრო თურმანიძისთანა მოხდენილი ლექსი ამას დიაღაც არა აქვს.

[9]) დად — თვალი არსით არ შეხვდების.

[10]) დად. — სიპრტყე.

[11]) 1505 და 428 №№ — ის რომ არის.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ერთი გზა და ერთი კარი რომ იმაზედ მაგრად არის[1]).
და ციხის ოდნად მაღალია, იგი ღ̃თის ბრძანებით არის[2]).

1850. ნარამან რომე ყოფილა უძლეველთ ფალავანთ მჯობია.
ფრიდონ მეფის ბრძანებითა იმა მთასა მიჰდომია.
დღივ და ღამ, ერთის წელიწადს, ყოფილა დიდი ომია,
და გრძნეულმან ციხით ქვა დასცა, მან მოჰკლა ხვადი ლომია.

1851*). მათ ლაშქართა გაქცეულთა მოუმართეს ხელ-მწიფეს.
სამ ცნა თუ: „იგი ლომი შამბში ყოფით გაამძღეს.
დაიწყეს გლოვა-ტირილი, ჭირი ჭირსა მომატეს.
და ერთს კუირასა ბნელი დაღვეს, ერდო-კარი დაიკმეს[3]).

1852. მათ უბრძანა ფალავანმან ლაშქრის შეყრა, მერვეს დღესა.
არე-მარენი[4]) აივსო, ლაშქარნი ადგეს[5]) ციხეს.
დიდხანს იყუნეს, მის[6]) ციხისა შესავალი ვერ ჰპოვეს[7]).
და სულდგმული იმ კარს ვერ შევა, არცა ვინ გამოუშვეს.

1853. რაგინდ დიდხან ყოფილიყვნეს, ციხეს ვერა დააკლეს:
უომლად გამობრუნდეს, სისხლი ვეღარ იკითხეს[8]).

---

[1]) ასეა ა. ო.-ში, 428 № — რომე იმაზედა არის.

[2]) 428 № — იგ მღ̃თის ბრძანებითა არის, ა. ო. — და ციხისაგან უფრო მაგრად მღ̃თისა ბრძანებითა არის.

[*]) ეს ხანა არ არის 1505 სა და 428 №№ ხელ-ნაწერებში.

[3]) ა. ო. — ერდო-კარი არ იღესა.

[4]) 1505 და 428 №№ — არე და მარე.

[5]) 1505 და 428 №№ — ლაშქარი ადგა.

[6]) დად. — იმ ციხისა.

[7]) დად. — პოვესა, ა. ო. და 428 — ვერ ჰპოვესა.

[8]) ა. ო. და დად. — სისხლი ვერ მოიკითხესა.

„—არ გაგვიცუდდეს[1]) თათბირი, ვაჟო, აგვაზმავ დრო არს.
და ქარავანს თანა გაგატან, — ფალავნად ვერვინ გიცნასა!..[2])

1854. გმართ შვილო, შენი თავი მას თეთრს მთაზედ[3]) მიაგდე.
მათი ფესვი, საძირკველი, ავის მქნელი, ამოაგდე;
ჯერ სახელი არვინ იცის, ჩემი სევდა გამოაგდე!“
და როსტომ ჰკადრა: „მორჩილი ვარ, მაგ ჯორს დნხინად შემო-
[ვაგდე!“[4])

1855. ზაალ უთხრა: „შვილო, ნუ იქ, რაც არ გითხრა, მისკენ კიდე,
თავი შეჰქენ მეაქლემედ, ქარავანსა გაჰყვიდე,
იმ ქვეყანას კარგად გავა[5]), ყათარს მარილი აჰკიდე,
და ციხეშიგან შეითვე საჭმელი უმარილო არის კიდე.

1856. რა მარილი დაინახონ, დიდმან, წვრილმან, შენ მოგნახონ!“
ესმა რა როსტომს[6]), მათზედა საომრად გაემართოს,
სათმარი დაემზადოს, ცოტა კაცი წაიტანოს,
და ფალავანთ ნათესავმან სიხარულით მთას მიმართოს.

აქა როსტომისაგან ვაჭრად წასვლა თეთრს მთაზედ, ნარიმანის სისხლის ძებნად*).

1857. რა მივიდა[7]) ციხეზედა, მეთვალყემან დაინახა.
მათს უხუცესს სირბილითა მიმართა და აღარ ნახა.

---

1) 1505 და 428 №№—არა გაცუდდეს.

2) 428 №—გიცნოსა.

3) 428 №—თეთრსა მთაზედა.

4) დად.—გამოვაგდე, ა. ო.—გამოვადგე, 428 №—შემოვაგდე.

5) 428 №—ესმა როსტომს რა მათზედა, დად.—რა ესმა როსტომ მათზედა...

6) 1505 და 428 №№—გადის.

*) ეს სათაური დად.-სეულსა და ა. ო.-ს ხელ-ნაწერებში გადატანილია იქ, სადაც იწყება 1862 ხანა.

7) დად. და ა. ო.—მივიდა, 1505 და 428 №№—მივიდნენ.

თქუა: „ქარავანი მოვიდა. ციხის სათნდესა, ახა!..
და ვეჭუ, მარილი მოიტანეს[1]), თუ მიბრძანებ, წავალ—ვნახა".

1858. გამოგზავნა უხუცესმან სირბილითა ერთი კაცი.
მუნით როსტომს მოეგმართა, ჩამოვიდა იგი კაცი.
„ქარავანთა უხუცესო, მე მიამბე!"—ჰკითხავს კაცი.
და რა აჰკიდა აქლემებსა, ჩემსა პატრონს ვჰკადრო კაცი.

1859. როსტომ უთხრა: „წადი, თქუენსა უხუცესსა მოახსენე:
სრულ საპალნი[2]) მარილია", დაგვაყენოს, „გაიგონე!"
უხუცესსა გაეხარნეს, გაეცინეს[3]) მეტად გონე,
და უბრძანა თუ: „მოახსენე გააჩვენით კარი, ლონე[4]).

1860. ძირიდამან ციხეს მივა, ესმა ომისა მძებნელსა.
ვიწროს კარზედა[5]) რა მიდგა[6]), თუალნი მაზედან დარჩესა.
უხუცესთან რა მივიდა, როსტომ მიწას აკოცებსა,
და უხუცესსა მრავალს უძღვნის, დიდ-წურილამდის ავსებსა[7]),

1861. უხუცესმან თქუა: ცოცხალიმც[8]) თქუენი პირი ნათლად არი!..
დაგვიმადლე და შევიძღვნ, რაცა შენი ძღვენი არი[9]).

---

[1]) ა. ო.—ვეჭობ, მარილი იყოსო, და ვეჭობ რომ მარილი არის.

[2]) ა. ო.—საპალნი, სხვები—საპალნე.

[3]) 428 №—გაეხარდა, გაეცინა.

[4]) ა. ო.—გახსენითა კარი, ლონე, 428 №—ბრძანა თუ: მოახსენე, გააჩვენით სარგი ლონე, დად.—...მოახსენით, გააჩვენით კარი ლონე.

[5]) ა. ო., 1505 და 428 №№—კარზედა, დად.—გზაზედა.

[6]) დად.—რა მიდგეს.

[7]) 1505 და 428 №№—ბევრს მისცემსა, დად.—აავსებსა

[8]) ა. ო.—ცოცხლადამც.

[9]) ა. ო.—რაც რომ თქუენი ძღვენი არი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ყუელა ურიდლად[1]) მოჰკრფა დიდი, წურილი, ვინცა არი[2]),
და მარილისათჳს ოქროსა მისცემენ,—რაც თუალი არი[3]).

1862. რა დიდამდა, ციხოვანთა[4]) როსტომ დაუწყო ომია.
პირი ციხის თავს მიაპყრა, მიუკდა[5]), ვითა ლომია.
გულოვნად რაზმის მიერწყუელნი ყმანი მის ზედვენ რომია[6]),
და რა ციხის თავმან შეიტყო, როსტომს დაჰკვიდა ომია.

1863. კრმლის ელვა ღამეს ანათობს თხუთმეტ დღის მთუარესავითა[7]),
მიწანი წითლად ელვვდეს ბადახშურს[8]) ლალებსავითა.
საავდროს ცის სიწითლეს დაემგზავსა სისხლთა ღურითა[9]).
და ოთხი ადლი მიწა დავლო თავმან გურზის შემოკვრითა.

1864. რა ციხოვანთა შეიტყუეს სიკუდილი უხუცესისა,
ყუელასა ომი მოუნდა მის როსტომ პილოტანისა.
თამთან კმალ-მოწუდით მიუკდა, წკჳს ისმოდა დახტისა.
და მათ ერთობილთა თავები მიწასა ენარცხებისა.

---

1) ა. ო.—ურდულად(?).

2) დად.—ყუელა ურიდლად მოვიდა დიდ-წვრილამდი საცა არი.

3) ა. ო. და დად.—და მარილისათვის ოქროსა მისცემენ რაც თვალი არი, 428 №—და წონითა თუალი არი..., ვასწორებთ ასე.

4) 428 №—ციხუანთა.

5) 1505 №—ხ-ნით.

6) „რომია“ აქ ლექსისთვის უხმარია პოეტს, რადგან ძალიან გაჭირებია რითმა.

7) ა. ო.—პრმლის ელვა ღამეს ანათებს თხუთმეტის დღის მთვარევითა, დად.—ამოწვდილისა კრმლის ელვა ღამეს ანათობს, მზე ვითა, 428 №—კლმის.

8) 1505 და 428 №№—მიწანი წითლად ელვვდა ბადახშურს ლალებსავითა; დად.—ბადახშანს. ბადახშან, სპ. بدخشان—მხარეა, სადაც საუკეთესო ხარისხის ლალი იცის. ბადახშანი—საუკეთესო ლალი.

9) დად.—საავდროს ცასა წითელსა დაემგზავსა სისხლის ღვრითა, ა. ო.—საავდრო ცის სიწითლეთ დაემსგავსა სისხლთა ღვრითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1865. მზემ ჰმელეთი დაამშვენა. ნახეს[1]) აღარვინ იყუნეს:
ნახეს, ზოგნი დაკოცილნი და ზოგნი მალულნ იყუნეს[2]).
მთიარეს გულდოვანთა და[3]) დაკოცეს, ვინც ჰპოვეს[4]).
და თამთან ერთი სახლი ნახა, იმ ვიწროს ადგილს იყუნეს.

1866. სიპს ქვაზედ ამოჰზარდა[5]) მისსა ოსტატსა მაზედა.
რკინისა კარი გაეწყო, გურზი შემოჰკრა მაზედა.
კარი დალეწა, შინ შევა, ნახა გუმბადი რაზედა.
და მთვარესავით ოქროს მელნით ნაწერი იყო სრაზედა[6]).

1867. მეტისა გაკვირვებით როსტომ იგმინა ბაგეს.
თქუა: „არ მინახავს მისებრივ, კაცთა რა რიგად აგეს?!.
ოქროს ქანი[7]) და ზღვის თვალი, მგონ, მაზედ გადააგეს“!..[8])
და მამას წიგნი მისწერა, რაც საქმე მუნ გააგეს[9]).

აქა როსტომისაგან სამახარობლო წიგნის მიწერა ზაალის წინაშე.

1868. „პირველად დიდება ღ̃თსა—მზე-მთუარის შემოქმედსა.
ღ̃თისაგან ლოცვასა ვჰკადრებ[10]) ზაალს გმირთა უხუცესსა,
თქუენი მუქი ანათებდეს, ვით მასკულავი[11]), მუნ არსეს!..
და მე, თქუენითა ბრძანებითა, მიველ მთის სიმაგრესა[12]).

---

[1]) 1505 და 428 №№—ნახა.
[2]) დად.—ზოგნი დამალული იყუნესა.
[3]) დად.—მათ.
[4]) დად.—ჰპოვესა.
[5]) ა. ო.—სიპსა ქვაზედო აეგო მისსა ოსტატსა მაზედა.
[6]) 428 №—და მთუარესავითა ნაწერი მელნითა იყო სრაზედა.
[7]) ქანი—არაბ.-სპარ., იხ. ლექს.
[8]) ა. ო. და დად.—სრულ წააგესა.
[9]) 428 და 1505 №№—რაცა საქმე გააგესა.
[10]) ა. ო.—მღ̃თისაგან ლოცვას ვიკადრებ(?), 428 №—შევჰკადრებ.
[11]) ა. ო.—ვარსკვლავი.
[12]) ა. ო.—მიველ მთასა იის ფანდესა(?).

1869. მაღალს მთას უმაღლეს იყო, რაცა მწადდა, აგრე ჰქონა,
ზოგნი დაჰკოდეს უსულოდ, და ზოგნი გაუქცევნა[1]),
ოქრო და ვერცხლი, საპალნე, ხუთასი ათასად ჰქონა.
და ტან-საცმელ-ქუეშ-საგებლისა[2]) ანგარიში ვერა ჰქონა.

1870. აწ მიბრძანოს ფალავანმან სწადული, რაცა არი.
ტანი მისი მხიარულად, სული მისი ნათლადმც არი...
ესე ესმა, გაგზავნილი წამოვიდა, ვითა ქარი.
და მან იარა დღე და ღამე. მოვა, სადაც ზაალ არი.

1871. წიგნი ნახა მან შვილისა, ლოცვას მისა ფალავნისა[3]).
დღენი ახლად გაუახლდეს, გაეხარნეს ზალდასტანისა.
მოკითხვისა წიგნს მიუწერს შვილსა, მისსა შესაკვანსა...
და:—„ნარიმანის სულთ ნათელთ, მტერი შენგან დაიწვასა!..

1872. რა ეს წიგნი წაიკითხო, ქართველს შეჯე, წაღამოდი.
შენის პირის მოშორვებით მკუდარი ვქუვარ უსულოდი.
რაც გებრძანა, აქლემები გამოგზავნე ათასოდი,
და უკეთესი წამოიღე, ციხე დასწვი, კლდე და ლოდი!“[4]).

1873. წიგნი ნახა, გაეხარნეს, არჩევს საკეთო რაც იყო[5]):
კრმალი, ლახტი, ოქროს ქუდი, ქამარი და, რაცა იყო,
თუალ-გუარი[6]) სახელ-მწიფო, მარგალიტი, რაცა იყო.
და აჰკიდეს და წამოიღეს. სრულ უკლებსა დია ეყო.

---

[1]) ა. ო.—გავაქცუნა.
[2]) ა. ო. და დად.—ქუეშ-საგებლისა, 1505 და 428 №№—ქვეშ-[საფენისა.
[3]) ა. ო. და დად.—წიგნი ნახა, შვილსა ლოცავს უსწოროსა ფალავანსა.
[4]) 1505 და 428 №№—ხე და ლოდი, ა. ო.—ქვა და ლოდი, დად.—კლდე და ლოდი.
[5]) ასეა ა. ო.-ში, 1505 და 428 №№—წიგნი ნახა, გაეხარდა და დაარჩივა კარგი იყო, დად.—წიგნი ნახა, გაუხარდა.
[6]) დად.—თვალ-გოვარი, ა. ო.—თვალ-გოარი.

1874. სეფაბანდს ცეცხლი მოუდგეს, გუამდი ცათ შემისწუდებოდა[1]).
მხიარულნი წამოვიდნეს. როსტომ ქართველსა ჰყვებოდა.
რა შეიტყო მოსლვა[2]) მისი, ზაალ წინ მიეგებოდა.
და ბუკსა ჰკრეს და წინწილასა[3]), რა რიგადცა ეგებოდა.

1875. რა შვილისა პირი ნახა, ზაალ ქუდსა ქნევდა.
თავს ოქროთ გარდაავარა, სამის სრას შევიდოდა[4]).
მდაბლად[5]) აკოცა მიწასა, რა როსტომს წინ მოვიდოდა[6]).
და მას წინ დედა მოეგება, ყელ-ყურზედან აკოცებდა.

1876. მახარობელი გაგზავნეს, სამს წინა მივა ვლითა.
სამ წიგნი წაიკითხა, გაიშალა, ვარდი ვითა.
მახარობელს ბევრი მისცა, იგ აავსო საქონლითა.
და ვინცა ახლდა, შეიყარნეს, გაიხარეს ჭამა-სმითა.

1877. წიგნი მისწერა: „ღმრთისა ლეკვი ხარ გულოვნობითა.
ბარტყი ხარ გაუძლომელი ჯერ დედის ძუძუს წოვნითა[7]).
ვერც გამაძღარხარ ჯერეთა[8]) მამისა სათუთობითა.
და ეს საქმე საკვირველი ჰქენ შენითა მარტვილობითა.

1878. როსტომისაგან არ არის ეს საქმე საკვირველია:
ღომს მშველად[9]) დაეჭირების ზაალ და მისი შვილია.

---

[1]) დად. და 428 №—შესწორდებოდა.

[2]) 1505 №—მოსლვა.

[3]) 1505 და 428 №№—წინწილითა, ა. ლ.—წინწილათა, დად.—წინწილასა.

[4]) დად.—საამის სრას შემოვიდა.

[5]) 1505 და 428 №№—დაბლა, 428 №—მოსულა.

[6]) დად.—რა როსტომ წინა მოვიდა.

[7]) ა. ლ.—გაუმაძღარი ჯერ დედის რძისა წოვნითა, 1505 და 428 №№—ბარტყი ხარ გაუმაძღარი ჯერ დედის რძითა წოვნითა.

[8]) 428 და 1505 №№—ჯერეთინ.

[9]) 428 №—შველად.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მრავალი გამოუგზავნა, წავიდა გაგზავნილით,
და ფალავნის გულსა იამა, ვინც ეხლა[1]) მოწიფულით.

1879. აქ მანუჩარ ავად გახდა საწუთროს[2]) დანერგული.
ნავზარ იხმო, წინ მოისვა:—„შვილო, ვიყავ მე მორჭმული,
ასოცდაათს წელიწადს გამარჯვებით მოვლენილი,
და საჭურჭლე და საკელ-მწიფო მოვიმატე მე მამული.

1880. აწ მე გავალ ამ სოფლით, სამართლით იქცეოდი!
რაცა ჩემგან[3]) მოგენახოს, გასცემდი და მას იქმოდი,
გაქუს და არა დაგაკლდების,—კელ-მწიფურსა წესსა მოდი,
და რაგინდ ხანგრძლად[4]) ცოცხალ-იყო, შენც ამასა მოელოდი!“

აქა სიკუდილი მანუჩარ კელ-მწიფისა და ძისა მისისა ნავზარისა მეფედ დასმა.

1881. მოაღებინა გვირგვინი მან, ნავზარს თავსა დაარქო,
მას ათაყუანა ლაშქარი, მეფედ დალოცა და აქო.
მოუალს გზასა წავიდა, ლუსკუმს[4]) ლოგინი დააგო.
და ნავზარ გაავლო გვირგვინი, პირი მიწასა დაარქო.

1882. მუნ შეიქნა დიდი გლოვა, ტირილიან ლაბურითა[5]).
მერმე თავი გაუტენეს კელ-მწიფესა ქაფურითა[6]),

---

[1]) ა. ო.—ახლდა.
[2]) დად.—საწუთოსა.
[3]) 428 №—ჩემგნით.
[4]) 428—ხანგრძლივ.
[4]) ლუსკუმა—სირ. გლუსკმა,—კუბო, იხ. ლექსიკ.
[5]) ლაბური—იხ. ლექს.
[6]) ქაფური, არაბ. كافور—იგ. მნიშვ.

კუბოთშიგან შეასვენეს, ბნელი დასცეს საბურითა[1]),
და ცხრას დღეს ისხდეს იმაშიგან მტკივნეულნი შავ-გულითა[2]).

1883. გლოვა გახსნეს, გამოვიდეს, ნავზარ დასვეს ტახტსა ზედა,
საჭურჭლენი მოიარნეს, სხუა ბეჭედი დასხეს ზედა,
მოლარენი დაუცუადნა, ზარდახშანითა[3]) გარდასწურდა,
და არ იყურა შეგონება, ლაშქართ ზედა არ გასცემდა.

1884. არვისთანა[4]) ნადიმობდა, არცა გამოისვენებდა,
მას ლაშქარი უკუ-უდგა[5]), აღარავინ მსახურებდა.
სამ ცნა თუ: მეფე მოკუდა, მას ეწყინა, ვით მართებდა,
და გარდიხივნა საყელონი, გულ-მდუღარედ იტირებდა.

1885. ქარქისნით წამოვიდეს[6]), ერანისკენ გზანი ტკეპნეს,
მოვიდნეს[7]) და დიდებულნი წინ ლაშქარნი გაეგებნეს,
ერთმანერთსა მიუმტკივნეს[8]), ბროლის მკერდნი დაიდებნეს[9]),
და ნავზარისკენ საჩივარი ერთპირობით გაუბედნეს.

1886. სამისკენ მოისმინეს, შესხდეს, შინა წამოვიდეს,
წინა ნავზარ გაეგება, ჩამოკდეს[10]) და ცრემლსა დურიდეს,
სულ-კურთხევით მოიხსენეს, ერთმანერთსა აუტირდეს,
და კელ-მწიფობა მიულოცეს[11]), ცხენთა შესხდეს, გზასა ვლიდეს.

---

1) ა. ო.—კობოშია შეასვენეს, ბნელი დასცეს საბურვითა.
2) ა. ო.—იმაშია მტკივნეულის შავ-გულითა. 1505 და 428 №№—
3) ა. ო. და დად.—და ზარდახშათა [მტკივნეული.
4) ა. ო.—არავისთან.
5) ა. ო.—მას ლაშქარნი უკუდგეს.
6) 1505 და 428 №№--წამოვიდა.
7) ა. ო. და დად.—მოვიდა, 428 და 1505 №№—მოვიდნეს.
8) დად.—მიუტირნეს
9) დად.—და იდებნეს(?), ა. ო.—ბროლისა მკერდნი დაალბეს.
10) დად.—ჩამოკდა.
11) ა. ო.—მიულოცა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1887. სამ დაუდვა იმედი დაშქართ მოსაწონითა:
„მე ურჩევ ნავზარს ყუელასა სიტყუათა შესაკონითა:
რაცა თქუენ გინდა, მას ვაქნევ, ბოძებით მოსალონითა,
და გაუგრდგუდდით, ნაწყენსა ნურცა თქუენ დაიხსოვნითა!“

1888. საკედ-მწიოვონს სრას ჩამოკიდეს, ეგმეოდა მუშკი, გონა[1]),
დაშქართა და დიდებულთა ნაუბარი მოეკონა,
ადგა, ნავზარს წინ მიუჯდა, სამ ყუელა გააკონა,
და შეანანა მომდურვება, ბრალობითა[2]) შეაკონა:

1889. „მას მაღალსა კედ-მწიფესა ზნე-უხობა ჰქონდა კედთა,
სიუხვითა მომტკემედი ზღუასა გუანდა, სრულად კმელთა,
იგ გადიდდა სამართლითა, მოურიდა ყუელგან მტერთა,
და რად დაგვაწუდა მამის მცნება, გაერიდე რადგან მტვერთა?!.“[3])

1890. ნავზარ დია შეარცხვინა და შენდობა მოითხოვა:
„ას ნაკეცად გარდავიკდი, ვის აკლია, რაცა მთხოვა,
ვიქ რასაცა მიბრძანებენ, ვიმასწავინძლებ, გინცა მოვა,
და დამავება შევინანო, ჩემის გულით არ ამოვა“.

1891. მოვიდა სამ, შეჰფიცა დაშქართა, მოქადაქეთა:
„ვიქნები თქუენი თავდები, ნავზარ იქს აწ სიკეთეთა“[4]).
წინა წაუძღვა დაშქართა, ჰგავს, შუქსა მთიებთა[5]),
და გულა ეთაყუანეს, დადოცეს, ნავზარ იქს მუნ სიამეთა[6]).

1) ა. ო.—მგონა.

2) ა. ო., 1505 და 428 №№—ბარობითა.

3) 428 და 1505 №№—და რად დავვიწყდა შეგონება, გაერევი რადღა მტვერთა, ა. ო.—გაერევი რადგან მთვერთა.

4) ა. ო., 428 და 1505 №№—აწ სიამეთა, დად.—მუნ სიკეთითა.

5) ა. ო.—გავს შუქთა არს მთნათენთა, 1505 და 428 №№—ჰგავს შუქთა მთეფინეთა(?).

6) 428 და 1505 №№—სიეფეთა, ა. ო.—სიამეთა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1892. ნავშარ აიხუნა[1]) კლიტენი მაშინვე საჭურჭლეთანი,
გასცა განძი და ჯუარი[2]) მან მონაგები დღეთანი,
სრულად აავსნა[3]) ლაშქარნი, ყოვლგნით მოსულნი თემთანი,
და უმისოდ ვერვინ გასძღებოდა, მას ჭემობდეს ტომნი ძეთანი.

აქა ფეშანგ მანუჩარის სიკუდილი დაიდასტურა და მამის მოკულა მოეგონა, თუალნი ცრემლითა აევსნეს და გული ჯავრით აუდუღდა.

1893. თვითან მანუჩარს მოკლა თურ-სალიმ, ვითა ნადირი,
მამისა მკულელნი ბიძანი კიდევ ახსოვდეს სატირი,
უმეღკან აცნობა ლაშქართა ფეშანგ, დაიწყო ქადილი:
„და სისხლი ვიძებნო, წავიდე, მამა-ბიძათა ნადინი!"[4])

1894. მამა მამიკლა[5]), ამავსო მე ობლობისა ნისლითა,
ჩემი ქუეყანა საკვლედ[6]) გაჭკალა[7]), მორწყო სისხლითა,
მღთითა[8]) მეც უყო პასუხი, მიკალ ჩემითა მისვლითა[9]),
და ჩემთა ლაშქართა ერანი სრულ გაასწორონ ქუსლითა.

1895. აღზვართ ეგრე[10]) მოახსენა: „ჰკე მაღალო კელ-მწიფეო!..
თუცა[11]) მოკუდა ერთი კაცი, ერანია ისევეო[12]),

---

1) ა. ო.—აიხსნა.
2) ა. ო. და დად.—საჭურჭლე.
3) ა. ო.—აავსნო(?).
4) ეს ნანა აკლია 428 და 1505 №№ ხელთნაწერებს
5) დად.—მომიკლა.
6) ა. ო.—თ-ნით.
7) ა. ო.—გახადა.
8) 1505 №—ხვთითა, დად.—ღთითითა.
9) 428 №—უ-ნით.
10) ა. ო.—ავლზართ—წარყვნილია, 428 №—ალზვართ, იხ. საკ. სახ.
11) 428 და 1505 №№ თუმცა.
12) ა. ო.—ისევე ძეო.

მათ დამქართა საფადარი[1]) სამ არის მტერთა მძლეთ,
და ბერი მგელი რაზმაზანი ყარან ერანს ზესთა-ზეთ[2]).

1896. გურასპის იცნობ[3]) როგორა სადამ ომსა დაგწვა გული...
თუ რაზდენსა დიდებულსა მან გაუპო გურითა[4]) გული?!.
ვირემ ერანს მივიდოდეთ, დაგვხუდენ ომად დაკაზმული[5]),
და კარგი ვერა ვისქმოთ რა, ჩვენ შეგვექნას სინანული.

1897. რა აფრასიობს ეს ესმა და გაიგონა ძმისაგან:
—„ჩვენცა მათებრნი კაცნი ვართ დაბადებულნი ღ´თისაგან[6]).
სამ, ყარან და გურასპი არ ნაშობია კლდისაგან*),
და მოეკიდების აბჯარი, მათცა ევნების ხმლისაგან!“

1898. საფადარსა ვისს უბრძანა[7]): „აწ დამქარი დავამზადოთ[8]):
დაკაზმულნი შევიყარნეთ, ბარგი ერანს ჩამოვკიდოთ[9]),
ჩვენ ავიღოთ პაპის სისხლი, მისა წითლად[10]) გაცვაკადოთ,
და ნავზარ მოვკლათ, დიდებულთა სისხლი ველთა გარდავვდე-
[როთ!“

1899. „ვაჟი არის აფრასიობ“,—ფეშანგ ბრძანა,—„ერთობ მძლია:
მისთა შვილთა საფადართა დამქართაგან აქო დია.“
აღზვარდ იტყვის: „ყარანსაც სჯობს მისი[11]) მოკლვა შეუძლია,
და რა დგომისა ჟამი არის, აწ დამქარი შეგვეყრას!“

---

1) ასე ა. ო.-ში, სხვები—სფაადარი
2) ა. ო.—და ბერი მგელი რაზმთმწყობელი ჰყრიან ერანს ზეთა-ზეთ.
3) ა. ო.—გურასპი იცნობ.
4) ა. ო.—ვ-ნით.
5) 428 №—დამზადებული—წარყვნილია.
6) 428 № ღმრთისაგან.
*) 428 №—ქვისაგან.
7) ა. ო.—საფადარსა ვისას უბრძანა.
8) ა. ო.—დავამზადნოთ.
9) ა. ო.—ჩამოეკადნოთ.
10) 428 №—სისხლად.
11) 428 №—ვეჟუ.

1900. გაჰპირდეს და წამოვიდეს[1]), სპაადარი ვისი მისი,
ბაჰრამ[2]), სიამ[3]),—აღზვართ[4]) იყო ფალავანი მოყმე[5]) მისი,
თურან, მაზელ, ჩინ-მაჩინი, სიყალბელი, საბერძ მისი[6],
და ას ოთხმოცჯერ ათასი,—ერანს სისხლთა დაღვრის ისი[7]).

1901. დიდებულნი ტახტოსანნი—მატრონები გვირგვინისა,
წავიდეს და კმა გახშირდა სპილენძ-ჭურთა ტაბლაკისა[8]),
ზროხა გუდთა შეუბერნეს[9]), მიწა იძვრის სიმრგვლე ცისა[10]),
და ჯინჭველთაგან უმრავლესი—ვერ დაიტევს სიბრტყე[11]) ცისა.

1902. ერანელს კელ-მწიფესა კმა მიესმა, ურანის[12]):
„აფრასიობ შეიყარა, ჩუმზედ მოვა თურანია!“[13])
არ ეტევის, აუვსია კლდე, კაპანი, მინდორნია[14]),
და ნავზარს ჰკადრეს: „დაშქართათვის შენცა კაცი გაგზავნია!“

---

[1]) 1505 და 428 №№—წამოვიდნენ.

[2]) ბაჰრამ—სპ. بهرام—იხ. საკ. სახელები.

[3]) სიამ, იხ. საკ სახელ.

[4]) ა. ო.—ხან ალზვართ, ხანაც ალზვარდ.

[5]) ა. ო.—ბაჰრიმან, სიამ, ალზვართ, ფალავანი მოყმე მისი, 428 №—ბარამ, სიამ, ალზვარ იყო, სფაადარი მომკრე მისი.

[6]) თურან, მაზელ, ჩინ-მაჩინი, სიყალბელი, საბერძმისი, იხ. საკუთარ სახელებში.

[7]) ა. ო.—ას ოთხმოცი ათასი ერანელთ სისხლსა დაღვრისა.

[8]) ა. ო.—სპილენძ-ჭურთა-ტაბლაკნისა.

[9]) ასეა ა. ო.-ში, სხვები—შეუბერეს.

[10]) 428 და 1505 №№—მიწა იძვრის სიგურგულე ცისა.

[11]) 428 №—სიპრტყე.

[12]) ა. ო.—თურანია.

[13]) ა. ო.—ურანია.

[14]) ა. ო.—კლდე, კაპანი, ტყე, მინდორნია—ლექსით-წყობას დალატობს.

აქა ნავზარს საამ შინ დაეთხოვა ნუზლისათვის და ლაშქრი-სათვის და რა შინ მივიდა, მოკუდა. ეს არის ამ უხანოს სოფლის საქმე*).

1903. სამ ნავზარს დაეთხოვა: „შინ გამიშვი, ზაალს ვნახავ:
მაზანდარით ჩემი მოსვლა არვინ იცის[1]), სულთქმა-ახავ,
ზალდასტანს და ქუაბულდელთა თან მოვიტან, გზასა ვლახავ,
და ვირ ურანის სამზღვარს მოვლენ, გიახლები, თქუენვე გნახავ.

1904. ასეთი არის სოფელი და მისი მონასახენი:
შინა მივიდა, მოცაკუდა. ტირიან მიწა და ხენი!
საჭურჭლე დიდებისაგან მას ოდენ გაჰყუა სახელნი[2]),
და ქუაბულელ-ზაულისტნელნი ტირიან მოვაგლახენი.

1905. არვის სცალდა ნავზარისთვის, სუელონი გარდიხივნეს,
ამ ამბვითა აფრასიაბ, — თურანელთა, — არა ივნეს:
სცნეს და ფრთენი მოუზარდნეს, მაღლა ცამდის აიწივნეს.
და ჰკრეს ქოსსა და ნაღარასა ჯეონს[3]) ადრე მოიწივნეს.

1906. ჯეონს[4]) დაიცა კარვები გასკუდავთა უმრავლესია,
ასი ათასი ჭაბუკი, — რაცა უგულოვნესია,
სიამ ხაზარანს ახლდნა[5]), სისტანს გაგზავნა ესია:
და „გარ მოადექით ლაშქარსა, რაც ციხე უმაგრესია!“[6])

---

*) ეს სათაური არ არის ა. ო.-ში.
[1]) ა. ო.—არა იცის, 428 და 1505 №№—არვინ იცის.
[2]) 428 № - სახენი.
[3]) ჯეონი. სპ. جيحون—ჯეჰონ, იხ. ლექსიკონი
[4]) ა. ო.—ჯეონ.
[5]) ა ო.—აახლნა, 428 და 1505 №№—ახარა.
[6]) 428 და 1505 №№—ციხე რაც მოუმაგრესია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1907. ნავზარს ესმა:—„სამ მოკუდა!“—სეფედთანი გარდიხივნა,
თავს ნაცარი გარდიყარა, ერანელნი აატირნა:
„აღარა ჰყავს მათი ზურგი, თავი მისი გაამჩივნა,
და ახლავს ცოტა მეომარი, თურქთა გული არ ატკივნა.

1908. ციხის ძირს, პირის-პირ, დადგა კალმა მდინარესა,
აფრასიაბ ძმასა უთხრა მხიარულმან მცინარესა:
„ფეშანგს წიგნი მიუწერე, ანათობდი იმ არესა“.
და გაუგზავნეს აქანამდის ბედსა ჩვენსა მძინარესა.

1909. დამბადებლის შეწევნითა გამარჯვება ჩვენკენ ჩანს.
სამ იყო—ერანელთა უმაგრებდა ზურგის ძვალსა,
მისგან იყვნეს მეომარნი, მოირთვიდეს მისგან ძალსა,
და წაჰკვეთ მათსა გულ-მწიფესა გზასა, ხანგრძლივად მოუვალსა[1]).

1910. ნავზარ შეურიდი ლაშქრითა ციხის ძირსა მდგომია,
არის ასი-ოცი ათასი, ეს ჩვენი ვერ[2]) სათმია!
ყოვლგნით, ტყე ვითა ლაშქარი, მას გარე შემოსდგომია,
და ვერსად წავგვიდა ბედ-მლაშე, ჯერ შეკვავს ვერ მოგდომია!“

1911. დაწერეს[3]) და დაუგზავნეს, რა დაასრულეს ესე პირი,
ბარმანს უთხრეს: „ნავზარს უყავ, ერანისკენ წადი, მზირი[4]).
სისტანს ვერსით წაგვიდეს, შეჰკარ ჯეონის პირი,
და მარჯვენით აფრასიაბ უთქს გზა აქვს კლდეთა დაჭერილი[5]).

1912. ნავზარ სცნა,—დიდი ლაშქარი სისტანისკე წავიდა,
ყუელგან მზირი გითქს გზაზედა, ზღუანი შეკვრეს ნავიდა[6]).

---

[1]) 428 და 1505 №№—მოუვალსა.
[2]) 428 და 1505 №№—არ.
[3]) ა. ო.—დასწერეს და გაუგზავნეს...
[4]) ა. ო.—ნავზარისა იყავ ერანისკენ მზირი.
[5]) ა. ო.—დაჭირული.
[6]) ა. ო.—ნავითა, 428—ნავიდა.

რა გაიგონა, ეწყინა,—საგონებელსა ჩავიდა[1]),
და შეჭირვებული რაზმაზან[2]) მუნ ყარაულად გავიდა.

1913. ვისის მცველს ერქვა ბარამან,—სათავადრობითა დღეისა,
მან აფრასიობ დალოცა:—„მიუჯე ჩემისა ნებისა!
ერანელთ ვსთხოვთ მუქარა, ვნახოთ ვინ გამომყუებისა?
და ვინცა შემებმის, მაზედან გლახ დედა ატირდებისა!“

1914. დაუმადლა აფრასიობ. სათავადრობით დალოცვიდა,
რახსსა შეჯდა[3]) შეკაზმული, მობრუნდა და წამოვიდა,
სახელობით იზახოდა[4]). მუნით ვერვინ გამოვიდა,
და ვითა მგელი, მომშეული, ლომავითა მობრდღვინვიდა.

1915. ყარანის ძმას ყუბად ერქვა,—ბერიკაცი ჭკვიანია,
შერცხვენდა და გამოვიდა შეკაზმული, კრმლიანია:
„მარჩვენია, აღარ ვიყო, დღე არ ვნახო მზიანია,
და აუკითა სიცოცხლესა,—მოვკუდე პირის წყლიანია!“

1916. ნავზარ უბრძანა: „სახელი ნიადაგ შენი ფერია:
ხარ ქამ-გამოვლდით, ნაცადი დღეთაგან, თუმცა ბერია!“[5])
ჰკადრა: „სუფევდი მრავალჟამ, ვარ თქუენთა ფერთა მტუერია
და მოვკუდე,—ომითა სახელი დამრჩებისა, მე მირჩევნია!“

1917. ესე თქუა და მოიბრუნდა, ბარმანისკენ წამოვიდა,
ბარმან[6]) შუბი შეაძგერა, მოკლა, ცხენით ჩამოვიდა,

---

[1]) 428 და 1505 №№—ჩავარდა.

[2]) რახმახან, იხ. საკ. სახელები.

[3]) 428 და 1505 №№—იჯდა.

[4]) 428 და 1505 №№—ძ-ლით.

[5]) 428 და 1505 №№—დღეთაგან ძალითა ოდენ ბერია, ა. ო.—ის ქამ-გამოვლილით ნაცადი დღეთაგან, თუნცა ბერია.

[6]) 428 და 1505 №№—ბარამ.

გატარცვა და ცხენსა შეჯდა, ლაშქართაკენ წამოვიდა,
და თავი ჳბა სახრტილშჳლდან, აფრასიობს წინ მოვიდა.

1918. ლაშქართა და დიდებულთა ბარმანს[1]) უთხრეს დიდი ქება.
ერანულთა ტირილი აქუს[2]), ნავზარს დიდი შეჭირვება,
ყარანს ძმასა ყუბადისსა—თავსა ცემა, ვაგლახება,
და ბრდღვენავს, ვითა მთვრალი პილო[3]), უმძიმს მისა მოშო-
[რება[4]).

1919. ცხენიდამ ჩამოიჭრა, საყელონი გარდიხივნა,
თმა და წვერნი დაიგლიჯნა[5]) ყუბად[6]), მოთქუა, აგვატირნა.
მერმე ცხენსა გარდაჰკიდნა[7], სისხლის ძებნა გაცაპირნა[8]),
და ნავზარს ბევრი მოაკსენა, არ სიტყუანი[9]) დაუძვირნა.

1920. შემოგუეხვივნეს[10]), მიწის პირი ლაშქრითა ავსილა,
ამასღამ[11]) კავალ სათმრად, სადა ბარამან[12]) გასულა,
სწვენ, თარჯმობენ და ჰკოცენ, ქვეყანა ჩუენი დავსილა,
და მე მისი სისხლი დავლევარო, თავი მოვიკლა ან სულდა[13]).

---

1) 428 და 1505 №№—ბარამს.

2) 428 და 1505 №№—აქვსთ.

3) 428 №—სპილო.

4) ა. ო.-ში ეს ტაეპი წარყვნილია.

5) დად. და 828 №№—თმა და წვერი დაიგლიჯა.

6) 428 №—ყუბად.

7) დად. და 428—გარდაჰკიდა.

8) 428 და ა. ო.—გააპირნა.

9) დად.—არა სიტყვა.

10) 428—შემოგუეხვივნიან, დად.—შემოგვეხვევიან.

11) ასეა ა. ო.-ში, დად.—ამაზღამ, სხვები—ამაღამ.

12) ა. ო.—სად ბარამან დვას და გასულა ლექსთ-წყობასაც და-ლატობს და არც აზრი აქვს, დად.—სადა ბარმან დვას, გასულა.

13) 428 №—სულა, ა. ო.—სრულა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1920. მე აჯართა მოვიმსტუებ და ციხეთა ამბავსა გსცნობ[1]),
გვერცა[2]) ადრე გიახლები, მოსვლისათვის[3]) ნუ სდარაჯობ!
ნავზარ ჰკითხა, ვიყო აქა[4]), თუ წავიდე, როგორა სჯობ?
და ყარან ჰკადრა: „თურქნი ომსა ნუენსაც მოვა, ნურა სჩქარობ!

1921. ვერ მოგესწრა[5]), ციხე გახდავს, შედი, მტერი ვერას გავნებს.
ესე თქუა და უკ-მობრუნდა, ყარანისგან გაიკვირებს[6]),
ბარმანისკენ წამოვიდა, წინა კაცსა მიაგებებს[7]),
და ყარან კრმალი[8]) გარდუქნივა, სისხლი ველთა გარდაასჩქებს[9]).

1922. ყარანისგან აფრასიობ ნახა, ლაშქრით შეუტევდეს[10]),
ლაშქარნი შემოეხვივნეს, სალამომდის იგ ებრძოდეს[11]),
ყარან კულა ნოდარს მომართა, ძმის სევდით გული ეწოდეს[12]),
და ნოდარს თუალთ ცრემლი სდიოდეს, დანახვაც გახარებოდეს[13]).

1923. უთხრა: „ამდენად სასმის სიკუდილი არა მწყენია,
ყუბადის[14]) სული ნათლადამც არს, საწუთრო აგრე მქნელია[15]),

---

1) 428 №— ვცნობ
2) დად.—გვერდსა.
3) 428 №—უ-ნით.
4) დად —აქავ ვიყო
5) 428 № —მოგესწარ.
6) დად.—იკუირვებდეს.
7) ა. ო. და დად.—წინა კაცნი მიაგებნეს.
8) 428 და ა ო.—ბმალი. [გადასჩქეფს.
9) 428 და დად.—და ყარან ბმალი გარდუქნია, სისხლი ველთა
10) 428 №—ყარანისგან აფრასიობ ნახა, ლაშქართ შეუტევდა.
11) 428 №—ლაშქარნი შემოხვეოდეს სალამომდი იგ ებრძოდა.
12) დად.— ყარან კულავ... ეწოდა.
13) 428 №—ცრემლი სდიოდა... გახარებოდა.
14) 428 №—თ-ნით.
15) დად.—სული ნათლად არს, საწუთრო ასრე მქნელია, 428 №—ნათლადამც...

ზოგთ შეაწყვენს, ზოგთ აამებს,—ჩუენცა ასრე მიგვაჩნია[1]),
და უარან აგრე მოაკსენა: „ქალ-მწიფეუმცა დღე-გრძელდის!"

1924. ერანელთა რაზმი გაწყუეა, რა ფეშანგის შვილმა ნახა,
ცხენის ტერფით მზე დაბნელდა, მზის სინათლე ვერვინ ნახა.
აფრასიაბ ქოსსა დაჰკრა და ლაშქართა შეუძახა,
და სისხლის ღუარი აადინა, „შეჰკარ, შეიპყარ", —იძახა[2]).

1925. სითაც პირი ვქენ, ლაშქარი ფურცელ ვით[3]) ჩამოვყარე,
ბოლოჟამ ღამემ გაგვყარა, ჩუენგან[4]) ზიანი არე,
ამ საუბრისგან ნაგზარი გულ-ნაღვლიანი არე[5]),
და კაცს უთხრა: „ტუსი და გოსტამ მამისხენ, შვილნი არე[6]).

1926. ეულს მოუხვია შვილებს, უთხრა ეს საუბარია:
ბრძანა თუ: დღეს მამეგონა მამის ნაუბარია.
მიბრძანა: „თურქია, ჩინელთა, ურიცხვი მოვა ჯარია,
და ზიანი დაუმართებს ერანელთ სპათა ბევრია!

1927. აწე ქალ-მწიფის ბრძანება მე დღეს ამიკლა, იცით!
სპარსეთს მიმართეთ[7]) აქათით ისპაანს ცოტას კაცით,
ლაშქართ[8]) ნუ შეატყობინებთ, გეგბის მოიხვთ ამათ,
და ფრიდონის ნათესაობა სრულ არ ამოსწყვდეს ამით!

---

1) 428 №—ჩუენც სიკუდილი მიგვაჩნია

2) დად.—ერთ პირობით შემოჰკვებენ, ჩუენი საქმე გაეზრახა,
და სისხლის რუნი ადინა, შეჰკარ, შეიპყარ იძახა.

3) დად.—ფურცელს ვით, ა. ო.—ლაშქარნი ფურცელსავითა ვყა-[რენა.

4) დად.—ჩუენგან ზიანი არის.

5) დ. დ.—ამ საუბრისგან ნაგზარი გულ-ტკივნეული არის.

6) 428 №—მამისხი შვილი არე.

7) 428 №—სპარსეთს მიუმართეთ(?), დად.—სპარსეთ მიმართეთ.

8) დად.—ლაშქარს.

1928. აჲს გხედავ, ტახტ-გვირგვინი მიწასითანა გასწორდებოს-
ორნივ შვილნი კალთაშიგან ჩაისხა და ატირდებოს[1]),
ველს მოუშვდა ნადულიანი, გაუშვა და იქ დადგების,
და ნოდარ სამსა დღესა შიგან ამ წესითა იქ იქნების[2]).

1929. ავრასიობ შეიყარა, ბუკსა ჰკრა და ნაღარასა,
ლაშქარი ზღვასავით ღელავდის[3]), მიწის პირსა დაჰფარავსა,
ავრასიობ ნავზარისა რა ძეთ წასვლა შეიტყოსა[4]),
და ვისის შვილი ლაშქარითა წაუყენა უკან მასა[5]).

1930. ყარანს ესმა, ვითა გეფხი იგ შეკვდა ნოდარს წინა.
„სპანი გაუყენებია!“—ჰკადრა,—„გამარჯულთათვინა“,
ველს მოჰკიდებს,—„საძირკუელი ამოგვიგვარდების ჩუენა,
და ჩუენ ზაზირა[6]) მრავალი გვაქუს, გულს იურვის ნურავინა!

1931. მე წავალ, ტუსის და გოსტამს მივეშველები, ახედენ[7]),
სპარსთა დედანი თურქთაგან უპატიონი არ დაგდენ[8]),
შუალამ ყარან და სპათა ციხის გამოვლით დახედენ[9]),
და ცოტა გზა წამოიარეს, ბარამსა უკან შეხედენ.

1932. რა ბარამან სპანი ნახა, ყარან რაზმისა მორეწყულმან,
ტანსა აბჯარი ჩაიცვა, რაზმი აწყო გულოვანმან,

---

1) ა. ო.—ატირდების.
2) დად.—და ნოდარ სამსა დღესა შიგა გაუშვა და იქ იქნების.
3) დად.—ღელვდეს, ა. ო.—ღელევდის, 1505 და 428—ღელევდა.
4) 428—შეიტყუისა, ა. ო.—შეიტყვესა.
5) 428—მას უკანსა.
6) ზახირა, იხ. ლექს., დად.—შეცთომით—დახირა.
7) 1505—მივეშურები, ახედენ, დად.—მივეშველები.
8) დად.—უპატიონი არ გაგდენ, 428—უპატიურად.
9) დად.—შუალამ ყარან და სპანი ციხით გამოვლენ, დახედენ, 1505—შუალამ ყარან და სპათა ციხის წამოვლით დახედენ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რა ბარამან დაინახა, იქიდამან მომართა მან,
და ვით პილონი[1]), შეაძგერნეს, აქიდამან მიმართა მან.

1933. ბარმან[2]) მიმართა, უკივლა, ხელთა აქუს ხრმალი ლესული;
ვის მოგწყუენა[3]) სიცოცხლე, გასწირე თავი და სული!
ვით ლომმან, შემოუზახნა: „ვარან ვარ, შეკრბეს ვერ სული!“
და ყუბადის[4]) სისხლის მძებნელი და სცადე ლახტი ბერძული[5]).

1934. მძიმე ლახტი ბარმანს[6]) დასკრა, ორნივ თუალნი წამოსცვივდეს,
მუზარადნი[7]) დაულეწნეს, ტვინი თმასა[8]) გაერივნეს,
შიგ ჩაიჭრა დამქარშიგან, ერთმანერთისა დაერივნეს,
და ვინცა დახუდა შესაბმელად, ჰკოცდა, სულნი დაელივნეს[9]).

1935. მობრუნდა და წამოვიდა ციხეს და მამულზედა,
ქუეყანანი გაათრთხილა, მოამკვრა ამაზედა[10]),
გასცა უხვად საომარი მან აბჯარი დამქარზედა,
და ყარან გვერცა[11]) აღარ ახლავს, ნავზარ ტირის ამაზედა.

1936. „ვარან აქა აღარ მოვა“, ერანელთა ესე[12]) ოქუიან,
ზოგნი დაეთხოვებოდეს[13]), ზოგნი მალვით წავიდიან,

1) 1505—სპილონი.

2) ა. ო.—ბარმან მიმართა, 428, 1505 და დად.—ბარამ.

3) ა. ო.—ვის მოგწყინა სიცოცხლე.

4) ა. ო.—ყუბათის.

5) ა. ო.—ბერძნული, დად.—ბერძული.

6) დად.—ბარამს

7) ა. ო.—მუზარათნი.

8) დად.—თმანი ტვინსა, 428 და 1505—თმაში გაერივნეს.

9) ა. ო., 428 და 1505—ჰოცდა, სული დაელივნეს, დად.—კოცან, სულნი დაელივნეს.

10) ასეა დად.-სეულში, 1505 და 428—ქუეყანანი გაამაგრე, მოაფრთხილე ამაზედა, ა. ო.—ქვეყანანი გაამაგრნა, მოაფრთხილნა ამაზედა.

11) დად. და 1505 გვერდსა.

12) 428—ასე თქუიან. [დეს.

13) ა. ო. და დად.—დაეთხოვებოდეს, 1505 და 428—დაეთხოვებო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაცა დღენი გამოვიდის¹), მას ლაშქარნი დაუმცრდიან,
და ვერცა ციხეს შეემწყუდიენეს, სისტანს წასვლა გაჰპირიან²).

1937*). ვისის უთხრეს³): „ყარან სადმე ლაშქარშიგან შეპყრულა,
მას მრავალი უკოცია, ველი⁴) სისხლით შეღებულა!"
მას სიკუდილი ბარმანისი გაუმჟღავნეს არა სრულა,
და ვისი მივა შესატყობად, ჯერედ⁵) ნავზარ არ წასულა.

1938. ნახა ლაშქარი კოცილი და დროშა წანაქცევია,
შვილი სისხლითა შესვრილი, მკუდარი თავ-დანამსხვრევია,
ზედა დაეცა, ტიროდა, ცრემლსა გლახ სისხლი რევია,
და ცხენსა დაკრა, მოჰქონდა სისხლშიგან მოთათრევია⁶).

1939. რა ავერასით შეიტყო, თითსა იკბინა კბილითა.
ვისსა უბრძანა: „გამაგრდე, ჰამს, სიკუდილისა შვილითა,
ვეფხი ვერ მოირჩეს ქავის შვილის ყარანის შუბითა⁷),
და შენგან წასვლა სჯობს, შვილისა სისხლი ეძიეთ დენითა!"

---

¹) დად.—გამოვიდეს.

²) დად.—და ერთს ციხესა შეეგაწყუდიენეს, ერანს წასვლა გაჰპირიან, 428—წასულა გაჰპირიან.

*) ამ ხანიდან დაწყებული ა. ო.-ს აკლია ათი ხანა. 1937—1946.

³) დად.—ვისს უამბეს.

⁴) 1505 №—ველნი.

⁵) 1505 და დად.—ჯერეთ, 428—ჯერედ.

⁶) ეს ხანა დად.-ხელში ამ სახით არის:

ნახა ნაკოცი ლაშქარი და დროშა წაქცეულია,
შვილი სისხლითა შესვრილი, მკუდარი ტვინ-დათხეულია,
ზედა დაეცა, ტიროდა ცრემლსა გლახ სისხლი რევია,
და ცხენსა დააკრა, მოჰქონდა, სისხლშიგა მოთრეულია.

⁷) ამ ხანის მე-2-ე და მე-3-ე ტაეპები დად.-ხელში ასე იკითხება:
ვისსა უთხრა: „გამაგრდე ჰამს თქუენის შვილის სიკუდილითა,
ვეფხი ვერა მოურჩების, ქავის შვილს ყარანს შუბითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1940. ვისიმ სპანი შეიყარნა სპარსეთისკენ წამოვიდა[1]),
მეორეს დღეს მტვერი ნახეს, ყარან სპარსეთსა მივიდა[2]),
თურქთ სპასალარი უძღვების, მან დროშა ნახა შავი და[3]),
და ყარან და მისნი ლაშქარნი წინ მიეგებნეს, წავიდა.

1941. რა რომ ვისმან ყარან ნახა, მასვე წამის გაუძახა:
„ჰგეია თესლო, ტახტ-გვირგვინი მიწასთანა გაგილახა[4]),
ზაულისტანს, ქჳაბულისტანს[5]), ყარნუჯამდი ჩუენი ახა,
და აწ შენ ვისით[6]) ზურგით იბრძვი, შენ გელმწიფე სადა ახა.

1942. ყარან უთხრა: ,,საწუთროზედ ჭკუდავი არვინ მორჩების:
არ შეიურვების, საწუთრო კაცსა არ გაუთავდების;
ეტლის საქმე აგრე, თქუენსა თავსაც გარდაკლდების[7]),
და მაგ საქმეს ყურსა ნუ უგდებ, ღ̃თის ბრძანება მგ მოჰკლდების[8]).

1943. მე ყარან ვარ, რა გავფიცხდე, პილო დამიდგების ვერა,
იგ ნახეა ომის დღესა, შენსა შვილსა უკავ მერა:
შენცა გიზამ იმ საქმესა, ჩემსა ნაკრავს უდგამ ვერა,
და მათ ლაშქართა მარჯუენით, მარცხნით ანათობდა მთვარე ვერა[9]).

---

1) დად.—ვისმან სპანი შეიყარნა, სპართ ქუეყანას წავიდია(?).
2) დად.—რა ყარან სპარსეთს მივიდა
3) და დროშა ნახა შავიდა.
4) დად.—გაილაკა.
5) ზაულის ქუაბულისტანამდი.
6) დად.—ვისის.
7) 1506 და 428—თქუენს თავსაც გარდაავლების.
8) დად.—და მაგ საქმეს ყურს არ მიუგდებ, რაც ღ̃თსა სწადს, იგ მოკლდების.
9) ეს ხანა დად.-სეულში ასე იკითხება:
მე ყარან ვარ, ომის დღესა შენსა შვილს უყავ, თქუი, მე რა:
იგ ნახეა, ომის დღესა, პილო ვერ დამიდგამს ვერა,
შენცა იმ საქმესა გიზამ, ჩემს ნაკრავს დაუდგამ ვერა,
და მარჯვენითა და მარცხენით ლაშქრით მზე ნათობდა ვერა.

1944. შეიბნეს. სისხლისა ღვარსა[1]) ცხენ-კაცი მოჰქონდა ვითა!
სჭათ თავი ასრე ცვიოდა[2]), ზაფხულის ფურცელი ვითა[3]).
ანაზდად[4]) ყარან მიმართა ვისის მძიმითა ლახტითა[5]),
და ვისიმ ვეღარა დაუდგა, ფიცხლა გაექცა ცხენითა.

1945. გმირი ყარან და ლაშქარი ვისის[6]) უკანა წაუდგეს,
მრავალი სახელ-დებული მათის კელითა დაკოცეს[7]),
ბედ-მლაშე, ქედ-უკუღმართი იგ თურანელნი გაიქცეს,
და ვისი და სხუა თურანელნი[8]) აფრასიობს წინ მივიდეს.

1946. შელამდა. ნავზარ გაპარვით წავიდა, აცაიყარნეს,
უკანა თურქნი გაუდგეს[9]), შეიტყუეს, რომ გაიპარნეს.
წინ აფრასიობ ლაშქრით უთქს, და შუაზედ შეიყარნეს[10]).
და ისრისა წვიმა დაასხეს, თქუეს, ვერა გაცაიხარნეს[11]).

1947. კრმალ-აფთი[12]) გამოიწვადეს, დაკაზმულია ფარითა,
ლახტითა სცემდეს, იზახდეს[13]): „ჰკარ, მოჰკალ, შეიპყარითა!“
ცხენთა კვივილი გახშირდა, ველნი აივსო მკუდარითა,
და ორგნითვე ბევრი იკოცა; თურქთათვის მზე ჩანს დარითა.

---

1) დად.—რუსა.
2) 428 №—სცვიოდა.
3) 428 №—ფურცელსავითა.
4) 428 და 1505 №№ ანაზდათ, დად. ანაზდა.
5) ლახტი, იხ. ნასესხ. სიტყვები.
6) დად.—ვისსა.
7) დად.—მათის კელითა დაიკოცნეს, 1505 №—ხ-ნით.
8) ასეა1505 და 428 №№-ებში, დად.—და ვისი და თურანელნი—ლექსთ-წყობას ღალატობს.
9) დად.—წაიყარნენ.
10) დად.—წინ აფრასიობ ლაშქართა უთქს, შუა შემოეყარნეს.
11) დად.—თქუეს, ამათ ვერ გაიხარნეს.
12) ა. ო.—კმალ აფთარნი, იხ. ლექს.
13) დად. და 428 №—იძახდეს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1948. გავიტანდეთ ნაომარი მათი, გვანდა აღსასრულსა:
მზისა-მთვარი აღარა ჩანს, დაებნელა ორთქლის[1]) სულსა,
ვერა ვხედავთ ერთმანერთსა, გვიდამებდა მტვერი გულსა[2]),
და მიწა სისხლსა შეედება, ჰგავს სულა გაწითლებულსა[3]).

1949. ერანელნი გულ-მესისხლედ იბრძოდეს და სისხლსა ღვრიდეს,
თითოს მიხუდის ასი კაცი, ერანელთა ჩამოჰკრიდეს,
ვერ დაუდგეს გასაქცევლად, გაემართნეს გზასა, გლიდეს,
და ჩამოყარეს დიდებულნი, ნავზარს ჴელსა შეუპყრიდეს.

1950. წესია ამა სოფლისა ხან-გრძლად არავის გაჰყუების,
გარდუბრუნდების საწუთრო, კაცი ანაზდად წაგდების,
ნაომართსა მოუთქს[4]) აღმართი, ლხინსა ტირილი დახუდების,
და ქონება-საჭურჭლისაგან თანა არავის წაჰყუების[5]).

1951. რა მობრუნდეს თურანელნი, ერანელნი ტყუედ მოყუანდეს[6]),
აფრასიაბს წინ მისხნეს, მკარ-დაკრულთა მიიყუანდეს.
ყარან ახლდა, შინათ მოვა, მისნი სპანი თანა ყუანდეს,
და მგელი ვითა, შეერივა[7]), თურანელნი თხათა[8]) გვანდეს.

1952. ვისიმ[9]) უთხრა: „ცუდად იბრძვი, ერანია დამჯობილი,
ნავზარ ჩვენ გვყავს მკარ-შეკრული, თავადები შეპყრობილი"[10]).

---

[1]) დად.—ორთქლსა, სულსა.

[2]) დად.—ვერა ხედვენ ერთმანერთსა, უღამებდა მტვერი გულსა.

[3]) ა. ო.—მიწა სულად შეედება, გავს სისხლით გაწითლებულსა, დად.—და მიწა სისხლით გაიწითლა, გავს მინდორი შელებულსა.

[4]) ა. ო. და დად.—მოუთქს, 428 და 1505 №№—მოაქვს.

[5]) ა. ო.—თანა არავის რა გაჰყვების, დად.—ჩაჰყუების.

[6]) დად.—რა მობრუნდეს, ერანელნი თურანელთა ტყვედ მოყუანდეს.

[7]) დად.—შაერივა, 1505 №—შეერია.

[8]) 1505 და 428 №№—თხასა.

[9]) დად.—ვისიმ, 428—ვისმან.

[10]) ა. ო., 1505 და 428 №№—ნავზარ ჩვენ გვყავს შეპყრობილი, ერანელნი მკარ-დაკრულნი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ესე ესმა, სხუა ყუელაი[1]) ნახა მუნა[2]) დაკოცილი,
და თურქთა ფრენდა, ლომი ვითა[3]), უზებარი[4])—ალვა-ზრდილი.

1953. დაფრიწა და შიგ კავარდის, დახტით მოკლის, დახუდის ვინცა,
აფრასიაბ, ტახტ-გვირგვინი ერანელთა ჰქონდა ვისცა;
მოკრიფა და ჯორ-აქლემი გაუგზავნა ფეშანგს, მისცა,
და ნავზარ, ნაცულად ბარმანისა[5]), მოსაკლავად ვისის[6]) მისცა.

1954. ათას-ორასი თავადი კელთა ჰყავს ერანელია,
შიშველდა[7]) მოასხმევინა, დაკრული ჰქონდა[8]) კელია,
ჯალადთა[9]) მისცა:—„დაჰკოცეთ,—აწ სისხლი დასაღურელია,
და ფეშანგს მივართვათ[10]), მანცა[11]) სცნას[12]), ძე ჩემი რისა მქნე-
[ლია!“

1955. მათ ითხოვეს ზენაარი[13]), მუკლ-დაყრილნი შეეხვეწნეს[14]):
„ღ˝თან მოგცა გამარჯვება, ჩუენ კლიტენი დაგვეღეწნეს!
პატრონი გვყუა, ვახლდით მასა, ბრძანებითა მათ შეგვედეწნეს[15]),
და ტახტი დაგრჩა, ვართ მონანი, მტერნი[16]) ყურსით კარდვე-
[ხუეწნეს.

[1]) დად.—ყოველი.
[2]) დად.—მუნვე.
[3]) დად.—ვითა ლომი.
[4]) ა. თ.—უხანბარი, 428 №—უხებარი.
[5]) დად.—ბარმანისთვის, ა. თ.—ბარმანისა.
[6]) 428—ვისსა.
[7]) დად.—შიშველნი.
[8]) დად.—ჰქონდათ.
[9]) დად.—ჯალათთა; ჯალათი არაბ.-სპარ.—იხ. ლექს
[10]) დად.—მივართვათ, 428 №—მიმართვით.
[11]) 1505 და 428—მაინცა(?!).
[12]) დად.—ცნას.
[13]) დად.—მათ ითხოვეს ზენაარი.
[14]) 1505 და 428—მუხლნი წინა მიუყარნეს.
[15]) დად.—პატრონი გვყავს, ვჭალით იმას, ბრძანებითა მან შევე-ლეწნეს, ა. თ.—პატრონი გვყვა, ვახლდით მასა, ბრძანებითა მათ შე-[გვლეწნეს.
[16]) დად.—მტერი.

1956. ზედა ალზვარდ[1]) შემოესწრა, ავრასიობს მოახსენა:
„ერანელნი დიდებულნი ამათ[2]) მეტი დაჰკოცეხა,
შემოქმედსა ეწყინების, ამათს[3]) სისხლსა დაღური შეხა,
და სხუა ვინდა ჰყავს, სამატრონო[4]) ტახტ-გვირგვინი დაგურჩა
[ჩუენა.

1957. მე დაჭედილნი მიბოძენ[5]), სარავს დავაბათ ყელად,
სისტან-ზაული ავიღოთ, წინ მოგიყენო ტყუეულად[6]),
თუ შემოგფიცონ, ნუ დაჰკოცთ, გმსახურონ შენ[7]) მონეულად,
და თუ რა დაშავდეს ამათა[8]), მე გიზღო ათასეულად!"

1958. მოუსმინა ძმასა ალზვარდს[9]), ერანელნი მიაბარა[10]),
თან ლაშქარნი წაატანა, სარახსს წიგნი მიუწერა[11]):
„ბორკილები შეუყარეთ, არამცა ვინ გაეპარა[12]),
და ჩუენი საქმე ავად მოხდეს, მამულითა გაგვაქარა!"[13])

1959. ხაზარან, სიამ დაჰკაზმნეს[14]), თან ლაშქარი წაატანა[15]),
ქაბულისტანს[16]) შემოადგეს, მერაბ ძღვენი გაუგზავნა,

---

1) ა. ო.—ალზივარდ, დად.—ალზვართ.

2) 1505 და 428 №№—ამის მეტი.

3) დად.—ამათ.

4) დად —საბატონო.

5) დად.—მე დაჭერილნი მიბოძენ, ა. ო.—მე დაჭედილი მიბოძენ, სარას დავაბამ ყველად(?), ა. ო.—მიბოძე.

6) ა. ო.—სისტან-ზაულ ამოვილოთ, წინ მოგიყენო ტყუილად. დად.—სისტან ზაული აილე, წინ მოგიყენნე ტყუეულად.

7) დად.—თქუენ.

8) დად.—ამითა, 1505 და 428 №№—ამათი.

9) ა. ო.—ალზვარდს, დად.—ალზვართს.

10) დად.—მიაბარნა.

11) ა. ო.—სარახსს წიგნი მიუწერა, დად.—სარავს წიგნი მიუწერნა.

12) დად.—გაგეპარნა.

13) დად.—გაგაქარნა.

14) დად.—შეეკაზმეს, 1505 №—დააკაზმეს(?), ა. ო.—ხაზარან-ზიამ [დაჰკაზმნეს.

15) დად.—თან ლაშქარნი წაიტანეს.

16) 1505 №—ქაბულისტანს—უფრო სწორია.

რაცა მათი სანდომია, მან სიტურფანი შეუთვალნა,
და გამარჯვება მიულოცა, თავი საყმოდ დაათვალნა.

1960. საილათოდ ატყუებდა[1]), მოითხოვა მათგან ზავი:
„მის დიდისა კელ-მწიფისა ვარ ზაქის ნათესავი,
ჩემი არის ინდოეთი, ვერ წამიღონ საყმოდ თავი,
და ქაბულისტანს მისთვის ვდგავარ, მოგახსენო, თუ ვსცნა ავი[2]).

1961. მანუჩარის მამისაგან თავს ვერსად გამოვეყობდია[3]),
ფეშანგს წინ ძღვენი გავგზავნე, ბელაქსა შევამკობდია[4]),
ფიცი მიბოძონ, მოვიდე, წინაშე თქუენსა ვჰყმობდია[5]),
და მე ზაულელნი არ მჩანან[6]), თვით ოდენ დავამკობდია*).“

1962. ძღვენი ნახეს ამ ამბავითა, სიამ-ყარანს[7]) გაეხარნეს,
მერაბისა[8]) დაიჯერეს, მასვე წამსა აეყარნეს,
მათ მიმართეს ზაულისტანს, ზაალს ზედა[9]) შეიყარნეს,
და ახლად მამა მოჰკლდომოდა, ძლივ მიწანი[10]) მიეყარნეს.

---

[1]) 1505 №—ატყუებდა.

[2]) ეს ხანა აკლია 428 № ხელ-ნაწერს, ა. ო.—ში კი ამ სახით არის:
საილეთოდ ატყუევბდა, მოითხოვა მათგან ზავი,
მის დიდისა კემწიფისა ვარ ზაქიანთ ნათესავი,
ჩემი არის ინდოეთი, ვერ წამიღონ საყმოდ თავი,
და ქობულისტანს მისთვის ვდგავარ, მოგახსენო, თუ ვინ ავი.

[3]) დად.—თავს ვერასად გამოვეყობდი, ა. ო.—თავსა ვერსით გამოვჰყოფდი.

[4]) დად.—მე ბელაქსა შევამკობდი, ა. ო.—არდამანსა შევამკობდი.

[5]) ა. ო.—ფიცი მიბოძე, მოვიდე, წინაშენ თქვენსა ვხმობდია, დად.—ვყმობდია.

*) 428 №—თავს ვერსად გამოჰყობდია.

[6]) ა. ო.—არა მჩანს.

[7]) ა. ო.—ძღვენი ნახა, ამ ამბვითა სიამ-ყარანს გაეხარნეს, დად.—სიავ-შაამს გაეხარნეს.

[8]) დად.—მერაბისგან.

[9]) 1505 და 428 № №—ზაალზედა.

[10]) დად.—ძლივად მიწა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1963. მერაბ წიგნი მიუწერა ზაალს გულის ტკივილითა:
„ფალავანო, საწუთრომან ჩუენ აგვავსნა[1]) ტირილითა!
შავი ეტლი გარდაბრუნდა, ერანელთზედ ქილილითა[2]),
და აფრასიაბ ამოსწყვიტა, მარტო მე და შენ ოდენ გვდითა“.

1964. მათ აფრასიაბ მოუკლა, სისხლი დასთხივნა[3]) სადინო,
მოკლეს ნავზარ და თავადნი, თუ ვინმე იყო საჩინო,
ცოცხალნი სარავს დაჭედა, მათი დახსნაა საჭირო,
და გარ მოხვევიან ლაშქარნი, ტახტი ცუდად დგას სატირო[4]).

1965. სწვავენ, ატუშავებენ და ჰკლავენ, ამა წესით არიან,
სისტანს მოვიდა ლაშქარი.—გლოვაც აღარა გვცალიან!—
ჩუენ ასრე ყოფნა არ გვარგებს, ვიტირით,—მათ უხარიან,
და მო, ერთად გამოვარჩიოთ, ჯერ სარავს მრთელნი[5]) არიან.

1966. „წიგნი მიართვი!“—უბრძა მონასა, „ფიცხლავ მიდიოდა!“[6])
რაც იცი, ყველა უამბე, იარე, მიდი, გმირობდა,
ხამის ნუ სდგახარ, წამოდი, საქმე გვქნათ გასაპირობდა.“
და ზაალს ეწყინა უსახოდ, სისხლისა ცრემლი სდიოდა[7]).

1967. თქუა თუ: „უხაროვ სოფელო, მიუნდობელო, უქცეო,
გულმწიფეთა და თავადთა რა ადრე პირსა უქცეო!

---

[1]) დად.—აღგვავსნა, ა. ო.—აგვავსო.

[2]) დად.—ფილილითა, 1505 №—ქილილითა, ა. ო.—შავი ეტლი გამობრუნდა ერანზედა კივილითა.

[3]) დად.—დახსთხია(?), ა. ო.—მათ აფრასიობ მიუკლა, სისხლი დასთხივა სადინო.

[4]) დად.—ცოცხალნი სარავს გაგზავნნა, მათი დაჴსნა არს საჭირო.
და გარ მოსდგომიან ქალაქთა ტახტი ცუდად დგა საჭირო,
ა. ო.—ცოცხალნი სარახსს დაჭედა, მათი დახსნა საჭიროონო(?!),
428 №—ცოცხალი სრასა დაჭედა, მათი დახსნაა საჭირო.

[5]) 1505 და 428 №№—მთელნი.

[6]) დად.—წიგნი უბრძა მონასა,—„ფიცხლავ მიართვი, მიდიოდა.“

[7]) დად.—სისხლის ცრემლითა სტიროდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რად არ გრცხვენიან, მიწაო, მთლით, რად მწვანობ, უქცეო!
და ნავზარის სისხლით მორწყულხარ, ნუ დალური, ნუ დაუქცეო[1]).

1968. დღეის იქით[2]) ლხინთა ნაცულად მოვიკაზმით[3]) ჭირთა რადი[4]),
ტახტად ცხენი, ჭიქად კრმალი[5]), გვირგვინია[6]) მუზარადი,
ვქებნით სისხლი ნავზარისი[7]), ერანელთა დაჭკნა ვარდი,
და ნაცულად მოვჭკლა ავრასიაბ, ქარმან, სიამ, თურქი, მრადი[8]).

1969. მასვე წამს ჯავრიანი სისტანს ქალაქს წამოვიდა,
კარეთ[9]) მყოფთა ვერ შეიტყვეს; ღამით ციხეს შემოვიდა,
მერამ წინად გაეგება, ბრძანებს: „ახლად მზე მოვიდა!“
და ღ´თითა[10]) ჭირი გაადვილდა, ჩვენთა მტერთა დღე მოვიდა.

1970. მშვიდდი ადით ზაბულისტან, ცეცხლნი[11]) სწვენ ნავზარისანი.
ავრასიაბის თვალთა ოვითი შესტყორცნეს[12]) ისარნი,

---

1) დად.-სეულში ეს ხანა ამ სახით არის:
თქვა: „უხანოო სოფელო, მოუნდობელო, უქცეო,
კელ-მწიფეთა და თავადთა, რა ადრე პირსა უქცეო,
რად არ გრცხვენიან, მიწაო, მთლით, რად მწვანობ, უქცეო,
და ნავზარის სისხლით მორწყულხარ, ნუ დალვრი, რად არ უქცეო.

2) ა. ო.—დღეის უკან.

3) დად.—მოვიმზადოთ.

4) რადი, იხ. ლექსიკონი.

5) 1505 და 428 №№—კმალი.

6) დად.—და გვირგვინად.

7) დად.—ვქებნთ სისხლი ნავზარისა, 428 №—ვსძებნთ.

8) დად.—მრუდი.

9) დად.—გარე მყოფთა.

10) ა. ო. და 428 №—მღთითა, 1505 №—მღვთითა.

11) დად.—ცრემლნი, 1505 და 428 №—ცეცხლი.

12) დად.—შესტყორცა ისარი.

სიამ, ხაზარანს და კულბადს, შემასანს—თავი ისარნი[1]),
და სისრულე ნახეს ისრისა, ზაალს აქებდეს ისარნი[2]).

1971. ზაალ ეკაზმის აბჯრითა[3]), მალვით არ განაცხადია,
ნარგისტანისა ცხენსა ზის, ეხურა მუზარადია,
ლაშქართა შიგან ჩაიჭრა, ხაზარანს ვეძებ, თქუა, დია[4]),
და ფრეწდა და ჭკოლდა ლაშქარსა,—კანჯარსა ლომი ხვადია[5]).

1972. ლაშქართა შიგან ზახალი შეიქნა, ატყდა მტვერია,
ხაზარანს ზედა მიუკდა, ვით ქარი, მონაბერია,
მარცხნით კრმალი ჰკრა ზალდასტანს, ბეგთარი[6]) შესაფერია,
და ბანდი[7]) ჩასჭრა და ჩასცვივდა ნაკაზმი დანაფერია.

1973. ქალაქადვე შემობრუნდა, ზაალდასტან მოიძახდა,
ჰკრის, კაფრიწის, ჩამოაგდის, წინა რაცა თურქი დახუდა.
„სხუა ბაბრაბი გამოსცვალდე!“—ციხით მერაბ გარდმოსძახდა.
და დაუჯერა ნაომარმა, წყნარად ცხენით გარდამოხდა.

1974. მოისვენა[8]) და ჩაიცვა ჰაზის ბაბრაბიანი,
აქაო დიომ-გული, სვე-სრული, მერაბ ეკაზმის ჭკვიანი[9]),

---

[1]) დად.—ისარი.

[2]) ამ ჩანას ა. ო.-ში მისდევს შემდეგი ჩანა, რომელიც ჩანართი უნდა იყოს:

შეშინდეს ფიცხლათ სახეთა ზედა დაიფარეს ფარები,
საამის ისარს ესე სჯობს, შუბს უდრის დასადარები,
ზალდასტან სითმე მოვიდა, მეფეთა მოსაკმარები,
და შოიმ შეჰფიცა ხაზარანს: „უცილოდ გავიპარები!“

[3]) დად.—ზაალ შეჰკაზმა აბჯართა(?).

[4]) დად.—ხაზარს ეძებდა, თქვა დია.

[5]) აქაც დად.-ხელში, 1505 და 428 №№—კანჯრისა ლომი ხვადია.

[6]) იხ. ლექს.

[7]) ბანდი, იხ. ლექს.

[8]) ა. ო.—მოიყვანა და ჩაიცვა.

[9]) დად.—ჭკუიანი.

მათნი თავადნი—უშუდანი მეომარნი და ხკიანი[1]),
და რაზმი აწყუეს[2]) და მიმართეს, მიუხდეს[3]) დარაკიანი.

1975. მოვრეწყლთა ლომთა მიმართეს, სპა-ჯარი ახლდა ქუელია[4]),
დაიწყვდეს და ჩაცვივდეს,—კრდმები სისხლის მღვრელია[5]),—
სისხლის ღვარი ადინეს, წითლად შეღებეს ველია,
და ზაალ იძახდა: „ხაზარან, დამალვა რა სახელია?!“[6])

1976. კაფად იძახდა: „გამოდი, ვინ ხარ ომისა მძებნელი!
გულდოვანთ ომი გიჩუენო, მე გაგითენო დღე ბნელი,
ხაზარან მგზავრი ვერ ნახეთ, წავიდეს გზათა მტკეპნელი,
და მერმე იბრძოდა ლომ-გული, მტერთა ლახტითა მფშუნეტე-
[დი!“[7]).

1977. დასტან ნახა რა ხაზარან, დაუძახა: „თურქო, რია!“
მუზარადსა ლახტი დასკრა, ტვინი იმასა გაურია,
ცხენიდამ ჩამოვარდა[8]), თავი სრულად დაუმტვრია,
და თურქთა მოსტყდა ზურგის მძივი[9]), რა იგ ნახეს მომკუდარია.

1978. ზაულისტან-ქუაბულელნი[10]) მოერივნეს ახლად მტერთა[11]),
მათ მომართუეს[12]) აფრასიობს, ფახტევდიან ვითა მტუერთა,

---

[1]) 1506 და 428 №№—ჭკვიანი, ა. ო.—გულ-კლდიანი—ლექსთ-წყობას ღალატობს.

[2]) დად.—ააწყუეს.

[3]) დად.—იბრძოდეს.

[4]) ა. ო., 1506 და 428 №№—ქვეითია—ლექსთ-წყობას ღალატობს

[5]) დად.—მსმელია.

[6]) დად.—იძახდა: „ხაზარან, გამოჩნდი, რა სახელია“.

[7]) დად.—მტერთა ლახვართა მსობელი.

[8]) დად.—ცხენისაგან ჩამოაგდო, ა. ო.—ცხენისაგან ჩამოვარდა.

[9]) დად.—ზურგის ძვალი.

[10]) 428 №—ზაალდასტან-ქუაბულელნი(?).

[11]) ა. ო.—ა. ო. ში მხოლოობითს რიცხვშია ეს ტაეპის დამაბოლოებელი ნათესაობითს ბრუნვაში მყოფი სიტყვები ოთხივე ტაეპის ბოლოში:—მტერსა,—მტვერსა,—ველსა,—კელსა.

[12]) დად.—მომართეს.

მიჰკოცდეს და ჩამოჰყრიდეს, მიდებევდეს წითლად ველთა,
და ზაალ, მერაბ იძახიან, იკმარებენ კარგად კელთა[1]).

1979. ღამას ორ ნაწილამდის მისდევდეს[2]) გალაღებულნი,
მთვარე ჩავიდა, მობრუნდეს მორჭმულნი გამარჯვებულნი,
საჴელით სარგებლიანნი, შავებით[3]) ატავსებულნი,
და გზა-გზა ჰკრეფდიან აბჯარსა, ჰპოიან[4]) გათკრებულნი.

1980. რა მოვიდეს სადგომზედა, ბარგი ჰყრის ხარგაჲსა,
კარვები და ჯორ-აქლემი, ტან-საცმელი სანამესა,
კმა მისვლიყო[5]) ერანელთა, მოვა, ყივის გოსტამესა,
და გამარჯვება მიულოცეს ხარან[6]), ყარან, ქიშვად, ტუსი.

1981. ამაზედა სარაველთა აღზვარდს[7]) წიგნი მიუწერნეს:
„ზაალდასტან ხაზარ მოკლა, საჯადარნი მოამტვერნეს,
დიმი შამას გარდეხვეწნეს[8]), ერანელნი შეიყარნეს,
და ჩვენ მოგვიკლენ, გვემინან, ამ ტყვეთათვის თავნი არნეს.“

1982. აღზვართ შესთვალა: „ვიწყვები მაგ პატიმართა ბრალითა,
ზაალს აცნობეთ, ქვეშ-ქვეშე წიგნითა იდუმალითა,
ზედა მოგვეკლენ ლაშქრითა[9]), ვითა წაგვისხმენ[10]) ძალითა,
და მერმე მოდით და გვაცნობეთ ფერითა დია მკრთალითა!“

---

[1]) დად.—დაკოცეს და ჩამოყარეს, მიდებიდენ წითლად ველთა,
და ჩაალ, მერაბ იძახდიან, იკმარებდენ კარგად კელთა.
[2]) დად.—მიზდევდეს.
[3]) 1505 და 428 №№ მოვედით აცავსებულნი.
[4]) დად.—პოეიან.
[5]) დად.—მისვლიყო, 428 №—მისულიყო (ჟ-ნით).
[6]) დად.—ხარად.
[7]) დად.—ალზვართს.
[8]) დად.—გარდეხვეწა.
[9]) დად.—ზედა მოგვეკლენ ლაშქართა.
[10]) დად.—ვითამ გაგვისხამს ძალითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1983. მოეწონა გამორჩევა სარაველთა, აღზვართს აგნეს,
ჩვამიადად შეინახეს, მათ არავის გაუმჟღავნეს[1]),
ერთი კაცი გონიერი ზაალს, წიგნი გაუგზავნეს,
და გამორჩევა დაავედრეს, გაპარული გაათავნეს[2]).

1984. რა გაგზავნილი მივიდა, ზაალდასტანს ეთაყვანა,
თუ სთქუა, განათლდა მთვარულად, მან პირი მოივანა,
შეეკაზმა და წავიდა, თან სპანი წაიტანა,
და ვით მოძულენი, მოუკლეს, მათ სიტყუა გააგონა.

1985. სარაველთა[3]) გამოასხეს მუნ ტყუეები დამიმღული,
პატიმრობით დაჭკნებილნი, მიჯირვებით მკარ-დაკრული;
ნახა ნავზარ, მოეკონა, აუდუღდა ზაალს გული,
და მათ დარჩომა მიულოცა, მოიხსენა მკუდართა სული.

1986. ცხენების შესხდეს, გზა გრძელი წამოვლეს ზაალდასტანისა,
მოვიდეს, მისცეს უფლისა ქუდი, საცმელი ტანისა,
ვისცა ფერობდა, გვირგვინი დასდვა[4]) სავლის ტანისა,
და ერანელთ ვალი დაიდვეს ზაალდასტან პილატანისა[5]).

აქა ერანელთ საკელ-მწიფო კაცს მეძნა დაუწყეს და არჩევდეს.

1987. აქ შეექნა გამორჩევა ერანელთა პატრონისა,
ტუსი თქუეს, და ტუმაზპეც[6]) იყო ნათესავი ფერიდონისა,

---

[1]) 1505 და 428 №№—გაუმჟღავნეს მათ არვინ ეს.

[2]) დად.—და გაპირული დაავედრეს, გამორჩევა გააავნეს.

[3]) დად.—სრაველზედა, ა. ო.—სარახსელთა(?).

[4]) 1505 №—დაადვა, დად.—სარაველთა, ა. ო.—...ტყვეები.

[5]) ამ ხანის შემდეგი სტროფი, რომელიც სხვა ხელ-ნაწერებშია, ა. ო.-ს აკლია.

[6]) 428 №—ტუმბურც, 1505 №—ტუმბულც, დად.—ტუმაზპ.

ოთხმოცისა წლისა იყო, ღ̃თის მოშიში, მქნელი ჭკვისა,
და მოიყვანეს, იგ დალოცეს სახელმწიფოდ ერანისა.

1988. ამაზედა აფრასიაბ აღზვართისთვის გაგულისდა,
ძმასა უთხრა: „ყუელა შენ ჰქენ, სხუას ვაბრალო ესე გასდა?!
არ დამეხსენ,—დამეკოტა თურისა და სალიმისდა[1]),
და მათი სისხლი დამედვარა, შენთვის დანა გულსა მიცდა.

1989. მტერი ოდეს მოვიხედე, დამრჩა, გულარ მამერივა[2]),
შეწირვებით გულის წასვლა ჩემი ლხინად წამერივა[3]),
არ დავკოცე, მას ვინანი, სული მათი დამელივა[4]),
და თერიაყსა[5]) მოსაკლავად აღზვარდის ზარი[6]) გაერივა[7]).

1990. „ვის ასმია უმრავლესი“,—აღზვართ ეგრე უპასუხა:—
„დღეს რომ მოსწყდა ერანელი, მკარ-დაკრულთა[8]) დაჰკოცნულა,
ჯერ ჯეონი ძოწსავე ჰკავს, საწუთროა ეკალ-მუხა,
და ნავზარ დაჭკალ ცხვარივითა, ღ̃თისა უმძიმს აქა, უხა![9])

---

[1]) 428 და 1505 №№—დამეკოცა, თუ რისხვითა გესლი მისდა(?), დად.—არ დამეხსენ დამეკოცა თურისა და სალიმისდა(?); ა. ო.—დამეხოცნეს.

[2]) დად.—მომერივა.

[3]) დად.—წამერია.

[4]) დად.—დამელია.

[5]) თერიაყი (არაბ.-სპ. ترياق)—იხ. ლექსიკ.

[6]) ზარი, იხ. ლექსიკ.

[7]) დად.—გამირივა.

[8]) 1505 და 428 №№—მკარ-დაკრულსა.

[9]) ეს ხანა დად.-სეულს ხელნაწერში ასე იკითხება:
„ვის ასმია უმართლესი“, აღზვართ ეგრე მოახსენა:
დღეს რომ მოსწყდა ერანელნი, მკარ-დაკრულთა დაკოც შენა,
ჯერ ჯეონი ძოწსავე ჰკავს, მიწა სისხლით მოასველა,
და ნავზარ დაჭკალ ცხვარივითა, შენმან სულმან ვით ისენა?!

1991. კბლ-ფურც-დაკრულის თავებს[1]) დასწრიდი, ზროხათა ვითა[2]),
ღ˜თის შიში დაგვიწყებია, ნუ ხარ ცნობითა[3]) ავითა,
მას საუკუნოს ცეცხლითა სრულ დაგწვავს[4]) სადაგავითა,
და რის გაგიკითხოს[5]) უფალმან, პასუხსა გასცემდი ვითა?!"

1992. გაგულისდა აფრასიობ, კბილით კარცი მოაჴჩა[6]),
ვითა ბნელს ჯოჯოხეთს, პირით[7]) კუამლი აღმოაჴჩა,
ჯავრით თუალნი დაუბნელდეს[8]), ბასრი კრმალი ამოაჴჩა[9]),
და წამოხტა[10]) და ძმასა დაჰკრა, თავი ორად გაუჴჩა.

1993. თურანელთაცა ეწყინა, იწამა ერანისათვის *),
ზაალ და მერაბ ჩიოდეს, აღზევრთ მოუკლავს[11]) რისათვის?!
დევის ნაშობმან ძმა მოკლა ჩუენთვის მართლის[12]) თქმისათვის,
და ჩუენ გუმართებს ძებნა სისხლის სანაცვლოდ ნავზარისათვის.

1994. ტუმაზპს[13]) წინა შეიყარნეს ერანელნი, ვინცა დირს,
ქაიანთ-დროშა[14]), ქოს-ნაღარა, პილის აბმენ ყურით სტვირს[15]),

---

[1]) 1505 და 428 №№—თავადთა.
[2]) 1505 და 428 №№—ზროხასავითა, დად.—ძროხა თავითა.
[3]) დად.—საქმითა.
[4]) 1505 და 428 №№—სულ დაგვწვავს.
[5]) დად.—და რა გაგიკითხავს უფალი პასუხსა გასცემ რა ვითა.
[6]) 1505 და 428 №№—მოიხლიჩა.
[7]) კბილით კუამლი ალმოხლიჩა(?).
[8]) დად.—დაუბნელდა.
[9]) 1505 და 428 №№—ბასრი ხმალი ამოხჩა.
[10]) დად.—წამოხლტა, 428 №—წამოხტა... გაუხჩა.
*) ა. თ.—თურანელთაცა მწვეთ იწყინეს, ეწამა ერანისათვის.
[11]) დად.—მოკუდაო, 1505, 428 და ა. თ.—მოუკლავს.
[12]) დად.—ჩუენისა მართლის, ა. თ.—ჩვენისა მართლის.
[13]) 1505 №—ტუმბუზს, 428 №—ტუბუზს, დად.—ტუმაზპს.
[14]) 1505 და 428 №№—ქაინ-დროშა.
[15]) 1505 და 428 №№—ყურო სტვირსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბარგ-ბარგები წაიტანეს, ფარსის ქალაქს მიდგეს ძირსა,
და ყარაული გაიყენეს, თურქთა უდგა შორის-შორსა.

1995. გვალვიდა და მზისა სიცხე შორსა ქვასა გაუპობდა[1]),
ცვარი წვიმა არ მოვიდა, მოლ-ბალახსა არ ალბობდა,
ნაყოფარ მოკუდა. მასუკანით[2]) მათ შიმშილი დაამკობდა,
და ღვინო ველარ იშოვნიან[3]), პური ძვირობს, უპურობდა.

1996. დიდი სიცხე და შიმშილი[4]) ყველასა მისწორდებოდა,
ხესა ხრწნდიან ცხენები, კბილები გარდასცვივდებოდა,
ცხენისა კორცი ვეცხლითანა[5]) წონად არ იშოვებოდა[6]),
და სალს კლდესა გვანდეს, ექუს თუესა ძვრა ყოლე არ ეტყობოდა[7]).

1997. ჰკადრა ტუმაზმ[8]) მოციქული აფრასიობს[9]) სიტყუა-მძლია:
„უსამართლოდ აგის ქნასა, ჩანს, რაზომი შეუძლია[10]),
ცა გამკმარა, მიწაზედან მოლსა ძირი დალევია[11]),
და შიმშილით მიჭირვებით შენ ლაშქარი დაგდევია[12]).

1998. აწ გავიყარნეთ, სამტერო[13]) კრმალი[14]) ორთავე ჩავაგოთ,
დასწყნარდეს ძველი მტერობა, ფიცით ზავი ავაგოთ.

---

[1]) სიპსა ქუასა გააპობდა, ა. ო.—გავველიდა მზისა სიცხე სიპსა [ქვასა გააპობდა.
[2]) 482 №—მასუკანის.
[3]) დად.—იშოვიან.
[4]) ა. ო.—დიდის სიცხით და შიმშილით ყველასა მისჭირდებოდა.
[5]) 428 და 1505 №№—ვერცხლთანა.
[6]) ა. ო.—ცხენისა კორცი ვერცხლისა წონით აღარც ის იშოებოდა, დად.—წონად არ იშოვებოდა, 1505 №—წინად(?) არ იშოებოდა.
[7]) დად.—ექუს თვემდი ძვრა ყოლე არ ეტყობოდა.
[8]) 1505 და 428 №№—ტუმან, დად.—ტუმაზ, ა. ო.—ტუმბაზ.
[9]) დად. და ა. ო.—აფრასიაბს სიტყვა-მძლეა, 1505 და 428—აფრასიობ.
[10]) დად.—უსამართლოდ ცოდვის ქნასა ჩვენს რაზომი შევძლია.
[11]) დად.—მოლსა ძირი დაელია.
[12]) დად.—დაგდელია.
[13]) დად.—სამტეროდ, ა. ო.—სამტეროდ კმალი.
[14]) 428 და 1505 №№—ხმალი.

გაყოფით გვიჩანს სამზღვარი, თავის-თავისა გავაგოთ[1]),
და დავსჯერდეთ, შვებით დაწყნარდეს, თურა-სალამი დავაქოთ.

1999. ერთი კაცი აღარსაით მოციქული გაუგზავნეს,
საუბარნი გააგონეს ერთმანერთსა, დაუზავნეს[2]),
ქვეყანანი გაასწორნეს, ერთმანერთსა არა ავნეს[3]),
და ერთმანერთსა წიგნი მისცეს, შინასაკენ[4]) თავნი არნეს.

2000. ტუმაზა[5]) კელ-მწიფე ტახტზედან დაჯდა და მოისვენამან,
ღ~თის მოშიში და მოწყალე, მისი ძლევა თქვას ენამან[6]),
მომართულს კარგთა ნავლითა, და მოისვენა გული მან,
და დაწყნარა ყოველი ქვეყანა მაშინ კეთილთა დღენამან.

2001. მაშინ მომართა ყველამან, ვინცა წასული არით,
აშენდა ყოველი ქვეყანა,— ტუმაზა მოწყალე არით.—
ღ~თსა ესვიდა ლოცვითა, გადიდდა სიმდიდრით,
და დასწყნარდა ყოველი ქვეყანა, მგელთანა სძოვდა ცხვარით.

2002. რა აღარსაით მივიდა, ფეშანგ უწერების დიათ:
„ყოველი ქვეყანა გაახელ, სხვასის ვის შეუერთავ,
თროს კეთიზედა გაგზავნე[7]), ერანს რა დაკოკლდიათ,
და დაჭკოლცნ ჩემნი თავადნი[8]), ძმის სისხლი დაგიღურიათ!

---

[1]) დად.—გაყოფით მიგვაჩნს მამული თავის თავისი გავაგოთ.

[2]) დად.—დააზავნეს, 428 და 1505 №№— საუბარი გააგონეს, ერთმანერთსა დაეზავნეს.

[3]) 1505 და 428 №№—სულ ქვეყანა გაასწორეს და სამზღვარნი გააჩინეს(?), ა. ო.—ქვეყანანი დააწყნარნეს და სამზღვარი გააჩინეს.

[4]) დად.—შინათავე, ა. ო.—1505 და 428 №№—შინასაკენ.

[5]) 1505 და 428 №№—ტუმბუზ, ა. ო.—ტუნბუზ, დად.—ტუმაზა.

[6]) დად.—ღ~თის მოშიშია მოწყალე, მისი ძლიევე თქვა ენამან, ა. ო.—მისი ძლევა თქვას ენამან.

[7]) დად.—გაგგზავნე, 1505 და 428 №№—გაგზავნე.

[8]) 1505 და 428 №№—და დაკოლცე ჩემი თავადნი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2003. მარცხვინე, ჩემი სახელი სრულად დაჰკარგე მაზედა[1]),
ასეთნი გვირგვინიანნი, მითხარ, დაჰკლეცენ რაზედა?!.
მოსამართლე და მორჩმული[2]) მოჰკალ მართლის თქმაზედა,
და მტერთა სანაცვლოდ[3]) აბჯარი შენი იკმარე ძმაზედა?!"

2004. თურის და სალიმისგან[4]) აღზვართ უფრო დამწვა გული,
ძმის მკვლელსა ვეღარ გიჭურეტ, დაიკარგე გაბასრული!"
წამოვიდა აფრასიობ, გადარიბდა დაკარგული,
და თურანსა და ერანს შუა იყვის მტერთა დანაბული.

2005. ექუს წელს იყო დარიბი, წაუკდა ნებიარობა,
ზავითა იყვნეს ორნივე, დასწყნარდა ძველი მტერობა,
ტუმაზე ოთხმოც წელ ტახტზედან იჯდა, ეტყობის ბერობა,
და ღ~თის შეევედრა, მას მიხვდა სამოთხის ნებიარობა.

2006. ღ~თის მოშიშთა ერანელთა გული სტკივის, ცრემლი სდიან[5]),
ჴელ-მწიფეთა სამარხისა მიათვალეს[6]), იგლოვდიან,
ბედ-სვესა[7]) და სამართალსა მისსა მეტად მოსთქმიდიან,
და ამ ამბავსა აფრასიობს ახარებდეს, მორბოდიან.

2007. აფრასიობ ჴელ-მწიფესა ფეშანგ წიგნი მიუწერა:
„ბედნიერო[8]) ჴელ-მწიფეო, რასა ბრძანებ, ეტლი ჯერა:
რაც გინდოდა, მოაკდინა[9]), ჟამი შენკენ მოიწვერა,
და დღე გათავდა ტუმაზესის, ტახტ-გვირგვინი ოკრად ძე რა.

[1]) 1505 და 428 №№—სულა დაჰკარგე მაზედა.

[2]) დად.—მოსამართლე და ჭკუიანი.

[3]) ა. ო.—მტერთა სანაცვლოთ, სხვები—სანაცლოდ.

[4]) დად. და ა. ო.—თურქისა და სალიმისგან, 1505 და 428 №—თურისგან და სალიმისგან.

[5]) ა. ო.—ღ~თის მოშიშნი ერანელნი გული სტკივის, ცრემლი ზდიან.

[6]) ა. ო.—ჴემწიფენი საფლავ-ღირსი მიაბარეს..,

[7]) ა. ო.—ბედ-სავსე.

[8]) 428 და 1505 №№—ბედნიერო.

[9]) ა. ო.—მოაპდუნვა.

2008. აწ პატრონი ხარ, შემინდევ პირველად დაშვებული![1])
მე გასახელო, არ მინდა, აწ თავი მოყვარნებული,
უკეთ გამსაჯერო, გაწყვეტო ერანი მოშტერებული,
და მე დავიჯერო, ყველანი[2]) შენ გამოიღენ შემინებული.

2009. ესე წიგნი მიუწერა, მოციქულთა თავნი არნეს,
წაიკითხა, ღ~თის მადლი მისცა, ფეშანგს გაეხარნეს,
ყოვლგნით[3]) უკეთ სათვადართა[4]), მათ ლაშქარნი შეეყარნეს,
და მათ უქადეს ბრძანებული, თავი გმირთა დაადარნეს.

2010. უბრძანა მათ ავრასიობ: —„იარეთ, შეიყარენით!
თქვენ დაგრჩეს ერნის სახელი, თავი ამისთვის არენით,
ნუ შეიბრალებთ, დაჭკნეცეთ, ცხენი მოამტვერენით,
და თუ სხვა კელ-მწიფე გუყოლია, ეს არ იხმოდეს ერანით.

2011. ვერ იტყვდა მიწის პირი, მზისა შუქნი დაეფარნეს,
დროშა-შუბის[5]) სიმრავლითა მათ ჯარისკულავნი[6]) ჩამოეყარნეს,
ყურო-სტვირნი გამოაბეს, კმა დაბდაბთა გააქარვნეს[7]),
და რა ერით თვე გამოვიდა, ავრასიობს შეეყარნეს.

---

1) 428 №—დანაშაული, ა. ო.—დაშავებული.

2) ა. ო.—ყუელანი.

3) 428 №—ყუელგნით.

4) ა. ო.—სადიდართა, დანარჩენები—სუადართა.

5) ა. ო.—დროშა-შუბთა.

6) ა. ო.—მახვილავნი.

7) 428 №—გააქროვნეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა აფრასიობისაგან ერანს მეორედ ლაშქრით მოსვლა და დიდი ომი აფრასიობსა და როსტომისა *).

2012. ბარგ-სამძიმარი მინდორად[1]) გაიღეს კარგა[2])-სარავი,
სცემდეს ბუკსა და ტაბლაკსა, ქარი უქროდა არავი[3]),
მიწა იძროდა, საწუთრო მაგან ჩნდა[4]) დასაღვარავა,
და რაჟს ქალაქად მავიდნეს[5]), მუნა დაიცეს კარავი.

2013. სცნეს, მოვიდა აფრასიაბ, ერანელთა სევდა ისხეს,
თქვეს: „არა გუყავს ჩუენ გულ-მწიფე, თურანელთა მისთვის გვა-
ზაალის წინა შეაყარნეს, ერანელნი მოიკითხეს, [თხეს,
და მოახსენეს: „როგორ გავსძლოთ?[6]) ჩუენ რა გვიყუეს?!“—ესე
[ჰკითხეს.

2014. „ვითა გავსძლოთ ყველა ჭირი—ტყუეობა და შეჭირვება!?.
აქანამდის ვერ გვიყუიან, არსად იყვის მათგან ცნება,
ზურგად გვიჩნდა მამა თქვენი, იყო მტერთა განქარვება,
და თავსა ვერსად გამოჭკვიობდეს, არ ძალ-უდეა[7]) აზრახება.

2015. ყოველთა დღეთა გვატყუვებენ[8]), ტახტი წაგვა განაცუდი,
თქვენ დაგიგდო მამა თქვენმა საფადრობა გრძალი, ქუდი,
გულ-მწიფეთა სისხლის ძებნა აწ შენ გმართებს, ძლევა ბედი,
და სახელის[9]) გამოჩენა მტერთაზედა არა[10])· ცუდი.“

---

*) ა. თ.-ს ეს სათაური აკლია.

1) დად.—მინდორთა,

2) დანარჩენები ხ-ნით.

3) -რავი, იხ. ლექს.

4) დად.—მათგან ჩანს.

5) ა. თ.—მივიდეს.

6) ა. თ.—გავძლოთ.

7) ა. თ.—ყოლ-იდეა.

8) 428 №—გვატყუებენ.

9) 428 №—სისხლისა—წარყვნილია.

10) 428 №—არცა(?).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2016. ზაალ უბრძანა იმედი, არ სიტყუა დასათნევველი:
„მათ ჩემი სწორი არვინ ჰყავს, მძიმის ლახტის მქნეველი,
კრმალ-გამოწუდილობან მოვმართოთ, გამოვჩნდე მათი მძლეველი,
და სადავე გაკდეს საძუელ[1]), მოკუდეს სულ-დასალეველი.

2017. ყოველი კაცი მიწა ვართ, ღ̃თისგან სულ-ჩანაბერია,
ძალის მოგვაკლებს, მოგუზიდავს[2]), მე ვარ შობითგან[3]) ბერია,
მესტროლაბეთა[4]) ნათქუამი გათავდა, ანაწერია[5]),
და შვილი მამესწორა[6]), სამს სჯობს, ძალ გულად მისი ფერია!

2018. სახელის ძენი მართებს, მოერიოს[7]) როსტომ მტერსა!
ასაკობა ბაბას უგავს, ასახელებს მამას ბერსა,
თუ უშოვებთ[8]), რომ ვით ზიდოს, ცხენსა მისსა შესაფერსა,
და გულოვანთა ომს უჩვენებს, მოერევის ახლად მტერსა."

2019. ერანელნი დაემოწმნეს ზალდასტანის[9]) სიტყუის თქმათა,
მოეგონა, უწინვე თქუეს მეცნიერთა კაცთა ბრძენთა,
მანუჩარსაც მოახსენეს მესტროლაბე-მოაბადთა[10]),
და როსტომს წინა წამოვიდეს[11]), თქუეს, გაგვახარებს იმათ გზათა.

2020. მოახსენეს: „შემოქმედმან ქტილად გიკმო მოვარისა!
ჰქე ახალი ფალავანი, ბედნიერია[12]) გვარისა,

---

1) ა. თ.—საძუელე.
2) ა. თ.—ძალს მოგვაკლებს და მოგვზიდავს.
3) 428 №—შობიდან.
4) ა. თ.—მუნეჯიმთაგან.
5) ა. თ.—ნაწერია.
6) ა. თ.—მომესწრო.
7) დად.—გმართებს, მოერიოს, როსტომ...
8) ა. თ.—უშოვნოთ, რომ ვით ზიდოს.
9) 428 №—დაემოწმეს ზალდასტანის, ა. თ.—დაემოწმნეს ზალდასტანისა.
10) ა. თ.—შემტყობართა მოაბდეთა.
11) ა. თ.—წამოვიდენ ს.
12) ა. თ.—ბედნიერთა გვარისა.

გმართებს ჩვენი წინამძღრობა[1]), სახელებს თვისით,
და ჩვენად ზურგად მოგვბადეს შენ გიქვეს,—მცველად ტახტისა!“

2021. როსტომ ჟამს შეუქცივა[2]), ვერ იტყოდა კაცთა ტომი:
„განჯრის ჯოგი ტვედად წყაროს, მას ზანგისა გასცემს ლომი,
ლულის ცეცხლად რად გამზარდა, ზურბარჯზედა[3]) ვეფხვ მჯდომი,
და ტახტსა ცხენი მორჩილისა, მესწრაფესის მაგი[4]) თმა.

2022. სმასა ომი მორჩევნია,—შამე ლახტი, გრძელია ქნევა:
თუ შევს ცხენი შეხედოდა, შე მამჩივლებსი[5]) ლ˘ თითა ძლევა,
თვით მარტო შემოვეგებ, შეგ დაუწვე იუროქსა რევა,
და ჩვენსი გურზით ჩამოყრილთა მათ დაუწვენ სულთა ლევა[6])!“

2023. ურჩის ნაომი ტაიჭზე შეჰყვეთ დადალული,
სარჯზეს[7]) [illegible] შეუკრეს, ვითა ვიქმნდა გულია,
კარმიკა როსტომ დაუდგა, ჰკრას, იყო გაზრახული,
და გული დასდვის და გაჰგდრიკის[8]), ვითამც არ ეცის[9]) სული.

2024. რომ როსტომისთვის გულით, ცხენითა ვერ გაეხსნიანდეს,
ზარი, მერმე და თავადნი დაუმთნეს, დასადუდოანდეს,
ბაბის რუმს[10]) მოასხეს ფიცხლად[11]), არ დაეჯავნდეს,
და ვერცა მამაკაცი იპოვეს[12]), იტყვის: „თუროქის არ დანზოანდეს!“

---

1) დაღ.—წინამძღვრობა.
2) დაღ.—შეაქცია.
3) იხ. ლექს., დაღ.—ზურბარჯზედა.
4) დაღ.—მაგი თმა.
5) დაღ.—მომჩივლების.
6) დაღ.—ჩვენის გურზით ჩამოყრილმან მათ დაუწვეთ სულთა ლევა.
7) დაღ.—სარიტეს, 428 №—სარეზსა.—სარეზე, იხ. ლექს.
8) დაღ.—გარდრიკის.
9) დაღ.—ეცგა სულია.
10) დაღ.—ბაბის რუმები მოასხეს.
11) 428 და 1505 №№—ფიცხლავ.
12) დაღ.—იპოვეს.

2025. მერმე ბრძანების: „ცხენ-ჯოგითა[1]) მე ვცნა მჯობს არაბეთა:
ვსაზრობ, ვპოებ[2]) იმამაგა, არ გაგუწყრავს სრულად[3]) ღ~თი!
მოასხეს, და თანა მოჰყვეს[4]) უხუცესი კაცი ერთი,
და რა შეხედა, რისტომ იცნა ჭაკი ერთი[5]), ლომ-ნაკუეთი.

2026. მაღალი, მოკლე ზურგითა, მყ-რახსა მკნ სახიერი,
ყელ-გრძელი, ყურნა მებს უკანს, იგის[6]) ფერგ-ბედნიერი,
მას კვიცა ახლდა ტერფ-ბასრი[7]), აბრაშა[8]) თვალ-მშვენიერი,
და უმაღლე იყვნეს[9]) ყუელასა, ვით გმელთა მზისა ჭავრი[10]).

2027. ხვაშიადი გააცხადა რისტომ გულის ნადების.
თქუა იგი: „ღ~თსა უსაზღვროდ ჩემთვის[11]) დაუბადებიას!
მერამდეთა ჭირვეულად თქუეს, რაცა უქადაგებია,
და აწ მამართვით[12]) საკდებული, მისა[13]) ყელსა სადებია!“

2028. მან საკდებელი მოართვეს, გრძელი, მაკარი[14]), ხვეული,
ზარდახშანშიგან[15]) ნადები, გმირის საამის-ყელი,
ახლის მთუდგა[16]), უშურვილდა, კუეცი დგას არ გაქცეული,
და ერთობ უსახოდ მოსწონდა, რისტომ დგას ცნობა-რეული.

---

1) დად.—ცხენ-ჯორითა, 428 და 1505 №№—ცხენ-ჯოგითა.
2) დად.—ვაზრობ, ვპოებ.
3) 428 და 1505 №№—სულად.
4) დად.—მოჰყვა.
5) 428 და 1505 №№—ერთი ჭაკი.
6) დად.—იგ არის ფერ-ბედნიერი.
7) დად.—ფერკ-ბასრი.
8) აბრაში, იხ. ლექს.
9) 428 და 1505 №№—იყუნენ.
10) დად.—ვით გმელსა მზისა ჭავრი.
11) დად.—ჩუენთვის
12) დად.—მომართვით.
13) დად.—მისთვის.
14) დად.—კანისა.
15) დად.—ზარდახშას შიგან.
16) დად.—მთიეჯა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2029. მისი მკერდ-ზურგი და გავა, გვანდა, კიდე არის მეაფვარი,
თვალი შვენოდა ლამაზად, ყელ-ყური, ძუა-ფაფარი,
ტერფნი რკინის ბასრის უგავს, მათ[1]) არის მინდორთ-სავარი,
და მას საგდებელი შესტყორცა, შეიმყრო პილოთის დარი[2]).

2030. საგდებელი გარდაატყვა, კუდი მოჭრა, როსტომს მილდა,
მერმეთა[3]) უხუცესს ნამეტნავად გაუკვირდა,
მისი მშვიდად წამოვლადა, თქვა თუ, როგორ დამორჩილდა,
და გულის შიგან დაუმძიმდა, მერაბისთვის ინახვიდა*).

2031. რა დედას გამოშორდა, ზედ მოუჯდა ლომივითა,
მაღლა ტერფი აიყარა მან, გაჭრილა თმა მათა,
მკერდის ნები შეაძგერა, ცხენი დასცა როსტომ მათა,
და ათრთოლდა და გაემართა, მარჯანისა ტოტო ვითა!?.[4])

2032. მერმეთა უხუცესი[5]) უბნობდა შეჭირვებული:
„არ არის ამა ჯოგის, სხვათა გვარის შეჯდრებული,
მერაბ უბრძანა: „რას უბნობ, შეცვლილი, გაშმაგებული![6])
და ჩემის მაგს რახსნს რატომ[7]) გავს, დედა ჰყავს იმათყებული**).

---

[1]) 428 და 1505 №№—მით(?!).

[2]) დად.—შეიბყრა პილოს სადარი.

[3]) 1505 №—მერამწილთა, 428 №—მერმეთიშვა(?!).

*) ამ ხანის ორი უკანასკნელი ტაეპი გადასხმულ-გადმოსხმულია დად.-ხელში, აგრეთვე ამ ხანის შემდეგი ორი ხანაც გადასხმულ-გადმოსხმულია.

[4]) 1505 და 428 №№—მარჯანსა და ტოტოს ვითა.

[5]) დად.—აწ მერმეთა უფროსი, 1505 №—მერმელთა ის უხუცესი(?!), 428 №—მერმეთა ის უხუცესი.

[6]) 428 და 1505 №№—შეცვლილხარ, რას უბნობ შეჭირვებული.

[7]) 428 №—რასთვინ ჰგავს, 1505 №—რასთვის გავს.

**) ამ ხანის შემდეგ დად.-ხელში მოთავსებულია ზედ-მეტი ხანა, რომელიც სხვა პირისაგან ჩანართი უნდა იყოს:

მერმეთა უხუცესმან მოახსენა სიტყვა ალი:
„დედა თქვენთა რემათა ჰყავს, მას აჩნია მისი ნალი,
თვარ აჯილდას ვერ ვიცნობდი, სით რა მოვდა ვისი ნალი,
და ჩვენ ვეცადეთ დაჭირვასა, წაგვივიდა ფიცხლა ლალი.

2033. გვინდოდა თქუენი ჩვენება, მრავალ-ჯერ ვეცადენით,
მან საგდებელი დაწყუეტის, დაჭირვით ვერა ვქენით,
ზედ მოგვევლიან, ვით ლომი, გარდვეხვეწენით რბენით,
და ხუთი წყლით,—აჯაილდა არ გაუშვა კბენით.

2034. წელან დის გამოკუერდა საგდებლის გამოყოლა[1]),
რადგან ესე როსტომ არის, არა მართებს გუიცს რბოლა,
მისი რაში ეს იქნების, ამას მართებს მისი ყოლა,
და სხუა ვერავინ დაჭკუელისადა, იმათ უნდა[2]) მტერის ბრძოლა.

2035. როსტომ კუდი გარდაავლო მისსა რაშს ალვა-ზრდილსა,
თვალ-უჩრიცა მოუფშენიტა[3]), განგებითა მისთვის ქნილსა,
მერმე ფერკი ამოუღო, თქვა: „მახუენებს ესე დხინსა!“
და არ იწყინა, მშვიდად დადგა, ჭკვაჲს ადრიდგან[4]) დაყენილსა.

2036. შეკაზმა და ზედა შეჯდა როსტომ, გუანდა[5]) ალვა-ზრდილსა,
მოუყარეთა უხაროდა, მათი მტერი ახლა ტირსა,
რაშსა ორთვენი გამოესხა[6]), უკავნ ზურგსა ამოზრდილსა[7]),
და ვითა ორბი, ახვერინა, ალეწ ხელყუნ მზისა ზრდილსა.

2037. იქით-აქეთ გარდიხედა[8]), აგაზნდათ ჩაჭირნა,
ტერფით ცეცხლი დაავეფს, ქუათ[9]) ბურჯღუღი[10]) გაადის,

---

1) დად.—წამოყოლა.
2) დად.—უნდა, 428 №—ენდა.
3) დად.—მოუშმინდა(?!).
4) 1505 №—ადრითგან, დად.—ძველიდგან.
5) დად.—გვანდა, 428 და 1505 №№—გულად(?).
6) დად.—გამოებნეს.
7) 1605 და 428 №№—მან უგვანდა ამოზრდილსა.
8) დად.—გარდიხედნა.
9) დად.—თქუა.
10) 428 და 1505 №№—ბურჯღული გაადინა, დად.—ბურჯუ-[ლი გაედინა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზალდასტან და ერანელთა გაახარნეს, არ იტარნა[1]),
და ღმერთსა დიდი მადლი ჰკადრეს, თურქთა თმა გაამარნა.

2038. წავიდეს სრასა, საამოს შეძლებად როსტომ არისა,
გვიმართა დ̃იან სამეფოდ ნაკუეთი[2]) ზილდოტანისა,
გვინდა მოვნახოთ[3]) კელ-მწიფე, ტახტი უთაო არისა,
და კაცი ერავის თესლისა, ქაიყუბადის[4]) გვარისა.

2039. ეზომი ხანი ულოცავს, მეუმართნა დ̃თისათვის[5]),
დ̃თის მოსავი[6]) და მოწყალე ყოვლის ხელდაკუმულისათვის,
უფალსა უბრძანებია[7]) პატრონად ერანისათვის,
და რად არ მოვიყვანოთ კელმწიფედ, მას არ დავუდგავცვთ რისა-
[თვის!

2040. ზალდასტან შვილი დალოცა, ბედნიერისა დღისათ,
„საწუთროსა შენით იხარებს, გმორჩილობს ხელი მზისათ!
პაპაზაკნი სალმე, მე მოგცემ შენ კაცი მცოდნე[8]) გზისათ,
და ყუბად აწვიე, მოვიდეს კელ-მწიფედ ერანისათ[9])!“
[ტანა,

2041. როსტომ ყოვლად დამორჩილდა, მეწყრეტელთ ლხინი ზილდო-
სასუბუქოდ[10]) შეეკაზმა, არა ზიდა ბარგი თანა,
შეეკაზმა და რაშსა შეჯდა, ხუთი კაცი წაიტანა[11]),
და იარა და მიიწია ყუბადთანა[12]), ეთაყუანა.

---

1) დად.—გაეხარნეს, არ ეწყინა.
2) 1505 და 428 №№—აწ ჩუენთვის.
3) დად. —მოვნახოთ.
4) 428 №—ქაიყუბადის.
5) 428 და 1505 №№—მღ̃თისათვის.
6) დად. —მოსამართლეა.
7) დად.—უბრძანია.
8) დად.—მცოდნე კაცი.
9) 428 და 1505 №№ — და ყუბად აწვიე კელ-მწიფედ მოვიდეს ერანისათ.
10) 428 №—სამსუბუქოდ.
11) 428 და 1505 — შეკაზმული ხელა შეჯდა, ხუთნი თანა წაიტანა.
12) დად.—და იარა და რა მივიდა ყუბადთანა, ეთაყუანა.

2042. დალოცა და მოახსენა: „ღ~თისგან საფარველიანო[1]),
ზაალდასტან გამომგზავნა, ჩემს ამბავსა ელიანო,
ღ~თმან მოგცა ტახტ-გვირგვინი, ჩვენ გაგვიწყრის სულ დიანო[2]),
და ერანელნი ფალავნებიო[3]) სატახტოსნად გელიანო!

2043. თვალ-გუარით, მარგალიტით ტახტი დაგხვდეს სასურველი,
შენ გვირგვინი სახელ-მწიფო, საქონელი, განძი ძველი,
აბჯარი და საჭურჭლენი, ზარდახშანი საკვირველი[4]),
და ქალაქებად გიაყვანს, რას მიბრძანებთ,—მე ვარ მქნელი.

2044. ერანელთა მოახსენეს მეტად კარგად გაიგონის,
როსტომ ტკბილად მოიკითხა, ნამეტნავად მოეწონა[5]),
ღ~თის მადლი მოახსენა, თქვა თუ: „ღმერთმა გამიგონა!“
და მე მოვეყვარ სახელ-მწიფოდ, მათ უფალმან შეაგონა[6]).

2045. მთით ჩამოვიდნენ, ძირს უდგეს[7]) მოსამსახურე მონანი,
ვინც უნდა, თან წაიტანს[8]), ყაზარნი შემკობანი,
გამოემართნეს[9]), მოდიან ეგრად და როსტომ—თანა,
და როსტომ წინ კაცი გაგზავნა, სატყუენი გასაგონანი[10]).

2046. ერანელნი ფალავანნი შეეყარნეს[11]) კარგად ზმითა,
ტუსი, ზაალ[12]), მილად, ყარან—ქოსიათ და ნადარით,

---

[1]) დად.—ღ~თისაგან საფარველიანი.
[2]) დად.—სრ-ულად არი(?!).
[3]) დად.—სფაადარნი.
[4]) დად.—აბჯარი და ზარდახშანი, საჭურჭლენი საკვირველნი.
[5]) 428 №—როსტომ კარგად მოიკითხა, მეტად კარგად მოეწონა.
[6]) დად.—თქვა თუ: ღ~თმან შეაგონა.
[7]) დად.—მთიდამ ჩავიდა, ძირს უდგა, ა. თ.—მთითა გამოემგზავ-[რა, ძირსა დახვდეს.
[8]) დად.—ვინც უნდა, თან წაიტანა.
[9]) 428 და 1505 №№—გამოემართნენ.
[10]) დად—შესაგონანი.
[11]) დად—ერანელნი სფაადარნი შეყრით არის კარგად ზმითა, ა. თ.—[ერანელთა ფალავანნი.
[12]) დად.—ზაალ, ტუსი, მილად...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მოედანზედა ტახტი დადგეს ფეროზით და გუარითა[1]),
და სარტყელი და ტან-საცმელი[2]) მოამზადეს გვირგვინითა.

2047. წაიტანეს ბარგ-ყარავნი, მიეგებნეს[3]), თავნი არნეს,
მივიდეს და კელ-მწიფესა დოცვიდიან, ქოაყუანეს,
ოქროშიგან გარეული თავს გუარი გარდაყარეს,
და კარავები აუმართეს[4]), საკარამანგი[5]) გარდაფარეს.

2048. წყლისა პირსა შემკობილი საკელ-მწიფო ტახტი დადგეს,
ყუბად დასვეს მოკაზმული[6]), თავს გვირგვინი დაადგეს,
შეიყარნეს ყრანულნი, დალოცეს და მას წინ წადგეს,
და სამსა დღესა წართოვით იყუნეს[7]), ნადიმობდეს, არცა ადგეს.

2049. შეროთხეს დღესა აჭკიდეს, წავიდეს, ათერებოდეს,
ცემდეს ბუკსა და ტაბლაკსა, მსმენელნი გაჭკუირდებოდეს[8]),
მათ ავრასიაბს მიმართეს, არა ზაგზედა დგებოდეს,
და რაზმან[9]) და ყარან მას წინა მოლადრე იარებოდეს[10]).

2050. ერანელთა რაზმა აწყუეს, ეკაზმებდეს[11]) თვით გზასა,
შარუჯნით უდგა[12]) თურანელნი, დაწყობილნი მათის გზასა,

---

[1]) დად.—ფეროზით და გოჰარითა, 428 №—ფეროზითა, გუარითა.
[2]) დად.—ტან-საცვამი.
[3]) დად.—მოეგებნეს.
[4]) დად.—და მათ კარვები.
[5]) დად.—საკარამანკი, 428 №—საკარმანგი, იხ. ლექსიკონი.
[6]) დად.—შეკაზმული.
[7]) დად.—ისხდეს.
[8]) დად.—განკვირდებოდეს.
[9]) დად.—და რაზმაზან, ყარან მოლოდღრე, მათ წინა იარებოდეს.
[10]) რაზმან და ყარან, იხ. საკუთ. სახელები.
[11]) დად.—ეკაზმევდეს.
[12]) დად.—უდგან, 1566 და 428 №№—უდგა.

ორთავ მტკიცედ გაიჩინეს[1]), აპირობდეს[2]) სისხლთა სმასა,
და ურანისგან ისწავლიდა მაშინ როსტომ აჭრის ცმასა.

2051. როსტომ ზაალს მოახსენა: „ჰე ჯანდართ ფალავანო!
თურანელთა კელ-მწიფის გკითხო საქმე დასაგვანო:
როგორია აფრასიაბ, მე გენუკვი რომ მიბრძანო[3]),
და რაზმსა მიგან[4]) თუ სად ვნახო, ჩემი ომი[5]) შევაბნიო!“

2052. ზაალ უთხრა: „ნუ ისწრაფი, შვილო, მისთვის შესაბმელადა!
ხვადსა[6]) ლომსა უფიცხეა, მას დაუდგამს პილო ძნელად,
ომის ჟამსა მეტად მძლეა, გამარჯვების მტერთა მჟლეტელად,
და ვით ვეფხი, გაფიცხდების, მოედების ცეცხლი ველად[7]),

2053. მაგ-ყეენის სამე დროშა აქვს, ტანსა ალამი აბია[8]),
წინ უკან ოქროთ ნაკაზმი, ცხენსა ზის დიდ კაცია[9]),
ჰგავს, იყოს მაგი ვეშაპი რომ ბარგის ტანი აცვია,
და ბნელის ალმასის ფერი გარე ბეგთარი აცვია[10]).

2054. როსტომ ნახვა ბაჰრამი, რამს ბარგისტანი შეაბა,
მაჰის ლახტი აიღო, თქვა: „ჩვენთა მტერთა დღე აბა!..[11])

---

1) დად.—გაარინეს.
2) დად.—აპირებდეს.
3) დად.—მიამბო.
4) დად.—მივა.
5) დად.—ჩუენი ომი.
6) 428 №—მხვადსა.
7) დად.—გავს, მოედვას ცეცხლი ველად.
8) დად.—ტანსა ალამად აბია(?!).
9) დად.—ცხენსა ზის დიდი კაცია. ამ 2503 ხანის ეს მეორე ტაეპი დად.-სეულში მესამედ არის მოთავსებული, მის ადგილზე მეოთხე ტაეპია, მე-3-ე ტაეპი კი მე 4-ის ადგილზეა: ასე რომ დად.-სეულში ამ ხანის ტაეპების რიგი შეცვლილია.
10) დად.—ბნელისა ალმასის მსგავსი ტანსა ბეგთარი აცვია.
11) 428 და 1505 №№—რიაბა(?!).

სთქუა:—მიჯნურაჲ პილო ჰრდღვინევდა[1]), მტერი მახჳსა შეაბა[2]),
და როსტომ მეჯრეწყლმან[3]) მიმართა,—თურქთა რა უყო მე აბა?!

აქა პირველი ომი როსტომისა და გამარჯვება.

2055. მძიმე ლახტი გამოიღო, რაზმსა შიგან გაერია,
რასაცა ჰკრის, ჩამოაგდის[4]), ტვინი თმასა გაურია[5]),
ვინცა წინა გარდაუდგის, მას[6]) ძვალები დაუმტვრია,
და მეომარია გარიდიან[7]), შიშით მისკენ ველარ მივა.

2056. შავი დროშა დაიხსა, შეუტივა[8]), ჯართა ეცა,
აღვრასხით დაიხსა იგ, მეკვთარი ტანსა ეცვა,
ჰგავს, მთა არის შეწყურვილი, სათმარი ფერი ეცვა[9]),
და შავსა ცხენსა ზედა ჯდა, ჩარკისტანი მასცა ეცა

2057. როსტომ კრმალი[10]) ჩაეცაჰკრა, კრმლითა იმა აღარ უნა,
რაშსა უთხრა: „გაიფეცხება, აწ გასდევს ჩუენკან[11]) უნა,

---

1) დად.—ბრდღვინვიდა.
2) 428 და 1505 №№—მტერი ახსენა შეაბა(?!).
3) დად.—და მეჯრეწყლმან ლომმან მიმართა...
4) დად.—ჩამოაგდის.
5) დად.—უ-ვინოთ: 1-ლ ტაეპში—გაერია, მეორეში—გაურია, მესამეში—დაუმტვრია, ხოლო მეოთხეში—მივა. ეს მეოთხე ტაეპის დამაბოლოებელი სიტყვა მაჩვენებელია იმისა, რომ თავდაპირველად 428 და 1505 №№ ხელთნაწერების: გაერივა, გაურივა და დაუმტვრივა ყოფილა, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში „მივა" ლექსთ-წყობას ღალატობს.
6) დად.—ვინცა წინა გარდაუდგა, მათ
7) დად.—და ვინცა ნახა, გარიდიან.
8) დად.—შეუტივა
9) დად.—იგ მეგთარი მეერი ეცვა—წინა ტაეპის მეორე ნახევრის განმეორებაა.
10) ა. თ. და დად.—ლახტი.
11) დად.—ჩუენგან.

შეუტევა, კვლა მიჰყო,— „აფრასიაბ, შე ძაბუნო[1])!“
და უნაგრით[2]) აიყვანა, ყებადისკენ[3]) მიიხრუნა.

2058. მაღლად ჴელით გაიშვირა, ჭეუანდეს[4]) მტერნი, გაამჭივნეს,
ერთობილნი ფალავანნი როსტომს კარე მოეხვივნეს,
სპეტეუსაგან უმრავლესი ლაშქარი ჰკრეს და ვერ აუტეუნეს,
და აფრასიაბს აერთულებდა, მისის სულსა დაელივნეს.

2059. მჭედელნი[5]) ვით ურალს, მას სცემდეს გურდემჭიდედა[6]) ვით,
მას გმირსა ამად არ ეხნდა, ოლენ ნაკუჩისა ყრა ვით[7]),
სარტყელი შეწყდა, ჩავარდა სამძიმე ნიმეტნავით,
და წამოიჭრა[8]) და შევარდა, ლაშქართა შიგან თვის ვით.

2060. როსტომს ეწყინა, დაღონდა, თავის იგინა ჭმილით,
სარტყელსა რასთვის მოვენდე, იგი ჭყურვილი რკინით,
რად არ ცხენს წინა დავიდე, უბადე მოვკვეთე იმით,
და იმქმოდა უსხოდ[9]), აკვსებდა ლხინით.

2061. როსტომ ცხენით შეუტევა[10]) ერთიანილთა თურანულთა,
ლომი შიგან გაურივა, მილეწავდა სისხლი ველთა[11]),

....

[1]) დად.— ქაძუნო, 428 და 1505 №№— შეძაბუნო.
[2]) დად.— უნაგროდამ.
[3]) 428 და 1505 №№— ყუბათისკენ.
[4]) დად.— მაღლა ჴელით გაუშვირა, ყეჟანდეს მტერნი, 428 და 1505 №№— მაღლად ხელით გაიშვირა, ყუანდა მტერნი.
[5]) ა. ო. და დად.— მჭედელნი.
[6]) დად.— გვროლმჭედა.
[7]) დად.— მას გმირსა ოლენ არ აჩნდა ყოლე ნიკვჩისა ყრა ვითა.
[8]) დად.— ჩამოიჭრა.
[9]) დად.— უზომოდ.
[10]) დად.— ცხენი შეუტევა, ა. ო.— ცხენი შეუტივა.
[11]) დად.— შიგა გაერია, მილეწავდა წითლად ველთა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჭკრეს ბუკთა და ნაღარათა¹) კუდა ერთად ერანელთა,
და მტუერი მზესა აბნელებდეს²), იკმარებდეს ქუეყნა კუდთა.

2062*). თრთის აფრასიობ შიშითა, წნთრის ფურცელივითა³),
დაშქართა ცხენი მიგვარეს⁴), შესვეს, მიჰყუანდეს⁵) იმითა,
რისტომ იბრძოდა დაწყლული, ბალღოსტანითა ზრდილითა,
და ვისცა ჭკრის მუზარადს ზედან⁶), ლახტი გახვარის ტვინითა.

2063. ერანელთა ფალავანთა თურქთა რაზმი გაიაფრინეს⁷),
ცხენთ აჭივილი ხშარად⁸) იყო, მიწა სისხლითა გაუწითლნეს⁹),
სისხლი ძებნეს ბორგანდულნი, დ´ითა კარგად გააფიცნეს¹⁰),
და თავნი გორად დაჭყარიან, სადრტიდითა ვერა ზიდნეს.

2064. კრმალთა ელვა საშინელი იყო—ერთობ¹¹) ჯახა-ჯუხი,
მეხსა სწვიმდეს, ამას გვანდა,—დრუბელთა დანაქუხი,
ცა დაეცა ქუეყანასა, "თვარ რა¹²) იყო ეს პასუხი?!
და შეომართა თავი გორავს უპატიოდ დანასუხი.

---

¹) დად.—ბუკსა და ნაღარასა.
²) დად.—აბნელებდა.
*) ამ ხანიდან დაწყებული 10 ხანა აკლია 1505 № ხელნაწერს, სადაც მათთვის ცარიელი ადგილია დატეული, 428 №-საც, ეტყობა, კლებია, რადგან შეუვსიათ შემდეგში მე-XIX-ე საუკუნის ხელით. ეს ადგილი შევავსეთ ა. ო.-სა და დად.-ნისეულის ხელ-ნაწერების მიხედვით.
³) ა. ო.—აფრასიობ თრთის შიშითა წონწრთა ფურცლისავითა.
⁴) ა. ო.—მოჰგვარეს.
⁵) დად.—მიყვანდა.
⁶) დად.—მუზარადზედა, ა. ო.—მუზარადს ზედა.
⁷) დად.—დაიაფრიწეს.
⁸) დად.—დიდი.
⁹) დად.—გააწითლეს.
¹⁰) ა. ო.—სისხლი სძებნე,—წინანდელი, კმალნი კარგათ გააწითლენეს.
¹¹) დად.—კრმალთა.
¹²) დად.—თურა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2065. როსტომისგან[1]) ეშინოდათ, მართ უმრავად ნამოცვივდეს,
მიწაზედა დამკვიდრებნი თრიალეთან და სისხლის ღვრიდეს[2]),
გზას სიცოცხლე გაუშწყრდათ, ჭირნი მათნი გაცადიდნეს,
და შეუდართა შიკან იმალვოდეს, მართ სიკუდილის მინატრიდეს[3]).

2066. მას დღეს[4]) კოცეს, თურქზედა რისხვით მოვიდა ჯამსი,
ზალდასტან მოკლა შვიდასი და როსტომ ათას-ასშასი[5]),
შერაბ და ყარან თრიასვე ერთობით ხუთას-ხუთასი,
და სხვასა ნაკოცსა ვინ დასთვლის?—მენ დგას სისხლისა ტბა
[ასი[6]).

2067. რაცა ილენ მორჩომოდა, როსტომს ალარ ემუქარნეს,
დაკოცილთა ურჯმთათა[7]) გასაქცევლად ათვენი არნეს,
აფრასიობს შეეყარნეს, რა[8]) ჯენი გაიარნეს,
და ტახტ-ავირგვინი, ბარგ-კარავნი[9]) ერანელთა დაუყარნეს.

2068. აწ ერანელნი მობრუნდენ[10]) ერითობით გამარჯვებულნი,
სახელით სარგებლიანნი, მოგებით აღავსებულნი,
ღ´თისა მადლისა მიმცემნი, თურქზედან ამაღლებულნი[11]),
და როსტომის იმი მოსწონდათ, იყვნეს ქებადის ხლებულნი.

2069. აფრასიაბ გაქცეულმან მივიდა და ნახა მამა,
მოახსენა: ჯუმულდა შენ ქენ, ნაშელინავედ აბრალდა მა,

---

1) ა. თ.—როსტომის.
2) დად.—სმიდეს.
3) დად.—სიკუდილი მინატრიდეს.
4) ა. თ.—მას ღამე.
5) ა. თ.—ათას-ორასი ლექსით-წყობას ლალატობს.
6) ა. თ.—და სხვათა ნახოცთა ვინ დასთვლის სისხლისა ტბა მენ [დგას ასი.
7) ა. თ.—უბევერითა(?!).
8) ა. თ.—რომ.
9) ა. თ.—ბარგ-კარვები.
10) ა. თ.—მორბოდენ.
11) ა. თ.—ალაღებულნი.

გაცხა კარგი რამცა ვყო[1]) უსამართლოდ ავის ქნამა,
და ღმერთმან გვიყო ქსე საქმე, ჩვენმა[2]) ფიცის გატეხამა!

2070. გეგონა თუ მოკუდა ტუმაზ[3]), ველი მათი ნუგეშ რბოდა,
მას უკანით ურანს ტახტი უძლ-მწიფოდ იქნებოდა,
სათვალარის სამასა[4]) ნათესავი იქნებოდა,
და უკრძალად ტახტი დაგეპყრა, მტერნი არვინ დაგხვდებოდა[5]).

2071. აწ დაუსვამს ქაიყუბად, მათი მტერნი ყველგან ტირის,
ფრიდონისა ნათესავი ღმერთსა ქსავს, ლოცვით ტირის,
ნარიმანის ნათესავი გამოსულდა, მას სჯობს გმირის,
და ფალავანის როსტომ რქვიან[6]), ჯერ რაის სული უდის შორის.

2072. დადგმის მიწათამზედა, თავი ღრუბელთ უწყდების[7]),
შილით ათლვის კედითა, მასთანა გასუბუქდების[8]),
ხვალი ლომი და ნიანგი მას გვერდს ვერ მიუდგების[9]),
და ვინც მასსა ომსა გაბედავს, დედას უკრავად მუკუდების[10]).

2073. ლაშქართაგა მიმოიჭრა[11]), ვითა შავი ყვავია,
შუა რაზმი გამოფრინდა, ღრუბლის ნახა, ალამია[12]),

---

1) ა. ო. ვყოს(?!)—ამგვარი ფორმა ქართულის ენის შეუფერებე-
[ლია.
2) ა. ო.—ჩვენის ფიცის გატეხამა.
3) ა. ო.—ტუმბეზ.
4) ა. ო—ნარიმანის.
5) ა. ო.—დაეპყრა... დაგხვდებოდა.
6) ა. ო.—ჰქვიან.
7) დად.—სწყდებისა, ა. ო.—თავი ღრუბელთ შეუწყდების.
8) 428 № —მასთან გამოუბრუქლებისა დად.—მასთან გასუბუქლებისა.
9) დად.—მას გვერდს ვერ მიუდგებისა.
10) დად.—ვინც მისსა ომსა გაბედავს, დედასა მოუკუდებისა.
11) დად.—შემოიჭრა, ა. ო.—ლაშქართა შიგა შეიჭრა.
12) დად—ნახა შავი ალამია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვითა ქარი, ზედ მამივდა[1]), კელი მამკრა ფიცხლა მია[2]),
და ვითა ჩიტა, მამიტაცა[3]), მაშით სული დამიდია.

2074. ბოლოდ ჯავშნის სიმძიმემან მე დამწყვიტა ზორტ-სარტყელი[4]).
ცხენის ტერფთა ქვეშ ჩავარდი, მართ უსულო, ვითა მელი,
ორ-ათასი მეომარი—გულოვანი კაცი ქველი—
და მე მიშველდა[5]) ლაშქართაგან, მას მოადგა[6]) ლახტის მკვრელი.

2075. მას მარტოს ოთხ-ათასი მოქნეული ლახტი ჰკრეს,
არად უჩნდა, ასრე ვითა მუშკ-ამბარსა აყრიდეს,
რაცა ჩემი[7]) ლაშქარი, სრულა[8]) იმას მიაკრფეს,
და ჰარ-ცოთვის ვეშაპისგან ძლივ ცოცხალი დამაძრვეს[9]).

2076. მას წინაშე უზებარი[10]) გამოჩნდების, ვითა მელი,
თვით ზალდასტანს ვით დაუდგამს, არ მორჩების მტერი მთელი[11]),
მართ მათივე მედგრის მერან მუფე—ქუაბულელი,
და მძიმით ლახტით მეომარნი—ფალავნები ერანელი[12]).

2077. მიდამდ, ტუსი და გუარამ[13])—არიან გვირგვინოსანი,
ბარზინ, ყარან და ქიშვადი[14])—მეომარია კრმლოსანი[15]),

---

1) დად.—მომივდა.
2) დად.—და ვითა ქარი ზედ მომივდა, კლდი მომკრა ფიცხლა მია,
428 №—მამივდა, ... მაჰკრა ფიცხლავ მია.
3) დად.—და ვითა მუმლი, მომიტაცა.
4) დად.—ღვედ-სარტყელი.
5) დად—მე მიშველეს.
6) დად.—მას მოუდგა.
7) დად.—ჩვენი.
8) დად.—სრულად იმას მიაკრფესა.
9) დად—დამაძრვესა.
10) დად.—უზაბარი. [მთელი.
11) დად—თვით ზალდასტანს ვინ მორჩების, არ დაუდგამს მტერი
12) დად.—და მძიმის ლახტის მქონებელი ფალავანი ერანელი.
13) დად—და გვარამი.
14) 428 №—ბარძინ. ყარან და ქიშვარდი.
15) 428 №—კლმოსანი.

მძიმის ლახტის მქნეველნი[1]) თავადებია ყმისანი,
და ნახე, რაზომა[2]) დაკოცეს თავადნი ჭარმაგოსანი[3]).

2078. რა გვიყუეს ერხელ იმათა, ცა[4]) დაგვიბნელეს მზიანი!
მათ დარჩა ტახტი, — გვირგვინი, სარტყელი ტურფიანი,
ქუდი, საცმელი ტანისა — ჩუენი აბჯარი სვიანი,
და ჯოგი, განძი და სადარო[5]), სრა სრული, ფარდაგიანი.

2079. გვენახა მათი ქონება, ჩუენნი ლაშქარნი რა იქნეს!
მათმანვე სისხლმან იგინივ მკუდარნი დაჰკარგნეს, წაიჩუნეს[6])
ცხენი, მანდილნი, ლელენი — მათის მძიმათა აიცხნეს,
და სჯობის, — დავეუმზადნეთ ქაჰყუბადს[7]) ნაყფარის სისხლი აზღავ-
[ნეს[8]).

2080. ფიცსა არ გასტეხს ქაჰყუბად, ღ̃თის[9]) მოშიში არის,
ჩუენ ნათესავნი ერთობით ვართ ფრიდონ სფაადარისა[10])!,
თურმე და სალიმ ავად ქნეს, ძმა მოკლეს თავის[11]) გვარისა,
და რა დაამშვა მანუჩარ, სისხლი აიღო მამისა?!.

---

[1]) დად.— მქნეველი.

[2]) დად.—რამდენი.

[3]) ჭარმაგოსანი ნაწარმია რუსთველის მიბაძვით, მაგრამ, ეტყობა, მელიქსეს არ სცოდნია ამ სიტყვის მნიშვნელობა, იხ. ლექსიკონი და შეად. ჩვენი ვეფხის-ტყაოსნის ლექსიკონი, ტფილისი 1914 წ.

[4]) დად.—დღე დაგვიბნელეს.

[5]) დად.—და ჯოგი, განძი და კარები.

[6]) დად.—მათმავე სისხლმან იგინი მკუდარი დაჰკარგა წაიჩუნეს.

[7]) დად.—ქე ყუბადს, 428 №—ქაჰყუბათს.

[8]) დად.—აილეს, 428 №—აზღავნეს.

[9]) 428 №—ქაჰყუბათ მღთისა, დად.—ქე ყუბად ღ̃თისა.

[10]) 428 №—ჩუენ ნათესავნი ერთობით პილოტან სფაადარისა, დად.—ვართ ფრიდონ სფაადარისა, ა. ო.—საფადარისა.

[11]) დად.—მათის.

0281. თური-სადმე თუ დაკოცა[1]),—ქრაჯისა მკულელნი იყვნეს,
ჩვენ ნიადაგ სისხლსა ნუ ვღვრით[2]), აწ დავსწყნარდეთ, კმარა—
ბედნიერმან ფრიდონ ოდეს გაგვიჩინა[3]), გტაიყვნეს, [იყვნეს.
და დავსჯერდეთ და მას ვიქმოდეთ, როგორაცა მაშინ იყვნეს.

2082. ფეშანგ ბრძანა: „მამეწონა ეგ საქნელად ჩვენგან არი!“[4])
ამაზედა მოიყვანეს გონიერი მწიგნობარი,
გამორჩევა დაიჭირა ყოვლგნით იგმო საჭადარი[5]),
და წიგნსა სწერენ ყუბადს წინა, ახლა მოლბა უზიარი[6]).

2083. პირველად ღ̃თი ახსენა და მისი მინდობილობა,
ქაიყუბადის[7]) სიმართლე ფიცის არ გატეხილობა:
„ადრინდელისა საქმისა სჯობს ჩავლა, გარდასულობა[8]),
და აწ დავაწყნაროთ ჩვენ შუა[9]) დაშქრობა, დარბეულობა:

2084. ღმერთი ამას არ მოგვიწონს, ჩვენგან ბევრი სული ტირს,
ჩვენ დავჯერდეთ[10]) ხელ-მწიფის ფრიდონის გაჩენილსა,
დანდობილნი ზავით ვიყვნეთ, ფიცით მოგცემთ ამა პირსა.
და თქვენმან ყმამან დაიძინოს, არ გაუკრთობთ—მივხედეთ[11])
[ძილსა.

---

1) დად.—თურ და სადიმ თუ დაკოცა,—ქრაჯისა მკულელი იყვნეს
2) დად.—ჩვენ ნიადაგ სისხლსა ნუ ვღვრით: ვ-ნით.
3) დად.—გაჰჩინა.
4) დად.—ფეშანგ ბრძანა: „მომეწონა, ეგ საქნელი ჩვენგან არი!“
5) ეს ტაეპი 428 № ხელ-ნაწერში წარყვნილია და იკითხება ამნაირად: „გამორჩევა დაიჭირა(?), ყოველგნით იგმო სჭაადარი“. ამას გარდა ამ ხანის მეორე და მესამე ტაეპი გადასმულ-გადმოსმულია დად.-ხელსა და 428 №-ში.
6) დად.—დალბა უზიარი.
7) 428 №—თ-ნით.
8) დად.—გარდასრულობა.
9) დად.—ჩვენშიგა.
10) დად.—დავაჯერდეთ.
11) დად.—არ გაუკრთობ, მივხვდე ძილსა.

2085. ფიცი მოგცეთ, სათქუენოსა მძღვარსა[1]) ცხენი არ ვაძოვდეთ!
ჩუენ მოვიდოთ, თქუენს წინაშე დავარგულდი რაცა ვპოვოთ[2]),
გარდაუშვათ ცოდვის საქმე[3]), ურთმანეთსა ჩუენ ვადრთოთ,
და ერთი სიტყუა სამედო, თქუენ გვიბოძეთ, რაცა გთხოვოთ!“

2086. ერთსა კაცსა გონიერსა წიგნი მისცეს, გაცაგზავნეს,
ტკბილი სიტყუა შეუთვალეს, საუბრითა დაუზავნეს,
რა მივიდა, ერანელსა კედ-მწიფესა[4]) გაუმჟღავნეს:
და—„ელჩი არის ფეშანგისა!“—უბრძანეს და შეიყვანეს.

2087. მოციქული უთაყუანა, დამკობილი დიდ-ხან არი,
რაც იცოდა, მოახსენა, წაყუენეს მწიგნობარი,
თავადთა და ქაიუუბათ თქუეს: „საქნელად[5]) ჩუენგან არი,“
და ამაზედა გაგულიზდა[6]), კაიარა რისტით კარი.

2088. თუ ეს გგონია[7]), დაგინდოთ დ´თით[8]) და ამა ფიცით,
მათ ლონედ მოუგონია ჩემისა კრმლისა[9]) შიშითა,
უსამართლოდა ავის ქნა პირველ მათა ქნეს[10]), იცით,
და უბრალო ერაჯ რად მოკლეს[11]), ვთქუათ მიზეზითა ვისითა?!.

2089. კედ-მწიფისა შვილი ნაკზარ მოსაკლავად მისცეს ვისა?!
ჯერეთ მოლი არა მწვანოისა, სად მოუგრწყავს სისხლისა მისა,

---

1) დად.—ქუეყანასა თქუენსა.
2) დად.—ვპოოთ—ლექსთ-წყობას ღალატობს.
3) დად.—ცუდით საქმე(?).
4) დად.—რა მივიდა, ერანელსა ქაიყუბადს გაუმჟღავნეს.
5) დად.—საქნელი.
6) დად.—გაგულისდა.
7) ა. ლ.—თუ ესე გაგიგონია(?!).
8) 428 №—მლთითა.
9) 428 №—ბლმითა.
10) დად.—პირველად მათ ქნეს.
11) დად.—უბრალოდ ერაჯ რად დაკლეს.

იგ სიკუდილსა რად ჩივიან თურისა და სალმისსა,
და არ დაუწყნარდე ბრძოლისაგან, თუ არ მოუჭრჭუეს თავსა მისსა!“

2090. ზაალდასტან შვილი იგმო და დაუწყო[1]) შეგონება:
„შვილო, ნუ იქ, არ მოაკლდების კელ-მწიფისა შეცილება,
ნურას ჭკადრებ*) უმირუელსა, რადგან არის მათი ნება,
და აწ დასწყნარდი, რაცა მათ ქნან, ჩუენცა გუამართების მათი[2])
[ხლება!“

2091. მას დამესა ერთად იყუნეს[3]), როსტომ ყუბადს დააზავნეს[4]),
დამისაგან დამალული ხვაშიადი გაამჟღავნეს,
შეხვეწება[5]) გაუგონეს, აფრასიაბს არა აგნეს,
და საოცარი წიგნი მისცეს, იგივ კაცი გაუგზავნეს[6]).

აქა როსტომს საჯილდოოდ შირაზი და ხორასანი მისცეს*).

2092. როსტომისთვის საჯილდოოდ[7]) მეფემ გახსნა[8]) ზარდახშანი,
გუარიათ შეფრქვეული[9]) შესამოსი ერთი ტანი,
მანშურითა[10]) დაუმტკიცეს შირაზი და ხვარასანი,
და:—„ურმეზდის შენი იყოს[11]), გმსახურებდეს გულიმტანი![12])

---

[1]) დად.—შვილი ივმო, მას დაუწყო..., ა. თ.—ცნებით იწყო.
*) დად. და 428 №—იტყვი.
[2]) დად.—მისი(?).
[3]) დად.—ერთად წართეს.
[4]) 428 და 1505 №№—დაეზავნეს.
[5]) 428 №—ეხვეწება(?).
[6]) დად.—იგივე კაცი გაგზავნეს, 428 №—იგი კაცი გაუგზავნეს.
*) ეს სათაური ა. თ.-ს არა აქვს.
[7]) დად.—საჯილდაოდ, ა. თ.—როსტომისათვის საჯილდოთ.
[8]) „ხსნა“ როსტომიანის ხელ-ნაწერებში ყველგან ხ-ნით იწერება, აგრეთვე „მოხსენება“, „მოახსენა“-ც ხ-ნით იწერება.
[9]) დად.—გოვარითა გაფრქვეული.
[10]) 428 №—„მანაშურით“ წარყვნილია, მანშური—იხ. ლექსიკ.
[11]) დად—და ურმუზი შენი იყოს.
[12]) დად.—გულმიმტანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2093. ქუაბული და მისი მზღვარი მერაბს ჰქონდეს, მასვე მიხუდეს![1])
ერანელთა მიულოცეს, საბოძვარი ზაალს მისცეს[2]),
ქუდ-გვირგვინი გამოუხუნეს, საჩუქარი ცალკე უხსნეს[3]),
და ლალ-ფერუზი, თვალ-გუარი, მარგალიტი ხშირად იხსნეს[4]).

2094. ტაიჭები არაბული, აბჯარი და მუზარადი,
მოკაზმული საბოძვარი, სასახელოდ განაცხადი:—
„თუ ცოცხალვარ, უმრავლესი კულავ ვიკადრო სხვა დიადი[5]),
და საქონელი არვისთვის მშურს, თქუენგან მტერსა მე გექადი[6])!"

2095. აგრევ სხვათა თავადზედა გასცა უხვად საჩუქრები[7]),
სახელ-მწიფო ტან-საცმელი[8]), არაბული ტაიჭები,
ანგარიში არ იქნების, არვინ დარჩა აუვსები,
და მოიმადლა ერთობილნი—ლაშქარნი და პატრონები[9]).

2096. გავიდა მისი სახელი—ცის კიდემდისინ[10]) სწუდებოდა,
სამართლითა და ლხოცვითა საწყალთა ავსებოდა,
მისსა ყამშიგან უწყინრად[11]) მგელი ცხვართანა დგებოდა,
და ამოწყვეტილი ქუეყანა ქალაქად აშენდებოდა.

---

1) დად.—მერაბს მიხვდეს, მასვე ქონდეს.

2) დად.—ზაალს მიხვდეს.

3) დად.—ქუდ-გვირგვინი გამოიხვნეს, ტან-საცვამი ცალკე ისხნეს, ა. ო.—ქუდ-გვირგვინით შეიმოსნეს, საჩუქარნი ცალკე იდვნეს

4) დად.—ლალ-ფეროზი, თვალ-გოვარი, მარგალიტნი ხშირად ის-[ხდენ.

5) დად.—სხვა მრავალი.

6) დად.—თქუენით მტერსა მე ვქადი, ა. ო. და 428 №—თქუენ-გან მტერსა მე ვიქადი.

7) დად.—აგრევე სხვათა თავადთა გასცა უხვად საბოძვარი, ა. ო.—დიდებულთზედ.

8) ა. ო. და დად.—ტან-საცვამი.

9) დად.—პატრონები, ა. ო.—თავადები.

10) დად.—ცის კიდემდისა სწვდებოდა.

11) დად.—მისა ყამშიგა უწყინად, ა. ო.—უწყინოთ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2097. ყოველგან იყვნეს მოსვენებით, ნადიმობდეს, ლხინოს სმიდეს[1]),
ძალოვანნი უსუსურთა[2]) უსამართლოს ვერ უზმიდეს[3]),
კარგნი ჟამნი წაიარეს, მოსვენებით ასრე ზმიდეს,
და ასსა წელსა იტახტოსნა, მისნი მტერნი მინატრიდეს.

2098. მორჭმით იყო, ჟამ-დაწყობით მტერთა ზედან ამაყობდის[4]),
ბევრჯ ახლდიან ფალავნება[5]), ნადირობდის, თამაშობდის,
საქონელი არა შურდა, ვისცა უნდა, თვითონ სთხოვდის[6]),
და მას წინაშე მოვიდოდის, ვინ ამბავსა მისსა სცნობდის.

2099. ღმერთმან მისცა თიხნი[7]) ძენი მას ყოველგან კაცთა ცნობით,
შვენიერნი სანახავად, მასვე გვანდეს[8]) ნაზარდობით,
გაასწავლეს[9]) ზნე-კეთილად საყვარელნი[10]) ასაკობით,
და ქექოზ და ქაისარ[11]), ქიბსან, ქარმან[12])—იყვნეს ძმობით[13]).

2100. მან ცოლხადმან საპატრონოდ[14]) ძე[15]) ქექაოზ წაიყვანა[16]),
მას უბოძა ტახტ-გვირგვინი, საფადარნი ათაყვანა,

---

[1]) დად.—ნადირობად ლხინოს სმიდეს(?!).
[2]) დად.—ძალიანი უსუსურთა.
[3]) 428 №—ეხუმდეს—ლექსთ-წყობას ლალალობა.
[4]) დად.—ამაყობდა.
[5]) დად.—ბევრჯს ახლია სტაადარნი, ნადირობდის, თამაშობდის.
[6]) დად.—საქონელი არა შურდა ვისცა უნდა თუ ვინ სთხოვდა(?).
[7]) 428 №—ოთხი ძენი.
[8]) დად.—გვანდა, ა. ო.—გვანდეს.
[9]) დად.—გაასწავლნა, 428 №—გაასწავლეს.
[10]) დად.—ახოვანნი?
[11]) დად.—ქაიროშარ.
[12]) დად.—ქარშან.
[13]) ა. ო.—ქექაოზ და ქარქიშ, კიბსან, ქარმან, იყვნეს ოთხთა ძმო-[ბით.
[14]) დად.—ხაბატონოდ.
[15]) ა. ო.—„ძე“ აკლია.
[16]) დად.—წაიყვნა(?).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შეაკრის საჭურე-მწიგოდ, დიდხან[1]) იყო შვიდთა თანა,
და შენი არის, რასაც ხედავ, შე თან არის წავიტანა.

2101. შეადრა სადარათა, რასაც უჩემთ, გაგიბნდებას!..
რაცა უნდა,—ასწავლიდით, მარტვილობით[2]) ვერ მიხვდებას,
ბრძანებასა დამარხიდით, დღეს პატრონი ეს იქნებას,
და ერთობილნი ეთაყუანს[3]) დალოცვილი ტახტს ჯდებას.

2102. ხუთას[4]) წლის ცოცხალ იყო[5]), ლოცვით ღმერთი მოიმადლა,
ქაიუმბად ღმერთსა მადლი მისცა, ლხინი გაისადლა[6]),
მან გლახაკთა მიცემითა საუკუნო მოიმადლა,
და ამ სოფელს[7]) ლხინი ნახა, სული მისი[8]) გაინათლა.

2103. ქაიუმსა მიიცვალა. ესეა სოფლის საქმენი[9]),
ვით მართებდა, შეიყარნეს მის სატირლად ერანელნი,
თავადნი და დიდებულნი ტირან, თქვიან მისნი ზნენი[10]),
და ხოჯულიდის მისისათვის იგ არ იყვნეს მოამენი.

2104. მერმე მაღლად გუმბადზედა[11]) აჯის ტახტი აუშენეს,
გარეთ მოთვალ-მარგალიტეს, შიგან სტავრა ჩაუფინეს,

---

1) 428 №—დიდხანს.
2) დად.—ვაჟობითა, ა. ო.—ყმარწვილობით.
3) დად.—ეთაყუანა.
4) დად.—ხუთისა.
5) ა. ო. და დად.—სხვასა იყო(?).
6) დად.—გაიახლა.
7) ა. ო.—ამ სოფლისა.
8) დად.—თვისი, ა. ო.—სულნი თვისი.
9) დად.—აჰა სოფლის მოქმედანი
10) ა. ო.—ტირიან, მოსთქვენ მისნი ზნენი.—ლექსთ-წყობას და-ლატობს.
11) 428 №—გუმბედზედა, ა. ო.—გუნბეთსზედა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შეამკეს[1]) და ზედა მოთქუეს, მას ღამესა გაათენეს[2]),
და იმაშიკან[3]) ნაწვინებს, თავი მუშკით დაუტკნეს.

2105. მიუნდობელი სიყუელი არავის[4]) გაუთავდების,
ერთს თვეს ტირილს გლოვათა, მათ ლხინი გაუქარდების[5]),
ქაჯთაჲს გული დაუდვეს, თქვენთა[6]) მტერთა გაუხარდების[7]),
და მათ შექნეს დიდი ჰურობა, აწ ჭირი გატაქარდების!

2106. აწ ქაჯთა ჭამით ადგა, მას იახლნეს სპანი თანა,
საჭურჭლეთა გასაკსნელად მოლარენი წარიტანა,
გვირგვინი და თვალ-გუარი[8]), რაცა უნდა, მოიქუს თანა,
და ქუმათაგან უმრავლესი მან საჩუქრად მოიტანა[9]).

2107. ტან-საცმელი[10]), ცხენ-აბჯარი, საჭურჭლე და თვალ-გუარი[11]),
ოქრო-ვერცხლი[12]), ქუდ-გვირგვინი—სახელდო რაცა არი,
საკელ-მწიფოის ტახტს[13]) დასვეს, ვით მეფეთა წესი არი,
და თავადებს საბოძვარი მან უბოძა—განძი მდარი[14]).

2108. მოვიდა და მათთანავე ჭამად დაჯდა, ვანად მოვა,
მომღერალი ვინცა ნახა, ჩანგ-ბარბითით ვერა ჰმოვა[15]),

---

1) ა. ო.—შეჰკვეს.
2) დად.—გაუთიეს.
3) ა. ო.—იმაში.
4) ა. ო.—არვის არ.
5) დად.—მართ ლხინი გაუშავდების.
6) ა. ო.—თქვენს მტერთა
7) დად.—თქუეს: მტერსა გაუხარდების.
8) ა. ო.—თვალ-გოარი.
9) დად.—წაიტანა, ა. ო.—მოიტანა, 428 №—მიიტანა.
10) დად.—ტან-საცვამი.
11) დად.—თვალ-გოვარი, ა. ო.—გოვარრი(?).
12) 428 და ა. ო.—ვერცხლი.
13) ა. ო.—სრასა.
14) 428 და 1505 №№—ძველი—ლექსით-წყობას ღალატობს.
15) დად.—ჩანგ-ბარბითი ვერ იპოვა.

მერმე ადგა, ლაშქართაგან მან შენდობა მოითხოვა:
და—„შემინდევით გლოვისათვის[1]), სხვა სალხინო დღეცა მოვა!

2109. მიმძიმს თქუენის გულისათვის კაეშანი[2]) შემეყარნეს!
მისთვის მინდა ტახტ-გვირგვინი,—თქუენმან გულმან გაიხარნეს.“
ერთობილთა დაუმადლეს, ადგეს, ერთგან[3]) შეიყარნეს,
და დიდი მადლი მოახსენეს[5]), დალოცეს და ეთაყუანეს.

2110. ყრასკულნი ფალავანნი[4]) ქალაქს წინა მოვიდიან,
ნადიმობდეს, ნადირობდეს მოედანსა, ბურთობდიან,
ყაბახზედან ჯილდობდიან, აშუაშაკსა ისრიდიან[6]),
და რაცა კაცთა[7]) სალხინოა, ყოველთა[8]) დღეთა იქმოდიან.

აქა ქაიყუბადის შვილის ქექაოზის გახელმწიფება. სამოცდა-ათი წელი იმეფონა.

2111. ვინც მიენდობის სოფელსა, მას უფრო გაუავდების,
თავი და ბოლო არ უჩნდეს, ანაზდად გაუთავდების[9]),
თუ ვინმე დასდებს[10]) ავს წესსა, იმასცა გაუმწარდების,
და ვინც იტყვის,—ნუმთა გულით არის, არცა მას გაუთავდების.

---

[1]) ა. ო.—და შემინდევით გლოვისათვის, სხვები—და დიდი მადლი [მოახსენეს.
[2]) 428 №—კაეშანი.
[3]) ა. ო.—ერთგან, სხვები—ერთად.
[4]) დად.—მდაბლად მადლი გარდიკადეს
[5]) ა. ო.—თავადები.
[6]) დად.—ყაბახზედა ჯილდობდიან, აშუაშაკსა ესროდიან, ა. ო.—ყაბახზედან ჯილდობდეს, აშუაშანგსა ისროდიან.
[7]) დად.—კაცის სალხინოა.
[8]) ა. ო.—ყოველ დღეთა.
[9]) დად.—ვისაც მიენდობს სოფელი, მას უფრო გაუშავდების,
თავი და ბოლო არ უჩანს, ანაზდად გაუავდების,
ა. ო.—მას უფრო ანაზდად გაუთავდეს—ლექსით-წყობას ღალა- [ტობს.
[10]) დად.—დაზრდებს, ა. ო.—დასტებს აქ წესსა.

2112. ქაიყუბადის შემდეგად[1]) ქექაოზ ზის ტახტსა ზედა,
მამის წყლი დაიწარა, ჭემთბს საწუთრო ამაზედა,
ერთის დღეს სავარდეს იჯდა ოქროს ტახტსა ზედა,
და ტახტსა ფერხნი ოქროსანი, მარგალიტნი ისხდეს ზედა[2]).

2113. ერანელნი დიდებულნი მას წინაშე შემოვიდეს,
იგ საქმეს გაიგებდეს, საწუთროს რასმე სთქმიდეს,
შენ ბროლისა ჭიქებითა ხოშ-გუარსა[3]) ღვინოს სმიდეს,
და მცველნი იდგეს ფარდაგს გარე[4]), რომ სხვა კაცი ვერ შევიდეს.

2114. ერთის კაცსა ჩანგი ჭქონდა, მეფეს წინა[5]) გზა ითხოვა,
ემა-ტკბილი ჭერა სუფრაზედა, მუცამი და რასტინოვა[6]),
გრძნეულზედა მაზანდარით კლდოვანი თურმე მოვა,
და თქვა თუ: „უქო მაზანდარა, გაიდამქურის, წალამოვა!“

2115. მეფარდაგე შინ შევიდა, შარიერსა[7]) მოახსენა:
„ერთი უცხო კარგი მგურელი მოგვივიდა ახლა ჩვენა!“
უბრძანა და შეიყვანეს[8]), მოაყუანა, დაძრა ენა,
და ძალი მორთო, კერა დაუწყო, თავი კარგად გაამჩვენა[9]).

---

[1]) ა. ო.—შემდეგქათ ქექაოზ ზის ტახტთა ზედა.

[2]) დად.—ტახტსა ფერხნი ოქროსანი მარგალიტნი ისხდეს ზედა, 428 №—მარგალიტი ისხდა ზედა, ა. ო.—ტახტის ფერხნი ოქროსანი, მარგალიტნი ისხდა ზედა.

[3]) დად.—შენ ბროლისა ჭიქებითა ხოშ-გოვარსა, 428 და ა. ო.—შენ ბროლისა კოკებითა(?) ხოშგუარსა, ა. ო.—ხოშ-გვარსა ღვინოს სმიდეს—ლექსთ-წყობას ღალატობს.

[4]) დად.—მცველი იდგა ფარდაგისა.

[5]) ა. ო.—მეკარისგან.

[6]) 428 №—მუცამანითა რასტინოვა(?), ა. ო.—მეცამი და რასტინოვა.

[7]) ა. ო.—შარიარსა.

[8]) 428 № და დად.—შეიყვანა, ა. ო.—შეიყვანეს.

[9]) დად.—გაარჩენა, სხვები—გაამჩვენა.

2116. მკრა ჩანგს, ტკბილად ახსენა ქუეყანა მაზანდარისა:
„ეს შარიერი კელ-მწიფე შენზედამც ტკბილად არის,
შენიმც მინდორნი მწვანობენ, სული დის[1]) მუშკ-ამბარისა,
და მთა სუმბულითა[2]) ყვავილობს და ველნი[3]) მეულდანზარისა.

2117. მოწის გარდა აყუავდების, ბაღ-წალკოტი სურნელითა,
ზამთრით დის არა ცივას[4]), ზაფხულად აგრეთა,
წყლის პირი[5]) აყუავდების გარდითა და ყვავილითა,
და ცნობა წავა ბულბულთაგან, იადონთა ყივილითა![6])

2118. ორნივე წყლის სამზღვარნი არიან მოცინარენი,
შვენიერნი[7]) და ამინი მონადირეთა არენი,
ქალაქნი ოქრო-ქსოვილთა სტავრითა მოკაზმარენი,
და შეკაზმულნია[8]) ტურფანი ოქროთა მოქამარენი.

2119. რა ქაჯაოზს ქება მისი ესმა უცხოდ[9]) საკუირველი[10]),
მას გონება გარდუცვალა, სხუა დაედვა საძირკუელი[11]),
მან ლაშქრობა დააპირა, ომის დასკუნა წასასვლელი[12]),
და ერახელნი საგზირთოდ შეიყარნეს მას წინ მთქმელი[13]);

---

1) ა. ო.—გდის მუშკ-ანბარისა.

2) დად.—ბურბულითა, ა. ო.—სუნბულითა.

3) დად.—და ბარნი მეულდაზარისა.

4) დად.—ზამთრის დია არა ცივა, ა. ო.—ზამთრით...

5) 428 №—წყლისა პირი—წარყვნილია.

6) 428 №—კუირილითა.

7) 428 №—შვენიერი, ა. ო.—შვენიერნი და სამო.

8) 428 №—შეკაზმულნია, დად.—მოკაზმულნია, ა. ო.—შეკაზმულ-ნი და ტურფანი.

9) დად.—უცხო.

10) 428 და 1505 №№—მას გონება გარდაექცა, სხვა შეექნა საძირკუელი.

11) ა. ო., 428 და 1505 №№—ომის დასკუნა საკურველი, ა. ო.—

13) დად.—მთქმელნი. [საკვირველი.

2120. —„არას გვარგებს, თავი მოვჰკვეთ უკმრობასა[1]), სილაფლესა[2]),
დიდსა ფრიდონს მე ვჯობივარ,—ქაიყუბადს[3]) მტერთა-მძლესა,
ძალითა და მოსამართლედ[4]) მას ჯიმშედსა მიდამქრესა,
და რასა ვდგავართ, ჩვენ მიუხდეთ[5]) მაზანდარის ჴელ-მწიფესა!"

2121. რა თავადთა გაიგონეს ნაბრძანები პატრონისა,
მას პასუხი ვერვინ გასცა[6]), დადგეს ფერად ზაფრანისა,
ნაღვლიანთა ისუნთქიან[7]), არ მოსწონდათ სიბრძნე ჭკჳსა[8]),
და დევთა ომი მათ უმძიმდათ[9]) არჯანგ, ფოლად-ღუნდადისა[10]).

2122. პასუხის თქმა ვერ გაბედეს შესაქცევლად პატრონისა,
ქიშვად[11]), მიდგად იყუნეს მუნა, ტუსი — შვილი ნოდარისა,
გურგენ, ბარმან[12]) მათთანავე—თავადნია[13]) ერანისა,
და მოახსენეს: „ჴელ-მწიფევ, მონანი ვართ ბრძანებისა!

2123. ესე თქუეს[14]) და გაიყარნეს, მათი გული დაეტკჳნების.
იტყოდიან: „ეტლისაგან ავი საქმე გარდაგვხდების,
შარაერმან რომ სიმაზიგან[15]) ბრძანა,—იგი გათავდების,
და რისხვა მოვა ერანზედა, უსაზომოდ[16]) ავორდების.

---

1) 428 №—უკლმობისა(?).
2) 428 №—სილალფესა(?!), დად.—სილაფლესა: ლაფალი, სილაფლე,
3) 428 №—ყაიყუბათ მძლეთა-მძლესა. [იხ. ლექსიკონი.
4) ა. ო. და დად.—მოსამართლედ, 428 №—სამართლითა.
5) დად.—მივმართოთ.
6) დად.—მას პასუხი ვერა გასცეს, დადგენ ფერად ზაფრანისა.
7) დად.—ისუნთქმიან, ა. ო.—ნაღვლიანთ ისუნთქიან.
8) დად.—ჭკუისა.
9) დად.—დევთა ომი არ უნდოდათ.
10) არჯანგ-ღულად—ფოლადი, იხ. ლექს. საკუთ. სახ.
11) ა. ო.—ქიშვარდ.
21) ა. ო.—ბარამან—ლექსთ-წყობას ღალატობს.
13) დად—თავადია.
14) 428 №—ესე თქუა.
15) დად.—უ-ნ-როთ.
16) უზომოდცა.

2124. წაჰკდეს¹) ერანს მიწა-წყალი, მაზანდარას თუ წავიდა,
ტახტ-გვირგვინი²) ჯიმშედს ჰქონდა, საწუთროს ანაზვიდა,
დევ-ქაჯნიცა დაიმონა, ყოვლი სულდი³) მას ნატრიდა,
და მას მორჩმულსა არ უყურა, მაზანდარას რომ წავიდა⁴).

2125*). ჯიმშედ არსად მოიგონა, და ჩვენ არცა სიტყუად ვთქუითა⁵),
მამაცი და გულოვანი⁶) ამას სჯობდა საჭურჭლეთა,
— ფრიდონ იყო გონიერი, ჭკუით სავსე გულადითა; —
და ეს უჭკუო, ცნობა-თხელი ლევი შეებმას ნუტარ რითა?!.

2126. ერანელთა მოახსენა ერთი სიტყუა მაშინ ტუსი⁷):
„ჰეუი-ჰეუინ⁸) მოციქულად გჰკადრით, — შვილი თაქთრისა,
ზაალდასტან მოგვავმართს გამორჩევა, ჭკუა მისი,
და შევეხვეწნეთ, წამოვიდეს, ამა ნასკუსა გახსნას ისი!“

2127. რა მოვიდეს მოციქული, ჩვენი საქმე ამას ჰკითხე,
თუ მოგვეცხოს თავის გილდი⁹), ნუ მოიცან, მოდი, ვით ხე,
ვით ქარმან, წამოსავლად ფიცხლად ტვინი გაიფიცხე¹⁰),
და მტრისა გულის ნასკუე დახსნა, დევთა მოაკიცხე.

---

¹) ა. ო.—გახდეს ერანს მიწა-წყლითა, 1505 და 428 №№—გაჰკდეს.

²) დად.—გვირგვინი, ა. ო.—ტახტ-გვირგვინი ჯიმშიტს...

³) დად.—მეფე.

⁴) დად.—მაზანდარას რომ წავიდა.

*) ამ ხანის მეორე ტაეპი დად.-ხელში მესამედ არის, ხოლო მესამე—მეორედ.

⁵) დად.—და ჩვენ არსად სიტყვა ვთქვითა, და ჩვენც არა სიტყვა...

⁶) დად.—მამაცი და გონიერი

⁷) დად.—ერანელთა მოახსენა მაშინ სიტყვა ესე ტუსი.

⁸) ა. ო.—ჰეი ჰქვიან. ჰეი-ჰეინ, იხ. საკ. სახელები.

⁹) გილი, იხ. ლექსიკ.

¹⁰) დად.—ვითა ქარი, წამოსავლად, მოდი, ტვინი გაიფიცხე, ა. ო.—ფიცხლად.

2128. მოახსენე: „ესე[1]) საქმე დასტურ დევმან მოგაგონა,
ნუ გაადებ[2]) მაგა კარსა, არ ვარგა[3]), ნუ იქ, მგონა,
მისა გულსა მოაბრუნებ[4]), ნუ თუ შენ რა გაგიგონა[5]);
და თვარ ესენი სრულად წავლა, საყმოდ მტერთა დაამონა!"[6])

2129. ვითა ქარი, გავმართო მაშინ შვილი თაყორისა,
ერანელთა გაგზავნილი, მივა სახლსა საამისსა,
იგ მოკითხვით მოიხსენა როსტომ—შვილი ზაალისა[7]),
და არ გვიშველა, უსაცილოდ წავლა ტახტი ერანისა!

2130. საქმე მოსრულა[8]) ჩვენზედა, რომ ბრძენნი ვერ მოსწვდებიან[9]),
არას გვიშველის, ერანი წავლების, აოხრდებიან;
კაცი არ იყოს, სამყოფად[10]) ნადირნი აქ დადგებიან,
და ქაქათოზს[11]) საგონებლითა ცნობანი გაშმაგდებიან.

2131. მოვიდა და დევმან ზაკვით ეს გზისაგან მოაცდუნა[12]),
შენც და კაცი გონიერი, გვერც სახლად აღარ უნდა[13]),

---

1) დად.—ეგე საქმე.
2) დად.—გაიღებ.
3) დად.—კარგი.
4) 428 №—მოაბრუნო, დად.—მოაბრუნეთ.
5) 428 №—რა გაიგონა, დად.—რამ გაგიგონა.
6) დად.—და თვარ ერანი სრულად წავლა, საყმოდ მტერსა დაამონა.
7) ამ ზანის მეორე და მესამე ტაეპები 428 და 1505 №№-ებში დამახინჯებულია და იკითხება ასე:

ერანელთა გაგზავნილი მივა სახლსა ზაალისა,
იგ მოკითხვით მოიხსენა შვილი გმირის საამისა, ა. ო.—მოახსენა სული გმირის საამისა.

8) დად.—მოსრულა, 428 №—მოსულა.
9) დად.—რომ ბრძენი ვერ მიხვდებიან.
10) 428 №—საყოფად, ა. ო.—სამყოფლად.
11) 428 №—ქაქაოზ.
12) 428 №—მოვიდა და დევმან ზაკვით ეს გზისაგან მოაცდუნა. დად.—მოვიდა და დევმან ზაკვით ესე გზისაგან აცდუნა, ა. ო.—მოაც-
13) დად—გვერდს საბძლად აღარ უნა.
[დუნეა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტახტ-გვირგვინი დაავიწყდა, მაზანდარას წასვლა უნდა[1]),
და აწ თავსაცა ნუ მოიცხან, მოდი ფიცხლავ[2]), დამლა უნდა.

2132. ამას წინად რაც მსახურე ქაიყუბადს—მტერთა მძლევსა[3]),
ღუდის ძუძუს მოგაშორეს, წელთ სარტყელი შეგარტყესა,
რაც მტერთათვის გიბრძოლნია ამას წინად, წახდა დღესა, —
და ვით ქარი, დაავიწყდა, წყლის სიავესა.“

2133. ზაალს რა მოციქულობა ესმა და გული დაეძრა,
თქუა, ვიცი, დროშა გაუყუთლდა, ტარსა მტერთაგან დაეძრა,
თავის მომდომან ქექაოზ ტახტი-გვირგვინი გაეცა, სრა[4]),
და საწუთროს უნახავი ხარ, მისთვის გაჭპირე, ვა, ეს რა![5])

2134. უნდა მეფე გამოცდილი, ჟამ-ნაკუეთი, ეტლ-ნახული,
მტერთა კრძალვისა მანაშური[6]) წაეკითხოს მისი სრული[7]),
მივალ, ეულად გავაგონო ნახული და მონახული,
და თუ არ მისმენს, რომცა არის[8]), მოაგონებს იგ გულ-წყლული.

2135. წავიდე და შევაგონო[9]), ვაი თუ ვერ გამიგონოს,
არ წავიდე, შემოქმედსა ვაწყენ, აღარ მოეწონოს,

---

[1]) დად.—ტახტ-საჭურჭლე დაავიწყდა, მაზანდარას წასვლა უნა,

[2]) დად.—ფიცხლა. ა. ო.—ფიცხლად. [428 №—წასულა უნდა.

[3]) 428 №—ქაიყუბათ მტერთა მძლევსა.

[4]) ა. ო. და 428—თავის მიმდომან ქექაოზ ტახტი-გვირგვინი გაეცრა—უაზროა და წარყვნილი უნდა იყოს, დად.—თავის მიმდომა ქექაოზ ტახტი, გვირგვინი, გაეცა, სრა. მიმდო, იხ. ჩემი ვეფხ.-ტყ. ლექსიკ.

[5]) 428 №—მისთვის ვაპპირე ავი რა—ლექსთ-წყობას დალატობს.

[6]) მანაშური შეიძლება ნიშნავდეს მანშურს და აქ ხმარებული იყოს წარწერის აზრით. მანშური—მოწმობა, დიპლომი, იხ. ლექს.

[7]) ა. ო. და 428 №—წაეკითხოს მისი სული(?).

[8]) დად.—და თუ არ მისმენს, რომსაც არის, მოიგონებს გული-წყლული, 1505 და 428 №№—და თუ არ ისმენს, რომცა არის...

[9]) 428 №—შევარიგო. ა. ო.—...გავაგონოს.

თუ მამისმენს სარგებელსა[1]), ჭკჳთვით,—ლხინსა შეაწონებს,
და გაფეცხლეს და არ მიყუროს, მან უწრემთდ გზა იქონოს[2]).

2136*). მე შენ გიქნები ლაშქრითა, თუ იგ მაცთურმან[3]) წაიღო".
მას ლამე ამას იგონებს. გახნდა, მზემ კარი გაიღო.
ზაალ შეირტყა სარტყელი[4]), კელთა აბჯარი აიღო,
და ერანს წავიდა. მზის შუქმა დიდი ნათელი[5]) მიიღო.

2137. რა მივიდა, მოეგებნეს ერანელნი ფალავანნი,
ბარმან, ტუსი და გოდერძი—ახლავს გურგენ გულოვანი,
ერთმან ერთი მოიკითხეს, გარდიკადეს მათ ფარმანი,
და მეფისაკენ გაემართნეს, სადარბაზოდ დასაგვანნი[6]).

2138. „თავ-მაღალთა ფალავანთა“,—ტუსმან ეგრე მოახსენა:—
„გრძელსა გზასა გაგვირჯიხარ, მოგიყუანეთ აქა ჩუენა,
ერანელთა დიდი საქმე,—შეჭირვება ჩამოგვხსენა[7]),
და თქუენ ყოფილხართ მათი ზურგი, თუ დაგვარჩენთ ახლა
[ჩუენა[8]).“

2139. ზაალ თქუა თუ: „უნდა კაცმან გაიგონოს შეგონება,
იყოს ყამთა გაცუეთილი, ქნას ჭკუიანმან სხუათა ნება,

---

1) დად.—თუ მოისმენს სარგებელსა, პოოს, ლხინსა შეაწონოს.

2) დად.—გზა იპოოს.

*) ამ 2136 ხანის მე-3-ე და მე-4-ე ტაეპები ერთი მეორის ალაგას არის გადასმულ-გადმოსმული მე-428-ე №-სა და დად.-სეულში.

3) დად.—მაცთურმან, 428 №—მაცდურმან.

4) 428 №—ზაალ სარტყელი შეირტყა.

5) 428 და 1506 №№—დიდი სახელი(?).

6) ეს ხანა 428 №-ში ამ სახით არის:

რა მივიდეს, მოეგებნეს ერანელნი ფალავნები,
ბარმან, გურგენ და გოდერძი—ახლავს ტუსი გულოვანი,
ერთმანერთი მოიკითხეს, გარდიხადეს ფარვანები(?),
და მეფისაკენ გაემართნეს, სადარბაზოდ დასაგუნები.

7) 428 და 1505 №№—ჩამოახსენა.

8) დად.—თუ დაარჩენთ ახლა შენა(?!).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ღმრთმან მოსცეს სამართალი, ჩვენ არ გუმართებს შეცთომება[1]).
და არ მამისმენს შარიერი,—შაექნების შენანება[2]).

2140. შევეხვეწნეთ[3]), ნუღარ წავა მაზანდარას, მოსცეს ზავი,
არ იყურის შეცთომება, გამოიღოს იმან თავი,
საწუთრომან შეანანოს, დაუმართოს ჭკუით[4]) ავი,
და ნუ უყურებთ,—დაგვემართოს საქმე მისგან საზარავი[5]).

2141. მათ ესე პირი დაასკუნეს, ხელ-მწიფეს წინა მოვიდეს.
წინა[6]) ზალდასტან შეუძღვა, უკან თავადნი შევიდეს.
ტახტზედა მჯდომსა ქექაოზს ხმელთა მნათობად[7]) ხედვიდეს,
და მას წინა წადგეს სააჯოდ, ვით მზისა შუქი ელვიდეს.

2142. თავ-დადრეკით, ხელ-ჩამშვებით, მას ხელ-მწიფეს წინა დგეს[8]),
ხელ-მწიფესა გაუკვირდა, ბრძანა: «გვანან მთაჯესა»,
სასუბროდ გაუმართნეს, ჰკადრეს ქება ზესთა-ზესა,
და მოახსენეს: ,,თავ-მაღალო, საწუთროსა[10]) სჩანხარ დღესა!

2143. არ უნახავს სხვა შენებრივ[11]) ერანს,—იჯდეს ტახტსა ზედა,
ღმრთს აკსთვხარ ჟამ-ნახულსა[12]), გაგათოს ამაზედა,

---

[1]) დად.—ჩვენ არ გვმართებს გაშორება.

[2]) 428 №—არ მამისმენს შარიერი, შემექნების შენანება, დად.—არ მომისმენს შარიერი, შაექნების შენანება.

[3]) 428 და 1505 №№—შევეხვეწოთ.

[4]) დად.—ჭკუითა.

[5]) დად.—და ნუ უყურებთ, დაგვემართოს საქმე მისგან საზრახავი.

[6]) 428 №—წინათ.

[7]) 428 №—მნათობათ, დად.—მჟღობელად.

[8]) დად.—მას მეფესა გვერდით დგესა.

[10]) 428 №—საწუთროში.

[11]) დად.—არ სხუა შენებრი უნახავს.

[12]) დად.—ჟამ-დაცულსა.

ბედნიარად გული შენი დაუმტკიცოს ამაზედა[1])!“
და გარდიწვია კელ-მწიფემან ზაალ, დასვა ტახტსა ზედა.

2144. დალოცა და კელ-მწიფემან მერმე ჰკითხა გარჯა გზისა:
ზაულდელითა ფალავანთა როსტომ სართ,—თავ-მაღლისა!
ზაალ ლოცავს შარიერსა, მადლსა მდაბლად გარდიკდისა,
და მოახსენა: „ნიადაგმცა შენ ხარ ტახტი გმედეთისა[2])!

2145. აწ შენითა სიმართლითა დღეს საწუთრო კარგად არი,
გრძლად ცოცხალხარ[3]), მტერი თქუენი შიშეულად თქუენგან არი,
ბედნიერად, მხიარულად, ერანი და ტახტი არი!“
და თქმა დაუწყო გონიარად, მან გაუღო სიტყუათ კარი[4]).

2146. თქუა: „რაზომნი ეტლისაგან ბრუნვით ჟამნი[5]) გარდმიკდიან,
მანუჩარ და კელ-მწიფენი,—ერანს მეფედ რაცა სხდიან,
მისგან დარჩა საჭურჭლენი, ტახტ-გვირგვინი ცუდად ჰყრიან,
და ზააქ, ნოდარ, ქაიუმბად[6])—სხუა თავადნი მათთან დგიან.

2147. მათცა[7]) თქუიან: „მაზანდარას, სჯობს, თუ ლაშქრად წაისულდების,
ლაშქარი და ლახტოსანი უამრავი[8]) შეგვეყრების,
შეკრულია ტილისმითა[9]) მათგან კაცი, შეიგრძნების,
და დევთა ნასკუი,—მათი გრძნება, ვიყუნეთ, არის გაიკსნების.

---

[1]) დაღ.—ბედნიერად დაუმტკიცოს გული შენი ამაზედა.
[2]) დაღ.—და მოახსენა ნიადაგად შენ ხარ ტახტი კელ-მწიფისა(?!).
[3]) დაღ.—გრძლად ცოცხალვარ(?) მტერი თქვენი შიშეული თქვენ-გან არი.
[4]) დაღ.—თქმა დაუწყო გონიერად, მან გაალო სიტყვის კარი.
[5]) 428 №—ჟამი.
[6]) 428 №—თ-ნით.
[7]) დაღ. და ა. ო.—მათაც.
[8]) 428 №—უმრავლესი, დაღ.—უმარავი,—ჩვენ ვასწორებთ.
[9]) ტილისმა, არაბ. طلسم — იხ. ლექსიკ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2148. ამას წინათ სირეგუნითა ერანს ტახტი არ წამქდარა,
ქარს ნუ მისცემ საჭურჭლესა, სხუა კელ-მწიფე არსად არა[1]),
თმითა და მამაცობით იხვედრების იგი არა[2]),
და ვინც წასულა მაზანდარას, ბედნიერად არ მამქდარა[3]).

2149. აწ მაზანდარას ნუ წახვალ, არ მოჰკლდეს უარესია!
სათვადარნი გუავს მოხანი,—თქუენნი მორჩილნი ესია,
სისხლშიგან[4]) ხეს ნუ დარგავ, საზრდელად ანადესია,
და ნაყოფად წყევას[5]) მოისხამს, არ კელ-მწიფეთა წესია!"

2150. ბრძანებს მეფე: „არა მეგონის მაზანდარას მე წასვლითა[6]),
მმართებს შენი გაგონება, მონახული მჯობხარ ჭკვითა,
ფრიდონს, ჯიმშედს[7]) მე ვჯობივარ მამაცად და საჭურჭლითა,
და მანუჩარს და ქაიუუბადს[8]) უარე ვარ ნეტარ რითა?

2151. ჩემია ყოვლი ქუეყანა,—ჩემთანა მოაჯენია[9]),
კრმალსა მოვიწუდი, ამოვსწყუეტ, არ დარჩეს კაცთა ძენია[10]),
მაზანდარელნი[11]) დავსცალო, გიწუენო სისხლ-ნადენია[12]),
და კრმლები დავკსნა და დავიჭირა ქალაქსა ხარაჯანია[13]).

---

1) დად.—არად არა.
2) 428 №—იხსენების იგი ვერა.
3) დად.—მომქდარა.
4) დად.—სისხლშიგა.
5) ა. ო.—ნაყოფათ წყევლას.
6) 428 №—უ-ნით.
7) ა. ო.—ჯიმშიტს.
8) ა. ო.—მანუჩარსა და ქეიყუბათს.
9) დად.—ჩემთანა არს მოაჯენი.
10) ა. ო.—კმალსა მოვიწვდი, ამოვსწყვეტ, საცა არს კაცთა ძე-ნია, დად.—კრმალს მოვიწვდი, ავაოკრებ, და ამოსწყდენ კაცთა ძენი, 428 №—კაცის ძენია.
11) დად.—მაზანდარანი, ა. ო.—მაზანდარელი დავსცალო, სისხლ [გიწვენო ნადენია.
12) დად.—გიწვენო სისხლი ნადენი.
13) დად.—კრმლები დავჴსნა და დავქარო ქალაქი, მოხარაჯენი, ა. ო.—ქალაქნი მოხარაჯენია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2152. ბედითნი და უტკბინონი იგ არიან ჩემსა[1]) თვალსა.
რაა დევი და გრძნეული[2]), ვინ აკსენებს მათს დამქარსა?!.
მე წავალ, და შენ და როსტომ აქ იყუენით შუა მზღვარსა,
და საწუთროსა დამჭირავნო, შემინახავთ[3]) თქუენ ერანსა".

2153. ზაალს ესმა მეფისაგან საუბარი უმეტრული[4]),
მოახსენა: „ვართ[5]) მონანი, მე გული მაქუს დადადული,
მართლად ბრძანეთ[6]), თუ ტყუილად, მე თავ-ბოლო ვერ ვსცან სრუ-
და შენთვის გვინდა ჩუენ სიცოცხლე, მიწაზედან სიარული. [ლი[7]),

2154. ჭკვა[8]) დავსცადე საუბრითა, მე გონება სრულად მელმის[9]),
თუ სიკუდილი გვამად[10]) ჩავა, კატთა აღარ გაუძლების,
თვალსა ვინმე წამოიგდებს[11]) ნემსით, აღარ ჩაიგდების[12]),
და მამავალს ფათერაკს არსით აღარ წაესულდების[13]).

2155. საწუთრომცა შენსა ზედა ბედნიარად მობრუნდების,
მაგრამ ვაი, თუ სიტყუანი[14]) მოგეგონოს, გული კუდების!..

---

[1]) დად.—ჩუენსა.

[2]) დად.—არ იქნების დევ-გრძნეული, ა. ო.—აპა დევსა, გრძნეულსა.

[3]) დად.—შეინახავთ.

[4]) ა. ო.—უმეტური.

[5]) 428 №—ვარ.

[6]) დად.—მართლა ბრძანე.

[7]) 428 №—ვერ ვსცან მართლა.

[8]) დად.—ჭკუა, ა. ო.—ჭკუა—ლექსთ-წყობას ლალატობს.

[9]) ა. ო. და დად.—მელმის, 428—მელბის.

[10]) დად.—გულად.

[11]) დად.—წამოიყრის, ა. ო.—წამოაგდებს.

[12]) ა. ო. და 428 №—გაიგდების.

[13]) დად.—და მომავალსა ფათერაკსა არსით არა მოევლების.

[14]) დად. და ა. ო.—მაგრამ ვაი თუ ჩემი სიტყვა მოგეგონოს.

შენ ნაქმარი სინანულად, ავ-ცნობობით მოგიკლდების!“
და ვაი, წავდეს ერანელნი[1]), ლხინი ჭირად შეგვეცულდების.

2156. ესალამნეს და გავიდნეს[2]) გულ-წყლულნი დარბაზისაგან,
გვანდეს, რომ იყუნეს[3]) უმზეოდ, უნაწილონი დღისაგან,
ბარმან[4]), გივი და გოდერძი ჩიოდეს პატრონისაგან,
და ტუსი და ზაალ—ორნივე ტირან, იაჯდეს ღ̃თისაგან[5]).

2157. შენ უშველე, მოწყალეო[6]), მოაშორვე მტერთა ვნება,
სად მეშველი აღარა ჰყუეს[7]), ამას უყავ მისი ნება,
ამად[8]) კაცად არ ვახსენებ, არ ისმინა შეგონება,
და მტერთა გული მოაშორე[9]), ამას მიეც ნეტარება[10]).

2158. ქაქაოზ ზაალს უბრძანა: „ძმების მოკლეს ავიდა,
ვერ მოვიშალე მე წასვლა[11])“,—საგონებელს ჩავიდა,—
„ფალავანთათვის გარჯილხარ, გზა მოკლე[12]) გრძელი, ავი და“,
და გამოესალმა თავადთა, სისტანისაკენ წავიდა[13]).

---

[1]) დად.— და ვაი წავდენ ერანელნი, ა. ო.— და ვაიმე წავდეს.

[2]) დად.— გავიდეს.

[3]) დად.— იყუნენ უმზეოდ.

[4]) ა. ო.— ჩარამ.

[5]) ა. ო.— იაჯდეს ღმრთისაგან, 428 №— იაჯდეს ღმრთისავან.

[6]) ა. ო.— მოწყალე ხარ.

[7]) 428 №— ჰყავს, ა. ო.— სად მეშველე აღარ ჰყუანდეს.

[8]) ა. ო.— ამას კაცად არ ვახსენებ, 428 №— ვახსენებთ.

[9]) ხელ-ნაწერები ერთსა და იმავე ფორმას სულ სხვა და სხვა ნაირად სწერენ, როგორც, მაგალ., ამ ხანაში „მოაშორვე“ და „მოაშორე“, ამ შემთხვევაში ჩვენ სავსებით ვიცავთ დედნის ხასიათს, ა. ო.— მოაშორვე.

[10]) 428 № და ა. ო.— „შეამოკლე ნეტარება“ ამ ადგილის აზრს ეწინააღმდეგება.

[11]) 428 №— უ-ნით.

[12]) 428 № და ა. ო.-ში შეცთომით იკითხება „გზა მოკლე“.

[13]) ასეა ა. ო.-ში, 428 №— თავის თავისა მოსალმა(?!), დად.— თვის თვისად მოესალამა, სისტანს, ვით ქარი, წავიდა.

აქა ქექაოზისაგან წასვლა[1]) მაზანდარას, ალება და მორბევა და თურის დევისა და ერანელთა კელთ დაპყრობა*).

2159. ტუსს უბრძანა კელ-მწიფემან, ბარგი მინდორს გაიღეთ რა[2]),
ბნელი ღამე დღედ[3]) მოიქცა, გოდერძიმ თქუა, გატაგდგეთ რა,
ბაბრაბეში კარვებითა ვინ აწონა, სიმძიმეთ რა[4]),
და გაუმართა მაზანდარას, ტახტი მილადს შეავედრა[5]).

2160. მაშინ მილადს სახლი მათი შეავედრა, ერანელნი:
„მტერი სადმე გამოუჩნდეს, შენ შეღებენ წითლად ველნი,
თუ მიგჭირდეს, რისტომ იკმე, ფიცხლავ მოვლენ ზაულელნი[6]),
და იგ არიან ჩუენი ზურგნი[7]), კელ-მწიფის ტახტის მცველნი!“

2161. მეორეს დღეს[8]) გაემართნეს, ქოსსა ჰკრეს და ბუკი ჟუირსა,
მეფე მისა მოკაზმული, გვერცა[9]) ახლავს, ვინცა ღირსა,
გოდერძი და ტუსი ახლავს[10]), უქადებდა ლხინსა დიდსა,
და მათ კარვები აამართნეს ასფერონზის მთისა ძირსა.

---

[1]) 428 №—უ-ნით.

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

[2]) 428 №—გაიღერა.

[3]) 428 №—დღეთ.

[4]) 428 №—სიმძიმე რა, დად. და ა. ო.—სიმძიმეთ რა.

[5]) ა. ო.—და გაეგებნეს სამაზანდროთ, 428 №—და გაემართნეს მაზანდარას, ტახტი მილადს მიაბარა.

[6]) დად.—ფიცხლად იქმე ზაულელი; აწისდა მიხედვით ამ ხანაში დად.-სეული ხელ-ნაწერით ტაეპთა დამაბოლოებელი სიტყვები მხოლოობითს რიცხვშია, ა. ო.-ში ნარყვნილია.

[7]) დად.—ზურგი.

[8]) ა. ო.—მერვეს დღესა.

[9]) დად.—გვერდსა.

[10]) დად —ყუანდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2162. დადგეს აჳსა დევთ ადგილსა, ლომსა გავლად ეშინოდა,
დგას კარვები ბისონისა[1]), დაიფინეს ოქსინო და,
ასრე რომე მიწას პირი ოქროთაგან დაინთქმოდა,
და ბარგისა და კარვისაგან სრულ[2]) საწუთრო შეიძროდა.

2163. ოქროს ტახტი კარვებშიგან[3]), სად ეფინა ოქსინო და,
მაზედ დაჯდა. წინ თავადნი უდგა, არსით ეშინოდა.
სურნელებით სავსე იყო, ჰგავს, მუშკის ქარი ქროდა.
და ღამე ყოველ[4]) გაისვენეს. მუნ მეჯლიში შეიმკოდა.

2164. იაგუნდის თასებითა ლალის ფერსა[5]) ღვინოს სმიდეს,
გაიყარნეს, თავ-თავისად კარვებშიგან წამოვიდეს,
კუდა[6]) სარტყელები დაიმაგრეს, შარიერს წინ მოვიდეს,
და ვით წესია დაშქრობისა, ვაზირობდეს, მას ჩრახვიდეს.

2165. გივს უბრძანა ორ-ათასი მძიმე, კარგი ლახტიანი,
მაზანდარას მოსარბევლად იგ გაგზავნა ფიცხლად ჯარნი,
უბრძანა თუ: „შუელა გოტე, ბერი, ვაჟი, აკნოსანი,
და შიგან დადეგ, წვი და კაფე, მათ დასტეხე რისხვით ცანი[7])!"

2166. გივმან კრმალი[8]) სამესისხლოდ[9]) შეირტყა და წამოვიდა,
ქალ-მწიფისა კარვიდადმან ლაშქარშიგან შემოვიდა[10]),

---

[1]) ბისონი, იხ. ლექსიკონი.
[2]) 428 და 1505 №№—ყველგან სულ, სულა.
[3]) დად.—კარავშიგა.
[4]) დად.—ყოველი.
[5]) 428 №—ფერთა(?).
[6]) ა. ო. და დად.—კულავ.
[7]) 428 და დად.—რისხვა-ცანი.
[8]) დად.—ხან კრმალი, ხანაც კმალი.
[9]) დად. და 428 №—სამესისხლო.
[10]) დად.—კარვიდამე ლაშქარშიგა შემოვიდა, 428 № —კარიდალ-მა(?) ლაშქარშიგან შემოვიდა.

დაარჩივა, ვინცა უნდა, ბრძანა: „მტერთა დღე მოვიდა!“[1])
და გვერც იახლა ფალავნები[2]), ვითა ქარი წამოვიდა.

2167. მოვიდეს და მაზანდარას გრძელი, ლახტი მათ უწვიმეს[3]),
დედათა და ბერ-ყმაწვილთა დაჰკოტდიან[4]), თავსა სჭრიდეს,
ზენაარი არ გაუდეს[5]), აოხრებდეს ქალაქს, სწვიდეს,
და სამსახლსა ურევდიან, თერიაყსა[6]) დასთესვიდეს.

2168. თქუეს: „ქალაქი სამოთხესა ჰგავს ყოვლის სიტურფითა*),
მხევალნია ქუდიანნი და დედანი ხალისითა[7]),
შემკობილნი პირ-ნათელნი[8]) შვენოდიან, მთვარე ვითა,
და ყუელა იყო მოპანტული[9]) თვალ-მარგალიტ-გუარითა.

2169. უთვალავნი საჭურჭლენი[10]),—ტაიჭები ხშირად ების,
აბჯარი და საფენელი—სტავრა ხშირად იშოების[11]),
ოქრო-ვერცხლი უამრავი, ვისცა უნდა, იპოების[12]),
და ჯორ-აქლემი უსაზომო—ანგარიშსა ვინ მიხუდების?!

---

[1]) დად.—დაარჩია, ვინცა უნდა, თქუა თუ: „მტერთა დღე მოვიდა“.
[2]) დად.—გვერდს იახლა ფალავანი, ა. ო.—გვერც იახლნენ ფალავანნი.
[3]) დად.—მაზანდარას კრმალ-ლახტები მათ აწვიმეს, 428 №—ჰმალი, ლახტი მუნ უწვიმეს.
[4]) 428 №—დაჰკოცდიან.
[5]) დად.—მათ ზენარი არ იყურეს, ა. ო.—ზენაარი არ გაუღეს.
[6]) ა. ო.—თარიაყსა.
*) ა. ო.—თქვეს: ქალაქი სამოთხეს გავს ყვავილით და სიტურფითა.
[7]) დად.—ქუდიანი მკევლებია და დედანი ხალასითა, ა. ო.—მხევლნია.
[8]) ა. ო., 428 და 1505 №—პირ-ნათელნი, დად.—პირ-მთვარენი.
[9]) ა. ო.—ულვალავნი საჭურჭლენი, 428—უმრავლესი საჭურჭლენი.
[10]) ყველა ხელ-ნაწერში მოპანტული, ა. ო.—და ყველა იყო მოღრიბული თვალ-მარგალიტ გვარივითა(?).
[11]) დად.—იშოვების.
[12]) დად.—ოქრო-ვერცხლი უმარავლი(?), ვისცა უნდა იპოვების, 428 №—ოქრო-ვერცხლი უამრავი ვისცა უნდა, იშოების, ა. ო.—ხშირად ება,... ...სტრავრა ხშირად იშოება..., ...იპოება. ...ანგარიშსა ვინ მიხვდება.

2170. მათ მოციქული ქექაოზს, ამბავი ქალაქისათ[1]):
— „დავიჭირეთ და ჴელთა გვაქუს, მსგავსია სამოთხისათ[2]),
კაცით სავსეა, ჰირები აბია ნახატისათ[3]),
და ბანოვანებსა ჰირს ბურავს,—ტანი აქუს ალვა-ხისათ[4])!“

2171. ჴელ-მწიფესა ნამეტნავად გაუკვირდა, რა ეს ესმა[5]);
სიტურფე და მოწონება უეტხოვა, სიტყუა ესხვა[6]),
გაუზახა კულა ლაშქარი[7]), სათარეშოდ ზედ დაესხა,
და მაზანდარელს ჴელ-მწიფესა[8]) ჯავრისაგან ბრუ დაესხა.

2172[9]) მაზანდარას შეჭირვებით იყო, თავი ჩამოეგდო,
ერთი დევი გვერც იახლა, მას სახელად არჯანგ ერქო,
ამ ამბავის ცნობისათვის გული ჯავრით მასც აევსო,
და თქუა: „ვაცნობოთ თეთრსა დევსა, გულსა ბუთი ჩუენ ჩავგდევზო!

---

1) ა. ო.—ანბავი ქალაქისანი.

2) 428 №—მგზავსია სამოთხისათ, ა. ო.—დავიჭირეთ და ჴელთა გვყავს, მზგავსია სამოთხისანი.

3) ა. ო.—ნახატისანი.

4) 428 №—და ბანოანებსა თავს ბურავს, ტანი აქუს კვიპროზისათ, ა. ო.—ბანუანებსა თავს ბურავს, ტანი აქვს კიპროზისანი.

5) ა. ო., 1505 და 428 №№—ნამეტნავად გაუკვირდა ჴელ-მწიფე-სა რა ეს ნახა, დად.—ჴელ-მწიფესა ნამეტნავად გაუკვირდა რა ეს ესმა.

6) ა. ო.—ესსხა(?).

7) დად.—ნაუზახა კვლავ ლაშქარი, 428 №—გაუძახა კულა ლაშ-ქარი, ა. ო.—გაუძახა კვლავ ლაშქარნი, სათარეშოთ ზედ დაესხა.

8) ა. ო.—მაზანდარის ჴემწიფესა.

9) ეს 2172 ხანა 428-სა და 1505 №№ ხელ-ნაწერებში ამ სახით არის:
მაზანდარელთ, შეჭირვებით იყუნეს, თავი ჩამოაგდეს,
ერთი დევი გვერც იახლა, მას სახელად არჯანგ ერქუნეს,
ამ ამბვისა ცნობისათვის გული ჯავრით მათ აევსნეს,
და თქუეს: ვაცნობოთ თეთრსა დევსა, ფიცხლავ მოვა აქანა ეს.
ა. ო.—მაზანდარელს(?!) შეჭირვებით იყუნეს, თავნი ჩამოეგდო.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2173. —„ყუელა უსნბე, აწ წადი, ვით ვეფხი გაფიცხებული!
ქაქაოზ შეფე მოგვიკლა[1]), ურანით სხელ-დებული,
თუ არ მიმშველი, ვერას ვიქ, საწუთრო-გამშავებული[2]),
და ცოცხალი ვერვინ მორჩება, წაგვიგა გამარჯვებული[3])“!

2174. თუთარს დევთან ესე ამბავი საინჯა[4]) მიიღო რბენითა:
თქუა: „მოგახსენო ყუელსა[5]), რაცა გუჭირს მტერთა ძლევითა!
მაზანდარელმან სისწრაფე თქუენი მიბრძანა[6]) მე ვითა,
და თუ აწ ცოცხალნი მოგვირჩენ, კულა სრულა დავიქცევითა[7])!“

2175. რა ეს ესმა თუთარა დევსა, ჯავრმან ტვინი გაურეტა[8]),
„თუ მოვიდე, გაუჭირდეს მათ ცოცხალთა მზისა ჭვრეტა[9])!“
თქუა: „ჟამთაგან აროსა გამს[10]) იმედისა გარდაწყუეტა,
და მე დავლეწო ძვალნი მათნი[11]) და დაუწყო ძარღვთა წყვეტა!“

2176. მასვე წამსა შეიყარა, წამოვიდა მათკენ გზასა[12]),
ბნელსა ღამეს ზედ დაესხა, ამით გუანდა კუპრის ზღვასა[13]),
დაკოცეს და შეიპყრობდეს შეგრძნებულთა[14]), ვითა ბრმასა,
და საწუთროსა ვერ ხედვიდეს, იქს იმათთვის დამალვასა.

---

1) დად.—მოვიდა.
2) დად.—საწუთო-გამშავებული.
3) დად.—და ცოცხალი არვინ მორჩების, წაგვიბდა გამარჯვებული.
4) 428 №—საანჯა(?!).
5) დად.—ყოველი.
6) დად.—გვიბრძანა(?!).
7) დად.—კულავ უფრო დაეიძლევითა.
8) დად.—ჯავრმან გული გაურეტა.
9) დად.—ჭვრეტა.
10) 428 №—აროსა ჩანს იმედისა გარდაწყუეტა.
11) დად.—და მე დავლეწო ძვალნი მათნი, 428 №—და მე დავნა-
[ყო ძვალი მათი.
12) დად.—მათკე გზასა.
13) 428 №—კუპრის გზასა(?),, დად.—მათთვის გვანდა კუპრის
[ზღვასა.
14) დად.—შეგრძნებულსა.

2177. გლახ ქაქაოზ კელ-მწიფესა ორნივ თუალნი დასდგომოდეს.
ერანელთა[1]) თავადებსა დაბრმობილსა შეიპყრობდეს.
ვერას ხედვენ, სიცოცხლესა მათსა ოდენ ვერა სცნობდეს,
და „ვა! იმედი სიცოცხლისა გარდაგვიწყდა“, მას უბნობდეს[2]).

2178. ქაქაოზ თავსა აბრალა სარეგუნით მისი ნაქმარი[3]),
თქუა: „ვაჰმე თავი მოვიკალ[4]) და ამოვსწყუიტე ლაშქარი,
ალარას მარგებს, ვინანო, ზაალს შევსთვალოთ ზენარი[5]),
და ეტლი მამქცა უკუღმა—ზუალ-მარიხი მაშ არი[6])!

2179. საფადარის საშინელი რა ეს საქმე დაემართა,
თქუა: „მიჯობდა ვაზირობა საჭურჭლეთა თუალ-გუართა!“[7])
დარჩა ბნელსა, ვერას ხედვენ, მინატრიდენ[8]) იგი მკუდართა,
და იტყოდის: „რად არ დავიჯერე, ზაალდასტან რაცა მწვართა[9])!?“

2180. ერთი კუირა გამოვიდა, თეთრმან დევმან მერვეს დღესა,
ვითა ცამან დაიქუხნა[10]), კუბნების კელ-მწიფესა:

---

[1]) დად.—ერანელსა თავადებსა.

[2]) დად.—მას იტყოდეს.

[3]) 428 №—აქმარი(?!).

[4]) 428 №—თქუა: „ვაი თავი მოვიკალ...

[5]) დად.—ზაალს შევსთვალოთ მას რანი(?), ა. ო.—მასარი.

[6]) 428 №—და ეტლი მამქცა უკუღმა, ზუალ, მარიხი, მაშ არი, დად.—და ეტლი მამქცა უკუღმა, ზაულ, მარიხი, მაშ არი: შესაძლებელია ყველა ვარიანტი წარყვნილი იყოს და „მაშ არი“-ს ნაცვლად უნდა იყოს: „მუშთარი“.

[7]) დად.—თვალ-გოვართა, ა. ო.—თვალ-გოართა.

[8]) 428 №—მინატრიდეს იგი მკუდართა, დად.—მინატრიდენ იგი მკუდართა.

[9]) 428 და 2505 №№—რაცა ზაალ მე დამწვართა, ა. ო.—რად არ დაუჯერე... მამწვართა.

[10]) 428 №—დაიყუირა, ა. ო.—დაიქუხნა, დად.—დაიყუირნა.

„მაღალთა და უსმენელთა[1]), ვაი შენსა სირცხვენსა!
და არ დასჯერდი ტახტსა შენსა, აწ ვერ ხედავ სინათლესა[2]).

2181. მიდით ძალის მანდობითა არ გალახოს ჭია მუნა[3]),
არ დასჯერდი ტახტ-გვირგვინსა შენ, ჭკუამა მოგატყუნა,
შესაფერი საქმე შენი ეტლმან მართლად მოგიბრუნა[4]),
და აგისრულდა გულის ნება, ჭკუა-შეცუდილს რაცა უნა[5])!"

აქა თეთრმა დევმა ერანელთა ზედა*) მყვლელნი დააყენა**).

2182. დევი თარმეტი ათასი მას დააყენა აჯითა[6]),
უბრძანა: „კარგად უფრთხილდით, იყუენით თქუენ დარაჯითა[7]),
მარიარნი და თავადნი—ყუელა დაჰკარით ჯაჭვითა[8]),
და ქატოსა პური აჭამეთ, იცოცხლონ ამა სარჯელითა[9])!"

2183. ტყავ-გვირგვინი[10]), კელ-მწიფისა ტახტი დევსა მოუტანეს[11]),
ერანელთა საჭურჭლენი მაზანდარელთ გაუგზავნეს[12]),

---

1) 428 №—უსმინელთა.

2) ა. თ.—აწ ვერა ხვდე სინათლესა.

3) დად.—არ გალახოს ჭია უნა, 428 №—არ გალახოს ჭია მუნა, ა. თ.—არ გალახა ჭია მუნა.

4) 428 №—ეტლმან მართლად მოგიბერნა, დად.—ეტლმან მართლა მოგიბრუნა.

5) ა. თ.—აგისრულა გულის ნება, გონება მცდარს რაცა უნა.

*) დად.—ერანელთზედ.

**) ა. თ.-ს ეს სათაური არა აქვს.

6) დად.—მათ დააყენა აჯათა.

7) ა. თ.—თქვენცა იყვენით დარჯითა, დად—დარაჯათა.

8) დად.—მარიელი და თავადნი—ყუელა დაჰკარით ჯაჭვითა.
ა. თ.—მარიარნი..., 428 №—მარიერნი და თავადნი—ყუელა [მეჰკარით ჯაჭვითა.

9) დად.—ამ სარჯელითა.

10) დად.—ტყავ-გვრგვნი.

11) დად.—მიათვალეს.

12) დად.—მიუტანეს.

ერთი კაცი დიდებული ამასთანა[1]) წაატანეს[2]);
და არჯანგ ერქუა უხუცესსა, იმასზედა[3]) მიათვალნეს.

2184. შეუთვალა: „ნუ მიზეზობ, კელთა გუუანან[4]) დაჰყრობილნი,
ერანელნი თავადები—ქექაოზ და სპანი სრულნი,
ღამე მთვარეს ვერა ნახვენ, დილას—მზესა, დაბრმობილნი,
და სრულად მისთვის არ დავკოცენ, ამოვართვა რჯითა სულნი[5])!“

2185. საუბარი გაათავა. რა ეს არჯანგ ყურად იღო,
წამოვიდა მოციქული, უამრავი[6]) წამოიღო,
ჯორ-აქლემსა დატვირთულთა არკარიში ძლივ აიღო,
და თვალ-მარგალიტ-საჭურჭლითა და ჯოგითა სავსე იყო[7]).

2186. მათ ერთი კაცი თავადი მორჩა სწუთრო-ნახული,
დევთა[8]) გრძნებამან ვერ აგნო, მართ იყო გამოზრახული[9]),
არ დასდგომოდა[10]) თვალები, იყო ჰირვეულად სახული,
და მას სადმე მიხუდა[11]) კელ-მწიფე—გულ-წყლული, ღვიძლ-
დადაღული[12]).

---

1) ა. ო. და 428 №—ამას თანა, დად.—იმათ თანა.

2) დად.—იმათ თანა წაიტანეს, ა. ო. და 428 №—ამას თანა წა-
[ატანეს.

3) დად.—არჯან ერქო უხუცესსა, მისცეს კელთა.

4) 428 №—გუყუანან, დად.—მკუანან, ა. ო.—გჳვანან.

5) სარჯლით სული.

6) დად.—უმარავი. ეს სიტყვა ყოველთვის დამახინჯებულია დად.-სეულს ხელ-ნაწერში, რაც ამტკიცებს გადამწერლის უვიცობას, ა. ო.—უმრაელესი.

7) ა. ო.—თვალ-მარგალიტ-საჭურჭლითა, აბჯარ-ჯოგით სავსე იყო.

8) 428 №—თევთა(?!).

9) ა. ო. და 428 №—მართ იყო გამოძრახული, დად.—გავს იყო გამოზრახული.

10) დად.—დაზდგომოდა.

11) დად.—სითმე მიხვდა.

12) ა. ო.—...კემწიფე გულ-წყლული, ღვიძლ-დაღული—ზომას ღალატობს.

2187. იგ გაგზავნა მოციქულად ზალდასტან და როსტომს წინა:
„საქმე ჩემი უკუღმართად ეტლმან, ავად, მოაკლდინა[1]),
ვერ გისმინე შეგონება, სირეგვნემან მამაცდინა[2]),
და გულდა მართლა დამემართა, ჩემსა ჭკუას[3]) რაცა უნა.

2188. ტახტ-გვირგვინი უპატრონოდ მტვერთა[4]) შიგან გაერია,
გულ-წყლულსა და საბრალოსა ცეცხლი დამწვავს, გაენია,
დევთა ვყავარ[5]) დაპყრობილი, დამიბნელდა ერია,
და ტკბილი სული გამეყრების გვამისაგან, დამელია!

2189. მამეგონების შენი წვრთნა[6]), ვისუნთქებ[7]) ცეცხლ-მოდებული,
არ მოვისმინე ნათქვამი, ვიყავ ჭკუა-გაცუდებული[8]),
მისად სამუქფოდ[9]) აქა ვსტირ, საწუთრო-გამწარებული,
და დავჰკარგე[10]) ჩემი საჭურჭლე, დამქარი სახელ-დებული!

2190. ვით ყვავილი ზაფხულისა, იეთ გულდა შემკობილი,
ბედმან ჩემმან დევთა მიმცა, მიმათვალა შეპყრობილი,
ანაზდ მეცა შავი ქარი, დამსვა ასრე დამკობილი,
და ერანელნი წავაკლდინე ჩემის ჭკუით ერთობილი[11]).

2191. მოციქული ვერ გიამბობს ჭირთა ჩემთა ნაათალსა[12]):
სარგებელი ზიანად მაქვს დაუჭირდად[13]) მე წამკლავსა,

---

[1]) დად.—საქმე ჩემი უკუღმართი ეტლმან ავად მომიკლდინა.
[2]) დად.—ვერ ვისმინე შეგონება, სირეგვნემა მომაცდინა.
[3]) დად.—ჭკუასა.
[4]) დად.—მიწაშიგა.
[5]) 428 №—ვჰყავარ.
[6]) 428 №—წრთუნა.
[7]) დად.—ვისულთქებ.
[8]) დად.—ჭკუა-გაცუდებული.
[9]) 428 №—სანუქფოთ, ა. ო.—მისად სამუქფოდ აქ ვსტირი.
[10]) დად.—დავკარგე.
[11]) დად.—ჩემის ჭკუითა, 428 №—ჩემით ჭკუით.
[12]) დად.—ნასალამსა, ა. ო.—ჭირთა ჩემთა დანათვალსა.
[13]) ა. ო.—და უჭიროთ, დად.—დაუჭირო.

ჩემი დაჴსნა[1]) ძნელი არის, არ შეირტყამთ თქუენ თუ კრმალს[2]),
და თვარ სიკუდილი დამიძვირდა, შეგრძნებითა მე დამზრმალის!“

2192. რა გაგზავნილი ზალდასტან ნახა, დაჰქრა გულია,
შუჟლა უანბო ტირილით—ნახული-მონახულია,
უღონოდ ჯნახე კელ-მწიფე, გვირგვინი გალახულია,
და თვალნი აევსნეს ცრემლითა ზაალს, უდუღდა გულია[3]).

2193. საყულონი გარდიხივნა[4]), გული სისხლით აევსების,
გული ჰქონდის შეჭირვებით, სადაგავად, ჯაჭვით ების[5]),
არვის უთხრა კორციელსა, არცა ვისგან[6]) იაზრების,
და ნათლის გულით[7]) იგონებდის, თუ ჟამითაგან რა მოკლდების[8]).

2194. მერმე უკმო[9]) შვილსა როსტომს—მეომარს[10]), მტერთა მძლესა:
„ნიანგთა და ლეკვი მებრძოლად მოაბადთა ოდეს გოქუეს,
ერანელნი დიდებულნი მოელოდნეს[11]) ამა დღესა,
და „შვილო, იცი,—დაუმართა ქტლისგან კელ-მწიფესა?!“

2195. თვით კელ-მწიფე და თავადნი მრავალგან სახელ-დებულნი,
შეურცხვენელნი, ჟამ ყოელ[12]) მტერზედან[13]) გამარჯვებულნი,

---

1) 428 №—ყველგან ხ-ნით.

2) დად.—არ შეიბამ თუ შენ კრმალსა, 428 № და ა. ო.—არ შეირტყამთ თქუენ თუ კმალსა.

3) 428 №—და თვალი აავსო ცრემლითა, ზაალს უდუღდა გულია, ა. ო.—თვალნი აივსნეს ცრემლითა, ზაალს უდუღდა გულია.

4) 428 №—გარდიხივა.

5) დად.—გული ჰქონდა სადაგავად შეჭირვებით ჯაჭვით ების.

6) 428 №—ვიზგან.

7) 428 №—მოჰკლდების.

8) დად.—ნათლით გულით.

9) დად.—უთხრა, ა. ო.—იხმო შვილი როსტომ(?).

10) დად.—მეომართა მტერთა მძლესა

11) 428 №—მოელოდენ.

12) დად.—ჟამ-ყოველ, 428—ჟამ-ყოელე(?).

13) დად.—მტერზედა.

დევთა უბიან ერთობით[1]), ტირიან ვაგლახებულნი,
და გრძნეულთა კლდეთა არიან[2]) დამბრმალნი, დატყვევებულნი.

2196. სხვასა საწუთროს შვენებრსა არ ელის დაბადებულსა!
არ საქნელია, რომ მისცე შენ თავი მოსვენებასა,
ტახტი, გვირგვინი, მეფობა აჭირების განქარვებასა,
და ვეშპის ჰარითა კბენილი შენ ბელის[3]) განკურნებასა.

2197. გმართებს, რაში შეიკაზმო[4]), შენ გაიჭრე მისთვის ველად[5]),
კრძალითა მათი ნატყვალი ჰქნა[6]) და გამოსჩნდე სისხლის მღვრელად[7]),
საწუთროს შემოქმედმან შენ დაგბადა მათთვის მჴსნელად,
და ულხინოთა უშველე რა, იყო კლდის ამშერიბელად.

2198. ბაბრაში ტანის ჩაიცვა,—უძიროდ ხენი ირხევის,
შენის შუბისა წვერითა მაღლა დრუბელი იხევის,
მეომრის თვალი თუ გნახავს, შიშითა სრულ[8]) დაიდევის,
და მთა დამდაბლდებისა[9]) მაღალი, ზღვა სისხლად გარდაიქცევის.

2199. შენ მოკეკლეს თეთრი დევი, არჯანგის სისხლს დურიდე[10]),
მაზანდარელს კელ-მწიფესა ცოცხალსავე ძარღუს სწუდიდე[11])".
როსტომ მამას მოახსენა: „მორჩილი ვარ, გზასა ვლიდე[12]),
და გზა არ ვიცი, საომრად მარტო მათთვის სით წავიდე?!"

---

1) 428 №—უბია.
2) დად.—აბიან.
3) 428 №—გულის.
4) 428 №—შეიკმაზო.
5) დად.—და გაიჭრე მათთვის შველად.
6) დად.—ქნა.
7) დად.—სისხლთა მზღველად, 428 №—სისხლის მღურელად.
8) 428 №—სულ.
9) 428 №—და მთა დაირღვევის მაღალი.
10) დად.—ღვრიდე.
11) დად.—ცოცხალსავე ძარღვსა სწვდიდე.
12) ახალი მართლ-წერით უნდა იყოს: „ვვლიდე".

2200. ზაალ უთხრა: „შველა[1]) მათი ნამეტნავად მესწრაფების!
კელ-მწიფის სამსახურად თავსა სწყალობ,—არ იქნების,
გზა გრძელი მარტოსათჳს, ჩემი გული მისთჳს კვდების,
და თუ არ მიხვალ ილათითა, ცხადად მისვლა[2]) არ იქნების![3])

2201. დევნი გრძნეულნი გიგრძნებენ[4]), ვის მტერნი ვერ მოგრეწებიან[5]);
ფაოფრაკის ბადეთა ცნობანი შეგეშლებიან,
თრი გზა არის საშჳრო: ერთს ზღვან მცველნი დგებიან,
და წინ დახუდებიან მებრძოლთა, მართ ცეცხლად მოედებიან[6]);

2202. ერთი გზა არის უმოკლე, თორმეტის დღისა სავალი,
სიბნელით თვალი გატყდების, არის გრძნეული მრავალი,
ლომთა და დევთა სადგური, არის მაცდურთა სავალი[7]),
და მოკლე გზა გამოირჩივე[8]), იყავ ქართულად[9]) მავალი.

2203. დამბადებლის ძალითა საქმე გქონ საკვირველია[10]),
ბედნიერის ბაჟითა[11]) გავლე, გაზომე ბნელია,
დამე მოგექცეს სინათლედ[12]), გერ დღეცვით ცრემლთა მღვრელია,
და ნუ თუ ვნახო ჯერი შენი მშვიდობით სასურველია?![13])

---

1) ა. ო.—შვილო.
2) 428 №—ყ-ნით.
3) ა. ო.—თუ არ მიხვალ ილეთითა, ცხადათ აროდეს იქნების.
4) ა. ო.—გიგრძნებენ, სხვები—გიგრძნობენ, მათ მტერნი ვერ მო-
5) 428 №—მორჩებიან. [რჩებიან.
6) დად.—და წინ დავხვდებიან მებრძოლნი, მართ ცეცხლებრ მო-
ვედებიან, ა. ო.—წინ დავხვდებიან მებრძოლნი, ვით ცეცხლი მოედებიან,
428 №—წინ დახუდებიან მებრძოლთა, მართ ცეცხლად მოედებიან.
7) დად.—ლომთა და დევთა სავალი, არის მაცთური საალი,
8) დად.—გამოირჩიე. [ა. ო.—სავალი, 428 №—სრავალი.
9) 428 №—ქართულად.
10) 428 №—საკვირველია.
11) დად.—ბედნიერითა აბჯრითა.
12) ა. ო.—სინათლით. [სურველია.
13) დად.—და ნუ თუ კვლავ გნახო მშვიდობით შენ, ჩემთვის სა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2204. ტანი-ხილთ, თავი-გმირი, მკლავი შენი მტერთა[1]) მძლევა,
თუ სიკუდილი საწუთროსა შენი დევთა[2]) ბაზგია,
განგებასა ვერვინ მესცვლის[3]), მას ყოველი[4]) შეუძლია,
და ყოვლსა კაცსა გარდაჰკვდების, რაც ღ~თისაგან[5]) წერილია.

2205. საწუთროშიგან ნახული[6]) ხანგრძლად არავინ დარჩების,
მოკუდების, მისთა ნაქმართა ბოლოდ სახელი წაჰყუების[7]),
არ უნდა კაცსა სიკუდილი, რა სოფლად დაიარების,
და აგი მიუხსნის სირცხვილად, კარგი ყოველი დარჩების[8]).

2206. როსტომ სიტყუა ზაალდასტანს შეუქცია[9]), რაცა უნა,
თავის ნებით ქრისტიანსა არ ჯოჯოხეთს წასვლა[10]) უნა,
თუ სიცოცხლით გამაძღარა, დგას კანჯარი ლომსა წინა[11]),
და მე სარტყელი შამამირტყამს[12]), ღ~თის ძალით წავალ მუნა.

2207. ღ~თისგან[13]) კიდე არვინ მინდა მეშველად და ჩემად მწედა,
მას ტილისმით ვერა არგოს, მოვკლა თეთრი დევი მე და[14]),

---

1) ა. ო. და დად.—მტერთა ძლევა, 428 №—მეტად.
2) ა. ო. და 428 №—დევთა, დად.—დევთგან.
3) დად.—ვ-ნით.
4) 428 №—ყუელაი.
5) 428 №—მღთისაგან, ა. ო.—მღ~თისა.
6) ა. ო. და 428 №—საწუთროშიგან ნახული, დად.—საწუთრო-შიგა მორჭმული.
7) ა. ო.—ბოლოდ სახელი წავლების, 428 №—ბოლოს.
8) დად.—შერჩების; ა. ო.—კარგი სახელი დარჩების.
9) დად.—შეაქცია.
10) 428 №—ყველგან უ-ნით.
11) ა. ო.—ლომთა წინა, დად.—ლომსა უნა(?).
12) დად.—შემომირტყამს.
13) ა. ო. და 428 №—ყველგან მღ~თის, მღ~თისგან.
14) დად.—მას ტილისმან ვერა არგოს, თეთრი დევი მოვკლა მე და, ა. ო.—მას ტილისმით მოვკლა თეთრი დევი მე და.

არცა არჯანგ დავარჩინო,—საინჯ[1]) დუდად, დუნდი, ბედა,
და ვინც ცოცხალან, ერანელნი წამოვასხა აქავედა[2])!"

აქა წასვლა როსტომისა მაზანდარას თეთრის დევის მოკულა, ქექაოზ ჴელ-მწიფისა და ერანელთა თავადთა გამოკსნა*).

2208. „რამ[3]) დაბადა ზღვა და ჴმელი, ჩემად შემწედ ამას ვხადო,
ჩემსა რაშსა მოსასვენოდ უნაგირი[4]) არ მოვკადო.
—არჯანგს ჴელი არ შევუკრა, ზურგსა ტყავი არ ავკადო,
და დუდად რაშით არ გავლაკო[5])?—ძვალთათ[6]) ტვინი გამოვკადო!"

2209. შეჯდა როსტომ და წავიდა, ტანსა ბაბრაბი ჩაიცო[7]),
დევთა-გრძნეულთა საომრად მივა და ლოცვა დაიწყო,
შეჯდა, ზალდასტან თან გაჰყვა, ტირს, გული მისი დაიწყო,
და სავედრებელნი სიტყუანი უთხრა[8]), უფალმან დაიცო.

2210. გარდამოკდეს წყლისა პირსა, ერთმანერთსა ეხვეოდეს[9]),
დასტან ტირის[10]) შვილისათჳს, თვალთა ცრემლი მოსდიოდეს,
ქსადამნეს დიდებულნი, ნახვას აღარ მოელოდეს,
და „თვალ-ერთხილსა და გულ-ნათელსა[11])", თქვეს თუ, „დღენი
დაუმოკლდეს!"

---

[1]) დად.—საინჯ, 428 და ა. ო.—სინჯა.
[2]) დად.—აქა მე და.
*) ა. ო.-ს ეს სათაური არა აქვს.
[3]) 428 №—რა დაბადა, ა. ო.—ვინ დაბადა, დად.—რამ.
[4]) დად.—უნაგირი მოსასვენად.
[5]) 428 №—ხ-ნით.
[6]) ა. ო.—ძვალთა.
[7]) ა. ო. და 428 №—ჩაიცვა.
[8]) დად.—ბრძანა.
[9]) ა. ო.—ეხვეოდენ.
[10]) ა. ო.—ზაალ ტირის.
[11]) დად.—გონიერსა.

2211. როსტომ ზაალს ესალამნა[1]), გაემართა გზასა გრძელსა,
ორი ეჯი ერთად უხნდის, იარების ღამე ბნელსა,
რაშსა მჯდომი გაუწყვეტლად, ღამე ყოელ[2]), დღე-ნათელსა,
და მოუმშია, მინდორს მიხუდა[3]) უწყლოსა და მეტად[4]) გრძელსა.

2212. შეხედნა[5]) და სავსე იყო მუნ კანჯრითა ერთი ველი.
როსტომ რაში გააფიცხა, მას შესტყორცა[6]) საგდებელი,
წასვლის[7]) ღონე არა ჰქონდა, დაიჭირა ფიცხლად მრთელი[8]),
და გარდაკლა და ცეცხლისათვის ისრის პირსა მიჰყო ჴელი.

2213. გარდაკლა, ისრის პირითა[9]) მუნ ცეცხლი დააგუგუს მან,
კაჭაჭი[10]) რამე შეჰყარა, ვერსად იშოვა შეშა მან,
რაშსა წაჰყვარა ლაგამი, შეწვა, შეჭამა ეს მან,
და შიშისა კარსა მშვიდობით ხედვიდა[11]), დაიძინა მან.

2214. დღეში ერთი მას ნალსა პატრონობდის[12]), იყვის მოდა[13]),
პილო ერთსა ნალსაცა ვერ მოსწყვეტდის[14]), ეშინოდა,

---

1) დაღ.—ესალამა.
2) დაღ.—ყოლე(?), 428 №—ყუელა.
3) დაღ.—დია გრძელსა.
4) ა. ო.—მიჰხედა.
5) დაღ. და 428 №—შეხედა.
6) დაღ.—შემოსტყორცა.
7) დაღ.—წავლის ღონე, 428 №—წასვლის ღონე.
8) ა. ო. და 428 №—მთელი, ა. ო.—ფიცხლად.
9) 428 №—გარდაპლა და ისრის პირით.
10) 428 №—კაჭაჭის რამე შეყარა, ა. ო.—კაჭაჭო რამე შეჰყარა, ვერსად იშოა შეშა მან.
11) 1505 და 428 №№—მშვიდობით ხედავდა, დაიძინა მან, ა. ო.—ხედვიდა, დაიძინა მან, დაღ.—დაწვა და დაიძინა მან.
12) დაღ.—პატრონობდა.
13) ყველა ხელ-ნაწერები—იყვის მოდა.
14) 428 და 1505 №№—მოსწყვეტდა(?), დაღ.—მოსტეხდა, ა. ო.—მოსწყვეტდის.

ერთი ჟამი როსტომ ძილად მოისვენა, მოყუიროდა[1]),
და ზედ მოადგა მძინარესა, „ცხენსა[2]) დავნაყ!"— ესე თქოდა.—
[დებული,
2215. თქუა: „შორველ ცხენი დავნაყო!"— დომი ბრჭყობს[3]) სახელ-
ჰაცი ჰელთა შეაგს, მას იქით ძილად წევს უგმარ-დებული[4]),
რამშან რა ნახა, მოუგდა სათმრად აღუღებული,
და თავს ბასრის ტოტი ჩამოჰკრა, საკლავად[5]) გამეხებული.

2216. დაიხვეულნა[6]), შეეჭიდა, ზურგსა კბილით მოეკიდა,
ახუთქებდის[7]) მიწაზედან, მოიქნივის, მედგრად ჰკურიდა,
ვარ[8]) უსულოდ არ გაჰკადა, ამ წესით იმას რჯიდა,
და არ გაუშვა, სადანამდის ლომი მუა არ გაწყუედა.

2217. ადგა როსტომ, იკუირვებდა ლომსა ზედან რაშის ქნასა,
გაუწყრა და ეგრე უთხრა: „შენ არა ხარ, შმაგო, ჭკუასა[9]),
თუ მაგკად ბარგისტანსა, მე მიზემდი, მითხარ[10]), რასა?!
და ვინ მზიდევდა შეკაზმულსა[11]) მაზანდარის ქუეყანასა?!"

2218. მზემან თავი რა ამოჰყო, მან საწუთრო დაამშვენა,
როსტომ ადგა ძილისაგან, შეეკაზმა[12]), მოისვენა,

---

1) დად. ერთი ჟამი როსტომ ძილად მოისვენა, მოყუიროდა, ა. ო.—ერთი ჟამი როსტომ ძილად მოვიდა და მოყვიროდა.

2) დად.—რაშსა.

3) 428 №—ბრჭობს.

4) დად.—უგმრად წევს ძილად დებული, ა. ო.—იქით ძილად წევს...

5) ა. ო. და დად.—საკლავად, 428 №—საკუდავად.

6) ა. ო.—დაიხვეულნა, 428 №—დაიხვეულა.

7) ა. ო. და დად.—ახუთქებდა.

8) ა. ო.—ვით უსულოთ არ გახადა.

9) 428 №—შმაგი ჭკვისა, დად.—ჭკუასა, ა. ო.—შმაგო ჭკვასა.

10) დად.—ნეტარ.

11) 428 №—ვინ მზიდავდა შეკმაზულსა.

12) დად.—შეეკაზმა.

რაშსა შესდგა უნაგირი[1]), იტყვის: „ღმერთო, გესავ შენა!"
და მერმე შეჯდა, გაემართა, მისთვის დასწყდა წყალთა დენა[2]).

2219. ჩავარდა რასმე მინდორსა, თვალნი არ გარდასწვდებოდა[3]),
არსით[4]) ჩნდა მთისა მწვერვალი, არც წყალი იპოებოდა[5]),
არც საძოვარი ბალახი, მით უფრო დაღონდებოდა[6]),
და წყურვილით ულონო ქნილი ძლივ ოდენ იარებოდა[7]).

2220. მისწორდა და წყურვილითა როსტომს ენა დაჰპობოდა[8]),
რაშსა ღონე აღარ ჰქონდა, აქით-იქით[9]) ერწყობოდა,
ჩამოჯდა და წინ ზუფინს[10]) მიიბრჯგენდა[11]), უძლურობდა,
და ღონეს რასმე ეძიებდა, ვით მთვრალი ემცნებოდა[12]).

2221. მერმე ცრემლი[13]) გარდმოსცვივდა, მან მიაპყრა პირი ცასა,
თქვა: „ყოვლისა შემოქმედო, ულონოს მისცემ გზასა!
ჩემი სული მიიბარე, მე ჩამამყსენ[14]) ამა რჯასა,
და კარგს სამყოფსა მიმიყვანე, მომაშორე სატანასა!"[15])

---

[1]) ა. ო.—რაშს შეადგა უნაგირი.

[2]) დად.—წყლისა დენა.

[3]) 428 №—გარდასწვდებოდეს.

[4]) დად.—არსად.

[5]) დად.—იპოვებოდა, ა. ო.—წვერვალი.

[6]) 428 №—მით უფრო იამებოდეს(?!).

[7]) დად.—ულონო ქნილი, ვით მთვრალი ეპენტებოდა, 428 №—გაულონოვდა, ძლივოდენ...

[8]) 428 №—დაპობოდა.

[9]) დად.—იქით-აქეთ, ა. ო.—აქეთ-იქით ერწევოდა.

[10]) ზუფინი—იხ. ნასესხ. სიტყვები, ა. ო.—ზუფინის მიბრჯგინეთა.

[11]) 428 №—მიიბრჯვენდა.

[12]) დად.—ვით მთვრალი ეპენტებოდა.

[13]) ა. ო.—ცრემლნი.

[14]) დად.—ზოგჯერ კ-რით, უმეტესად ხ-ნით, 428 №—ყველგან ხ-ნით, ა. ო.—ჩამომხსენ

[15]) 428 №—მეიყვანე, მოაშორე სატანასა.

2222. იტყვის: „ღმერთო! შარიერნი ერანელნი კარგად ზრდილნი,
აღარ გინდა დასახსნელად დევისაგან დაპყრობილნი,
თუმცა კარგი ვერა ქნეს რა, არ წაუხუნან დევთა სულნი[1]),
და ნუ გასწირავ, იგ არიან ქრისტიანად დანათლულნი[2]).

2223. ესე რა თქვა პილოტანმან[3]), ვეღარ დადგა ფერხთა ზედა:
ვით უსულო, გარდაიქცა მას მეურვალს[4]) მიწაზედა,
ძრვისა ღონე აღარა აქვს[5]), რაში დახტის როსტომსზედა[6]),
და ღ~თის[7]) განგებით მოვლენილმან თხამ წამოვლო ამაზედა.

2224. როსტომ უჭვრეტდა ულხოდ, მიწას ზედან დებული,
გულშიგ ეგრე თქვა: „არ არის უწყალოდ მგზავრი რებული[8]),
ეგების მიჴსნას[9]) უფალმან, სიცოცხლე-გამწარებული,
და მე დამჴსნას[10]) ძნელის სიკვდილსა, არს ჩემთვს მოვლინე-
[ბული?!

2225. შემოქმედს ძალი სთხოვა, — რომ ცოცხალი აღმადგინა! —
მარცხენასა ფეხისი აქვს, მარჯვენით კრმალი დაიბრჯინა[11]),

---

[1]) დად. — არ წაუხვნენ დევთა სული, 428 № — არ წაუხუნან დევთა სული.

[2]) დად.-სეული ხელ-ნაწერით მხოლოობით რიცხვშია შარიელი ერანელი კარგად ზრდილი... დევისაგან დაპყრობილი,... ქრისტიანად დანათლული.

[3]) ა. ო. და 428 № — ესე რა თქვა პილოტანმან, დად. — პილოტანი ვეღარ დადგა...

[4]) დად. — მას მეურვალეს მიწაზედა, ა. ო. — ვით უსულოდ.

[5]) დად. — აღარ ჰქონდა, ა. ო. — ძვრისა ღონე აღარა აქვს.

[6]) 428 № — როსტომზედა, ა. ო. — რაში სტირის როსტომსზედა.

[7]) 428 № — მღთის, ა. ო. — მ~ღთის განგებით მოვლენილი თხა წამოდგა ამას ზედა.

[8]) ა. ო. — გულში თქვა: ესე არ არის უწყალოთა გამგზავრებული.

[9]) დად. — მიხსნა.

[10]) დად. — დამჴსნა, 428 № — დამიხსნას.

[11]) 428 № — დააბჯინა.

როსტომ ნახა მთარელი, რამან ოდენ მოიდხინა,
და ტკბილის თვალით მიხედვიდეს, მიუძღოდა[1]) მათ თხა წინა.

2226. სიცოცხლისა საშოვნელად მათ თხა წინა წაიძღვანეს[2]),
ნახეს ტურფა წყარო რამე, მართ რომ ცოტა წაიარნეს[3]),
თხა მივიდა, სმა დაუწყო, მგსნელსა მათსა დაადარნეს[4]),
და ღმერთსა დიდი მადლი მისცეს, პირი მიწას დაამყარნეს[5]).

2227. თაამთან პირი მიაპყრა, აწ ღმერთი მისგან იქების[6]):
„წმინდა ხარ მოსამართლეო, უცხო არ გაგიკვირდების!
ეს წყალი არა თხისაა, ჩემთჳს განგებით ირების[7]),
და ვინც მიენდობის უფალსა, ავი არ წაეკიდების.

2228. ვიცი, — ღმერთსა შევებრალე, მან მიბოძა მცოდნე წყლისა[8]),
არ უნდოდა წასავლენლად, ქმნა[9]) მოვლენა აქა თხისა,
ვისცა ზურგად მიაჩნა, მას მიხუდების სიპრტყე გზისა,
და თამთან[10]) დაყო წყლისა პირსა—ორი წილი ლოცვა დღისა[11]).

---

[1]) დად.—მიუძღვების, ა. ო.—მიუძღოდა მას თხა წინა.

[2]) 428 №—წაიძღოდეს(?).

[3]) დად.—როგორც ცოტა წაიარეს.

[4]) დად.—დაადარეს.

[5]) დად.—ღმერთსა დიდი მადლი მისცა(?), მიწას პირი დაამყარეს.

[6]) დად.—თაამთან პირი მიაპყრა, აწ ღმერთი ჩემგან იქების, 428 №—თამთან პირი მას მიაპყრა, აწ ღმერთი მისგან იქების, ა. ო.—თამათან პირი მიწასა, აწ ღმერთი მისგან იქების.

[7]) დად.—ეს წყალი არა თხის არის, განგებით ჩემთჳს ირების, ა. ო.—ჩემთვის განგებით იქნების.

[8]) დად.—არ უნდოდა წასავლენლად, ქმნა მოვლენა აქა თხისა, 428 №—არ უნდოდი წასავლენლად, ქნა...

[9]) 428 №—ვინცა ზურგად მიაჩნია, მას მიხუდების სიპრტყე გზისა, ა. ო. და დად.—ვისაც ზურგად მიაჩნია, მას მიხვდების სიპრტყე დღისა.

[10]) და ამან დაყო...

[11]) ა. ო.—თამთან დაჰყო წყლისა პირი ორი წილი, ლოცვად ღირსა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2229. თხას უთხრა: „შენი მინდორი მწვანობს—ტურფად ონები[1]),
ავაზის გულსა საავოდ ნუმც ოდეს მოეგონები!
ვინც ცხენით შემოგიტიოს, საწყენლად დასაღონები[2]),
და ისრისამც კიდით გასქდების[3]) და მშვილდი კიდით საქონები.

2230[4]). მე სიცოცხლე გარდმეწყუიტა[5]), გულის ჯანგსა შევკრულვიყავ[6]),
შენის ნახვით[7]) დამარჩინე, სასუდაროდ[8]) გავსრულვიყავ,
ჩემი გული,—სთქუა,—ვეშაპსა შეეჭამა, ჩანთქმულვიყავ[9]),
და განგებამც არს კურთხეული[10]), თვარ უცილოდ მამკუდარვიყავ!“

2231. რაშს უნაგირი მოჰკადა[11]), რა მოისვენა თხისაგან[12]),
მტვერი გაბანა, შესწმინდა[13]) ჰგავს, უნათლეს მზისაგან!
მოისვენა,—და სტომაქი მაშინ გაუძღა წყლისაგან[14]),
და მერმე მოუნდა საჭმელი გარეულსა წყურვილისაგან[15]).

---

[1]) ა. ო.—შენი მინდორი მწვანეობს ტურფად ონები, ონები—ონი, იხ. ლექსიკ.

[2]) დად.—ვინც ცხენით შემოგიტეოს, საწყლად და დასაღონები.

[3]) დად.—გატყდების.

[4]) ამ ხაზის მე-2-ე და მე-3-ე ტაეპები დად.-ხელში გადასმულ-გადმოსმულია.

[5]) დად.—გარდამიწყდა.

[6]) დად.—შეკრულიყავ(?), 428 №—შევკრულვიყავ.

[7]) დად.—შენით ნახვით.

[8]) დად.—სასუდარად.

[9]) დად.—ჩემი გული თუ სთქვა ვეშაპს შეეჭამე, ჩანთქმულვიყავ, 428 №—ჩამთქმულვიყავ(?).

[10]) დად.—კურთხეულ არს, 428 №—განგებამცა კურთხეული.

[11]) დად.—მოკადა.

[12]) დად.—რა მოიცალა თხისაგან.

[13]) დად.—მოსწმინდა, ა. ო.—მტვერი გაბანა, შესწმინდა, 428—დაბანა, შესწმინდა.

[14]) დად.—მოივსო წყლისაგან, ა. ო.—სტომაქნი მაშინ გაეძღო.

[15]) დად.—შიმშილისაგან.

2232. მოისვენა, შეეკაზმა[1]), სანადიროდ გაემართა,
კრმალ-ქარქაში[2]) შემოირტყა, ალვა-ზრდილი აემართა,
ფიცხლად[3]) მოკლა მან კანჯარი, გაიმლიდა ტურფად მკართა[4]),
და შესწვა[5]), საჭმლად არას ეყო, გამოსწოვა ტვინი ძვალსა.

2233. მოვიდა და კულა[6]) წყალი სვა, აპირებდა ძილის ქნასა,
როსტომ დაწვა მუნ საძილოდ, მან მიაპყრა[7]) პირი რაშსა,
—„თუ რამ[8]) ნახო, შენ იქმოდი, რაში, ჩემკენ წამოსვლასა[9]),
და დევ-ვეშაპთა სამყოფია, შენ ნუ ებრძვი ამათ გზასა!"[10])

2234. რაშსა დავედრა რა ესა, დაწვა, დაეძინებოდა,
უძრავად იწვა, ეძინა, თვალი არ გაეხსნებოდა,
რაში სძოვდა[11]) და ფრთხილობდა, მას გვერდით აირებოდა,
და მუა-ღამ ერთი ვეშაპი მორის ოდენ გამოჩნდებოდა.

2235. დიდი, უზომოდ უსახო, იგი ჩანთქმიდა პილოსა[12]),
იგ წყარო თურმე მისია, დის ტურფა რამე ჩრდილოსა[13]),
მას ქონდის[14]) გამოსასვენოდ მინდორსა უადგილოსა,
და ნიანგნი, დევნი, შიშით ზღვას ვერ გამოვლენ, ნილოსა.

---

1) დად.—შეეკაზმა.
2) 428 №—კმალ-ქარქაში.
3) ა. ო. და დად.—ფიცხლად, 428 №—ფიცხლავ.
4) ა. ო.—მოეკიდა ტურფად მკართა.
5) ა. ო.—შეაწვა, 428 №—შეწვა.
6) ა. ო. და დად.—კვლავ.
7) ა. ო.—მუნ საძილოთ, მიაპყრო პირი რაშსა.
8) ა. ო.—თუ რა ნახო.
9) დად.—ჩემკე წამოვლასა, 428 №—წამოსულასა.
10) დად.—იმათს გზასა.
11) დად.—ძოვდა.
12) 428 №—სპილოსა.
13) 428 №—დის ტურფას რამე ჩრდილოსა, ა. ო.—დის ტურფად.
14) დად.—ჰქონდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2236. რა ვეშაპმან, — ფალავანსა[1]) სძინავს, — გვერდს[2]) რაშა ვლიდეს, —
გაუკვირდა: „ვინ მოსულა, ლომნი ვერა გაავლიდეს![3])
დედამ აწვე მოიგონოს, ტიროდეს და ცრემლსა ღვრიდეს[4]),
და ეს ჩემის ჯანგისაგან, თქვა, „ცოცხალი ვერ წავიდეს!“

2237. სალალატოდ როსტომისთვის იარების ღამეს ბნელსა[5]),
მაშინ რაშსა ჩასანთქმელად მან მომართა ფერ-ნათელსა[6]),
რაშმან ფიცხლად[7]) მოცამართა როსტომს, მისთვის სასურველსა,
და ტერფთა სცემდა მიწასზედან, გაეღვიძნეს სისხლთა მღვრელსა[8]),

2238. გაეღვიძნეს[9]) მას ჭკუიანსა, თავი ჯავრით გაეტენა,
იქით-აქეთ[10]) მიიხედნა, რაშს უბრძანა: „ჰე რა ჰქენა?!
ცუდად რასთვის გამაღვიძე, რად გამიკრთევ[11]) ძილი შენა?!“
და იყურებდა[12]) საუბარსა, მას ვეშაპი არ ეჩვენა.

2239. გული ვეშაპი დამალული სალალატოდ მათკენ იქცა,
რაშმან ნახა მამავალი[13]), როსტომისკენ გამოიქცა,

---

[1]) დად.—ფალავანი.

[2]) ა. ო.—გვერდსა.

[3]) დად.—ვინ მოსრულა, აქ ლომიცა ვერ გავლიდეს, ა. ო.—ვერ-ცა ლომი გაივლიდეს.

[4]) დად.—დედამ აწვე მოიტიროს, ტიროდეს და ცრემლსა ღვრი-დეს, ა. ო.—დედამ აწვე მოიგლოვოს, ტიროდეს...

[5]) დად.—იმალოდა ღამე ბნელსა.

[6]) ა. ო. და 428 №—მაშინ რაშის ჩასანთქმელად მან მიმართა ფერ-ნაკლულსა, დად.—ფერ-ნათელსა ლექსს უფრო უხდება.

[7]) 428 №—ფიცხლავ.

[8]) დად.—გააღვიძებს სისხლის მღვრელსა, 428 №—ტერფსა სცემ-და მიწაზედა, გაეღვიძა სისხლთა მღვრელსა.

[9]) დად.—გაეღვიძა.

[10]) დად.—იქით-აქეთ.

[11]) დად.—გამიკრთე.

[12]) ა. ო. და დად —იყურებდა, 428 №—იყურების.

[13]) 428 №—დამალული(?).

ფრუტუნებს და ტერფსა სცემდა, თითქმის გვანდა, ცა დაიქცა[1]),
და როსტომ ჩქარად წამოიჭრა[2]), ზაფრანის ფერად იქცა.

2240. მოვლო მინდორი მოწყლილმან, აპირობს ლახვართ-ხებასა[3]),
ვერა იპოვა, მოვიდა და მუნვე დაწვა[4]) ნებასა,
რაშსა გაუწყრა, უფრთხვიხარ ღამისა შენ ოცნებასა[5]),
და ძილსა გამიკრთობ, ისწრაფვი[6]) შენ ჩემსა გაღვიძებასა!"

2241. უბრძანა თუ: „ვეღარ გავსძლებ მე ტყუილად ამის ქნასა,
კვლავ ბედითად გამაღვიძებ, მე არა ვიქ, ვფიცავ, სხვასა![7])
ხრმლითა დაგჭრი კართის ძარღუთა[8]), ვერ დამასწრობ სიტყუის
და მერმე წავალ მე ქვეითად მაზანდარის ქვეყანასა!" [თქმასა[9]),

2242. კვლავ დაწვა და დაიძინა შემოსილმან ბაბრამითა,
ცნა ვეშაპმან, დაეძინნეს, დაიქუხნა, ცამან ვითა[10]),
პირსა ცეცხლი მოსცვიოდა, რაშმან ნახა, გაკრთა[11]) მითა,
და გული ორად გაჰპობოდა, გაღვიძებს ვერ შიშითა.

2243. „შევება, მამკლავს უცილოდ!"—რაში ბრჭობს ამას გულითა,
გულმან აღარა დაუთმო როსტომის სიყვარულითა,

---

[1]) დად.—ფრთხვინვიდა და ტერფსა ხცემდა, ამას გავს თუ, ცა და-იქცა, ა. ო.—ფრუსტუნებს(?).
[2]) დად.—წამოვარდა.
[3]) ა. ო.—ჰპირობს ლახვართა ხებასა.
[4]) დად.—მოვიდა, მუნავე დაწვა ნებასა.
[5]) დად.—უფრთხვიხარ ღამისა შენ ოცნებასა, 428 №—დაოცნებასა.
[6]) დად.—ისწრაფი.
[7]) დად.—არასა ვიქ, ვფიცავ, სხვასა.
[8]) ა. ო. და დად.—კართის ძარღვსა, 428 №—კაჩის ძარღვთა, ა. ო.—დაგჭრი კართის ძარღვთა. ვერ დამასწროფ.
[9]) დად.—ვერ მომისწრობს.
[10]) 428 №—სცნა ვეშაპმან, დაეძინა, დაიქუხა, ცამან ვითა.
[11]) დად.—გატყდა(?).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გვრეოდე მისგან წამოვლო[1]), გულითა დადაღულითა,
და კვიოდა, გლეჯდა მიწასა ტურფითა მოქნეულითა.

2244. როსტომს ესმა, გაიღვიძა, იყო თვითან მისი ნება[2]),
დალასტითა ვერა უძლ, არ ეწერა მისგან გნება,
სიბნელესა[3]) შიგან ნახა, ღმერთსა უნდა განქარვება,
და მასრი კრმალი მოიწვადა, სთქვა, დაუწუო ცეცხლმან დება!

2245. შეუძახნა: „თქვი სახელი, კვლა მოხვიდე შენ აქ არის[4]),
რომ საწუთრო ვეღარ ნახო, შენზედ რისხვით შეიყაროს[5]);
უსახელოდ შენი სული ბნელსა[6]) ტანსა გაეყაროს,
და ღ~თითა ჩემგან ქადებული აწ შენზედან დაემყაროს!

2246. თქვა ვეშაპმან: „შენ ცოცხალი ჩემგან ვეღარ წახვიდი!
ეს მინდორი ჩემი არის, სიბრტყე[7]) ასი ფარსანგია,
არწივიცა ვერ გადივლის, ეტლი მისი შემაპყრია[8]),
და ჩემის შიშით ვარსკვლავთაცა დახედვა არ შეუძლია!“

2247. ვეშაპმან შემოუძახნა: „რა არის შენი სახელი?!
ვატირო შენნი მშობელნი, ტირილით მოვაკვდახენი“.
თამთან უთხრა თუ: „ნარიმანს იცნობდეს ზღვანი და კმელნი[9]),
და სამის შვიდის-შვიდი ვარ, როსტომ მქვს ჩემი სახელი.

---

[1]) ა. თ.—ევრეევე მისკენ მორბოდა.

[2]) ა. თ. და 428 №—როსტომს ესმა, გაიღვიძა იყო თვითან მისი ნება, დად.—იყო თვითვე ღ~თისა ნება.

[3]) ა. თ.—სიბნელეთა შიგან ნახა.

[4]) დად.—მოხვიდე შენ კვლავ აქ არის.

[5]) დად.—დაემყაროს.

[6]) ა. თ. და 428 №—ძნელსა ტანსა, დად.—ბნელსა.

[7]) დად.—სიგრძე, 428 №—სიბრტყე.

[8]) დად.—არწივიცა ვერ გადმოვლის, ეტლი მათი შემაპყრია.

[9]) დად.—თაამთან უთხრა: „ნარიმანს იცნობენ ზღვანი და კმელნი, 428 №—თამთან უთხრა თუ: ნარიმანს იცნობდეს ზღვანი და ხენი.

2248. ვარ მარტო ერთი მოლაშქრე რაშითა გულოვანითა,
მთათა და ველთა გავაჭობ, ვითა ხურმასა დანითა[1]),
ზედა მოუკლდა ვეშაპი, შელრჭნილი[2]) პირ-ალრჯენითა,
და კრმალ-მოწულით წინ მიეგება მას როსტომ მალედ[3]) რბენითა.

2249. როსტომ ძალით მას ვეშაპსა ვერა სჯობდა, მას დახედნა[4]),
რამან ყურნი[5]) წაიშვირა[6]) ტოტი მკართა დააჭედნა[7]),
კისრის ძარღვი აღმოხეთქა[8]), მას კბილითა დაეჭედნა[9]),
და როსტომ კრმალი მოუქნივა, გული ორად გაუკვეთნა.

2250. კუამლი ასტედა საშინელი[10]), სისხლი ღვარად წამოყიდა,
ძნელი[11]) სული ამოუშვა, საწუთროსა დაფარვიდა[12]),
როსტომ სულითქნა, გაუკვირდა, იგი ბილწი[13]) მასც ედიდა,
და ფალავნურად[14]) ღმერთსა მადლი მისცა, წყლის პირს წამოვიდა.

2251. რა დაიბანა კელ-პირი, იქუა: „ჩემგან ღმერთი იქების,
მისგან მაქუს ძალი და ჭკუა, არსითგან[15]) გაიდიდების,

---

[1]) დად.—ვითა ხუმრასა(?) დანითა.

[2]) დად.—შელრჭენითა.

[3]) დად.—მალე რბენითა.

[4]) დად.—ვერა სჯობდა, იგ დახედა.

[5]) დად.—ყური ჩაიშვირა.

[6]) დად.—ტოტი ზურგსა დააჭედა.

[7]) ა. ო.—ყურნი წაიცქვიტნა.

[8]) დად.—ამოხეთქა.

[9]) 428 №—დაეჭიდა, დად.—დაეჭედა, ა. ო.—დაეჭიდნა. ამ ხანის მე-3-ე ტაეპი 428 №-ში უკუღმა არის, ამ სახით: „მას კბილითა დაეჭიდა, კისრის ძარღვი აღმოხეთქა.

[10]) დად.—საზარელი.

[11]) დად.—ბნელი(?) სული.

[12]) დად.—დაჰფარვიდა.

[13]) ა. ო.—პილწი.

[14]) 428 №—ფალავნურად, ა. ო.—პირ-დამკობით ღმერთს ევედრა, წყლისა პირსა წამოვიდა.

[15]) ა. ო.—არსითგან.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვეშაპი, დევი და პილო¹) ნილოსა²) ველად ირბის³),
და დიდი და ცოტა ყუელაი ჩემთანა⁴) სწორად იქების!“

2252. ლოცვისაგან მოიცალა, წამოვიდა, შეჯდა რაშსა,
სამყოფთ⁵) რასმე გრძნეულთასა მოვიდოდა გრძელსა გზასა,
შეხვდის და წყლისა პირსა შვენიერი ხე რამ დგასა,
და ხასთვრითა შემკობილი, თუ სთქუა, გვანდა სამოთხესა.

2253. ერთი წყარო მოსასვენოდ შვენიარი, ტურფა ნასი⁶),
მწვანე, კარგად შემკობილი⁷), ალოხანი იდგეს⁸) ასი,
პურ-ღვინო და თხა შემწვარი, გვერდა ედგა ოქროს თასი,
და გრძნეულთათვის შეკაზმული⁹) გვერდს უსხდა ქაჯთა დასი.

2254. როსტომ რა ნახეს გრძნეულთა, შიშითა დაუჩინარდეს,
დააგდეს ხუფრა შემკული, ველარა ლხინით ინარდეს,
ჩამოკდა, როსტომმა უკუირდა¹⁰), ქაჯნი უჭურეტდეს, ინანდეს¹¹),
და რაში ცაასა წყლის პირსა, დაჯდა¹²) და პირსა იბანდეს.

---

¹) 428 №—სპილო.

²) ნილოსი, იხ. ლექსიკ.

³) ა. ო.—ნილოსა ველად ირბების, 428 №—ნილოსი ველად.

⁴) დად.—დიდი და მცირე ყუელაი ჩვენთანა სწორად იქების, 428 №—ჩემთანა სწორად იქების, ა. ო.—შენთანა სწორად იქების.

⁵) დად.—სამყოფს, ა. ო. და 428 №—სამყოფთ.

⁶) დად.—ერთი წყარო შეკობილი მოსასვენო ტურფა ნასი, 428-ის—ტურფა ნასი. ეს ადგილი წარყვნილი უნდა იყოს, რადგან ნასი უშნოს ნიშნავს და ტურფა-ნასი უაზრობაა.

⁷) დად.—წყარო კარგი სათამაშო.

⁸) ა. ო.—იდგა.

⁹) დად. და ა. ო.—შეკაზმული, 428 №—მოკაზმული.

¹⁰) დად.—როსტომ უყურებს.

¹¹) ა. ო.—ინარდეს—შეცდომით.

¹²) დად.—ჩამოკდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2255. თასსა და ღვინოს გვერდითა ოთხ-ძალი იდვა ბზისა¹),
მაზედა ასს²) და ეწერის: „როსტომ გარგალით გზისა!
ლხინითგან უნაწილოთ³), მოუყვასო⁴) მანდარისსა,
და შენ სათამაშოდ ომი გჩანს ლომ-ვეფხთა, ნიანგისა⁵)!"

2256. როსტომისგან დევთა ესმა, ფალაურად⁶) კმა გამოვა,
ერთი ქაჯი დედაკაცად⁷) მოეკაზმა, მასთან მოვა,
რაზომსაცა არ შვენოდა, პირი ვარდად⁸) აეუავა,
და მოვიდა და გვერდ⁹) დაუჯდა, თქვა: „ამიყო როსტომ ჰოვა!"

2257. თამთან ღმერთი აქსენა¹⁰), თქვა: „გაკვდის კმელთა არიფი¹¹),
შემკული სუფრა მიბოძე, შეგლი მინდორთა ლარიფი¹²),
ღვინო აქროსა თასითა, მზესა ჰგავს ქალი ზარიფი¹³),
და როსტომ ცნა¹⁴); იყო გრძნეული—დევი ხვანჯითა ხელიფი¹⁵).

2258. თასი მიართვა გრძნეულსა; უთხრა: „თქვი ღ̃თის¹⁶) სახელი!"
პასუხი ვერ შეუქცევა¹⁷), წაუხდა პირისახენი,

---

¹) დად.—თხასა და ღვინოსა გვერდი, პოვა ორძალი ბზისა, წარყვნილი უნდა იყოს, ა. ო.—თასი ღვინოსა გვერდით დგას, ორცძალი იდვა ბზისათ.

²) დად.—ასრე.

³) 428 №—უნაწილოვო.

⁴) ა. ო.—მოჰყვისო.

⁵) ა. ო. და დად.—შენ სათამაშოდ ომი გაქვს ლომ-ფეფხის, ნიანგისათ.

⁶) ა. ო. და დად.—ფალაურად, 428—ფალავნურად.

⁷) ა. ო.—დედაკაცათ, 428 №—დედაკაცი.

⁸) დად.—პირი ვარდი აეუავა.

⁹) დად.—ყველგან გვერდს.

¹⁰) 428 №—ახსენა, ყველგან ხ-ნით.

¹¹) დად. და ა. ო.—ალიფი, 428 №—კმელთა არიფი, ა. ო.—კმალთა ალიფი.

¹²) დად.—ლარიბი, 428 №—ლარიფი.

¹³) 428 №—არიფი, დად.—ზარიფი, ა. ო.—ჰარიფი. იხ. ლექსიკონში.

¹⁴) 428 და ა. ო.—ყველგან სცნა, დად.—ცნა.

¹⁵) ა. ო.—დევის ხვავანჯით ხელიფი.

¹⁶) ა. ო. და 428 №—ყველგან მღვთისა.

¹⁷) დად.—შეუქცია.

მას საგდებელი შესტყორცა, შეიპყრა, შეუკრა ბელი[1]),
და—„ნასკუითა სავსე დამჭკნარი*), თქუი, მითხარ შენა სახელი!"

2259. გრძელი ჰკრა, ორად გაჰკუეთა როსტომ,—არ უეპნებოდა.—
რა ნახა[2]), გული გრძნეულთა შიშითა აივსებოდა,
რაშსა ჰუდვა ლაგამი, წავიდა, იარებოდა,
და ანაზდად ბნელი მოვიდა, მის უცხო არ იქნებოდა.

2260. საწუთროშიგა[3]) სინათლესა ვეღარ ხედავს, წაიარნა,
იკუირვებდა უსაზომოდ,—მზის სინათლე რამ[4]) დაფარნა?!.
მზისა შუქნი კუპრის ზღვამან და ვარსკულავნი[5]) ჩამოჰყარნა,
და დაღონდა და სადავენი მისნი რაშსა მიაბარნა[6]).

2261. რაში გაუშვა, ბნელშიგან[7]) უფალსა ევედრებოდა,
მართ[8]) ვითა გზის მძებნელი, უკუნსა იარებოდა.
ანაზდად, ღ̃თის[9]) განგებით, სინათლე[10]) გამოჩნდებოდა,
და ნახა წყალი და მინდორი, საწუთრო იახლებოდა[11]).

2262. გამხიარულდა, ჩამოხდა მოსურნე მოსვენებისა,
ტანი ოფლითა შესურილი აბჯართა ქწებებისა.

---

1) 428 №—მაგრა შეუკრა მას ბელი.
*) ხელ-ნაწერები—და ნასკუითა სავსე, დამჭკნარი.
2) ა. ო. და 428 №—ნახა, დად.—ნახეს.
3) ა. ო.—საწუთროშიგან.
4) 428 №—არ დაფარნა.
5) ა. ო. და 428 №—და მასკულავმან.
6) დად.—დაღონდა და სადევენი როსტომ რაშსა მიაბარნა.
7) ა. ო.—ბნელეთა.
8) ა. ო.—მათ(?).
9) დად.—ღ̃თის ბრძანებითა, 428 და ა. ო.—ღმრთისა განგებით.
10) დად.—ნათელი.
11) დად.—და ნახა მინდორი და წყალი, საწუთრო იხილვებოდა, ა. ო.—და ნახა მინდორი და წყალი, საწუთრო(?) იახლებოდა.

მზეს მიუყვანა ბაბრაბი, რაშა დაგმითა ყბისა,
და რა გაგმა, ტანის ჩაიცვა, საძიჯოდ[1] ესწრაფვებისა.

2263. რაშსა მისცა საძოვარი, მან დაიგო ქუეშე მოლი,
გზის გარჯილი მოსასვენლად[2] ძილად მიწვა ლომთა-ლომი,
რამის საქმე შესწორდების, მას ჯავრად აქუს დევთა ომი,
და მეველემან რაში ნახა, ყანაშიგა ძოვნად მდგომი[3]).

2264. მას მეველემან აგინა, ცემა დაუწყო ჯოხითა,
ეს პილო ტანსა შეესმა[4]), არა წყვს ძოწთა ნოხითა,
უთხრა: „რა ჭირნი გინახავს, დევთა ცხენია ჯოგითა[5]),
და გემაშვითა გაწყვლიდხარ რატომ[6]), ხარ აქ ომახითა!“

2265. გაგულისდა[7]) ამაზედა, წამოიჭრა ოდენ უხნა[8]),
ორივ ყური დაუჭირა, დაგლიჯა და ჴელთ ჩაუხუნა[9]),
არა უთხრა ერთი სიტყვა მას, არცა რა უპასუხნა,
და მეველემან ტირილითა გაკვირვებით წამოიხუნა[10]).

2266. მცველად იყვის მას ადგილსა ერთი კაცი დიდებული;
მას სახელად ავლად ერქვა, იყო მათთჳს ბრძანებული[11]),
მეველეს ყურნი ჴელთა ჰქონდა, სისხლით შეღებული[12]),
და მას მიართვა შეჭირვებით, ტიროდა და უდუღს გული.

---

[1]) ა. ო.—უმეტეს ნაწილად თ-ნით.
[2]) დად.—მოსასვენოდ, ა. ო.—მოსასვენად.
[3]) ა. ო.—ყანაშია სძოვდა მდგომი.
[4]) დად.—ეს პილოტანმან შეიტყო, არა წყვს ძოწა ნოხითა.
[5]) დად.—დევი ცხენია ჯოგადა, 428 №—ჯოგითა.
[6]) დად.—რატომ ხარ აქ ომახითა.
[7]) 428 №—გაგულიჩდა.
[8]) ა. ო.—ოდენ იხნნა(?)—წარყვნილია.
[9]) დად.—ჩაუხსნა, ა. ო.—ორივ ყურნი დააგლიჯა დაუჭირნა, ჴელთ ჩაუხნა.
[10]) ა. ო.—მეველემან გაკვირვებით, ტირილითა წამოიხვნა,
[11]) 428 №—ბძანებული, ა. ო.—მისთვის.
[12]) ა. ო.—სისხლით გაპასრული.

2267. მოახსენა: „ერთი კაცი მინდორშიგან[1]) იწვა მტირალად,
მას ჰყავს ერთი დიდი ცხენი, ჰგავს დევია სისხლთა მჩქეფლად[2]),
იგ გაუშვა ყანაშიგა[3]), მიველ მისთვის გასაძებლად,
და არ მიმიშვა; წამოიჭრა, ჩემთვის ცეცხლთა[4]) მოსადებლად.

2268. ვეფხის ჯაყუშნი აცვია, რკინისა ქუდი ებასა,
ჰგავსო, მინდორი დევითა ავსო იგ განგებასა,
აქუს თავისაგან იმედი, არა აქს ყმათა ხლებასა[5]),
და ორნივე ყურნი[6]) დამგლიჯნა და მუნვე დაწვა ნებასა[7]).

2269. მულღანზარშიგ[8]) სახელ-დიდი ნადირობდის, იყვის მუნა![9])
შამბში[10]) ღომი შემოსულა[11]), ავლად თქვა თუ, მოკლულა უნა,
როსტომისთვის შესაწყრობლად სადავენი მოიბრუნა[12]),
და თავადები თან იახლა[13]), თქვა: „გაშვება არა[14]) უნა!“

2270. მიეწურნეს, როსტომ ადგა, რაშისაკენ გაემართა,
შეეკაზმა[15]) საომრად, ვით დრუბელი შეჯდა ქართა,

---

[1]) ა. ო.—მინდორშია.

[2]) დად.—ჰგავს დევია სისხლთა მთქეფლად, 428 №—ჰგავს დევისა სისხლის მჩქეფლად, ა. ო.—ჰგავს დევია სისხლთა მიქეფლად.

[3]) 428 №—გაუშვა ყანაშიგა, ა. ო.—იგ გაეშვა ყანაწია.

[4]) ა. ო.—ცეცხლის მოსადებლად.

[5]) ა. ო.—თქვა: უიმედო თავისა, არა აქვს ყმათა ხლებასა(?).

[6]) 428 №—ორივე ყურნი.

[7]) დად.—მუნავე დაწვა ნებასა.

[8]) 428 №—მულღანზარში, ა. ო.—მულყანზარაში.

[9]) ა. ო.—სახელ-დიდნი, ნადირობდის, იყვნის...

[10]) 428 და ა. ო.—შამბში, დად.—შამბშიგ.

[11]) დად. და ა. ო.—შემოსულა, 428 №—შამოსულა.

[12]) დად.—სადევენი მოიბრუნვა.

[13]) დად.—თან გამოჰყვა.

[14]) დად.—მას არ უნა.

[15]) დად.—შეეკაზმა.

ჰასრი კრმალი ამოიღო[1]), აყვანდაით წაუმართა,
და ბოლოდ ლექსი მოგახსენებს, რაცა ავლადს დაუმართა.

2271. ავლად როსტომს დაუძახა, აწ სახელი შენი თქუია,
თავადთაგან ვისი გვარი, ანუ მამით ვისი ძია[2]),
ხვადთა[3]) ლომთა სამყოფშიგა[4]) რად მოსულხარ[5]), მიკვირს მია,
და არ უნდოდა შენგან მოსვლა[6]), რად მამცდარხარ[7]), შმაგო, დია?!"

2272. როსტომ თქუა: „ჩემი სახელი ღრუბელთა ზედა სწერია,
კრმალსა და ლახტსა მძიმესა წვიმს რისხვა მონაბერია[8]),
თავადთა თავთა მიწასა დაჰყრის, ასტყდების[9]) მტვერია,
და შენ თუ სცნა, სული აფრქვეთ[10]), ვერავინ გნახოს მრთელია![11])

2273. აწ ამას იქით დაშქართა ვერ გნახონ სულთა მბერავი[12]),
როდეს გაშვნა დედამან, კამდა[13]) სუდარის მკერავი[14]),

---

[1]) დად.—კრმალი გამოიღო, 428 №—ჰმალი ამოიღო.
[2]) დად.—ძეა.
[3]) 428 №—მხვადთა.
[4]) ა. ო.—სამყოფშია.
[5]) დად.—რადგან მოხუედ.
[6]) 428 №—მოსულა.
[7]) 428 № და ა. ო.—მამცდარხარ, დად.—მომცდარხარ.
[8]) ამ ხანის პირველი ორი ტაეპი 428-სა და 1505 №№-ებში ამ სახით არის:

„როსტომ ჩემია სახელი, ღრუბელთა ზედა სწერია,
კმალსა და მძიმეს ლახტსა წვიმს იგ რისხვა მონაბერია,
ა. ო.—როსტომ არს ჩემი სახელი, ღრუბელთა ზედა სწერია,
კმალსა და მძიმეს ლახტსა წვიმს, რისხვაა მონაბერია.

[9]) 428 №—ატყდების, ა. ო.—თავალთა თავსა მიწათა დაჰყრის...
[10]) დად.—სული აფქნარო(?)—წარყვნილია.
[11]) 428 № და ა. ო.—ყველგან მთელია.
[12]) ა. ო.—ბერვითა.
[13]) დად.—უკმდა.
[14]) ა. ო.—მკერვითა(?).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩემდა საომრად მოსულხარ, უჭკო, რეგვენო, შენ, ავო[1]),
და მიკვირს, რად მოსცდი საქმესა, გქონდა რა შესაკრავი?!“[2])

2274. ჭირთა მიმცემი ნიანგი მას გამოწვდილი აქვს ჴელსა[3]),
მას საგდებელი სასროლად მორთული ება სარტყელსა[4]),
ვით ლომმან კანჯრისა ჯოგსა[5]), მიმართა, იყუნეს[6]) სად ველსა,
და თვითოთა კურითა თავსა სჭრის, ორთა მჴეცთა საჭმელსა[7]).

2275. მან ამოსწყვიტა ლაშქარი, მკუდარზედა იარებოდა,
სისხლისა რუ დის, ველენი მძოვრითა აივსებოდა,
მერმე გაიქცნეს[8]) ლაშქარნი,—როსტომს ვინ დაუდგებოდა?!
და მიმართეს კლდეთა-კაპანთა, მაშიგან იმალებოდა[9]).

2276. როსტომ, მთურალი პილო ვითა[10]), მისდევს, მას აქვს საგდებე-
ავლავს უკან მიეწია, დაუბნელდა[11]) დღე ნათელი, [და.
შესტყორცა[12]) და თავს მოაბა, ჩამოაგდო ვითა მელი,
და ლაშქარშიგან, ვით იოტა[13]), მოიტაცა, დასცა ჴელი.

---

1) ა. ო.—უჭკუვო, რეგვენი ვითა.

2) ა. ო.—შესაკრევითა.

3) ა. ო.—ჭირთა მიმცემი იანგნი, მას გამოწვდილნი აქვს ხელსა.

4) 428 №—მობმულიება სარტყელსა—ლექსთ-წყობას ღალატობა, ა. ო.—მან საგდებელი მორთული სასროლად მოება ჴელსა.

5) 428 №—კანჯრის ჯოგშიგან(?).

6) ა. ო.—იყო.

7) ა. ო.—თვითოსა კრითა გასჭრიდა, ორთა მჴეცთა შესაჭმელსა.

8) დად.—გაიქცენ. ა. ო.—გაიქცა ლაშქარი.

9) დად.—და მიმართეს კლდესა, კაპანსა, მაშიგა იმალებოდა.

10) 428 №—მთურალსა სპილო ვითა, ა. ო. და დად.—მთურალი პილო ვითა.

11) ა. ო.—დაუბნელდა.

12) ა. ო.—შესტყორცნა.

13) 428 №—იოტა, ა. ო.—ლაშქარშია ვით იოტა.

2277. მათ დაშქართა ვერა სცნეს რა, თუ მინახავს ვერვინ თქვათ[1]),
მაგრამ შეჰკრა საკდებლითა რისტომ ველად, ვითა თხათ[2]),
წინ ქუეითად გაიძღვანა[3]), მართლად მითხარ, მას გკითხათ[4]),
და რომ ტყუილი არ შეგაჩნდეს, შენვე გიჯობს, მართლად
სთქვათ[5]).

2278. თუ მასწავლო თეთრი დევი, მასთან მყოფნი გრძნების მქნელნი[6]),
ფოლადე, ბედა, დულადე: ღუნდი სად არიან გზისა მცველნი?[7])
სადა ქალზ კელ-მწიფე ზის და შეკრულნი ერანელნი[8]),
და თუ ეს მართლად გამიცხადო, შენ გნატრიდენ სრულად კმელნი.

2279. თავდებად მოგცე უფალი და მისი[9]) სახიარობა,
მაზანდარისა სამეფო და მისი შარიარობა[10]),
მას მძიმე ლახტი წაუღო, ტახტისა შვენიარობა[11])
და დაგხურო მისი გვირგვინი, შენ მოგხუდეს ნებიარობა[12]).

2280. ჩემი სიტყუა გაიგონე, ველად ეგრე მოახსენა:
თბუღლი ჯავრით დაიცალე, დამიჯერე, ასრე ჰქნა!

---

[1]) დად.—ვერავინ თქო.

[2]) დად.—გარდამოკდა, მაგრამ შეკრა რისტომ ველად ასრე ითხო, ა. ო.—ასრე ვითა თხათ.

[3]) ა. ო.—წაიქცია.

[4]) ა. ო. და დად.—მართლა მითხარ, რაცა გკითხო, 428 №—მართლა მითხარ, რას კითხავ(?).

[5]) დად.—შენვე გიჯობს, მართალი სთქო, 428 №—შენვე გიჯობს, მართლა თქვა, ხელ-ნაწერები—თქვათ.

[6]) 428 №—მქნელი, ა. ო. და დად.—მქნელნი.

[7]) 428 №—მცველი.

[8]) 428 №—შეკრულნი ერანელი, ა. ო.—სადა ქალზ კელ-მწიფე ზის და დაკრულნი ერანელნი, დად.—დაკრული ერანელნი.

[9]) დად.—ღ̃თისა.

[10]) დად.—მაზანდარელის მეფობა და მისი შარიელობა.

[11]) დად.—მას მძიმე ტახტი წაუღო, გვრგვნითა შვენიერობა.

[12]) დად.—მოგხვდეს ნებიერობა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაჰხენ თვალი წყალობისა, მამხვდეს ოდენ სულთა ლხენა[1]),
და რასაც ქმებ, მის ნიშანსა მლ́თით ჰპოვებ ჩემგან შენა[2]).

2281. თეთრის დევისა სამყოფი—არჯანგ და ბედა ქმნულნი,
სად შენ და რაში აპირებთ მისვლასა[3]) გაფიცხებულნი,
გიწყენი ქაჯთ გულ-მწიფე, დამქარნი ვაგლახებულნი,
და სად ერანელნი ასიან დამბრმალნი[4]), დატყვევებულნი.

2282. გაადრით ყველა ცალკე-ცალკე, დაგიმალეთ რამცა მეა!..[5])
აქათ ქაჯთ გულ-მწიფეულის ძეს გზა[6])—ასი ფარსანგია,
ასს სხვასა ველით[7]),—იმას იქით თეთრის დევის სამყოფია,
და გზა ავია, თრმით სავსე, საშიშარი, ძნელი[8]) დია!

2283. ორთა მთათ შუა შიშითა ორბი ვერ გარდაიფრინდების,
დევი თორმეტი ათასი გზასა სცავს[9]), ცეცხლი ენთების,
არჯანგ და საანჯ[10]) თავადნი,—მათ მტერი შეუშინდების!
და გნახვენ,—დაგნაყვენ[11]) დასტაითა, შენ გავლა გაგიძნელდების!

2284. თეთრის დევის ტანი ნახთ, თუ სთქუა: „დიდი მთა არისა,
ათის საგდებლის სიგრძე[12]) ტანს სიფარი თმა არისა[13]).

---

[1]) დად.—ოდენ მომხვდეს სულთა ლხენა, 428 №—მამხვდეს ოდონ [სულთა ლხენა.
[2]) დად.—ჩემგან პოვებ ახლა შენა.
[3]) ა. თ. და 428 №—აპირებთ მისულასა, დად.—მისვლასა აპირებთ.
[4]) 428 №—სულ ბრმანი, ა. თ. და დად.—დამბრმალნი, დატყვე-[ვებულნი.
[5]) დად.—რამცა მეა, ა. თ.—რაცა მეა.
[6]) დად.—გზა ძეს.
[7]) ა. თ.—ასს სხვათ ველით(?).
[8]) დად.—მეტად დია.
[9]) დად.—გზასა სცვენ.
[10]) ა. თ. და 428 №—საანჯ, დად.—საინჯ.
[11]) 428 №—დავნაყენ.
[12]) დად.—ათის საგდებლის სიგრძე.
[13]) 1505 და 428 №№—გზა არისა(?!), ა. თ.—მათისა საგდებლისაგან ზომა ათისა გზა არისა(?).

აწ ნუ წახვალ ჯავრიანი, მამისმინე[1]), კმა არის,
და მიმძიმს, ნაკუთი მკერდ-მკლავის წავდეს, — შუქი ჯავარისა![2])

2285. ორმოვანთა[3]) რა გაივლი, სალნი კლდენი დაგუხუდებიან,
მუნ მინდორნი საჭირონი, — თვალნი არსით გასწუდებიან! —
ბასრით ქუთა მოჭედილი, — თხასა ფერკნი მოსცუდებიან[4]),
და მერმე წყალნი ორ-ფარსანგი, ქარმან, — დევნი, — ზედ დგებიან.

2286. მას იქით მაზანდარამდის ქალაქი[5]) აშენებული, —
სახლი სახლზედან ჰკიდია, ერთმან-ერთზედან გებული,
სამასი ფარსანგი სიგრძე ნაგები[6]), გამაგრებული,
და სათმრად ძნელი საჭირო, სიმაგრით არის ქებული[7]).

2287. ჰყავს[8]) მეომარი ურიცხვი — ფილო[9]) ათასჯერ-ათასი,
ვერვინ შეუვა[10]) შიშით, ცხენოსანი ჰყავს სხვად ასი,
აქუს უამრავი საჭურჭლე[11]), — აბჯარი, — ოქრო და[12]) თასი,
და კაცსა ვერ ნახავ გლახასა[13]), — ოქრო აცვია ხალხსა.

---

[1]) დად. და ა. ო. — მომისმინე, ა. ო. — მომისმინე, კმარ არისა.

[2]) ა. ო. — წავლენა შენის ჯავარესა.

[3]) დად. — ირმოვანსა, 1505 და 428 №№ — არმოვანსა, ა. ო. — არმავანთა, 428 № — არმოვანთა.

[4]) ა. ო. — ბასრთა ქვათა მოჭედილი თხას ფერკნი მოუსხლტებიან.

[5]) ა. ო. — ქალაქთ.

[6]) დად. — სიგრძე სამასი ფარსანგი ნაგები, 458 და 1505 №№ — ფარსანგი სამასი სიგრძე.

[7]) ა. ო. — სიმაგრით გამაგრებული.

[8]) დად. — ღვას.

[9]) 428 № — ყველგან „სპილო", დად. და ა. ო. — ყველგან „პილო".

[10]) დად., 428 და 1505 №№ — მიუვა.

[11]) დად. — აქუს უმარავლი საჭურჭლე, 428 და 1505 №№ — უმრავლესი.

[12]) ა. ო. და 428 № — აბჯარი, ოქრო და თასი, დად. — აბჯარი, ოქროსა თასი.

[13]) დად. — გლახაკსა, ა. ო. — გლახაკთა.

2288. ერთი მარტო ცხენოსანი, თუმცა მთა ხარ, სრულად რკინა,
ვა[1]) თუ დევთა ბასრმან ლახტმან დაგნაყოს და წაგაკვდინა!
რა ეს[2]) ესმა ავლადისგან, როსტომ დიდი გაიცინა:
და — შენ თუ ჩემი მოყვარე ხარ, მიმიყვანე მათსა შინა[3]).

2289. დ´თით[4]), შენ ნახავ, მათზედა ჩემგან რა მოიწყვებისა!..
რა უკუ მათსა ლაშქარსა, — მე მამზადეს[5]) ეტლი ძლევისა. —
მათ ჩემი კრმალი უწყენო, ნაკრავი სისხლთა თხევისა,
და ძარღვებსა დავსწყუდი, — მათ სიგრძე აქ განად მოექცევისა![6])

2290. სადა ქალაქ კედლ-მწოიე ზის, შენ წამიძეღ მენით ხვალე[7]),
ავლადს ესმა, გაემართნეს, მათ იარეს მეტად მალე,
დღე-ნათელი, ღამე-ბნელი არ ეტყობის სიმაშურალე[8]),
და სად ქალაქს დგომილიყო, ეს ასფეროზს მივლენ[9]) ხვალე.

2291. როსტომ ნახა, მენით ცეცხლი მაზანდარას დაავზნიან[10]),
ავლადს ჰკითხა: „იქ რა არის, სადა სპანი იძახიან?"
მოახსენა: „დარაჯანი დარაჯობენ, იქა დიან,
და კედლ-მწოივე და ერანელნი დაბრმობილნი იქა ბიან[11]).

---

1) დად. — ვაი თუ.

2) დად. — „ეს" აკლია.

3) დად. — და ნუ მიამბობ მაგ ამბავსა, აწ წამიძეღვ მალე წინა.

4) 428 № და ა. თ. — ყველგან „მღ´თითა".

5) დად. — რა უკუ მათთა ლაშქართა, — მე მომზადეს..., ა. თ. — მათსა ლაშქართა.

6) ა. თ. — და ძარღვებს დავაძრობ, მათ სიგრძე აქ განთაც შეექცევისა, 428 და დად. — ძარღვებსა დავსწყუდი, მათ სიგრძე და განად მოექცევისა.

7) 428 № — შენ წამიძეღ მუნით ხალე, დად. — შენ წამიძეღვ წინა [ხვალე.

8) ა. თ. — მოსამალლე(?).

9) ა. თ. და 428 № — მივლენ, დად. — მივა.

10) დად. და ა. თ. — დაავზნიან.

11) დად. — ტახტზედ სხენან და მუნ ახიან, ა. თ. — დაპყრობილნი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2292. დულად და ბედად არიან თავადად განაჩენით[1]),
თუთრის დევის ბრძანებით არჯანგ—ხე რომ ჩანს გრძელით[2]), —
წამსა და წუთსა[3]) კივილი კმა ისმის მონათვენით[4]),
და მოვა ომის მძებნელი, აქვს მოლოდინი შენით!"

2293. ოდენ მიწვა, მიიძინა, ზედ შნაითბი მზე მოვიდა,
როსტომ რაშსა მოუჭირა, მძიმეს ლახტს ჩაირჭმიდა[5]),
მუზარადი დაიხურა, ზედ ბაბრაბსა ჩაიცმიდა,
და ავლად ხეთა[6]) უგუ-აკრა, დევთ საომრად წამოვიდა.

2294. მან დამქართა შეუტივა, სად არჯანგ და სპანი დგეს,
როსტომ დიდი შეუზახნა[7]), გააწობდა ტინსა კლდეს,
კარვიდამე[8]) გამოიჭრა არჯანგ მიხუდა სიშმაგესა[9]),
და როსტომ ცხენით შეუტევა, დევთა ლაკავს[10]) ვითა ბზესა.

2295. არჯანგს თავსა კელი მიჰყო, მან მოსწყვიტა ფიცხლად სულად[11]),
დამქართაკენ სისხლიანი შემოსტყორცა დანა სრულად,

---

[1]) 428 №—არჯანგ და ბედად არიან თავადად განაჩენით, ა. ო. და დად.—დულად და ბედად, ა. ო. და 428—თავადად, დად.—სჟაადად.

[2]) დად.—არჯანგ ხე რომ დგას გრძელით, 1505, 428 და ა. ო.—არჯანგ ჰე რომ ჩანს გრძელით.

[3]) დად.—წამსა და წამსა.

[4]) ა. ო.—წამ და წუთს კმა კივილისა ისმის არ მოწაფენით.

[5]) 428 და ა. ო.—ჩაიგებდა, დად.—ჩაირჭმიდა—ლექსს უფრო უხდება, თუმცა საეჭვოა.

[6]) ა. ო. და 428 №—ხეთა, დად.—ხესა.

[7]) დად. და 428 №—შეუძახა.

[8]) 428 №—კარვიდალმა, დად.—კარვიდამე, ა. ო.—კარვიდამენ.

[9]) 428 №—სიშმცდრესა(?).

[10]) 428 №—ხ-ნით, ა. ო.—მტერთა ლაკავს ვითა ბზესა, დად. და 428 №—როგორც ბზესა.

[11]) დად.—სრულად, 428 №—ფიცხლავ სულად, ა. ო.—ფიცხლად სულად.

ნახეს დევთა, ეუცხოვა, მათ ჩაეგზნა ცეცხლი გულად[1]);
და მძიმე ლახტი ხელთა ჰქონდა, მოეგება წინა ღულად[2]).

2296. პილოტანმან რაში მისკენ გაიბრუნვა[3]), რაზმი ფრიწა,
მუზარადსა რა ლახტი ჰკრა, ტვინი შუა გაუფრიწა[4]),
ცხენიდამან[5]) ჩამოვარდა, დაეცა და დაძრა მიწა,
და ვითა ლომმან კანჯრის ჯოგი[6]); დევთა რაზმი დაცაფრიწა.

2297. მოვიდა და ამაზედან შეეყარა[7]) ბედა ხელად,
როსტომ შეჰკრა მკერდს ხანჯარი[8]), გულისაკენ გასახვევლად[9]),
ზურგის ძვალი გაუხეთქა[10]) სისხლისათვის გარდმამჩქეფლად[11]),
და დევთა ნახეს, შეეშინდა, გაემართნეს გასაქცევლად.

2298. როსტომისკენ გაუკვირდა და გაუსქდა დევთა გული,
არც სამეოვი მოიგონეს, არცა შვილნი, დედა-წული,
მათ თაამთან უკან მიზდევს[12]), კრმალ-მოწყდილი, გამახული,
და მან დასცალა გრძნეულთაგან დევთ-სამეოფო, ქაჯთა სული[13]).

---

1) 428 №—ნახეს, დიდად ეუცხოვა, მას ჩაეგზნო ცეცხლი გულად.

2) ა. ო.—ღულად წინად(?).

3) 428 №—გაიბრუნა.

4) დად.—მუზარადსა ლახტი დაჰკრა, ტვინი ორად გაუფრიწა.

5) დად.—ცხენისაგან ჩამოვარდა, ა. ო.—ცხენიდამან.

6) დად.—და ვითა ლომმან თხისა ჯოგი, ა. ო.—კანჯრის ჯოგსა.

7) დად.—შეეყარა.

8) 428 № და ა. ო.—ხანჯალი.

9) ა. ო.—გასახვევლად.

10) დად. და 428—გაეხეთქა.

11) დად.—დასათხევლად.

12) დად.—მიზდევს, 428 №—იმათ როსტომ უკან მისდევს.

13) დად.—და მან დასცალა სამეოფოთაგან დევთ, გრძნეულთა ქაჯ-თა სრული, ა. ო. და 428 №—...ქაჯთა სული—სწორი უნდა იყოს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2299. რა დევთზედა გაემარჯვა, უკუ-მობრუნდა ფიცხლავ ისი¹),
მოვიდა და ავლად აკსნა²), ბრალი ჰქონდა გულსა მისი.
ასტყერთზის ჭალასშიგან მთისა ძირსა დადგეს ისი,
და იმალვოდეს³). დევთა მისვლა ვერ შეატყო როსტომისი.

2300. დასხდეს რასმე ხეთა ძირსა⁴), მათ მონახეს ტურფა ჩრდილი,
პილოტანი ავლადს ჰკითხავს: „სად ზის მეფე შეპყრობილი?“
ადგა, წინა წამოუძღვა, სადა ქაოზ დაბრმობილი⁵),
და ქალაქშიგან⁶), სად ტყვედ იყვნეს ერანელნი დაპყრობილი⁷).

2301*). რა შევიდა ქალაქშიგა, დაიკივლა დიდი რაშმა,
ქაოზ იცნა, თქუა: „პყრობილნი ჩუენ დაგვიკსნა ლხინმა ასმა.
შეჭირვება უბოლოოდ ჩუენი შექნა⁸) ზეცით დასმა,
და უსაცილოდ რაში არის, მე კვივილი მისი მესმა!“

2302. კელ-მწიფისაკენ წავიდა გმირი, გონება-ნათელი,
მცველთა კმა ესმა, შიშითა მათ დაუბნელდა ნათელი,
გარდაუხვეწნეს, და როსტომ პყრობილნი ნახნა ალენი⁹)
და მათ ატირდა კმა-მაღლად¹⁰), ცრემლი სწვავს თვალთა ნადენი.

---

¹) დაღ.—ფიცხლა ისი.
²) 428 №—ხ-ნით, დაღ.—კ-რით.
³) დაღ.—და იმალოდა, დევთა მისვლა ვერ შეატყო როსტომისი, 428 №—მისულა, ა. ო.—იმალვოდა... არ შეეტყო...
⁴) დაღ.—ქვეშე.
⁵) 428 №—სადაც არის დაბრმობილი.
⁶) ა. ო.—ქალაქშია.
⁷) ა. ო. და 428 №—დაპყრობილი, დაღ.—ერთობილნი.
*) ეს ხანა ა. ო.-ში ამ სახით არის:
რა შევიდა ქალაქშიგან დაიკვივლა რაშმან დიდმა,
ქაოზ იცნა, თქვა პყრობილნი ჩვენ დაგვიხსნა ასმან ლხინმა,
შეჭირვება უბოლოოდ ჩვენ შეგვიქნა ზეცით დასმა,
და უსაცილოთ რაში არის, მე ხვივილი მისი მესმა.
⁸) 428 №—უბოლოვოდ შექნა, ა. ო.—ჩვენ შეგვიქნა.
⁹) 428 № და ა. ო.—ალელი.
¹⁰) დაღ.—კმა-მაღლა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2303. ეთაყუანა კედლ-მწოდეს მან, ამბავი დევთ ჰკითხა[1]),
მას კედლ-მწოდე მოეხვია, მოჭდობილი იდგა დიდ-ხა,
მან ამბავი ზაალის, გზის გარჯა,— ყუელა ჰკითხა,
და მალვით უნდა გრძნეულთაგან, ნუ იყოვნი წასვლას დიდხა[2])!

2304. თუ შეიტყობს[3]) თეთრი დევი, ვითა ცეცხლი აენთების,
სცნობს სიკუდილსა არჯანგისას, ფიცხლად ზედა მოგეკიდების,
გრძნებითა და ილათითა დევთა[4]) მიწა აივსების,
და თან მოიტანს სრულად დევსა, ჭირ-ნახული წაგიკიდების.

2305. შენ მიმართე დევთა სახლსა, კრმალი გქონდეს წინა-მავლად,
მათი საქმე ყუელაკაი[5]) მოგახსენოს, იცის ავლად,
ამას იქით საშიშარი შვიდი მთა გიც[6]) გარდასავლად,
და ღ̃თის ძალითა დევთა თავი შენ გარით მტვერთა[7]) ნავლად.

2306. გზის მცველნი გაუწყვეტლად სხვანი დევნი დაგხუდებიან,
გინდა გლოვა საომრად, ვითა ვეფხნი[8]) დადგებიან,
ერთი კეჩი—საშიშარი ნახო,—თვალნი გატყდებიან,
და საკრძალავი,—ფათერაკის მტერნი ვერსით მორჩებიან!

2307. მას კევის თავსა სამეფოვი თეთრის დევის არის;
იგ არის ზურგი ლაშქართა, სფაადი[9]) მაზანდარისა,

---

[1]) ა. ო.—მან ანბავი ზაალისა, გზისა გარჯა,—ყველა ჰკითხა, 428 №—მან ანბავი ზაალისა, გზისა გარჯა მოიკითხა.

[2]) დად.—მალვით უნდა გრძნეულთაგან წასვლა, ნუ იყოვნი დიდხა.

[3]) დად.—თუ შეგიტყობს.

[4]) ა. ო.—გრძნებითა და ილეთითა დევთაგან.

[5]) დად.—ყოველივე, ა. ო.—ყველაკაი.

[6]) დად.—ქეს, ა. ო.—ამას იქით გარდასავლად შვიდი მთა გიც საშიშარად.

[7]) 428 №—მღთის ძალითა... მტერთა(?) ნავლად.

[8]) 428 №—ვითა ვეფხი, ა. ო.—ვითა ვეფხვი, დაგხვდებიან.

[9]) ა. ო.—საფადი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეტადე მისსა სიკუდილსა, გრძნებითა სავსე არისა,
და მიგუხუდა ჩუენ სრულად ნათელი ტირილით თვალ-დამწყარისა[1]).

2308. თქუა მკურნალმან ჴელოვანმან: „ძვირსა ფასსა ვინ აიღებს,
თუ ვინ მოჰკლავს თეთრსა დევსა, გულსა[2]) მისსა გამოიღებს,
მე იმედი გარდავსწყუიტე[3]), ვთქუი თუ: „აქა ვინ მოიღებს!“ —
და სამჯერ იწვეთ სისხლსა მისსა[4]), სიბნელესა გამოიღებს.“

2309. აქა როსტომ გაემართა თეთრის დევის საომრად,
ერანელთა დააგედრა, თქუა: „იყუენით[5]) გულ-მღვიძარად!
არის ერთი მეომარი, რომ მასმია პილოს[6]) დარად,
და მამერითს დევთა დასთ,—თქუენ ღმერთი გუავს მოსაკმარად[7]).

2310. მე თუ მომკლას შემოქმედმან თქუენ მეშველი სხვა მოგიგვართს[8]),
მოგვერთო, წყალობისა ეტლმან ზეცით თქუენ დაგფაროს,
ხოსროულმან ხემ ნაყოფი[9]) გამოიღოს აგი არის,
და ტახტი ჰპოვოთ[10]) თავ-თავისი, ქაოზ მეფემ გაიხაროს!

2311. გულ-მესისხლედ წამოვიდა, პირი მიწას გაამყარა,
შეეკაზმა[11]) დევთ საომრად, მან დააგდო აგლად არა,

---

[1]) 428 №—და მიგუკუდა ჩუენ სრულად ნათელი ტირილით თვალ-დამწყარისა, ა. ო.—და მიგვხვდა ჩუენ სრულად ნათელი, ტირილით თვალ-დაპყრობილსა, დად.—და მიგვხვდა სრულად ნათელი ტირილით თვალ-დამწყარესა.

[2]) ა. ო. და 428 №—გულსა, დად.—ღვიძლსა.

[3]) ა. ო. და 428 №—გარდავსწყუიტე, დად.—გარდამიწყდა.

[4]) 428 №—და საჯერ ვიცვეთ სისხლსა მისსა, დად.—სამჯერ იწვეთე სისხლი მისი, ა. ო.—იწვეთ სისხლსა მისსა.

[5]) 428 №—თქუენ იყუენით.

[6]) 428 №—ყველგან სპილოს, ა. ო.—რომე მესმა პილოს დარად.

[7]) ა. ო. და 428 №—მოსაკმარად, დად.—წინამძღვარად.

[8]) 428 №—მეშველი სხვა მოგიგვართს.

[9]) 428 №—ნაყოფმან, ა. ო.—ხოსროულმან ხე ნაყოფად.

[10]) ა. ო.—და ტახტი ჰპოოთ თავ-თავისი,...

[11]) დად.—შეეკაზმა.

რაშმან ფიცხლად შეუტივა, მთა უგრძნობლად გარდიარა[1]),
და არ ჩავარდა ორმოშიგან[2]), დარაჯათა უგრძნეს არა.

2312. მივიდა მის კლდის თავსა, სად იყო დევთა ყრილობა,
ნახა მრავალი ლაშქარი, მუნ დევთა[3]) შემოყრილობა,
ავლაბდს უბრძანა: „აქამდის ვცან შენი გამოცდილობა,
და მართლად მასწავლე ყოველი[4]), არა ჩანს გარდასრულობა[5]).

2313. აწ მართალი გზა მიჩვენე, შენ კვლავ დამდევ დიდი ვალი,
მასწავლე და გამამანდევ[6]), სადა სახლობს დევი მყრალი,
სადაც არის თეთრის დევის სამყოფი და შესავალი,
და გზისა მცველნი დარაჯანი რაზომია, რა[7]) მრავალი?!—

2314. ზედ მივდომა რაგვამ უნდა, თუ[8]) ღმერთმან ქნას ჩვენი ნება?"
ავლაბდ უთხრა: „სიცხის ჟამსა დღემან რა ქნას გასწორება,
მაშინ ძილი გახშირდების, მოუნდების მოსვენება[9]),
და კიდევ ცოტად[10]) ნუ ისწრაფი, ჟამად გიჯობს დაყოვნება!

2315. მაშინ სძინავს კლდე ერთად, მათ ცოტა უთქს მოდარაჯე[11]),
ღ˝თით ძლევა შენ მოგხუდების, განგებითა გაუმართე![12])

---

[1]) ა. ო.—რაშმან ფიცხლად შეუტია, მთა უგრძნობლად გარდიარა, 428 №—რაშმან ფიცხლავ შეუტივა, მთა უგრძნობლად გარდიარა, დად.—რაშმან ფიცხლავ შეიდივე მთა უგრძნეულოდ გარდიარა.

[2]) დად.—ორმოშიგა.

[3]) ა. ო. და 428 №—მუნ დევთა შემოყრილობა, დად.—მუნ დიდი შემოყრილობა—რუსთველის მიბაძვით.

[4]) 428 №—ყოველი, ა. ო.—ყოელი, დად.—ყუელაი.

[5]) დად. და ა. ო.—გარდასრულობა.

[6]) 428 და ა. ო.—გამამანდევ, დად.—გამომანდევ.

[7]) ა. ო.—რომ მრავალი(?).

[8]) დად.—რომ ღ˝თმან ქნას ჩვენი ნება.

[9]) დად.—მაშინ ძილი მოუნდების, გახშირდების მოსვენება.

[10]) დად.—პატარაკად ნუ ისწრაფი, ა. ო.—ნუ ჩქარობ და ნუ ისწრაფი.

[11]) დად.—უდგეს მოდარაჯე.

[12]) დად.—გაგიმარჯვებს, თუ გამარჯვე.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მოიცადე, მზე გუმბადსა[1]) რა ამაღლდეს მოარაჯე!"
და ავლად შეკრა საგდებლითა, — მალვით დადვა: — „იყავ, დაჯე!"[2])

2316. როსტომ ჩაიცვა აბჯარი[3]), ადიდა დამბადებელი;
მოწყუდილი კრმალი კელთა აქუს[4]), მათ დევთა მოკვრებელი,
შიგ ჩაერია ლაშქართა[5]), მაშინ დევთა ჩანს[6]) მზე ბნელი, —
და ომი შეიქნა სასტიკი. გათენდა მეტად დღე ძნელი!

2317. ცა დაეცა ქვეყანასა[7]), გვანდა დევთა ყვირილითა,
როსტომ ხანჯრით[8]) თავსა სჭრიდა, ქვაბისაკენ მივა ვლითა[9]),
წინ ვერავინ დაუდგების[10]) მას ომისა სახელითა,
და რაში ტერფით იომდა, ქარსა გვანდა წამოვლითა.

2318. იქით-აქეთ დაკოცილთა დევთა ჰყრიან, ვითა ბზესა[11]),
ქვაბისაკენ შეისწრაფეს[12]), თეთრსა დევსა მიმართესა,
მან პილომან ვითა მთვრალმან[13]), — ოდენ ხედვენ სინათლესა, —
და ჯოჯოხეთის მსგავსი იყო, მიხვდეს დიდსა სიბნელესა![14])

---

1) 428 № — გუმბათსა.

2) ა. ო. და 428 № — მალვით დადვა, იყავ, დაჯე, დად. — მალვით იყავ აქა, დაჯე!

3) 428 № და ა. ო — აბჯარი, დად. — ბაბრაბი.

4) ა. ო. — მოწყვდითა კმალი კელთა აქვს...

5) 428 № და ა. ო. — ჩაერია ლაშქართა, დად. — შიგ გაერია სა-[ომრად.

6) ა. ო. — ჩნდა.

7) ა. ო. — ქვეყანათა.

8) 428 № — ხანჯლით.

9) ა. ო. — ქვაბისკენ მივა ძალითა.

10) ა. ო. — დაუდგნობდის.

11) ა. ო. და 428 № — იქით-აქათ დაკოცილსა დევსა ჰყრიდა წამოვლითა. — ამ პირველი ტაეპის შემდეგ 428 № — მისდევს დადიანისეულს.

12) 428 № — ქვაბულისკენ შეისწრაფეს(?), ა. ო. — ქვაბისაკენ შეისწრაფეს, თეთრსა დევსა მიმართითა.

13) დად. — მან პილომან ვითა მთვრალმან. — ოდენ ხედვენ სინათლესა, 428 № — მან სპილომან ვითა მთვრალმან..., ა. ო — მან პილომან ვითა მთვრალმან ოდენ ხედვენ სინათლითა.

14) დად. — მიხვდენ რასმე სიბნელესა, ა. ო. — მიხვდეს დიდსა სიბნელითა(?).

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2319. საბრძოლეს შიგან იყო მის ბილწის დევის ტანი,
რომელთამ რაშით გარდამოჰკლდა, შინ შევიდა მიდოტანი¹),
ტანი ოფლით დასურილი²) აქვს და მაგრამი სისხლიანი,
და გზა არა აქვს წამოსვლელად³), ბნელშიგან დგას გულოვანი.

2320. რაში ვიწრის გზაში იდგა, შიგ არავის შეუშვებდა⁴),
ვინც მივიდის⁵), ეომოდა, მას საკლავად ტერფით⁶) სცემდა,
თვალთა კვლა უკუმოიყლო როსტომ, ცრემლის მოიწმენდა,
და მთის ოდენი ბნელშიგა ჩნდა, თქუა: „რა ვნახე ესე მე და?!"⁷)

2321. წვა ქვაბშიგან, სიდიდით მართ ძლივ ოდენ ეტეოდა⁸),
პირ-გიშერი, ტანად პილო⁹), თმა კოჭამდის ჩასწვდებოდა,
სიბრტყითა¹⁰) და სიდიდითა იგ დრუბელთა შესწვდებოდა,
და ადგა როსტომ, ზედ მოუხდა, უცხო აღარ იქნებოდა¹¹),

2322*). თავს ერქუა¹²) რკინის ქუდი, ჰგვანდა, დიდი¹³) მთა მართია,
გულშიგ¹⁴) შეღრკა, თქუა: „უთუოდ აწ გათავდა ჩემი დღია!"¹⁵)

---

¹) დად.—გულოვანი—მეორეზე ტაეპიც ამ სიტყვით ბოლოვდება.
²) დად.—შესვრილი.
³) დად.—წასავალად. [შეუშვებდა
⁴) 428 № და ა. ო.—შიგ არავის შეუშვებდა, დად.—შინა არვის
⁵) დად. და ა. ო.—მოვიდის, ა. ო.—ეომოდა, 428 №—ვინც მი-
⁶) ა. ო.—ტერფსა სცემდა. [ვიდის, ეომოდა.
⁷) 428 №—თქუა: ვნახეო მე ესა და, ა. ო.—და მთის ოდენი ბნე-ლეშიგან, თქვა, ჩანს რომე ვნახე მე და.
⁸) ა. ო.—იწვა ქვაბშიგან, სიდიდით მართ ძლივასა ეტეოდა.
⁹) 428 №—ყველგან „სპილო".
¹⁰) 428 №—სიპრტყითა.
¹¹) 428 №—ადგა, როსტომს ზედ მიუხდა, დად.—და ადგა როს-ტომ, ზედ მიუხდა, უფრო აღარ იქნებოდა, ა. ო.—უცხო რამე იქნებოდა.
*) ამ ხანის მეორე ტაეპი დად.-სეულში მესამედ არის, ხოლო მე-
¹²) დად.—ერქო. [სამე—მეორედ.
¹³) დად.—შავი მთა.
¹⁴) 428 №—გულში.
¹⁵) დად.—გულშიგ შეღრკა, „ულონიოდ ვაი გათავდა ჩემი დღია!" ა. ო.—გულშიგან შეღრკა, ესე თქვა, გათავდა ჩემი დღითია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნამეტნავად გაუკვირდა, როსტომს მისი სიდიდა[1]),
და თავსა უთხრა: „არას მარგებს ლაფლად ყოფა[2]) აქა შია!“[3])

2323. როსტომ გაფიცხდა, მას დევს საწუთრო აარმებინა[4]),
მას ბასრი კრმალი შემოჭკრა[5]), ბარკალი გააგდებინა,
მან[6]) დევმან ტოტი წამოჭკრა[7]), ფარი არ აფარებინა,
და ვით შალთ შემოეჭრილა, კრმლის ცემა გააშვებინა[8]).

2324. ერთმანერთსა შეეჭიდნეს[9]) გულ-მესისხლედ, უცხო ფერად,
აბჯარსა და კორცსა გლეჯდა დევი როსტომს,—„მამკლავ მე რად?!“[10])
კრმლითა სცემდა ჰილოტანი საკლავად[11]) და სისხლით მღვრელად,
და მიწა სრულად გაწითლეს მათ, შედებეს ვარდის ფერად.

2325. მას აბჯარი დაუხივა, დევი მედგრად ეჭიდების,
—„ორში[12]) არის ჩემი საქმე“,—როსტომ გულსა[13]) უბნების:
„ამ დევისა კელისაგან დღეს თუ სული მე შემრჩების,
და თუ ვით ამას მოუჩრჩე, მის დღეშიგან[14]) არ მეგნების!“

---

1) ა. თ.—როსტომს მისი სიდიდითა.
2) დად.—ყოფა, 428 №—არას მარგებს აქა ყოფნა.
3) ა. თ.—აქა მითა.
4) ა. თ.—საწუთრო ამარებინა(?).
5) ა. თ. და დად.—შემოჰკრა, 428 №—შამოკრა.
6) დად.—მას.
7) ა. თ.—შემოჰკრნ.
8) დად.—გააგდებინა, ა. თ. და 428 №—კლმის ცემა გააშვებინა.
9) დად.—შაეჭიდნენ, ა. თ.—ერთმანერთსა შეეჭიდნეს მესისხლედ და უცხო ფერად.
10) 428 №—აბჯარსა და კორცსა გლეჯდა დევი როსტომს, მომკალ მე რად?!.
11) 428 №—საკუღავად.
12) 428 № და ა. თ. ორში, დად —ორშიც.
13) დად.—თავსა.
14) დად.—ყველგან უ-ნაროთ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2326. თუთრმან დევმან თქუა: „სულთაგან ვაი აღარ მიც მე წილი!
ამას მოვრჩები ცოცხალი[1]), წავიდე გარდახვეწილი,
ფეხ-შეკუეთილი, დაჭრილი, ამისგან ძვალ-დალეწილი,
და მე მაზანდარას ვერ მნახონ უფერგო, ტყავ-დაფრეწილი!"

2327. ვითა ლომმან, დევსა კელი როსტომ მიჰყო ამაზედა,
აიყუანა თავის სწორად, მედგრად დასცა მიწაზედა,
მას ხანჯარი გასაპობლად დააძკერა გულსა ზედა,
და ამოგლიჯა მას გულ-ფირტვი[2]), უკუიცვა მკლავსა ზედა.

აქა იბრიანა ღ̃თან ქექაოზ კელ-მწიფისა და ერანელთ დახ-
სნა. გათავდა თეთრის დევის დღე როსტომის კელითა*).

2328. მის დევის სისხლისაგან იგი ქუაბი სრულ[3]) ავსილა,
როსტომ შეჯდა, წამოვიდა, ავლად ჯერედ არ აკსნილა[4]),
დევთა სცნეს და გაემართნეს[5]), თუ სადა ვინ დარჩომილა,
და ავლად გაკსნა, წამოვიდნეს[6]), მას უამბო, რაცა ქნილა.

2329. ავლადს მისცა იგ გულ-ფირტვი, ქაოზისკენ[7]) წამოვიდეს,-
მერმე ავლად მოახსენა: „მკლავთა ჩემთა რა მკურნიდეს?"
შეკრულობის ნიშანი მქს, გული ჩემი შიშით ძრწიდეს[8]),
და ბრძენმან კაცმან ქადებული არ უტყუოს[9]), მას უზმიდეს.

---

1) ა. ო.—მას მოურჩები ცოცხალი.
2) ა. ო.—და ამოჰგლიჯნა მას გულ-ფირტვნი, უკუიცვა მკლავთა
*) ეს სათაური ა. ო.-ში არ არის. [ზედა.
3) 428 №—ყველგან სულ.
4) 428 და ა. ო.—ჯერედ არ გახსნილა, დად.—ჯერეთ არ გაკსნი-
5) 428 № და ა. ო.—გაემართნეს, დად.—გარდიწვეწნენ. [ლა.
6) დად.—ავლად აკსნა, წამოვიდა, ა. ო.—და 428 №—ავლად გა-
ხსნა, წამოვიდნეს.
7) დად.—გულ-ფილტვი, ქაოზისკე, ა. ო.—ავლადს მისცა იგ გულ-
8) დად. და ა. ო.—ძრწიდეს, 428 №—წრწიდეს. [ფირტვნი.
9) ა. ო.—არ უმტყუოს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2330. ხვადო[1]) ლომო, შენ საწუთრო დაიმონე კრმლითა სრული[2]),
კელ-მწიფეთა გვირგვინი ხარ, მტერთა ზედა მორეული,
შენ ტყუილი არა გმართებს მომსპოლველი დევთა სრული,
და ჩემი გული გაახარე, გამითავე[3]) ქადებული!"

2331. როსტომ ბრძანებს[4]): „თუცა ჭირთა შენ ნაცვალსა არ მოგხუდების,
მძღურითა მძღურამდის შენ მოგათული[5]), ერთი საქმე მეძნელდების,
გრძელი ჭირი წინავე გვიც, ფათერაკი დაგვესწრების[6]),
და ვერ დაიჭერ მაზანდარას, თუ კელ-მწიფე არ მოკუდების.

2332. კამს ჩემგანვე ამისი ქნა, ტახტისაგან მოტაცება,
მას დაჭედა ბორკილითა, ღრმას ორმოსა შიგ ჩაგდება,
ას-ათასის მეომრისა დევის თავის მოშორვება[7]),
და ამამიგან ვაი[8]) თუ მოვჰკუდე, მიხუდეს მტერთა მოსვენება!

2333. გაგითავებ ქადებულსა",—კულავ იმედი ავლადს მისცა.
სცნა ქექაოზ, გაემარჯვა[9]), ღმერთსა დიდი მადლი მისცა,
თქუეს თუ: „მოვა პილოტანი, რომ მოესრნეს მტერნი ვისცა[10]),
და მოეხვია კელ-მწიფესა, დალოცა და თაყუანი სცა.

---

1) 428 №—მხვადო.

2) 428 №—კლმითა ქნული, დაიმონე ჴლმით მამული.

3) ა. ო.—ალმისრულე.

4) დად. და ა. ო.—ბრძანებს, 428 №—ბრძანა: თუმცა ჭირთა...

5) დად.—მზღვრითა-მზღვრამდი შენ დაგათელი.

6) დად.—გარდაგვკადების.

7) ა. ო.—ასს ათასსა მეომარსა დევსა, 428—ასი ათას მეომრისა...

8) დად. და ა. ო.—ამაზია ვაი თუ მოვკუდე, 428 №—ამაზიგან აწ თუ მოვკუდე.

9) დად.—ცნა ქექაოზ გამარჯვება.

10) დად. და ა. ო.—თქუეს თუ: მოვა პილოტანი, რომ მოესრნეს მტერნი ვისცა, 428 №—თქუა თუ: „მოვა პილოტანი, რომ მოესრნა...

2334. მოახსენა: „ხელ-მწიფეო, მტერნი შენნი ველარ ვლიდენ![1])
მე დავღვარე სისხლი მათი, მტერნი[2]) სრულად ამოვსწყვიდენ,
თეთრსა დევსა მოვერივე, მას გულ-ღვიძლნი ამოვფრიწენ[3]),
და კართა ზედან მამიდია, წამლად სისხლნი თვალთ იწვეთენ[4]).

2335. ქათზ ბრძანებს: „პილდოტანო, შენ იკმარე ჯომარდობა!
ნუ უშერიდ ტახტ-გვირგვინი, ბეჭედი და ხელ-მწიფობა,
შენ კურთხევით გახსენებდენ[5]), ხამს დამქართა მორჩილობა,
და მტერთა ზედა, უზებარო[6]), ღმერთმან მოგცეს ახოვნობა!

2336*). ვინცა შექნას[7]) შენებრ შვილი, მოჩივარი მტერი ჰყვანდეს,
ტახტი მისად მონად ჰქონდეს[8]), წადილზედა არა ჰკლდეს!“
დევის სისხლი ხელ-მწიფემან თვალთ იწვეთა, გაუახლდეს[9]),
და მასვე წამსა ახილნეს, ვითა მზენი გაუნათლდეს!

---

[1]) დად.—შარიერო, ა. ო.—ხელ-მწიფეო, მტერნი შენნი შენგან ვლიდენ.

[2]) დად.—დევნი, 428 №—მტერი სრულა ამოვსწყვიტენ.

[3]) 428 №—თეთრსა დევსა მოვერიე, მას გულ-ღირტვი ამოვსწყვიტენ, დად.—მას გულ-ღვიძლი ამოვსწყვიტენ.

[4]) დად.—სისხლი წამლად თვალთა იცხენ, 428 №—წამლად სისხლი თვალთა იწვთენ, ა. ო.—წამლად სისხლნი თვალთ იწვითენ.

[5]) დად.—გმსახურებდეს, 428 №—გახსენებდეს.

[6]) დად.—მტერთა ზედა მოგცა ღ͠თნ, უზებარო, გამარჯვება, ა. ო.—უზანბარო.

*) ეს ხანა ა. ო.-ში ამ სახით არის:

„ვინცა შექნას შენებრ შვილი, მოჩივარი ჰყვანდეს მტერი,
ტახტი მისთა მონათ ჰქონდეს, მის წადილით იყოს ერი,
დევის სისხლი ხემწიფემან თვალთ იწვეთა, შექნა ჩერი,
და მასვე წამსა აეხილა, გაუკვირდა, ექნა შტერი.

[7]) დად.—ვინცა შექმნა შენებრ შვილი...

[8]) დად.—ტახტი იყოს მონად მისი.

[9]) დად.—გაუახლდეს—ლექსისთვის სჯობს, 428 №—აუხილდეს.

2337. საქიმოდ თავადთათვის იგ გულ-დვიძლი ყუმლგან არნეს[1]),
ვინც მოისვის, აეხილნის[2]), და ლხინითა დაითვარნეს,
მერმე მისცეს[3]) სხვათ დამქართა, იგინიცა შეიწყალნეს,
და რა თვალები აეხილნეს, ჴელ-მწიფეს წინ შეიყარნეს.

2338. სარას ძირსა აჯის ტახტი მას[4]) დაუდგეს,—„ნულარ სჩივი!“ —
მას გვირგვინი თავს დაადგეს,—«ქოშ, გკადრებთ, ამოდ გვივი»[5]),
გვერცა უსხდეს[6]) ერანელნი—როსტომ, ტუსი, ხარად[7]), გივი,
და მათ გოდერძი, რუამ[8]), გურგენ—გვერცა ახლდეს[9]),—ბა-
[რამ, ნივი[10]).

2339. ერთი კუარა იყუნეს წართვით, მოისვენეს, ღვინო სვესა[11]),
მათ ლხინით ალარ აკსოვს, რაცა ჭირი მისჭირდესა[12]),
აბჯრის ჩაცმა[13]) ჴელ-მწიფემან მათ უბრძანა მეორეს დღესა,
და დაეკაზმნეს ერანელნი, მძიმე დასტი აიღესა.

2340. გულ-მესასხლდე შეუტიეს, მაზანდარის ქუეყანასა,
იგ მოედუნენ ვით ცეცხლნი, გარდიკლდიან აფის ქნასა,

---

[1]) 428 № და ა. ო.—აელნეს—ლექსს არ უხდება.

[2]) ა. ო.—ვინც მოისვა, აეხილნეს.

[3]) დად.—მისცა.

[4]) დად.—მათ.

[5]) დად.—მას გვირგვინი დაუკიდეს, ქოჩზ გკადრებთ, ნურას სჩივი, ა. ო.—ქოჩზ გკადრებთ, ამოდ გვივი.

[6]) დად.—უსხდეს, 428 №—უსხდენ, ა. ო.—გვერც უსხენან.

[7]) ა. ო.—კარად.

[8]) დად.—რუამ, 428 №—როამ.

[9]) დად.—გვერდსა ახლავს.

[10]) ა. ო.—მაბან ივი(?).

[11]) ა. ო.—ღვინის სმითა(?!)—ლექსს ღალატობს.

[12]) დად.—რაცა ჭირი გარდაედესა.

[13]) დად.—აბჯრისა ცმა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კრმლითა ცეცხლი ააგზნიან[1]) არ იშლიან სისხლთა ღვრასა,
და წარღვნის გვანდა[2]) ქვეყანანი, ვით გენახა წყლითა რღვნასა[3]).

2341. ბრძანებს თუ: „კრმალი ჩავაგოთ, რისხვა ვყავით მას უხვი,
მ̃ღთითა ვყავით ნატკალი, შეცოდებისა პასუხი,
ჩვენ ერთი კაცი გავგზავნოთ[4]), ჭკვა ჰქონდეს, სიტყვა-პასუხი[5]),
და მოციქულობა მიართვას და ჩემის გულის პასუხი.

2342. მას უამბოს, რაცა ვქენით, მისი[6]) სული დააბნელოს,
წყენისაგან უჭკუობდეს[7]), ტვინი მისი გაათხელოს,
ერთობილთა მოეწონა, უქეს, წიგნი დაეწეროს,
და სწერენ,—დასწვან მისი სული[8]),—როსტომ თავი ისახელოს.

აქა ქექაოზისაგან მაზანდარელთან წიგნის მიწერა და მოციქულის გაგზავნა, როსტომისაგან თეთრის დევის მოკვლის შეთვლა და მაზანდარის ამოწყვეტა.

2343. გონიარი[9]) მწიგნობარი უხმო, ბრძანა მოყვანება,
მწიგნობარსა ჰარირი[10]) აქვს, მას უბრძანა ახლოს ხლება,
მათ ადიდეს პირველ ღმერთი, საწუთროსა ჴელოვნება:
და „მან დაბადა სიყვარული, მტერობა და მოწყალება!

---

1) დად. და ა. ო.—ააგზნიან, 428 №—დააგზნიან

2) დად.—და წარმოსტყუენეს.

3) დად. და ა. ო.—ქუეყანანი, მათთჳს გვანდა წყლითა რღვნასა, ა. ო.—და წარყვივნეს...

4) დად.—მოვნახოთ.

5) ა. ო.—ჭკუვით თქვას სიტყვა-პასუხი.

6) დად.—მათი.

7) დად.—უჭკოდ გაკდეს.

8) დად.—დასწონ მისი გული.

9) ა. ო.—გონიარი, სხვები—გონიერი.

10) ჰარირი—იბ. ლექს.

2344. ჭკუა-გონების[1]) მომცემი იგია, გუმართებს ვედრება!
ქტლი, მზე, მთვარე — მისით ზესკნელით, — ვარდი-ნარება[2]),
ვინ მოწყალე, — რჯულ-წმიდა, აქუს წამებულთან დარება[3]),
და ლოცვა-კურთხევა მ̃ღთისაგან მიხუდების, განძლიარება[4]).

2345. ჯოჯოხეთის ფსკერია კაცი უწყალოდ დასაგოდ[5]),
ამავე სოფელს ეკითხვის, კაკლების მტერთა სადაგოდ[6]),
მერმე მიიყუდის სატანა, ვა[7]) დასაწვავად-სადაგოდ,
და კაცთაგან წყევა მიხუდების, ევედრება სანაიდაგოდ.

2346. მოსამართლე გაოვდების, მეფობასა შესცუდის ვერა,
შეცოდების მექაფამან, მიინახავ, გიყოს შენ რა,
ქამთ-ნაქმარი[8]) ჭკვამ გასწავლოს, მაზანდარას სუფევ ჯერა,
და დევ-გრძნეულნი დაგიკოცა და ქვეყანა მოგიმტვერა.

2347. ფიცხლად[9]) დადევ ტახტ-გვირგვინი, სიტყვა გმართებს არაჯისა[10]),
მონობის კარსა მოდეკ[11]), როსტომს ბრძოლად რაღა რჯისა?!

---

[1]) დად. — ჭკუა-გონებისა — ლექსთ-წყობას ღალატობს, ა. ო. — ჭკვა-გონების მიმცემი.

[2]) დად. და ა. ო. — ზესკნელთა კადნიერება.

[3]) 428 № და დად. — წამებულთა.

[4]) დად. — განძლიერება, 428 № და ა. ო. — განძლიარება.

[5]) დად. — ჯოჯოხეთის ფსკერი არის კაცი უწყლად და სადაგოდ, ა. ო. და 428 № — ჯოჯოხეთისა ფსკერია კაცი უწყალოდ დასაგოდ — წარყვნილი უნდა იყოს.

[6]) დად. — მტერთ დასადაგოდ.

[7]) დად. — ვაი — ძველ ხელ-ნაწერებში ყველგან — ვა და არა ვაი, რაც ამტკიცებს, რომ ვაი შემდეგი დროისაა, რადგან ლექსის ზომასაც ეწინააღმდეგება.

[8]) დად. — ქამთ-ნაქმარი, ა. ო. და 428 № — ჟამ-ნაქმარი.

[9]) დად. და ა. ო. — ფიცხლად, 428 № — ფიცხლავ.

[10]) 428 № — არაჯისა.

[11]) ა. ო. — მოდექ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მისსა ომსა ვერ დაუდგამ, მელსა ტყავი — ჭკუა[1]) გრჯისა,
და გმართებს უმურად შენ მოცემა ბაჟისა და ხარაჯისა.

2348. მაზანდარას ყოფა გინდა, მონდობითა[2]) დაიჭირე,
ოჳირი დევი თუ რას გიშველის, მიდი[3]), არჯანგ დაიპყრე!
სულისაგან უიმედოდ შენცა გაგდის, მათთან ირე[4]),
და როსტომ მოგკლავს ჰილოტანი, თავი აწვე[5]) მოიტირე!"

2349. ესე წიგნი რა დაწერეს, მათ შეამკეს მრავალ-ფერად[6]),
მას გრძნეულსა საუბარი შეუთვალა[7]), — უნდა სხვა რად? —
ოჳირი დევი, არჯანგ, ლულად — ვერ მოგივლენ მოსაკმარად"[8]), —
და ვით ქარი, წამოვიდა, — მოციქულსა ერქუა ფარად.

2350. მას ქალაქსა მიიწია, სად ლუდ-კაცთა იყო გული[9]),
მაზანდარელს გელ-მწიფესა ეს ამბავი ესმა სრული,
მოახსენეს ქაოზისგან: „ვით გეწვის[10]) მისგან[11]) გული,
და ჭკვიანი[12]) და გონიერი მისგან მოვა მოციქული!"

2351. ბრძანა[13]): „კარგთა თავადთაგან შეკრება გუმართებს ჩუენა,
თავი დავდვათ მიწაზედა, მას მიხუდების ალმა-ფერნა,

---

1) ა. ო.—მელსა ტყავი შენ ჭკუა გრჯისა.
2) დად.—მონობითა დაიჭირე.
3) დად.—მიდი.
4) დად.—გაგდი, მასთან ირე.
5) 428 №—აწვე.
6) დად.—ესე წიგნი რა დაწერეს, მათ შეამკუეს მრავალ-ფერად.
7) ა. ო.—შეუთვალო, 428 №—შეუთვალა.
8) დად.—მოგივლიან მოსაკმარად.
9) დად.—სად ლევდ-კაცთა იყო გული, 428 №—სად ლუდ, ა. ო.—[სად ლუ.
10) ა. ო.—გეწვის.
11) დად.—ახლა გული.
12) დად.—ჭკუიანი.
13) დად.—ბრძანებს.

ვით წესია, კელი მისცეთ, მართ აუბნოთ ტკბილად ენა[1]),
და ლომთა წესი დავიჭიროთ, უნდა ძალის გამოჩენა.

2352. წამოვიდეს[2]), მოეგებნეს, გარდამოკდეს რასმე ველსა,
მას თავადნი ესალამნეს; ვით მოყვასსა[3]) სასურველსა,
ერთმან ვინმე დიდებულმან მოუჭირა ფარადს კელსა,
და მას ძვალ-ძარღვი დაუნაყა, სიმტკივნეს მისცა ძნელსა[4]).

2353. ფარად დამალა, ვერა თქუა, კელისა მტკივნეულობა,
კელ-მწიფეს წინა შეუძლვეს[5]), შეიქნა შეწყვეულობა,
მოდრკა, დალოცა კელ-მწიფე, შეატყო მტკივნეულობა[6]),
და მერმე მიართვა ჭარირი[7]), ქაოზის მოციქულობა.

2354. მოიყუანეს მწიგნობარი, მან ჭარირი[8]) წაიკითხა,
ლევი დაკადა რა შეიტყო, გაურეტდა თვალნი დიდხა,
მერმე საქმე როსტომისა კელ-მწიფემან ფარადს ჰკითხა,
და თუალთა სისხლი მოედინა[9]), მათთვის გული გაიფიცხა.

2355. გულმოკვა თქუა: „რა საწყალი მზე ფარადაკის დაიმალოს[10]),
„ქაოზ დაწყეს მისასყენოდ, სადადატოდ თავი არის,
ძილის ყამსა ზედ დაესხნეს[11]), გაგებული გაამყაროს[12]),
და თქუა: „ჯამი აქუს საწყუთროსა, როსტომსა რამე დაუმალოს!“[13])

---

[1]) 428 № და ა. ო.—ვით წესია, კელი მისცეთ, მათ აუბნოთ ტკბილად ენა, დად.—ვით წესია, კელი მიუსცეთ, მართ ვაუბნოთ ტკბი-[ლად ენა.
[2]) ა. ო.—ჩამოვიდეს, დად.—წამოვიდეს.
[3]) ა. ო.—მეყვისსა, დად. და 428 №—მოყვასსა.
[4]) დად.—მას ძვალ-ძულნი დაუმტვრივა, მისცა დიდსა სიმტკივნესა.
[5]) დად.—შეუძლვევ.
[6]) დად.—ჩოქით დალოცა პელ-მწიფე, შეატყო ფერ-ნაკლულობა.
[7]) დად.—არ არი—წარყვნილია.
[8]) ა. ო.—ჰარირი, სხვები—არირი
[9]) დად.—ცრემლი მოედინა.
[10]) 428 №—გარდიკალოს.
[11]) დად.—დაესხას.
[12]) დად.—დაემყაროს.
[13]) ასეა ა. ო.-ში, 428—როსტომს რაცა დაემალოს, დად.—როს-[ტომს რამცა დაემალოს.

2356. წიგნი გათავდა, ეწერა ბედა-არჯასპ ჰე რა იქნა?![1])
ღუღად-ღუნდის სიკვდილი[2]), თეთრის დევის დღე იქნა,
მას[3]) დაუბნელდა ნათელი, მისთვის უკუნად[4]) მზე იქნა,
და თუალთაგან ცრემლი სცვიოდა, თავ-ჩამოკიდებით შეიქნა.

2357. ფარადს უთხრა: „თქუენი მეფე, ნუ გგონია, ჩემზედ ქარი!
თუცა დევნი ამოსწყუეტა[5]), ჯერ არ არის ჩემი სწორი,
მყავს იმათგან უკეთესი დევ-გრძნეული[6]),—დასი ორი[7]),
და ერანზედა[8]) წამოვიდე, გავასწორო მთა და გორი!"

2358. ფარად მკუახე საუბარი გაიგონა, მას ემწოვა,
ადგა, კართ გამოვიდა, საპასუხო წიგნი სთხოვა,
მოსცეს, შეჯდა, წამოვიდა, ქარივით მალე მოვა[9]),
და რაც ენახა, მოახსენა[10]) ქაოზს, არას ესათნოვა.

2359. ქაოზ იგმნა დიდებულნი[11]), საუბარი იღო ყურად[12]),
ფარადისგან მონახსენი მათ უარით ყუელა სრულად,
როსტომ თქვა თუ: „ამ აუგის ჩემთვის[13]) ვხედავ მე დასტურად,
და ჴელმწიფეო, მე ვერ დავსდებ[14]) ერანელთა საყუედურად!"

....

1) ა. ო.—ბედ-არჯასპისა ჰე იქნა.
2) დად.—სახელი.
3) დად.—მით დაუბნელდა.
4) ა. ო.—უკუნი, დად.—მისთჳს უკუღმა დღე იქნა.
5) დად.—ამოსწყვიტა, 428—ამოსწყვიტეს.
6) ა. ო.—მყავს იმათგან უკეთესნი დევ-გრძნეულნი.
7) დად.—ასი ორი, 428 №—დასი ორი.
8) დად.—ერანელზედ.
9) დად.—მალედ მოვა.
10) დად.—მოენახა(?).
11) 428 №—იხმო დიდებულნი, დად. და ა. ო.—იგმნა დიდებულნი.
12) დად.—საუბარნი იხვნა ყურად.
13) დად.—ჩვენთვის.
14) დად.—დავდებ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2360. მოახსენა: „მოციქული სხვა უჩემოდ[1]) ნუ წავალს!
ფარადის კლდისათჳს მ˜ღთით მე ვიქ აწ[2]) ნაცვალს:
ვით ერთი მოლაშქრე ვარ, მე უჩვენებ გმირთა ძალს,
და მათ მკუახითა საუბრითა აუდუღებ სისხლით[3]) ძვალს!

2361. მე მიუწერ ერთსა წიგნსა მკუეთის კრმლისგან უარესსა,
ჩემსაგიერ საუბარსა, ვით დრუბელსა მქუხარესა,
გული ჯავრით აევსების, ვითა ქუაბსა მდუღარესა,
და მე უანბობ საუბარსა ჩემსაგიერ უარესსა!"

2362. როსტომს უბრძანა მეფემან: „დღეს ნათობს ტახტი[4]) შენითა,
ჴვალი ლომი ხარ, პილოვო, გამორჩეული ჰქენითა[5]),
ჭკვიანი მოციქული ხარ, წადი გულის ლხენითა[6]),
და კუალა ბედმან თქუენმან მტერზედა ძლევა ჩუენ მოგვცეს[7]) შენითა.

2363. მიუწერა: „თეთრსა დევსა შენმან სულმან თავუანი სცეს,
შენი სული გზათა ქარად[8]) მან უქადა, აწვე მისცეს,
გებრძანა თუ: „ერანს მოვალ, თქუენთა[9]) დევთა დაეფიცეს."
და გაათავეს ესე წიგნი, დაბეჭდილი[10]) როსტომს მისცეს.

---

1) დაღ. და 428 №—უჩემოდ.

2) დაღ.—მე ვიქ მუნ ნაცვალსა.

3) დაღ. და ა. ო.—სისხლით ძვალსა, 428—სისხლად ძვალსა.

4) დაღ.—დღეს ტახტი ნათობს შენითა.

5) ა. ო.—პილოსა მჯობო ხვად-ლომო, გამორჩეული ჰქენითა, 428 №—მხვალი ლომი ხარ, პილოვო.

6) ა. ო. და 428 №—ასეა, დაღ.—ჭკვიანი მოციქული ხარ, არ ითქმი კაცთა ენითა.

7) ა. ო.—ძლევა შენ მოგცა შენითა, 428 №—ძლევა შენ მოგცეს შენითა, დაღ.—ძლევა ჩვენ მოგვცეს შენითა.

8) დაღ.—ქარა გზათა.

9) დაღ.—შენთა, ა. ო.—თქვენთა დევთა დაეფიცეს, 428 № და დაღ.—დაიფიცეს.

10) დაღ.—დაბეჭდული.

აქა როსტომისაგან მაზანდარელთან მოციქულად წასვლა მის მაგიერად და ორთა ჭანდართ მოგლეჯა და ქულურის კე-ლის გამკვეთრება*).

2364. საწუთროის ფალავანი რაშსა შეჯდა ალვა-ზრდილსა,
წამოვიდა, მძიმე ლახტი მიგ¹) ჩაიკრ უნაგირსა,
გრძელი კანი საგდებელი²) გამოიბა მუნ სადრტილსა³),
და ვითა ქარი, მოიწივა მაზანდარის მუნ ადგილსა⁴).

2365. სცნეს სხვა არის მოციქული⁵), სახელისა უნდა ქმნა,
მეომარნი დაარჩივნა, წინა კაცი გააგებნა⁶),
გზასა ზედან ჭანდარნი დგეს⁷), ღრუბელთ სწორნი, მას მუხედნა,
და კელი მიჰყო, იგ მოგლიჯნა, როსტომ არად დაიხედნა⁸).

2366. მოიქნივა და გასტყორცნა, ვითა კაჭაჭი, რებულნი⁹),
რა ნახეს მისი ნაქმარი, შეშინდეს განცქვიფრებულნი¹⁰),
თუალნი გაუტყდეს*) შიშით, უჭურეტდეს განკვირვებულნი¹¹),
და თქუეს თუ: „წავკვედით უთუოდ ჩუენ ღონე-გაცუდებულნი!“

---

*) ეს სათაური ა. ო.-ს აკლია.

¹) დად.—მან ჩაიკრ.

²) 428 № და ა. ო.—კანი საგდებელი, დად.—გრძელი კანის საგდებელი.

³) 428 №—სახრტილსა.

⁴) დად.—და ვითა ქარი წამოვიდა, ეს მაზანდარის ადგილსა, 428 №—მოაწივა, ა. ო.—მოიწია.

⁵) დად.—ცნეს სხვა მოვა მოციქული.

⁶) დად.—მეომარნი დაარჩივნა, წინა ლევნი გააგებნა, 428 №—მეომარი დარჩეული, ა. ო. და 428 №—წინა კაცნი გააგებნა.

⁷) დად.—ჭანდარი დგას ღრუბელთ სწორნი(?), 428 №—ჭანდარნი დგის ღრუბელთ სწორი.

⁸) ა. ო.—როსტომ არც ყოლ დაიხედნა.

⁹) ა. ო.—ვითა კაჭაჭო რებულნი.

¹⁰) დად.—გაფიცხებული.

*) დად.—თვალი გაუტყდეს(?), 428—თუალნი გაუტყდა(?).

¹¹) 428 № [illegible]ცქვიფრებული.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2367. სხვანი ხენი დგეს, სიმაღლით[1]) წვერნი ღრუბელთა სწუდებოდა,
მართ საგდებელი სისქესა მისსა არ შემოსწუდებოდა,
კვლა მიჰყო და მოგლიჯნა, აწ უფრო გაჰკვირდებოდა[2]),
და ვითა ზუფინსა იმღერდა, იმათკენ იარებოდა.

2368. რა თავადთა მიეწურა, გარდაყარნა იგინიცა[3]),
ვინცა ნახა მისი ძალი, მართ შიშითა უკუნ იქცა[4]),
გული შიშით[5]) გაუტეხა, ძლიერება ნახა ვინცა,
და ერთმანერთსა ესალამნეს, ქუდურ ერქუა, კელი მისცა.

2369. მაზანდარა სავსე იყო ქუდურისა სახელითა:
ვითა ლომი, შეომარი ვერავინ სჯობს[6]) მას ძალითა,
როსტომს კედსა მოუჭირა, შერცხვენასა ლამის მათა,
და პილოტანმან იგ ლაშქარნი გააკვირნა სიცილითა[7]).

2370. მერმე როსტომ მოუჭირნა ქუდურს მათად შესაფერად[8]),
„მამაცობის მანამერი", თქუა, „მეტუობის თუ მაქუს მე რად!"
ქუდურს პირი გაუშავდა, მართ შექნა[9]) ლილის ფერად,
და მას ტერხილები შორს გასცვივდა[10]) დ შექნა ძვალი მტუერად[11]).

---

1) 428 №—სიმაღლე.

2) დად.—კვლავ უფრო ეკვირვებოდა.

3) დად. და 428 №—გარდაყარა იგინიცა.

4) დად.—უკუ იქცა, 428 №—უკან იქცა.

5) დად.—სევდით.

6) დად.—ვერვინ სჯობდა.

7) 428 №—იგ ლაშქარი გააკვირა სიცილია.

8) 428 №—მერმე როსტომ მოუჭირა ქუდურს მათად შესაფერად, დად.—მოუჭირნა ქუდურს მისად შესაფერად.

9) დად.—შაექნა.

10) დად.—გასცვივდა.

11) დად—და გაუდა ძვალი მტვერად.

2371. ცხენისაგან გარდმოვარდა¹), დიდ-ხან დაბნდა ქუდურ აგი²),
ჴელ-მწიფესთან წამოვიდა, აღარ ეგრა ჴელსა ტყავი,
მოახსენა: „ასომიგან არ დამალავს სენსა თავი,
და მე რომ მათი ძალი ვნახე, დამიჯერე, გვიჯობს ზავი!

2372. სჯობს, რომ ტკბილს საწუთროსა ნუ ინადულებ³), ზავი მივსცეთ,
მათი სწორი ფალავანი შენ არა გყავს, თმა მივსცეთ⁴),
ჩუენ ქექაოზს ერთობილთა⁵) ხარაჯა და ბაჟი მივსცეთ,
და სული ამით შევინახოთ, თავი ჭირსა არა⁶) მივსცეთ!‘

2373. ჰილოტანი შეიწყვეს⁷), ჴელ-მწიფემან როსტომ ნახა,
მოეწონა უსაზომოდ, პატივითა შეინახა,
მას ამბავი ლაშქრობისა, გზისა ჭირი რაც ენახა,
და ბეჭ-მკერდ-მკლავი გაუსინჯა, გულშიგან თქუა: „როსტომ, ახა!“

2374. უბრძანა თუ: „შენ როსტომ ხარ, მკერდ-მკლავი გაქუს ფალაური,
როსტომ თქუა თუ: „მე რა მიგავს, მე ვინ როსტომ, სადაური,
ვინ მახსენებს როსტომთანა ერთი მისა იქაური,
და ვარ მოლაშქრე, ერთი კაცი, ჴელ-მწიფისა⁸) მე მსახური!“

2375. ადგა და წიგნი მიართვა, ჴელ-მწიფის მოციქულობა,
წიგნი მისია, რომელსა აქუს მტერიზედა⁹) მორჭმულობა,
ჴრმალსა და ლახტსა აწვიმებს, ეტყობის მოწიფულობა,
და თავადთა თავი დაჰყაროს¹⁰), შეატყუოს ვის ორგულობა!

---

¹) დად.—ჩამოვარდა.
²) 428 №—ქუდურ აგი.
³) დად.—ნუ ანაღვლებ.
⁴) დად.—ჩუენ არა გვყავს თაყუანის ვცეთ.
⁵) ა. ო. და დად.—ერთობილთა, 428 №—ერთობითა.
⁶) ა. ო.—აღარ.
⁷) ა. ო.—შეიწვევს.
⁸) დად.—პატრონისა.
⁹) დად.—მტერთა ზე.
¹⁰) ა ო.—თავი დაჰყარონ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2376. წიგნი ნახეს, გაუკვირდათ¹) როსტომისგან ეს ნათქომი²).
თქვა: „რად უნდა საუბარი, მიგვასწია, ქალო, ომი,
ვით მაწყინე შენ ბედითად, ერანელთა თუ ხარ ლომი,
და ველარ ნახო შენს წინაშე მსახური და კარსა მდგომი³).

2377. ხელ-მწიფეთა რა წესით მონად გმობა არ საკადრგო?!
საქმე კარგად⁴) გაიგონე, ჭკვითა⁵) გიჯობს გაიმარგო!
ჯამშან დღენი შეგიმოკლოს, თავი შენი მიწად დარგო⁶),
და დამდაბლება არა ვშოვო, ტახტი შენი არ დავჰკარგო!⁷)

2378. სადავენი მოიბრუნევ⁸) ერანისკენ სარაჯოსა,
თუ მოკიდე მე ლაშქრითა, შეიპყრობდი სააჯოსა⁹),
შენ თავ-ბედით შეუტყობლად¹⁰) ჩავარდები საჭიროსა,
და მართალი გზა დაიჭირე, დამიჯერე, აგრე სჯობსა!

2379. ბარი მოგაწყერა, მოგიკლე, დავჰკარგო სამკნე, სადგომი!“
როსტომ გონება-ნათელსა არ მოეწონა ნათქომი¹¹),
ტვინ-გაცეცხლებით წამოხტა¹²), გამოუმართა, ვით ლომი,
და გულშიგა თქვა თუ: „უწყვენო მ' ღთითა ფიცხელი მათ ომი!“¹³)

---

¹) დად.—გაუკვირდა—უფრო ძველი ფორმაა.

²) ა. ო.—ნათქვამი.

³) დად.—და ველარ ნახო კარსა ზედა მომსახური კარსა მდგომი.

⁴) ა. ო.—კარგათ, დად.—კარგად.

⁵) დად.—ჭკუითა.

⁶) დად.—ჯამშან დღენი შეგიმოკლნეს, თავი შენი მიწად დარგო, ა. ო.—თავი შენი მიწათ დარგო, 428 №—მიწას დარგო.

⁷) 428 № და ა. ო.—დადაბლება არა ვშოვო, ტახტი შენი არ დავკარგო, დად.—თავი შენი არ დავჰკარგო.

⁸) დად.—სადევენი მოიბრუნევ, 428 №—მოიბრუნე, ა. ო.—სადავენი მოიბრუნევნ.

⁹) დად.—თუ მოკიდე მე ლაშქრითა, შეიპყრობდე სააჯოსა, 428 №—თუ მოგივლი...

¹⁰) დად.—შეუტყობრად.

¹¹) ა. ო.—ნათქვამი.

¹²) დად.—წამოხლტა.

¹³) დად.—და გულში თქვა: „ღ'თითა უწყვენო ფიცხელი ჩემი მათ ომი!“

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2380. მეფე ბრძანებს[1]): „მოციქულსა საბოძვარი უნდა ჩუენი,
სარტყელი და შესამოსი მას მოართვეს, ვითა მზენი,
როსტომ არა გამოართვა, შეიკაზმა ფიცხლად ცხენი,
და თქუა: „რად მინდა საქონელი, სამარხავად[2]) შესარცხვენი?!"

2381. პილტანი რაშსა შეჯდა, ქარი ვითა, წამოვიდა,
რა ნაშოკლდა კელ-მწიფესთან, ფიცხლად[3]) შინა შემოვიდა,
გული ჯავრით სავსე ჰქონდა, ცეცხლივითა მას დაგვიდა[4]),
და მას უბრძანა კელ-მწიფემან: „რაც იცოდე, ყველა თქვი და!"

2382. რაცა ეთქუა, ან ასმოდა[5]), კელ-მწიფესა მოახსენა:
„ესე ვითა შენ ნუ სჭმუნავ, რაზმთა წყობა ბრძანე, ჰქენა[6]),
მათი ომი ლხინად მიჩანს, ვით ბურთობა, ველთა[7]) რბენა,
და დევთა რაზმი დალეწილი მღთითა ნახო ჩემგან შენა![8])

2383. როსტომს უკან წამოუდგნეს[9]) დევნი, ველად გამოვიდეს,
ბარგ-კარვები გამოიღეს, მიწის პირსა დაჰფარვიდეს,
თვით ლაშქარი უსაზომო, პილოს ვერავინ დასთვლიდეს[10])!
და არცა მზე ჩანს, არცა მიწა, რაზმ-წყობილნი წამოვიდეს.

---

1) ა. ო.—მეფემ ბრძანა.

2) ა. ო.—სამარხავათ შესარცხვენი.

3) დად.—ყველგან ფიცხლათ ანუ ფიცხლად, ა. ო.—ფიცხლად, 428 №—ფიცხლავ.

4) დად.—გული სისხლის ჯავრისაგან სავსე ჰქონდა, მას სდაგვიდა.

5) დად.—რაცა ეთქუა და ესმოდა.

6) დად.—ბრძანე ზენა.

7) დად.—ცხენთა რბენა.

8) დად.—და დევთა რაზმი დაფრეწილი, ღ᾿თით გიჩვენო ჩემგან შენა.

9) დად.—წამოუდგეს, ა. ო.—როსტომ უკან წამოუდგეს, დევნ ველთა გამოვიდეს—წარყვნილია.

10) დად.—პილოვებსა ვინ დასთვლიდეს, ა. ო.—პილოსა ვინცა დასთვლიდეს, 428 №—სპილოს ვერავინ დასთვლიდეს.

აქა ქაქაოზ კელ-მწიფისა, როსტომისა და მაზანდარელის ომი და ქაქაოზის გამარჯვება.

2384. რა ქაქაოზ კელ-მწიფესა მოსვლა[1]) ესმა დევთა, ზარი,
ბრძანა: „როსტომ დაიმაგრე აწ სარტყელი საომარი!
ტუსი, გიო და გოდერძი[2]), თქვენ დაჰკაზმეთ სპათა ჯარი".
და რაზმი აწყუეს, ტუსის უთხრა[3]): „შეინახე მარჯუნივ მკარი!"

2385. მარცხენა მკარი რაზმისა გოდერძი ქიშვადიანსა[4]),
მთა და მინდორი რკინას ჰკავს, დღეს აბნელებს[5]) მზიანსა,
კელ-მწიფე რაზმთა[6]) შუა დგას ადგილსა დროშა-სვიანსა,
და წინა-მავლობა როსტომს აქუს, მას მიდოტანსა ჭკვიანსა[7]).

2386. დარაზმდეს და ბუკსა სცემდეს, გამოიღებს ქოსი კმასა,
ჰკვანდა დევთა ყუირილითა, ცა დაეცა ქუეყანასა![8])
მეომართა შუბის პირი დრუბელთა ჰგავს, სწუდების ცასა,
და ლურჯად იყო[9]) აბჯრისაგან, საწუთრო ჰგავს ლილის ზღვასა!

2387. მაზანდარელსა ჭაბუკსა ვის ჯიონ ეწოდებოდა,
კრმალ-ამოწვდილი მოვიდა, ლაშქართ წინ იარებოდა[10]),

---

[1]) 428 №—უ-ნით.

[2]) დად.—ტუსი, გოდერძი და გივო.

[3]) დად.—ტუსს უბრძანა.

[4]) 428 №—გოდერძი ქიშვარდიანსა, დად.—გოდერძის ქიშვარდიანსა.

[5]) 428 №—დღეს აბნელებდა, დად.—დღესა ბნელებენ.

[6]) დად.—რაზმსა.

[7]) დად.—ჭკუიანსა.

[8]) დად.—ცა დაიქცა მიწა ძრვასა(?).

[9]) დად.—ლურჯი იყო...

[10]) დად.—რაზმს წინა იარებოდა, ა. ო —ლაშქარს წინ იარებოდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლახტით ცეცხლს აგზნებს[1]), მაზედა ჯავშანი ადუღდებოდა,
და მისი ზახილი ქუხილს[2]) ჰგავს, მიწა გაიპებოდა!

2388. იზახოდა: „ვინ გამიხვალთ ჩემთვის ომად ერანელი![3])
ჟამი მაზედ შეკვამთავლით და თაბუსი მივსცე[4]) ბნელი,
ერანელთა თავადთაგან ვერვინ მიჰყოს[5]) კრმალს ხელი,
და ვერ გავიდეს[6]) მისად ომად, ჰგავს, არ იყოს ერთი მრთელი!"[7])

2389. ქაოზ ბრძანა: „ვით შეშინდით იმ მამცდარის[8]) ღვევისაგან,
თქუენ უღონოდ ვით გასცუდხართ, კმარნი, კრმალთა[9]) ქნევისაგან,
მზისა შუქთა ვერა ხედავთ, არ დაგსცხრები მე ვისაგან?!" —
და მათ პასუხი ვერვინ გასცა, ეშინოდა ძლევისაგან[10]).

2390. რა სცნა[11]) როსტომ პილოტანმან, ჯაით რაზმი იძახუნა,
ვერვინ გაჰკუა მეომქარე, ეწყინა და ეთვალწუნა[12]),
„მას უწყეთ ჩემი კრმალთ!"—ესე ბრძანა,—„წავალ მუნა!"
და წამოვიდა ჯავრიანად, სადავენი[13]) მოიბრუნა.

2391. მან ფარმანი ქელ-მწიფესა სთხოვა, ესე მოახსენა:
„მე შევებ იმა დევთა[14]), მოვჰკლა, მივსცე სისხლთა დენა".

---

1) დად.—კრმლით ცეცხლს აგზნებდა, ა. ო.—ლახტი ცეცხლს აგზნებს.
2) დად.—და მისი ძახილი ღრუბელსა გავს, მიწა გაიპებოდა(?), ა. ო.—და მისი ზახილი ქუხილს ჰგავს, მიწაცა გაიპებოდა.
3) დად.—იზახოდა: ვინ გამოხვალთ ჩემად ომად ერანელო!, ა. ო.—
4) ა. ო. და დად.—მივსცე, 428 №—მივცე. [ერანელნო.
5) დად.—მიჰყო.
6) დად.—ვერ გავიდნენ.
7) ა. ო. და 428 №—ყველგან—მთელი.
8) დად.—მომცდარის.
9) დად.—კრმლისა, 428 №—კმალთა.
10) დად.—და მათ პასუხი ვერა გასცეს, ეშინოდათ ძლევისაგან.
11) 428 №—სცნა, დად—ყველგან „ცნა".
12) დად.—ვერვინ გაჰკუა მეომარი, ეწყინა და ეთავ-წუნა(?).
13) დად.—ყველგან „სადევენი".
14) 428 № და ა. ო.—დევთა, დად.—დევსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაეხარნეს კელ-მწიფესა[1]), მას უბრძანა: „აგრე ქენა!
და მტერთა ძალის გამტეხელთ[2]), კელ-მწიფისა ზურგო შენა!“

2392. გაგულიზდა[3]) და დაბრუნდა როსტომ, ჭაბუკთა მფლობელი[4]),
იზახდა[5]), შუბი კელთ ჰქონდა[6]), დრუბელთა გასაპობელი,
ჯეონს უძახდა[7]): „ნიშანი აწ ნახე დასამკობელი,
და დაჰკარგო[8]) შენი სახელი, გატირო შენი მშობელი!

2393. მით იცოცხლე აქანამდის, ჩემის კელით აწ წახდები!
ავ-ნიშანო აწვე მოჰკუდე; შენ დღეთაგან[9]) გარდაჰკდები.“
ჯეონ ცხენი მიაბრუნა, ხანჯარზედა[10]) ედვა ნები,
და თქუა: „ჯავშანსა ეს დაგიფრეწს, შენ ცოცხალი ვერ მამრჩები![11])

2394. მკერდსა და გულსა გაგიპობ, სისხლისა დუარსა[12]) ვადინებ,
შენი ჯავშანი სატირლად დავგდებ, აბჯარსა გაფინებ,
უშენოდ გავვლი ერანსა, არ ბედსა ჩემსა ვაგინებ,
და შენსა მშობელსა შენზედა სისხლის ცრემლითა ვატირებ!“

---

1) 428 №—გაეხარდა კელ-მწიფესა.

2) დად.—გამტეხელთ, კელ-მწიფეთა ზურგი შენა.

3) 428 №—გაგულისდა.

4) ა. ო.—ფლობელი.

5) 428 №—იძახდა.

6) დად. და ა. ო.—შუბი კელთა აქუს.

7) დად.—ჯიონს უბრძანა, ა. ო.—უზახნა(?).

8) 428 № და ა. ო.—დაჰკარგო, დად.—დავჰკარგო.

9) დად.—და დღეთაგან.

10) დად.—ჯიონ ცხენი მოიბრუნა, ხანჯარზედა ედვა ნები, 428—ჯეონ ცხენი მიაბრუნა, ხანჯალზედა...

11) დად.—არ მორჩები, ა. ო.—და თქვენ ცოცხალი ჯავშანს გიფრეწ, ესალამნე, ვერ მამრჩები.

12) დად.—სისხლისა რუსა ვადინებ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2395. როსტომ მგუახე საუბარი გაიგონა მისგან დია,
ვითა ლომმან, დაიყვირა, ფიცხლად[1]) რაშით შეუტია,
მან[2]) ნავარდი შემოუვლო, თქუა: „გათავდა შენი დღია!“
და ჯაჭუ-ჯაუშანმან[3]) ვერა არგო, ჯიონს სული დაულია.

2396. მას მკერდსა შუბი აძგერა[4]), მაღლა დრუბელთა არივა[5]),
მიწასა დასცა უწყალოდ, სისხლსა და მტვერსა გარია,
მაზანდარელთა ჭაბუკთა სული შიშითა დალია,
და გულ-გახეთქილნი უმზერდეს[6]), თაამთან რაზმი წარივა[7]).

2397. როსტომ ბრძანა: „დევთა გული გატყდა, უჩანს ყუითლად პირი,
აქა სახელს ვინცა ეძებთ, მოიქცევის ლხინად ჭირი[8]),
ჴელი ერთად შეუტიოთ[9]), სიცოცხლე ჩანს მათთვის ძვირი,
და განგებისა შეწევნითა ვერ დაგვიდგამს[10]) ჩუენ ქუიტკირი,

2398. მაზანდარელმან უბრძანა ლაშქართა სიტყუა თნებისა:
„მოჭირვებისა ჟამია, ძალი აწ გაგვიჩნდებისა!
ჭანგ-გამახულთა მივმართოთ, გული დღეს უნდა ქებისა,
და ვეცადნეთ[11]), ღმერთმან გვიშველოს, თვარ ჩუენი გარდაწყუდე-
ბისა!“[12])

---

[1]) 428 №—ფიცხლავ, დად.—ყველგან ფიცხლა, ზოგჯერ ფიცხლად, ა. ო.—ლომმან ვითა დაიყვირა, ფიცხლად რაში შეუტია.

[2]) დად. და ა. ო.—მან, 428 №—მას.

[3]) დად.—ჯაჭვ-ჯავშანმან.

[4]) დად.—აძგეერა(?).

[5]) დად. და ა. ო.—მაღლა ღრუბელთა არივა, 428 №—ღრუბელი არივა.

[6]) დად.—უჭვრეტდეს.

[7]) დად.—თაამთან რაზმი წარივა, 428 №—მან თამთან(?).

[8]) დად.—ჰა სახელსა ვინცა ეძებს, მოიქცევის ჭირად ლხინი, ა. ო.—ვინცა ეძებ.

[9]) დად.—შეუტეოთ.

[10]) ა. ო.—ვერ დაგვიდგნობს ჩვენ ქვიტკირი.

[11]) დად.—ვეცადოთ.

[12]) დად.—გარდაპლვებისა.

2399. მაშიგ[1]) კუნესის სპილენძ-ჭური, ზრახა-კუდით იყო ბერვა,
ქვეყანა ჩანს ეკალ-მუხად[2]) და ჭაერი დიდის ღელვა,
ბასრი კრმალი, მძიმე ლახტი, დრუბელშიგან ხშირად ელვა[3]),
და ლაშქართ ცეცხლს მოუდებდა,—დროშებისა იყო[4]) ბერვა.

2400. წითელ-ყვითლად მიწის პირი ჩნდა შუბისა სიმრავლითა,
სთქვა[5]) „საწუთრო ლაშქართაგან შეკრულია კუპრის ზღვითა[6]),
ლახტ-ხანჯარსა, ბასრსა კრმალსა[7]), გამოჭრილა სიმრავლითა,
და ადგილზედან დევთა თავი ვით ფურცელი ცვივის მათა[8]).

2401. თავი ყურა მორი-მორს, სისხლისა რუ მიდიოდა,
ჯაჭვ-ჯავშანი და ხუფთანი[9]) მიწასა ზედა სცვიოდა,
იყო ზამი და ზრიალი, ცხენისა ჯარი კვდოდა,
და საწუთრო დევით ავსო, ეშმაკთა დასი ყიოდა.

2402. მათ იბრძოდეს შვიდსა დღესა, მოისვენეს ღამე არა,
უნდა ქება სახელისა, ძლევა უნდის ერთგან არა[10]),
უთქს პირის-პირ ერთმან ერთსა, მიწა სისხლით დაიფარა[11]),
და მერვეს დღესა მარიხმან პირი მიწას დაამყარა[12]).

---

[1]) დად.—მისგან.

[2]) ა. ო.—ქვეყანა ჩანს ეკალ-მუხა.

[3]) დად.—დრუბელთაგან იყო ელვა.

[4]) დად.—დროშაგანს(?) ხშირად ბერვა, ა. ო.—დროშათაგან იყო ბერვა.

[5]) 428 №—თქვა, დად.—სთქვა—როგორც მეორე პირი, ეს უკანასკნელი ფორმა სწორი უნდა იყოს.

[6]) დად.—ლილის ზღვითა.

[7]) დად.—კრმალ-ისარსა.

[8]) 428 და 1505 №№—ფურცელივით ცვივის ვითა, დად.—ვით ფურცელი ცვივის მითა, ა. ო.—ფურცელივით ცვივის მითა.

[9]) დად.—ჯაჭვი, ჯავშანი, ხვაფთანი, ა. ო.—ხვაფთანი.

[10]) დად.—ძლევა უნდა ერთგნით არა.

[11]) დად.—ლვან პირის-პირ ერთმანერთსა, მიწა სისხლით გამაძღარა, ა. ო.—ლვანან პირის-პირ ერთმანერთის, მიწა სისხლით დაიფარა, 428 №—უთქს პირის-პირ.

[12]) 428 №—გაამყარა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2403. ქოჩ გმოხვია მიწასა, ცრემლსა ღვრის იგ მონაწყური[1]),
თავს მოიკლა, დაჰადგა მან ქუდი ქაიანური[2]),
წმინდათ მოსამართლეთ, შენ გკადი კვლავ მონანური[3]),
და გრძნებისა მქნელი დაამკვე და ძალი მაზანდარური[4]).

2404. შენ მიშველე ამაზედან[5]), კვლა მიბოძე დღეთ სიახლე,
მამეც ძალი შეწყევნისა მე უღირსსა, სხვა სიმაღლე,
დამდევ შენი საფარველი, რისხვა ვნებით დევთ აახლე[6]),
და ამ გრძნეულთა მთვერით, ძველი ტახტი გამიახლე!"

2405. ლოცვისაგან მოიცალა, ლაშქარშიგან შემოვიდა,
მან ხუფთანა[7]) მოითხოვა, ტანს აბჯარსა ჩაიცმიდა,
თავს დაირქვა[8]) მუზარადი, კლდე-მწიფეურად გარგა ზმიდა,
და რაზმი ახლად[9]) გააჩინა, კვლავ საომრად გული სთქმიდა.

2406. ტუსის და გივის უბრძანა: „რაზმსა უკანა ვლიდით!
ზანგ-მარჯვენულთ და რუამ[10]), გურგენ, გმირულად ზმიდით![11])
მარცხენა მკარი შეკვეთა, — თქვენი იმედი დიდით!
და გნუკვე მოჭირვებასა, დღეს მტერთა სისხლსა ღვრიდით!"

---

1) ა. ო. და დად.— ცრემლსა ღვრის კვლავ მონანური.

2) ქაიანური, იხ. ლექსიკ.

3) 428 №— შენ გაჰკადე მონანური(?), ა. ო.— შენა ჰქენ აწ მო- [ნანური.

4) დად.— მაზანდარული, ა. ო.— გრძნებისა მქნელნი დაამკვეთ და ძალი მაზანდარული.

5) დად — იმათზედა, კვლავ...

6) დად.— რისხვა ვნებით დღეთა ახე(?).

7) დად. და ა. ო.— ყველგან ხვავთანი, 428 №— ჭუფთანი.

8) დად.— დაირქო.

9) 428 №— და რაზმი ახლდა.

10) 428 №— როამ.

11) 428 №— ელიდია.

2407. გმირი როსტომ ზილოტანი დამქართათვს წინ-მავლითა[1]),
წინა რაზმი მიიპარა[*]):—„ვარ შენითა იმედითა!
გულოვანი მეომარი[2]) ვერ გასძლებს სისხლთა ღვრათა,
და მარჯვენით[3]) შვიდი ქიშვადისა[4]), დგას გოდერძი ნადარითა.

2408. მზემან კალთა უკუ-იღო[5]), მან საწუთრო დაამშვენა,
მას დღე[6]) ომი გაახშმირეს, ყოვლგნით[7]) იყო სისხლთა დენა,
პირსა ფერი მოაკლდების, ვინც კრძალია[8]),—თვალით ჩენა,
და ქვავს, დრუბელი ლახტსა წვიმდეს[9]), ზეცით იყო კრმალთა
დენა!

2409. იგ მანდარი ნაკოცეთა ცხენ-კაცეთა სავსე იყო,
მიწის პირი უმარტიოდ ტვინისაგან დასვრილიყო[10]),
ვით ლომი,—შეუტივა[11]) გივმან, კელი კრმალსა მიჰყო,—
და რაზმსა შიგან გაერივა, რისხვად კმარა, რაც მან უყო[12]).

2410. ვით ლომმან კანჯრის ჯოგი, რაზმსა შიგან გაიარა[13]),
ქოს-ტაბლაკთა, ნადარათა, კმა გახშირდა, ისმის არა,

---

1) 428 №—წინა-ვლითა.
*) 428 №—დაიპარა.
2) დად.—გულოვანთა მეომართ, 428 №—გულოვანი მეომარი.
3) დად.—მარჯვენივ.
4) 428 და ა. ო.—ქიშვარდისა.
5) დად.—უკუიღო.
6) დად. და ა. ო.—მას დღეს(?).
7) 428 №—ყუელგნით.
8) ა. ო.—მკდალია.
9) დად.—სწვიმდეს.
10) დად.—მიწას პირი ტვინისაგან უცხო ფერად დასვრილიყო.
11) დად.—შეუტევა.
12) რაზმსა შიგა შაერია, რისხვად კმარის, რაც მან უყო, 428—რაზმსა შიგან გაერივა, რისხვა კმარა, რაც მან უყო, ა. ო.—რაზმთა.
13) დად.—გმირმან რაზმი გაიარა, ა. ო.—ვითა ლომმან კანჯრის ჯოგთა რაზმსა შიგან გაიარა.

ჰგავს სწუთრო აბანოზსა[1]), მუნ რომ მტვერი შეიყარა!
და ვერა ვხედავთ სწუთროსა, მზისა შუქი დაითვარა.

2411. სად იყო მაზანდარელი, როსტომ ნახა[2]) და გაუკდა,
კელთა აქუს გრძელი ზუჟინი, ჰკოცდა[3]), რაზმსმიგან ჩაუკდა,
წინა ვერავინ დაუდგის, აბჯართ ჩხერა[4]) გაუკდა,
და რა ნახა მაზანდარელმან, შიშით ძალ-გული წაუკდა.

2412. მძიმე დახტი გამოიღო, მუზარადთა დეწყდა მათა,
კმით აერი[5]) აესილიყო, მტერთა ზედა არდუმითა[6]),
პილოთ[7]) სული აღარ ედგა დანაკოცით არნუმითა[8]),
და გზა არა აქუს წამოსავლად, აესილიყო ხორტუმითა[9]).

2413. შუბი ითხოვა, მოართვეს[10]). რა ნახა მაზანდარელი,
რაში გაჰქუსდა, შესძახა, აწ სიცოცხლესა ნუ ელი[11]),
წელთა აძგერა გულ-სრულად მკერდშიგან გასაუვანელი,
და მიწათა ზედან დაეცა, ქუად იქმნა სამარკანელი[12]).

2414. გრძნებისა კელოვნებითა ქუად იქცა[13]), სიმად დებული,
მას ერანელნი უჭურეტდეს[14]), როსტომ დგას გაკვირვებული,

---

1) 428 № და ა. ო.—აბანოსა—წარყვნილია.
2) დად.—როსტომ იცნა.
3) 428 №—ჰკოცა.
4) დად.—ჩხარი.
5) დად.—ჰაერი.
6) დად.—არ მუდითა. 428 №—არ დუმითა.
7) დად.—პილოს, 428 №—სპილოთ.
8) დად.—არ მუნითა(?), 428 № და ა. ო.—არ ნუმითა.
9) დად.—ხარტუმითა, ა. ო.—ხორთუმითა.
10) დად.—მოართვეს.
11) დად.—არ ელი—ლექსთ-წყობას უფრო უხდება.
12) დად.—სავარკანელი.
13) დად.—ქვად იქმნა.
14) დად.—ყველგან ვ-ნით სწერს „ჭვრეტა"-ს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქვეყანაზ მეფე მოვიდა მას გვერდით განცვიფრებული[1]),
და უბრძანა როსტომს: „რა ნახე, რად სდგახარ სახელდებული[2]).

2415. შემოქმედსა შევეხვეწე, დევთა მეფე ვიცან ბარე[3]),
ვნახე, ფიცხლად შევუტიე[4]), ჩემს რაშსა მივაბარე,
მკერდსა შუბი შევაძგერე, ვთქუე, ჯავშანსა იქით გარე[5]),
და სიკუდილისა უშიშარი ქუად შეიქმნა[6]), ძეს მდებარე.

2416. მე არას მიკვირს გრძნების ქნა, თუ იქნას მხიფლავისაგან[7]),
მკრა იცის ეშმაკმან, კაცსა ვერ იხსნის[8]) ღვთისაგან,
ლაშქართა შიგან მოვიდით, გამოვიყვანეთ ქუისაგან,
და ვერ მამირჩების[9]) ცოცხალი, მე დავსცდი სიცოცხლისაგან.

2417. ვინცა იყო ფალავანი, ყუელა ქუასა[10]) აზიდვიდა,
ვერვინ დასძრა კორციელმან[11]). როსტომ ჭანგსა იმახვიდა,
ძალი სთხოვა შემოქმედსა, ცხენისაგან ჩამოვიდა,
და დასცა კელი, მკარს შეიდვა[12]), ლაშქართაკენ[13]) წამოვიდა.

---

1) ა. ო.—განცვიფრებული, დად —გაცვიბრებული.

2) დად.—და უბრძანა: „როსტომ, რად სდგახარ ლომ-გული, სა-ხელ-დებული, 428 №—რად დგახარ სახელდებული.

3) 428 № და ა. ო.—შემოქმედსა შევეხვეწე, დევთა მეფე ვინცა ბა-რე—წარყვნილია.

4) დად.—ვნახე ფიცხლა შევუტიე

5) დად.—ვთქუი: „ჯავშანსა შიგ გავ'არე.

6) 428 №—შეიქნა, დად.—შეიქმნა.

7) მხიფლავისაგან—ამ ფორმას, ნაცვლად „მხიბლავისა" ადასტუ-რებს ორივე, როგორც დად., ისე 428 №-ის ვარიანტი, ა. ო.—მიხვალ-ვისაგან—წარყვნილია.

8) დად. ხ-ნით.

9) დად.—მომირჩების.

10) დად.—ლოდსა.

11) ა. ო.—კორციელმან.

12) დად.—შეისვა(?).

13) დად.-ნისულ'ში ნ-რი სიტყვებში: შიგან, ზედან, კენ და სხვ. არსად არა ხვდება, წინააღმდეგ 428, 1605 და ა. ო. ხელ-ნაწერებისა.

2418. ყველა ღმერთსა ადიდებდა მათთჳს, როსტომ ვინ დაარსა[1]),
მოსდევდეს და პილოტანსა გარდაჰყრიდეს თუალ-გუარსა[2]),
შემოვიდეს[3]) დამქარშიგან, სად ჴელმწიფის ტახტი არსა,
და მან გააგდო იგი ლოდი, ფარდაგისა დადვა კარსა[4]).

2419. ბასრი ცული მოუტანეს, როსტომ, დაჭრას, ლამის, მითა,
უთხრა: „დადეგ გრძნეულობა და გამოდი მაგა ქვითა!
რადგან ჴელად შემოგიგდე, მამარხვება, მითხარ რითა?!.[5])
და არ გაგიშვებ უნახავსა, დაგჭრი ბასრის წერაქვითა!“[6])

2420. რა ესმა მაზანდარელსა[7]), თქუა: „წავედ, ჩემი დღე იქნა!“
ჭაერთა შიგან გასვლასა[8]) ლამის, და ღრუბლად შეიქნა,
ხილვა გამოსწყდა[9]), წავიდა, ჯერ არ დაძრულა, ძეს იგ ქუა[10]),
და მას პილოტანსა ვერ მორჩა, მისი უკუღმა დღე იქნა![11])

2421. როსტომ კრმალი მოუქნივა, მას გაჰკუეთა დაავედრა,
ბასრის რკინით შეჭედილი მან ჴელშიგან მოახვედრა[12]),
ნამეტნავად მოუჭირა, წამოზიდა[13]) მისკენ მეღვრა,
და ჴელმწიფეს წინ მოიყვანა, — „მე გქენ, რაცა დაგივედრა.“

---

[1]) ა. თ.—როსტომ ვინა ღარსა(?).

[2]) დად.—აყრიდიან თვალ-გოვარსა. ა. თ —მოსდევდენ და პილო-ტანსა გარდაჰყრიან თვალსა გვარსა.

[3]) 428 №—შემოვიდნენ.

[4]) დად.—მან დააგდო იგი ლოდი, დადვა ფარდაგისა კარსა.

[5]) ა. თ.—ნეტარ რითა.

[6]) 428 №—წერაქვითა.

[7]) 428 №—გასულასა. ეს ხელ-ნაწერი სიტყვებს: გასვლა, წასვლა, მოსვლა ყველგან, წინააღმდეგ დად.-სეულისა, უ-ნით ხმარობს.

[8]) ა. თ.—ლამის, ღრუბელად შეიქნა.

[9]) 428 №—გამოსქდა.

[10]) 428 №—ჯერ არ დაძრულა, ძე ის ქვა.

[11]) დად.— იქმნა.

[12]) 428 №—ბასრით რკინით შეჭურვილი(?), მან კრმალშიგან მოი-[ხვედრა.

[13]) დად.—ნამეტნავად მოუჭირონა, წამოზიდნა...

2422. მიახსენა: „ქაჯ-მწირველო, მოვიკლე, აჰა, მტერი,
ჩემსა კრმალსა ვერ დაუდგა, ღრუბლად იქნა[1]), ვითა მტვერი,
მაზანდარა ჩვენ დავვიგდო, მოინდომა მან აგრი."
და ქაოზ ბრძანა: „ვერ ყოფილა[2]) ტახტ-გვირგვინის შესაფერი.

აქა გათავდა მაზანდარელის დღე როსტომის კელითა.

2423. ქაჯ-მწირველმან შეცოდება მოუკლა მას ჯარველი,
რაც გრძნეულთა შეეცოდა[3]), დევთა საქმე აღრინდელი,
გული ჭავრით გაეტეხა, „არ გაუშვა", — ბრძანა, — „მრთელი"![4])
და კრმლითა დასჭრა ასო-ასო მხოვლადავ[5]) და გრძნების მქმნელი.

2424. იგ გაჭკუეთა შეაზვლდა როსტომ, მიჰყო კრმალსა ნები,
„ქაჯ-გრძნეულთა და დევთაგან", თქუა, „უშიშრად შევიქნები!"
ქაოზ კაცი გაუგზავნა, ლაშქარი გულის დასადები,
და არას ვაწყენ ქვეყანასა[6]), თქვენ არცა რას გემართლები![7])

2425. ესე საქმე დევთაგან იყო[8]), თქვენ სიცოცხლე სულთა ჰპოვეთ[9]);
ნახეთ, წინა მამიყვანეთ, დევ-გრძნეული რაცა ჰპოვეთ[10]),

....

[1]) დად.—ჩემსა კრმალსა ვერ დაუდგა, ღრუბლად იქცა, ვითა მტვერი, 428 №—ჩემსა კმალსა ვერ დაუდგნა.

[2]) ა. ო.—და ქაოზ ბრძანა: „ველარ არის ტახტ-გვირგვინის შე-[საფერი.

[3]) დად.—შეცოდება—წარცვნილია.

[4]) დად.—არ გაუშო, ბრძანა მრთელი, 428 №—არ გაუშვა,— ბრძანა,—მთელი.

[5]) როგორც დად.—სეულში, ისე 428 №-ში ეს სიტყვა ამ ფორმით იხმარება, იხ. შენიშვნა ზემორე, ა. ო.—კმლით დასჭერ ასო-ასო, მკოფლველი.

[6]) ა. ა.—ქვეყანათა.

[7]) დად.—არას ვაწყენ ქვეყანათა მე, არც არას ვემართლები.

[8]) დად.—დევთა იყო.

[9]) დად.—მნახეთ, წინა მომიყვნეთ, დევ-გრძნეული რაცა ჰპოვეთ.

[10])

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ურჩობითა აქანამდის, თქუენვე იცით, რაცა ჰპოვეთ[1]),
და აწ შეგინდო შეცოდება, ზენაარი მოითხოვეთ[2]).

2426. ლაშქართა მაზანდარელსა რა სიტყუა შესაკონანი
ქაქათზს წინა მოუდგნეს[3]), ბრძნებით ასაწონანი,
— „ჩუენ ბრალი არა მიგვიძღუის[4])—ერთის დრამის წონანი,—
და აწ თქუენნი მოსამსახურე ვართ, ბრძნების მონანი!“

2427. ჴელ-მწიფემან შესაწყუთბლად სიტყუა ბრძანა არას ნები[5]),
დევ-გრძნეულთა დასაკოცლად გაუჩინა ჯალადები,
მაზანდარის[6]) ტახტ-გვირგვინი მუნ მოიღეს, საჭურჭლეები,
და ანგარიშსა ვერვინ მიხუდა[7]),—საწუთროსა ასავსები*).

2428. თუალ-გუარი, ოქრო-ვერცხლი[8]) სასახლეთ, არ დასაუთ,
აბჯარი და ჯოგ-ხვასტაგი[9]), მიწის ბარი ფარვით დაჴშუთ,
ლარ-ჭურჭელნი, საფენელნი—სინათლითა მზენი დაჴშუთ[10]),
და მისგან არა დაიჭირა, ლაშქარზედან ყველა გაჴშუთ.

2429. მან აავსნა ერანელნი,—საჭურჭლეთა ვინ ზიდვიდა?!.
მენებურნი ჯორ-აქლემნი[11]) მოიკმარნეს, დასტვირთვიდა[12]),

---

1) დად.—თქუენცა იცით, რაცა ჰპოვეთ.

2) დად.—თქუენ ზენარი მოითხოვეთ, ა. ო.—ზენარიცა მოითხოვეთ.

3) დად.—მოუდგეს, ა. ო.—ქაქათზ წინა მიუდგნეს.

4) ა. ო.—ჩვენ ბრალი არა მიგვიძღვის.

5) დად.—არ სანები, 428 და ა. ო.—არას ნები

6) დად.—მაზანდარლის ტახტ-გვირგვინი.

7) დად.—და ანგარიშსა ვინ მიხვდება...

*) ამ ხანის მესამე ტაეპი დად.-ხელში მეოთხედ არის, ხოლო მეოთხე—მესამედ.

8) დად.—თვალ-გოვარი, ოქრო-ვერცხლი, ა. ო.—თვალ-გოარი, 428 №—თვალ-გუარი, ოქრო-ვერცხლი.

9) დად.—ჯოგ-ხვასტაგი, 428 №—ჯოგ-ხოსტანგი, ა. ო.—ჯოგ-ხოსტაკი.

10) დად.—მზენი გაჰყო, 428—ლარ-ჭურჭელი, საფენელი.

11) 428—ჯორ-აქლემი.

12) ა. ო.—დასტვირთავდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა
ბსბ

გაცემისგან მოიცალა, მეფე ლოცვად წამოვიდა[1]),
და ერთი კვირა[2]) არა ჭამა, პირ-დამკაბით ცრემლის ღვრიდა.

2430. იტყვის: „არსთა შემოქმედო, ესე თურმე შენი ნება!
შენ დაამკვენ მტერნი ჩემნი[3]), შენ მიბოძე გამარჯვება,
ძველი ტახტი გამიახლე[4]), მამეც[5]) გულის განკურნება!
და მაზანდარლის საჭურჭლის[6]) კლდაზე ბრძანა გამოღება.

2431. მესამეს კვირასა[7]) საქმისაგან მოიცალა,
მერმე იკმნა[8]) ერანელნი, წინა სუფრა გაიშალა,
იაკუნდის ჭიქებშია[9]) ღვინო სმითა დაიცალა,
და როსტომ ჰკადრა: „შარიარო, საქმე რამცა დაგვემალა!

2432. მაზანდარა ამოვსწყვიტე, ავლად კარგად მომეცმარა[10]),
ამისითა გავიმარჯვეთ, დაიფარა გული არა[11]):
რაცა ვჰკითხე, მართლად[12]) მითხრა, სიმართლითა დაამყარა[13]),
და ვიაჯები, რაც უქადე, მას უბოძო, ვსტყუო არა[14]).

---

[1]) 428 № და ა. ო.—გაცემისგან მოიცალა, მეფე ლოცვად წამოვიდა, დად.—გაცემისგან მოიცალეს.

[2]) დად.—ერთს კვირასა არა ჭამა, 428 №—ერთი კვირა.

[3]) დად.—შენ დაამკვე მტერი ჩემი, 428 №—შენ დაამკვე მტერნი ჩემი, ა. ო.—შენ დაამჴვენ მტერნი ჩვენნი.

[4]) ა. ო. და დად.—გამიახლე, 428 №—განმიახლე.

[5]) დად.—მომეც.

[6]) 428 №—მაზანდარის საჭურჭლესა...

[7]) დად.—რა მესამესა კვირასა..., ა. ო.—მესამეს კვირას საქმისა და ლოცვისგან მოიცალე.

[8]) დად.—ეკმო, 428 №—იკმო.

[9]) დად.—იაკუნდის ჭიქებითა.

[10]) დად.—ელად კარგა მომეცმარა.

[11]) დად.—მისით საქმით გავიმარჯვე, დამიფარა გული არა.

[12]) დად —მართლად.

[13]) ა. ო.—სიმართლითა დაემყარა, 428 და დად.—დაამყარა.

[14]) დად.—მას უბოძოთ, ვტყუო არა.

2433. თუ ბრძანთ, მაზანდარანი ყმითა არაკებითა,
დღეთა ომმაგან მსახურა გარჯილმან შეწირვებითა,
მაშინ მეც უთხარ იმედი, შენ მიერ შეწყალებითა[1]),
და ვიურვე ჴელ-მწიფისაგან, მოგცე[2]) მისითა ნებითა!

2434. აწ თუ პირი მოგვახსენოს, სადამდისცა[3]) ცოცხალ იყოს,
თქვენ მონურად[4]), გმსახურებდეს, მაზანდარა მისი იყოს,
თქვენის ტახტის[5]) დიდებისაგან ამან პირი ვერ დაიყოს,
და შუულდა ჴელთა მიათვალე, საპატრონოდ რაცა იყოს!

2435. ჴელ-მწიფემან როსტომისგან გაიგონა სიტყუა-ტკბილი[6]):
— „ტახტ-გვირგვინის მიმცემელო, მეფობისა შენ ხარ მცუელი!
ჴელ-მწიფეთა შარიართ[7]), რას მიბრძანებ, — მე ვარ მქნელი,
და უბოძე და მიათვალე, იყავ მისთჳს[8]) მიმცემელი.

2436. რაცა გინდა, პილოტანო, — განაღამცა მე ვარ მზმელი, —
აწ მიიღეთ[9]) ავლადისთჳს საჴელ-მწიფო სამოსელი,
ტახტ-გვირგვინი მოუმზადეთ, სრა-ფარდაგი საფენელი!“[10])
და მოჰკაზმეს და ზედან დასვეს, გაუახლეს ტახტი ძველი.

2437. ტახტსა დასვეს მოკაზმული[11]), მაზანდარა მიათუალეს,
იგ დაალოცეს საჴელ-მწიფოდ, მას ლამქარი ათაყუანეს,

---

1) დად.—შემოწმებითა.
2) ა. ო.—მოგცეს მისითა ნებითა.
3) დად.—სადამამდის.
4) ა. ო.—სადამდისინც, ა. ო.—მონურა.
5) დად. და ა. ო.—თქუენის ტახტის ლოცვისაგან, 428 №—ტახ-[ტის თქუენის.
6) ა. ო.—ყოელი.
7) 428 № და დად.—შარიერო.
8) დად.—იყავ ყუელას მიმცემელი.
9) დად.—აწ მიიღეთ ავლადისთჳს, 428 №—აწ მიიღეთ, ა. ო.—[მოიღეთ.
10) დად—ტახტ-გვირგვინი მოუკაზმეთ, სრა-ფარდაგი მრავალ-ფერი.
11) დად.—ტახტსა დასვეს, მოუკაზმეს, მაზანდარა მიათვალეს.

ერთგულობის ჭირი სთხოვეს[1]), მაღლა ტახტსა აიყვანეს,
და თავს გჳრგჳნი შემკობილი[2]) დასდგეს, მზესა დაამგვანეს.

2438. ერანისკენ[3]) მორჭმულთა წამოვლეს საგრძე გზისანი,
მოვიდნეს[4]) გამარჯვებულნი, მადლის მიმცემნი მ῀ღთისანი[5]),
გამოიბეს[6]) და ბუკს ჰკრეს, ხმა ისმის დუმბულისანი[7]),
და ტურფად[8]) მოჰკაზმნეს ქალაქნი, — მგზავსნი სამოთხისანი[9]).

2439. დუმბულსა და დოლსა სცემდეს, ზედან ტკბილად იმღერდიან[10]),
მეტრიბნი და მოშაითნი მას[11]) ქებასა ეტყოდიან,
გამარჯვება უხარიან[12]), მას წინაშე წამოდგიან,
და უხაროდა ერანელთა, ვითა ვარდი აყუავდიან[13]).

2440. მორჭმული და მოვლენილი ტახტსა, ვით მზე, ანათებდა[14]),
გავსნა[15]) ძუელი საჭურჭლენი, ზარდახშათა გაალებდა[16]),

---

[1]) ა. ო.—სთჳოეს.
[2]) დად.—მოკაზმული.
[3]) დად.—ირანისკე.
[4]) ა. ო.—მოვიდნეს, 428 № დად.—მოვიდეს.
[5]) დად.—ღ῀თისანი, 428 №—მღ῀თისანი.
[6]) 428 და ა. ო.—გამოიბეს, დად.—გამოაბეს.
[7]) 428 №—დუბულისანი(?), ა. ო.—დუნბულისანი. დუმბული—იხ. ლექსიკ.
[8]) 428 № და ა. ო.—ტურფათ.
[9]) 428 №—ტურფად მოჰკაზმეს ქალაქი,—მსგავსია სამოთხისანი.
[10]) დად.—დუმბულსა და ჩანგსა სცემდეს, ზედა ტურფად იმღერდიან, ა. ო.—დიდებულს და დოჴსა სცემდეს, ზედა ტკბილათ იმღერდიან(?!).
[11]) დად.—მათ.
[12]) დად.—გამარჯვება უხაროდათ, 428 №—გამარჯობა.
[13]) დად.—და მხიარულნი ერანელნი ვით მთვარენი განათლდიან.
[14]) დად.—ტახტსა, ვითა მზე, ნათებდა, 428 №—ვით მზე ანათობდა.
[15]) დად.—გაახნეს, 428 №—გახსნა.
[16]) ა. ო. და დად.—ზარდახშათა გაალებდა, 428 №—ზარდახშანთა გაახომდა.

გასცა ლარი დაშქართზედა, ერანელთა აავსებდა,
და თავადთა[1]) და პილოტანსა როსტომს ტკბილად ახსენებდა.

2441. შევიდნეს როსტომ, თავადნი, - ვინც[2]) მაზანდარას ხლებოდა,
ტკბილად ახსენა მეფემან[3]), მათ ლოცვით ეუბნებოდა,
როსტომ ტახტს ახლოს[4]) დაისვა, უჭვრეტდა, იამებოდა,
და სხვანი თავადნი თვს-თვსად, სადაც ვის ეფერებოდა[5]).

2442. შარიარმან საკულე-მწიფე სამოსელი ძოწეული[6]),
ხშირად ოქროთ[7]) მოქსოვილი ფეროზი სხდა დარჩეული,
ტახტი ოქროს გვრგვნითა, გვარითა დაფრქვეული[8]),
და ერთი ტყავი ძვირფასისა თვალ-მარგალიტ-ნარეული[9]).

2443. ოქროს სარტყლითა დაჰკაზმეს ას-ასი მონა, მკევალი,
ბერძული[10]) სტავრა, ჩინური, ას-ჯორითა დასარჩევალი[11]),

---

[1]) 428 №—თავადსა, ა. ო.—თავადნი და პილოტანნი როსტომს ტკბილად ახსენებდა.

[2]) 428 №—ვინ მაზანდარას ხლებოდა.

[3]) 428 №—ტკბილად ახსენა მეფემა.

[4]) 428 №—ტახტ-ახლოს.

[5]) 428 №—თვის-თვისად, სადაც ვის ეფერებოდა, დად.—თვს-თვსად, სადაც ვინ ეფერებოდა.

[6]) დად.—შარიერმან საპელ მწიფე შესამოსი—ერთი ტანი, ა. ო.—შარიელმან.

[7]) დად.—ხშირად ოქრო მოქსოვილი, ფეროზი სხდეს დარჩეული, ა. ა.—ხშირად მოღრიბეს ფეროზი ოქროსა სხდეს დარჩეული.

[8]) დად.—და ტახტი ოქრო გვირგვინითა, გოვარითა გაფრქვეული, 428 №—გაფრქვეული, ა. ო.—და ტახტი ოქროსა გვირგვინი და გვარისა დათრქვეული—წარყვნილია.

[9]) დად.—ტყავი ერთი ძვირფასისა თვალ-მარგალიტ-ნასრეული.

[10]) 428 №—ბერძნული.

[11]) დად.—ას ჯორსა დასარჩეველი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ასი ტაიჭი დაჭკაზმეს ოქროს ლაგმითა—მზევალი[1]),
და ასი აქლემი თეთრითა დატვირთეს დასაძღვევალი[2]).

2444. ერთი თასი იაგუნდი-ფირუზისა, ერთი ლალი—
როსტომს მისცა ყელ-მწითურმან ესე ყუელა გარდათუალილი[3]),
უბრძანა თუ: „ნუ უშენოდ საწუთრო და ნუ მზე, ჩრდილი![4])
და შენზედამცა ტკბილად[5]) არის ყელ-მწითურთა გული ტკბილი!"

2445. როსტომ მოდრკა, ტახტის ფერკთა[6]) აკოცა და გამოვიდა,
ყმა შეიქნა ლაშქარშიგან, ზაულისკენ[7]) წამოვიდა,
რა შეიტყუეს მისი წასვლა[8]), ყუელა ჭურეტად გამოვიდა,
და ნახვა მისი უხაროდა, ყოვლი კაცი მას ნატრიდა.

2446. მეფე მორჭმით ტახტსა ზედა ზის, შეიქნა ქამთა წყობა[9]),
გაჰხსნა კარი წყალობისა, აქუს მტერზედა[10]) მორჭმულობა,
ლაშქართა და ქალაქთაგან იყუის[11]) სმა და ნადიმობა,
და ტუსის ძესა ნოდარისსა მისცა სპათა სთავადრობა[12]).

[ლი.

1) დად.—ოქროს ლაგმითა ცვრეული, 428—ოქროს ლაგმითა მზევე-

2) ასეა ა. ო.-ში, დად.—დასტვირთეს დასაძლეველი, 428 №—დატვირთეს დასაძლეველი.

3) როსტომს მისცა ეს ყველაი კელ-მწითურისა გარდათვლილი.

4) დად.—უბრძანა თუ: „ნუ უშენოდ საწუთრო და მზე და ჩრდილი, ა. ო.—ნუ უშენოდ საწუთრო და ნურც მზე...

5) დად.—ნათლად.

6) დად.—ფერკსა.

7) დად.—ზაალისკენ.

8) 428 №—უ-ნით.

9) დად.—შექნა ქამთა წყობა, ა. ო.—მეფე მორჭმით ტახტზედა ზის, მას შეექნა ქამთა წყობა.

10) დად.—მტერთა ზედა.

11) დად.—ლაშქართა და თავადთაგან იყვის სმა და ნადიმობა, 428 №—ლაშქართა და ქალაქთაგან იყო სმა და ნადიმობა.

12) დად.—და ტუსის ძმასა ნოდარისსა მისცა სპათა სფაადრობა, 428 №—სფაადობა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2447. უბრძანა თუ: „გულისაგან გაიშორე ავის ქნანი!
შენ სიავე ჩამოიკსენ[1]), სიმართლითა იყუნეს რგვანი[2]),
მერმე იქმეს, მოიყუანეს[3]) ქიშვარდის ძე გულოვანი,
და აწ გოდერძის მიულოცეს[4]) მანაშურით ისპაანი.

2448. რა გაცემა გაათავეს[5]), კელ-მწიფემან მოიცალა[6]),
შეწირვება ჩამოიკსნა, ლხინი აღარ მოიმალა,
ბედსა მისსა ახარებდა, წანა სუფრა გაიშალა[7]),
და სიავისა კელი შეკრა, უსამართლო მოიცალა[8]).

2449. ყოვლსა კაცსა უხაროდა ქაზისთვის[9]) გამარჯვება,
ვის უქნია კორცილისა[10]) მაზანდარის სრულ[11]) ალება?!.
სხვასა არვის მოკლემისა[12]) ამის-უმრო გალაღება,
და განგებამცა კურთხეულა[13]), იყო თურმე მისი ნება!

2450. მოვიდიან კელ-მწიფენი, დიდებისა ულოცვიდეს,
დასტურად კარსა უდგეს[14]), მისთვის ძღვენსა მოზიდვიდეს[15]),

---

1) 428 №—ხ-ნით.
2) ა. ო.—შენ სიავეს ჩამოეხსენ, სიმართლითა იყვნეს რგვანი.
3) დად.—მერმე უკმო, მოიყვანეს, ა. ო.—მერმე იკმეს, მოიყვანეს ქიშვარდის ძე.
4) დად.—და გოდერძის მიულოცა მანაშურით ისპაანი.
5) დად.—გაათავა, 428 №—გაათავეს.
6) 428 №—მოიალა—წარყვნილია.
7) ა. ო.—გაეშალა.
8) დად.—მოიცალა, 428 №—გაიცალა.
9) დად.—ქაოზისა გამარჯვება.
10) დად.—კელ-მწიფესა, ა. ო.—კორცილისა.
11) 428 №—სულ ალება.
12) ა. ო.—ღირსებით.
13) დად.—კურთხეულ არს.
14) ა. ო. და დად.—უდგეს, 428 №—უდგნეს.
15) დად.—მიზიდვიდეს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სრულ[1]) აავსო საჭურჭლენი,—კორციელი ვინ დასთვლიდეს?!.[2])
და ჰგავს დარბაზი სამოთხესა, გვერდ[3]) ხლებასა ინატრიდეს!

აქა წასვლა ქექაოზისაგან ბარბისტანს და არმავნელისა და მისი ამბავი.

2451. რა ქექაოზ ჴელ-მწიფესა გაუთავდა მორჭმულობა,
გულ-ამაყად ტახტისაგან მას მოუნდა შეძრულობა,
ვინცა იყო გულთვანი, იგმო, შექნა ვაზირობა,
და მას პასუხი ვერვინ ჰკადრა, უმძიმს ჭკუისა შეცვლილობა[4]).

2452. კაზმა უბრძანა ლაშქართა:—„მომსურდა ბარბისტნისათვის[5]),
ეწყინა, უმძიმს[6]) უზომოდ, მენ წასვლა[7]), სამორისათვის,
დაეკაზმნეს და წავიდეს[8]) არ მოსურნენი[9]) გზისათვის,
და მიწისა პირი იძროდა ერანელთა სიმრავლისათვის.

2453. ვარსკულავთაგან[10]) უმრავლესნი[11]) წამოვიდეს, თავნი არნეს,
დროშა-შუბის სიმრავლითა მიწის პირნი მართ დაფარნეს[12]),

---

1) 428 №—სულ.

2) დად. და ა. ო.—სრულ აავსო საჭურჭლენი, კორციელნი ვინ დასთვლიდეს, 428 №—სულ აივსო საჭურჭლითა.

3) დად.—გვერდს.

4) დად.—ვერვინ გასცა... შეცვლილობა.

5) დად. და ა. ო.—„მომსურდა ბარბისტნისათვის, 428 №—ჩემის [ბარბისტანისათვის.

6) დად.—უმძიმსთ.

7) 428 №—უ-ნით.

8) დად.—დაეკაზმნენ და წავიდნენ.

9) 428 №—მომსურნენი.

10) დად.—ვარსკულავთაგან.

11) 428 №—უმრავლესი.

12) დად.—მიწის პირნი დაეფარნეს, 428 №—მიწის პირი მართ დაფარნეს, ა. ო.—მიწის პირი მათ დაფარნეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩინ-მუქარანს მიიწვენეს[1]), მათ თურანი გაიარნეს,
და მოუგებნეს, სძღუნეს ხარაჯა[2]), შესახვეწლად თავნი არნეს.

2454. შენ სარტყელსა ვინ შეირტყამს ქაოზისითვის საომრად?!
ზროხსა ლომივით გამოსცდის, არად უჩანს მისად[3]) დარად.
მიუნდო ხარ, საწუთროვო[4]), მით იხლათვი მრავალ-გვარად!
და ზოგთ ცათამდის ამაღლებ, ლხინს მოუქცევ ზოგთა მწარად.

2455*). რა ცნა მისვლა ქაოზისა, ბარბისტნელმან სულ-თქმით ახვა[5]),
თქუა: „საწუთრო სხვა-ფერ მექცა, ქაოზ ჭანგი გაიმახვა!“
რაზმ-წყობილი წამოვიდა, სპათა მისთა ჯარი ნახა,
და მიწის პირი ტყუისა გავს, მტვერისაგან მზე ვერ ნახა.

2456. ასტყდა მტვერი საშინელი, აბნელებდა სინათლესა,
თეთრი პილო შავად უჩნდა, ვერა ხედვენ სადევესა[6]),
ყოვლგნით ომი გაახშირეს[7]), მიწა იგლოვს სიმწარესა,
და სისხლისაგან ზღვასა გვანდა—ღელვა-ღენით მდინარესა[8]).

2457. გოდერძი შიგა წაიჭრა ათი-ათასის კაცითა[9]),
მან შუა რაზმი გაფრიწა, გავს, რისხვა მოვიდა ცითა[10]),

---

[1]) 428 №—მიაწივეს.
[2]) დად.—მოაგებეს ძღვენ-ხარაჯა.
[3]) 428 №—მათთვის, ა. ო.—არას უჩანს მისთვის დარად.
[4]) დად.—საწუთროო, ა. ო.—მიუნდობელო საწუთროვ, რად იხლათვი.
*) ეს ხანა აკლია მხოლოდ დადიანისეულს. შესაძლებელია იგი გადამწერელის ჩანართი იყოს, რადგან მისი განლევნით მოთხრობის ძალი არა სწყდება, პირ-იქით, იგი მეტ ბარგად ჩანს.
[5]) ა. ო.—ბარბისტნელმან სულთქმით ახვა, 428 №—რა სცნა მისულა ქაოზისა ბარბისთანელთ სულთქმით ახვა.
[6]) დად.—თეთრი პილო შავად უჩანს, ვერა ხედვენ სადევესა, ა. ო. და 428 №—თეთრი სპილო შავად უჩნდა, ვერა ხედვენ სინათლესა.
[7]) დად.—ყოვლგნით ომი გაარიშეს, 428 №—ყუელგნით.
[8]) დად.—ღელვა-ტეხით მდინარესა.
[9]) 428 №—ათის ათასის კაცითა.
[10]) ა. ო. და დად.—მან შუა რაზმი დაფრიწა, ჰგავს რისხვა მოვიდა ცითა, 428 №—ვით რისხვა ეცა ზეცითა.

ქარუღმად ეცა გულ-მწოვე ქაჯთაზ სმათა დასითა,
და გაგვექცა[1]) ბარბისტანელი, სისხლი მიწათ[2]) ვასვითა.

2458. ერთი შუბი აღარა ჩანს, მათა დროშა წაცვაქცა,
რა შეიტყუეს ბარბისტანელთა, თურმე ეტლი ავად ექცა,
ვინ[3]) ცოცხალი მორჩომოდა, ცა მიშათა მათ დაექცა,
და მან მიმართა სიმაგრესა, ქალაქისკენ გამოექცა[4]).

2459. ვინც იყო ჟამ-გამოვლილი, გულ-დაწვით დაწყლულებული[5]),
ქაჯთაზს წინა მოვიდა[6]), ფერ-კრთომით შეშინებული;
მათ ზენაარი ითხოვს[7]),—„ვართ ღონე-გაცუდებული,
და ჩვენ მოგცეთ მძიმე ხარაჯა, ბრძანებით დაცადებული![8])

2460. თქვენ სანაცვლოდ[9]) თითოისათვის ჩვენგან[10]) იყუნენ დალთა ურა-
შეიწყალნა[11]) გულ-მწოვემან, შეუკუეთნა[12]) ხარაჯანი, ნი!“
დაბრუნდა და წამოვიდა, მან გამოგვდო მეკარანი,
და დადგა მთასა ყავისასა, გვერდა უდგნეს[13]) მისნი სპანი.

---

[1]) დად.—გაექცა, ა. ო.—გაგვექცა ბარბისტანელნი.

[2]) ა. ო. და დად.—მიწათა, 428 №—მიწასა.

[3]) დად.—ვინც.

[4]) დად.—გამოგვექცა, ა. ო.—და მან მიმართა სიმაგრეთა, ქალაქისკენ გამოექცა.

[5]) დად.—ვინ იყო ჟამ-გამოვლილი, ჟამ-დაწვით დაწყლულებული, 428 №—ვინც იყო ჟამ-გამოცდილი, გულ-დაწვით დაწყლულებული.

[6]) დად.—ქაჯთაზე წინა მოვიდეს.

[7]) დად.—ითხოვეს, ა. ო.—მათ ზენაარი ითხოვეს.

[8]) ა. ო.—ბრძანებით გაცადებული.

[9]) 428 №—თ-ნით, ა. ო.—სანაცვლოთ.

[10]) ა. ო. და დად.—იყუნენ, 428 №—იყოს.

[11]) 428 №—შეიწყალა.

[12]) 428 №—შეუკვეთა.

[13]) დად.—უდგენ, 428 №—უდგნენ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2461. ფიცხლავ წინა მოეგებნეს თავადები ყოვლის მთისა,
ბაჟ-ხარაჯა შეუძღვნეს, — „ვართ მონანი[1]) ბრძანებისა!"
წამოვიდნენ მუნიდამანცა, კვლა წამოვლეს[2]) სიგრძე გზისა,
და იგ ესტუმრა პილოტანსა. — როსტომ ძეა დასტანისა[3]). —

2462. როსტომ წინა გაეგება, მათი ნახვა ზეადს უნა,
დარბაზისკენ წამოუძღვა, კელ-მწიფესა რაცა უნა[4]),
უყო კარგი მეჯმანი მათ, მეჯლიში[5]) ვისცა უნა,
და ერთსა თვესა არ გაუშვა, ნადირობდის, იყვის მუნა[6]).

2463. ქორ-ავაზით ინადირა, უსაზომო[7]) უყო ძღნობა,
მერმე შინა წამოვიდა, იყო გარდის ყუავილობა,
გაცა ყმათა ვერ გარდიარს, რომ არ უყოს[8]) ეტლმან ფლობა,
და გაუხდა[9]) კელ-მწიფესა არაბთაკენ თრგულობა.

2464. მათ აქციეს კელ-მწიფესა სათრგულოდ პირ-წასულად,
პატრონობა გაუბოძა[10]) მაშინ ქოზს ლხინთა ნაცულად,
რაცა ჭირი გარდეკადა, მას არა სჩნდა[11]) მისად ნათლად,
და შეიყარნა დიდებულნი, შეეკაზმა მუნ წასვლად[12]).

---

[1]) დად. — ბაჟ-ხარაჯა შეუკუეთნეს, — ვართ მორჩილნი ბრძანებისა.

[2]) დად. — წამოვიდა მუნიდამე, კულავ წამოვლო სიგრძე გზისა, ა. ო. — წამოლაკეს სიგრძე გზისა.

[3]) დად. — და იგ ესტუმრა პილოტანსა, როსტომს ძესა დასტანისა.

[4]) დად. — დარბაზისკენ წამოვიდა, ჴელ-მწიფეთა რაცა უნა ა. ო. — უნდა.

[5]) დად. — უყო კარგი მაჟმანი მას, მიჯლიში ვისცა უნა, — ა. ო. — უყო კარგი მესტუმრობა, ლხინ-მეჯლიში ვისაც უნდა.

[6]) დად. — და ერთსა თვესა არ გაუშვეს, ნადიმობდეს იყუნეს მუნა, ა. ო. — ნადირობით იყვნეს მუნა.

[7]) დად. — უსაზომოდ, ა. ო. — ქორ-ავაზით ინადირეს, უსაზომო...

[8]) ა. ო. — რომე უყოს ეტლმან ფლობა(?).

[9]) დად. — და გაუცბადა.

[10]) დად. — გაუბოძა, 428 № — გაუბრძოლდა.

[11]) დად. — მას არ ჩანდა.

[12]) დად. — შეიკაზმა, დიდებულნი შეიყარნა მუნ წასავლად, ა. ო. — მუნსა წასვლად(?).

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2465. კმა გაახშარეს ქონისა, წასვლად[1]) აიყრებოდეს,
წყლის პირსა მოდგეს ლაშქარნი, ნავშიგან იგ ჩასხდებოდეს[2]),
გაუდეს ათასი ფარსანგი, იგ ზღუა-ზღუა იარებოდეს,
და სამთავე ქალაქთა შუა[3]), სად მისრი ეწოდებოდეს.

2466. იყო მარჯუნით ბარბისტანი, წინა ამავარან არი[4]),
ამა სამის ქიშვარისა[5]) აქ ლაშქარი შეყრით არი,
დგას ლაშქარი უსაზომო, მუნ საწუთრო სავსე არი,
და მათ ამბავი მოუვიდა,—„მოვა ქოზ, გავლო ზარი!“[6])

2467. მისრული არმავანელსა ბარბისტანს შეეყრებოდეს[7]),
ლაშქართა სიმრავლისაგან მთა-ზღუანი[8]) აივსებოდეს,
მათის ცხენისა ტერფითა მიწანი დაიშობოდეს[9]),
და გზა არა ჰქონდათ კანჯართა[10]), ლომს ფერკნი[11]) ელეწებოდეს.

2468. ვეფხი კლდეთა ვერ იხვედრებს და არწივი მაღლა ვლათა[12]),
წყალშიგ თევზნი ახიზუნიან, და ნიანგნი—შიგან ზღუათა[13]),

---

[1]) ა. ო.—წასასვლად.

[2]) დად.—ნავშიგა ჩასცასხდებოდეს, ა. ო.—სრულად ნავში ჩასხდებოდეს.

[3]) დად.—და სამთ ქალაქ შუა მოვიდეს, ა. ო.—და სამსავე ქალაქს შუა არს, სად მისრი ეწოდებოდეს.

[4]) ხელ-ნაწერები—ამა ავარანნი. დად.—იყო მარჯვნივ არმავანი, წინა ამა ავარანნი, ა. ო.—იყო მარჯვნით ბარბისტანი. აქ უნდა იყოს წარყვნილი „ჰამავარანი“. ვასწორებთ.

[5]) ა. ო.—ამ სამისა ქიშვარისა.

[6]) დად —მათ ამბავი მიუვიდა,—მოვა, გავლო ქაოზ ზარი.

[7]) დად.—მისრული არმავანელსა ბარბისტანს შეეყრებოდეს, 428—არმოვანელსა ბარბისტნელს.

[8]) დად.—მართ ხღვანი.

[9]) დად.—მიწანი აივსებოდეს.

[10]) დად.—და გზა არა ჰქონდა კანჯარსა.

[11]) 428 №—ფეხნი.

[12]) დად.—კლდესა... მაღლა ვლასა.

[13]) დად.—წყალშიგ თევზნი იხაზიან და ნიანგნი შიგან ზღვასა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გზა არსად¹) აქუს წასავალი, იქმნენ მათთა შეხვეწნათა²),
და ქალზ ნავით გარდამოჴდა, გამოვიდა ჴმელთა გზათა³).

2469. სრულ საწუთრო ავსილიყო, ლამქარი ჩანს არ სუბუქი⁴),
მიწის პირი რკინად ქნილა, აბჯარი ძეს⁵) მთანაბუქი,
შუბის პირი მასკულავთაგან უმრავლია⁶) ბასრი, უქი,
და ოქროს ფერთა მუზარადთა დაეფარა მზისა შუქი⁷).

2470. ცის აერი⁸) ოქროსა გავს ინდაურთა კრმალთა⁹) ფენით,
ზროხა-კუდთა¹⁰) კუნესისაგან სპილენძ-ბჭურთა თავ-განჩენით,
ცა დაყუა, ამას გუანდა,—არა ისმის ყურთა სმენით!—
და მათ პირის-პირ ერანელთა რაზმი აწყუეს გულად განჩენით¹¹).

2471. მარჯუნივ¹²) რაზმი შეაყენრა გურგენ-რუამ-ტუსა გმირსა,
რაზმს¹³) უკანით—შუღლით, ფარად, გავს უბრძანა—მისგან ზრდილ-
მარცხნივ¹⁵) მკარი გოდერძისთვის ლომსა შვილსა ქიშვადისა, [სა¹⁴;
და რაზმ-წყობილნი წამოვიდნეს¹⁶), სისხლი აწრთობს¹⁷) შუბის
[პირსა.

---

¹) დად.—არსით.

²) დად.—მათსა შეხვეწნასა.

³) დად.—გამოვიდა ჴმელზედ ზღვასა.

⁴) 428 №—მსუბუქი.

⁵) დად.—ჯავშანი ჩანს.

⁶) დად.—უმარავლი, ბასრი უქი, ა. ო.—უმრავლეა ბასრთა უქი(?).

⁷) დად. და ა. ო.—და ოქროს ფერთა მუზარადთა დაეფარა მზისა შუქი, 428 №—ოქროს ფერად მუზარადთა დაეფარა მზისა შუქი.

⁸) დად.—პაერი.

⁹) დად.—ინდაურთა პრმალთა, 428 №—ინდოურთა კმალთა.

¹⁰) დად.—ზრო-კუდთ.—წარყვნილია.

¹¹) ა. ო.—გულ-განჩენით.

¹²) დად.—მარჯვნით.

¹³) დად.—მას უკანით.

¹⁴) დად.—მისგან ქმნილსა.

¹⁵) ა. ო.—მარცხნივ, დად. და ა. ო.—მარცხნით... ლომსა შვილსა.

¹⁶) დად.—წამოვიდეს, 428 №—წამოვიდნენ.

¹⁷) 428 და დად.—აწრთობს (თუ აწთობს(?).

2472. შეომართაგან კივილი და ლეწა მუზარადისა,
ვით გურდემლზედა უროს სცემდენ[1]), ბურჯღული გადისა,
ცა ქუეყანისა დაეტა,—ჰგავს რისხვა განაცხადისა,—
და აფთითა ლეწვენ[2]) აბჯარსა, სისხლის რუები გასდისა!

2473. აქა ქაოზ შეუტია, ლომმან ვითა კანჯრის[3]) ჯოგსა,
ჰგავს, ლაჟუარდი სინგურისა და ლრუბელი ყაყაჩოსა[4]),
რაზმსა შიგან გაიარა, მტვერი ადგა[5]) სარაჯოსა,
და მიწა ზღუასა სისხლისასა, მკუდარი ქუიშასა უმრავლესა[6]).

2474. სამთა ქიშვადთა ლაშქარი ეტლმან უკუღმა სახულმან,
ეს ერანელთა დაკოცეს და ქაოზ ჭანგ-გამახულმან,
პირველად არმავანელმან ვით ჩუენგან გამოძრახულმან[7]),
და მან ზენაარი[8]) ითხოვა დამწყარმან გულ-დადაგულმან[9]).

2475. ამაზედა ჴელ-მწიფესა მოციქული მოახსენა:
„ტახტ-გვირგვინი დაგვილევია, მოგახსენოთ მალე[10]) ჩუენა,
შე გვიწყავი[11]), ლაშქართაგან რისხვით ცანი არ დაგვტყდენა,
და არ დაიწყოს ქალაქები, ქუეყანანი არ წაკდენა!“

---

[1]) დად.—ურთა სცემდეს, ა. ო.—ვითა გრდემლზედა უროსა სცე-მენ, ბურჯღული გადისა.

[2]) დად.—ფრეწდეს, ა. ო.—აფთრითა ლეწვენ აბჯარსა, სისხლი რუულად გასდისა.

[3]) დად.—აქა ქაოზ შეუტევა, ლომმან ვითა კანჯრის ჯოგსა, 428 №—ვითა ლომმან.

[4]) ასეა 428 №-ში, დად.—ჰგავს ლაჟუარდი სინგურსა სწვიმს და ლრუ-ბელი ყაყაჩოსა, ა. ო.—ჰგავს ლაჟვარდი სინგურსა და ღრუბელი ყაყაჩოსა.

[5]) დად.—შიგა... ადგა, ა. ო.—რაზმსა შიგან გაერია...

[6]) დად.—მკუდარი ქუიშათ სიმრავლესა.

[7]) დად.—პირველად ამარავნელმან, ვით ჩვენგან გამოზრახულმან, ა. ო.—პირველად ამორავნელმან, ვით ჩვენგან გამოძახულმან.

[8]) ა. ო.—ყველგან ზენაარი.

[9]) დად.—გულ-დალახრულმან.

[10]) დად.—მალი(?).

[11]) დად.—გვეჴვწები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2476. ესმა ქექაოზ მეფესა რა მისი[1]) მოციქულობა,
მან უპასუხა: „შეგრჩების ტახტისა არ თრგულობა!
ჩემნი მოსავნი ყოფილხართ, გაქვს ჩემგან მოკაზმულობა,
და აწ ზენაარი[2]) ითხოვთ, ჩემგან გაქვს აზატულობა[3]).

2477. აწ მონების სარტყელი ჩვენ ვიკმოთ მუქარანელი[4]),
მემალედ იყოს, გუმსახუროს, არმაგან ბარბისტანელი[5]),
მძიმე ხარაჯა შეჰკვეთოთ[6]), თვარ სიცოცხლესა არ ელი,
და სხვა უსაზომო მოიღეთ საჭურჭლე წასატანელი.

აქა კელ-მწიფისაგან არმავენელის ასულის გამიჯნურება*).

2478. ერთმან კაცმან კელ-მწიფესა მოახსენა ქმნებითა:
„არმავანელს[7]) ერთი ქალი ჰყავს, არვისგან ჩვენებითა,
მალვით უზის კუბოშიგან, მზეს არ ნახავს თვნებითა,
და სულად—მუშკი, ტანად—სარო, პირად—მზეა, შვენებითა[8]).

---

[1]) დად.—რა ესე მოციქულობა.

[2]) დად.—ზენაარი, ა. ო.—და რადგან ზენარი ითხოვთ.

[3]) დად.—და ჩემგან აზატულობა, ა. ო.—გქონდეს ეს ჩემგან აზატულობა—ლექსთ-წყობას ღალატობს.

[4]) დად.—აწ მონობისა სარტყლითა ჩვენ ვიყმოთ მუქარანელი, ა. ო.—...ჩვენ ვიხმოთ მუქარანელი, 428 №—აქ მონებისა სარტყელი, ჩვენ ვიყმოთ მუქარანელი.

[5]) დად.—გვმსახურებს, ა. ო.—გვმსახუროს არმოვან-ბარბისტანელი.

[6]) დად.—შეეჰკუეთოთ, 428 №—შეკუეთით, ა. ო.—მძიმე ხარაჯა შეჰკვეთეთ, კლმითა არიან რეული—ლექსთ-წყობასაც ღალატობს და უაზრობაც გამოდის.

*) დად.—აქა ქექაოზისაგან ამარავენელის ასულზედ გამიჯნურება. ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

[7]) დად.—არმავანელს, ა. ო.—არმოვანელს ერთი ქალი ყავს, არავისა ჩვენებითა, 428 №—არმავენელსა.

[8]) დად.—იგ მზესა სჯობს შვენებითა, ა. ო.—მზეს არ ნახავს ჩვენებითა.

2479. თმა-გიშერი, პირ-ყლემი, მარგალიტი კბილ-წყობილი,
საუბრითა მულღაზარი¹), ყმა—ალვის-შეწყობილი,
სავსე ველი ყუავილითა, მზე უღრუბლოდ შეფლობილი²),
და ვის უნახავს, არცე³) იტყუის: „სამოთხეა შემკობილი!“

2480. პირიანი მისი მოვნა სადედოფლოდ მისგან⁴) ესვა,
შარიარმან ბანოანის სიყუარულით იწყო თესვა⁵),
ბედ-მწიფემან გულშიგან თქუა: „მოვიკელო თუ ვერ ეს, ვა!“⁶)
და ჩაუვარდა სიყუარული სულდათვის, ქება ესმა.

2481. ქალს უბრძანა მან კაცსა: „ამბვითა⁷) გავიხარენით!
მე უსაზომოდ მიამა,—ლხინითა დავითვარენით,
უბრძანა ერთსა თავადსა: „თავნი იმისკენ⁸) არენით!
და არმავანელსა⁹) უანბეთ: აწ მოუზრად შეუყვარენით!“

2482. მესმა თქუენის ასულისა, ლალიან ლალობს, ბროლი სათობს,
მინდა ლ˝ოთით¹⁰) მისი შეყრა, მზესა სჯობდა, თუ ასაკობს!¹¹)

---

¹) 428 № და ა. ო.—მუღლანზარი, დად.—მუღლაზარი.

²) დად.—სავსე ყელი ყუავილითა, მზე ულრუბლოდ შეფლობილი, 428 №—სავსე ველი ყუავილითა, მზე ულრუბლოდ ამოსული.

³) დად.—ამას იტყვის, სამოთხია...

⁴) დად.—ჩვენგან.

⁵) დად.—შარიარმან საყუარელი ბანოვანთა იწყო თესვა, 428—შარიერმან ბოაანთა სიყუარულით იყო თესვა, ა. ო.—შარიართ ბანუანის სიყვარული გულს ეთესვა—ორივე დასახელებული ვარიანტი წარყვნილია. ვასწორებთ.

⁶) ა. ო.—კემწიფემან ზრზოლა შექნა,—„მოვიხელო თუ ვერ ესვა.

⁷) დად.—ამბითა.

⁸) 428 №—თავი ამისკენ არენით, დად. და ა. ო.—თავნი იმისკენ...

⁹) ა. ო.—არმოვანელთა.

¹⁰) 428 №—მ˝ლთითა.

¹¹) დად.—მზესა სჯობს თუ ასაკობს(?), ა. ო.—მინდა მღ˝თითა მისი შეყრა მზესა სჯობს, თუ ასაკობს.

ჩემი ტახტა მაწონს პირსა შეიურვებს[1]), არ დააწონს,
და მე მეძებენ კელ-მწიფენი, დღეს გვირგვინი ჩემით[2]) ნათობს!

2483. ვინ ურჩია, დაიკარგვის და წაჰდების, ჩემი მტერი,
ვქებ შენსა სიყუარულსა[3]), მე გაგიუმო გული ბერი,
მე მასმია, ფარდაგს შიგან ქალი გიზის შვენიერი[4]),
და მამეც[5]), დავსვა ტახტსა ზედან კელ-მწიფეთა შესაფერი!

2484. მასმია ტანად სარო ის ქალი,—წმინდა[6]) რჯულითა,
ყუავილი, პირად შემკული[7]) და მუშკ-ამბარი სულითა[8]),
სხვა თუმც გაზრდილა მისებრივ, მისთჳს ზრდის დაფარულითა[9]),
და მთუარეა[10]), პირად გავსილი, მზე ნათლად დასახულითა.

2485. რა მოვიდა[11]) მოციქული, არმაზნელსა[12]) მოახსენა,
ჰკადრა მისი საუბარი, მოუბრუნა ტკბილად ენა[13]):
„ქაოზისგან დაგედრული, დამიჯერე, აგრე ჰქენა![14])
და მას აქუსია სჯულისაგან გული, ჯავრით გამტენა.

---

1) დად.—შეიბრალებს.
2) ა. ო.—ჩემგან ნათობს.
3) დად.—საყუარელსა.
4) ა. ო.—მე მასმია, ფარდაგს შიგან მზის მჯობი გყავს შვენიერი.
5) დად.—მომეც.
6) 428 № და ა. ო.—წმინდა, დად.—წმიდა.
7) დად.—ყუავილი პირად ვარდია.
8) ა. ო.—და მუშკ-ანბარის სულითა.
9) დად.—სხვა არ გაზრდილა მისებრი, მისთვის ზრდიდა ფარუ-
10) დად.—მთვარე არს, 428 №—მთვარია. [ლითა.
11) დად.—მოვიდა.
12) დად.—ამარავნელს, ა. ო.—არმოვნელსა.
13) დად.—ვააგონა პასუხები, მოაბრუნვა ტკბილად ენა, ა. ო.—მოახსენა საუბარი, მოუფრქვია ტკბილად ენა.
14) დად.—ქაოზისგან საუბარი დამიჯერე, ასრე ქენა, ა. ო.—ქაოზისგან დავედრული გამიგონე, აგრე ქენა, ა. ო.—...დამიჯერე...

2486. ამას იტყვის თუ: „ქვეყნაზე სრულდათ[1]) კმელთა კელ-მწიფევა,
ბრძანებითა ყველას მიზეზს, ვიცი; აგრე შეუძლია[2]),
მე სევდათაზ ვითა დავსთმო, ჩემთა თვალთა სინათლეა[3]),
და ვაი, ბედითად როგორ მივსცე, ტკბილსა სულსა მირჩევნია!“[4])

2487. მერმე თქვა: „თვალი დავფასხო[5]) საჭურჭლად სახედველია[6]),
სჯობს, დავსთმო[7]) სულთა სანაცვლოდ სევდათაზ სასურველია[8]),
მან მოციქულსა უბრძანა: „მე მივსცე საყვარელია[9]),
და ვარ ბრძანებისა მორჩილი, მათის ნებისა მქნელია!“

2488. მერმე ბრძანა მოყვანება სევდათაზის,—პირად მზისა
შეჭირვებით ნაღვლიანმან[10]) მას ამბავი ქათზისა—
—ტკბილი წიგნი მოუწერა: „მშვიდო, შენის სურვილისა,
და ჰპირობს ჩემთვის წადებასა, სიბრძნე-ჭკუას შემატულისა[11]).

2489. შენ რას იტყვი, ამა გზითა საქმე როგორ გავიმართო[12]),
აწ პასუხი გულისა თქვი, მე რაზედან გავემართო!“
სევდათაზ თქვა: „ბრძანებისა ჩვენ მორჩილნი შენნი ვართო,
და რადგან ღონე აღარ არის, საუბარსა ნება დართო.

---

1) დაღ.—სრულად კმელთა.

2) დაღ.—ყველა შეუძლია.

3) დაღ.—მე სევდათზს როგორ დავთმობ, ტკბილსა სულსა მირჩევნია.

4) დაღ.—და ვაი, ბედითად როგორ გავსცემ, ჩემთა თვალთა სი- [ნათლეა.

5) დაღ.—დავაფრთხო.

6) დაღ.—სახედველია, 428 და ა. ო.—სასურველია.

7) დაღ.—დავსთმო, 428 №—დავთმო.

8) დაღ.—საყვარელია.

9) დაღ.—მე მოვცე სასურველია.

10) დაღ.—ნაღვლიანი.

11) დაღ.—სიბრძნე გული შეცვლა ჭკუისა(?), ა. ო.—სიბრძნე გულ-ჭკუა შესცვლისა.

12) დაღ.—შენ რას იტყვი ამა გზათა საქმე როგორ გავამართლო.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2490. არსად არის უკეთესი, სადა მზისა შუქნი ჰლიან,
მარიამსა ქედ-მწიფენი კარს უდგანან, მისკენ დიან[1]),
მარგალიტთა თუალ-გუართა ხარაჯასა[2]) მაათულეან,
და გვიჯობს მისი მოკიდება, ჭირსა ლხინად შემიცვლიან“[3]).

2491. შეიგნა არმავანელმან[4]) პასუხი დანასრულისა,
გამოცხადა სევდათზ, მაშინ იქცა სიტყვა გულისა,
მათ გაგზავნილი მოიკმეს, წესი ქნეს მათის რჯულისა,
და მაშინ დაასკვნეს მიცემა ხე-ადგა დანერგულისა.

2492. გაზმა დაუწყო სევდათზს გულ-წყლულმან არმავანელმან,
თვალნი გვერცა[5]) დაიხსნა საწუთრო დაულევნელმან[6]),
კუბო მოკაზმეს ძვირფასი ჯერ კაცთა არ უპოვნელმან[7]),
და იგი მზე დასვეს მაშინ უღრუბლოდ დაუთოვნელმან[8]).

2493. ორ-ათასი ჯორ-აქლემი მისთვს ზითვად კიდებული[9]),
ოქრო-სტავრით[10]) სამ-ათასი მკევალ-მონა-დიდებული,
თან[11]) დამქარი გაატანა, ვით სამოთხე მოკაზმული,
და ვითა ვარდნი, ყაყაჩობენ, გაუნათლდა[12]) მჭვრეტთა გული!

---

[1]) დად.—ელიან.
[2]) დად.—თვალ-გოვართა ხარაჯათა, ა. ო.—მარგალიტთა, თვალ-[გოვარსა.
[3]) დად.—შევიცვლიან, ა. ო.—ჭირნი ლხინად შემიცვლიან.
[4]) დად.—ამრავნელმან, ა. ო.—არმოვანელმან.
[5]) დად.—გვერდსა.
[6]) 428 №—დაიხსა საწუთრო დაულეველმან.
[7]) 428 №—კუბო მოჭკაზმეს ძვირფასი ჯერ კაცმან არ უპოვნელმან(?), დად.—კუბო მოკაზმა ძვირფასი.
[8]) ა. ო. და 428 №—უღრუბლოდ დაუთოვლეელმან, დად.—უღრუბლო დაუთოვლელმან.
[9]) ა. ო.—მზითვათ, დად.—ორ-ათასი კიდებული მისთვს ზითვად ჯორ-აქლემი—წარყვნილია.
[10]) 428 №—ოქრო-სტავრით, 428 №—ოქროს სტავრით.
[11]) 428 №—მან.
[12]) დად.—ვითა ვარდნი ყაყაჩობდეს, გაუნათლდეს მჭვრეტელთ გული.

2494. შარიერსა მიეწყურნეს[1]), მზე უღრუბლოდ მოკაზმული[2]),
კუბოდალმან გარდამოხვდეს, გაანათლა არე სრული[3]),
ვარდი მუშკით შემკობილი[4]) ლალიასა გარეული[5]);
და თქვა: „უღრუბლოდ ცასა ზედა მოუარე ახლად დაჯდომილი!“[6])

2495. ბროლის ყელსა შუქნიან საყურნი მათნი[7]) დარენი,
ორნი ნარგიზნი მათ ზედან[8]) ნათობენ, ვითა მთვარენი,
სხენ იაგუნდი-ლალები-წითელი-მოცინარენი[9]),
და წარბთ შუა ვერცხლის კალამნი — მზისა შუქისა მეჯუღუფთარენი[10]).

2496. თვალნი გაუტყდეს[11]) ქაჯთაზს, რა ნახა მისი სახენი,
უკვირდა მისი სიტურფე, მან აქნა მონასახენი[12]),
თქვა: „მზისა შუქნი ვიპოვენ[13]) მე,—ტანად ალვისა ხენი.
და მან მოიხსენა კურთხევით მრავალ-ჯერ მღ́თის სახელნი.

---

[1]) დაღ.—მოეწურნეს, ა. ო.—შარიელსა მიეწყურნეს.

[2]) დაღ.—მოკაზმული.

[3]) დაღ.—კუბოსაგან გარდმოვიდა, გაანათლა არე სრული, 428 — გაანათლა არე სულა, ა. ო.—კუბოდალმან გარდმობრძანდა, გაანათლა ჰაერ სრული.

[4]) დაღ.—ნაჭრელები.

[5]) ა. ო.—ლალიასა შიგ რეული, 428 №—„ლალიანსა“ „ლალიასა“ ნაცვლად წარყვნილი უნდა იყოს.

[6]) 428 №—თქუა, ა. ო.—და თქვა უღრუბლოს ცასა ზედან მზე უღრუბლოთ დაჯდომილი.

[7]) დაღ.—თმანი დარენი, 428 №—მათი დარენი.

[8]) დაღ.— მას ზედა.

[9]) დაღ.—სხდეს იაგუნდი გათლილი, წითელნი მოცინარენი, ა. ო.—სხენ იაგუნდნი და ლალნი, წითელნი.

[10]) 428 №—ვერცხლის კალამი... მეჯუბთარენი, ა. ო —ვერცხლის კალამნი.

[11]) 428 №—თვალი გაუტყდა, ა. ო.—გაუტყდნეს.

[12]) ასეა დაღ.-სულში, 428 და ა. ო.—მან აქო მისი სახენი.

[13]) 428 №—მზისა შუქი ვიპოვენე, ა. ო.—მისნი შუქნი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2497. მენ სახარული შეიქნა, განათლდეს იგი არენი,
მან ერანელნი აწყივნა, ჭკვიანნი[1]), გულ-მდგიძარენი,
შეიქნა შემოყრილობა, გულითა გასახარენი,
და უხარის პოვნა ჯუფითისა[2]), ტახტსა შეენიან მთვარენი!

2498. არმაენელსა[3]) ქალის გაყრა უმძიმს, არვის გაუმჟღავნა,
გული სევდით გაუტკნა, მან საწუთრო გაიმავნა,
ნაღვლიანი იგონებდის[4]), ლალატითა ქალნს ავნა,
და მერგეს დღეს საწყეველი ქალნს გატი, გაუგზავნა.

2499. მოახსნა: „შარიარმან[5]) აქ მოსვლითა შეგვიბრალოს,
მათი მიწა-სახლი ნახოს, პატივითა დაამყაროს!
მე ცოცხალი უკეთესსა დღეს მოველი სხვასა აროს,
და მოვიდეს და ნახოს ლხინი, მჭვრეტთა გული გაახაროს!“[6])

2500. ამა საქმითა ლამოდა ლალატსა, მოცთუნვებასა[7]),
ქალი წავლო კიდევა ზითვისა შერჩუნებასა[8]),
მას შეკუეთა ხარაჯა ძალითა იქ დადებასა[9]);
და ის წყევდანა მორჭმული თავისა გადიდებასა.

---

[1]) დად.—აწვია ჭკუიანი, 428 №—აწვევა ჭკვიანი.

[2]) ა. ო.—ჯუბთისა ტახტსა შეშვენის.

[3]) 428 №—არმაენელის ქალის გაყრა, დად.—ამარაენელს, ა. ო.—არმოენელსა.

[4]) დად.—ნაღვლიანი იგონებდა.

[5]) დად.—შარიარმან აქ მოსვლითა შეგვიწყალოს, 428 №—შარიერმან აქ მოსულითა შეგვიბრალოს.

[6]) დად.—მჭერეტელთ გულმან გაიხაროს, ა. ო.—მათი მონა ფეკა-თა მიწა სახლ-პატივით დაამყაროს.

[7]) 428 №—მოცთუნებასა.

[8]) დად.—შებრუნებასა.

[9]) დად. და ა. ო—მას შეკუეთა ხარაჯა ძალითა იგ დადებასა, 428 №—შეუკუეთო ძალითა დასადებასა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2501. სევდავ ცნა[1]) საქმე მამისა ხვაჩჯი და დახლათულობა,
ქექაოზს ჰკადრა: „მოგვსვლია[2]) აწ რამე მოცოქულობა!
არა გამს წასვლა უწკუოდ, წაკდების მხიარულობა,
და ქორწილი გლოვად მოჰკლდების, იქნების წაკდომილობა!“[3])

2502. „ნუ გაჰყუყები საუბარსა“,—სევდაოზ კულა[4]) მოახსენა:
„მას მშვიდობით ვერ მორჩები, გილალატებს იგი შენა!
რა უჭიროდ მოგიკვლებს[5]), ვერ წამოვალთ შენით ჩვენა“.
და ქაოზ არა მოუსმინა, არცა დაძრა ყოლედ[6]) ენა.

2503. არ უყურა[7]) შეკონება, წამოვიდა, გზასა ვლიდეს.
არმავენელსა[8]) ქალაქი აქუს, იმაშიგან შემოვიდეს,
მოეგებნეს კელ-მწიფესა, თავს გუარსა[9]) გარდაჰყრიდეს,
და ჩანგ-ბარბითი გაახშირეს, მას ქებასა შეასხმიდეს.

2504. წინ სიმამრი მოეგება, იქმენ მისკენ წამოსვლასა[10]),
თავსა ოქრო გარდაყარეს[11]), მარგალიტი შეჰკრავს გზასა[12]),
დარბაზს შიგან ტახტი დადგეს,—ვინ დასთულიდა დადეთ ყრასა?!—
და წინ შეუძღუნეს დიდებულნი, ქაოზ მეფე ტახტს დასვესა[13]).

---

[1]) 428 №—სევდავ სცნა, ა. ო.—სევდამ ცნა.

[2]) დად.—მოგვსვლია, 428 №—მოგუსულია.

[3]) დად.—დაღრეჯილობა.

[4]) დად.—სევდავ კულავე მოახსენა.

[5]) დად.—რა უჭიროდ ვერ მორჩები.

[6]) დად.—ყოლე ენა.

[7]) დად.—არ იყურა.

[8]) დად.—ამარავენელს, ა. ო.—არმოვენელსა.

[9]) დად.—გოვარსა, ა. ო.—მოეგებნენ... თავსა გვარსა.

[10]) დად.—წამოსვლასა.

[11]) ა. ო.—თავსა ოქრო მას აყარეს.

[12]) დად.—მარგალიტნი შეჰკურენ გზასა.

[13]) დად.—და წინ შეუძღვენ დიდებულნი, ქაოზ მეფე მაზედ დასვა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2505. ერთი კვირა წართვით იყუნეს, ნადირობდეს, ისხდეს პურად,
წელ-შერტყმულნი დღე და ღამე წინა უდგეს სამსახურად[1]),
იგ დაუნდუნეს[2]) ერთმან ერთსა, იყუნეს მეტად შინაურად,
და ბარბისტნელთა მოელოდეს[3]) მათ ღალატი ედვა[4]) გულად.

აქა არმავენელისაგან ქექაოზ კელ-მწიფისა და ერანელთა თავადთა დაპყრობა*).

2506. არმავანელ-ბარბისტნელნი შეიყარნეს[5]) მერვეს დღესა,
ერანელთა მოეხვივნეს, სადალატოდ ბუკსა ჰკრესა,
იგ ორნივე კელ-მწიფენი ამათ გარე მოადგეს.
და კელ-მწიფე და ტუსი, გივი, მათ, გოდერძი შეიპყრეს.

2507. ასრე უნდა კაცმან მტერსა რამე ჭკუით უპასუხოს[6]);
არ მიუნდოს საუბრითა საზიანოდ, უხვად უქოს[7]),
პირველ ხვალმე[8]) გამოსცადოს, საქმე სინჯოს, ძალი უღოს[9]);
და მაღალი და ძალოვანი[10]) მცირემ ჭკუით შეაწუხოს[11]).

---

[1]) 428 №—წელ-შერტყმულნი სამსახურად დღე და ღამე უდგეს კარად, ა. ო.—დღე და ღამე იდგეს კულად.

[2]) დად.—დაენდვენ.

[3]) დად.—ბარბისტნელთა მოელოდა, 428 №—ბარბისტნელსა.

[4]) 428 №—ედვათ. [პყრობა.

*) დად.—აქა ამარავენელისაგან ქაოზისა და ერანელთ კელთ და-

[5]) დად.—შეიყარა, 428 №—შეიყარნეს, ა. ო.—არმოვანელ-ბარბისტნელნი შეიყარნეს მერვეს დღესა, დად. და 428 №—ლაშქარი ბარბისტანელი.

[6]) დად.—ასრე უნდა კაცმან ჭკუითა მტერსა რამე უხარახოს, ა. ო.—ასრე უნდა კაცმან რამე მტერსა ჭკუით უპასუხოს.

[7]) დად.—არ მიენდოს საზიანოდ საუბრითა უხვად აქოს.

[8]) დად.—ხოლმე, ა. ო.—კვალემ(?).

[9]) დად.—ძალი უქოს.

[10]) ა. ო.—ძალოანი.

[11]) დად.—მაღალი და ძალიანი მცირე ჭკუითა შეაწუხოს.

2508. ურანელნი და ქექათზ დაიპყრნა მოცთუნებულნი[1]),
ცამდის[2]) მაღალი მთა ჰქონდა[3]), მაზედ ციხენი გებულნი,
—მზესა სწუდებოდა სიმაღლედ[4])—დრუბელთა შესწორებულნი,
და მაშინ გაგზავნა ქექათზ, თავადნი გაგლახებულნი.

2509. შეცვულად აჩინა მათზედან[5]) ლაშქარი ათი-ათასი,
სევდავის მოსაყუანელად[6]) გაგზავნა ორი სხვა დასი,
სევდათზ გარდაიხივა სტავრა ბერძული[7]) ხალასი,
და ბროლის თითით იხოჭლა, თმა დაიგლიჯა და ნასი[8]).

2510. ტიროდა, მოთქუნა სიტყუანი[9]) მან, უცხოდ საკუირველის[10]),
„ილათით[11]) კელთა შეშურობა რა გულოვანთა კელის?!
მას ტანსა ეცვის ხვავითანი, ცხენსა ჯდის სასურველის[12]),
და მაშინ იკადრეთ რად არა ეგ საქმე საზარელის?![13])

2511. ტუსი, გივი და გოდერძი სავადრად[14]) იყუნეს უჭიროდ,
მათგან სდნებოდით შიშით, და თქუენ იყუენით უძლოდ[15]),

---

[1]) დად.—დაიპყრა მოცდუნებული, ა. ო.—დაიპყრნა, 428 №—დაიპყრეს მოცთუნებულნი.
[2]) დად.—ცამდინ.
[3]) ა. ო.—ცამდის სიმაღლე მათ ჰქონდა.
[4]) დად.—მზესა სწვდებოდა სიმაღლით, 428 №—მზესა სწვდებოდა სიმაღლე.
[5]) დად.—მას ხედა, ა. ო.—ლაშქარნი ათას-ათასი.
[6]) 428 №—მოსაყუანებლად.
[7]) 428 №—ბერძნული.
[8]) დად.—მან დაიგლიჯა თმა ნასი.
[9]) დად —მოსთქუა სიტყუები, 428 №—მოთქუა.
[10]) დად.—უცხო საკუირველია.
[11]) ა. ო.—ილეთი.
[12]) 428 №—მას ტანსა ეცვის ხუფთანი, ცხენსა ზის სასურველია, დად.—ჯდის.
[13]) დად.—მაშინ იკადრეთ ეგ საქმე რად არა საზარელია.
[14]) დად.—სფაადად იყუნეს, 428 №—სფაადნი იყუნეს, ა. ო.—სფაადრად იყვნეს.
[15]) დად.—იყუენით ლამე უძლოდ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მე ქაოზ[1]) ცალკე რასა ვიქ აქა მტირალი უღხინოდ?!
და შეკრულსა ვნახავ ტუსაღობით, თავსა მოვიკლავ უცილოდ.

2512. მამასა ესმა, სევდათაზ ტირს, თვალთა ცრემლი სდიანთ[2]),
ტვინი კუამლითა[3]) აევსო, გულს სისხლი უმუ სდიანთ[4]),
ციხეს გაგზავნა, გულ-წყლული ისი[5]) და ქაოზ სხდიანთ,
და რაც ოდენ მათგან იქნების[6]), ლხინით იყოფიანთ.

2513. თავადთა და კელ-მწიფისა დამყრობა სცნეს[7]) ერანელთა,
ერანისკენ წამოვიდნეს[8]), დაფანტულნი ველიდეს ველთა,
ტახტ-გვრგვნი კელ-მწიფესა დაუკარგავს[9]), ესმა მტერთა,
და ყოვლგნით მტერთა მოეცამართეს სამესისხლოდ ერანელთა.

2514. აფრასიაბ წამოვიდა, თურანელნი იახლნეს,
ერანელთა ზედ მოუკდა[10]), ძილი აღარ აამნეს[11]),
მიეგებნეს ერანელნი, დაკაზმულნი ცხენთა სხდეს[12]),
და მიწა სისხლით გააწითლეს, ომი იყო სამსა თვესა.

---

[1]) ა. ო.—ქაოზს.

[2]) ა. ო.—თვალთაგან ცრემლი ზღიანო.

[3]) ა. ო.—ტვინი კომლითა ავვსო(?!).

[4]) დად.—გულს სისხლი უკმოსდიანო, ა. ო.—უკუზდიანო.

[5]) დად.—იგი, ა. ო.—ციხეს გაგზავნა გულ-წყლული, სად იქი ქაოზ სხდიანო.

[6]) დად.—მაღგან ევების, 428 №—მათგან იქნების, ა. ო.—რაც ოდენ მათგან ექნების, ლხინითა იყოფვიანო.

[7]) დად.—ცნეს.

[8]) დად.—წამოვიდეს.

[9]) დად. და ა. ო.—ტახტ გვირგვინი კელ-მწიფესა დაუკარგავს, 428 №—ტახტ-გვირგვინი პელ-მწიფისა დაუკარგეს.

[10]) დად.—ერანელთა ზედ მოუკდენ.

[11]) დად.—არა, 428 №—ძილი აღარ აამეკა.

[12]) 428 №—დაკაზმული ცხენსა სხდესა.

2515. წესი არის საწუთროსა, ყოვლი კაცი ემტერების[1]),
ავ-კარგობა არ მიაჩანს, ყველა[2]) სწორად გარდაჰკვდების,
თუ არ მისჩანს სავადარი[3]), სპათა ზურგი გაუტყდების,
და ერანელთა თავადთაგან წინა ვერვინ[4]) დაუდგების.

2516. ზაულისტანს შეჰყარნეს, როსტომს წინა ცრემლსა ღვრიდეს,
მოახსენეს, წაჰქდა ტახტი, ერანს თურქნი დალაკვიდეს[5]),
შემოუკდეს, ჰოკრებენ, ატყუვებდენ, ჰკოცდეს, სწვიდეს[6]),
და ჭირსა შიგან ჩვენი ზურგი შენ ხარ, მეშვლად გინატრიდეს[7]).

2517. დაიბუდებენ დომ-გვეშნი, ერანი სრულად[8]) წაქდების,
ქალაქ და სპანი კლდეთ ჰყუანან, მცველე არავინ დახვდების[9]),
ჭანგ-გამახულთა ვეშაპთა[10]) მათ გული გაულახდების,
და თავადთა ტახტი აქნამდი[11]) გლოვისა სახლად გაქდების.

2518. რა ესმა, როსტომ[12]) ატირდა, ცრემლის გაუქდა ნაკერანი,
ერანელთ მისცა იმედი: — „თქვენ სცნობთ, მათ[13]) უყო მე რანი,
ჩემგან გათავდა მათი დღე, ბედის მათისა წყრანი,
და საომრად წელთა შემარტყამს, თურქთაგან დავიხსნათ ერანი!“

---

[1]) დად.—ყოვლი კაცი ენატრების, ა. ო.—ყოვლსა კაცსა ემტერე-ბის, 428 №—ყოვლი კაცი ემტერების.

[2]) ა. ო.—ავ-კარგობა არ მიუჩანს, ყველას სწორად...

[3]) დად.—თუ არა ჰყავს სტაადარი...

[4]) დად.—წინ ვერავინ.

[5]) 428 და ა. ო.—დალახვიდეს, დად.—გალახვიდეს.

[6]) დად.—შემოუკდენ, ჰოკრებენ, ატყუებენ, დაკოცვიდეს.

[7]) 428 №—და ჭირსა შიგან ჩვენი ზურგი შენ ხარ, მეშველად [გნატრიდეს.

[8]) დად.—სრულა.

[9]) დად.—მცველნი ვერავინ დახვდების.

[10]) 428 №—ჭანგ-გამახულსა ვეშაპსა, ა. ო.—ჭანგ-გამახული ვე-შაპთა(?).

[11]) დად.—აქამდი.

[12]) დად. და ა. ო.—როსტომ ატირდა, 428 №—რა ესმა როს-ტომს, ატირდა.

[13]) 428 №—რა უყო მე რანი.

2519. მერმე ცნა[1]) თუ: ქაოზ მეფე სირეგვენითა მუხთლად წავდა,
როსტომს ცნობა დაეკარგა, დიდხანამდის[2]) უჭმოდ გავდა,
ფიცხლავ იკმნა ზაულელნი, შეიყარა, ქაბულს ჩავდა[3]),
და საომრად წელ-შერტყმულმან გაიარა, წყალსა გაჭკდა[4]).

აქა როსტომისაგან არმავენელთან[5]) წიგნის მიწერა.

2520. ესე წიგნი სამესისხლოდ — ერთი კაცი ენიერი[6]),
შეუთვალა: „ამას იქით ბედი — შენი მტერი არი!
მძახლობითა[7]) მოატყუვე ქაოზ მეფე შვენიარი,
და ილათითა მოღორება რა გულოვანთ ველი არი?![8])

2521. აწ გაუშვი ქაოზ მეფე, ნუ იყოვნი, ფიცხლად[9]) ადე!
ყეშმის პირსა[10]) ნამოეკვსენ, ნაინგის ჭანგთა ბადე,
არ მამისმენ[11]), უსაცილოდ შენთჳს ჭირად დავიბადე,
და თვარ საომრად დაემზადე, ჩემი ლახტი გამოსცადე!“[12])

2522. მან გაგზავნილმან დალაკა ქუეყანა არმავანისა[13]),
როსტომის წიგნი მიიღო, არ საუბარი ზავისა,

---

1) დად. და ა. ო.—ცნა.
2) დად.—დიდხანამდი, 428 №—სანამდისი.
3) ა. ო —ქობულს ჩახდა.
4) დად.—და საომრად წელთ შეირტყა, გაიარა, მზღვარს გარდაკთა.
5) დად.—ამარავენელთან.
6) ა. ო.—ესე წიგნი სამესისხლო, ერანელი ერი კაცი.
7) დად.—სიძობითა მოატყუე, 428 №—მძახლობითა.
8) დად.—რა გულოვანთ წესი არი, ა. ო.—ილეთითა მოლორება რა გულოვანთ პელი არი.
9) დად.—ფიცხლა, 428 №—ფიცხლავ
10) ა. ო.—პირთა,
11) დად.—მომისმენ.
12) ა. ო.—და თუ გიჯობდეს ომთ ლოდინი ჩემი ლახტი გამოსცადე.
13) დად.—მან გაგზავნილმან გალაკა ქუეყანა ამარავენისა, 428—მან გაგზავნილმან დალახა ქუეყანა არმოვანისა, ა. ო.—დალახნა ქეეყანა არმევანისა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არმავანელსა[1]) უკურდა მაშინ ნაქმარი თავისა,
და ბედ-შავი დაბნელებული ეტლი უკუღმა არისა[2]).

2523. ფიცით უთხრა გაგზავნილსა: „ქაოზ მიწა ვეღარ დაკავს,
ჩემი ცოხე მათ უჩვენოთ, თუ მოვიდენ[3]), სპანი აქ ოს,
მე სათმრად მოვეგებვი[4]), თქუენმან როსტომ ვერ იძრახოს[5]),
და საკანშიგან ჯდომისათვის, თუ სურიან, მანცა ნახოს[6]).

2524. როსტომ, მოდი, ნუ იყოვნი, უღონოთა სისხლის მსმელთ!
მოგნდომია პატრონობა[7]) ტაგრუცისა, სასურველთ,
ქაოზს გვერდით შენც დაგახამ, არაოდეს დასაჴსნელთ[8]),
და ნახო ჩემი მეთმრობა, დღე ნათელი დაგიბნელო!“

2525. მან პილოტანმან დაშქართა უბრძანა მოციქულობა,
გაჰპირეს ზღვა-ზღვა გაკლომა, ნავისა მოკაზმულობა,
ჩასხდეს და გავლეს ერანი, არა ჩანს გაცხადულობა,
და იგი არმავანს მივიდნეს[9]), ქნეს ცუდთა გაძრახულობა[10]).

2526. შემოვიდეს არმავანსა[11]), მათი გული გაამაგეს,
ატყუევებენ[12]), სწვენ და ჰკოცენ, მიწა სისხლით გააზავეს,

---

1) დად.—ამრავნელსა.

2) ასეა ა. ო.-ში, დად.—და დღე დაუბრუნდა უკუღმა, ეტლი უბრუნდა შავისა, 428 №—და დღე დაბნელებით ეტლისა, მისთვის უკუღმა [არისა.

3) 428 №—თუ მოვიდეს სპანი აქ ოს.

4) დად.—მოვეგები, 428 №—მოვეგებვი.

5) დად.—გვიზრახოს, 428 №—იძრახოს.

6) ა. ო.—სურვილი აქვს, მანცა ნახოს.

7) დად.—პატიმრობა, ა. ო. და 428—პატრონობა.

8) 428 №—დასახსნელო.

9) დად.—იგ ამარავანს მივიდეს, ა. ო.—არმევანსა მივიდეს.

10) დად.—გაზრახულობა.

11) დად.—ამარავანს, ა. ო.—არმოანსა.

12) 428 №—ატყუოებენ, სწვენ და ჰკოცენ, დად.—ატყუევებენ, წვენ და კოცენ.

მათთა მტერთა დასაკოცლად ჴრმალი არსად[1]) დააჩაგვეს,
და დია ცუდად არ გუეჴდიან[2]), ქადებული გაათავეს.

2527. რაშსა შეჯდა, შემოირტყა როსტომ ჴრმალი მტერობისა[3]),
—„აწ ხარ აგი, არას გარგებს მტერთა სიტყუა ფერობისა!“ —
რა არშევანს მოაწივა, დღე სიმწარე თენდებისა[4]),
და ნახა, თვალნი დაუბნელდა—მზე ნათელი შვენებისა[5]).

2528. რაზმი აწყუეს შესაბამლად, დააბნელეს აერია,
პილოტანმან დაიზახნა,— „როსტომ მტერთა მოერია!
ამ ადგილსა მტერთგან[6]) დავსცლი, მბრძოლთა სული დაელია!“
და მძიმე ლახტი გამოიღო, მტერის რაზმთა გაერია[7]).

2529. ვითა ლომმან კანჯრის ჯოგი[8]), სპათა ჯარი მან დალეწა,
ვინცა ნახა, გაიპარა, გაიქცა და გარდეხვეწა,
ვისცა დაჰკრის, ვერ დაუდგნის, ძუალ-ძარღუები[9]) შემოლეწა,
და მას გაექცა არმაგნელი, ქალაქშიგან[10]) შეიხვეწა.

---

[1]) დად.—ალარ.

[2]) დად. და ა. ო.—კუეპდიან, 428 №—კვეხნიდენ.

[3]) დად.—სამესი—წარყვნილია.

[4]) დად.—ამარავანს მოიწია დღე-სიმწარე თენებისა, ა. ო.—აწ არმოანს მოიწია დღე სიმწარე თენებისა

[5]) დად.—და ნახნა, თვალნი დაუბნელდა, მზე ნათელი შვენებისა, ა. ო.—და ნახა თვალნი დაუბნელდა, დღე ნათელი შვენებისა.

[6]) დად.—ამ ადგილსა მტერგან დავსცლი, ა. ო.—ამ ადგილსა მტრითა დავსცლი, 428 №—ამ ადგილთა.

[7]) დად.—რაზმთა შიგა გაერია, ა. ო.—მტრისა რაზმთა გაერია, 428 №—მტერთა რაზმსა.

[8]) 428 №—ჯოვსა—წარყვნილია.

[9]) ა. ო. და დად.—ძვალ-ძარღვები, 428 №—ძარღუ-ძვალები.

[10]) დად.—და მას გაექცა ამარაგნელ, ქალაქშიგა შეიხვეწა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2530. მისრელს[1]) და ბარბისტნელს მოციქული გაუგზავნა,
შეუთვალა თუ: „მოისწრაფეთ“,—მისი საქმე გაამჟღავნა[2]),—
„ერთი არის ჩუენი სახლი[3]), განგებამან დააზავნა,
და თუ მიშველით[4]), ყრანელნი, ვიცი, ეტლმან დაამავნა!

2531. ჩქარა სამშველად წამოდით, თან სპანი მოიტანენით!
იცოდით, თუ მამერივნენ[5]), ვერცა[6]) თქუენ გაიხარენით,
როსტომის ომი დღინად მზანს, ჩუენ ერთად შეგვიყარენით,
და სამთა ქიშვარდთა ლაშქარნი[7]) ვარსკვლავთა დაედარენით!“

2532. არმავანს ბარბისტანელმან[8]) რა სცნა მოსვლა როსტომისა,
მან ლაშქარი შეაყარა ერთად სამის ქიშვარდისა[9]),
გზა შეკრულა წასავალი, მათთჳს ეტლი სისხლის დურის[10]),
და წამოვიდეს[11]) როსტომზედა უმრავლესი ჯინჭველისა.

2533. ესე საქმე პილოტანმან ქალზ მეფეს გაუმჟღავნა,
საუბარი შეუთვალა, მალვით კაცი გაუგზავნა,
მოახსენა: „სამთ ქიშვარდთა სპათ[12]) მიწანი გაამავნა,
და მათთჳს ჭანგი მამიმახუავს[13]), ღმერთმან დღენი გაუთავნა.

---

1) დად. და ა. ო.—მისრულსა და ბარბისტნელთა, 428 №—მის-[რელსა და ბარბისტნელსა.
2) დად.—გაუმჟღავნა.
3) დად.—საქმე.
4) ა. ო.—და თუ მიშველი.
5) დად. და ა. ო.—იცი თუ მე მომერევის, ა. ო.—მამერევის, 428 №—იცოდით თუ მამერივნენ.
6) 428 №—ვერა.
7) 428 № და ა. ო.—სამთა ქიშვარდთა ლაშქარნი, ა. ო.—ლაშ-ქარი ვარსკვლავთა დაედარენით.
8) დად.—ამარავანს ბარბისტნელმან რა სცნა მოსვლა როსტომისა, ა. ო.—ბარბისტანელმან არამანს რა სცნა მოსულა როსტომისა.
9) 428 № და ა. ო.—ქიშვარდისა, დად.—ქიშვარისა.
10) დად.—სწვიმსა.
11) 428 №—წამოვიდნენ.
12) 428 № და ა. ო.—სამთ ქიშვადთა სპათ, დად.—სამთ ქიშვარ-[თა სპამ.
13) დად.—გამიმახვავს, ა. ა.—მათთვის ჭანგნი მომიმახვნავს.

2534. რა შევიძრა მათთჳს ბრძოლად[1]), ჩემთჳს დროშა აუმართოს,
ცისა ქტლთა გაუცხადო, რაცა ჩემგან დაუმართოს,
ავსა კაცსა გაუფრთხილდი, შენთჳს თუ რა მაუმართოს[2]),
და დალატითა ჯავრისაგან ავი არა დაგემართოს!"

2535. გულ-მწოფემან შეუთუალა: „ფალავანო ბედნიერო!
შენ მაგისთჳს[3]) ნუ ინაღვლი, ტახტ-გვირგვინის მესაფერო,
მე ოდენ მაქუს სრულ[4]) საწუთრო, ჩემთჳს შექმნა რადგან შენო,
და სიყუარულსა ჯავრი შერთე, თერიაყსა ასამსლდენო![5])

2536. გულსა კრმალი, სადავენი[6]) ფერ-ნათულსა რაშსა მისცენ,
ყურნი შუბით დაუმჯენენ, სისხლი მათი გარდაისხენ,
შვიდნი დასნი ანგელოზნი ზეცით მათთჳს გაარისხენ,
და ნუ გაუშვებ დაუკოცთა[7]), თუ ვინ მოგრჩენ, თაყუანის გცენ!"[8])

2537. როსტომ ესე გაიგონა, თავი დაძრა, სულთქნა, ახნა[9]),
ვინცა ახლდა ფალავანი, სავაზიროდ[10]) იგი ნახნა,
სათამარად შეეკაზმა[11]), ლომმან ჯანგი გაიმახუნა,
და გარაზმდეს და ბუკსა სცემდეს[12]), სპილენძ-ჭურმან დაიძახნა.

---

1) დად.—ომად.

2) 428 №—შეემართოს, ა. ო.—შენთვის არა შეემართოს.

3) დად.—მაგათთვის.

4) 428 №—სულ, ა. ო.—მე იოდენ(!) სრულ საწუთრო, ჩემთვის გბადა რადგან შენო.

5) დად.—და სიყუარულსა ჯააერი გარეთ, თერიაყსა ზე არიო(?), ა. ო —თარიაყსა.

6) დად.—კრმალი, სადევენი, ა. ო. და 428—ბმალი, სადავენი...

7) დად.—დაუკოცსა.

8) დად.—თუ ვინ მოგრჩენ, თაყუანის გცენ, 428 №—თუ ვინ მოგრჩეს, თაყუანის გცენ.

9) ა. ო.—თავი დაძრნა, სულთქვნა, აზნა.

10) ა. ო.—სავეზიროდ.

11) ა. ო.—შეიკაზმა.

12) 428 №—დარაზმდენ და ბუკსა სცემდენ.

2538. რაზმი აწყუეს ორ მილითნ,—ანგარიში ვინ აილო!—
არმაზანის ლაშქარშიგან არა მთვრალი პილო იყო[1]),
მიწის პირი რგინად ქნილა, ოქროსაგან[2]) ელვა იყო,
და მტუერისაგან დროშაები[3]) ლილის ფერად შექნილიყო.

2539. სამთა ქიშვარია[4]) ლაშქარი როსტომზედ შეიყრებოდა,
მათის ცხენის ტერფთათ ტინი კლდე[5]) გაიპებოდა,
არწივნი ფრთესა გაჰყრიდეს[6]), ლომს[7]) გული გაუსქდებოდა,
და მათის შიშით ღრუბელი[8]), ვით ცვილი, ჩამოდნებოდა.

2540. როსტომ უბრძანა თავადთა: „ვინცა ხართ წვეროსანია,
სადაცა მივსცეთ ცხენები, შუბს უქით კლდოსანია,
ხიშტის პირს უჭვრიტეთ, შიგან გავსცვივდეთ სპანია[9]),
და იგ არის ასი ათასი, ჩვენ ასი ცხენოსანია!“

2541. მუნ შეიქნა კრმალთა ელვა, ლახტთა სწვიმდა[10]), ჩამოჰყრიდა,
სისხლის რუ[11]) წამოვიდა, შკუდართა ქუიმად მოზიდვიდა,
აბჯარსა და მუზარადსა, ვით ელვა, მორიევიდა[12]),
და ხუფთანისა და ჯაჭუთაგან[13]) კაცი ვერსად წაიყლიდა.

---

[1]) დად.—ასი მთვრალი პილო..., 428 №—არმაზანის ლაშქარშიგან არა მთვრალი სპილო იყო, ა. ო.—არმთანის ლაშქარშია...

[2]) 428 № და ა. ო.—ოქროსაგან, დად.—ოქროთაგან.

[3]) ა. ო.—მეტრიბისაგან დროშები.

[4]) 428 №—ქიშვალთა.

[5]) დად.—მიწაზედ გაიპებოდა, ა. ო.—მათის ცხენისა ტერფთაგან ტინი კლდე გასქდებოდა.

[6]) 428 №—გაჰყრიდენ.

[7]) დად.—ლომთ, ა. ო.—ლომთ გული გაეპებოდა.

[8]) დად.—ღრუბელნი.

[9]) დად —ხიშტისა პირსა უჭვრეტდეთ, შიგ გავსცვივოდეთ სპანია.

[10]) ა. ო.—წვიმებრ ჩამოჰყრიდა.

[11]) დად.—სისხლისა რუ, 428 №—სისხლის რუი.

[12]) დად.—მორიყუიდა.

[13]) დად.—და ხვაფთანისა და აბჯრისაგან,... ა. ო.—და ხვაფთნისა და ჯაჭვისაგან.

2542. აქ როსტომ რაში გაქუსლა, კულავ უფრო გაფიცხდებოდა,
შამის[1]) კელ-მწიფეს მიუკდა, უბრალოდ ერიდებოდა,
მას საგდებელი მოაბა, მიწათ ენარცხებოდა[2]),
და—„ჩამოკე, კელი შეუკარ“, იგ ბარამს ეუბნებოდა.

2543. ბარამ[3]) შეკრა საგდებლითა, არა[4]) უნდა მისად სწორად,
მიწა სისხლით დაუზილა[5]), ტანი გაჭყუის კრმალმან ორად[6]),
გზა შეკრულა წასვალი, დანაკოცი[7]) იდვა გორად,
ჭ ლომმან „გურზი!“—დაიყუირნა[8]), ბარბისტნელნი უნდა ქორად.

2544. „დაიჭირე ბარბისტნელი და ორმოცი მისნი სპანი!“
არმავნელმა კელ-მწიფემან გაიცადა ომის ქნანი[9]),
როსტომისგან გაუკუირდა არმავნელსა აგრე ზმანი[10]),
და შეშინდა და როსტომთანა მოითხოვა მან ზენარნი[11]).

2545. პირი მისცა, გამოუშვა კელ-მწიფე და ტუსი, გივი,
გოდერძი და ერანელნი, ვინცა იყო გულ-სატკივი[12]),

---

[1]) ა. ო. და 428 №—მაშის, დად.—შამის.

[2]) დად.—ვით მელი გარდეარდებოდა.

[3]) 428 №—ბარმან, ა. ო.—ბრძანა: „შეჰკარ საგდებლითა...

[4]) დად.—არად, ა. ო.—არას უჩანს.

[5]) 428 №—დაიზილა.

[6]) დად.—ტანი გაჰყუეს პლმითა ორად.

[7]) დად.—დაპოცილი

[8]) დად.—ლომმან გურზი დაიყუირნა..., ა. ო.—ლომმან გრუზი(?) დაიყვირნა, 428 №—ლომმან გურძი დაიბრუნა, ბარბისტნელსა...

[9]) დად.—არმავანელ კელ-მწიფემან გაიცხადნა ომის გზანი, ა. ო.—არმოანთა კეპწიფემან ლაიცინა(?) ომის ქნანი.

[10]) დად. როსტომისგან გაიკუირნა ერანელთა(?) აგრე ზმანი, ა. ო.—ომთა დგენა აგრე ზმანი.

[11]) დად.—და შეშინდა და ზენაარი მან ითხოვა ზავთა ქნანი, ა. ო.—და შეშინდა, როსტომსთანა მან ითხოვა ზენაარი.

[12]) 428 №—ვინცა იყო გული სტკივი(?), ა. ო.—გოდერძი და ტუსი, გივი, ვინც ვისათვის გული ტკივი.

კაცი მისცეს[1]) მოსასხმელად, მათ დაჰყსნა ჭირთა მძივი,
და მიეგებნეს ყელ-მწიფესა, მოახსენეს: „ნუღარ სჩივი!"

2546. არმავნელმან[2])—ოქროს ტახტნი,—იაგუნდნი მას ეკარნეს,—
მოჰკაზმა[3]) და მაზედ დასვეს—შუქი მზესა დაეგვანეს[4])—
მას დაადგეს თავს გვირგვინი, შეუ-დგეს და ეთაყუანეს,
და ერანელნი ერთობილნი ქალზს წინა შეიყარნეს.

2547. ცხენ-აბჯარი, ბარგ-კარავი, სამთ ქიშვართა[5]) სამაყო,
მათ მოიღეს ნაშოები, მიწის პირი უჩინა ყო[6]),
რისტომისგან დაიმალა, სათაყუანოდ ყელი ჩაყო,
და მ'ე ყუელა ყელ-მწიფემან ლაშქარზედა გასცა, გაყო.

2548. კარგი ცხენი მოიყვანეს[7]), თოხარიკად მოარული,
მაზედ დადგეს ოქროს ტახტი, გუარითა[8]) გაფრქვეული,
ბერძულისა[9]) სტავრისაგან იყო გარე-მოხვეული,
და ისხდეს სხვილნი მარგალიტნი[10]), იაგუნდი ძოწეული.

2549. სევდავისთვის გამოგზავნეს[11]), ტანი-ალვა ამით არე:
სიცხისაგან შეინახე, თხუთმეტისა დღისა მთვარე!"

---

[1]) ა. ო.—კაცი მისცა.

[2]) დად.—ამარავნელმან, ა. ო.—არმთანელმან, 428 №—ოქროს ტახტი, იაგუნდი...

[3]) დად.—მოჰკაზმეს.

[4]) დად.—შუქნი მზესა დაეგვანეს.

[5]) 428 №—ყველგან ქიშვადთა, ა. ო.—ქიშვარდთა.

[6]) ა. ო.—უჩინარყო.

[7]) დად.—მოუყვნეს.

[8]) დად.—გოვარითა, ა. ო.—თვალ-გვარითა.

[9]) 428 № და ა. ო.—ბერძნულისა.

[10]) 428 №—მსხვილი მარგალიტი, ა. ო.—ისხნეს სხვილნი მარგალიტნი, იაგუნდით ძოწეული.

[11]) დად.—სევდათ გამოუგზავნეს, ა. ო.—სევდისათვის გამოგზავნეს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მიჰკვარეს და ზედა შესვეს სინათლითა მზისა დარე,
და მოიყუანეს ლაშქარშიგან, ეთაყუანეს სპანი გარე.

2550. მას და ქოზს ტახტ-გვრგვნი მოუკაზმეს, სრაში დასხეს[1],
მისრეულნი[2]) და ბარბისტნელნი მკარ-დაკრულნი შემოასხეს[3]),
მათ შეუნდო შეცოდება, ქუეყანანი წყალობით დასხეს,
და აკმობანა დიდებულნი, სპანი მასთან შემოასხეს[4]).

2551. კუალად შეიყარნეს[5]) მას წინა ლაშქარი სპათა—სხვა დასი,
ბარბისტანელთ ჯავშნოსანი ჰყუანდა[6]) სამასი ათასი,
ივმო კეისრის ლაშქარი, სრულ საბერძნეთი და სპარსი[7]),
და ფიცხლად[8]) მოვიდეს წინაშე, არ დაიყოვნეს[9]) დღე ასი.

2552. ეს ამბავი როსტომისგან მიუვიდა[10]) ერანელთა:
„მისრელნი და ბარბისტნელნი სისხლსა ღვრიან, ღებვენ ველთა[11]),
არმავნელნი[12]) კელ-მწიფესა დაპყრობილნი ჰყუანან კელთა,
და დიდებულთა გაეხარნეს—პატრონისა სასურველთა.

---

1) დად.—ტახტ-კარავნი მოუკაზმეს, ერთად დასხეს, ა. ო.—სარას-
2) დად.—მისრულნი, ა. ო. და 428 №—მისრელნი. [დასხნეს.
3) ა. ო.—შემოასხნეს.
4) დად.—სპანი მათნი შემოასხეს, ა. ო.—სპანი მასთან შემოასხდეს, 428 №—სპანი მასთან შემოასხეს.
5) დად.—შეიყარა.
6) დად.—ბარბისტანელსა ჭურვილი ყუანდა სამასი ათასი, ა. ო.—ბარბისტნელთა ჯავშნოსანი...
7) დად.—ივმო კეისრის ლაშქარი, სრულ საბერძნეთი—სპა ასი, ა. ო.—იმნა კეისრის ლაშქარი, 428 №—სულ საბერძნეთი და სპარსი, ა. ო.—სულ ბერძნეთი(?) და სპარსი.
8) დად.—ფიცხლა, 428 №—ფიცხლავ მოვიდნენ.
9) დად.—არ დაიყოვნონ.
10) დად.—მოუვიდა.
11) დად.—მისრელთა და ბარბისტნელთა ჩვენ მოვასხამთ მკარ-და-
12) ა. ო.—მარვანელნი. [კრულთა.

მიჭკვარჱს და ზედა შესჳეს სინათლითა მზისა დარჱ,
და მოიყვანეს ლაშქარშიგან, გოაყვანეს სხვანი გარე.

2550. მას და ქოჩს ტახტ-ბჳრგჳნი მოუკაზმჱს, სრაში დასხჱს[1],
მისრელნი[2]) და ბარბისტნელნი მკარ-დაკრულნი შემოასხჱს[3]),
მათ შეუნდო შეცოდება, ქუეყანანი წყობით დასხჱს,
და აკმობინა დიდებულნი, სპანი მასთან შემოასხჱს[4]).

2551. კუალავ შეიყარნეს[5]) მას წინა ლაშქარი სპათა—სხვა დასი,
ბარბისტანელნ ჯავშნოსანი ჰყუანდა[6]) სამასი ათასი,
იკმო კეისრის ლაშქარი, სრულ საბერძნეთი და სპარსი[7]),
და ფიცხლად[8]) მოვიდეს წინაშე, არ დაიყოვნეს[9]) დღე ასი.

2552. ეს ამბავი როსტომისგან მოუვიდა[10]) ერანელთა:
„მისრელნი და ბარბისტნელნი სისხლსა ღვრიან, ღებვენ ველთა[11]),-
არმავნელნი[12]) კელ-მწიფესა დაპყრობილნი ჰყუანან კელთა,
და დიდებულთა გაეხარნეს—პატრონისა სასურველთა.

---

[1]) დად.—ტახტ-კარავნი მოუკაზმეს, ერთად დასხეს, ა. ო.—სარას-დასხნეს.

[2]) დად.—მისრულნი, ა. ო. და 428 №—მისრელნი.

[3]) ა. ო.—შემოასხნეს.

[4]) დად.—სპანი მათნი შემოასხეს, ა. ო.—სპანი მასთან შემოასხეს,. 428 №—სპანი მასთან შემოასხეს.

[5]) დად.—შეიყარა.

[6]) დად.—ბარბისტანელსა ჭურვილი ყუანდა სამასი ათასი, ა. ო.—ბარბისტნელთა ჯავშნოსანი...

[7]) დად.—იკმო კეისრის ლაშქარი, სრულ საბერძნეთი—სპა ასი, ა. ო.—იპმნა კეისრის ლაშქარი, 428 №—სულ საბერძნეთი და სპარსი, ა. ო.—სულ ბერძნეთი(?) და სპარსი.

[8]) დად.—ფიცხლა, 428 №—ფიცხლავ მოვიდნენ.

[9]) დად.—არ დაიყოვნონ.

[10]) დად.—მოუვიდა.

[11]) დად.—მისრელთა და ბარბისტნელთა ჩვენ მოვასხამთ მკარ-დაკრულთა.

[12]) ა. ო.—მარვანელნი.

2553. კელ-მწიფისა გამარჯვება ერანელთა გაიხარეს:
„ბრძანებისა მონანი ვართ“,—ერთი წიგნი მოუწერეს[1]),—
„აფრასიობ თურანელთა დასაკოცლად ჩუენკერძ ირეს[2]),
და თქუენის ტახტის საქებნელად თავი ლომთა დაადარეს[3]).

2554. შეგვიყარენით, წავედით[4]) საომრად გულ-სევდიანი,
ძილი და გამოსვენება, დღე გაუმწარეთ სვიანი[5]),
უანგარიშო დავკოცეთ სპა მათი ჯავშნიანი,
და ჩუენ ქტლი გარდაგვიბრუნდა, გვიუეს ბოლო-ჟამ ზიანი.

2555. გამარჯვება მოუღოცეს: „თქუენიმც ტახტი ნათლად არი![6])
აწ მოვბრუნდით[7]) ბარბისტანით, ჩუენ შეყრით ვართ სპათა ჯარი,
შუბი უქლამ გავიმახოთ[8]), აფრასიობ აქავ არი,
და ჩუენ ჯარნი გავაწითლოთ, სისხლით მოურწყოთ მთა და ბარი!“

2556. გაგზავნილი, ვითა ქარი, წამოვიდა, დაიჭერა.
ერანელთა წიგნი ნახა[9]), მათთვის ექნა მტერთა[10]) ვერა,
იმა და აფრასიობს ფიცხლად წიგნი მოუწერა[11]),
და შესთვალა თუ: „რომ გინდოდა, შენ ისაქმე იგი ვერა!

2557. ფიცხლავ დასცალდე ერანი, კმარა ჩუენს შუა მტერობა!
თურანის ტახტი გკუოფის და მისი მარიერობა,

---

1) დად. და ა. ო.—მიუწერნეს.
2) დად.—ჩვენკე ირნეს, ა. ო.—ჩვენკენ ირეს.
3) დად.—თავი გმირთა დაადარნეს.
4) 428 №—შევიყარნეთ და წავიდეთ.
5) დად.—ძილი და გამოსვენება დღე დაგვიბნელეს მზიანი.
6) დად.—გამარჯვება გავიგონეთ, თქვენი ტახტი ნათლად არი.
7) დად.—აწ დაბრუნდით ბარბისტანით, ა. ა.—აწ მობრძანდით ბარბესტნითა.
8) დად.—გამოვსცადოთ, ა. ო.—შუბი-ხმალი გავიმართოთ.
9) დად.—ნახეს.
10) დად.—მტერსა, ა. ო.—მტერსა გამოტოვებულია.
11) 428 №—მიეწერა(?), დად.—ფიცხლა წიგნი მიუწერა.

სხვათას[1]) ნუ ქმნ, არ წაედგს მით[2]) შენი ნებიარობა,
და თუ მოგესწრობით[3]), მოგხუდების დია არ დღეთა გრძელობა.

2558. ჩემი არის ერანს ტახტი სამკუიდროდ და შეურხევლად,
თავი მრთელი[4]) შეინახე, ტყავი ჩემგან დაუხევლად,
ვეფხი რაზომ გულოვანი[5]) არის, კანჯრის სისხლთა მღვრელად,
და მაგრამ ლომსა ჭანგ-მახვილსა[6]) ვერ დახუდების წინა ველად.

2559. ცნა აფრასიაბ, მას გული ჯავრითა[7]) აევსებოდა,
შესთვალა: „სიავით სავსე, გონება გეჭარბებოდა!
თუ ტახტის შესაფერი ხარ, შენ ჭკუა გენატრებოდა[8]),
და გონიართაგან არმავანს წასვლა[9]) ვის მოუნდებოდა?!“

2560. შესთვალა: „დროშა აემართოთ სათმრად, ცამდის მაღალი!
კარგად დამიხუდა[10]) ქქაოზ, ცნობა-ნაკლული ახალი,
ქაოზ ცნა, გამოუმართა პატიმრობათა ნახული*),
და თქვა: „დავსცლდი მტერთაგან ერანსა, კრმლით მთა დავაპოთ მაღალი!“[11])

[1]) დად.—სხვისას.

[2]) დად.—აწ შენი ნებიარობა, ა. ო.—მით შენი შარიარობა.

[3]) 428 №—მოგესწრებით.

[4]) 428 № და ა. ო.—ყველგან მთელი.

[5]) ა. ო.—ვეფხი რაზომ გაგულოვნდეს, არის...

[6]) ა. ო.—ლომსა ჭანგ-მახვილსა, 428—ჭანგ-მახვილად.

[7]) ა. ო.—შჯავრითა.

[8]) დად.—შენ ჭკუა არ გენატრებოდა, ა. ო.—ტახტისა შეუსაფერსა ჭკუა რათ გენატრებოდა.

[9]) 428 №—წასულა.

[10]) დად.—დამიხვდი, ა. ო. და 428 №—დამიხუდა.

*) ამ ხანის მესამე ტაეპის უკანასკნელი სიტყვიდან დად.-სეულში აღარაფერი სჩანს, რადგან წაჭრის დროს თან გაყოლია წანაჭერ ქაღალდს ხანის მეორე ნახევარი.

[11]) ა. ო.—და თქვა: „დავსცალოთ მტრით ერანი და დავაპოთ მთა მაღალი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2561. საომარად დაეკაზმნეს მათ, დააწყვეს რაზმი სპის[1]),
საბერძნეთით[2]) წამოვიდა—სრულ[3]) ლაშქარი კეისრისა,
მარჯვენით, მარცხნით[4]), გააჩინეს, ავრასიობ წყობით დგისა,
და ქოსთა კმითა[5]) არა ისმის, ჰგვანდა, შუბსა მზე ისვრისა![6])

2562. ჯავრი რკინად ქნილიყო, იქმოდენ[7]) ბუკთა ბერვასა,
ავთითა[8]) ცემა შეიქნა, კმალთა ქნევა ჰგავს ელვასა,
ორი ნაწილი დაკოცეს, იქმოდეს[9]) თურქთა თელვასა,
და მკუდრითა აივსო მინდორი, სისხლი ჰგავს ზღვის ღელვასა[10]).

2563. ავრასიობ ომი ნახა ამისთანა ერანელთა,
გაიქცა და მან მიმართა ჯირ-ჟუითელმან თურანელთა,
რაც ლაშქარი მორჩომოდა, მიარბევდეს მალედ მძლეთა[11]),
და ნოდაროსა ეძებდიან[12]), ბარგ-კარავი არ აქვს ხელთა.

2564. ქაოზ მეფე უკ-მობრუნდა, შეანანა მტერთა ომი,
ერანს შექნა ნადიმობა, მოიკაზმა ტახტ-საჯდომი[13]).

1) დად.—ჯარი.
2) დად.—საბერძნელი, ა. ო.—საბერძნეთიდამ, 428—საბერძნეთი.
3) 428 №—ყველგან—სულ.
4) დად.—მარჯვენივ, მარცხნივ, ა. ო.—მარჯვენ-მარცხენა გაჩენით.
5) დად.—ქოსთა კმისა(?).
6) 428 №—მზე ისრისა(?).
7) დად.—იქმოდეს, ა. ო.—ჯავრი რკინათ შექნილა იყო, იქმოდენ ბუკთა კვრასა(?)—წარყვნილია.
8) ა. ო.—ავთრითა... კმალთა ცემა ჰგავს ელვასა.
9) დად.—რა იტყვის თურქთა ლევნასა, ა. ო.—ორი ნაწილი დავ-ხოცეთ, იქმოდენ თურქთა ლევნასა.
10) ა. ო.—მინდორი სისხლით აივსო, მკვდარზედან ზღვისებრ ღელვასა.
11) დად.—მიარბევდეს მალე ცხენთა, ა. ო.—რაც ლაშქარი მორჩომოდეს მიარბევდეს მალედ ცხენთა.
12) დად.—და ნოშო-ბალახს ეძებდიან, ა. ო.—და ნოშტაროსა ეძებდიან, 428 №—ნოშდაროსა ეძიებდეს.
13) ა. ო.—ერანს შექნა ტახტ-ხაჯდომი, აღარ ჰქონდა გულსა ომი.

კარი გახსნა საჭურჭლისა[1]), აჩუქებდა დღითა-ღამით,
და კაისარნი ნაჩუქებნი[2]) შინ გაუშვნა—ბალხნა-რომი[3]).

2565. არმავანს და[4]) ბალხ-ნიშაბურს ვერავინ იქს, ერანს, აჴსა,
როსტომს მისცა საფადრობა[5]), მას მისცემდეს[6]) მტერნი ზავსა,
გვრგვნოსან-ჴელ-მწიფენი მოუდრეკდეს[7]) ყოვლგნით თავსა,
და იყო ჟამთა წყობილობა, ვერ ავნებდა მგელი კრავსა[8]).

აქა ქაოზ ცაში გასვლა მოინდომა, ჰი დიდი უგუნურება!*)

2566. დღესა ერთსა ანჯამანი[9]) დევთა, ქაჯთა, შეყრილია,
თქუეს თუ: „ბუდი ჴელ-მწიფისა სირეგვნითა შეკრულია!
გვინდა დევი ბედად მარჯვე, კაცთა ნახვად გაზრდილია,
და ილხინით დაბნეულის ქაოზ, ჭკუით ნაკლულია[10]).

2567. დევთა ზედან ავისა ქნა შეამთკელის მისკან კრონის[11]),
უეის რამე საკვირველი[12]), განკვირვებასა მოაშორის,

---

1) დაღ.—საჭურჭლელთა—წარყვნილია.

2) 428 №—კეისრელნი ნაჩუქებნი, ა. ო.—კესარნი და ნარჩუქებნი.

3) დაღ. და ა. ო.—ბალხნი-რომი, 428 №—ბალხელ-რომი.

4) დაღ.—ამარავანს, ბალხ-ნიშაბურს.

5) დაღ.—სფაადობა.

6) 428 №—მას მოსცემდენ მტერნი ზავსა.

7) 428 №—მოუდრეკდენ ყუელგნით, დაღ.—მოუდრეკდეს ყოვლგნით, ა. ო.—მოუდრეკდენ ყოვლგნით.

8) დაღ.—და იყო ჟამთა წყობილება, ვერ ავნებდეს მგელი კრავსა, ა. ო.—ვერას ავნებს მგელი კრავსა.

*) ეს სათაური 428 №-ში ამ სახით არის: აქა ქექაოზ ჴელ-მწიფისაგან ცაში გასულა მოინდომა.

9) 428 №—ანჯმაანი—წარყვნილია. ანჯამანი, იხ. ლექსიკ. სპ. ანჯუმენ—საზოგადოება, კრება, კრებული, საკრებულო, რაუტი.

10) დაღ.—ქაოზ ჭკუითა შეცვლილია, ა. ო.—ჭკუით ნაკლულია.

11) 428 №—კოროს—წარყვნილია, ა. ო.—კლაროს, დაღ.—კრონოს.

12) დაღ.—სახიფლავი.

მან დაჰკარგოს ტახტ-გჳრგჳნი, თავსა მიწა გარდიყაროს,
და ცოცხალ-იყოს, ინანოდეს, გაიხაროს ქაჯნ აროს!"

2568. ერთი დევი უსაზომოდ მათ ერივა[1]) დიდი სრულად,
მან თქუა: „ჩემგან საქნელია, მე შეუვალ[2]), ვაცდენ გულად,
მე ყმაწვილად შევიქნები, მოუბნარად, მოწითულად[3]),
და გაჰპირდა და წამოვიდა, ხვანჯით სავსე, დანასრულად.

2569. დღესა ერთსა ნადირობდა მეფე, იყო ველთა ვლისცა[4]),
ახლავს ჯარი ავაზისა, იყო მასთან, უნდა ვისცა[5]),
იგი დევი წინა დახუდა[6]) კელ-მწიფესა, თაყუანი სცა,
და დიდი ქება მოახსენა, ვარდის კონა კელთა მისცა.

2570. მოახსენა: „შენ გმორჩილობს მიწის პირი, კმელთა ზომა!
გმართებს გასვლა[7]) ეტლთა ზედა შენ, სამყოფლად ცათა ჯდომა,
ერთი საქმე დაგრჩომია, ჩემგან ჰპოვო მისი ხდომა[8]),
და თუ ამას იქ, შენ მოგხუდების სახელისა არ წახდომა.

2571. მე გაგიყვან ცათა შიგან, საქმე თქუენი მამაბარე[9]),
სცნა, რად მალავს სიარულსა ცათ ბორბალი, მზე და მთვარე,
ქაჯნს გული გარდუბრუნდა, ნახა დევი მოუბარე[10]),
და მართალი გზა გაუმრუდა[11]), ჰკავა მრავალჯერ კუდა მამცდარე[12]).

---

1) დად.—ერივათ(?).

2) დად.—შეუალ, ა. ო.—მე შეუვალ ვაზდენ(?) გულად.

3) დად.—მოწითლულად, 429 №—მოწიფულად.

4) დად.—დღესა ერთსა ნადირობას მეფე იყო, ველსა ვლისცა, ა. ო.—ნადირობად მეფე იყო ველთა მვისცა.

5) დად.—ახლავს ჯარი ავაზისა, გვერდსა ახლავს, უნდა ვისცა.

6) დად.—იგი დევი წინ დაუხვდა.

7) 428 №—უ-ნით.

8) ხელ-ნაწერებში ხ-ნით, ა. ო.—ჩემგან ჰპოვნო.

9) დად.—მომაბარე.

10) დად.—მოუბნარე.

11) დად.—გაუმრუდდა.

12) ა. ო.—ჰკუით მრავალჯერ მოცამცდარე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2572. ქაოზს ესმა დევისაგან, ჭკვა ნათელი[1]) შეუმოკლდა,
არ იცის თუ: ცა ერთია, ვარსკვლავები[2]) დარაჯობდა,
ერთი კაცი გონიარი უთვალავსა სხვასა სჯობდა,
და გონებით ბედნიარი[3]) უგუნური ბედ-მლაშობდა.

2573. დევმან კულაცა[4]) მოახსენა: „არს გმართების მიწათ ტკეპნა,
ბარტყი გვინდა ფასკუნჯისა, ბრძანე მისის ბუდის ძებნა,
წამოვიდეს მეცნიარნი, კაცნი ბრძენნი[5]) გმელთა ებნა,
და მათ მოასხეს თოხი მართვე[6]), ქაოზ კელნი შეიტყებნა[7]),

2574. ჰყვეს სახლშიგან[8]), მათ ბატკანსა შემწვარს არად არ აჭმევდა[9]),
დაიზარდნეს ძლიერად, თვითო თვითოს ლომს გახევდა[10]),
შექმნა დევმან ოქროს[11]) ტახტი, თავი ტურფად[12]) გარდუჭედა,
და თოხი მუბი აუმართა, წვერი მაღლა აუწევდა[13]).

2575. ზედ ბატკნები ჩამოაცვეს, სიმურღები[14]) ტახტს მოასხეს,
შიგან[15]) ჩაჯდა ქაოზ მეფე, ბრძენთა კაცთა სულდიქმით ახეს,

---

1) დად.—ჭკუა ნაკლული შეუმოკლდა.
2) დად.—მასკულავები, ა. ო.—მარსკვლავები.
3) დად.—ბეღნიერი.
4) დად.—კულავსცა—წარკვეთილია.
5) 428 №—წამოვიდეს მეცნიერნი, კაცი ბრძენი, ა. ო.—წამოვიდა მეცნიარნი კაცნი ბრძენნი...
6) 428 №—მართვი(?), ა. ო.—მათ მოასხნეს თოხი...
7) დად.—ქაოზ პელი შეიტყებნა, 428 №—შეიტყეპნა.
8) დად.—ჰყავს სახლშიგა, ა. ო.—ჰყავს სახლშია.
9) დად.—მათ ბატკანსა შეუმწვარისა არ აჭმევდა.
10) დად.—დაიზარდა ძალიანი თვითო თვითო ლომს გახეთქდა, ა. ო.—თვითო თვითოს ლომსა ჰგვანდა.
11) დად.—ალვის ტახტი.
12) დად.—ოქროთ გარდუჭედა.
13) დად.—აუწვადა, ა. ო.—წვერი მაღლად ასწვდებოდა.
14) ა. ო.—ზედა ბატკანი ჩამოაცვეს, სიმრუღები...
15) დად.—შიგა.

რა ფასკუნჯთა[1]) მოუმშთა, აიხედეს, კარგი ნახეს,
და აფრინდეს[2]) და აიყუანეს ღრუბელშიგან[3]), ვეღარ ნახეს.

2576*). რა ფასკუნჯნი მოუძლურდეს[4]), არ მალ-ულვა ადმა-ფრენა,
ამუღის ჭალაშიგან, სადა იყვის ლომთა დენა,
ზარ-დაცემით ჩამოვარდა, მაშინ მიხუდა ცრემლთა დენა,
და მოხდა თურმე იგ სიაოშს[5]), მისთჳს მიხუდა სულთა ლხენა.

2577. მან დაჭკარგა ტახტ-გვრგვნი, ებატრონა[6]) დევი ეშმა,
ეს ამბავი როსტომს, ტუსის, გოდერძის და გივსა ესმა[7]),
საქებარად გაემართნეს[8]), გაგიგონეთ, ბარამ ესმა[9]),
და თქუეს: „არ არის ქრისტიანად, დასტურ შექმნა[10]) ქაჯთა თეს-
[ლმა!

2578. გვინახავს[11]) სხუანი მეფენი, ჭკუიანი[12]), გულ-მდგიძარენი,
გვრგვნოსანნი მაღალნი[13]) და გმირთა მემუქარენი,
ქაოზისებრ ეცნობონი[14]) უმაწვილნი, მთუბარენი,
და ჩუენ არ გვინახავს მისებრივ მეფენი[15]) მიუმხდარენი.

---

[1]) დად.—ფასკუნჯსა, ა. ო.—სიმრულთა.

[2]) 428 №—აფრინდენ.

[3]) დად.—უ-ნაროთ, ა. ო.—ღრუბელშია.

*) ეს ხანა ზედ-მეტად აქვს მინაწერი დად.-სეულ ხელ-ნაწერს წვრილი ხელით.

[4]) დად.—მოუძლურდა, ა. ო. და 428 №—რა ფასკუნჯნი მოუძ-[ლურდეს.

[5]) 428 №—შიაოშს.

[6]) დად.—ებატონა.

[7]) დად —ეს ამბავი როსტომ, ტუსი, გოდერძი და გივსა ესმა.

[8]) დად.—გაემართნენ.

[9]) 428 და დად.—ბარამან ესვა.

[10]) 428 №—ყოველგან „შექნა“—უ-მანოდ, 428 №—შექნა ქაჯთა [გესლმა.

[11]) 428 №—გვინახავს.

[12]) ორსავე 428-სა და დად.—როგორც ვ-ნით, ისე უ-ნით.

[13]) 428 №—გვირგვინოსანი, მაღალი.

[14]) დად.—ქაოზისებრი უცნობო, 428 №—ქაოზისებრნი უცნონი.

[15]) დად.—მისებრი მეფობით მიუმხუდარენი.

2579. ამულის[1]) ქუეყანას საძებნელად თავნი არნეს,
შაცურს ჭალაშიგან[2]) იპოვეს და გაიხარნეს,
ამა დავარდა ლაშქარშიგან, მახარობლად კაცი გზავნეს[3]),
და ცნეს, იმა ერანელთა, ქალზე წინა შეიყარნეს.

2580. მას გოდერძიმ მოახსენა: „ქსენონი გჭობს, ახლა ვის ცემ,
შენ სამოელს[4]) წაუდიხარ და სატანას თაყუანი სცემ,
მოიგონებ საკუირველსა, არვის ეტყვი, ჭკუას მისცემ[5]),
და სამეფოსა და ტახტ-გვირგვინსა დაუჭერლად მტერსა მისცემ[6]).

2581. შენ მაზანდარას დევებსა ესტუმრე შინა მტერია[7]),
დაჰკოცე შენი ლაშქარი ტურფა და შვენიერია,
პირი მიწისა ყოველი შენ კრმლითა დაგიჭერია[8]),
და აწ მოიცალე[9]) ცათათვის, გენახა შენ აერია![10])

2582. რასაც იქმენ ბრძენნი კაცნი, შენცა იყავ მათებრ ზრდილი,
თუ რაზმსა ფათერაკსა ღმერთს უკსნიხარ[11]) წაკდომილი,
რასაცა იქ, ყველაზედა იყავ მისი მინდობილი,
და ვის ასმია სხვა კელ-მწიფე კაცთა, შენებრ მოცთომილი?!“[12])

---

[1]) 428 №—ამაულსა—წარყვნილია, ა. ო.—ამულისა ქვეყანასა მოსაძებნად.

[2]) დად.—ქალაშიგა იპოვეს, ა. ო.—ქალას შიგან იპოვნეს...

[3]) დად.—ამა შეიქნა ქალაშიგან, მახარობლად წიგნი წერნეს, ა. ო.—ლაშქარშია.

[4]) ა. ო.—სამოელა.

[5]) დად.—არც ჭკუას მისცემ, ა. ო.—მოიგონებ საკვირველსა შემცდარს სჯერობ, ჭკუას მას სცემ.

[6]) ა. ო. და დად.—მტერსა, 428 №—მტერთა.

[7]) ა. ო.—ძველი მტერია, 428 №—შინა მტერია.

[8]) 428 და ა. ო.—დაგიმონია, დად.—დაგიპყრია.

[9]) 428 №—მოიცალეთ.

[10]) ა. ო.—გენახა რომ ჰაერია:

[11]) 428 №—ხ-ნით.

[12]) დად.—მოცდომილი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2583. კელ-მწიფემან უპასუხა: „უმართლე ხარ, რაცა მრჩულე![1])
აწ შემინდევ ამას იქით, მე თუ რა გქნა, მიორგულე,
ვერა გკითხე, დამემართა დევისაგან სიმაცდურე,
და მართლად ბრძანებთ, არ მოჰყუების ბრძენთა ჭკუათა სინაკლუ-
ლე!"[2])

2584. რა კელ-მწიფე შან მოვიდა[3]), გულმოდგინედ ილოცვიდა,
კუბოშიგან წელ-შერტყმული ორმოცს დღემდის[4]) ცრემლსა ღვრი-
კორციალსა[5]) სასუფრად სირცხვილით ვერ ნახვიდა, [და,
და ძველთა ტყავი აღარ ეკრა, მართ სიკუდილსა ინატრიდა[6]).

2585. მან შენდობა მოათხოვა, პირი დასდვა[7]) მიწაზედა,
ფალავანთა შეეხვეწა: „შემინდევით ესე მე და!"
გაჴსნა კარი საჭურჭლეთა, გასცა მერმე გლახათზედა,
და შეკრბეს სრულად[8]) დიდებულნი, მას მოადგეს[9]) კართა ზედა.

2586. კუბოთაგან[10]) მოიყვანეს მტირალი, თვალ-ცრემლიანი,
ოქროსა ტახტი დაუდგეს შემკული, ჯუარიანი[11]),
წელთა შეარტყეს სარტყელი, მუნ დასვეს გვირგვინიანი,
და ნათობდა სრულა[12]) ჴმელზედან უღრუბლო დარი, მზიანი!

---

[1]) დად.—მრჩულე, ა. თ.—რაც მიჩივლე.

[2]) 428 №—მართლა ბრძანებთ, არ მოჰკდების ბრძენი..., დად.—და მართლა ბრძანე, არ მოყუების ბრძენთა ჭკუათა სინაკლულე, ა. თ.—მართლად ბრძანებ, არ მოჰყვების ბრძენნი ჭკუით სინაკლულე.

[3]) ა. თ.—რა კემწიფე შემოვიდა, გულ-მოდგენით ილოცვიდა.

[4]) დად.—ორმოცს დღესა ცრემლსა ღვრიდა, ა. თ.—კუბოშია წელ-შერტყმული...

[5]) ა. თ.—კორციალსა, სხვები—კორციელსა.

[6]) დად.—კორცთა ტყავი აღარ ეკრა, ამ წესითა იმარხვიდა.

[7]) დად.—დაზლვა.

[8]) დად.—სრულა.

[9]) 428 №—მიუდგნენ, ა. თ. და დად.—მიადგეს.

[10]) დად.—კუბოსგან, ა. თ.—კუბოლისაგან.

[11]) დად.—გოვარიანი, ა. თ.—თვალ-გოვარიანი—ლექსთ-წყობას [ღალატობს.

[12]) 428 №—სულა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2587. თავადნი და კელ-მწიფენი მუნა შემოკრბეს უთვალავნითა,
აჩუქის და ნადირობდის[1]), საყუარლობდის სურვილითა,
გასცის ყუელგან საბოძვარი, ავსიან[2]) საჭურჭლითა,
და მზღვარი მისთა ქუეყანათა მან დააწყო[3]) სამართლითა.

აქა ერანელთა თავადთაგან თურანის მძღვარსა მისვლა ნადირობად და მუნ დიდი ომი აფრასიონისაგან*).

2588. პილოტანმან დღესა ერთსა როსტომ**), მტერნი ვის ნატრიან,
მაემანი მოიგონა, — მას ადგილსა ნავდინ ჰქვიან[4]), —
ერანელნი დიდებულნი, — სად მაღალნი კოშკნი დგიან,
და სასახელთ ანჯამანი გაიმართის[5]), — იმღერდიან.

2589. ტუსია ნოდარეული[6]) გოდერძი ქიშვარდიანი[7]),
მას შვილნი გვერდსა იახლნეს, ბარამ და გივი ჭკვიანი[8]),
ბარზიმ[9]), გურგენ და გოსტაშაბ[10]), ხარად, იგ გურზე სვიანი,
და ზანგ-შარვანელი მათებრივ[11]) განთქმული, სახელიანი.

---

1) დად.—აჩუქეს და დაინდობდეს, ა. ო.—აჩუქდეს და ნადირობდეს.

2) დად.—აავსიან, ა. ო.—გასცა ყველგან საბოძვარი, აივსიან საჭურჭლითა.

3) დად.—დააწყო, 428 №—დაუწყო.

*) ეს სათაური დად.-სეულში ამ სახით არის: აქა როსტომისა და და ერანელთ თავადთაგან თურანის მხღვარზედ ნადირობა და აფრასიობის დიდი ომი.

**) ხელ-ნაწერებში—როსტომს: შეცთომა უნდა იყოს.

4) ა. ო.—ნავდინ ჰქვიან, დად—მაემანი მოიგონა, მას ადგილსა ნაუიდ რქვიან, 428 №—მოემანი.

5) დად.—გაიმართეს, ა. ო.—და სასახელთ ჰანგამანი გაიმართეს იმ დღეს დიან.

6) დად.—ტუსია აქ ნოდარელი.

7) 428 № და ა. ო.—ქიშვარდიანი.

8) დად.—მას შვილნი გვერდსა იახლეს, ბარამ და გივი ჭკუიანი.

9) ა. ო. და 428 №—ბარამ, დად.—ბარზიმ.

10) დად.—გოსტასაბ, ა. ო.—გოშტაშაბ, კარად, იქ გურზე სვიანი.

11) დად.—ზანგ-შარავნელი მათებრი...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2590. ეს თავადნი დიდებულნი მაშინ როსტომს იახლიან,
ბურთაობდეს და ნადირობდეს, მინდორს მაკეცთა¹) ესროდიან,
სიხარულით იქცეოდეს, ლალის ფერი ღვინო სვიან,
და ვისცა ესმის ეს ამბავი, სიახლესა²) ინატრიან³).

2591. გივმან როსტომს მოახსენა: „ლხინი ჩვენი გავადიდოთ!
მას აქვს კარგი სანადირო, აფრასიობს არ დავრიდოთ,
წავიდეთ და მაკეცნი მოვსრნეთ⁴), ჩუენ მინდორი გავაწითლოთ,
და ჴოცოთ ლომი, თხა-კანჯარი, იხუს⁵) ქორი გამოვჭკიდოთ.

2592. სადამდის იყოს საწუთრო, არ წავდეს ჩვენი სახელი,
როსტომ თქუა: გიო მოყვასო⁶), ლხინითათვის მეყვხარ ახელი⁷),
ცისკარმან თავი ამოჰყოს, — რა ვნახოთ მზისა ნათელი,
და ცხენს შევსხდეთ, ნუ მოვისვენებთ, მოვლოთ მინდორი ნათელი.

2593. ამ სიტყვასა დაემოწმნეს⁸) ფალავანნი ერთობილნი,
მზემ საწუთრო დაამშვენა, წამოვიდეს⁹) რაზმ-წყობილნი,
როდმარს¹⁰) მიდგეს, აფრასიობს სად ენახნეს¹¹) მრავლად ლხინი,
და სარახსისა¹²) მინდორშიგან დადგნეს ტურფად მოკაზმულნი.

---

¹) დად.—მაეცსა.

²) დად.—სიახლესა ინატრიან, 428 №—სიხარულსა ინატრიან(?).

³) დად.—მაკეცი მოვრათ—წარყვნილია.

⁴) დად.—იხვსა.

⁵) ა. ო.—მეყვისო. [აველი.

⁶) დად.—როსტომ თქუა: გიყო მოყუასო, მყავხარ ლხინთათვს

⁷) 428 და ა. ო.—ვნახოთ მინდორი ნათელი, დად.—მინდორი და ველი—პირველი ვარიანტი უნდა სჯობდეს, რადგან „მინდორი ნათელი“ ნიშნავს ნატკეპნ მინდორს.

) დად.—დაემოწმენ, ა. ო.—დაემონნეს.

ა. ო. და დად.—წამოვიდნენ.

¹⁰) დად.—როდამს, 428 №—როდმარს.

¹¹) დად.—სად ენახნეს მრავლად ლხინი, ა. ო.—სად ენახნეს მრავალ ლხინი, 428 №—სად ენახა მრავლად ლხინი.

¹²) ა. ო.—სარახისა—წარყვნილია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2594. მათ ამოსწყვიტეს ყოველგან ფრინველი[1]), მჴეცი ველისა,
იყვის სიცილი, ლაღობა, ჴმა ყოველგან საყუარელისა,
არ მოისვენეს ღხინით, მოვლა მოუნდეს[2]) ველისა,
და ნადიმად სმიდეს ღვინოსა, ნიშტანად სასურველისა.

2595. დღესა ერთსა პილოტანი როსტომ მოდგა სპათა მზევლად,
ფალავანთა მოახსენა: „ჩვენ ველთა ვლით[3]) სისხლთა მთხევლად,
ვიცი, მზად[4]) დგას აფრასიაბ სადადატოდ, შესატევლად,
და ერთი ტალა გავიყვენოთ[5]) გონიარი გზისა მცველად.

2596. რა სცნობს, ზედა მოგვიკდების არ გვების იმათ დაშლა,
მინდორთ გზათა შეავიწრებს[6]), არ ძნელია მისგან წასვლა!“[7])
ზავარს უთხრა: „შეეკაზმე[8]), შენი არის ტალად გასვლა,
და მშვილდსა ფიცხლად გარდაეცვა, მან გაჭპირა ველად[9]) გასვლა!“

2597. ზავარ იყო მცველი მათი, ქმინოდა ალარ ამად,
საქმე არსად მოიგონეს, სანადიმოდ ისხდეს[10]) ჭამად.
წოდის ჟამსა შეიყარნეს, როსტომს წინა მიდგეს თავად,
და მოახსენეს: „ჩვენ ღვინოსა ვერ დავუდგამთ სმითა ზავად[11]).

---

[1]) დად.—მფრინველი, ა. ო.—ფრინველნი.

[2]) 428 №—მოუნდის, ა. ო.—მოუნდა.

[3]) დად.—ვღით.

[4]) 428 №—მზას(?).

[5]) ა. ო.—დავიყვენოთ.

[6]) დად.—მინდორს გზასა შეამოკლებს.

[7]) 428 №—ყველგან უ-ნით.

[8]) დად.—ზავარს უთხრეს: „შეეკაზმე.

[9]) ა. ო. და დად.—და ფიცხლა მშვილდსა გარდაუცვა, მან გაჭპირა ველად გასვლა, 428—მან გაბედა...

[10]) დად.—დასხდეს.

[11]) ა. ო. და 428 —აფრასიაბს მისი მისვლა მიუვიდა, მიწვა ძილად,
და ფიცხლავ სპანი აჰმობინა, მათი საქმე უთხრა წერილად.

ამ მე-2597 ხანის ეს მეორე ნახევარი და აგრეთვე ამის მომდევნო შვიდი ხანა, რომლებიც აკლია დად.-სეულს, ა. ო.-სა და 428 №-ში ვა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2598. როსტომ ჩაიცვა აბჯარი[1]), ზედ შეჯდა მთურალის[2]) პილოს,
ტუსი, გივი და გოდერძი იკვრენ აბჯრისა[3]) კილოს,
გურგენ და სხვანი თავადნი ჴრმლით ომსა გასაპიროს[4]),
და ვით ვეფხნი გაფიცხებულნი, დგან[5]), გააპობენ ნილოს.

2599. აფრასიობ შემოხვდნა, ნახა როსტომ შეკაზმული[6]),
ომად აღარ მოისწრაფდა, წაუვიდა ჴორცთა სული,

[1]) 428 და ა. ო.—აბჯარი, დად.—ბაბრაბი.
[2]) ა. ო.—მთერალი პილოსა.
[3]) 428 №—აბჯარის.
[4]) 428 №—განაპიროსა.
[5]) 428 №—ვით ვეფხი გაფიცხებული დგას, გააპობენ ნილოსა(?), ა. ო. და ვით ვეფხნი გაფიცხებულნი, მგონ, გააპობენ ნილოსა.
[6]) 428 №—შეკმაზული.

დამწერლის ჩართული უნდა იყოს: როგორც სტილი, ისე ლექსთ-წყობა ამხილებენ გადამწერელს, რომელსაც ძალიან უჭირს ლექსი. აქვე მოგვაქვს ეს 7 ხანაც სხოლიოში:

1. გამოარჩივნა ლომ-გულნი, სახელდებულნი თავადნი,
როსტომის დასხმა თავს მმართებს, ჰყავს ერანელი თავადნი[1]),
თუ ამათ ჴელსა მოვჰკიდებ, ქაოზ რაღა შეავს ერანი[2]),
და ვითამ ხადირობას წავალ, ანაზდ თავსა დავესხენი[3]).

2. ოცდათი ათასი კაცი რჩევით, ჴმლის მკვრელი ნახა[4]),
მიეწურნეს რა მისდიოდა, ზავარ მტვერი დაინახა[5]),
გაიცადა მიწის პირი, ლაშქრით გალურჯებით ნახა,
და თურანელთა ჴელ-მწიფისა ლაშქარშიგან დროშა ნახა[6]).

3. ზავარ ქარივით წავიდა, მათ ლაშქარშიგან[7]) მივიდა.
როსტომ იჯდა განსვენებით, თავადთანა ღვინის სმიდა[8]).

[1]) ა. ო.—ჰყვანან ერანელთ თავადნი.
[2]) ა. ო.—ქაოზ რათ მჩანს, ერანელნი.
[3]) ა. ო.—ანაზდათ თავსა დავესხმნი.
[4]) ა. ო.—ოცდა ათი ათას კაცი ნარჩევ ჴმლისა მკვრელი ნახა.
[5]) ა. ო.—წარყვნილია მთელი ტაეპი.
[6]) ა. ო.—და თურანელთა მეფეთ დროშა მან ნათობით დაინახა.
[7]) ა. ო.—ლაშქარშია.
[8]) ა. ო.—როსტომ გამოსასვენობლად ჯდა თავადებთანა სმიდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გივმან თურქთა შეუტევა[1]), დასაკოცლად სთქმიდა გული,
და ვითა ლომი კანჯრისათვის[2]) დასახევლად ჭანგ-მახჳლი[3]).

2600. ლაშქართ თვალი დაბრუნდა[4]) უკუღმა[5]), იქცა თურანი,
როსტომ ამაღლდა ცათამდის, მტერთ[6]) ესმა მისი ურანი,
თქუა აფრასიაბ: „იცია[7]), აქამდის გიყავ თუ რანი?
და დღესმდის ლომნი ვიყვენით, თქუენ თურანელნი ტურანი[8]).

1) დად.—შეუტევა.
2) 428 №—კანჯრისასა, ა. ო. და დად.—კანჯრისათვის.
3) 428 №—ვითა ლომი კანჯრისასა დასახევლად ჭანგ-მახვილი, დად.-იც—ჭანგ-მახვილი. ვასწორებ; ა. ო.—ვითა ლომმან.
4) დად.—დაბნელდა, 428 № და ა. ო.—დაბრუნდა.
5) ა. ო.—უკუღმართ.
6) ა. ო.—მტერს.
7) 428 №—იცითა.
8) 428 და ა. ო.—დღესამდის ლომნი ვიყავით, ბელთ გუქონდა [სულა ერანი.

უთხრა: „თურქთა ამბავი მაქუს, არ მცალიან ღვინის სმადა[1]),
და მოდის ეგზომ დიდ-ლაშქარი, მიწის პირსა დაჰფარვიდა[2]).
4. თურქთა დროშა მზესავით ჩნდა, მათ მინდორი გაასწორნეს,
როსტომს ძმისა სიტყუა ესმა[3]), დია დიდი გაეცინეს,
უთხრა: „თურქთა ჴელ-მწიფისგან აგრე როსტომ შეეშინეს[4]),
და ასი ათასიც რომ იყვნენ, მარტოს მე ვერ მამერივნეს[5]).
5. რაშის ლაწუსა სისხლით დავბან, მათ სისხლშიგან[6]) გავსცურდები,
თვითოს კაცსა ათას მოვკლემ, მოჭირვებას მე ვეცდები[7]),
უბრძანა თავის აჯსებს, მოართვეს და მისცა ნები[8]),
და ადგა, ჴელ-მწიფე დალოცა: „ნუმცა ოდეს მავიწყდები!..[9])

1) ა. ო.—ზავარ ეგრე მოახსენა: არ მცალიან ღვინოს სმადა.
2) ა. ო.—დაჰფარევდა.
3) ა. ო.—ესმნეს, დია დიდი გაიცინეს.
4) ა. ო.—მეფეთაგან აგრე რატომ შეგეშინდეს.
5) ა. ო.—და თუ ასი ათასიცა იყოს, მე მარტოსა ვერ მერივნეს.
6) ა. ო.—რაშსა ლაწვსა.., სისხლშია გავცურდები.
7) ა. ო.—თითოს კაცსა ათასი გვზვდეს, მოჭირვებათ.
8) ა. ო.—მოართვეს და მისცა ნები.
9) ა. ო.—ნუმც ოდეს დამავიწყდები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2601. დამოკლდა თხათ სავალი, ჯავჩა მთვა მხლტომთა¹),
მელით ავსით მინდორი, არ ძალუც მისი თმოა²),
ეირან თურქეთის თავადთ, შენ ხარ დამქართა დომია³),
და თმ-გამოცდილო მრავალჯერ სახელი შენ მოგცდომია⁴).

2602. სადავენი⁵) მიიბრუნე, ვით ლომმან, თურქთა თავადთ!
მათ შეები, სრულ დაჭკოცო, მიწის პირი სრულ დასცალდო⁶),
მობრუნდები⁷) გამარჯვებით, მოგცე, რაცა მამავალი⁸),
და თუ ღმერთი იქს, მოვერივნეთ, სრულ ერანი მოვკათვალთ!“⁹)

¹) 428 №—მხლტომელი.

²) 428 №—მისი ომელი.

³) 428 №—გაქებენ ომსა რომელი, ა. ო.—შენ ხარ თურქეთის ომია.

⁴) 428 №—რაზმ-გამოცდილო მრავალჯერ სახელს გიქებენ რომელი, დად.—მრავალგან.

⁵) დად.—სადევენი.

⁶) დად.—მათ შაები, სრულ დაკოცო, მიწის პირი შენ დასცალო. 428 №—მათ შეები, სრულა ჭკოცე, მიწის პირი იგ დასცალო.

⁷) 428 №—მოვბრუნდები(?).

⁸) დად.—მომავალო.

⁹) დად.—მოვერიოთ სრულ ერანი, 428—მოვერივნეთ, სულ ერანი.

6. კელ-მწიფისა ტანი სრული მართლამც არის მოუშლელად¹),
ტუსიმ წინ მიწას აკოცა, თასი დადგა დასალევად²),
წოდის ყამსა შეიყარნეს, როსტომს წინა მიდგეს თავად,
და მოახსენეს: „ჩვენ ღვინოსა ვერ დაუდგამთ სმითა ზავად*).

7. მოახსენეს: „სმა შენებრივ ღევსა როგორ შეუძლია,
მძიმე ლახტი მოიკმაროს, აქ არცა ვინ უფრო მძლია,
როსტომ ღვინო ზაულული ჭიქით ზავარს დაუდია,
და ძმასა მართებს ძმის ღვინის სმა, კელ-მწიფისა მონავლია.

¹) ა. ო.—ნათლადამც არ მოუშლელად.

²) 428 №—ტუსის წინა მან აკოცა, თასი დადგა დასალეველად, ა. ო.—დასალევად.

*) ეს ორი უკანასკნელი ტაეპი დად.-სეულში მე-2597-ე ხანის მეორე ნახევარშია მოთავსებული. ეტყობა, გადამწერელს, ამ ადგილის გავრცელების დროს, გადაუტანია.

2603. ფირან ესე გაიგონა ფეშანგის გვარისაგან,
აეგზნა და წამოვიდა, ვითა ცეცხლი ქარისაგან,
პილოტანს ზედ მიუკდა, თქუა: „მამრჩები მე რისაგან!“[1])
და როსტომ ზღუას ადუღებდა დასვრილია პერისაგან![2])

2604. მაღლად ყვიროდა, ვითა მთა, რაში გაქუსლდა ფერკითა[3]);
მან თავს ფარი დაიდვა, მეხსა ჰგავს დანატეხითა,
ჴელით[4]) ინდოური ჴრმალი აქუს, რაზმთა სჭრის ჯაჭვთა ჩხერითა[5]),
და სისხლი რუდ გადის, ქუხილსა გუანდა ჴმალ-დასტუთა ჭეხითა[6]).

2605. ესე ნახა აფრასიობ, დიდებულთა ეუბნების:
„უსცილოდ ვერ დაუდგამთ, თუ ეს ომი გაგრძელდების!
არ გუმართებდა დაპირება, სპათა ჯარი ამოსწყდების,
და სადამომდის ცხენოსანი ერთი მთელი არ მორჩების!“

2606. მერმე იკითხა: „სად არის აწ ულღუზ[7]) სახელდებული?
დაითურის, როსტომს ექადის[8]) ღვინით ჭკვა-შეცვალებული[9]).
ერანელთ სითხოვის[10]) მუქარა, თქუის: „მე ვარ გადიდებული,
და თავ-ქარიანი სად არის, იმალვის გაწბილებული!“[11])

---

[1]) დად.—პილოტანსა ზედ მიკდა, თქუა: „მომრჩები მე რისაგან, 428 №—მოუკდა.

[2]) 428 № და ა. ო.—დასულია პირისაგან(?), დად.—დასვრილია პერისაგან.—პერი, იხ. ლექსიკ.

[3]) 428 №—ფეკითა.

[4]) დად.—ჴელს.

[5]) დად. და ა. ო.—რაზმსა სჭრის ჯაჭვსა ჩხნითა(?).

[6]) 428 №—სისხლი რუდ გადის, ქუხილსა უგვანდა აბჯართ ჩეხითა, ა. ო. —გვანდა ჯაჭვისა ჩეხითა.

[7]) დად. და 428 №—ულხუზ.

[8]) დად.—დაითვრის, როსტომს ექადის, 828—დაითრის, როს-

[9]) 428 №—იგ ღვინით შეცვალებული. [ტომ ექადის...

[10]) ა. ო.—სთხოა.

[11]) დად.—მოყინვებული.

2607. უანბეს ესე ბრძანება[1]), ულხუზ ეხვეის დანასა,
აწქარდა, მკლავთა სისხლითა დამოდა კელთა ბანასა[2]),
ზავარს მოუკდა ცხენითა[3]), ისწრაფის თან გატანასა,
და როსტომ ეგონა მოკულასა, შებითა იგ აყუანასა.

2608. მათ დალეწეს პირველ შები, მერმე კრმლები კარგად ქნილი[4]),
მერმე დახტა გამოიღეს სათმარად მართ არ რბილი,
მედგრად სცემდეს ერთმანერთსა, ულხუზ სჯობდა ძალად ზრდილი[5]),
და თავს დაჰკრა, ჩამოაგდო[6]) ზავარ ცხენით, უწკოდ ქნილი.

2609. ულხუზ ცხენით გარდამოკდა, გამოიღო მან ხანჯარი[7]),
თავს დამოდა მოკუეთასა, ვითა მტერთა წესი არი,
როსტომ ნახა, ძმისა შველად მოისწრაფა[8]), ვითა ქარი,
და რა სცნა, ველარ მივესწრები, დაუზახნა[9]), გაჰკდა ზარი.

2610. ვითა ცამან დაიქუხნა[10]), ჰგვანდა, იყო ცათა ფრეწა,
ულხუზს გული აუღუღდა[11]), მაშინ მიხუდა ძვალთა ლეწა,
მას ხანჯარი[12]) დაუმოკლდა, გული სთქმიდა, წავალ მე წა,
და როსტომ ახლოს მიეჭრა, ცხენსა შეჯდა, გარდეხვეწა[13]).

---

[1]) დად.—აჩბაეი, ა. ო.—უანბეს ესე ბრძანება ულღუზს, ეხვევის(?)
[2]) დად.—კელთ დაბანასა. [დანასა.
[3]) დად.—ზავარს მოუკდა ცხენ-მალედ, ისწრაფდა თან...
[4]) 428 №—მერმე პრმლები კარგა ქნილი, დად.—მერმე კრმლები კარგად ქნილი.
[5]) დად.—ზავარს სჯობდა ულხუზ ზრდილი.
[6]) დად.—და თავს დაჰკრა და ჩამოაგდო.
[7]) 428 №—ულხუზ ცხენით გარდმოვარდა, გამოუღო მან ხანჯარი.
[8]) დად.—მოისწრაფდა.
[9]) 428 №—დაუძახა.
[10]) დად.—დაიქუხნა.
[11]) დად.—აუღგერდა.
[12]) 428 და ა. ო.—ხანჯალი.
[13]) დად.—გარდიხვეწა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2611. ზავარ შესვა დაკოდილი, გამოგზავნა ლაშქარშიგა[1]),
მერმე ულხუზ სუდარასა მიათვალა, 'მისცა იგა,
პილოტანმან იგი თურქი ფიცხლავ იცნა რაზმსა შიგა[2]),
და ულხუზ შუბი შიაძგერა[3]) კურტაკისა კალთაშიგა[4]).

2612. წელთა შუბი შეაძგერა, იგ მოჰკალა უნაგირსა,
აიღო და მიწაზედან დაანარცხა, მისცა ჭირსა;
მკუდარი ნახეს თურანელთა, ულხუზისთვის ქმნეს ტირსა,
და ერანელნი გაერივნეს[5]), მოუმატეს ჭირი ჭირსა.

2613. გააქცივნეს[6]) და დაკოცეს, მიწა ჩნდა გაწითლებული,
თაამთან[7]) უკან მისდევდა, ვით ლომი გაფიცხებული,
რაშს უთხრა: „კულა-ბედნიერო[8]), ვარ შენგან გამარჯვებული!
და დღეს აფრასიობს მიმწივე[9]), გიჩვენო გამწარებული!“

2614. აფრინდა და რაშსა ფრთენი უგვან[10]) ზურგსა მონაზარდსა,
რასტომ უკან მიეწივა[11]) აფრასიობს, გულად ზადსა,

---

1) 428 №—ლაშქარშიგან გამოგზავნა—სიჩქარით სიტყვები გარდასმულ-გარდმოსმულია, რისგამო ლექსთ-წყობას ღალატობს. ეს ხანა ა. ო.-ში ამ სახით არის:

ზავარ შესვა დაკოდილი, ლაშქარშიგან გამოზავნა,
მერმე ულხუზ სუდარასა მიათვალა, მისც იგენა,
პილოტანმან იგი თურქი ფიცხლავ იცნა რაზმს შიგანა,
და ულხუზ შუბი შეაძგერა, კურტაკის კალთა შიგანა.

2) დად.—ფიცხლა იცნა ლაშქარშიგა.
3) 428 №—შეაძგერა.
4) დად.—კურტაკსა და კაბაშიგა.
5) დად.—გაერივნეს—წარყვნილია.
6) 428 №—გააქციეს, ა. ო.—გააქცივნა(?).
7) ა. ო.—თამათან(?).
8) დად.—კულავ ბედნიერო, ა. ო.—კვალ-ბედნიერო, 428 №—აწ ბედნიერო.
9) დად.—მიმწიო.
10) დად. და ა. ო.—უგვან, 428 №—უგავს.
11) დად.—მიეწია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შემოსტყორცა[1]) საგდებელი, გარდააცვა მუზარადსა,
და ფიცხლად თავი გამოაძრო[2]), არა ჰგვანდა განაცხადსა.

2615. აფრასიობ გარდეხვეწა ქარ-ფეხითა, ვითა ჩრდილი.
როსტომისგან დაიკოდა თურანელნი ორი წილი,
არვის აკლდა ერანელსა[3]) ბარგ-კარავი[4]), ოქრო ლბილი,
და ტაიჭები დაკაზმული[5]), კრმალი, მძიმედ მოჭედილი.

2616. კელ-მწიფესა წიგნი ჰკადრა, მათს ამბავსა კარგსა სცნობდა[6]),
აფრასიობ გვიღალატა, სპათა ჯარი ნადირობდა,
შევებენით, დავჰკაფცენით, ორი წილი უფრო მოსწყდა[7]),
და ჩუენი არა დაზიანდა, როსტომისგან ულხუზ მოკუდა.

2617. სანადიროს მათ მორჭმულთა შენგე დაუგეს ორი კვირე,
საქმე ყუელა გარდაუშვეს, მათ კელ-მწიფე ნახეს ვირე[8]).
ლხინით მოსჭამს[9]) საწუთროსა, განცება ჰქუვს ვის მოპირე,
და წესი არის საწუთროსი, ზოგთ მიხუდების დღეთ სიძვირე[10]).

---

1) ა. ო.—შემოსტყორცნა.

2) დად. და ა. ო.—ფიცხლა თავი გამოაძრო, 428 №—ფიცხლავ თავი ამოაძრო.

3) ა. ო.—ერანელთა.

4) დად.—ბარგ-კარავნი.

5) დად.—მოკაზმული.

6) დად.—კარგა სცნობდა, ა. ო.—კემწიფესა წიგნი ჰკადრეს, მათ ანბავსა კარგსა სცნობდა.

7) დად.—მოკუდა.

8) 428 №—ვირემ ნახეს მათ კელ-მწიფე—სიჩქარით სიტყვები გარდასმულ-გარდმოსმულია, რის გამო ლექსთ-წყობას ლალატობს; ა. ო.-ც—ვირ არ ნახეს მათ კემწიფე.

9) 428 №—ლხინით მორჭმას საწუთროსა.

10) 428 №—მიჰკუდების, დად.—მიხუდების, უნდა იყოს: მიხუდების.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა მის ლომ-კაცისა, ჯავარ-სრულისა, პილოტანისა, ფალავნისა ზურაბისა საწუთროს მჭირავისა დაბადების ამბავი და როსტომისაგან მოვლა*).

2618. ცისკიდითა[1]) მოვა ქარი და თურინჯთა გარევს მტვერსა[2]),
ვა, სიკუდილი მომავალი არ გაიცდის ყმასა, ბერსა![3])
შეაწუხებს შეჭირვებით რისხვა ზეცით მონაბერსა[4])
და რა ქნა როსტომ ავ-ცნობობით, ვერ უქნია მისთჳს მტერსა![5])

აქა ამბავი დასაწყისი როსტომისა და ზურაბისა**).

2619. დღესა ერთსა თავის წინა როსტომ იჯდა შეჭირვებით,
მას მოუნდა ნადირობა[6]), ცხენსა შეჯდა თავის ნებით,
წელთ კაპარჭი შემოირტყა, წამოვიდა არ უმა-ხლებით,
და ნახა ველი კანჯრით სავსე, მას იამა გახარებით.

2620. გაეხარნეს[7]) უსაზომოდ, აუყუავდა ვარდი ლაწვი,
ფიცხლავ რაშით შეუტივა[8]), ლახტით უყო მკეცთა ლაწი[9]),

---

*) ა. ო.-ში აქ სათაური ასეთია: აქა როსტომის მარტო სანადიროთ წასვლა და რაშის დაკარგვა.

[1]) 828—ცის კიდეთა.

[2]) დად. და ა. ო.—და თურინჯსა გარევს მტვერსა, 428—მტვერთა.

[3]) ა. ო. და დად.—ვა, სიკუდილი მომავალი არ გაიცდის ყმასა, ბერსა, 428—ბერთა.

[4]) დად. და ა. ო.—შეაჭირვებს წუხილითა რისხვა ზეცით მონაბერსა, 428—მონაბერთა.

[5]) დად. და ა. ო.—და რას იქს კაცი ავ-ცნობითა, ვერ უქნია მისთჳს მტერსა, 428—მტერთა.

**) ეს სათაური ა. ო.-ს აკლია.

[6]) დად.—მოსვენება(?).

[7]) დად.—გაუხარდა.

[8]) დად.—შეუტევა.

[9]) 428—ლახტით უყო მკეცთა ლავი, დად.—მკეცთა უყო ლახტით ლაწი, ა. ო.—ლახტი უყო მკეცთა ლაწვი(?)—წარყვნილია.

ცეცხლი შექნა შესაწველად[1]), დააყარა გვალ-ნაძვი,
და მან—„ხანჯარი მამოვურჩხელან“,—თავსა უთხრა: „კარგა[2]) შე-
წვი!“

2621. შეჭამა და არას ეყო, ძვალთა ტვინი გამოსდინა[3]),
რაშსა მისცა საძოვარი, ჴრმალ-კაპარჭში ედვა წინა,
მან დაიკრა მოლი ქვეშე,—არსად უჩნდა მტერი ვინა[4]),—
და სასთაულად უნაგირი. დაწვა, ამოდ დაიძინა.

2622. მერმე მიხვდნეს შვიდნი თურქნი, მისთა მკულელთა დაემგზავს-
ნახეს რაში ჭალაშიგან, შეიპყრეს და წაიყვანეს, ნეს[5]),
როსტომ ძილი მოიქარვა, რაშისათვის თვალნი არნეს,
და ნახა, ცხენი აღარა ჰყუა, თუ სთქუა, სულნი გაეყარნეს[6]).

2623. თქუა თუ: „სავსე აუგითა, შერცხვენილი სად წავიდე?!.
ჴრმალ-ქარქაშსა, მძიმეს ლახტსა, უპატიოდ ვით ვზიდვიდე?![7])
აწ რა უყო უნაგირსა, მისად ნაცულად ვის შევდგმიდე[8]),
და რას იტყვიან ფალავნები[9]),—წაუღია ვისმე კიდე?!

2624. სჯობს, მარწყვნის სიკუდილი სიცოცხლეს აუგიანსა!“
მჴარს უნაგირი შეიცვა ტან-აბჯარ-დარაკიანსა[10]),

---

1) დად.—შესაწვავად.

2) დად.—კარგად.

3) ა. ო.—ძვალთა ტვინი გამოსწოვნა. [მუნა.

4) დად.—მტერი უჩნდა არსით ვინა, ა. ო.—არსად უჩნდა მტერი

5) 428—მერმე მიხუდა შვიდი თურქნი, მისსა მკულელსა დაემგზავ-სნეს. დად.—მერმე მოხვდეს შვიდი თურქი, მისთა მკულელთა დაავგვანეს, ა. ო.—მერმე მიხვდნეს შვიდნი თურქნი, მისსა მკვლელსა დაემგზავსნეს.

6) 428—და ნახა, ცხენი ალარ ჰყუანდა, თუ სთქუა, ხელი გაეპარნეს.

7) 428—ვზიდევდე.

8) დად.—შევსდგმიდე, ა. ო.—ვზიდვიდე—გადამწერლის შეცთომაა.

9) დად.—ფალავანნი.

10) ა. ო.—ტანსა აბჯარი დარეინსა(?!)—წარყვნილია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაშის კუალს წაუდგა, ვლის ღამე, დღეს მზიანს[1]),
და იარნა დღენი მრავალნი[2]) მინდორსა ქუშა-წყლიანსა*).

2625. სამანგანის ჴელ-მწიფეთმან ბრძანა თუ: „არს მღთისა ნება!“
შეიყვარნა[3]) დიდებულნი, როსტომს წინა გაეგება[4]),
ერთმანერთსა ესალამნეს, შიდოსტანის ჰკადრა ქება[5]):
და „მიკჳრს, რაში რად ვის მიეც, თქუენი მომრე ვინ შეგება?!“[6])

2626. როსტომს ჰკადრეს: „ვართ მონანი, ბრძანებისა არ თრგუნდი[7]),
შენთჳს გვინდა საქონელი, თავი, შვილი, ჩუენი სული!“[8])
მან ტკბილითა საუბრითა დაუამა როსტომს გული[9]):
და — „არ მინახავს მეომარი, ჩემთჳს ომად მოკაზმული[10]).

2627. ვითა მგელთა სანადიროდ, მგელნი მოვსრენ მინდორს მჲა[11]),
დავშჳერ, გჭამე[12]) ცოტა რამე, დამეძინა ერთი დღია,

---

[1]) დად.—ვლის ღამე ბნელსა, დღიანსა.
[2]) 428—იარა დღენი მრავალნი.
*) ეს ხანა ვეფხის-ტყაოსნის ხანის მიბაძვაა. იხ. ვ. ტყ., მე-22-ე გამოცემა, ი. აბულაძის რედაქტორობით: ტექსტი, 148[1] ხანა; ვახტანგის გამოცემით 182 ხანა. ამ ხანის შემდეგი ერთი ხანა აკლია დადიანისეულს; სტილის მიხედვით, იგი ჩანართი უნდა იყოს გადამწერელის მიერ, შესაძლებელია, იგი ეკუთნოდეს ფარსადან გორგიჯანიძის კალამს. მოგვაქვს სრულიად:
სამანგანის ქალაქშიგან ეს ამბავი იყო ასე,
როსტომ ტახტის მიმცემელი ხელმწიფეთა დასთა დასი,
ქვეითია სანადიროდ, დაუკარგავს მისი რაში,
და მხარს აცვია უნაგირი, იარების, ეძებს ნასი.
[3]) 428—შეიყარა.
[4]) დად.—მიეგება.
[5]) დად.—ჰკადრეს ქება.
[6]) დად.—შეგება, ა. ო.—თქვენი მომრევი ვინ შეგება(?!)—ზომას დალატობს.
[7]) 428—როსტომს ჰკადრე: „ვართ მონანი ბრძანებისა უნანელნი(?), ა. ო.—ვართ მორჩილნი, ბრძანებისა არ მონანი.
[8]) 428 და ა. ო.—თავი ჩვენი, შვილნი, სულნი.
[9]) 428—გულნი.
[10]) 428 და ა. ო.—ჩემთვის ბრძოლად მოკაზმულნი.
[11]) დად.—ლომნი მოვსარ მრავალ დღეა, 428—მინდორს მჴა.
[12]) დად. და ა. ო.—ვჭამე, 428 №—ცხჭამე.

რაშსა მივეც საძოვარი, უნაგირი ავიდის[1]),
და წამოვიდა გამოპარვით, აწ აქ გულდი მამილის[2]).

2628. ფიცხლავ მოასხე, იპოვ[3]), შენ საქმე გაგიკეთდების,
ჰპოებ[4]), კარგითა შემოგზღავ, რაც შენგან შემეკუეთების,
რაშსა არ ენახავ, მანამდის გული ფაგრითა მენთების[5]),
და მრავლად თავალთა თავები[6]) დღეს ჩემგან მოიკვეთების“.

2629. როსტომს ჰკადრა კელ-მწიფემან: „საუბარი მოიხსენე!
მაგ საქმესა ვინ იკადრებს?! სახლსა ჩემსა მოისვენე,
ჩემსა გმართებს მაჯმანი, ღამე ლხინით გაითენე,
და უველა კარგად მოგა ღ~თით, რაში შენი შენ გიჩვენე!“[7])

2630. კელ-მწიფისა საუბრითა როსტომ ჭირნი ისუბუქნა[8]),
შანა წასვლა[9]) დააპირა, მოყუარულად მონაბუქნა[10]),
თუალ-შავნი და ლაწუ-წითელნი მეჩანგენი ქალნი უკმნა[11]),
და ტკბილად მორთეს ჩანგის ძალნი[12]), მან მეჯლიში კარგი უქმნა.

2631. მას მოუნდა მოსვენება, როსტომ გაძღა ღვინის სმითა,
ოქროს ტახტი მოუკაზმეს მუშკითა და ანბარითა[13]),

---

[1]) დად. და ა. ო.—ავილია, 428—ავილეა.

[2]) დად. და ა. ო.—მომილია, 428—მამილეა.

[3]) დად. და ა. ო.—იპოვე.

[4]) 428 და ა. ო.—ეჰპოებ, დად.—ჰპოვებ.

[5]) 428 №—მევსების, დად.—ენთების.

[6]) დად.—მრავალი თავი თავალთა, ა. ო.—მრავალ თავადთა თავი-ცა დღეს ჩემგან მოიკვეთების.

[7]) 428—მღთითა, რაში შენი შენ გიჩვენე, დად.—ღ~თითა, შენი რაში შენ გიჩვენე!..

[8]) 428—იმსუბუქნა.

[9]) 428—უ-ნით.

[10]) დად.—მონა ბუქმნა(?), ა. ო.—მოყვარულსად(?) მონაბუქნა.

[11]) დად.—უსხნა.

[12]) დად.—ძალი.

[13]) დად.—მუშკითა და ლალითა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მაშიგ დაწვა¹), მოისვენა, დამაშვრალსა მართებს ვითა,
და კარსა ზედა მონა მოდგა, გაეღვიძნეს რა ძილითა²).

2632. მონა მოდგა როსტომს წინა, სანთელ-მუშკი ჰქონდა ჴელსა,
ქალი მოსდევს³) პირად მთვარე, ანათობდა სრულად⁴) ჴმელსა,
წარბი მავსა მშვილდსა⁵) უგავს, თმა დაგეცით საგდებელსა,
და მნათობთაგან გამოსულა, ჰგავს ალვასა,—საროს ზრდილსა.

2633. გულ-დომი როსტომ გაჰკვირდა, ახსენა ღ´თის⁶) სახელი,
ჰკითხა თუ: „აქა რასა იქს შუქი—მზე მონასახენი!“⁷)
ქალმან თქუა: „სამანგანელსა ჰყავს მტერნი მოვაგლახენი⁸),
და ასული უხუცესი ვარ, თუმიან მე მქვს სახელი⁹).

2634. გული ორად გამპობია¹⁰) მზის შუქის¹¹) სურვილითა,
ნაძლევი ვარ, საწუთროსა სხვა ჩემებრივ ჰყუანდეს ვლითა!
ჯერეთ კაცთან¹²) პირი ჩემი არ უხილავს¹³) საუბრითა,
და მე სიტურფით მზესა გგავარ¹⁴), შენ ნიანგთა მოსრავ კრმლითა!¹⁵)

---

1) ა. ო.—მაშინ დაწვა.

2) დად.—და კარსა ზედა მონა ნახა, გაეღვიძნეს რა ძილითა, 428—გაეღვიძა არ ძილითა, ა. ო.—გაეღვიძნეს მას ძილითა.

3) დად.—მიზდევს.

4) დად.—მზეებრ, 428—სულად.

5) დად.—მუშკსა, ა. ო.—წარბი გიშრის მშვილდსა უგავს.

6) 428 და ა. ო.—მღ´თისა.

7) დად.—ჰკითხა თუ: „აქა რასა იქ შუქნი—მზე მონასახენი.

8) დად.—მტერნი ჰყავს მოვაგლახენი, 428—ჰყავს მტერი მოვაგლახენი.

9) დად.—ვარ უხუცესი ასული, მე მქვს თუმიან სახელნი.

10) ა. ო.—გული ორად გაჰპობია.

11) დად.—მზისა შუქსა.

12) ა. ო. და დად.—კაცთა, 428—კაცთან.

13) დად.—არ უნახავს.

14) დად.—ვჯობვარ.

15) ა. ო.—შენ ნიანგნი გისრავს კრმლითა.

2635. როს ბრძენთაგან შენი ქება გავიგონე, კრმლითა[1]) ქუედად
თურანის ქუეყანასა იარები მარტო ველად,
ისადილებ, არ გეყოფის შენ[2]) კანჯარი შესაჭმელად,
და კრმლით აერსა[3]) აატირებ, გაქუს ლომ-ვეფხთა დასაჭრელად.

2636. ნიანგნი და უზებარნი[4]) შიშით ზღუასა ჩაგიცვივდეს,
შენი კრმალი თუ ფასკუნჯმან ნახოს, ფრთენი[5]) ჩამოსცვივდეს,
შუბის პირი ცასა ჰხვდეს და ღრუბელი სისხლსა[6]) წვიმდეს,
და ქება შესმა აქანამდის და სურვილით[7]) ცეცხლი მწვიდეს!

2637. რა მამეგონი, ავტირდი, ბაგეს ვიკბინე კბილითა,
ვინატრი შენი შეხვევნა ბეჭ-მკლავთა მკერდით[8]) რბილითა,
აწ გნახე ლომი საჩემოდ, გმირი ტანითა ზრდილითა[9]),
და მე ამას იქით შენი ვარ, მზე კუბოსა ვჯდი[10]) ჩრდილითა.

2638. ჭკუა შემიცვალა სურვილმან[11]), მე ნაკლულად ვარ[12]) ცნობითა,
დამბადებელმან ყმა-შვილი მიბოძოს მე წყალობითა,
ძალად და გულად შენ გგვანდეს, მე—ტურფა თვალადობითა,
და კმა მისი სჯობდეს კრონოსსა, რაში გიპოვნო[13]) ცნობითა.

---

1) დად.—გაეგონეთ ამელთა.

2) ა. ო.—თქვენ.

3) დად.—ჰაერსა.

4) დად.—უზაბარი, ა. ო.—უზანბარნი.

5) 428 №—ფრთები.

6) ა. ო.—სისხლსა სწვიმდეს, 428 №—სეტყვას.

7) დად.—სურვილისა, ა. ო.—სურვილითა ცეცხლი მცვევდეს(?).

8) ა. ო.—მკერდთა ლბილითა.

9) დად.—აწ გნახე, ლომო, საჩემოდ, პილოტანითა ზრდილითა.

10) დად.—ვზი.

11) 428 №—ჭკუა შემცუელია სურვილმან მე ნაკლულად ვარ ცნობითა(?).

12) დად.—ვზი.

13) დად.—გიპოვონ, 428 №—გიპოვნო.

2639. რა შეიტყო რაშის ჴოვნა, როსტომ მიხუდა სიამესა,
დაწუნი მისნი გაიცადნა, გვანდეს მზისა სინათლესა[1]),
დაუმადლა, ტახტსა ზედან დასვა[2]) მისსა სახლესა,
და ქნეს წადილი მათ გულისა, ერთად იყვნეს[3]) მას ღამესა.

2640. გათენდა და საგდებელი მზემან ეტლით გამოაგდო[4]),
პიდოტანსა მძიმე ება ძვირფასისა, არ დასაგდო,
შეიკსნა და ქალსა მისცა, მისწყუდად მან დააგდო,
და ეგრე უთხრა: „დაითრსულდი, ცოდვაშიგან არ ჩამიგდო![5])

2641. ქალი თუ იყოს, შვაბი, თმათა ნათხზენთა[6]) აკუმდეს,
ვაჟი თუ,—ჰგვანდეს ნარიმანს, ვის სრულად კმელნი აქებდეს[7]),
ფალავანს მკლავსა შვაბი, ღრუბელთა სულსა აფრქვევდეს[8]),
და ჩამოიყვანდეს ფასკუნჯს, ნიანგსა მძლავრად დახევდეს.

2642. სამანქანის გულ-მწიფეს მაშინ მიხუდა ღდეთა თხოვნა,
პიდოტანსა ეთაყუანა, მოახსენა რაშის ჴოვნა[9]),
ფალავანსა გაეხარნეს[10]) უსაზომოდ მისი შოვნა,
და როსტომ გული გარდაავლო, — „რად დააგდე[11]), რაშო, ძოვნა!“

---

[1]) 428 №—დაწვი მისი გაიცადა, გვანდა მზისა სინათლესა, ა. ო.—დაწვმან მისმან გაიცინეს, ჰგვანდა მზისა სინათლესა.

[2]) დად.—დაწვა.

[3]) დად.—ერთგან იყუნ.

[4]) 428 და ა. ო.—ეტლი გამოაგდო, დად.—ეტლით გამოაგდო.

[5]) 428—არ ჩაგაგდო.

[6]) 428—ნათხეზთა, ა. ო.—ნათხაზთა.

[7]) დად.—ვის სრულ კმელეთი აქებდეს.

[8]) 428—მას მკლავთა რომე ღრუბელთა სულ ფალავანთა აფრქვევდეს(?).

[9]) 428 და ა. ო.-ში—თხოვნა—გადამწერლის წარყვნილი უნდა იყოს.

[10]) 428—გაეხარდა.

[11]) 428—გამიგდე, რაშო, ძოვნა, დად. და ა. ო.—დააგდე.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2643. შეკაზმა და ზედა შეჯდა, ჰგავს თუ, ორბთა მკართა[1]) ფრთოდეს,
ერთის თვისა[2]) დაეოვნიდისა, მოვა, ქარი ვერ უსწრობდეს[3]),
ქაოზთანა მოეცავიდა, სადა სპანი ნადირობდეს[4]),
და გაუკუერდა ერითობილთა[5]), მარტოს წასულს აბრალობდეს[6]).

აქა თუმიანისაგან ლომ-ვაცისა ზურაბისა შობა*).

2644. რა ცხრა თვე გავლო თუმიან, მღ̃თისაგან დაწყესებული,
მნათობი ვაჟი აშვა, ვით მთუარე პირ-გავსებული,
მაშინ თქუეს: „არის ნარიმან, ან სამ სახელ-დებული!“
და როსტომს უგვანდა მკერდ-მკლავი, ნახიან დაბადებული.

2645. მათ ძეობა გარდიჯადეს,—არ უნახავს კაცთა თვალსა[7])!—
თუმიანის პირი გვანდა მთუარეს ახლად[8]) მამავალსა,
მშვიდსა ზურაბ დაცაარქუა[9]) ერთ-თვე-შვიდ-წელ მამავალსა,
და ბეჭ-მკლავი და მკარ-კისერი როსტომს უგავს ფალავანსა.

2646. რა შვიდის წლისა იყუის, ბურთობდის და ნადირობდის[10]),
მან შეიპყრა კაცთა გული[11]), დღამი მისგან მოკუდებოდის,

---

[1]) დად.—მოეკაზმა და ზედ შეჯდა, გავს თუ, ორბთა მკარნი ფრთო- [დეს.

[2]) დად.—ერთსა თვესა

[3]) 428 №—უსწორდეს, ა. ო.—უსწროფდეს.

[4]) ა. ო.—ნადიმობდეს.

[5]) დად.—ერანელთა.

[6]) 428 №—წასულას აბრალებდეს.

*) 428 №—აქა თუმიანისაგან ზურაბისა შობა.

[7]) ა. ო.—კაცთა ძესა.

[8]) 428 №—თუმიანის პირი გვანდა მთვარეს გვანდა მამავალსა, დად.—... მთვარეს ახლა მომავალსა.

[9]) 428 №—დაცაარქუეს, ა. ო.—დაცაარქვა, დად.—დაცაარქო.

[10]) ა. ო.—ლხინობდის და ნადირობდის.

[11]) ა. ო.—მან შეიპყრნა კაცნი მძლენი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რა ათისა წლისა იქმნა, ლხინობდის და ნადიმობდის,
და არ გამოჩნდის კორციელი, ომად წინა დახუდომოდის*).

2647. დღესა ერთსა დედას ჰკითხა, „აწ მიამბე, მართლად ითქოს:
რადგან სწორთა უმაღლე ვარ, ფალავანნი[1]) ჩემგან ითხოს,
თავი ცათა მიმაწუდების, ვინცა მნახავს[2]), გვარად ვინ თქოს,
და აწ მიამბე[3]), მე რა უთხრა, მამაჩემი ვინცა მკითხოს!?

2648. არ მინახავს მამაჩემი, მით ვარ ვარდი დანასრულად,
თუ არ მეტყვი, მღ̃თის შიშმან, არ დავარჩენ, მოვკლავ სრულად!“
დედამ აგრე[4]) მოახსენა: „თუ გიც, შვილო, დანაგულად,
და მამაშენი როსტომ არის, მოისმინე[5]) მხიარულად!**)

2649. თავი ცათა მიგიწუდების, შენ ხარ შვილი ფალავნისა,
ნარიმანის ნათესავი, შვილის შვილი საამისა,
არ ყოფილა სხვა მათებრი, სად მისწუდების სიმგურგულე ცისა[6]),
და ცხენოსნად და სიჩაუქით[7]) ვერ უსწორებს ეტლი მზისა!

2650. ზურაბ თქუა ოუ[8]): „აქანამდის რადგან კამდა მისი ფარვა,
გმირნი როსტომს აკვნებენ და მტერთა აქვს მისი შლვა,

---

*) ეს 2646 ხანა დად.-სეულში ამ სახით არის:
რა ათისა წლისა იქმნა, მისი მბრძოლი მოკუდებოდა,
თხუთმეტისა წლისა იყო, ბურთობდის და ნადირობდა.
მან შეიპყრა კაცთა გული, ლომი მისგან მოკუდებოდა,
და არ გამოჩნდა კორციელი,—ომად წინა დახდომოდა.

[1]) 428 №—ფალავანი.

[2]) 428 №—მნახოს.

[3]) 428 №—მიანბე.

[4]) დად.—აგრე

[5]) დად.—მომისმინე. [ხოლო მეორე—მესამედ.

**) ამ ხანის მესამე ტაეპი დად.-სეულს ხელ-ნაწერში მეორედ არის,

[6]) დად.—არ ყოფილა სხვა მათებრი, სად მიაწვდეს სიმრგულე ცი-სა, ა. ო.—სიმგვერგლე.

[7]) 428 №—ცხენოსანი როსტომთანა.

[8]) ა. ო.—ზურაბ უთხრა.

არ მეკითხა, რად მალევდი, გმირმან შემქნა რადგან ალვა?[1])
და წავალ, თუ ვით შევეყრები, მე ამისთჳს[2]) მმართებს არ «ვა».

აქა ზურაბისაგან ერანას წასვლის დაპირება და ამპარტავანთა და არა ღირსთაგან სიტყუათა საუბარი*).

2651. მერმე დაჯდა დედასთანა, მან ვეზირნი იჴმნა სრულად[3]),
—„ერანს წავალ უსაცილოდ, ჩამივიდა ნდომა გულად!
ქაოზს ტახტით ჩამოვითრევ, უპატიოდ, გაბასრულად,
და ტუსის კუდსა გავაქარვებ, კმელთა ზედა დავჰკუეთ სრულად**).

2652. როსტომ დავსვა მუნ კელ-მწიფედ, გამოვბრუნდე ფიცხლავ ვინი[4]),
აფრასიობ წავაკლინო, აღარ იყოს იგ სჩინი,
შუბის პირით მზე დავფარო, ცხენთა ტერფით კლდე და ტანი[5]),
და როსტომ იყოს მამაჩემი, სხვას ვის მართებს ტახტ-გჳრგჳნი?!“

2653. მზე მთუარეს[6]) შეედარის, შორს დრუბელი მათგან თოვნად,
მუნ მასკულავი[7]) ვეღარ ნათობს, არის მათთჳს შესაჰოვნად,

---

1) დად.—არ მეკითხა, რად მალევდით, გმირმან შექმნა რადგან ალვა.
2) 428 №—თუ ამისთვის.
*) ეს სათაური დად.-სეულში ამ სახით არის: „აქა ზურაბისაგან ერანს წასვლა, უყურე სოფელსა უხანოსა!", ა. ო.-ში კი სათაური ერთ ხანად არის, ლექსად თქმული, ამ სახით:
აქ ზურაბ ერანს წავიდა თავის მამის საძებარათ,
რაც სწერია კაცსა ზედა არ დასცდება, ამას ვჯერავართ,
მამა შვილსა ვით მოჰკლევდა, მაგრა იყო ანაწერათ,
და ჭეშმარიტად უმღთოთ წვეთი არ შეიქნას ზღვაში გვარათ.
3) დად.—მან ვეზირნი იჴმო სრულად.
**) ეს ხანა აკლია ა. ო.-სეულს.
4) დად.—აქ მოვბრუნდე ფიცხლა ინი, ა. ო.—ზინა.
5) დად.—შუბის პირით კლდე დავფარო, ცხენთა ტერფით მყარი [ტინი.
6) ხელ-ნაწერები უმეტეს ნაწილად უ-ნით.
7) დად.—მასკულავნი.

დაშქართაცა დართეს ნება, მას ხედვიდეს[1]) ძალ-გულოვნად,
და ნათესავად კარგი იყო[2]), მისთჳს აყენეს იმედოვნად*).

2654. ჭანგ-მახვილად გაემართა[3]) ქოზზედა გმირთა თავი.
ავერასითობს მოახსენეს მასვე წამსა ეს ამბავი.
ზურაბ სჳანა შეიყარნა[4]), ჩაიცურვა ზღუასა ნავი,
და ჯერ რძის სული პირსა უდის[5]), მას არ უთქუამს შენი[6]) ზავი!"

2655. იქადის კრმლითა, მას იტყჳს, მებრძოლი ვინ დამხუდებისა,
ქოზნს მიმართა, ერანი სისხლითა გაწითლდებისა,

---

1) 428 №—ხედვიდენ.

2) დად.—იყუნეს, 428 №—იყო, ა. ო.—იქნეს.

*) ამ ხანის შემდეგ დადიანისეულს აკლია ორი ხანა, რომლებსაც არავითარი კავშირი არა აქვს მოთხრობასთან. შესაძლებელია, ისინი ჩართული იყოს ა. ო.-ს, ან 428 №-ის რედაქციის გადამწერლისაგან. მოგვაქვს ხაზს ქვემოთ ტექსტისავე შრიფტით.

3) ა. ო.—ჭანგ-მახვილი გაემართა.

4) 428 №—შეიყარა.

5) დად.—პირსა უდის, 428 №—ჯერ რძის სუნი პირს ამოსდის, ა. ო.—ჯერეთ რძისა სული პირსა უდის.

6) ა. ო.—თქვენთვის.

---

1. თმის ძებნა რა შეიძლო[1]), სამანჯანით წამოვიდა,
მანჯანისა ქუეყანასა ფასიდ ერქუა, იქ მოვიდა,
წყლის პირს დადგა ლომი ზურაბ, კარავშიგა შემოვიდა[2]),
და გულოვანნი მოეხვივნეს სჯდომზედან რა მოვიდა.

2. მან ახალი ვარდი ნახა[3]), ერთი ქალი მთვარე ვითა,
კოკა ეღლთ აქუს, წყალზედ მიდა, თავ-მიშვებლი ნქარად ვლითა,
კაცს უბრძანა: „მოიყვანე[4]), ფიცხლად წადი აქა ვლითა!"
და თვალი მზისებრ გაურეტდა, ასრე მოეწონა ვითა[5]).

---

1) ა. ო.—რა შეეძლო, სამანჭანით.

2) ა. ო.—წყლის პირსა დადგეს კარავი, ლომი ზურაბ შემოვიდა.

3) ა. ო.—ახალი ყვავილი ნახა, ერთი ქალი მთვარე ვითა.

4) 428 №—მოიყვანეთ.

5) ა. ო.—თავადთა და მაზებართა უკეირთ მისის სიტურფითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვიცით, მოიცდის შენზედა, რა იქით მობრუნდებისა[1]),
და აწ ილეთს[2]) რასმე ეცადე, ჭკვა[3]) ახლა გაგიჩნდებისა!"

2656. ამ ამბავსა[4]) მოსმენითა აფრასიაბ გაიხარნა[5]),
ბრძანა კმობა გულთავანთა, ლახტოსანნი შეიყარნა[6]),
მათ საფაადად[7]) ომან მისცა, საჭანი პარმანს მიათვალნა,
და სალალატოდ ზურაბისთვის ილეთითა[8]) მასთან არნა.

2657. უბრძანა თუ: „იახელით, ზურაბს თანა თქუენცა ვლიდით,
გამოკანდით საუბარსა, შენახვასა გამამპირდით[9]),
ხვამიადად შეინახეთ, ჭკვიანად და ფრთხილად მიდით[10]),
და შვილმან მამა ვერა იცნოს, საქმეს კარგად[11]) გაუფრთხილდით!

2658. დაშქარნი დაპირისპირდეს[12]), გული გუუეს გამოზრახული[13]),
ეცადე, ომად შეჭყარე, არ დავრჩე გულ-დადაღული[14]),
როსტომს დაუწყებს ქებნასა ზურაბ მზისაებრ სახული,
და აგების მოჰკლას მარტვილმან ბერი[15]), საწუთრო ნახული*).

---

[1]) დად.—ვიცით, მოიცლის ჩვენზედა, იქით რა მობრუნდებისა.
[2]) ა. ო.—და აწ ილეთს რასმე ეცადე, ჭკვა ახალ გაგიჩნდებისა.
[3]) დად.—უ-ნით.
[4]) დად.—ამბავსა—წარყვნილია, ა. ო.—ამ ამბავის მოხსენებით.
[5]) დად.—გაიხარნეს—წარყვნილია.
[6]) დად.—შეიყარნეს—წარყვნილია.
[7]) ა. ო.—საფადათ.
[8]) 428 №—ილათითა.
[9]) დად.—გამიპირდით, ა. ო.—თქვენ შენახვას გამიპირდით.
[10]) ა. ო.—ჭკუვა-ქცევით, ფრთხილად მიდით.
[11]) დად.—ქარგა.
[12]) დად.—დაპირისპირდეს.
[13]) ასეა დად. და ა. ო.-ში, 428 №—გულ-გაყუეს გამოძრახული.
[14]) დად.—გულ-დალახრული, ა. ო.—ეცადეთ, ომათ შეჰყარნე, არ დავრჩე გულ-დადაღული.
[15]) დად.—მარტვილმან ბერი, 428 №—მარტვილმან ბევრჯელ(?), ა. ო.—ყმაწვილმან ბერი. [სამე—მეორედ.
*) ამ ხანის მეორე ტაეპი დად.-ხელში მესამედ არის, ხოლო მე-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2659. უროსტომად ერანელნი, ქაოზ მეფე, შევავიწროთ,
მერმე საქმე ზურაბისა შინაურად დავიურვოთ,
ერთი ღამე ნუ გვშურს მისთჳს, რაცა სჯობდეს, ის ვიურვოთ[1],
და უღალატოთ[2] მძინარესა, სისხლსა შიგან[3] გავაცუროთ!"

2660. აფრასიობ მოიკმარა აქ ილეთი ქაჯისანი[4],
ზურაბს თანა საჩუქარი გაუგზავნა კაცნი სხვანი,
გვრგვნი და ათი ცხენი,—უნაგირნი[5] ოქროსანი,
და ტახტი მძიმედ მოჭედილი[6], ფერნი ედგეს აჯისანი[7],

აქა წიგნი აფრასიობისა ზურაბს წინაშე ხვანჯით სავსე*).

2661. მიუწერა აფრასიობ: „ამას ოდენ მოგახსენებ:
ღმერთი ძლად[8] მოიკმარე, ჴრმლითა მტერთა დაიმონებ,
წახვალ ერანს სამოებლად[9], ქუეყანათა მოამტვერებ,
და წაავლინე ქაოზ მეფე, ტახტსა მათსა[10] მოგახსენებ!..

2662. ბარმანს და ომანს თუ იცნობ, მტერთა ომად დანათესნი[11],
თქუენად შველად გამოგგზავნენ, მე არვინ მყავს უკეთესნი.

---

1) 428 №—ერთი ღამე ნუ გვშურს, რაცა სჯობდეს იგი ჩუენ ვიურვოთ, ა. ო.—რაც გვიჯობდეს, მით ვიურვოთ.

2) 428 №—უღალატოდ.

3) დად.—ყველგან უნაროდ, ა. ო.—სისხლსა შიგან გავაცუროთ.

4) დად.—აქ ილათი ხვანჯიანი, ა. ო.—მკუეთ საქმე ქაჯისანი.

5) 428 №—უნაგირითა, ა. ო.—უნაგირი(?) ოქროსანი.

6) დად.—მოჭედილნი.

7) 428 №—ფევნი იყო აჯისანი, ა. ო.—ფერნი იყვნეს აჯისანი.

*) ეს სათაური 428-ში ამ სახით არის: „აქა წიგნი აფრასიობისა ზურაბთანა ქართულითა და ხვანჯით სავსე.

8) ა. ო.—მ῾ღთითა ძალი მოიხმარე.

9) დად.—წახვე ერანს სათამაშოდ.

10) დად.—მისსა.

11) ა. ო.—ბარამანს და ომანს იცნობ, მტერთა ომთა დანათესნი.

შენთა მტერთა შეებმოდენ, გაიფიცხონ ფერკთა დეზნი¹),
და მათნი მტერნი შეაწრუხონ, გმორჩილობდენ ზღვისა თევზნი!“*)

2663. ზურაბს წინა რა მივიდნეს საჩუქრითა, დარბაზობით²);
წიგნი ნახა კელ-მწიფისა, ცხენსა შეჯდა ეტლით³) ფლობით,
მეომარი ჯერვინ დახუდა, ჯერეთ ლომი წინა გზობით,
და ფიცხლად ერანს მოიწივა⁴), სად უმოვენ სპეტ-ცეხობით.

2664. ერანელთა საიმედო იგი ციხე მონახული⁵),
მკლავ-მაგარნი გმირნი სცვიდეს, გულოვანნი ომ-ნახული⁶),
აჯერ იდგის,—ჯერეთ გოსტამ⁷),—ვაჟი იყო უწვერული,
და ჰყვა გულდაფარნ⁸) ციხეშიგა ფალავანი გამოთქმული.

2665. რა ლაშქარი დაინახეს, ვინცა იყო ციხის მცველად,
აჯერ ცხენი შეიკაზმა, გაეგება ფიცხლად⁹) ქველად,

---

¹) ა. ო.—შენსა მტერსა შეაბემდე, გმორჩილობდენ ზღვისა თევზნი,
და მათ მტერნი შევიწრუონ, გაიფიცხონ ფეკთა დეზნი.

*) ეს ხანა დად.-სეულში შეცვლილია ამგვარად:
ბარამს იცნობ და ომანსა, მტერთა ომად დანათესნი,
თქუენად ომად გამოუგზავნე, მე არა მყავს უკეთესნი,
შენთა მტერთა შეებმოდენ, გმორჩილობდენ ზღვისა თევზნი,
და მათი მტერნი შეავიწროონ, გააფიცხონ ფერკთა დეზნი.

²) დად.—მოვიდა, ა. ო.—ზურაბს წინა რა მივიდეს დასაჩუქროთ, [დარბაზობით.

³) ა. ო.—ეტლსა ფლობით.

⁴) დად.—და ფიცხლა ერანს მოიწია, ა. ო.—ფიცხლად ერანს მოიწია, სად უმობენ სპეთ-ციხობით.

⁵) დად.—ერანელთა იგი ციხე საიმედოდ მონახული.

⁶) დად.—მკერდ-მკლავ-გმირნი კაცნი სცვიდეს გულოვანნი მონახული, 428 №—მკლავ-მაგარნი მკლავი სცვიდეს, გულოვანნი, ომ-ნახული, ა. ო.—მკლავ-მაგარნი მასა სცვიდეს გულოვანნი..

⁷) დად.—აჯერ იდგა, წინათ გოსტამ...

⁸) დად.—გულდაფარ, ა. ო.—და გულ-მაგარნი ჰყვა ციხესა ფალავანნი გამოთქმული.

⁹) დად.—ფიცხლა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზურაბ კრმალი გამოიღო[1]), მოეგება სისხლით მღურელად,
და უყივლა თუ: „ვინ ხარ ურცხვო, რასთვის მოხველ ჩემად მკვლე-
ლად[2]).

2666. აჯერ თქუა: „მე ვარ სფაადი[3]), სისხლითა ვღებავ მე ველთა,
რად მინდა შენზედ[4]) მეშველი, მოგწყუიტო თურქთა, სინელთა?![5])
შენსა მშობელსა ვატირებ, პირ-ხოჭით ცრემლ-სადინელთა[6]),
და თავს გაუგზავნი ქაქთაზს, ტანი მეჭამონ ფრინველთა!“[7])

2667. გაეცინნეს, აჯერისგან ესმნეს[8]) მკვახე საუბარი,
ზურაბ ცხენი გააჭენა[9]), შეაძგერა შუბის ტარი,
უნაგრისგან აიყუანა[10]), დაანარცხა, ვითა მკუდარი,
და თავი აღარ გაამთრვა[11]), მას შეუკრა მაგრა მკარი.

2668. იგ ომანს წინა გაგზავნა,—„დომო, არ გმართებს ჩივილი!“
რა ნახეს მეციხოვნეთა, შექმნეს გლოვა და კივილი[12]),
გოსტამის დასა გულ-დაფრის[13])—მტერთა აქუს მისგან ტკივილი,—
და ვერვინ შეების[14]) სულდგმული, სადა ჩნდა[15]) ზღვისა კვივილი.

---

1) დად.—ზურაბ ცხენი შეუტევა...

2) 428 და ა. ო.—რასთვის მოხვე ჩემად მკვლელად, დად.—რასთვს მოხველ ჩემად მკლდელად.

3) ა. ო.—საფადი.

4) დად.—თქუენზედ.

5) ა. ო.—მოგწყვეტ, თურქო, სინათლეთა.

6) ა. ო.—პირ-ხოჭით დენითა ცრემლთა.

7) დად.—ყველგან მფრინეველი, მფრინველთა, ა. ო.—ტანი მე უძღვნა ფრინველთა.

8) 428 №—ესმა.

9) დად.—გააფიცხა.

10) ა. ო.—მან უნაგრით ის მოჰკადა.

11) ა. ო.—იგი ომანს გაუგზავნა.

12) ა. ო.—შეექნა გლოვა-კივილი.

13) დად.—გოსტამისა და გულდაფარ.

14) დად —შაების, ა. ო.—შეების, 428 №—შეებმის.

15) დად.—სადა ჩანს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2669. რა აჯერი წაიყუანეს, მიაფარეს მზისა ჩრდილი[1]),
ჯავრით ფერი წაუვიდა[2]), კელთ აიღო ხიშტი სხვილი[3]),
ტანსა ჯაჭვი გარდაიცვა, სამანქანსა[4]) მოქსოვილი,
და მუზარადსა ჩაიმწყუდივა შავნი თმანი ჩათხიზნილი[5]).

2670. ციხიდამან[6]) ჩამოვიდა, ვითა ლომი გულოვანი,
ცხენსა შეჯდა, იზახოდა[7]) იგი ქალი, ვითა ზღვანი,
თქუა: „ვინცა ხარ გამოცდილი, მე შემება[8]), ფალავანი,
და თქუენი ომი ლხინად მიჩანს, მოვამტვერნო სრულად სპანი!“[9])

2671. ზურაბ იკბინა ბაგესა ძოწსა ბროლისა კბილითა,
თქუა: „სანადირო კანჯარი მოვა, ავივსე ლხინითა!“
თავს მუზარადი დაირქო, იყო ჭურვილი რკინითა,
და ზედა მიუჯდა გულდაფრის, ვით თხასა ლომი ბრდღვინვითა“[10]).

2672. ქალმან დაასხა ისარი, ვით წვიმა დანაკუებითა,
ზურაბს ეწყინა, მიუკდა, ჰკავს ზეცით დანაქუხითა[11]),
გულდაფრიმ მშვილდი გასწორა[12]), ომი გაჰპირა შუბითა[13]),
და ზურაბ დაასწრა გულდაფრის, ცხენისგან[14]) დასძრა ზუფითა.

---

1) დაღ.—მიაფარნეს მზისა ჩრდილი, 428—ჩრდილი, ა. ო.—მიაფარნეს მზისა ჩრდილნი.

2) დაღ.—ჯავრით ფერნი წაუვიდეს.

3) დაღ.—კელთ აიხენა ხიშტი სხვილნი, ა. ო.—სხვილნი.

4) დაღ.—სამანქანსა, ა. ო.—სამანქანის.

5) დაღ.—და მუზარადსა შეიწყუდია შავნი თმანი დანათხზენი, ა. ო.—მუზარათსა ჩაიმწყვდივნა... ჩათხაზნულნი, ა. ო.—ჩათხიზნილი.

6) დაღ.—უ-ნაროდ.

7) 428 №—იძახოდა იგი ქალი, ვითა ზღვანი, დაღ.—იზახოდა, ქარისაგან ვითა ზღვანი(?).

8) ა. ო.—თქვა: ვინცა ხართ გამოცდილნი, მე შემებით ფალავანი.

9) 428 №—მოვამტვერო სულა სპანი.

10) დაღ.—და ზედა მოუპდა გულ-დაფარ, ვით ლომი თხასა ბრდღვინვითა.

11) დაღ.—...მოუკდა, ვით ზეცით დანაქუხითა.

12) ა. ო.—გულ-დაფრიმ მშვილდი გასტყორცნა.

13) 428 №—ომს აპირებდა შუბითა.

14) დაღ.—ცხენიდამ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2673. ზურაბს შუბი გაუმკვეთა, ქალი მედგრად კრძალვის ჰკურიდა,
უნაგირის შიგავ ჩაჯდა, ქალი ციხისაკენ ვლიდა[1]),
სიოადარი გაგულიზდა[2]); ქალსა უკან გაჰკიდა,
და აღულებდა საწუთროსა, მზისა შუქთა[3]) დაჰფარვიდა.

2674. თმანი ნახა, რბევაშიგან[4]) მუზარადი მოუშალა,
ზურაბ ცნა თუ: „ქალი არის, მზისა შუქს[5]) დაათვალა.
ქალმან უთხრა: „რად ირები[6]), რას იზახი, თურქო ალა,
და „ვერ დამიჭერ“,—იცინოდა,—„შენი ცხენი დამაშვრალა![7])

2675. მოუყარეს ქრანელსა შენ იშოებ, თურქო, ჰქდავ[8]),
აწ ნუ წახვალ[9]) შეჭირვებით, ჩემს ხმლებსა შენ ნუ ჰხედავ,
გავიცადე მე მკერდ-მკლავი, ფალავნურად[10]) ბეჭთა ვხედავ,
და ჰგავ გვირგვინით დალოცვილს[11]), ფალავანსაც არ დახედავ.

2676. სცნობს კელ-მწიფე თუ: გამოჩნდა, ფალავანი თურანელი,
თვით მოვიდეს საომრად როსტომ, შეძრას[12]) მუნზედ კელი,
ვითა ჩიტსა[13]) გინადირებს, არ მორჩები, ვიცი, მთელი[14]),
და მიმძიმს, წაჰკვდე, მოკლეშადოს მკლავი ლომი[15]) მკერდი ბრტყე-
ლი[16]).

---

1) დად.—ციხისაკენ მალე ვლიდა.
2) დად. და ა. ო.—გავულისდა, 428—სთაადარი გაგულიზდა.
3) დად.—შუქსა, ა. ო.—მზისა შუქნი(?!).
4) ა. ო.—რბევაშია.
5) ა. ო.—შუქთა.
6) 428—რად ირები, რად იძახი, თურქო ალა, ა. ო.—რად ირ-
7) ა. ო.—დაცამშვრალა. [ბევი, რას იძახი...
8) დად.—შენ იშოვებ, თუქო, ქდავ, ა. ო.—ჰქდავ.
9) დად.—აწე წახვალ შეჭირვებით. [ვხედავ.
10) დად.—ფალაურთა ბეჭთა ვხედავ, ა. ო.—ფალავნურსა ბეჭთა
11) დად.—და ჰგავ გვირგვინით დალოცვილსა, 428—და ჰგავხარ გვირგვინ-დალოცვილსა.
12) დად. და ა. ო.—შეძრას, 428—შესძრას.
13) დად.—ჩიტივითა.
14) 428 №—მთელი.
15) დად. და ა. ო—მკლავნი ლომნი.
16) 428 და ა. ო.—ბრტყელი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2677. მიწასთანა გასწორდების ჯომარდობა არ სწყინა,
სჯობს ისმინა, ტურფა პირი თურანისკენ[1]) მიაბრუნა!
სრულად ძალსა ნუ ენდობი, გიჯობს, თავი იძაბუნა,
და შმაგი ზროხა[2]) კურტანსა ჰგავს[3]), მას ჰგონია, ზურგი უვნა.

2678. აღარა თქუა საუბარი, მოერია ქალსა ვერა[4]);
ციხეს ახლოს მიეჯარა, სოფლითნი[5]) მოამტვერა,
ქალმან ფიცხლად ჰელ-მწიფესა უმელა წიგნად მიუწერა,
და მოახსენა: „გაიგონე, წამეკიდა ახლად[6]) მე რა.

2679. ჩუენ მოგვიკლეს თურანელნი, ფალავანთა ომად ვლესა[7]),
მათ ყმაწვილი წინ მიუძღვის, სწუდების ცის სიმაღლესა[8]),
ტანწ ახატს საროს უგავს, პირი—მზისა სინათლესა[9]),
და კბილ-ბროლი და ბაგე-ძოწი ჰგავს, ზაული ეტლსა ჯდესა[10]).

2680. ხრმლითა, შუბითა, ლახტითა—უცელითა გამოუსცალდია[11]),
არ მერცხვენდების ზღვისაგან, ისმინე განაცხადია[12]),
ჴმა უგავს ცათა გრგვინვასა, ღრუბელთა დახაბადია,
და ვით ელვა, აჯერს მიუკლა, წამგვარა ლომი ხვადია[13]).

---

[1]) ა. ო.—თურანისკე.
[2]) ა. ო.—ძროხა.
[3]) დად.—კურდანას სჭამს.
[4]) დად.—აღარა თქუა, უკმობრუნდა, მოერია ქალსა ვერა.
[5]) დად.—ციხეს ახლო მიეჯერა, მან სოფელი მოამტვერა, ა. ო.—მიეჯერა.
[6]) დად.—რაცა მე რა.
[7]) დად.—ჩვენ მოგვიკლა თურანელი ფალავანი ომად ველსა.
[8]) დად.—მათ ყმაწვილი წინ უძღვების, სწუდების ცათა სიმაღლესა.
[9]) დად.—ტან-ახატი, საროსა ჰგავს, პირი მზისა სინათლესა.
[10]) დად.—და კბილ-ძოწი და ბაგე-ვარდი..., ა. ო.—კბილ-ბროლი და ბაგე-ძოწი ეს მჯობია ზაულელსა.
[11]) დად.—გამოვსცალდეა.
[12]) დად.—მონახსენია.
[13]) 428 №—მხვადია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2681. შუბის ტარით ჩამოაგდო, ქნა მიწათ[1]) დანარცხული,
შეჭირვებით გულ-დამწვარი წაიყვანა მკარ-შეკრული,
ბევრი თურქი სხვა მინახავს, ფალავანი გამოთქმული,
და არ მასმია იმისებრივ[2]) ცხენოსანი ჯავშან-სრული.

2682. ცხენზედა მჯდომი რომ ნახოთ, ბრძანებით[3]) თუ: „საამ არის!“
ამისს მბრძოლთა[4]) არ უშველს ძალი, სიმაგრე ფარის,
ვერვინ შეაპყრობს ომითა, კაცთაგან უაზრო არის[5]),
და აწ გაუფრთხილდით, მზასა გყავს თქვენ გმირი სპათა ჯა-
რის!“[6])

აქა ზურაბისაგან ციხის ომი.

2683. რა გათენდა, მზემან შუქნი მოაფინა სრულად ველთა,
თურანელნი დაეკაზმნეს[7]), შემოერტყეს გრმალი წელთა,
ციხეზედა წამოვიდეს[8]), ზურაბს ჰქონდა შუბი ხელთა,
და წასულიყვნეს[9]) ერანელნი, ომთა ნაცვლად ვლიდეს ველთა[10]).

2684. წავიდეს, თურმე გზა ჰქონდა მათ უცნაური მტერთაგან.
მათ ჰპოვეს[11]) შიგ დარჩომილი უსუსურთა[12]) და ბერთაგან,

---

[1]) დად.—მიწასთან, ა. ო.—მიწაზედ.

[2]) დად.—არ მინახავს იმისებრი.

[3]) დად.—რომ ნახო, ბრძანებ თუ.

[4]) დად.—მისთა მებრძოლთა.

[5]) დად.—კაცთა უაზრო არისა, 428 №—კაცთაგნნ უზრო არისა, ა. ო.—კაცთგან უაზრო.

[6]) დად.—და აწ გაფრთხილდით, თქვენ მზასა გყვეს ლაშქარი სპათა ჯარისა, ა. ო.—და აწ გაუფრთხილდი, მზას გყვანდეს თქვენ გმირი [სპათა ჯარისა.

[7]) დად.—დაეკაზმენ.

[8]) დად.—წამოვიდენ.

[9]) დად.—წასრულიყუნეს.

[10]) დად.—ომთა ნაცვლად ვლიან ველთა.

[11]) დად.—პოვეს.

[12]) დად.—უსუსურთა, 428 №—უსუართა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჴდის ზენაარი[1]) ითხოვს, იხსნეს სიკუდილის ჴელთაგან,
და ციხის დაგდება უკჳრდა[2]) კარგთა ჭაბუკთა ქუელთაგან.

2685. მეფე იყო სავარდეს, ჰქონდა ლხინი მოსასმენი,
წინა სუფრა გაეშალა ლხინად დაყუნა მრავალ დღენი[3]),
პირ-მთვარენი გვერცა ახლდეს[4]),—უცხო ფერნი მეჩანგენი,
და წიგნი ნახა გურდაფრისა[5]), შეეყარნა კაეშანი.

აქა ქაოზისგან ზურაბის მისვლის ცნობა და დიდად წყენა და გაფიცხება ერანელთაგან ამა საუბარსა ზედა *).

2686. ფიცხლად იკმნა[6]) დიდებულნი, ბრძანა: „ლხინი დაგვიძვირდა!“
გოდერძის და გივსა, ფარადს, ტუსის[7])—მეფე აუტირდა,
გურგენ, ბარამ, ვინცა ღირსა[8]), შუელა კარგად გაუწირდა,
და ეს წიგნი წაიკითხეს, ერთობილთა გაუკჳრდა.

2687. ჴელ-მწიფემან ხუაშიადად დიდებულთა თავის წინა,
არავინ გუყავს მისი სწორი, ვიცი, ღმერთმან მოგვიწყინა,

---

[1]) დად.—ზეენარი ითხოვეს, იხსნეს, 428—ზენაარი ითხოვს, იხსნენ, ა. ო.—ყველგან ზეენარი.

[2]) დად.—უკჳრდათ.

[3]) 428—წინა სუფრა გაიშალა, ლხინად გაყუნა მრავალ დღენი, ა. ო.—დაჰყო მრავალ დღენი.

[4]) დად.—გვერდსა ახლდეს, 428—გვერცა ახლდნენ.

[5]) დად.—და წიგნი ნახა გურდაფრისა, შეაყარა კაეშანი.

*) ეს სათაური ა. ო.-ში ამ სახით არის: ქექაოზისაგან ზურაბის ერანს მოსვლის ცნობა, წყენა და შეშინება და აჩქარება, ფალავანთა ხმობა, და როსტომის წინ კაცის გაგზავნა და ხმობა.

[6]) 428 №—იკმო.

[7]) ა. ო.—გოდერძის და ტუსი-გივსა, მეფე ფარადს აუტირდა, დად.—ტუსსა.

[8]) ა. ო.—ვინ ღირს იყო.

ჩვენ გავგზავნოთ მოციქულად გივი ზაალს, როსტომს წინა[1]),
და მოუწონა გამორჩევა, ყველამ კარგად მოისმინა[2]),

2688. ჴელ-მწიფემან დიდოსვითა როსტომს წიგნი მიუწერა:
„ჰაჲ მღ‘თისაგან სათარველო[3]), მტერთა ძლევა შენ გაქვს ჯერა,
საწუთროსა მეშველად მყავხარ[4]), მოყვასი გჭამს ქამად ვერა,
და წიგნი ნახე, თუ რა მოჭკლდა", ეს გულდაფრის[5]) მოუწერა.

2689. „აწ გივი და იგი წიგნი თქვენსა წინა გამოგვზავნეთ,
წიგნი ნახოთ, სასაუბროდ[6]) ყოლე რამცა[7]) დაიყოვნეთ,
ჩანს ახალი ფალავანი, საქმე მისი გაიგონეთ[8]),
და მეომარი მისი სწორი სხვა, შენს მეტი, ვერა ვპოვეთ!"[9])

2690. წიგნი გივს მიაბარა, მას უბრძანა: „მალე ვლი!"
რასაც წამსა ესე ნახოს, მან იაროს დამე-დღის,
მოისწრაფოს, ნუ იყოვნის, ომი ახლოს მოგვეწყვირგია,
და გივი შეჯდა, წამოვიდა ქარისაგან უფიცხია[10]).

2691. გივი ტალამ დაინახა, როსტომისკენ მორბის ვი თხა,
ერთობილნი ერანელნი[11]) გაეგება წინა დიოხა,

---

[1]) დად.—ჩვენ გავგზავნოთ მოციქული, გივი როსტომს, ზაალს წინა(?).
[2]) ა. ო.—კარგად მოუსმინა.
[3]) დად.—გაქუ ღ‘თისაგან სათარველი, ა. ო.—გაცს(?!).
[4]) დად.—მყავხარ, ა. ო.—მშველად მყავხარ, მეცეისნი ..
[5]) დად.—გულ-დაფარს, ა. ო.—გულ-დაფრისა მოეწერა.
[6]) დად.—წიგნი ნახეთ სასაუბროდ.
[7]) ა. ო.—ყოლე რამცა.
[8]) დად.—საქმე მისი გავიგონეთ.
[9]) დად.—ვერა ვპოვეთ.
[10]) დად.—უფიცხეა.
[11]) დად.—ერანელნი გაეგება..., 428—თავადები გაეგება, ა. ო.—ერთობილნი ფალავანნი გაეგებნა.

ერთმან-ერთსა ესალამნეს, მას ანბავი როსტომ ჰკითხა[1]),
და ჴელ-მწიფისა, ერანელთა, მოწერილი წაიკითხა[2]).

2692. შესხდეს, დარბაზს წამოვიდეს[3]), ვინცა ნახა, თაყვანი სცა,
იგი წიგნი ამოიღო[4]) გივმან, როსტომს ჴელთა მისცა,
ყველა წვრილად გაიგონა, მოახსენა რაცა ვისცა[5]),
და დიდი ქება ზურაბისა კაცს ასმია სხვასა ვისცა?![6])

2693. როსტომ წიგნი წაიკითხა და ამბავი მოისმინა,
გაუკვირდა ქება მისი, გაღიმდა და გაიცინა,
ღმერთმან ნუ ყოს ფალავანი სამისებრ არსა ჩანა,
და თურქთა შიგან არ გამოჩნდეს, ჩვენ გულ-ამოდ ვიყუნეთ შინა!«[7])

2694. მოვისვენოთ, დღეს ბაგენი ღვინით გავინამიანნეთ[8]),
ხვალე შევსხდეთ, გავემართნეთ, ჴელ-მწიფესა შევეყარნეთ[9]),
გზა უჩვენოთ ფალავნითა, თურქთა ომად შევიყარნეთ[10]),
და ტკბილი[11]) ეტლი გაუვგოთ, მათ საწუთრო გაუმწარნეთ![12])

1) დად.—ერთმანერთსა მოეხვივნენ, მოჭდობილნი იყუნენ მითხა, ა. ო.—ერთმანერთსა ესალამნეს, მოჭდობილნი იდგენ დიდა, 428 №—ერთმანერთსა ესალამნეს, მას ანბავი როსტომ ჰკითხა.

2) დად.—და ჴელ-მწიფის და ერანელთა მას ამბავი როსტომ ჰკითხა, ა. ო. და 428—და ჴელ-მწიფისა, ერანელთა მოწერილი წაიკითხა.

3) დად.—წამოვიდნენ, ა. ო.—შესხდეს დარბას წამოვიდეს.

4) ა. ო.—გამოიღო.

5) დად.—ყუელა წვრილად გააგონა, მოახსენა რაცა ვისცა, ა. ო.—ყველა წვრილად გაიგონა, მოახსენა რაცა ვისცა.

6) დად.—სხვას ასმია რასა ვისცა, ა. ო.—კაცსა სმია(?) სხვასა ვისცა.

7) დად.—და თურქთა შიგა არ გამოჩნდეს, ჩვენ გულად ამოდ ვიყოთ შინა.

8) დად.—გავინამიანეთ(?). 428—გაეინამიანოთ.

9) დად.—შევეყარნეთ, 428—შევეყარნოთ.

10) დად.—შევეყარნეთ, 428—შევიყარნოთ.

11) დად.—კარგი ეტლი, ა. ო.—ბრწყინვი ეტლი.

12) 428 №—გაუმწარნოთ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა
ბსბ

2695. არ იცი თუ[1]), ზღვის ღელვა მზის ნათელსა[2]) ვერ დაავსებს?!
ჩემი დროშა თურქთა გულსა მეჭირვებით მათ აუვსებს[3]),
თქუენ რომ აქებთ ფალავანსა, ჩემსა რაზმსა ვერას ავნებს,
და არვინ არას ჩემი სწორი, მეჭირვება არა გმართებს!"[4])

2696. წინ მეჯლიში[5]) გაიმართეს მათ[6]), ღამესა ათენებდეს,
ღვინის ჯამნი წაუყარნეს, ჯამ-მწიფესა აკსენებდეს[7]),
სამს დღეს ისხდეს მხიარულნი, მტერსა არად[8]) აკსენებდეს,
და კივი წასვლად შეეკაზმა[9]), სხვანი ღვინის იქარვებდეს[10]).

2697. თქუა თუ: „ქქქათზს ჯავრითა სწუთრო გამწარებია[11]),
გამოსვენება, სმა-ჭამა, მას ღხინი მოშორებია,
ზაულისტანით მიკელის, ჩემკან[12]) არ საურვნებია,
და არ მივესწრებით, ქვეყანა მტერთაგან აოკრდებია!"[13])

2698. როსტომ ბრძანა: „მამაცია[14]) კორციელი ვინც მე მჯობდეს!"
ფიცხლად[15]) რაში შეიკაზმა, სპილენძ-ჭურნი მაღლად კმობდეს[16]),

---

[1]) დად.—არ იცია.

[2]) ა. ო.—მზის სინათლეს.

[3]) 428 №—მათ შეჭირვებით აავსებს.

[4]) დად.—არ გვმართებს.

[5]) დად.—ყველგან მიჯლიში.

[6]) დად.—მით ღამესა ათენებდეს, 428 №—მას ღამესა ათენებდეს, ა. ო.—მით ღამესა ანათებდეს(?).

[7]) დად.—კ-რით, 428—ხ-ნით.

[8]) დად.—აღარ ახსენებდეს.

[9]) დად.—შაეკაზმა.

[10]) ა. ო. და დად.—ღვინოს იქარვებდეს, 428— იქადებდეს.

[11]) დად.—დამწარებია.

[12]) ა. ო.—ჩვენგან.

[13]) ა. ო.—აოჰკრებია.

[14]) ა. ო. და 428—როსტომ ბრძანა: „მამაცია კორციელი(?), დად.—როსტომ ბძანა: „მე მამაცი...

[15]) დად.—ფიცხლა.

[16]) 428—სპილენძ-ჭური მაღლა ჰკმობდეს, დად.—სპილენძ-ჭურნი [მაღლად კმობდეს.

მხიარულნი გზასა ვლიდეს, ავაზითა ნადირობდეს[1]),
და მოვიდეს[2]) და გელ-მწიფესა პირ-დამკობით თაყუანობდეს.

2699. გელ-მწიფემან მათ პასუხი არა გასცა დიდხან გიდეთ,
გივს დიდი შეუზახნა[3]): „ამას იქით ცრემლსა დურიდეთ,
როსტომ რა მჯავს[4]), ფიცხლად გმართებს, ბრძანებასა დაგუმორჩილდეთ,
და წაიყუანეთ მკარ-შეკრული, ფიცხლად ძელსა ჩამოჰკიდეთ!"

2700. გაჰკუირდეს სრულად[5]) ლაშქარნი, შეიქმნეს[6]) ცრემლთა დენითა,
როსტომს ვინ ჰკადრა შეპყრობა, ვერცა ვინ უთხრა ენითა!
ტუსის უბრძანა ქაქაოზ: „რაც გითხრა, ფიცხლად ქენითა![7])
და გივი და როსტომ წასხით, ძელზედან დაარჩვენითა!"[8])

2701. იზახოდა[9]), ენთებოდა, ცეცხლისაგან, ვითა თივა,
ტუსი მკარსა[10]) მოჰკიდა, როსტომ წყნარად გაიწივა,
გაგულისდა[11]) ამაზედან, ოდენ ჴელი გაიქნივა,
და ჰგვანდა ზეცით ჩამოჭრილსა, ტუსი ასრე გაასრივა.

2702. რაშსა შეჯდა პილოტანი, თქუა: „ზაულის გზასა ვლიდე,
მიგუარს, ქაოზ, ჭკვა[12])-ნაკლულო, თუ რასათვის წამეკიდე!

---

1) ა. ო.—ნადიმობდეს.
2) 428—მოვიდნენ.
3) ა. ო.—შეუძახა.
4) ა. ო.—რათ მჯავს(?).
5) 428—სულა.
6) დად.—შეიქმნენ.
7) დად.—ფიცხლა.
8) დად. და ა. ო.—დაარჩვენითა, 428 №—დაარჩევითა.
9) 428 №—იძახოდა.
10) დად.—მკართა.
11) ა. ო. და დად.—გაგულისდა, 428 №—გაგულიზდა.
12) დად.—უ-ნით, ა. ო.—ჭკუვა

ტვირთს ცეცხლი კუდაც[1]) მოკიდებს, შენს წინაშე თუ მოვიდე,
და თურქნი გიდგან[2]), მას შევები, ძაღლს ზურაბ ჩამოვჭკიდე!

2703. მე შვილი ვარ ზაალისა, მტერთა ჩემთა სისხლის მღვრელი,
ტახტისა და გვირგვინისა ხელ-მწიფეთა მიმცემელი,
ბეჭედი და დასტი ჩემი, მე რაში მყავს სასურველი,
და ყოველი პირი ქვეყანისა არის ჩემთა ფერხთა ქვეში[3]).

2704. მე თუ კრმალი მოვიწვადო, თავს დაჭრით[4]), ვითა მხალსა,
რა მყავს ქაოზ შესაპყრობლად, მომეკიდოს ტუსი მკარსა[5]),
მე მყევად მყავს ჩემი კრმალი, მით გავაპობ კლდესა მყარსა[6]),
და შუბი ჩემი მოყვასია, ვიაშიკებ[7]) მისთვის ფარსა.

2705. რას[8]) მიწყრების შეუცოდრად, სატანასა გაეძრახოს?!.
მე რა წავალ, ზურაბ მივა, ტახტ-გვირგვინი გაიხადოს,
მრთელი[9]) არვინ მოურჩების, აღსასრულის დაემსგავსოს[10]),
და ამას იქით მათთვის საყმოდ ერანს რასტომ ვეღარ ნახოს!"

2706. აქ ერანელნი დაცვივდეს, ვით ჯოგი უკაცურია,
გოდერძის ჰკადრეს: „წავჰკვდით უცილოდ, ეს დასტურია!
იცი, საფადო[11]), ქაქაოზს ეუფლა რომ მაცდურია?!
და არვის მოუსმენს ჭკვა-სუსტი, შენ დასძარ ბრძენი პირია!"

---

1) დად.—კულავც.
2) დად.—გიდგენ, 428—გიდგან.
3) 428—ჩემთა ფეხთა ქვეში, დად.—ჩემთა ფერხთა მტვერი.
4) დად.—თავსა დავკრი, ვითა მხალსა, ა. ო.—თავს გავკრით.
5) დად —რა მყავს ქაოზ შესაპყრობლად, მომეკიდოს ტუსი მკარსა, 428—რა მაქვს ქაოზ შესაპყრობი...
6) დად.—მთასა მყარსა.
7) დად.—ვაიშიკებ, ა. ო.—და შუბი ჩემი მეყვისია, ვიარშიებ [მისთვის ფარსა.
8) დად.—რად მიწყრების.
9) 428 №—მთელი.
10) 428 №—დაემგზავსოს, ა. ო.—დაემგზავსოს.
11) ა. ო.—საფადო.

2707. გოდერძი კელ-მწიფეს წინა მიდგა ფერხ-ბედნიერია[1]),
თქუა: „რა ქნა როსტომ ასეთი, დღესითგან შენი მტერია!?.
ვიცი, დაჰკარგა გჳრგჳნი, ერანი მოამტერია,
და არვინ ცოცხალა მისებრივე, ვიცი[2]), ეს დასაჯერია!

2708. ერთი გმირი, ვითა ტეცხლი, თურანელთა მოუძლევების,
მას დახტითა ვინ გამოსცდის, ნახე, ვინცა გაჰკრმლების[3]),
იტყუის: „სადმე ერანელნი წინ ვერავინ დამიდგების[4]),
და ჩემი სწორი არვინა ჰყავს, მენ არცა ვინ გამოჩნდების!

2709. თავშიგან ტვინი არა გიც, ვინ როსტომ გააძევნითა,
რა გაიგონა ქექაოზ, შეიტყო, ავად ექმნითა,
მაშინ უბრძანა გოდერძის: „უკანა მისდიევნითა[5]),
და გული დასცალოს ჯავრითა, თქუენ ტკბილად ეუბნენითა!“[6])

2710. გოდერძი და დიდებულნი როსტომს უკან მიეწივნეს,
მათ დაუწყეს გმირსა ქება ტკბილად, გული არ ატკივნეს,
„საწუთროსცა შენი არის, ეტლსა იჯდე[7]), ფერითა ივნეს,
და ჭკვა შესცულით კელ-მწიფესა, ცნობა შმაგად მოექცივნეს.

2711. იგ არაზდად გამოთდების, აენთების, მართალია,
სინანულსა ჩავარდების, შეინანებს ფიცხალია[8]),
თუ გაწყინა კელ-მწიფემან, ერანელთა რა ბრალია?!
და დღეს ნუ წახვალ შემომწყრალი, თქუენგან[9]) არა საქნელია!“

---

[1]) ა. ო.—ფერხ-ბედნიარია.

[2]) დად.—მისებრი, იცი, ეს დასაჯერია.

[3]) ა. ო. და 428 №—გაეკლმების.

[4]) ა. ო.—ერანელი წინ ვერავინ დამიხვდების.

[5]) დად.—უკანა მიზდევდენითა, ა. ო.—გოდერძის თქვენ უკან მის-დიევენითა.

[6]) დად.—და გული დასცალე ჯავრითა, ტკბილად ეუბნენ ენითა.

[7]) 428 №—ეტლსა იჯდეს.

[8]) დად.—ფიცხლა დია, 428—ფიცხალია.

[9]) დად.—დღეს ნუ წახვალ შემომწყრალი, შენგან არა საქნელია.

2712. როსტომ თქუა: „ქოზ მეფის ვარ დია შეუპოველი[1]),
კაბის ნაცვლად მაცვია ჯავშანი მოუქსოველი,
მე ტახტად უნაგირი მაქუს, ბერბენის ზეცით მოველი,
და მას მოვჰკლავ ერთის მჯიღვითა[2]), ტიროდეს არსი[3]) ყოველი!

2713. გავძეღ[4]) მისითა უმობითა, აღარას ვესათნოები,
ერანს მოსული დღესითგან მონურად არ ვიპოები[5]),
რომ გაგულისდეს[6]), იცის, ნეტარ რას შევეპოები[7]),
და მას აღარ ვნახავ ცოცხალი, მოყუასთა დავეთხოები!“[8])

აქა გოდერძისაგან გამწყრალის როსტომის დაბრუნება და ჴელმწიფეს წინაშე მოყვანა და მისგან შეწყალება და ნათქუამის შენდობა და გულ-მხიარულად შეჯლომის ქნა*).

2714. როსტომ სიტყუა გაათავა, ერანელნი სულთქმით ახვენ,
მოახსენეს: „პილოტანო, მტერნი ჩუენნი დაცაგუზრახვენ![9])
ჴელ-მწიფე და ფალავანნი სხვას რასმე დაგიზრახვენ![10])
და—«ვერ გაბედა ჩუენი ომი!»—იურქნი ჭანგსა გაიმახვენ.

---

1) ა. ო.—შეუპოვნელი.

2) დად.—მუშტითა.

3) დად.—არსნი.

4) 428 №—გავძეხ.

5) დად.—ერანს მოსრული მონურად დღეს იქით არ ვიპოვები.

6) 428 №—გაგულიზდეს.

7) 428 №—შევეპოვები.

8) დად.—დავეთხოვები, ა. ო.—მეყვისთა დავეთხოვები, 428 №—მოყვასთა დავეთხოვები.

*) დად.-ხელში ეს სათაური ამ სახით არის: აქა გოდერძისაგან გამწყრალის როსტომის მობრუნება, ჴელმწიფის წინაშე მოყუანა და მისგან წყალობა და ნათქუამის შენანება. ა. ო.-ს კი ეს სათაური სრულებით არა აქვს.

9) 428 და ა. ო.—მტერნი ჩუენი დაცაგუძრახვენ.

10) დად.—ძ-ლით.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2715. გუმართებს დაცვა ქუეყანისა, რადგან როსტომს ეშინიან,
ნუ უყურებ კელ-მწიფესა, დღეს ცნობანი მას შესცვლიან,
სპათა ზურგსა ნუ შეაქცევ, ერანელთა ცრემლნი სდიან,
და შენს სახელსა ნუ დაჰკარგავ, ცის მასკულავნი იმღერიან.

2716. ესე ესმა პილდოტანსა, სწყდა სირცხვილად, საკაგელად[1]),
თქუა თუ: „გულსა შიში შევა, გამოვიგდებ[2]), ვიგდებ კელად,
აღარ მინდა, ფიცხლად მივსცემ, მინდორს მკეცთა შესაჭმელად,
და დავბრუნდები, რადგან აგრე მეუბნები შესარცხვენლად!"

2717. მობრუნდა და ქოზ მეფე გაეგება როსტომს წინა,
მოითხოვდა შენდობასა, თავი მისი გაამჩივნა,
შობითგან[3]) მჭირს ავ-ცნობობა, სიმძაგემან წამაკლდინა,
და ახლად მტერი გამამიჩნდა[4]), გული მეტად მან მატკინა!

2718. ახლად ზურაბ გამამიჩნდა, მტერმან მეტად შემაშინა[5]),
მისთვის გიკმე, თქუენ გმართებდა, მოსულიყავ[6]) ჩემსა წინა,
დაგკუეთვნა, გავგულისდი, არ მოხვედით, იგ[7]) მეწყინა,
და აწ შემინდევ, სავარდესა გავიშალოთ სუფრა წინა!"

2719. როსტომ ეგრე მოახსენა: „დღეს საწუთრო შენი არი!
მტერსა არა შეუძლია, მორჭმული ხარ შარიარი![8])
კაცთა ტომი შენ გმორჩილობს, გმსახურებდეს დასთა არი,
და ტახტსა ზიხარ, მორჩილი ვარ, მოუშალო მტერთა ფარი!"

---

[1]) 428 № — სირცხვილი საკაველად — წარყვნილია.

[2]) ა. ო. — გამოვიღებ, ვიგდებ კელად.

[3]) დად. — შობიდგან.

[4]) დად. — გამომიჩნდა.

[5]) დად. — მე რომ ზურაბ გამომიჩნდა, მტერმან მეტად შემაშინა, ა. ო. — ახლად ზურაბ გამჩენია, მტერმან მეტად შემაშინა.

[6]) დად. — მოსრულიყავ, ა. ო. — მისთვის გიკმე და მინდოდა, მოსულიყავ ჩვენსა წინა.

[7]) დად. — მე მეწყინა.

[8]) დად. — შარიერი.

2720. ქალწ მეფე წამოვიდა, საყარდენს ჩამოჯდებოდის,
სამ დღეს წართეს[1]), — სხვა მეჯლიში ამისებრი არ იქნებოდის![2])
„დხინით ნაცუნდად ამას იქით“, — ბრძანებს, — „ჭირი ჩვენ მოგხუ-
და თარიაყი უსამსალოდ[3]) არავისგან იშოვების![4]) [ხუდგების!

2721. მოჭკაზმეს ტურფა დარბაზი, მათ შექნეს დიდი შვრთობა,
მღერა ჩანგზედან, ყოველგან მეტრიბით მხიარულობა,
ოქრო-ქსოვილით, სტავრითა[5]), ბაღის მოკაზმულობა,
და ვერცხლის ხე დარგეს[6]) ტახტზედან, აქვს დიდი შემკობილობა.

2722. მეტი მოასხეს მას ოქროსი, იადგარად დანერგვიდეს,
თვალ-გვარი, მარგალიტი, მტევან-მტევნად[7]) ჩამოჰკიდეს,
ზურმუხტისა და იაგუნდის, ვით ფურცლებს, მოასხმიდეს,
და ბუთა[8]) შექნეს ოქროსანი, ზედ თურინჯის გარდაჰკრიდეს.

2723. ღვინო-ძოწი ჴელ-მწიფესა გულის ვარდად უყუავებდა[9]),
გულში ზაკვას იგონებდა, საუბრითა ლაყაფს ჰკრებდა[10]),
როსტომს თასი გაუმვირა[11]), მუჴლ-მოყრილი უყურებდა[12]),
და თქუა თუ: „გმირო, მე სტროლაბნი თქუენსა თავსა მიქადებდა!

---

[1]) 428 №—სამს დღეს წართეეს.

[2]) დად.—სხვა მიჯლიში ამისებრი არ იქნების, 428—არ იქმნის(?)

[3]) ა. ო.—თარიაყი უსამსალოდ, 428—უსამართლოდ.

[4]) დად.—იშოვების.

[5]) დად.—ოქრო-ქსოვილის სტავრითა.

[6]) ა. ო.—დადგეს.

[7]) დად.—ტევან-ტევნად, ა. ო.—თვალ-გოვარი, მარგალიტი მტევან-მტევნად.

[8]) დად.—ბია დაქნეს ოქროსანი, ა. ო.—ბუდე(?) დაქნეს ოქროსა-[ნი..

[9]) 428 №—უყუავებდა(?).

[10]) დად. და ა. ო.—კრეფდა, 428—ჰკრებდა.

[11]) დად.—მიაძლია.

[12]) ა. ო.—გადამწერელი შეცთომით იმეორებს წინა ტაეპის მეორე ნახევარს: „საუბრითა ლაყაფს ჰკრეფდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2724. შენ ხარ პაპათ ნათესავი[1]) იადგარად ქადებული![*])
სარტყელ-შერტყმით მეომარი, შენ გაუპო მტერთა გული!
თქუენ ხართ[2]) ტახტი კედ-მწიფეთა, ერანს კარი გადებული,
და დევ-გრძნეულნი[3]) ამოსწყვიტენ, მაზანდარა მოსპე სრული!

2725. დაჰკოცე[4]) შენი მებრძოლი, მშობელი აუტირდების!
შენი სახელი ბეჭდად აქუსთ[5]), სიცოცხლე დაუძვირდების[**]),
ვისცა შეუგდებ[6]) ბორკილსა[7]), ფერხი არ გაუპირდების,
და მისი გატეხა ძნელია, ქედლისაც გაუჭირდების!"

2726. როსტომ შესვა დოსტაქანი[8]), სიტყუა ჭკადრა მათი ფერი,
ემთხვივა[9]) და შენვე დაჯდა სანახავად შვენიერი[10]),
ორსა დღესა ქნეს მეჯლიში, იხარებდეს ყმა და ბერი[11]),
და ტუსს უბრძანა: „შენ და გივმან მოიკსენეთ სახიერი!"[12])

2727. გათენდეს,—ქოსი, ნადარა ჰილოს[13]) მოაბენითა,
ქაიანური დროშანი[14]) ტახტზედან ააბენითა[15]),

---

[1]) დად.—სპათა ნათესავთა, 428—პაპათა ნათესავი, ა. ღ.—პაპათ ნათესავით, 461—პაპათ ნათესავი.

[*]) 461—იადგარად გამოსული.

[2]) დად.—ხარ.

[3]) დად.—დევ-გრძნეული. [მშობელნი...

[4]) დად. და ა. ღ.—დაჰკოცენ, 461—დაჰკოცე შენნი მებრძოლნი,

[5]) 461 და 428 №—შენი სახელი ბეჭედად.

[**]) 461—აქუსთ და სიცოცხლე ძვირდების.

[6]) დად.—შეუგდებს.

[7]) ა. ღ.—ბორკილსა, 428—ბორკილად, 461—ბორბალად.

[8]) ა. ღ.—დასტაქანი.

[9]) დად. და ა. ღ.—ემთხვია.

[10]) ა. ღ.—შვენიარი.

[11]) დად.—იჯრებოდა ყმა და ბერი.

[12]) 461 და 428 №—და ტუსს უბრძანეთ, შენ და გივმან მოიხსენით სახიერი, ა. ღ.—სახიარი.

[13]) 461 და 428 №—სპილოსა.

[14]) დად. და ა. ღ.—ქაიანური დროშანი, 428—ქაიანური დროშები.

[15]) 428—ტარზედა ააშენითა.

კარი გააღეთ, ლაშქარნი აბჯრითა აავსენითა!
და ბარგი გაიღეთ მინდორად, ჩვენ გავდგეთ შუქთა ფენითა!"

2728. გამოვიდნენ საფადარნი, ჩვენ გამოგვყვა ელვა-კრთომით,
ჩნდა საწუთრო ლილის ფერად, მტვერისაგან მზე წაკლდომით,
მან დათვალა ჯავშნოსანნი,—ას-ათასი ჰყვანდა ზომით,
და მათ კარვები დაიცვან, მოდიოდეს[1]) დგომა-დგომით.

2739. დრომათა და შუბთა ელვა საწუთროსა ანათებდა[2]),
ცას მასკვლავი აღარ უჩანს, მისთა შუქთა დაავსებდა[3]),
ახლოს მიდგნეს[4]) მან ციხესა, ელვა ზღვათა[5]) ადუღებდა,
და ზურაბ შედგა ციხეზედან, ომსა თითით უჩვენებდა[6]).

2740. ომან გაკლა შეწირვებით, მოუვიდა კორცთა თრთოლა.
ზურაბ თქვა თუ: „შეწირვება არა გვმართებს მათგან ყოლა,
ღმერთი უნდა შემწედ ჰყვანდეს, თვარ ცუდია სხვათა ყოლა,
და მათ არა ჰყავს დასტურსანი, რომ შეეძლოს[7]) ჩემი ბრძოლა.

2741. ნაძლევი ვარ,—მათ ვინცა ჰყავს ფალავანი, მე რომ მჯობდა!"
—მერმე ღვინო მოითხოვა, კარავშიგან[8]) ნადიმობდა,
ბრძანა თუ, სცნობს აფრასიაბ, სრულ[9]) ერანი სისხლს ზღობდა,
და ერანელთას გააკებდა, ხვალე ომსა აპირობდა.

---

[1]) დად.—და მათ კარავი დაიციან, მიდიოდენ დგომა-დგომით.

[2]) 428 №—დრომათა და შუბებითა საწუთროსა აანთებდა.

[3]) დად.—ცის ვარსკვლავი აღარა ჩანს, საწუთროსა დაავსებდა, ა. ო.—მასკვლავი... მზისა შუქსა დაავსებდა.

[4]) დად.—მაიდგეს.

[5]) დად.—ზღვასა.

[6]) ა. ო.—თითით აჩვენებდა.

[7]) დად.—შაეძლოს.

[8]) დად.—უ-ნაროდ.

[9]) 428 №—სულ ერანი.

2742. დალამდა და საწუთრომან გაიცადნა[1]) კუპრის ზღვანი,
სოხოვს ფარმანსა[2]) კელ-მწიფესა, როსტომ მოდგა ჯავშნოსანი.
თქვა თუ: „ჰნახავ, ვინ მოსულა ის ჯომარდი ფალავანი,
და მას თავადნი ვინ ახლავან[3]) მეომარნი კაცნი სხვანი?!.*)

აქა როსტომისაგან კარავში შეპარვა და ზანდარაზმის[4]) მუშტით მოკვლა.

2743. ქაოზ მადლი გარდიკადა, მოუშალა წასვლა[5]) არა,
„მშვიდობისამც გზა დაგხუდების[6]), სულითამცა ნათლად ხარა!“
პილოტანი, გითა თურქი, შეკაზმა[7]),—„მიცნან არა!“
და სადა ზურაბ ნადიმად ჯდა[8]), ციხეშიგან შეიპარა.

2744. ზურაბ ნახა ტახტსა მჯდომი მზე უღრუბლოდ[9]) მონავანი,
მარცხნით უჯდა ზანდარაზმი, მარჯვნით ომან ფალავანი,
დოსტაქანსა მკვდ-მთვრალი ბარმან[10]) სმიდა[11]) გულოვანი,
და ზურაბ მჯდომი კომშსა გვანდა, გარეთ[12]) მცველთ გალავანი.

---

[1]) 428 №—გაიცადა კუპრის ზღვანი.

[2]) დად.—ფარვანსა(?).

[3]) დად.—და მას თავადნი ვინცა ახლავს...

*) ამ ხანის შემდეგ ა. ო.-ში გვხვდება შემდეგი ზედმეტი ხანა:
ზურაბს ახლდა ზანდარონი, როსტომისა საცნობელად,
ღამით როსტომ შეეპარა მეცნიართა მოსაკვლელად,
კარავშიგა თავი მოსჭრა ქაოზ მეფის მოსართმევლად,
და მით ელირსა ვაებასა, რომ იხმობენ შვილის მკვლელად.

[4]) 428 №—ზანდარაზმანის.

[5]) 428 №—უ-ნით.

[6]) დად.—მოგხვდების.

[7]) დად.—შეაკაზმა.

[8]) დად.—და სადა ზურაბ ნადიმობდა, ციხეშიგა შეიპარა, ა. ო.—და ნადიმად ჯდა, კარავშია შეიპარა.

[9]) 428 №—უღრუბლოთ.

[10]) ა. ო.—ბარამ.

[11]) დად.—სვემდა.

[12]) 428 და ა. ო.—გარეთ, დად.—გარე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2745. ტახტზედან მჯდომი ზურაბ ჰგავს,—მაღალი სარო არისა,
მკერდ-მკლავი უგავს პილოსა, მულღანზარს ვარდი არისა[1]),
ორმოცდაათი მუტრიბნი მკურელნი სხდეს[2]) ქალთა ჯარისა,
და ბნელსა ღამესა იდუმალ[3]) როსტომ საჭურეტლად არისა.

2746. ამაზედა ზანდარაზმი[4]) ადგა, შარდად გამოვიდა,
არაზედ როსტომ დაინახა, გაუკვირდა: „ვინ მოვიდა!"
მიდგა, კელსა მოეკიდა, სანთლისაკენ წამოზიდა,
და—„ხარ შექნილი საფალავნოდ, აქანამდის ვინ გმალვიდა?!"

2747. უთხრა თუ: „პირო მიხუკნე, თქვი, ვინ ხარ, სადაურთაგან?
უმაღლე ჩანხარ ყოველთა[5]) ამა ლაშქართა სრულთაგან!"
როსტომ თქვა: „აჰა გავმჟღავნდი[6]) მე დაფარული გულთაგან,
და კისერსა მუშტი წამოჰკრა[7]), ფიცხლა[8]) დასცალა სულთაგან.

2748. როსტომ ფიცხლად წამოვიდა, ზანდარაზმი[9]) ნახა მკუდარი,
მათ უკვირდა დაყოვნება, ზურაბ ბრძანა[10]) თუ, სად არი,
მონახეს და მკუდარი პოეს[11]), შეიყარა ხასთა ჯარი,
და ესე[12]) ზურაბს გაუმჟღავნეს, მუნ შეიქნა გლოვა, ზარი.

---

[1]) 428 №—სპილოსა, მულღაზანს ვარდი არისა, ა. ო.—მკერდ-მკლავი სპილოს მიუგავს, მულყაზარს ვარდი არისა.

[2]) ასეა ა. ო.-ში, დად.—ორმოცდაათი თავადი, მკურელნი სხდეს, 428 №—ორმოცდაათი მჭანგე მკურელი სხედს...

[3]) დად.—ბნელსა უკუნსა ღამესა.

[4]) 461 და დად.—ზანდარაზმან, ა. ო.—ზანდაროზი, 428—ზანდა-[რაზმი.

[5]) ა. ო.—უმაღლე სჩანხარ ყოველთა.

[6]) დად.—გავყლამდი.

[7]) ა. ო.—შემოჰკრა.

[8]) დად. და ა. ო.—ფიცხლა, 428 №—ფიცხლავ.

[9]) ა. ო.—ზანდაროზი, დად. და 461—ზანდარაზმან.

[10]) დად. და ა. ო.—ბრძანა თუ, 428 №—ბრძანებს თუ.

[11]) დად.—პოვეს, 428 №—ნახეს, ა. ო.—პოეს, შეიყარა ხასთა ჯარი.

[12]) დად.—ნახეს, ზურაბს გაუმჟღავნეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2749. გაგულისდა[1]), ჯავრიანად გამოიჭრა[2]), ვითა ქარი,
ფიცხლად იკმნა დიდებულნი[3]), მუნ მოვიდა სპათა ჯარი,
მგელი რემად შემოვიდა, საკრძალავი ჩვენგან არი,
და ხელთა შუბი დავიჭიროთ, გავიმაგროთ[4]) ჟუჟლამ ფარი!"

2750*). მე დავიწყო სამანდითა ერანელთა ნადირობა,
ვძებნე ჩემი ზანდარაზმი, შევანანით დალატობა,
არ შევიკსნა საგდებელი, მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა[5]),
და ტახტს დაჯდა მხიარული, გულად დაიწყო ნადიმობა[6]).

2751. ზანდარაზმი მათ მამიკლეს[7]), მოკვდები ცეცხლის ალად,
ჯავრით გული მე დავსცალეთ, სისხლი მათი შევსვა წყალად,
როსტომ ესე გაიგონა, გამობრუნდა იდუმალად,
და მას დამესა ერანელთა გმირი გივი უდგა ტალად.

2752. რა როსტომ ნახა, მოუკლდა გივი, უპირობდა მთა ვითა,
ლახტ-გამოწყვდილი საომრად, წამ ერთ არ იყო ზავითა[8]),

---

[1]) 428 №--გაგულიზდა.
[2]) დად.—ჯავრიანი გამოიჭრა.
[3]) 428 №—ფიცხლავ იკმო დიდებულნი, ა. ო.—ფიცხლად იკმნო დიდებულნი, მუნ მოვიდეს...
[4]) დად.—მოვიმაგროთ.
*) ამ ხანის შემდეგ, ა. ო.-სა, 461 და 428 №-ში მოთავსებულია ერთი ხანა, რომელიც ჩანართი უნდა იყოს, რადგან იგი თითქმის წინა ხანის გამეორებაა. მოგვაქვს სრულიად:

ზანდარაზან ვინ მამიკლა, არ იქნების მისი თმობა,
გამოსცადონ ჩემი კრმალი, მათ სცნან დია ჯომარდობა,
ას-ნაკეცად ვაზღვევინო, მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა,
და შევიდა და ტახტსა დაჯდა ზურაბ შექნა თამაშობა.

2760 ხანა ა. ო.-ს არა აქვს.
[5]) დად.—მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა, 428 №—მით დავჰკარგო ჭკუა-ცნობა, დად.—მათ დაჰკარგონ ჭკუა და ცნობა.
[6]) 461 და დად.—ზანდარაზმან მათ მომიკლეს, ა. ო.—ზანდარაზი მათ მამიკლეს.
[8]) დად.—ლახტ-გამოწვდილი მიუბდა, იგი ჩნდა დიდი მთა ვითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თაამთან შიგა ქუეითა[1]), იგ მარტო[2]) ოდენ თავითა,
და მათ ერთმან ერთი რა იცნეს, დატკბეს ცნობითა გაითა[3]).

2753. გივმან ჰკადრა: „ფილაგანო, აქანამდის სად ყოფილხარ?![4])
თქუენ უცხენოდ, პილოტანო, ბნელსა ღამეს სად გარჯილხარ?
ან სად იყავ საიღუთოდ, ფიცით გკითხავ, მართლად მითხარ,
და მან უამბო, სადაც იყო, — „ფრთხილად იყავ, ტალად თუ ხარ!“[5])

2754. მივიდა და ჴელ-მწიფესა ქება ჰკადრა ზურაბისა,
თურანელი[6]) ცხენოსანი არ მინახავს მსგავსი[7]) მისი,
ტანად სარო, გულად ლომი, შვენებითა შუქი[8]) მზისი,
და ნახოთ, გმირსა ნარიმანს[9]) ჰგავს და შვილია სამისი.

2755. მუშტით მოვჰკალ ზანდარაზმი, ფიცხლად სული დაეცალნეს[10]),
ჴელ-მწიფემან დაუმადლა, უსაზომოდ გაუხარნეს[11]),
ღვინო სთხოვა ჴელ-მწიფემან, თქუა თუ: „ჭირნი გამეყარნეს“[12]),
და მას ღამესა ერანელნი ქალზს წინა შეიყარნეს[13]).

2756. გათენდა. მზემან საწუთრო[14]) გაანათლა — მთა და ბარი,
ზურაბ შეჯდა სამანდზედა, ტანს ჩაიცვა საომარი,

---

1) 428 №—თამთან მივიდა ქუეითი, დად.—თამთან მივიდა ქვეითად.
2) დად.—მარტოა ოდენ თავითა. [თითა.
3) დად.—დაატკბეს ცნობა ა ვითა, ა. ო.—დატკბეს ცნობითა მა-
4) დად.—გარდამოჴდა. გივმან უთხრა, ღ̃თისაგანმცა, აჰა, დიდხარ.
5) დად.—და მან უამბო, რაცა ექმნა, ფრთხილად იყავ, წყნარად [უთხრა(?).
6) 428 №—თურანელი.
7) 428 №—მგზავსი.
8) 428 №—მგზავსი.
9) ა. ო.—სანახავად გმირს ნარიმანს.
10) 428 №—ფიცხლავ სული გაეყარა, ა. ო.—გაეყარნეს.
11) 428 №—გაეხარა.
12) 428 №—გამეყარა.
13) 428 №—შეიყარა.
14) დად.—გათენდა და საწუთრომა.

ერანელთა სათამარად[1]) წამოვიდა, ახლდა ჯარი[2]),
და წაიტანა მან საამბოდ თანა აჯერ პატიმარი[3]).

აქა აფრასიობის დავედრებული ნიშანი მოიგმარა ომან*).

2757**). აჯერ მოჰგვარეს პურობილი, მას ზურაბ ეუბნებისა:
„ისარი უნდა მართალი, იყოს გულისა ნებისა,
მრუდი თუ კაცმან შესტყორცოს[4]), მიწვას ენარცხებისა,
და რაც გკითხო, მართლა მიამბე[5]), ავი არ გარდაგხდებისა!

2758. თუ ეს გინდა, რომე მოგხვდეს ამას იქით დღე-გრძელობა[6]),
შენ იშოვნო უსათუოდ ამა სპათა თავადობა,
საჭურჭლე და ხაზინანი, — აწ მართლისა გინდა თხრობა, —
და თუ არ მითხრა, შენ იშოვნო საკანშიგან[7]) პატიმრობა!“

2759. აჯერ ჰკადრა: „შენ ტყუილი არ გეთხრობის ქტლისაგან,
არას გკადრებ სიცრუესა საუბარსა[8]) ენისაგან,

---

[1]) ა. ო. — სანახავად.

[2]) დად. — თავს წაადგა, ერანელთა საქვრეტელად ქედი არი.

[3]) დად. — წაიტანა მან საამბოდ თანა აჯერ ფალავანი.

*) ეს სათაური 428 №-ში არ არის.

**) ამ მე-2757-ე ხანას დად.-სეულში წინაუძღვის ხანა, რომელიც სხვა არსებულმა ხელ-ნაწერებმა არ იციან. იგი იმგვარის ხასიათის არის, რომ გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს; მოგვაქვს სრულიად:

„უწინ ომან აჯერს უთხრა: აქა როსტომ მოსულიყოს,
მის საქმესა გაუფრთხილდი, არამც ზურაბ ყურად იღოს,
მისი დრიშა არ ასწავლო, სარჯელითა, რაცა გიყოს,
და წერილად დაგჭრას, ნუ უამბობ, მინდორს მგელთა გაცაგიყოს“.

[4]) დად. — მრუდია კაცი შესტყორცებს.

[5]) დად. — მითხარ მართალი, ა. ო. — მართალი მითხარ

[6]) დად. — დღეთ-გრძელობა.

[7]) დად. — საკანდშიგა(?).

[8]) დად. — არას გკადრებს სიცრუვითა ნაუბარსა ენისაგან

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მე თუ ტყუილი შემატყო[1]), მოვკვდე შენის ჴელისაგან,
და შემოქმედი მართლად დაგსჯამს ჩემთა სისხლთა[2]) დენისაგან.

2760. ზურაბ უთხრა: „მე ამბავი გკითხო ახლა ჴელ-მწიფისა,
ერანელთა ფალავანთა, ტუსისა და როსტომისა,
გივისა და ბარამისა, იმ ჭკუიანის გოდერძისა,
და აწ მიჩუენე სრა-სადგომი ცალკე-ცალკე, კარვებისა[3]),

2761*). სად დიდი ფერად-ფერადი ოქრო-ქსოვილი სტავრისა,
ფეროზის ტახტსა ზედა ადგს კარავი ვეფხის ტყავისა,
კარსა მნათობი დროშა უდგს და მიურადი პილოს ჯარისა,
და ვინ არის მისი პატრონი, თქმად ვისისა გვარისა.

2762. აჯერ ჰკადრა: „ქაოზ მეფე ჴელ-მწიფეა[4]), შენა ზისა,
სხვა რომე ჩანს იგ კარავი შავი მარჯუენით ფარდაგისა[5]),
პილოს გვერდით დის ჯარი ოქროს ფერი სარმუზისა[6]),
და ტუსი ჰქუიან ფალავანსა, იგ შვილია ნოდარისა[7]).

2763. კვლავე[8]) ჰკითხა: „სპათა ჯარი ვისი არის ჯავშნოსანი?
ლალის-ფერთა კარავთანა[9]) მას დროშა უთქს ლომოსანი[10]),

---

[1]) დად.—თუ ტყუილი შეცამატყო, ა. ო.—მე ტყუილი შემამცნივო.

[2]) ა. ო.—სისხლის.

[3]) დად.—და აწ მიამბე ცალკე ცალკე სრა-სადგომი კარვებისა, 428 და ა. ო.—და აწ მიჩუენე სრა-სადგომი ცალკე-ცალკე კარვებისა.

*) ეს მე-2761-ე ხანა არის მხოლოდ დად.-სეულში.

[4]) დად.—მოახსენა: „ქაოზ მეფე ჴელ-მწიფეა...

[5]) დად.—სხვა რომე ჩანს სრა-კარავი მარჯვენით შავის ფარდაგისა, ა. ო.—სხვა რომ ჩანს იგი კარავი მარჯვენით შავის ფარდაგისა.

[6]) დად.—პილოს გვერდი ჯარი არის ოქროს ფერის სარმუზისა. სარმუზი, იხ. ლექსიკ.

[7]) დად.—და ტუსი რქვიან ფალავანსა, მუნ დგას შვილი ნოდარისა, 428—ჰქვიან, ა. ო.—შვილი არის ნოდარისა.

[8]) დად.—კულავე, 428 №—მერმე.

[9]) დად.—კარავთაკან.

[10]) დად.—მას დროშა უდგს ლომოვანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შუაშიგან თვალი უზის¹), სინათლითა მზისა გვანი,
და აჯერ თქუა თუ: „ქიშვარდის ძე²) გოდერძია გულოვანი!“

2764. ზურაბ კუდა ჰკითხავს³) ამბავსა, ვით იადონი მგოსანი:
„ვისია მწვანე კარავი, სპა-ჯარი ჭარმაგოსანი,
მას გვერდით⁴) ცხენი უბია, ვით პილო⁵) საგდებლოსანი,
და კაცი ლაშქართა უმაღლე⁶), ტახტი უთქს⁷) პატიოსანი.

2765. მას უბია სადრტილზედა მრავალ-კეცი საგდებელი,
ჰკავს არავინ სისრულითა იმა კაცსა ერანელი,
მისა დროშა, გეშპის სახე, პატრონი ჰყავს სისხლთა მღვრელი,
და რად არვინ ჰგავს⁸) ჩემგან მეტი, აწ მხობასა⁹) შენგან ველი!“

2766. მაშინ აჯერს მოეგონა¹⁰), რაცა თმანს დაერიგა,
მოახსენა: „ვერა ვიცნობ¹¹), გაზდილია ჩინეთშიგა¹²),
მუნებური მეომარი¹³) მოუყვიდა ქაოზს იგა,
და როდეს ისი მოსრულიყო¹⁴), მაშინ ვიყავ ციხეშიგა.

---

¹) დად.—შუაზედა თვალი უზის, 428 №—შუაშიგა თეთრი უზის.

²) დად.—და აჯერ ჰკადრა: ქიშვადისძე, 428—ქიშვარდის ძე.

³) 428 №—წარყვნილია.

⁴) დად.—მას გვერდი ცხენი უბია, ა. ო.—აბია.

⁵) 428 №—ყველგან „სპილო“, დად. და ა. ო.—ყველგან—„პილო“.

⁶) დად.—კაცთა ლაშქართა სიმაღლე.

⁷) დად.—უდგს.

⁸) ა. ო.—ჩანს.

⁹) დად.—თხრობასა.

¹⁰) ა. ო.—მოაგონდა.

¹¹) დად.—მოახსენა თუ: „ვერ ვიცნობ.

¹²) 428 №—ჩინელშიგა—წარყვნილია.

¹³) დად.—მუნებული ფალავანი.

¹⁴) დად.—და როდეს იგი მოსრულიყო.

2767. ზურაბს გული სევდისაგან[1]) გაეტენა ამაზედა,
მას ნიშანსა მამისასა დაუვედრებდა[2]) როდეს დედა,
რაც იცოდა, ყუელასა იგ ხედვიდა როსტომს ზედა[3]),
და გული მისი არ ჯერიდა, კვლავ ჰკითხევდა ზედი-ზედა[4]).

ეს ორი ხანა, 2766[1] და 2766[2], ა. ო.-სა, დადიანისეულსა და 428 №-ში სხვა და სხვა ადგილას არის. ეს ხანები მეტად უშინაარსო და ულაზათოა და მათი განდევნით მოთხრობის მსვლელობას არა დაუშავდება რა. ამას გარდა მეორე, 2766[2] ხანა, 2768 ხანის თითქმის განმეორებაა. ეტყობა, გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს. ამისთვის მოგვაქვს სხოლიოდ:

2766[1]. კულავე აჯერს უბძანებდა, ზურაბს როსტომ ევონების,
არ უანბო დაწყევლილმან, აჯერ ზაკვით ეუბნების,
რად იწყლულებ, საწუთროსა შმაგი კაცი მიენდობის,
და ავად იყოს, თუნდა კარგად,—კაცს ორჯელვე გარდაჰხდების.

2766[2]. მუხთლად უბნობდა აჯერი, მას ეტლი უბრუნდებისა,
ყოველი საქმე წიადაგ იქნების უფლის ნებისა,
მ̃ღთის განგებასა თვინიერ წინა ვინ დაუდგებისა,
და არცა რა შეემატების, არც რა დააკლდებისა.

[1]) დად.—ჯავრისაგან.

[2]) დად.—ავედრებდა როდეს, ა. ო.—ავედრებდა რასაც დედა.

[3]) დად.—რაც იცოდა, იგ ყუელასა ეს ხედვიდა როსტომსზედა, ა. ო.—ყველაყასა.

[4]) დად.—კულავ ჰკითხვიდა ზედა-ზედა, 428 №—მას ჰკითხევდა ზე-[დი-ზედა.

ეს ორი ხანა, 2767[1] და 2767[2], ა. ო.-სა, 428 №-სა და დადიანისეულს ხელ-ნაწერებში სხვა და სხვა ადგილას არის. ეს ხანებიც უაზროა და ულაზათო, რაც ამტკიცებს მათ სიყალბეს. ეტყობა, გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს. მოგვაქვს სხოლიოდ:

2767[1]. ვისი დგას პილო კიდესა, კარავთა გვერდით სადივნო,
გარდახვევია ლაშქარი, კივილი ხარ-გასადინო,
გოდერძის შვილი გვიეა, მტერთა სისხლისა სადინო,
და მას გულოვნობით უქმობენ, ლაშქართა თავი საჩინო.

2767[2]. აღმოსავლეთით ფარდაგი ვისი ჩანს თეთრის სტავრისა,
გარ ცხენოსანი ათასი, შუბისა ჯარი, ფარისა,
პირ-მთვარე დროშა უსვია, ტახტი აჯისა არისა,
და აჯერ თქუა: „ჰქუიან ფარემუზ, ძე ჴელ-მწიფისა არისა.

2768. უნდოდა თუმცა ნიშანი ეპოვნა ვისთვის გულებისა,
მას მიჰკდომოდა[1]) წადილი ზურაბს გულისა ნებისა,
მღ̃თის განგებისა[2]), თვინიერ წინ ვერვინ დაუდგებისა,
და არცა რა შეემატების, არცა რა დააკლდებისა[3]).

2769. ვისა უჩნს წითლად კარავი და სახე დროშა დორისა,
სიმრავლე ახლავს ლაშქრისა[4]), ქვეითი დასთა გორისა,
თქუა: „გურზი ჰქვიან სახელად[5]), მქებნელი არის ომისა,
და მას თამაშობად[6]) მიუჩნს მოკულა მარტოსა ლომისა.

2770. ზურაბ აჯერს კვლავ ჰკითხვედა[7]), გულ-ტკბილად ეუბნებოდა,
ჰკითხავს როსტომის ამბავსა, ვით მართებს ენატრებოდა,
მას ცხენ-კაცისა, კარვისა[8]) ცნობა გლახ ენატრებოდა[9]),
და არ მოახსენა აჯერიმ[10]), სადიდად ეუბნებოდა.

2771. ზურაბ უბრძანა: „მიანბე, არ გმართებს შიში კრძალვისა!
იცით სახელი თავადთა, ფარდაგთა, დროშა-კარვისა,

---

1) დად.—მას მიხდომოდა.

2) ა. ო.—მ̃ღთისა განგებასა.

3) ა. ო.—და რაცა ეწეროს, იხადოს ბრძანება მღ̃თისა ნებისა.

4) დად.—ლაშქართა.

5) დად.—თქუა: გურზი რქუიან სახელად.

6) ა. ო.—მას სათამაშოთ მიუჩანს მოკვლა მარტოსა ლომისა.

ეს 2769[1] ხანა ა. ო.-სა და დად.-სეულს აკლია, 428 №-ში გადამწერლის ჩანართი უნდა იყოს, ამიტომ მოგვყავს სხოლიოდ:

2769[1]. კვლავ აღარ ითქმის ამბავი რომე მას უჩანს სახელი!
სუფრაზე ჯდომა, ლხინისა და გაცემისა სახელი,
უხვი, გულადი, მამაცი, გრუზი მას რქუიან სახელი,
და ყოვლის კაცისა მორჩილი, გასულია ყველგან სახელი.

7) ასეა ა. ო.-ში, დად.—ზურაბ აჯერსა კვლავ ჰკითხავს, გულ-ტკბილად ეუბნებოდა, 428 №—ზურაბს აჯერს მას ჰკითხევდა.

8) დად.—კარვისა.

9) დად.—ესურვებოდა. [ლა...

10) დად.—და არ მოახსენა აჯერი, ა. ო.—და აჯერ წყლულმან უმა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ერთა ქიშვადთა[1]) თავადთა თვითვე თქვეს: „როსტომ არისა!"
და ლაშქართა შიგან სახელი მისი სად დაიმალვისა?!

2772. აჯერ ზურაბს მოახსენა: „არ მოჰკლდების ცრუად[2]) თხრობა,
აქა როსტომ არსად არის, ვერ მიცნია[3]) ჯომარდობა,
არ მოსრულა[4]) ჯერეთ შინა ტურფა[5]) მისი ნაზარდობა,
და აწ იქნების ზაულისტანს, არის ვარდის[6]) ყვავილობა".

2773. ზურაბ თქვა თუ: „როსტომისთჳს ვიარები კმელთა შოვნად,
თუ მასწავლო, შენ საჭურჭლე მოგცე სპათა დასათოვნად,
გაგამდიდრო უსაზომოდ, იყო კაცთა შეუშოვნად,
და არ მიამბობ, აწვე მოგკლავ, თავმან ჩემმან, დაუყოვნად!"

2774. აჯერ თქვა თუ: „ფალავანი ტახტ-გჳრგჳნით გამძღარა,
როსტომისა ომსა ქებს, დევ-ვეშაპი მას ჰკვირს არა,
პილოს ღრუბლით ჩამოიყვანს, წურილად დასჭრის ფარა-ფარა[7]),
და მას ტინის კლდე[8]) ვერ დაუდგამს[9]), ვით ბადე, გაიარა.

2775. ზურაბ თქვა: „იგი ბედ-მლაშე გოდერძი ქიშვადიანი,
მიკვირს, რად გიკმობს შვილობით, კაცია სახელიანი,
შენ მეომართა ვერ იცნობ, იბრძოდენ ჯავშნიანნი[10]),
და მათთა ცხენთ ტერფთა კმა გესმის[11]), დღე დაგიბნელდეს მზიანი.

---

[1]) დად.—ქიშვართა.
[2]) ა. ო.—ტყუილად...
[3]) ა. ო.—არცა მისი..
[4]) დად. და ა. ო.—მოსრულა, 428 №—მოსულა.
[5]) დად.—ტურფა—წარყვნილია.
[6]) დად —ვარდთა.
[7]) ფარა-ფარა – იხ. ლექსიკ.
[8]) 428 №—ტინის კლდე.
[9]) ა. ო.—ვერ დაუდგნობს.
[10]) დად.—იბრძვიან სადა ჭკუიანი.
[11]) დად.—მართ ცხენთა ფერჴთა კმა ისმის..., ა. ო.—და მათ ცხენთა ტერფთა კმამან დღე დაგიბნელოს მზიანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2776. შენ აქებ როსტომს, მას იტყვი: „აქვს ძალი მტერთა ძლევისა,
ქარი თუ ცეცხლსა იახლოს, საქმილი დაილევისა,
მზე რა ამოვა ზღვიდამენ[1]), შუქნი განითხევისა[2]),
და კრმალსა, მოწყლილსა დამესა[3]), თავი სრულ დაქცევისა.

2777. თქვა, ქებს, უნდა საამრად, აჯერის გული ბრუნდების,
ამ თურქის ტანი მთასა ჰგავს, მკლავსა მტერი შეუშინდების,
ვერვინ დაუდგამს მებრძოლი, ტანი კლდე[4]) გაუცვილდების[5]),
და ეს როსტომს მოჰკლავს, წაგჭკდებით, ერანი დაძაბუნდების[6]).

2778. ქაქათზს ტახტსა წაუღებს, სრულ[7]) საპატრონო[8]) წაგდების,
სჯობს სახელითა სიკვდილი, თუ კაცს აუგი ჩაჭვეების,
მე თუ მოვკვდები, ამისთვის მზის თვალი არ დაბნელდების,
და გოდერძი სამოცდაათით შვილით კიდევე დარჩების[9]).

2779. არ უანბობ, მოცავკვდები, ტახტსა წყალი ნუ წაიღებს[10]),
ადამს ია აუვავდების, მას კოკობი ყურად იღებს,
უსუნებს[11]) და გაიხარებს, იგ ბუდესა აცაიგებს,
და იტყვის ბრძენი მთაბადი: „სარო მტოსა გამოიღებს“.

---

[1]) 428 №—ზღვისაგან.

[2]) დად.—დაითხევისა.

[3]) დად.—და კრმალსა მოიწყლის დამესა...

[4]) 428 №—ტინის კლდე.

[5]) ა. ო.—გაუცინდების(?!).

[6]) დად.—ეს როსტომს მოჰკლავს, ერანი წაგდების შეძაბუნდების, ა. ო.—და ეს როსტომს მოჰკლავს, წახდების ერანი, შეძაბუნდების.

[7]) 428 №—სულ.

[8]) ა. ო.—სახემწიფო.

[9]) ა. ო.—სამოცდაათის შვილითა კიდევ დარჩების.

[10]) დად.—წაუღებს.

[11]) დად.—ისუნებს.

2780. როსტომს მკითხავ, არა ვიცი, არ მინახავს, თუ მოვიდა[1]),
გასმია თუ: „მაზანდარა[2]) ამოსწყვიტა, სისხლსა ღვრიდა[3]),
ადვილ კელად[4]) ვერ შეიგდებ, მისთა მტერთა დღე მოვიდა[5]),
და ზურაბს გული აუღუღდა, მობრუნდა და წამოვიდა[6]).

2781. შეეკაზმა, ცხენსა შეჯდა, მეზარადი დაირქოდა,
წამოვიდა საომრად, კელთ ზუფინი აიღოდა,
კარავთ ახლოს[7]) ნავარდი ქნა, ვითა პილო, იზახოდა[8]),
და თავსა შუბი შემოივლის,—„ვინ შემებმის",—ესე თქოდა[9]).

2782. „გამოდით და შემებენით!"—ერანელთა ეუბნების.—
ვერვინ გაჭყუა. ვით კანჯარი ხვადსა[10]) ლომსა, ერიდების,
ქართზობით იზახოდა[11]), რაზმის პირსა იარების,
და თქუეს თუ: „ამას ვინ შეებმის, არც შეხედვა ეკადრების!"

2783. ქაოზს აგინებს: „რა იქენ, მოკვლადაც ჩემისა კელითა!
რა რიგი მეომარი ხარ, მიკვირს, ვინ გაქებს ენითა?!
ვინ გიკმობს ბედნიარობით, მეომრად თავ-გაჩენითა?![12])
და სახმილსა[13]) შიგან შეგაგდებ, აგიყუან შუბის წვერითა!

---

[1]) დად. და ა. ო.—როსტომს მკითხავ? არა ვიცი, არ მინახავს, თუ მოვიდა, 428 №—როსტომს მკითხავ? არ მინახავს, აწ არ ვიცი, თუ [მოვიდეს.
[2]) დად.—გასმია შენ მაზანდარას.
[3]) ა. ო. და დად.—სისხლსა ღვრიდა, 428 №—ღვრიდეს.
[4]) დად.—ადვილ კელად, 428 №—კელთა, ა. ო.—კელათ.
[5]) დად. და ა. ო.—დღე მოვიდა, 428 №—დღე მოვიდეს.
[6]) დად. და ა. ო.—მობრუნდა და წამოვიდა, 428—წამოვიდეს.
[7]) დად.—კარავს ახლო.
[8]) 428 №—ვითა სპილო იძახოდა.
[9]) დად. და ა. ო.—და თავსა შუბი შემოივლო,—„ვინ შემებმი?— [ესე თქოდა.
[10]) 428 №—ყველგან—„მხვადსა", „მხვადი".
[11]) 428 №—ძ-ლით
[12]) დად.—ვინ გიკმობს მეომარობით, ბედნიერ თავ-გაჩენითა.
[13]) ა. ო.—სახმილთა შიგან.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2784. ქტლი შენზედ შევამოკლო, აღარ ნახა[1]) დღე ნათელი,
ზანდარაზმი[2]) მუხთლად მოკუდა, თვალთ მწვევდა[3]) ცრემლი ცხე-
ფიცითა თქუი, არ გაუშვა, ერანელი ერთი მრთელი[4]), [დი,
და ტახტი თქუენი გატაგლაკო, ქაოზ მიუხცე ძლის მრთელი!"

2785. ვერვინ გაჭყუა მეომარი, ეშინოდა[5]) მისკან დია,
იზახოდა: „ვინ გამოხვალთ, ვინ შემებმით[6]), მართლად თქუის!
დიდხან იდგის[7]) რაზმის პირსა, დაიბრუნის[8]) სამანდია,
და ვით ცამან დაიქუხა, კელ-მწიფეს შეუტია.

აქა ზურაბ კელ-მწიფეს დიდი ავნო.

2786. მუბი მესცა, მან მოსწყუიტა სამოცდაათი პილო ბილოდ[9]),
ზარი იყო ლაშქარშიგა, ქაოზ გაკდა უთავბოლოდ[10]),
თქუა: „არ გარგა ესე საქმე, როსტომისთვის გაუგონოდ[11]),
და ერთის ბილწის თურქისაგან ვით გავჭკდეთ უთავბოლოდ![12])

2787. თვალთ ბრუ გვესხმის, ტვინსა[13]) ცეცხლი მოგუდებია გასატუსი,
ერანელი მისი სწორი არვინა გვყავს, არცა რუსი[14]),

---

[1]) დად.—ველარ ნახო.
[2]) დად.—ზანდარაზმი, 428—ზანდარაზმან.
[3]) დად.—მწთოდა ცხელი ცრემლი(?).
[4]) 428 №—მთელი.
[5]) დად.—ეშინოდათ.
[6]) დად.—ვინ გამოხვალ, ვინ შემებმი, ესე თქუია.
[7]) დად.—დიდხანს იდგა, ა. ო.—დიდხან იდგა.
[8]) დად.—დაიბრუნა.
[9]) ა. ო.—სამოცდაათ სპილო რბოდა(?).
[10]) დად.—ქაოზ გაკდა კულა ულონოდ, ა. ო.—გულ-ულონოდა.
[11]) დად.—როსტომისა გაუგონოდ, ა. ო.—როსტომის გაუგონლადა.
[12]) დად.—ვით გავკვდით, ა. ო.—ვით გავბდით.
[13]) დად.—ტვინსა, 428—ტვინთა.
[14]) ა. ო.—არვინა გვყავს, 428—არვინა მყავს.

გერგინ გაჰქუა ცხენოსანი, წაუგდა მართ ნამუსი,
და წავიდა და ეს ამბავი როსტომს ჰკადრა უუდა ტუსი.

2788. როსტომ იტყვის: „ვის ემად უნდი, გული მისი თამაშობდა,
ქოზისაგნ არას მიკვირს, ჩემზედ ლხინს ომი სჯობდა,
თქვა თუ: „რაში შემიკაზმეთ!“—გივიც მისკენ მივიდოდა,
და ბარგისტანი ტუსის ჰქონდა, გურგენ დია უსწრაფოდა[1]).

2789. გუდაშიკა თქვა: „ესე არის დევივითა ავსებული[2]),
არ მოსულა ერანზედა ამისებრივ[3]) აღსასრული,
ტანს ჩაიცვა მან ბაბრაბი, გნახეთ ტურფად მოკაზმული,
და რაშს შეაბა ბარგისტანი, ზედა შეჯდა ჯავშან სრული.

2790. ამა დღესა ერანელთა ზავარ უდგა მოხაზირე,
როსტომ უთხრა: „ნუ შეიძური, თვალი ჩემზედ დაიჭირე!
ზურაბ ნახა, მოეწონა ბეჭთა სამრტყე, მკლავთ სიმაგრე[4]),
და ფიცხლად სამს დაამსგავსა[5]), გაიცადა[6]) უწინ ვირე.

2791. როსტომ უთხრა: „ჰე ემაწვილო, შეავედრე ღმერთის სული!
ორთა ლომთა საომარი ვნახოთ, ველი მოკაზმული[7]),
ზურაბს ესმა, გაეხარნეს, გაუნათლდა[8]), თუ სთქვა[9]), გული!
და მან შეისვა ნების ნებსა, წამოვიდა მხიარული.

---

[1]) ა. ო.—და ბარგისტანი ტუსსა ჰქონდა, გურგენ დია უსწრაფოდა.
[2]) დად.—აღვსებული.
[3]) დად. და ა. ო.—ამისებრი, 428 №—ამისთანა.
[4]) დად.—ბეჭთა სიბრტყე, მკლავთა სიგრძე, 428 №—ბეჭთა სიპრტყე, მკლავთ სიმაგრე.
[5]) 428 №—დაამგზავსა.
[6]) დად.—გაიცდიდა.
[7]) ა. ო.—ორთა გმირთა საომარათ ვნახოთ ველი მოკაზმული.
[8]) დად.—ზურაბს ესმა, გაეხარდეს, გაუნათლდეს..., ა. ო.—ზურაბს ესმა, გაეხარნეს, 428 №—ზურაბს ესმა, გაეხარდა.
[9]) ა. ო.—თითქმის სული.

აქა პირველი ომი როსტომისა და ზურაბისა*).

2792. ზურაბ უთხრა: „შეჭირვება შენ ამკადე ომთა ქარად[1]),
გამოვსცადოთ ერთმან-ერთი, სხვა მეშველი უნდა არად,
მე მიამა თქუენი ნახვა ომად, ჩემთვს მოსაკმარად,
და გჰოე ერანს დამქარშიგან ერთი კაცი ჩემად დარად![2])

2793. ვერა გხედავ ჩემად სწორად[3]), გაზრდობ, შენგან ჩამოსვლასა[4]),
ჩემსა მჯიდესა ვერ დაუდგამ, მზა ხარ სულთა ამოსვლასა!"
ხარ მაღალი მკერდ-მკლავ-სხვილი[5]), სისრულითა ჰკავხარ[6]) ზღვასა,
და მაგრა ბეჭნი დაუჭირავს[7]) მრავალთ წელთა გამოსვლასა**).

2794. რა როსტომ ნახა მკერდ-მკლავი და მისი ჭანგ-მახვილობა,
წყნარად თქუა: „მიწა ცივია, სიტყუასა მოსდევს რბილობა[8]),
ამ სიბნელითა მინახავს მე ომთა გარდაკლდილობა,
და მიწათა გამირევია შენებრივ მოწიფულობა.

2795. დღეს აქამდის გაუქცევი[9]) არ მამირჩა, ვის შევები,
ცა მხედავს და ეტლმან იცის, თურქთ დავსწვერი კრმლით თავები,
ჩემი საქმე ცათა სწუდების, მამაცობით ასავსება,
და ვეშაპნ ნუღარ ერიდები, თუ ცოცხალი მამირჩები[10]).

---

*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.

[1]) 428 №—წარყვნილია.

[2]) დად.—კაცი ჩემად დასადარად, ა. ო.—სხვა მეშველე გვინდა არად.

[3]) დად.—დარად, 428 და ა. ო.—სწორად.

[4]) 428 №—უ-ნით.

[5]) დად.—სრული.

[6]) ა. ო.—სისრულითა უფროს ზღვასა.

[7]) დად.—მაგრა ბეჭნი დაუჭირავენ, 428—მაგრამ ბეჭნი დაუჭირავს [მრავალ წელთა გამოსვლასა.

**) 428—ვ-ნით.

[8]) დად. და ა. ო.—სიტყუასა მოზდევს რბილობა, 428 №—სიტყუისა მოსდევს თბილობა.

[9]) ა. ო.—დღეს აქამდის გავაქციე.

[10]) დად.—მომირჩები.

2796. ზურაბს ესმა ესე სიტყუა, სიკუჳლის ნაჭკდა გული,
როსტომს უთხრა: „ერთი სიტყუა გკითხო ღ̃თითა დაფიცული:
მე მგონია, შენ როსტომ ხარ, ზაულისტანს თემად რჯული,
და ნარიმანის ნათესავი, ზალდასტანის დანერგული!

2797. უთხრა თუ: „როსტომ არა ვარ, არცა მისის[1]) გუარისა:
ერთი მოლაშქრე კაცი ვარ, მომკუდლელი უზებარისა[2]),
მტერთა სისხლის დამღურელი, კრმლითა გამკუეთი ტანისა,
და აწ შენი აღსასრული ვარ, სრულდ დამმკობი პირისა[3]).

2798. ზურაბ თქუა: „ცეცხლთა აბედი, აჰა, ჩამეგზნა მე გულსა!
ამაზედ ვხედავ ნიშანსა, დედისგან დავედრებულსა,
ახლა გარდამიწყდა იმედი დადაგვით ცეცხლ-მოდებულსა[4]),
და რადგან ეს როსტომ არ არის, ვა მე ჭირ-გაცუდებულსა!“

2799. შეუტივეს ერთმან-ერთსა, ეტლი მათი ატირეს,
რა დალეწეს მათ შუბები, მერმე კრმლითა დაუშინეს,
იზახოდეს[5]), მეხსარადთა სცეს, ბურჯლული[6]) გაადინეს,
და გულავ დალეწეს სამარი[7]), ტანი მათი გაატინეს.

2800. სხვა ალიან აბჯარნი, იგ სამარსა დეწყდიან,
დამერეს[8]) და ძალი მოაკლდათ, ცხენნი გლახ მოირეწყდიან[9]),
სიცხემან ენა დაუშრო, სისხლსა და ოფლსა ხურეტდიან,
და ლახტითა სცემდეს[10]) აბჯრებსა[11]), ვითა ზეწარსა ფრეწდიან.

1) ა. ო.—მათისა.
2) დად.—უზაბარისა, ა. ო.—მამკვლელი უზანბარისა.
3) დად.—და აწ შენი აღსასრულია, სრულა დამკობა პირისა, ა. ო.—სულად დამპობი პირისა.
4) დად.—ვჳავ დაწვით ცეცხლ-მოდებულსა.
5) 428 №—იძახოდენ.
6) ხელ-ნაწერები—ბურჯული, ა. ო.—ბურჯღულით.
7) დად. და 428—საომარი, ა. ო.—საომრები.
8) დად.—დაშვრენ
9) 428 №—მოერწყვიან.
10) 428 №—სცემდენ.
11) დად.—ჯაჭვებსა, ა. ო.—ლახტითა სცემდენ ჯაჭვანთა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

2801. რაში დადგა, ძრვასს[1]) დასე არა ჰქონდა, ვით ვირსა,
ერთმან-ერთსა დაეთხოვნეს, მოისვენეს ოდენ ჩრდილსა,
შვიდსა, მისაჯს[2]) საუჯარედსა, მაშინ მისცემს მამა ჭირსა,
და კუდაცა[3]) შესხდეს შესაბმელად, დალესვიდეს ისრის პირსა.
[დნეს,

2802. ჰკრეს ისარი ერთმან-ერთსა, მშვილდსა მკარ-გრძლად[4]) წამოზი-
ჯაჭვ-ბაბრაბი ორთავ ეცვა, წელუდნი[5]) უოდე არ ეტკივნეს,
საომარნი დაელიავნეს, ერთმან-ერთსა ვერა ავნეს,
და მერმე კვლად შეიყარნეს, ერთმან-ერთსა მოეჭიდნეს[6]).

2803. როსტომ უთხრა: „მე და რაში[7]) აწ ტუდად არა ვშურებითა,
ვით სხვანი სახელდებულნი ამიხუნამს უნაგრებითა[8]),
ცხენსა მოვკვადო მათებრივ, ავავსო შეჭირვებითა,
და აზიდნა მან უნაგირი[9]), გახეთქა ნაჭირებითა.

2804. მაგრამ ზურაბ ძლივ შეაძრა, მუნვე იჯდა, დაემყარა,
მერმე როსტომს მან აზიდნა[10]), თავი პილოს დაადარა,
ქუეშეთ ფერხნი შემოხვივნა[11]), როსტომ რაში მოიკმარა,
და თიხნივ ფერხნი მოუსხლიტნა ქარმან, ქუეშე გაუარა[12]).

---

[1]) დად.—ძვრისა.
[2]) 428 №—მისთვის.
[3]) დად.—კულავცა.
[4]) დად.—მკარ-გრძლივ, ა. ო.—მშვილდს მკარ-გრძელსა წამოზიდ-
[5]) დად.—წელნი. [ნეს.
[6]) დად.—ერთი ერთსა შაეჭიდნეს, 428—ერთმანერთსა მოეჭირეს.
[7]) 428-სა და დად.-სეულ ხელ-ნაწერებში: „მედ რაში“—უნდა ნიშნავდეს—„მე და რაში“, როგორც ა. ო.-შია.
[8]) დად.—ამისხმან უნაგრებითა, ა. ო.—ამიხმან უნაგირითა, 428—ამიხუნამს უნაგირითა.
[9]) დად. და ა. ო.—აზიდა მან უნაგირი, 428—უნაგირსა.
[10]) დად.—აზიდნა, 428—აზიდა.
[11]) დად.—შემოხვია.
[12]) დად.—ქარმან ფერხთ ქუეშ გაუარა.

2805. კუდა გაიყენა სამანდი, ვითა სონდულმან[1]) გაუსო,
კისერსა გედი წამოჰკრა[2]), ზურგსა[3]) ლახტი ჰკრა, გაუშო,
მან ერანელთა მომართა, ეტლი დაბმული აუშო,
და ქარულად ზედა მოუკდა, სისხლისა ღვარი გაუშო[4]).

2806. ტუსი წინა მოეგება მას მეტად ერანელთა[5]),
ზურაბს ჴრმალი გაეტეხა, კარვის სვეტი ჰქონდა ხელთა,
ტუსის ჰკრა და მუზარადი მიგორევდა მისი ველთა,
და შეშინდეს და გარდიხვეწნეს, დაეგზავნეს მისგან მელთა[6]).

2807. რაშსა შესდგა[7]). უნაგირი, როსტომს ჰქონდა ხელთ ორთლი[8]),
თურანელთა შეუტივა, ჰფანტავს, ვითა ტრედთა ქორი[9]),
უეო რისხვა საშინელი, დაკოცილთა იდვა გორი,
და ჰილოტანსა ვერვინ დახუდა მეომარი მისი სწორი.

2808. თქუა: „იგი თურქი რა იქნა, ვინ მზესა დაედარებისო?!.
ერანელთაგან თავადი მას ვერვინ გაედარების,
მათ ავი რამე მან უყოს, არვისგან გაიყენების,
და ამათი კოცა ქექაოზს აღარას მოეკმარების.

2809. ესე თქუა და უკ-მობრუნდა, ქაოზისკენ წამოვიდა,
ზურაბ გლიდა, ვითა მგელი, ერანელთა სისხლსა ღვრიდა,

---

1) დაღ.—სულღულმან(?).
2) დაღ.—მოჰკიდა.
3) დაღ.—ზურაბ ლახტი ჰკრა.
4) დაღ.—თქუა: მთელი აღარ გაუშო.
5) დაღ.—იმას მეტად ერანელთა, ა. ო.—წინა მიეგება მას, მეტობდა ერანელთა.
6) დაღ.—შეშინდეს და გარდიხვეწნეს, დაემგზავსნენ მისთვს მელთა, 428—და შეშინდა და გარდეხვეწა, დაემზგავსნეს მისგან მელთა, ა. ო.—შეშინდა და გარდეხვეწნა, იმალოდა მისგან ველთა.
7) 428—შედგ, ა. ო.—რაშს შეუდგა.
8) 428 №—ორ-ორი. [428—ტრედსა.
9) დაღ.—თურანელთა შეუტია, ტრედთა ფანტავს ვითა ქორი,

რიყედ იდვა დაკოდილი, ვითა ბზესა დადაგვიდა,
და მკლავთა სისხლი ჩაზდიოდა, ჯაჭვის კალთას ულებვიდა[1]).

2810. როსტომ ნახა, ეგრე უთხრა: „თურქო, მსმელო სისხლისაო!
ერანელი ვინ შეგებას, რად ჰკოტ ავის რჯულისაო?!
ზურაბ უთხრა: „შენ რად დაეც სპათა ჯარი თურქისაო,
და თქვენ მუქარა ვერვინ[2]) გითხოვა შესაბმელად რაზმისაო!"

2811. როსტომ უთხრა[3]): „აწ დადამდა, აღარა ჩანს მზისა არე,
ხვალ აქავე შევიყარნეთ, კრმალს ქუეშ არის ტახტ-სამარე[4]),
შემოყურებით[5]) ეტლისაგან, ჯერ ვაჟი ხარ რძე-მწოვარე,
და ცას უკვირს შენი საქმე, განცქვიფრდების[6]) მზე და მთვარე.

აქა მზის ჩასვლამ გაჰყარა ორნივე საწუთროს დანაღულების მომლოდნენი*).

2812. დაშქარშიგან შემოვიდა ზურაბ,—ალვა დანერგული,
მკერდ-მკლავი და ჯაჭვ-ჯავშანი ჰქონდა სისხლით შეღებული,
თმანს უთხრა: „დღეს დრუბელი ენახე, სისხლით ავსებული,
და მე უწყენო ერანელთა მზე უდრუბლოდ[7]) დავსებული!

2813. შენ ნახია ცხენოსანი, სიმაღლითა სწუდების კომსა?![8])
თქვენ რა ჰქენით რომ მოკიკდა, კრმალი ჰკარით თუ რაზომსა?

---

[1]) დად.—შელებვიდა.
[2]) დად.—არვინ.
[3]) დად.—ბრძანა.
[4]) დად.—ხვალ აქავე შევიყაროთ, პრმალს ქუეშე არს..
[5]) 428-სა და დად.-ხელში—უ-ნით, ა. ო.—შემოყვრებით.
[6]) დად.—გაცვიფრდების, ა. ო.—განჭკვირდების.
*) ეს სათაური ა. ო.-ში არ არის.
[7]) 428 და ა. ო.—მზე ულრუბლოდ, დად.—ულრუბლო.
[8]) დად. და 428— ხომსა, ა. ო.—ცასსა(?!).

მას მკერდ-მკლავი გმირსა უგავს, სისრულით გული ლომსა,
და იგ ვერ არის ჩემი სწორი, გამოვსცადე[1]) დღეს ის ომსა!"

2814. თმან თქუა თუ: „თქუენვე ბრძანეთ, დღეს არ დასძრათ აქათ თავნი![2])
ერთი კაცი ჩამოიჭრა, ვითა პილო[3]) განამქლავნი,
არსად მოკლა ერთი კაცი, მან[4]) ამითა გვიყო ზავნი,
და იგ ასაზღად გამობრუნდა, ჩუენა დავხუდით[5]) უკაზმავნი.

2815. ზურაბ თქუა: „მას ვერ უქნია დღეს აქა ომთა ადიმნი[6]),
მე ერანელნი დავკოცი[7]), სისხლის რუნი[8]) ვადინე,
უოლდ მათი რაზმი არა მჩანს, არის ჩემს წინა ნადირნი[9]),
და გული დავსცალდოთ[10]) სევდითა, წინა დავიდგათ ნადიმნი!

2816. როსტომ ჰკითხა[11]): „ზურაბ რა ქნა, რომ მოგვიდა[12]) გულთავანი?"
გივმან თქუა თუ: „არ მინახავს მე მასებრივ ფალავანი!
ვითა ქარი, შემოიჭრა, ლომისებრივ[13]) ძალოვანი,
და წინა ტუსი მიეგება, გარდიხვეწნეს შიშით სხვანი.

2817. ცხენსა იჯდა[14]), შუბი ჰქონდა, არ უქნია ხრმლითა რადი,
კარავთ სვეტი გამოუგდო[15]), არა თქუა რა დასაქადი,

---

1) დად. და ა. ო.—გამოვსცადე, 428—გამოვსცადო.
2) ა. ო.—დღეს არ დასძრნეთ აქათ თავნი.
3) 428 №—ვითა სპილო.
4) დად.—ჩვენ.
5) დად. და 428—ჩვენ დაუხვდით, ჩვენა დავხვდით, ა. ო.—ჩვენ ვიყვენით.
6) დად.—ადიმი.
7) 428 №—დავჰკოცე, ა. ო.—დავკოცენ.
8) დად.—რუი.
9) დად.—ნადირი.
10) დად.—დავსცალოთ.
11) დად.—ჰკითხავს.
12) დად.—მოვიდა.
13) დად.—ლომისებრი.
14) დად.—შეჯდა.
15) დად.—კარვით სვეტი გამოაგდო.

მოუჴდა და თავსა დაჰკრა, დაულეწა მუზარადი[1]),
და ტუსიმ ზურგი შეაქცივა[2]), უკან მისდევს ლომი ხვადი[3] *).

2818. მას ლაშქარნი მოეხვივნეს, ჰკოცს უწყალოდ, სისხლი სჩქეფდა[4]),
არვინ იყო მისი სწორი, ვით პილოის ძალი ჰყეფდა"[5]).
როსტომს გული აუღუღდა, ჯავრიანი[6]) ახსენებდა,
და მას აქებდა უსაზომოდ, სიკეთეს[7]) იკვირვებდა.

აქა როსტომ გივს ზურაბის ქებას უამბობს დიდად შეჭირვებული**),

2819. „იგ ფალავანი ახალი დღეისითგან მტერთა ბადია,
სიმძიმით მიწა ვერ ზიდავს, მასკულავთა განაცხადია,
ლახტითა, კრმლითა, შუბითა, ისრითა გამოვსცადია[8]),
და მე ვერა უძაგ ომითა,—„ყოლ არა მჩანხარ!“[9]),—თქვა დია.

2820. ვთქვი: „სხვანი სახელდებულნი მე ამისთა ჭირითა,
ქნეცა დავსწვე მიწასა, ავიდო უნაკირითა!“

[1]) 428 №—მას არ უთხრა დასაყბედი.
[2]) დად.—შეაქცია.
[3]) 428 №—მხვადი.
*) ეს ხანა ა. ო.-ში ამ სახით არის:
ცხენსა იჯდა, შუბი ჰქონდა, არ უქნია კლითა ომი,
კარავს სვეტი გამოუგდო, წააქცია ფეხზედ მდგომი,
მოუხდა და თავსა დაჰკრა, არა თქვა რა გასაგონი,
და ტუსმან ზურგი შეაქცივა, უკან მისდევს ხვადი ლომი.
[4]) დად. და ა. ო.—სისხლი სჩქებდა, 428 №—სისხლსა სჩქებდა.
[5]) დად.—ვით ნიანგი მაღლა ყეფდა, 428 №—სპილოსა.
[6]) დად—ჯავრიანად.
[7]) დად.—სიტურფესა.
**) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს, დად.—აქა როსტომ გივს ზურაბის ამბავს უამბობს შეჭირვებული.
[8]) ა. ო.—ლახტით, კმლითა და შუბითა—ყველათი გამოვსცადია.
[9]) დად.—ყოლე არ მჩანხარ, ა. ო.—ყოლ არ მიჩანხარ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მას შეეჭრიდე ცხენზედა მედგრად, გულითა ძვირითა,
და მაგრა, ვითა მთა, ვერ შევსძარ, იგ შეჭურვილი[1]) რკინითა.

2821. ხვალ ადგილს საომარსა რკენით მინდა ლხინის დება[2]),
შეეხვეწნეთ[3]) შემოქმედსა,—მისი იყოს ჩემკენ ვნება,
მზე და მთვარე მას ქვეშ არის, გამომარჯვებს თუ განგება,
და ზოგთა მისცემს ტახტ-გვრგვნსა, ზოგთა—მიწათ განსწორება.

2822. ქაოზ იტყვის: „როსტომ იყავ ამაზღამე ლოცვის[4]) ახლოს!
პირი მიწას გააერთე[5]), გული შენი გაანათლოს,
მოგცეს ძალი მორევნისა და ცათამდის აგამაღლოს[6]),
და ხვალე მოჰკლა უზებარი[7]), მკლავი შენი გაგიახლოს!“[8])

2823. როსტომს ტვინი გაუფიცხდა, გული ჯავრით აენთების,
მოახსენა: „კელ-მწიფეო, მღ´თითა ნურა გეჯავრების![9])
კეთილისა მგონებელო[10]), თქვენი ნება გათავდების,
და თქვა და სადგომს წამოვიდა, მას ზურაბზე ეგონების.

2824. ჭამად იჯდა[11]) პილოტანი, მოათხოვდა სანუკარსა,
კაეშანი გაეყარა[12]), სვამს, დალევდა დასტაქანსა,

---

1) დად.—ვერ დავსძარ იგი ჭურვილი რკინითა.
2) ა. ო.—ომის დება.
3) დად.—ვეხვეწები.
4) დად.—ქაოზ იტყვის: ამას ღამეს, როსტომ, იყავ ლოცვის ახლოს, 428 №—ლოცვას ახლოს.
5) ა. ო.—გაუერთე.
6) დად.—აღგამაღლოს.
7) დად.—ყველგან უზაბარი.
8) დად.—გაგიმაგროს.
9) დად.—ნურა მისი გეჯავრების.
10) ა. ო.—მომცემელო.
11) ა. ო.—დაჯდა.
12) 428 №—გაიყარა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზავარს უთხრა: „ხვალ შეგებმი, სადა იგი თურქი არსა,
და შეეკაზმე[1]) გულმღვიძარედ, დადეგ ჩემის კარვის კარსა!

2825. მეც ადრე მოვალ, თუ მამცემს განგება გამარჯვებასა,
თუ მამკლან, გულსა ნუ მისცემ[2]), ტირილსა, შეჭირვებასა,
აქ ნუ დახუდები ქექაოზს, ამ რაზმსა თუ შეებასა[3]),
და ზაულს მიმართე, ეცადე დასტანის გამაგრებასა!

2826. დედაჩემსა მოახსენე: „ჩემთვის გული ნუ ჰწყვების!“[4])
მე ეს მიყო სიყუარულმან, ხან-გრძლად არვინ გათავდების[5]),
არამი და ცრუ, მტყუანი—ყოვლს კაცს ემტერების,
და მეხთალია ეს სოფელი,—კაცი ვერსით[6]) მოურჩების.

2827. ლომი, ვეფხი და ნიანგნი[7]), ჭკა, ჩემგან მოტკუდებოდა!
თუ დღეთა ჩემთა სიგრძესა[8]) ათას-წელ დამეტებოდა,
გზა ესე მედგა სავალი[9]), არსით არ აგუცილდებოდა[10]),
და არავინ არის უკუდავი, საქმე აქ მოიყრებოდა.

2828. ზაალს ჰკადრე ერანელსა: „კედ-მწიფისგან შორს ნუ დგების!
მტერთან კარგად მოეკმართს, ნურას დაუსუსურდების,
ბრძანებასა ნუ გადავა, ნურცა თმსა მოუშლდების,
და ყრმა[11]) იყოს თუ, უნდა ბერი, ყველა სწორად გარდაჭედების.

---

[1]) დად.—შაეკაზმე.
[2]) დად.—თუ მომკლავს, გულსა ნუ მისცემს...
[3]) ა. ო.—აქ ნუ დახედების ქექაოზ, თუ ამა რაზმს შეებასა.
[4]) დად.—გეწყვების.
[5]) ა. ო.—გასთავდების(?).
[6]) დად.—ვერით.
[7]) ა. ო.—სიგძეთა.
[8]) ა. ო.—ხავალად.
[9]) 428 №—გამვცილებოდა.
[10]) დად.—ნურსად, ა. ო.—მტერზედ კარგად მოუემართოს, ნურას დაუსუსურდების.
[11]) დად.—ყმა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა ამა ანდერძსა ავედრებს როსტომ ძმასა მისსა ზავარს ზაალს წინაშე*) და დედასა მისსა გვერდით მისსა—შვილისა სისხლისათვის, ვითა ირემი წყურვილისათვის, მომსურნე— და სისხლი დაღვარა.

2829. როსტომ იმის აპირებდა[1]) შვილისათვის—სისხლ-საწქევად[2]),
მან ჩაიცვა ტანს აბჯარი, ისწრაფოდა მისითვის ვნებად,
ფრინვით შეჯდა ვეშაპზედან[3]), მზისა შუქის დასვსებად.
და წინ მეჯლიში[4]) გაეშალა, ზურაბ იჯდა მოსვენებად.

2830. იმანს უთხრა: „იგ ლომ-კაცი დღეს მოვა და მე შემებმის,
მკლავ-კისერი ჩემსა უგავს, ჭურჭლად თვალნი არ მოკლჩთების[5]),
ავეჯანდათა ფერკთა ქნევა[6]), სიყვარული შემექნების,
და მას საკრავად ვერ ვიმეტებ, ცნობა რაღმე[7]) ერიდების.

2831. დედისაგან დავედრულს მაზედ გზედავ მანშურათა[8]),
ბრძოლად გული არ მიმეტყუის, სირცხვილით დავკშავ კართა[9]),
როსტომ არის უსცილოდ, ვინ შეიპყრობს უზაბართა[10]),
და უცხოდ მოვჰკლა[11]) მამაჩემი, არამც არვე დამემართა!“

---

*) 461-ში ამ სიტყვით თავდება ეს სათაური, დად—ამა ანდერძს ავედრებს როსტომ ძმასა ზავარს ზაალთან და დედასთან.

[1]) საეთ. და საისტ. მუზ. 461 № ხელ-ნაწერი, დად. და ა. ო.—აპირებდა, 428—აპირობდა.

[2]) ა. ო.—სისხლ-საჩქევად, დად.—სისხლისა ჩქევად.

[3]) 461—უ-ნ-როდ.

[4]) დად.—მიჯლიში, იშვიათად მეჯლიში.

[5]) 461 № და დად.—მოხლჩდების, ა. ო.—მოკლჩების.

[6]) ა. ო.—ავეჯანდა და ფერკთა ქნევა.

[7]) 428 №—რამედ. [ლექსისთვის.

[8]) 461 და 428 №№—მანაშურთა, ა. ო.—მანუშართა: ვასწორებთ

[9]) ა. ო.—შევჭკრე(?) კართა.

[10]) 461 №—უზამბართა. [მამაჩემი, 428—ურცხოდ(?!).

[11]) 461 № და ა. ო.—უცხოდ მოვჰკლა, დად.—და უცხოდ მოჰკლა

2832. ომან უთხრა: „მე მინახავს რაზმთა შიგან როსტომ ომად,
მისსა რაშსა ესე ცხენი ჰგავს: ავეანდათ, ცხენსა ჯდომად[1])
უცხო კაცი დაამგვანებს,—სადავეთა გელთა ქონად[2]),—
და ნუ ყოს ღმერთმან!.. იგ არ არის, ყოდე ნუ ჩანს მისად სწორად!"

2833. ზურაბ ჩაიცვა აბჯარი, რაზმთა საომრად ლხინითა,
გრგვინვიდა[3]) ღრუბლივითა იგ შეჭურვილი რკინითა,
მან როსტომს ჰკადრა მოკითხვა მოცინარითა პირითა[4]),
და ჰგვანდა, მას ღამე ნადიმად ერთად წაერთო ღვინითა[5]).

2834. მოახსენა: „როგორა ხარ ნაომარი[6]) ლომისაგან?
როგორ[7]) დაგიპირებია, ვარჩევ დავსცხრეთ ჟავრისაგან,
კრმალ-ლახტი და ჯაჭვ-ჯავშანი[8]) გავიშოროთ[9]) ტანისაგან,
და უბედური[10]) ფათერაკი ჩამოვიჴსნათ ეტლისაგან.

2835. დავიდვათ წინა ნადიმი ჩვენ მხიარულის გულითა[11]),
ვსთხოვოთ[12]) უფალს შენდობა, მას შევეხვეწნეთ სულითა[13]),
სისხლთა ღვრა, ომი, ორთავე აღუთქვათ აღსასრულითა,
და ამას წინათი ნაქმარი შეგვინდოთ[14]) სინანულითა.

---

[1]) დად.—მისსა რაშსა ეს ცხენი ჰგავს, ავეანდათა კაცი ჯდომად.

[2]) დად.—უცხო კაცი დაამსგავსებს სადევეთა კაცი ქონად.

[3]) დად. და ა. ო.—გრგვინვიდა, 428—გრგვინავდა.

[4]) ა. ო.—მოცინარისა პირითა.

[5]) დად. და ა ო.—და გვანდა მას ღამე ნადიმად ერთად წაერთო ღვინითა, 428—ნადიმად ერთად წართვითა ღვინითა.

[6]) დად.—მოახსენა: ნაომარი როგორა ხარ ლომისაგან.

[7]) დად.—რაგვარ.

[8]) დად. და ა. ო.—კრმალ-ლახტი და ჯაჭვ-ჯავშანი.

[9]) ა. ო.—მოვიშოროთ.

[10]) დად.—უკულმართი.

[11]) დად.—ჩვენ მხიარულად გულითა, ა. ო.—ჩვენ მხიარულის გუ-

[12]) დად.—ვთხოვოთ. [ლითა.

[13]) დად.—ჩვენ შევევედროთ სულითა.

[14]) დად.—შეგვინდოს.

2836. გულაცა[1]) უთხრა საუბარი ზურაბ, სიტყუა არა მქისი:
მე შენზედა ნიშანს ვხედავ[2]), ნათესავად შენ ხარ ვისი,
საქებნელად გამოვჭრილვარ, მე სურვილი მამკლავს ვისი,
და შენ როსტომ ხარ, დასტანის ძე[3]), შვილის-შვილი საამისი!“

2837. როსტომ თქუა: „ცუდად აუბნებ, უმაწვილო, ტკბილსა ენასა![4])
ჩუენ ერთმანერთსა ომშიგან ძილან[5]) დავჭჭირდით რკენსა,
მით ხვალმე[6]) გარდავიწყუეიტოთ, ერთი ველოდეთ შველასა,
და ბოლო იგ იყოს[7]) საქმისა, ვიწყოთ ცრემლის დენასა!

2838. არ მოვსტყუვდები[8]) ლაყბითა, მაქუს ყამთა გამოცდილობა,
ბერიკაცი ვარ, მაწნია ომშიგან ჭირთ-ნახულობა[9]),
მოკაზმული ვარ სარკენლად[10]), გინახო მოწიფულობა,
და დასცადე[11]) ჩემი ძალ-გული და ჩემი ჭანგ-მახვილობა!“

2839. ზურაბ უთხრა: „ბერო კაცო, დამიკოდე[12]) გული წყლული!
სჯობდა შინა მისულიყვე, დაგელოდა მუნვე სული[13]),
ცხენი ქუსა გამოაბვს, ბარკისტანით შეკაზმული[14]),
და ჭმუნვით იყვნეს[15]), ორთავ ედგა შეჭირვებით სავსე გული.

---

1) ა. ო.—კვლაცა, 428—კულავცა.
2) დად.—მე ნიშანსა შენზედ ვხედავ.
3) დად.—და როსტომ შენ ხარ, დასტანის ძე...
4) ა. ო.—...ცუდათ აუბნებ, ყმაწვილო ცუდათ ენასა.
5) 428 № და დად.—გუშინ.
6) დად.—ხოლმე.
7) დად. და ა. ო.—და ბოლო იგ იყოს საქმისა, 428 №—ბოლო იგ იყო...
8) დად.—მოვტყუვდები.
9) დად.—ომშიგა ჭირნახულობა.
10) ა. ო.—სარკენად, გენახოს.
11) დად.—დაცადე.
12) 428 და ა. ო.—დამიკოდე გული წყლული, დად.—დაიმშვიდე გული წყლული.
13) დად.—დაგელია მუნა სული, ა. ო.—წასულიყავ დაგელია მუნ იქ სული.
14) 428 №—შეკმაზული.
15) ა. ო.—ჭმუნვით იდგეს...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა პირველი რკენა როსტომისა და ზურაბისა და ზურაბისაგან როსტომის დაკვმა*).

2840. რა ამართეს მათ პირები¹), ლომი ლომსა შეეჭიდა²),
ტანსა თვალი სისხლიანი³) მათ კოჭამდის ჩამორცხიდა⁴).
ზურაბ პირი აცაალო⁵), ჭგავს, ვეშაპი მზეს ჩანთქმიდა⁶),
და ერთი კელი კისერს მიჰყო, სხვით ბარკალს⁷) მოეკიდა.

2841. შეჰქმეცა და ზე აიღო, დაიზახა: „აბორია⁸),
მედგრად დასცა მიწაზედან, პირი მტკერსა⁹) გაურია,
ვითა ვეფხი, ზედ შეახლტა¹⁰), შვილი მამას მოერია,
და თავს ლამოდა მოკვეთასა, სული აღარ დაულია.

2842. როსტომ თქუა: „მოვხუდი ვეშაპსა, ვარ უმედო სულისა!“
თქმა მიჯობს¹¹), გამოცხადება საქმისა დაფარულისა,
გმირთ ჯომარდო, უმაწვილო, აღვა ხარ ედემს რგულისა¹²),
და აქ თქვენი წესი არ არის, სხვა არის ჩვენის რჯულისა.

2843. აქა ვინცა ერკინების პილოტანი ფალავანსა,
პირველზედან არას ავნებს, არც პატიმრად წაიყვანსა,

---

*) ეს სათაური არა აქვს ა. ო.-ს.
¹) ა. ო.—რა ამართეს მათ პირობა(?).
²) დად.—შეეჭიდა.
³) 461 №—ტანსა სისხლი ოფლ-გარევით მათ კოჭამდი ჩამორცხიდა.
⁴) 428 №—კოჭამდის ჩამორეცხდა, ა. ო. და დად.—ჩამორცხიდა.
⁵) ა. ო.—აცაილო.
⁶) დად.—ჰგავს ლრუბელი მზეს ჩანთქმიდა.
⁷) ა. ო.—ერთი კელი ფერკსა მიჰყო, სხვით კისერსა მოეკიდა.
⁸) 428 და 461—დაიძახა აბორია.
⁹) ა. ო.—მტვერთა. [ვეფხვი...
¹⁰) დად.—ვითა ვეფხი ზედ შეახლტა, ა. ო.—ზედა შეჯდა, ვითა
¹¹) დად. და 428—თქუა: „მიჯობს გამოცხადება...
¹²) 461—ედემ რგულისა.

თუ მეორედ მოერჯვის[1]), თავსა ლომსა დაირქუამსა,
და ფიცხლად თავსა გააშორებს, სატაკრულად მიიყვანსა.

2844. ამ ლონით როსტომ იკსნა ვეშპის პირით თავი მარად.
ზურაბ უთხრა: „ბერო-კაცო, ლაყაფს[2]) კრეფა უნდა არად,
გამიშვიხარ, სადანამდი[3]) დღეს გაათავდეს შენი დარად,
და აწ დღესითგან დაიჭირე სული ჩემგან იადგარად!“[4])

2845. მოტყუვდა[5]) გმირი უმაწვილი ამისი იმედეული[6]),
ჯომარდი[7]) გულოვნობით, ყამად ყურვისგან ძლეული,
ლამქართა შიგან მოვიდა ნაბრძოლი, აბჯარ-ქნეული,
და იგ უმაშურალოდ[8]), ვითომცა ალვა, ნიავთა რხეული.

2846. შემოირტყა მშვილდ-კაპარჭი, თამამობად[9]) გამოვიდა,
ინადირა, მკეცნი მოსრნა[10]), თავის სრასა შემოვიდა,
პირ-მთვარენი გვერცა[11]) უსხდა, მერმე მკურელნი შემოვიდა[12]),
და სმა და ლხინი გაახშირეს, მზე უღრუბლოდ ამოვიდა.

2847. ზურაბ ამბობს ომთ ამბავსა, მჭურეტელთათჳს სასურველი,
რაცა ექნა როსტომისთჳს, ან გაეშვა რისთჳს მრთელი[13]),

---

1) 428—მოერიენის, დად. და ა. ო.—მოერევის.

2) დად.—ლაყაბით, 461—ლაყაბს.

3) დად.—სადამდისცა დღე გათავდეს შენი დარად.., ა. ო. და 428 №—სადანამდი დღეს გათავდეს შენი დარად.

4) იადგარი, იხ. ლექსიკონში ნასეს. სიტყვები, ა. ო.—აწ დღეით-გან ინახუქრე გული ჩემგან იადგარად.

5) ა. ო.—მოსტყუვდა.

6) ა. ო.—ძალთაგან იმედეული.

7) ჯომარდი, სპ. جوانمرد.—ჭაბუკი, ვაჟკაცი, მოყმე.

8) დად.—უმაშვრალო, ა. ო.—და იგი უმშვრალოთ.

9) დად.—ნადირობდა, ა. ო.—სათამაშოდ.

10) დად.—მკეცი მოსრა, ა. ო.—მკეცნი ვოცნა.

11) დად.—გვერდსა, ა. ო.—გვერც მოისხა.

12) დად.—მკურელნი ყოველგნით მუნ მოვიდა. [მთელი.

13) დად.—ან გაუშვა რისთჳს მრთელი, 428—ან გაუშვა რისთვის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გულსა ედვა ქაჯის ბადე, ომან იერა პირსა[1]) ქედი,
და უთხრა გასძეს სიცოცხლითა, დაგიბნელდა დღე ნათელი!

2848. ვა შენი ტანი მაღალი, პირისა შვენიერობა[2]),
ბეჭ-მკერდი, მკლავი და ლახტი და ავჟანდათა გრძელობა[3]),
საქმე დაბალი[4]) მკუახედ ჰქენ, იწყე თავისა მტერობა,
და შენ უზებარი[5]) გაუშვი, დაჰკარგე ბედნიერობა!

2849. ამა საქმითა შენზედა, ნახავ, რა მოიწევისა!
შენი სიცოცხლე ცუდია დღესითგან, გარდაჰკდებისა[6]),
სადგომისაკენ წავიდა, ტირს, გული დაუჭკნებისა,
და თქმულია, მტერი ბედითი მტერთგან[7]) არ იწყნებისა.

2850. შესარცხვენლად ზურაბს ესმა რა ომანის პირისაგან,
მან მეჯლიში[8]) გაიყარა, მოუშალა ლხინისაგან,
ჯავრიანი შუღლს აპირობს[9]), ღნების უფრო ცვილისაგან[10]),
და მას დამესა უნაწილოდ დარჩა ტკბილის ძილისაგან.

2851. როსტომს ზურაბ რა დაჰხსნა[11]), მოუბრუნდა მკუდარსა სული.
თქუა თუ: „მოვრჩი, ახლა გეპოვე მე სიცოცხლე დაკარგული!“

---

[1]) დად.—მუკლსა.

[2]) 461 და დად.—შვენიერობა, 428 და ა. ო.—შვენიარობა.

[3]) დად.—ბეჭ-მკერდი, მკლავი, ლახტი, ვაი ავჟანდათა გრძელობა(?), ა. ო.—ბეჭ მკერდი, მკლავი და ლახტი, ავჟანდათ გრძელიერობა.

[4]) დად.—მდაბალი.

[5]) დად.—უხაბარი.

[6]) 428 №—შენი სიცოცხლე დღესითგან ცუდია გარდაჰკდებისა, ა. ო.—...დღესითგან ცუდია, გათავდებისა.

[7]) 428 და 461—არც მისგან, ა. ო. და დად.—მტერთგან არ იწყნებისა, 461 №-ი თავისი ვარიანტებით ემხრობა 428 №-ს.

[8]) დად.—მიჯლისი.

[9]) დად.—აპირებს.

[10]) ა. ო.—მცვარისაგან.

[11]) 428 და დად.—როსტომ ზურაბს რა დაეხსნა, ა. ო.—როს-[ტომს ზურაბ...

იგ შექნა, ვითა გურდემლი[1]), — ბასრი კრმალი გამხუდი,
და მერმე წყალსა მოეცამართა, გაჰკმობოდა სიცხით გული[2]).

2852. სხვა წყალი, პირი მიწასა დასდვა[3]), ილოცავს ნებასა,
ღმერთს რა გაჰგო, არ იცის[4]), იაჯდა გამარჯვებასა,
ეტლი უკუღმა მბრუნავი ისწრაფოდა[5]) გამწარებასა,
და მათ უპირებდა[6]) გვრგვნისა მოღებასა, გამტვერებასა.

2853. ლაშქართა შიგან მოვიდა როსტომ პირ-გაუფითლებული,
წინ მოეგებნეს თავადნი, ნახვად იმისთვის[7]) რებული,
მათ უთხრა მისი ამბავი, ვარ დღით[8]) შევიწრებული,
და კელ-მწივეს წინა მოვიდა პირ-ჭმუნვით, გამწარებული.

2854. მოახსენა: „აწ სიცოცხლე დღეთა ჩემთა გარდაჰკდების![9])
რაც მინახავს, მეომარი სხვა მისებრივ[10]) არ იქნების,
ნიანგი და დევ-პილონი[11]) ძალად არას ედარების[12]),
და რა გინდა რა გრძლად ვიბრძოლოთ, ყით უკურტო[13]), არ დაშ-
[რების!

2855. სხვა მეომარი მის მეტი, იცით, ვერ გამმაგრდების?!.
ამისგან კიდევ სიკუდილი ჩემი არ მაზრების,
თუ მამერევის[14]), ისრევე დღეთაგან გარდამეჰკდების,
და საამს მივართვამ ამბავსა, ნარიმანს გვსტუმრების!“

---

1) დად. — გვრდემლი.
2) დად. და 461 — გააკმობდა, 428 № — დაჰკმობოდა — ორივე წარ-
[ყვნილია.
3) დად. — დაზდვა.
4) ა. ო. — ღ̃თის განგებანი არ ასცდეს, იაჯდა გამპიჯვებასა.
5) დად. — უპირობს, ა. ო. და 428 — ისწრაფდა.
6) 428 და 461 — უპირობდა.
7) დად. — ამისთჳს.
8) დად. — დიდად.
9) ა. ო. — გარდამხდების.
10) დად. — მისებრი.
11) 428 № — ნიანგი და დევი, სპილო.
12) ა. ო. — ძალად არსად ედარების.
13) დად. — უსულო.
14) დად. და ა. ო. — მომერევის.

2856. ნადუღითა ცოტა რამ ჭამა როსტომ გულითა ქუედითა,
მას ღამე¹) ღმერთსა ევედრა სიტყუითა საკვირველითა:
„ნუ ამოაგდებ ქაქაოზს, ერანსა საძირკუელითა,
და ნურც გათავდების ჩემი დღე ამ ფალავნისა ქედითა!"

2857. ინადირებს ერანელთა უდვილეს²) ჩიტისაგან,
უშიშროდ დაგდებიან³) ტახტისა და ციხისაგან,
ბანოვანნი უპატიოდ ითრევიან⁴) თურქისაგან,
და ბევრი სული ამოსწყდების, წაირღუნების⁵) სისხლისაგან.

2858. რა გათენდა, ზურაბ შეჯდა, იგ სამანდსა მოირბევდა.
დღეს რკენითა⁶) გავიხილოთ, ფალავანო!"—მაღლად ჰყეფდა.
შვენება და ჯომარდობა მისი როსტომს აკვირვებდა⁷),
და საუბარი იმანისი ზურაბს ჯავრით აღელვებდა.

აქა როსტომისა და ზურაბის რკენა და მამისაგან შვილის სიკუდილი*).

2859. როსტომ უთხრა: „ღომის ომსა რადგან დაჭკრით, გეჯობს ზავი!
აწ მოდი და ერთმან-ერთსა ჩუენ უჩუენოთ კულდავეცა შკლავი!"
როსტომ ვეღარ არა თქუა რა, რახსა შეჯდა⁸) გმირთა თავი,
და კუალა სარკენლად დაეკაზმნეს, უბრუნვევდა⁹) ეტლი ავი.

---

¹) ა. ო.—მას ღამეს.
²) დად.—უადვილედ.
³) დად.—დაპდებიან, ა. ო.—დახდებია.
⁴) დად.—ითრევიან უპატრონოდ.
⁵) ა. ო.—წაირყვნების.
⁶) დად.—ომითა.
⁷) 428 №—აკვირებდა.
*) ეს სათაური დად.-სეულში ამ სახით არის: აქა ზურაბისა და როსტომის მეორედ რკენა გულ-მესისხლედ და ლომ-კაცის ზურაბის დღე გათავდება მამის ჴელითა.
⁸) 428 №—ცხენსა შეჯდა.
⁹) დად.—და კულავ სარკენლად დაეკაზმენ, უბრუნევდათ ეტლი ავი, 428 №—...სარკენლად დაემზადნენ, უბრუნევდა ეტლი ავი.

2860. ვით ლომთა შეუტიეს[1]), გააპობდეს კლდესა ტინსა,
რკენასშიგან იგ მკერდებსა აძგერებდეს გმირი გმირსა[2]),
მაგრა ქუდი უკუღმართი გაუპირებს[3]) ვისცა ძვირსა,
და მან შეუკრა მკარი ზურაბს, კლდეს დაადნობს ვით ცვილსა.

2861. მას ნიანგთა[4]) მეომარსა მკერდ-კისერსა კელი დასცა,
ლომმან როსტომ დაიძახნა[5]), აიყვანა ზურაბ, დასცა,
მან კელ-ფერკნი გაიქნივა, ასადგომლად თავის გზასცა[6]),
და ფიცხლად დანა გამოიღო[7]), მოსაკლავად გულსა დასცა.

2862. როსტომ ვერ დაიმაგრებდა ზურაბს, გავსილსა მთვარესა,
ვით ქუდი, აუდგებოდა, ჭკავს მზისა მეჯუფეთარესა,
მამამან დასცა ხანჯარი[8]) გდას სისხლთა სადინარესა,
და გული და ღვიძლი გაუპო ყმაწვილსა გულ-მლევიარესა.

2863. ზურაბ თქვა: „ეს ფათერაკი თავს უკავ ანაზდეული!“
სისხლისა ღვარი გაუშვა[9]), უკუ-წვა გულ-მტკივნეული,
მე მქონდა საწუთროს კლდიტე, შენ მოგეც[10]) განასრეული,
და შენ უბრალო ხარ, მოვსტყუვდი[11]), სირეგუნით ცნობა-რეული![12])

---

[1]) 428 №—ვითა ლომნი შეიჭიდნენ, გააპობდენ კლდესა ტინსა, დად.—სხვა მე-XIX საუკუნის ხელით: „შეიჭედნეს.

[2]) ა. ო.—რკენას შიგან იგ მკერდებსა აძგერებდენ გმირი გმირსა, 428 №—რკენაშიგან .....აძგერებდა...

[3]) დად.—გაუპირავს.

[4]) 428 №—ნიანგთა მეომარსა, ა. ო.—ნიანგსა.

[5]) დად.—სხვა მე-XIX-ე საუკ. ხელით—დაიყვირნა, 428—დაიძახა.

[6]) ა. ო.—თავსა გზასცა.

[7]) დად.—სხვა მე-XIX-ე საუკ. ხელით: „და აზლად დანა ამოიღო, 428—ფიცხლავ დანა გამოიღო.

[8]) ა. ო.—ხანჯარი, 428 და დად.—ხანჯალი.

[9]) დად.—სისხლისა რუი წავიდა.

[10]) ა. ო.—შენ მოგვე დანასრეული.

[11]) დად.—მოვტყუვდი.

[12]) ა. ო.—ცნობა-ბნეული.

2864. საქებარად¹) მამისათვის ჩემი გული გამოჭრილა,
დედაჩემსან გამამგზავნა²), საქმე იმან მამილბილა³),
სული დავსთმე ქებნისაგან⁴), დღეს სინთელი დამრეტილა⁵),
და აწ იტყუიან: «საწუთროთნი ჩემნი ეტლით ჩამოჭრილა»⁶).

2865. შენ, ბერიკაცო, მეხთადობით სუბრად ზირი აიღო,
რად მამკალ, გიჟობს, ზღვაშიგან თევზთაგან ცნობა⁷) აიღო“,
ჭაურთა შიგან განხვიდე, ზეცის⁸) ძალთ ჭკუა აიღო,
და ვარსკულავთა თანა საჯდომლად მიწათ სურვილი აიღო!

2866. ამ დაშქართაგან ერთიცა მთრწების სახელ-დებული,
როსტომს მიართვამს ამბავსა მტირალი შეჭირვებული,
ზურაბ მოგიკლეს ღალატად ძე, შენად ქებნად რებული⁹),
და მან ჩემი თავი იქებნოს დრუბელთა შესწორებული!“

2867. როსტომს რა ესმა, გაჰკვირდა, დადგა უშტოსა ხე ვითა¹⁰),
ვითა ფურცელი, ათრთოლდა, დაეცა მკუდარი ძე ვითა,
სულად მოვიდა, ჰკითხვიდა ნიშანსა ცნობა-რევითა,
და აწ შენი საქმე მიანბე, აწ დავეკარგე მე ვითა!¹¹)

2868. ზურაბ უთხრა: „თუ როსტომ ხარ, რისთვის მამკალ, შენ გექებდი,
აგ-ცნობობით არ მოგეკალ, ცეცხლის წყლითა გინელებდი,

---

¹) დად. და ა. თ.—საქებარად, 428—საქებნელად.
²) დად.—გამამგზავნა.
³) დად.—მომირბილა, ა. თ.—მამირბილა.
⁴) დად.—სულნი დავსთმენ ქებნაშია.
⁵) ა. თ.—დღეს სინათლე დამრეტილა.
⁶) დად.—და აწ იტყუიან ჩემნი სწორნი: „ეტლით საღმე ჩამოჭრილა!“
⁷) დად.—ზღვაშიგა თევზთანა.
⁸) 428—ზეცით ძალი.
⁹) ა. თ.—შენთვის ქებნად რებული.
¹⁰) ა. თ.—უშტროთ ხე ვითა, 428 №—უშტოსა ხე ვითა.
¹¹) ა. თ.—ვაი დავიკარგე მე ვითა?!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

არ შეგქძრას სიყუარული ყოვლგნით გზასა გიწყუნებდი,
და აწ ჯავშნისა ნასკუი გაქსენ, თუ[1]) ტყუილად გიჩემებდი.

2869. აქა წამოსულად ბუკსა ვკარ, ტაბლაკსა რა ეგვანების?
შენ დედაწემი მოყოლა, ტირს, მკუდართა დაუდარების,
მან ესე მძიმე მიბოძა, რომელი მკლავსა არ ების,
და დამგვედრა მამისეულმა, ნახე სად მოგეგმარების?!

2870. როდეს გნახე, შენვე გიცან, გიწყუნებდი გზასა დიას,
მძივი თქუენგან ნაბოძები ამად ჩემთჳს უკმარია,
ბედი ავი გამიმდამდა, შავი ეტლი მამერია[2]),
და მამის კედით დაღახრული უპატიოდ მკუდარი ვძია[3]).

2871. მერმე კაცუკსა ხვაფთანი[4]), ედგა გამოჭკრთა, მზე ვითა,
მძივი იცნა და ატირდა როსტომ, ყუიროდა, მთა ვითა,
გარდაიხივა საყელო, გრგვინავს, მდელვარე ზღვა ვითა[5]),
და ვაი, შვილო, ჩემგან მოკლულო, ტირს, ამას მოსთქუამს[6]) ვაი-
[თა!

2872. ვაი უბროვ ფალავანო[7]), ტირილით როსტომ ყვიროდა,
შვილობით მოსთქუამს საბრალოდ, თავს მიწა გარდასცვიოდა,
მინდორია ჰკორუწდა კელითა, სისხლი და თვალი სდიოდა[8]),
და ცრემლის ნატუდად თუალთაგან ძოწისა წყარო სცვიოდა[9]).

---

[1]) ა. ო.—თუნცა ტყუილად გიჩემებდი.

*) 428—უ-ნით.

[2]) დად.—მომერია.

[3]) დად.—უპატიოდ აქა ვძია, 428—უპატრონოდ მკუდარი ვძია.

[4]) დად. და ა. ო.—ხვაფთანი, 428—ხუფთანი.

[5]) ა. ო.—ელვარე(?) ზღვა ვითა.

[6]) დად.—ტირს ამას მოსთქუამს ვაითა, ა. ო.—ტირის და მოსთქუამს ვაითა.

[7]) 428—ვაი ანჯამანო(?) ფალავანო...

[8]) ა. ო.—ზღიოდა.

[9]) ა. ო.—ძოწისა წყარო ზღიოდა, 428—სცვიოდა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2873. ზურაბ თქუა: „ქამად კმა არის, ჩუენ ავი რაცა ვქენითა¹),
უარესია მოიკლავ თავსა თავისა ჴელითა²),
ეს მოსავალი მოვიდა, სირეცხუნით რაცა ვქენითა,
და გარდაჰკლა ჩემი სოფელი³), არ მოსალოდნი⁴) ლხენითა!“

აქა ცნობა ერანელთაგან ზურაბისა როსტომის შვილობის და როსტომისაგან ზურაბის მოკულა, ვაი წყეულო სოფელო*).

2874. მზე ამაღლდა გუბადზედა⁵), ჴმელთა იწყეს სარაჯობად⁶),
არ მოვიდა ლაშქარს შიგან ჴელ-მწიფეთა როსტომ ჴმობად⁷),
თქუეს თუ: „მოკუდა პილოტანი, ღმერთს მოუნდით ჩუენ დამჴობად⁸),
და ოცი კარგი ცხენოსანი წამოვიდა ამბავის⁹) ცნობად¹⁰).

2875. მინდორშიგან ორნი ცხენნი ებნეს¹¹), როსტომ ველარ ნახეს,
თქუეს თუ: „მოკუდა უსაცილოდ“,—მათ დახვარი გულსა ახეს,
თავსა ტვინი დაუბრუნდა, თავადებმან იფაკლახეს,
და იგ მოვიდეს¹²) ქაოზს წინა, ტირილითა სულ-თქმით¹³) ახეს.

---

¹) 428—ჩუენ ვაი რაცა ვქენითა.
²) 428—თავისის ჴელითა.
³) ა. ო.—გათავდა ჩემი სოფელი.
⁴) დად.—მოსალოდი, 481—უსასყიდლო.
*) ეს სათაური ა. ო.-ს არა აქვს.
⁵) 428—გუბეთზედა, ა. ო.—გუნბეთს ზედა.
⁶) ა. ო.—სარაჯობდა(?).
⁷) ა. ო.—როსტომ ჴმობდა.
⁸) ა. ო.—ღმერთს მოუნდით დასამხობდა(?).
⁹) დად.—ამბის.
¹⁰) ა. ო.—ამბავს სცნობდა.
¹¹) 428 №—ორი ცხენი ებნეს.
¹²) 428 №—მოვიდნენ, დად. და ა. ო.—მოვიდეს.
¹³) ა. ო.—სულ-თქმა ახეს.

2876. ქაოზს ჰკადრეს[1]): „როსტომისგან ტახტ-გვირგვნი დაიცალა,
ლაშქართაგან[2]) ტირილით ჩანგ-ბარბითი მოიშალა,
საწუთროსა[3]) აღუღებდა, სპათა რაზმი აიშალა!"[4])
და ერანელნი ფალავანნი[5]) ქაოზ წინა შეიყარა.

2877. უბრძანა ქოსთა შებერვა,—„ლაშქარნი დაჰკაზმენითა!"
სათვალი[6]), ტუსი მოვიდა, უმძიმს, ჩიოდა ენითა:
„დაჰკაზმენით საომრად, მინდორთა გაეწყვენითა,
და ორთა ლომ-კაცთა ამბავი აწ მართლა შეიგენითა!"

2878. ტუსმა თქვა[7]): „ერანს მიწათა ჟამია დატირებისა!
დიდებულნო და თავადნო, დღე ჩვენი აოხრდებისა![8])
თუ როსტომ მოკვდა, უცილოდ აწ ჩვენი გარდაგუხდებისა[9]),
და ერანელთაგან საომრად ზურაბს ვინ დაუდგებისა?!.

2879. ზურაბ ნახა, ლაშქარშიგან აშლილობა წყობით არა,
როსტომს უთხრა: „მამა ჩემო, ჩემმან საქმემ[10]) ჩაიარა,
თურქთა საქმე სხვარიგ იქნა, ღმერთმან რისხვა დაამყარა[11]),
და აწ ამით შემიწყალე, მათ ქექაოზ ავნოს არა.

2880. ჩემად საშველად მოსულან, აქ ჩემგან იმედეულნი,
გზაშიგ არ წავლენ დალატად შეშინებულნი, ძლეულნი,

---

1) ა. ო.—ქაოზ ჰკადრეს.
2) ა. ო. და დად.—ლაშქართაგან, 428 №—ლაშქარშიგან.
3) ა. ო.—საწუთროთა.
4) ა. ო.—მოიშალა.
5) ა. ო.—ერანელნი ფალავანნი ქაოზ წინა შეიყარა, 428—ერანელნი ფალავნები ქაოზს წინა შეიყარა.
6) 428 და დად.—სფაადი.
7) 428 №—როსტომ თქუა, ა. ო.—ტუსი თქვა...
8) დად. და 428—დატირებისა.
9) ა. ო.—ვაი ჩვენი გარდაგვხდებისა.
10) 428 №—ჩემი საქმე. [უმყარა.
11) 428 №—თურქთა საქმე სხვა ვერ იქნა, ღმერთმან რისხვით და-

წავიდნენ უზურასთანი, მტირალნი ცრემლ-დათხეულნი,
და დედა ჩემს წინა მივიდნენ, საყელო-გარდახეულნი!“

2881. ფალავანი რაშსა შეჯდა, კელ-მწიფეს წინ წამოვიდა,
ჯაჭვ-ჯავშანი გარდეხივა, ვით ღრუბელი მოგრგვინავდა,
თავსა მიწა გარდეყარა, გულთა სისხლით შეღებვიდა,
და თმა და წვერი დაეგლიჯა, შელნის ტბათა ცრემლსა ღვრიდა.

2882. როსტომ ნახეს მამავალი, სადავესა ატაზიდნეს,
პირ-დამხობით[1]) ერანელთა მღ̃თისა მადლი გაადიდნეს,
ნახეს როსტომ გაგლეჯილი, საყელონი გარდეხივნეს,
და გაკვირვებით მიეგებნეს, სპანი კელსა მოეკიდნეს.

2883. ჰკითხეს თუ: „ლომო, რა მოკლა, გვიბრძანე, რაცა ჰქმენითა!“
როსტომ თქვა გულ-მდუღარემან ძნელად სიმბობი[2]) ენითა:
„ვაიმე: ლხინის მომლოდნე[3]), აწ ჭირით ავივსენითა!
და რისხვა მოვიდა ზეგარდმო, თავი მოვიკალ კელითა!

2884. არ მეგონა, ზურაბ მოვჰკალ, ვაგლახ მეა, ჩემი შვილი![4])
ჭომარდი და გულოვანი, სასახელო ალვა-ზრდილი,
ერანელთა გაუკვირდა, გრგვინვა შექნეს მათ, ტირილი,
და უშვაოდ გაკდა სულისაკან როსტომ, იდვა დაბნედილი.

2885. ჭკუათ მოდგა პილოტანი, მოუბრუნდა სული გვამსა,
დავედრუდს იგონებდა ზურაბისკან თუ რაზომსა:
„ავად გაკდა ჩემი საქმე, გარდავსხი სისხლი გომსა[5]),
და ერანელთა შეეხვეწა, — „ნუ აპირებთ[6]) თურქთა ომსა!“

---

[1]) ა. ო.—ხ-ნით.

[2]) ა. ო.—სანბობი.

[3]) ა. ო.—ვაი ლხინის მომლოდინენი ჩვენ ჭირით ავივსენითა.

[4]) ა. ო.—ჰივაი უცნაურათ ზურაბ მოვკალ, არ მეგონა ჩემი შვილი!

[5]) ა. ო.—ხ-ნით.

[6]) 428 №—ნუ აპირობთ.

2886. ჩემზედა რისხვით მოვიდა კრონოზ[1]) ანაზდეული[2]),
რადგან ვარგივარ სცოცხლად, ყმაკისაგან ძლეული,
ამაზედ ზავარ[3]) მოვიდა, მტირალი, გულ-მტკივნეული,
და გაგლეჯილიყო, მოსთქუემდა საყელო-გარდახეული.

აქა როსტომისაგან ომანთან მოციქულობის შეთულა და ვაზირის გაგზავნა და მისის კლით თურანისაკენ მშვიდობით გაგზავნა.

2887. როსტომ ბრძანა: „ძმაო ზავარ, ფალავანო სულ-წმინდაო!
შენ წაასხი იგ დამქარნი, თურანისკენ მიეც გზაო,
წყლის ჯირამდის თანა მიჰყევ, მდინარეა, სადა სანო[4]),
და ნუ უსწრაფებ, დაცვივიან, ბრალი არის, არ წაგდენო![5])

2888. შინაურთ მიეც სამანდი მტირალთა დასამკობელთა[6]),
მათ სისხლიანი ხუაფთანი მიართვან შავსა მშობელთა[7]),
ზურაბის დედას უანბიონ, რა უყავ ცათა მფლობელთა[8]),
და თუალ-გუარითა[9]) აავსებს, ვით მართებს მახარობელთა!"[10])

2889. ომანს ესე შეუთვალა: „მე რა მიყო ქტლმან დღეს!
აწ ჩავაგე ჩემი კრმალი[11]), რადგან[12]) ვაქო, ვინცა დღეს,

---

[1]) იგივეა, რაც ბერძნული კრონოს, იხ. საკ. სახელები.
[2]) ა. ო.—ჩემზე რისხვა მოვიდა წაწყმენდით ანაზდეული.
[3]) 428 №—ნავზარ მოვიდა.
[4]) ა. ო.—მდინარეა სად ჯეონაო.
[5]) ა. ო.—ბრალნი არი, არ წახდენაო.
[6]) ა. ო.—დასამკობელსა.
[7]) ა. ო.—შავსა მშობელსა.
[8]) ა. ო.—ფლობელთა.
[9]) ა. ო.—თვალ-გოვარითა.
[10]) ა. ო.—მახარობელსა.
[11]) ა. ო.—ვაი ჩავაგო ჩემი კმალი.
[12]) ა. ო.—რათგან.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თურანელთა თავი შენ ხარ, თაყუანის გცეს, ვინცა დგეს[1]),
და ვირემ წყალსა არ გახვიდე, თავს ნუ მისცემ სიდაფლესა!"[2])

2890. ზავარს ესე დაავედრა, ეწყებოდა როსტომს გული,
ზურაბისკენ წამოვიდა, საცა[3]) იწვა დაკოდილი,
ტუსი თანა მოჰყუებოდა, სხვა მრავალი დიდებული,
და როამ[4]), გივი, — კაცნი მხნენი, — ტირს გოდერძი ჯავშან-სრუ-
[ლი.

2891. უფალმან დაგდვას წამალი, ზურაბს ლოცვევდეს ენითა,
როსტომ შეიტყო სიკუდილი, ატირდა სისხლის ცრემლითა,
გამოიწვადა ხანჯარი[5]), შვილის მკუდელი ვნებითა[6]),
და გულს დაცემა გაჰპარა[7]), სიკუდილი თავის ჴელითა.

2892. სპანი ჴელსა მოჰკიდნეს[8]), ჰპირობს სისხლი დაღვაროსა,
ატირდეს და არ მოუშუნეს, მათ შეუწყვეს[9]) ბაგე როსა,
გოდერძამ თქუა: „რა დაავსებ დღეს კუამლითა[10]) საწუთროსა,
და თავი სტანჯო ათას წელსა, ზურაბს წყლულსა ვერ არგოსა!

2893. თუ სული შერჩა, მრავალ-წელ წ‿ვლოთ ლხინითა ნადიმნი,
მოკუდების, მაშინც კმა არის, იტირო, ცრემლთა ადინი,
ხანგრძლად ვის მიხუდა სოფელი, სალხინო ველნი ანდინი,
და ყოველნი დავიკოცებით, გართ სიკუდილის ნადირნი*).

---

1) 428 №—თაყუანი ეც.
2) ა. თ. სილალფესა.
3) 428 №—სადა იწვა.
4) ა. თ.—რუამ.
5) ა. თ.—ხანჯარი.
6) ა. თ.—ვენითა(?).
7) ა. თ.—გაბელა.
8) ა. თ.—მოეჭიდნეს.
9) 428 №—შეუწყვეს.
10) ა. თ.—კობლითა, 428 №—კვამლითა.
*) ეს ხანა ა. თ.-ში ამ სახით არის:
თუ სული შერჩეს, გავყმდებით ლხინითა და ნადიმითა,
მოკვდების, მაშინ კმაროდეს ტირილი ცრემლთა დენითა,
ხან-გრძლად ვის მიჰხვდა სოფელი, სალხინო შვენიარითა,
და ყოველნი დავიხოცებით, წესი ეს არის ძველითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2894. ტახტისა ნაცვლად ტაგრუცი კაცსა მიხვდების ნაყლი[1]),
მოკლეა ჩვენი სოფელი, განცხრომა, მღერა, ტირილი[2]),
შეუწირვები არ არის არცა მზე, შუქთა მფენელი,
და ყოველნი დავიკოცებით მცირენი თავ-გაჩენილი[3]).

როსტომისაგან ჴელ-მწიფის ნოშთარის მძივის თხოვნა*).

2895. თამთან ჰკადრა გოდერძისა მადლი სიტყვითა, ენითა:
„ფიცხლავ წა ჴელ-მწიფეს წინა, ამით შემიწყალენითა!..
ჰკადრე თუ: „სიბერის ჟამსა თავსა რა წავჰკიდენითა,
და გული და ღვიძლი გაუშე შვილსა ჩემისა ჴელითა!

2896. გახსოვს[4]) ჩემი ნამსახური, გნუკავ, რომე თქუენც გეწყინოს,
მძივ-ნოშტართ[5]) გამიღესე, დავიდილს მოულხინოს,
თქუენის ტახტის სამსახურად ბედმან თქუენმან დამარჩინოს,
და ჴელ-მწიფეთა სასურველი ერანს შუქი მოაფინოს!“

2897**). სათადმან ჰკადრა ქექაოზს როსტომის მოციქულობა:
„ჴელ-მწიფის საქმე სხვა არის, კაცზედან გაგულ-ძვირობა[6]),

---

[1]) ა. თ.—კაცსა მიჰხვდების ნილი(?).

[2]) ა. თ.—მოკლეა ჩემი ტირილი, განცხრომა, მღერა, სოფელი.

[3]) ა. თ.—და ყოველნი დავიხოცებით მცირე და თავ-გაჩენილი.

*) ეს სათაური ა. თ.-ს არა აქვს.

[4]) ლად.—სხვა გაკრული ხელით: „თამთან ჩემი ნამსახური, გნუკავ, რომე თქვენც გეწყინოს“—უაზრობაა, რადგან თაამთან (ე. ი. რუსტემში) ქექაოზს უგზავნის მოციქულობას და მას არ მიმართავდა სიტყვებით: „თაამთან ჩემი ნამსახური“ და სხვა...

[5]) 428 №—ნოშრა, ა. თ.—მძივ-ნოშტარო.

**) 2877 ხანიდან დაწყებული ამ 2897 ხანამდი დადიანისეული ხელ-ნაწერი შევსებულია სხვა გაკრული მე-XIX საუკუნის ხელით. ეს 19 ხანა ვარიანტების მხრით, რასაკვირველია, არავითარ ინტერესს არ წარმოადგენს, რადგან იგი გადაწერილია იმგვარისავე რედაქციიდან, როგორიც არის 428 №-ი ხელ-ნაწერი.

[6]) ა. თ.—კაცზედა გულით ძვირობა.

ბრძანა თუ: „აქა არა მაქუს მძივი და ბუდე-სკივრობა[1]),
და ეს გონიარად[2]) ისმინე, არა გაქუს ჭკუისა მცირობა[3]),

2898. თუ ფალავანი ახალი მორჩების[4]), მრთელი ადგების,
როსტომს შვილისა ცნობითა ძალ-ზურგი[5]) გაუმაგრდების,
დიდი და მცირე ყუელაი მათის კელითა წავდების,
და არვის დაარჩენს სულდგმულსა, მათ ეტლი გაუმაღლდების[6]).

2899. გახსოვს, სფაადო[7]), რა გითხრა როსტომ აქ წამოსულაშია[8]),
თქუენი კელ-მწიფე რა არის, ტუსის ვახსენებ რაშია?![9])
ეს საკსოვნელი საქმეა, სადება ზარდახნაშია[10]),
და აქა არა მაქუს ნოშტარი[11]), რას ვაქნევ დაშქრობაშია[12]).

2900. შეჯდა გოდერძი, წავიდა, მალე ქართაცა სწრობითა[13]),
უთხრა თუ: „როსტომ კელ-მწიფე ხე არის ავ-ცნობობითა[14]),
თვითან შენ წადი წინაშე, სააჯოდ, კელ-მოჭრობითა,
და შეხვეწით მოგცეს წამალი, ბნელნი განათლდეს ცნობითა!"

---

[1]) ა. თ. და დად.—ბუდე-სკივრობა, 428 და 461—ბუდის სკივრობა.
[2]) 428—გონიერად, ა. თ.—გონიარად.
[3]) დად.—ჭკუათა მცირობა.
[4]) დად.—მორჩეს და მრთელი ადგების, 428 და ა. თ.—მთელი.
[5]) ა. თ.—ძალ-გული.
[6]) დად.—და არვის დაგვარჩენს სულდგმულსა, მათ ეტლი აუმაღლდების.
[7]) დად. და 428—სფაადო.
[8]) დად.—გახსოვს, სფაადო, რა გვითხრა როსტომ აქ წამოსვლაშიგა.
[9]) დად.—ტუსის ვახსენებ რაშიგა.
[10]) დად.—ზარდახშაშიგა, 461 და 428—ზარდანახშია.
[11]) ა. თ.—ნუშტარო. ნუშტარი, ან ნოშთარი, იხ. ლექსიკონი.
[12]) დად.—დაშქრობაშიგა.
[13]) დად.—შეჯდა გოდერძი, წავიდა, ქართაგან უმალობითა.
[14]) ა. თ.—უთხრა როსტომს თუ: კელ-მწიფე ხე არის ავ-ცნობობითა, 428—უთხრა თუ: „როსტომ კელ-მწიფე ..

2901. როსტომ ზურაბს მოუკაზმა საკუბელი მრავალ-გვარი,
წყლის პირს დააწვინა, სულით ამოსულად იგ მზა არი[1]),
რაშს შეჯდა, წამოვიდა ქალზისკენ, ვითა ქარი,
და უკან კაცი მოუწივა, ნახევარ-გზა წავლად არი[2]).

2902. ჰკადრეს: „რად გინდა წამალი? ზურაბ[3]) ამ სოფლით წავიდა!
თამუთის გნუკავს[4]), არ ტახტსა, საწუთროსაგან გავიდა!“
როსტომ სუდიაქნა[5]) და ატირდა, კმა მისი ზეცას[6]) ავიდა,
და მოსთქუემდა[7]) უცხოდ საბრალოდ, ცრემლისა ღვარი გავიდა[8]).

2903. ცხენისაგან ჩამოიჭრა[9]), დაბნელილი სულთქმით ახავს,
„ფხლავანთა ნათესაო, შვილო, მოკკალო!“—ამას ზრახავს[10]).—
„ანდამატო მკერდ-მკლავითა, მთვარე-მზისა შუქი[11]) გსახავს!
და მეზარალი, ტახტ-გვირგვინი სხვას შენებრსა[12]) ვისღა ნახავს?!

2904. სხვასა ვის წაჰკიდებია, მე მოკკალ, შვილო, აწ რადო?[13])
კელ-მწიფის ნათესაობით სამის თესლო, გვარადო,
ორთავე კელთა დავიჭრი, ფრინველთა მოსაკმარადო,
და ნაცართა ზედან დავჯდები, მტვერთა გავერთვი ქარადო.

---

[1]) 461—წყლისა პირსა სულ-ამოსულად იგი მზაა, წამად არი.

[2]) ა. ო.—უკან კაცი მოეწია, ნახევარი რად გზა არი, 461—მოეწია.

[3]) 428 №—როსტომ(?!).

[4]) ა. ო.—გენკა(?!)—წარყვნილია.

[5]) ა. ო.—როსტომს ესმა და ატირდა...

[6]) ა. ო. და დად.—ზეცას, 428 და 461—ზეცად.

[7]) 428 №—მოსთქუამდა, ა. ო.—მოსთქვამს უცხოთ და საბრალოთ.

[8]) დად.—კმა მისი ზეცას ავიდა—მესამე ტაეპის მეორე ნახევრის გამეორებაა და გადამწერლის სიჩქარით აიხსნება.

[9]) დად.—გარდაიჭრა.

[10]) ა. ო.—თავს იზრახავს.

[11]) დად.—მზისა შუქთა გსახავს, ა. ო.—მზისა შუქსა ვინა სახავს.

[12]) 428 და ა. ო.—ხხვას შენებრივ.

[13]) დად.—ვაი რადო?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2905. მიწათა ჰგლეჯდა გულითა, არ ჭირთა სასუბუქოთა[1]),
სპილოზედ[2]) ტახტი ოქროსი, ბრძანა, მოკაზმა კუბოთა[3]),
სტავრა კაბითა მოჰკაზმა[4]), მან ჭრელი სარანუბოთა[5]),
და ტირან და ზღვასა შეიქმან[6]) ცრემლითა[7]) დასაგუბოთა.

2906. ზაულისტანს გაუმართნეს[8]) მკარ-დაკლულნი, დაპარსულნი[9]),
ორსა დღესა თანა გაჰყუნეს[10]) ურანგლნი—სპანი სრულნი,
გოდერძი და გივი, ტუსი, როსტომ—სისხლით გაბასრულნი[11]),
და ესე როსტომ დააბრუნეა ქაოზსთანა[12]) მოციქულნი.

2907*) შეუთვალა ჴელ-მწიფესა საუბარი როსტომ სრული:
„სამსახური არ მიქნია, რა ძალ-მედვა სიარული[13]),
ჩემი რაშა დავაბერე[14]), შვიდი მოვკალ ალვა-რგული,
და შენ წამალი არ მიბოძე,—არ დაგეწვა ჩემთვის გული!..

---

1) ა. თ.—ჭირით არ სასუბუქოთა.

2) 461 №—ყველგან ს-ნით.

3) დად.—სპილოზედ ტახტი ოქროსა, ბრძანა მოჰკედა კუბოთა, ა. თ.—ბრძანა მოჰკედონ კუბოთა, 428 №—სპილოზედ ტახტი ოქროსი, ბრძანა, მოკაზმა კუბოთა.

4) დად.—მოჰკედა, ა. თ. და 428 №—მოკაზმა, 461—მოკაზმვა.

5) სარანუბო, იხ. ლექს., 461—სანარუბოთა.

6) დად.—შეიქმენ.

7) ა. თ.—ცრემლისა.

8) დად.—გაემართენ.

9) 461 №—დაპარცულნი.

10) დად.—თანა გაჰყუენ, 428—გაჰყუეს, ა. თ.—გაჰყვნეს.

11) დად.—როსტომ სისხლით გაბასრული. 428—გაბასრულნი(?).

12) დად.—ქაოზს წინა, 428—ქაოზს თანა, ა. თ.—ქაოზთანა.

*) ამ 2907 ხანიდან დაწყებული 2917 ხანამდე ათი ხანა დადიანისეულ ხელ-ნაწერში დაკარგულს ფურცელს გაყოლია და შეუვსიათ სხვა ხელ-ნაწერიდან მე-XIX საუკუნის გაკრული ხელით, ეს ადგილი, ვარიანტების მხრით, არავითარს ინტერესს არ წარმოადგენს, რადგან იგი გადაწერილია იმგვარისავე რედაქციითგან, როგორიც არის 428 №-ი ხელ-ნაწერი.

13) ა. თ.—გარჯილი ვარ, გატანჯული, 428 №—რა ძალ-მეღვა

14) 461 №—დავაბრუნე. [სიარული.

2908. საწუთროს შემოქმედს დღეს ვფიცავ ჩემად მჴსნელად,
რომ გაგაძოს აფრასიობ, მიგცეს მგლეთა შესაჭმელად,
ტახტისაგან ჩამოგაგდოს, მტვერთა შიგან გასათრევლად¹),
და მე და რაშმან აღარ დავდგათ ჯრანს ფერხი შენად მცველად!"

2909. იგ თავადნი დააბრუნვა²), წაიტანა გივი შინა,
ზაულისტანს მიეწურნეს³), ვინც ვერ იცნობს, მათც აწყინა,
ზაბლისტან და ცოლი მისი მოეგებნეს⁴) როსტომს წინა, [ნა?!
და მკარ-ჩაკდილნი⁵) ქუაბულელნი, — ვით ქეიმასა — ღასთულის ვი-

2910. ზაალ მოვიდა მტირალი, მოსთქმიდა გა ვაიგლახთა*),
თაბუთის კარი გააღო⁶), მან ზურაბ ნახა ახითა,
მამას სამს ამგზავსს⁷), თქვა: „ნარიმანის სახითა!
და ვაიმე გმირო, ვით მოჭკუე ფათერაკით მახითა!"⁸)

2911. ზაალ ტიროს, იზახოდა, ვით დრუბელი სასწრაფონი,
საყელონი გარდიხავნა⁹), სისხლი სწყუთდა, ვით ბისონი¹⁰),
ტანი ძოწად შეღებული, ვარდი დაჭკნა დანაზრონი,
და მერმე მოიქუნა¹¹) ტირილითა მან სიტყუანი საბრალონი.

2912. როსტომ ააგო გუბადი¹²) დრუბელთა შესწორებული,
თავი მოჭედა ოქროთა¹³), ხალასად გაბრწყინვებული¹⁴),

---

¹) 461 №—გასარევლად, 428 №—გასათრევლად.
²) 428 და 461—და·ბრუნა.
³) 461—მიეწურნენ.
⁴) 461—მოეგებნენ.
⁵) 461—მკარ-დაკდილნი.
*) ხელ-ნაწერები ვაი ვაგლახთა(?).
⁶) ა. ო.—გაუღო.
⁷) ა. ო.—ამზგავსა.
⁸) ა. ო.—და აჰა ვაიმე, ვით მოკვე, გმირ, ფათერაკის მაზითა!
461—ვაია, გმირო, ვით მოჰკუე.
⁹) 461 და 428—გარდიხივა.
¹⁰) ბისონი, იხ. ლექსიკ.
¹¹) ა. ო.—მოთქვნა, 428—მოთქუა.
¹²) ა. ო.—„გუნბეთი" ყველგან, 461—გუნბათი.
¹³) 461—ოქროთი.
¹⁴) 428 და 461—გაპრწყინვებული.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რა მზე შეადგის, ბრწყინევდის[1]) სამყარო განათლებული,
და მნახავთა თქვიან: „მზე არის, მასთანა დაბადებული!“

2913. აჯის ტახტი მოუკაზმა[2]), გუნბათშიგან დაასვენა[3]),
ზირს დალიას ჩაუყარა, ყური მუშკით გაუტენა,
ბგერტა უკვდის მამა მათი, ლამე ბევრი გაათენა,
და ვირ არ დაწმდეს ზილდოს ძვალნი, როსტომ ვერვინ ააყენა.

2914. აისუნა ზურაბის ძვალნი მჭვირვალნი[4]) ჯავარ-ელვით[5]),
სარასა მგზავსნი დუსტუმსა ჩახსნა[6]) თავის კელით,
გამოვიდა და წავიდა შვილის მამკვდელი ველით[7]),
და თვალი სოფელსავ მიუგო[8]), ვით ყუავილი ველითა.

2915. მიდგეს გივი და გოდერძი, მათი მოწიფულობა,
ქექაოზს ჰკადრეს ორთავე როსტომის მოციქულობა,
მას სინანული შეექნა, ცნობისა არეულობა,
და თავის აბრალა ძველთაგან[9]) მან მისი ჰკვა-შლილობა[10]).

---

[1]) 428 და 461—ბრყინევდის.
[2]) 428—მოუკაზმეს, 461—მოუკაზმა.
[3]) ა. ო.—აჯის ტახტი მოუკაზმეს, შუა გუნბეთს დაასვენა.
[4]) 461 და 428—მჭვირვალი. 461—ძვალი.
[5]) 461—სოფელსვე მიუგო(?).
[6]) ა. ო.—ჩაახსნა თავის კელითა.
[7]) ა. ო. და 428—შვილი მოკლული ვქენითა.
[8]) ა. ო.—თვალნი სოფელსვე მიაგნო.
[9]) ა. ო.—ძველითგან ჭკვა-ნაკლულობა.
[10]) 461—წარყვნილია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აქა ზურაბის შავ-დედისაგან მის ლომ-კაცის შვილის სიკუდილის ცნობა*).

2916. ზურაბის გვერდა ნახლნი ლაშქარნი გულ-დაღალულნი,
სამანქნის ქალაქს მივიდეს, იმალვოდიან ნაბულნი[1]),
დღეს ერთსა ჰყუანდა სამანდი, საძოვრად ბალსა დაბმულნი[2]),
და თუმიან იცნა, გაჭკუირდა, ცეცხლნი მოედვნეს დაგულნი[3]).

2917. მიმყუანნი მიასხმევინა[4]), მათ მოახსენეს ყოველი,
ხვაფთანი სისხლით გასვრილი მიართვეს კულა უპოვნელი[5]),
ჰკადრეს: „მოაბრუნდა რისხვითა ცა წყალობისა მთოველი[6]),
და მუხთლად მოგვიკლეს, პატრონი ზურაბს ნულარა მოელი"[7]).

2918. გარეტდა და ამას ჰგვანდა[8]), ქუაა, კლდის მონაკუეთი,
შვიდთ ქიშვარდთა[9]) გაიგონეს, დაიკივლა მან ასეთი,
ორსა დღესა მკუდარი იდვა, სულ ამოსვლად[10]) დანაკუეთი,
და მან დაიწყო მერმე მოთქმა, წამოიჭრა, ვითა შეთი.

2919. იტყოდა თუ: „უძლეველო, ჰე, ლომ-კაცო, აჭა შვილო!
მზის მოყუასო, საწუთროისა სიამეთა ვარდო ჩვილო[11]),

---

*) ეს სათაური ა. ო.-ში არ არის.

[1]) 428 და 461—სამანვს მივიდნენ ქალაქად, იმალოდიან ნაბულნი.

[2]) ა. ო.—დღეს ერთსა ყვანდათ სამანდი, საომრად ბალსა დაბმულნი.

[3]) ა. ო. და 461—ცეცხლი მოედვა დაგულნი, 461—დაგული.

[4]) ა. ო.—ხემწიფემ მიასხმევინა...

[5]) ა. ო.—ხვაფთანი სისხლით გასვრილი მიართვეს აწ უპოვნელი, 428 და 461—ხუფთანი სისხლით გასურილი მიართუეს კულა უპოვნელი.

[6]) ა. ო. მთოვნელი.

[7]) ა. ო., 428 და 461—ნულარას მოელი.

[8]) 461—ამასა ჰგავს.

[9]) დად.—შვიდ ქიშვართა, ა. ო. და 461—ქიშვარდთა.

[10]) ა. ო.—სულ-ამოსვლით დანაკვეთი, 428—უ-ნით.

[11]) ა. ო.—მზის მეყვისო, საწუთროთა სიამითა ვარდო მჩვილო!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჯერ უნდილო, შესაქნელო, ალვის ხეო, ედემს ზრდილო[1]),
და ვაი ნაყოფო უბრალოო, მამის კელით დალახრულო!..[2])

2920. მერმე იგრა ჭარსა კელი[3]), ძოწის წყარო ითხეოდა,
რაცა ეცვა სასალუქო[4]), უპატიოდ იხეოდა,
ტანი ბროლი, სართს მზგავსი[5]), შეძრწუნდებოს[6]), იდეოდა,
და ქარისაგან მორეული, ვითა ვერხვი, ირხეოდა.

2921. კვლავ დაიწყო ზახილითა[7]) უცხო ფერად მან მოთქმანი,
იგ ჩაიჭრის ცეცხლთა შიგან, ეკიდიან ბელთა სხვანი[8]),
მკერდსა სისხლი ჩაზდიოდა[9]), ზეცას ისმის მისნი კმანი,
და ნათხზენთაგან დაიგლიჯნის ელვარენი შავნი თმანი[10]).

2922. კორცთა იჭამდა კბილითა, ვით ლომი გაცეცხლებული,
ნაცარი გარდაიყარის, ტირს დონე-გაცუდებული,
რაც დარჩომოდა თმათაგან ნაგლეჯი, ვაგლახებული,
და იგ მოიტყუსა ცეცხლითა, იწოდა დავალებული.

2923. დედისა თვალთა ნათელო, რასა ვიქ მზე-დავსებული?!
ნეტარ ვინ გნახა, მიწათა გარევით ტალახებული[11]),

---

1) ა. ო.—ალვის ხეო, ალვა-ზრდილო.

2) 428 და ა. ო.—და ვაი ნაყოფო უბრალოვო, მამის კელით და-ლახრულო, დად.—და ვაი ნაყოფო უბრალოო, მამის კელით დაკოდილო!

3) ა. ო.—კელნი.

4) ა. ო.—სასალუქოდ.

5) 428—მგზავსი.

6) დად. და 461—შეძრწუნებით, ა. ო.—შეძუნვებით—წარყვნილია.

7) ა. ო.—კვლავე დაიწყო ზახილით, 461—ზახილითა.

8) დად. და 461—იგ ჩაიჭრა ცეცხლსა შიგა, ეკიდიან ბელსა სხვა-ნი, ა. ო.-ც—ბელსა.

9) ა. ო.—ჩასდიოდა, 461 და 428—მისი.

10) 428 და 461 და ნათხიზთაგან მოიგლეჯდა ელვარესა გიშრის თმანი, ა. ო.—და ნათხაზთაგან მოიგლიჯნის ელვარეთა შავნი თმანი, 461—ელვარეთა.

11) დად.—ნეტარ ვინ გნახა მიწათა გარევით ტალახებული, 461 და 428—ნეტარ გნახო მე მიწათა...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სად დაგიტევა[1]) სოფელმან, დრუბელთა შესწორებული,
და ვაი წაგდა შენი სახელი[2]), ყოველგან მოწონებული!..

2924. ბანთა ვჯდი, შენ მოგელოდი, ღამე ვერ გავძლი[3]) ძილითა,
როსტომის შეყრა მეგონა, შვილობის სიყვარულითა,
ჩემთანა მოსვლა[4]) ორთავე გულითა მხიარულითა,
და მამ-დედა რას იაზრებდა სხვას ამის მეტსა[5]) სულითა?!

2925. მე მოგელოდი დღე ყოველ, ვიჭვრეტდი ბანის-ბანითა,
ჩუქების ნატულად, მამამან დეიძლი გაგიშო დანითა,
ვაი, არ შეუბრალიხარ[6]) პირი-მზე, საროს ტანითა,
და თვალნო, გასძეხით ტირილით[7]), დაწვნო,—ცრემლის ბანითა!..

2926. ნაკვთი ტანისა შენისა[8]), ლამაზად მოკდომილობა[9]),
თმა შავი, ბროლის ბურჯითა სწორობით მოკუეტილობა[10]),
უღრეკთა მკლავთა სიმაგრე, შუქისა მოფენილობა,
და არა იაზრა მან ბრძენმან, ვაი, მზეო[11]), შენი შვილობა!

---

[1]) დად.—დაგიტია.

[2]) ა. ო.—ყოელგან, 461—საკელი(?) ყოველთა.

[3]) დად.—გავსძელ.

[4]) 428 №—უ-ნით.

[5]) დად.—სავას ამის მეტსა მამ-დედა რას იაზრებდა სულითა.

[6]) დად.—ვამე! არ შებრალებია პირი-მზე საროს ტანითა, ა. ო.—ვაი მე არ შეუბრალია, 428 და 461—ვაი არ შეუბრალიხარ...

[7]) დად. და ა. ო.—თვალნო, გასძელით ტირილსა, დაწვნო ცრემლისა ბანითა, 428 და 461—გაძებით.

[8]) 428—ნაკუეთი ტანის შენისა, ა. ო.—ნაკვეთი შენის ტანისა, დად. და 461—ნაკუთი.

[9]) დად.—ლამაზად მოკაზმულობა.

[10]) დად. და ა. ო.—სწორებით (ა. ო.—სწორობით) მოკუეცილობა, 428 და 461—შეკუეცილობა.

[11]) ალბათ, უნდა ყოფილიყო: «ვა მზეო», როგორც ამას მოწმობს „ვეფხის-ტყაოსნის“ უძველესი ხელ-ნაწერიც.

2927. მაღალი ტანი, უცდები, გაგზარდე დიდის ჭირითა,
ვითა გფერობდა, ჯომარდო, ამად და სათუთობითა,
მიტყუვა[1]) დღემან მოკლემან, გამკადა ასეთობითა,
და ხვანჯი შენშიგან[2]) დამალა სულარა ხარიხობითა[3]).

2928. შვილო, დაბნელდა განგებით, უფალს თურმე ენება!
წმიდათა თანა მოგხუდების სამოთხეს გამოსვენება,
სანამდის ვიყო ცოცხალი, გაგძლო დამისა თენება,
და ვინ მეავს გულისა დამდები, მე მმართებს მისი ჩუენება.

2929. ვინ არს ჩემი მოხოიშნე[4]), ვის გავანდობ გულის წვასა,
სად არიან შენნი თვალნი, უმშვენესნი მელნის ტბასა,
საქებარად მამასთვის, შვილო, წახველ[5]) შორსა გზასა,
და ნატულად ჰპოვე[6]) შენ სამარე, დაამყარებ ჩემთვის ვასა.

2930. გაჰკეა[7]), შვილო, ულხინად მამის იმედეული,
ჩასწევი სამარეშიგან, ხანჯლითა ღვიძლ-დახეული[8]),
ჭკუიანო შვილო, განახა შენ როსტომ ლახვარ-ხეული[9]),
და რად არ უჩუენე მანამდის ეგ[10]) მძივი იმათეული?!

2931. ნაკუთი ტანი, მშვენიარი გაკეცადა მხიარულსა,
ბრძენმან აჯერ მართლად მითხრა, ვითა მართებს მოციქულსა,

---

1) 428 №—მიტყუა, ა. ო.—მომტყუვნა.

2) დად.—შენ შიგა.

3) დად.—ხარახობითა. ხარიხი—იხ. ლექსიკონი, ა. ო.—სულარა კარკილობითა.

4) დად.—მოხვაიშნე, 428 და ა. ო.—მოხოიშნე, 461—ვინ არის [ჩემი მხოიშნე.

5) 428 №—წახეალ.

6) ა. ო.—ჰპოე.

7) დად.—გაკეა, ა. ო.—ვაი, გაჰკე, შვილო..., 428—ხ-ნით.

8) დად.—ჰე ჩასწევ სამარეშია, ვაი წყლული ღვიძლ-დახეული, ა. ო.—ჩასწევი სამარეშია, 428 №—ჩასწევა სამარეშიგან.

9) 428—ჭკუიანო შვილო, განახა შენ როსტომ მისითა ლახვარ- [ხეული.

10) 428—იგ, ა. ო.—ის.

მოლოდინით დედას მოჰკლავს და მოყუასთა[1]) დასწვავს გულსა,
და ტყვედ მტირალი დედა შენი დავრჩი, ვამე დაკარგულსა![2])

2932. თანა რად არა წამოგყევ, შვილო, მშვიდობით გარებდი[3]),
როსტომს მე შორით გიცნობდი, შეგყრიდი, გაგახარებდი[4]),
ვით ვარდსა, აგაყუავებდი, მამა-ძედ[5]) დაგამყარებდი,
და აწ ესე არ მოკლდებოდა[6]), მტერთ გულსა[7]) შევახარებდი!“

2933. ამას მოსთქუამდა[8]), იგლოვდა, მტირალი ცრემლ-დათხეული:
„ჰქე, შვილო, ზურაბ, მანდ დასწევ, ვა წყლული ღვიძლ-დახეული!“
მე დაპარაკად აქა ვზი[9]), მზეს უჭვრეტ ცნობა-რეული,
და ორნივე კელნი თავს იკრა[10]), დაბნდა მიწათა რეული.

2934. თქუეს: „მოკუდა, აჰა, უცილოდ, შვილისა გზასა წავიდა,
სისხლი არ შერჩა, სიწითლე უფსკრულთა თანა ჩავიდა,
ღამისა ორ-ნაწილამდის ოდენ სულადგმე მოვიდა,
და ჰპატიჟეს ბრძენთა თუმიანს, მზის ჭვრეტად არ წამოვიდა[11]).

---

[1]) ა. ო.—მეყვისთა.

[2]) დად.—ვაი დაკარგულსა, 428—ვაიმე დაკარგულსა, ჩვენ, გვგონია, აქ უნდა ყოფილიყოს: „ვამე დაკარგულსა“, როგორც ვასწორებთ, ა. ო.—ტყვედ მტირალი დედა-შენი დარჩა...

[3]) ა. ო.—თან რად არ გამოგყევ, შვილო, მშვიდობით გაგატარებდი.

[4]) ა. ო.— შეგყრიდი, შეგაყვარებდი, 428—გაგამყარებდი.

[5]) ა. ო.—მეა ძედ—წარყვნილია.

[6]) 428 №—მოჰკლებოდა.

[7]) ა. ო.—მტერთა გულს შევახარებდი.

[8]) დად.—მოსთქმიდა.

[9]) ა. ო.—სალაყაბოთ აქ ვზივარ.

[10]) დად.—ორნივე კელნი გულს იკრა, ა. ო.—თავს იკრა, 428—ორივე კელი მუკლს იკრა(?).

[11]) დად.—და ჰპატიჟეს ბრძენსა თუმიანს, მზის ჭვრეტად არ გამოვიდა.

2935. ოთხნივ ფერხნი გარდუკოცნა, გლახ სამანდის თვალნი¹) ართ,
ჰე ზურაბის წამკვლენელო, ფათერაკთა მოსაკმარო²),“—
თვალთ აკოცა,—„საუკუნოს პატრონისა ვერ მიმხუდარო³),
და ვინდა შენას ჰკლის მქნელი, ბედ-მლაშეო, საცოდარო!

2936. ავღანდათა ჩამწირეში ვინ არს შენი მომკვლენელი?!
სადაკუთა მამზიდავი⁴), ნადირთ უკან მიმწევლი,
საიმედოდ, სამამაცოდ კაცი, ზნეთა მასწავლელი?!“
და სრულად სისხლით იღებოდა, ამას მოსთქვამს, ვითა ხელი.

2937. ცნობა წასვლოდა, რასა იქს, მას არა შეეგებოდა⁵),
პირსა აიდვა ლაგამი, ტირს, ცრემლი არ შეშრებოდა,
ზურგს უნაგირი დაიდვა, სამანდსა ემზგავსებოდა⁶):
და —„მე წამყვანსა თუ ზურაბ, დედას არ მოუკუდებოდა“⁷).

2938. კრმალი, შუბი, მშვილდ-ისარი გარდიკიდოს მისი თავსა,
საკედ-მწიფეთ სამოსელი, რომ ემოსის ზურაბს ტანსა,
მოჭკაზმა და ტირილითა მოუხვია, ვით ცოცხალსა,
და მერმე განსცემს გლახაკთაზედა სამკაულსა წასატანსა⁸).

---

¹) დად. და ა. ო.—თვალნი, 428—თვალი.

²) დად.—ჰე ზურაბის წამყვანელო, ფათერაკთა მოუპმარო, ა. ო.—ფათერაკთა მოსაყმარო(?), 428—ჰე ზურაბის წამკვლენელო, ფათერაკთა მოსაკმარო.

³) დად.—ვერ მიმხდარო, ა. ო. და 428—ვერ შიმხვდარო.

⁴) დად.—სალევეთა მომშილავი.

⁵) დად.—გაეგებოდა.

⁶) 428—ემგზავსებოდა, დად.—ემსგავსებოდა.

⁷) დად.—დედა არ მოუკუდებოდა(?), ა. ო.—და მე წამყვანე თუ ზურაბ, დედა არ მოუკვდებოდა.

⁸) დად.—მერმე გასცემს გლახაზედა სამკაულსა წასატანსა, 428—და მერმე გასცა გლახაზედა, სამკეულსა წაატანსა, ა. ო.—და მერმე გასცა გლახაკთ ზედა, სამკაულსა წაატანსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

2939. მან სამანდლსა გზა უჩვენა, წადი, ძოუ გზას მადლსა,
ნადირთათანა იქცეოდე, ნუ მორჩილობ ქართა ძალსა!“
თქუა თუ: „შვილო, ვეღარ გიჭვრეტ, ნადირობით-ნაბურთალსა!“
და ორნივ თვალნი წაიყარნა, თქუა: „რას ვაქნევ სახედავსა?“ 1)

2940. წლამდი ისე ცოცხალ-იყო 2), ვერ იხილა მზე და მთვარე,
ტიროდის და ილეოდის, გლახ სიცოცხლე ჰქონდა მწარე,
ბედმან კრულმან, ტახტის ნაცულად, დაუმკვიდრა მას სამარე,
და წესი არის საწუთროსი, არის ჩუენთჳს მოუკმარე*).

2941. კამს, რომ კაცი იჭირვოდეს, საქმე ჰქონდეს აწონილად,
შეჭირვებით არ იქნების, მოუჭირვო არ ადვილად,
რაცა ღმერთსა არა სწადის 3), მოიქცევის ლხინი ჭირად,
და წამ-ერთ 4) ეტლი დაბრუნდების, შეიქნების ტინი ლბილად 5).

პირველის ტომის დასასრული.

---

1) ა. ო.—და აწ რას ვაქნევ ორსა თვალსა, ვის უმზირო სახედავსა?!

2) დად.—წელიწამდის, ა. ო.—წალამდისინ—წარყვნილია.

*) ამ 2940 ხანის მეოთხე ტაეპი 428 და 461 ხელ-ნაწერებში მეოთხედ არის, ხოლო მე-4-ე მესამედ, 428—დაუკარგა(?), 461—დაუკაზმა.

3) ა. ო.—რასცა ღმერთსა არ სწადია...

4) ა. ო.—წუთ-ერთ.

5) ა. ო.—რბილად.

ლექსიკონი

ნასესხები და იშვიათი სიტყვები.

ა

აბაი, 199,1.—სპ. ابی—აბაი—მდიდრულად ნაკერი ცხენის ჩულთ.
აბანოზი, 1225,1—არაბ. ابنوس—აბანოს, სპ. آبنوز—აბანოზ, ბერძნ. ἔβενος—მაგარის ჯიშის შავი ხე; როგორც ეკალმუხა.
აბედი, 2798,1—სომხ. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ. [გი (ცხენი).
აბრაში, 2026,3—არაბ. ابرش—აბრაშ—ჭრელი, თეთრი, ჭარმა-
აბრეშუმი, 1824,2—სპ. ابریشم—აბრეშუმ—აბრეშუმი, იგ. მნიშ.
აბჯარი, 384,4; 909,2—საჭურველი.
აგური, 243,3—სპ. آخور—ახურ—იგივე მნიშვნელობა.
ადიმი, 2815,1—თურქ. ادیم—ადიმ—ბიჯი, ფეხის გადადგმა, ნა-
აერი, 2117,2—იხ. ჰაერი. [ბიჯი.
ადლი, 492.2; 634,4; 1863,4—(არაბული სიტყვისგან عدل—ადლ—სისწორე, სიმართლე, თანასწორობა)—არშინი. იგივე
ავაზა, 678, 1 და 4—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ. [მნიშვნ.
ავზი, 1260,4; 1261,1—იხ. აუზი.
აული, 438,3—თურქ. اولی—აული—გალავანი, ზღუდე, შავილიათ-ნი, ეზო, შეად. 131 გვ. მე-12-ტე შენიშვნა: „თხრილი" არ არის სწორი განმარტება.
ავჟანდა, 2037,1; 2848,2; 2936,1—სპ. اوژ—უზანგი, სპარსულად კი—აზიარატი.
ავშარა, 269,4—სპ. افار, ან افسار—აფსარ—ალვირი, სადავე.
აზატი, 177,2; 592,2—სომხ. ազատ—აზატ, სპარ. آزاد—აზად თავისუფალი, იგივე მნიშ.
აზრახება, 2014,4—სირცხვილის ატანა, სირცხვილის ჭამა, გაქიქება.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აკონისანი, 2165,3—სიტყვისაგან აკვანი, ბალღი, უსუსური ყრმა.
ალამი, 202,3—არაბ. علم—ალამ—დროშა, ნიშანი.
ალვა, 182,4; 1377,3; 1472,3—ალვის ხე, სამოთხის ხე, იხ. ვეფხ. ტფ. ლექსიკ.
ალიზი, 114,2—სომხ. ալիս—ალიუს—იგივე მნიშ.
ალოჩა, 2253,2—შემცირებითი სახელი სიტყვისაგან آلو—ალო—ქლიავი, آلوچه—ალოჩა—იგივე მნიშ.
ალმასი, 465,2—სპ. الماس—ალმას—იგივე მნიშ.
ალყა, 183,2—არაბ. حلقه—ჰალყა—წრე, ირგვლივ შემორტყმა.
ამანათი, 1181,1—არაბ. امانت—ამანათ—საზრუნავი, ზრუნვის საგანი, დანაკვეთი, ჩასაბარებელი, დეპო.
ამაყობა, 1833,3—თავის მოწონება, დიდობა, ამპარტავნობა.
ამბავი, 661,4—სომხ. համբաւ—ჰამბავ—ცნობა, მოთხრობა, შემთხვევა; იგივე მნიშ.
ამბარი, 295,4; 970,3—არაბ. عنبر—ანბარ—საამო სურნელება, სასურნებელი და მოსაკმევი ნივთიერება.
ამილახვარი, ან ამილახორი, 452,3—არაბ.-სპარს. اميراخور—ამირ-ახორ—მეჯინიბეთ უხუცესი, ობერშტალმეისტერი.
ამო, resp. ჰამო.—სომხ. համ—ჰამ—იხ. ვეფხ. ტფ. ლექსიკ.
ამირა, 1477,2—არაბ. امير—ამირ—ემირი, უფროსი; იგივე მნიშ.
ამხანაგი, 1301,2—სპ. همخانه—ჰამხანაჱ—ჰამხანაგ—იხ. ვ. ტფ. ლექ.
ანაზდა, 1944,3—სომხ. անազդ—იხ. ვეფხ. ტფ. ლექსიკ.
ანაზდეული, 204,3—სომხ. იხ. ანაზდა—უეცრად მოვლენილი, მსწრაფელ.
ანგარიში, 106,3—სპ. انكارش—ანგარიშ—(ძირი ზმნის انكاشتن—ანგაშტენ—მოფიქრება, მოსაზრება)—განმარტება ნახე მე-34-ე გვ., 106,3 საკუთრივ, დავთარი.
ანგელოზი, 94,1—ბერძ. ἄγγελος—ანგელოსი—იგივე მნიშ.
ანდამატი, 2903,3—ბერძ. ἀδάμας—ადამას—ადამანტ ალმასი, თვალი პატიოსანი.
ანდერძი, 553,4—სპ. اندرز—ანდერზ—უკანასკნელი რჩევა-დარიგება, დაბარება, რეკომენდაცია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ანჩხლი, 1037,4 — ჭირვეული, შფოთის მოყვარული, სასტიკი, დაუდეგარის ხასიათის მქონე.

ანჯამანი, 2566,1 — სპ. انجمن — ანჯუმან — საჯარო ყრილობა, საზოგადოება, თემი.

არაბა, 995,4 — თურქ. عربه ან ارابه — არაბა, ურემი, ეტლი.

არაგი, 2012,2 იხ. ჩუბ. ტფ. ლექსიკ.

არაკი, 1545,4; 1546 — სომხ. առակ — არაკ — იგავი, საზნეო ამბავი, მაგალითის მაჩვენებელი მოთხრობა, არაკი.

არამი, 2323,1; 2826,3 — არაბ. حرام ჰარამ — იხ. ჩ. ტფ. ლექ.

არაჯერით, 2433,1 — არ აჯერით, ე. ი. უთხოვნელად, საჩუქრად.

არგანი, 1039,4 — საცემი ჯოხი.

არდუმი, 24122, არ დუმილი, ე. ი. კივილი, კივილი. ხმის ჭექა, opposit. დუმილი, შეად. მაჯ-ნამე, Vullers 372 გვ. 893-ე ლექსი; ან არაბ. ارعد — აʿთუმიკ სრთლა.

არზა, 51,2; 187,2 — არაბ.-თურქ. არზ — თხოვნა, საჩივარი, პეტიცია, რაპორტი.

არზი, 187,1 — არაბ.-სპ. عرض — არზ — კეთილი სახელი, პატივი, [გარეგად ხსენება.

არზია, 187,3 — არ ზის licent. poet.

არიფი, 1823,2 იხ. ჰარიფი.

არიფი, 1165,3 — არაბ. حريف ჰარიფ — მეგობარი, მონაწილე, დაახლოვებული პირი.

არმაღანი, 1652,1 — სპარს. ارمغان — არმაღან — საჩუქარი, ფეშქაში.

არნუმი, 2112,3 — შეად. მაჯ-ნამე, Vullers 372 გვ., 894-ე ლექსი: ფალავანთა ხმის ჭექა(?) ან თურქ. ارنمك — არუხმაკ — შლა, ხრწნა.

არღავანი, 1332,4 — სპ. ارغوان არღავან — იხ. ჩუბ. ტფ. ლექსიკ.: სარო მეჯვარედ არღავნითა — ე. ი. წითელი ქვით ტურფად ნაკვეთი სასახლე; იხ. სარო.

არყა, 648,1 — არყის ხე.

არაყბაარი, ან არყაბაარი, 618,2 არაბ. عرق بهار — არაყბაჰარ — თურინჯის და ნარინჯისაგან გამოხდილი სუნნელოვანი სითხე.

არში, 187,4 — ჭრელი ხმა. [ტანადობა.

ასაკი, 1089,1; 1092,3; 1340,3 — სომხ. հասակ — წლოვანება.

ასალი, (ან ასლი) 199,1 — ცხენის ჩული ძვირფასი ფარჩეულისაგან,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ასპარეზი, 435, გვ, მე-5-ე შენ. — სპარს. اسپرز — ასფარეზ — ასპარეზი, მოედანი, (აქედან სომხ. *ասպարէզ*) — ჰიპოდრომი.

ატლასი, 166,1; 194 — არაბ. اطلس — ატლას — ხალასი აბრეშუმეული, ან სატინა.

აუგი, 1292,3; 1473,1 — სპ. اهو — აჰუ — გადნიერება, ნაკლი, სირცხვილი, საკიცხი, საძრახისი.

აუგიანი, 1101,4 — შერცხვენილი, გაქიქებული, მოყვანებული, გაბასრული, სირცხვილეული.

აუზი, 245,1 — იგივე აუზ; 1260,4 — არაბ. حوض — ჰავზ. — გუბე-ჭავეზ — ხევი, ბასეინი, რუ, აბანოს აუზი, ტანის დასაბანი რითვი.

აფთი, 1513,3; 1947,1; 2562,2 — სპ. პრტყელი და გრძელი ხმალი. ფართე თოხი (იმერ.).

აფურახე, 1008,3 — (არაბ. افراغ — აფრაღ — სხმა, თქეში, ჩამოსხმა) — მოქუშარე, კოკისპირული, ან სპ. ابری — ტყვიის ფერი.

აქიმი, 1808,2 — იხ. ჰაქიმი.

აქლემი, 194,1; 1481,3; 1561,1 — იგივეა, რაც ლათინური camelus — ქამელუს — იგივე მნიშ.

აღაპი, 52,1; 424,2 — ბერძ. ἀγάπη — აგაპე — მიცვალებულთა სულის მოსახსენებელი დღე. ჭირის გახსნა, ჭამა-სმა მიცვალებულის სულის სამადლოდ.

აღმაფრენა, 2351,1; 2576,1 — ზემოაგზნება, სულიერი ზე აღწევა, ღვთაებრივი გატაცება, პოეტური ექსტაზი.

აყიყი, 1252,3 — არაბ. عقيق — აყიყჰ — იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

აშიყი, 2256,4 — არაბ. عاشق — აშიყ — მოტრფიალე, შეყვარებული, მიჯნური. მოტრფიალე საყვარელი.

აშფაშაკი, 1766,6; 2110,3 — ყაბახზე გაქცევით, გინა გაჭენებულ ცხენზე, ისრის საგნისთვის სროლა; ყირათი.

ახე, 1294,1 — სწორი, შესაფერი, შეად. ვეფხ. ტყ., 380,3.

ახოვანი, 222,1 — სომხ. *ախոյան* — წარმოსადეგი. მოპირდაპირე.

ახოსალარი, 1762,3 — სპ. اخورسالار — ახორსალარ — მეჯოგე.

ახტა, 481,2 — სპ. اخته — ახტა — გაწმენდილი ცხენი, დაკვერილი ცხენი: საბას განმარტებით, ახტა ნიშნავს ცხენსაც და მამალ ვირსაც.

აჯა, 1599,4; 1708,4; 2347,1—თხოვნა, სათხოვარი, ვედრება, მუდარა.

აჯი, 1251,1—არაბ. عاج—აჯ—სპილოს ძვალი.

აჯილდა, 2033,4—ურა ცხენი, ვაკა და გაუხედნელი ცხენი.

ბ

ბაბრაბი, 922,2; 1052,3; 1973,3—სპ. ببر—ხვადითანი, ჯიქის ტყავის ჯავშანი, საჭურველი ომის დროს.

ბაბრაბიანი, 1974,1—სპ. ببریان—როსტომის სამხედრო მერანგი, რომელსაც, ზღაპრული გადმოცემით ზოგნი სთვლიდნენ აქვან დევის ტყავად, ზოგნი როსტომის მოტანილად სამოთხიდგან, ზოგნი ამ სიტყვით გულისხმობდნენ ერის საშინელ დომს—شیرشرز—შირშერზეს, რომელიც მოჰკლა სირიის მთებში როსტომმა და მისი ტყავისგან გაიკეთა სამხედრო მერანგი, რომელსაც ვერც ცეცხლი დასწვავდა, ვერც წყალი ჩასძირავდა და ვერც იარაღი გაჰკვეთდა.

ბადახშანი, 1863,2—სპ. بدخشان—ბადახშან—საუკეთესო ლალი ბადახშანის მხარედგან.

ბადახში, 1786,4—იგივეა, რაც ბალახში. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

ბადია, 230,1—სპ. بادیه—ბადია—ღვინის საწდეო; სასმისი აზარფეშასავით, ჯამი.

ბადრაკა, სპ. بدرقه—ბადრაკაჲ—გამძღოლი, ყულაოზი.

ბაზმა, 389,4; 812,4—სომხ. *բազմ-բազմակ*—ბაზმ-ბაზმაკ—სანათი, ლამპარი, შანდალი.

ბალახში, 1096,4—სპ. بدخش—ბადახშ—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

ბალიში, 1780,4—სპ. بالش—ბალიშ—იგივე მნიშ.; აგრეთვე აღმოსავლეთში ხმარებულია სკამის ნაცვლად.

ბალშიაში, 1746,3, ან ბალშიაში—სპ.-თურქ. باغشیاش—ბალშიაშ—საჩუქარი, საზღაო.

ბანავში, 1338,3—სპ. بنفشه—ბანაფშაჲ—ია: იხ. გულბანავში.

ბანაკი, სომხ. *բանակ*—ბანაკ—იგივე მნიშ.

ბანგი, 499,1—თურქ. بنک—ბანგ—ათასეული, ათასიანი, ათასი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბანგი, 1025,3; 1818,1—სპ. بنگ—ბანგ—მათრობელა მცენარე; აქ კი მთვრალი, ნათრობი.

ბანდი, 1972,4—სპ. بند—ბანდ—ჯაჭვი, საკინძე.

ბანოანი, გინა ბანოვანი, 181,4; 1281,2—სპ. بانو—ბანუ—სა-პატიო ქალი, ქალბატონი, მანდილოსანი; ეს სიტყვა ქართულ-ში იხმარება მრავლობითის რიცხვში: ბანო,—მრ. რიცხ. ბანოვან.

ბაჟი, 2347,4—სპ. باج—ბაჟ—საქონელზე დადებული გადასახადი.

ბარი, 866,4; 876,1—ძერა, დიდის ჯიშის ქორი, ფრიად მტა-ცებელი ფრინველია.

ბარბითი, 670,3—ბერძ. βαρβίτον, სპარს. بربط, ან بربد—სიმ-ებიანი საკრავი: ჩანგური, გიტარა.

ბარგი, 410,1; 4114,4; 1072,3—სპ. بار—ბარ—იგივე მნიშ.

ბარგისტანი, 1187,3; 1516,4; 1724,2; 2788,4—სპ. برگستان—ბარგისტან—ომის დროს ტანის სათუთის ადგილების დასაფა-რავი ჯაჭვი, ტანის საჭურველი.

ბარგ-კარავი, 2563,4—სამხედრო ბარგის შესანახი კარავი; ომის დროს დასაბარგებელი კარავი.

ბარგსამძიმარი, 2012,1—ყველაფერი, რაც მძიმე გადასაზიდავია; არტილერია და სხვა სამხედრო მასალა.

ბასთანელი, 516,1—باستان—ბასტან—ძველის-ძველი, ძველი; აქე-დგან ბასტანნამე არის სახელწოდება წიგნის, რომელიც მო-გვითხრობს სპარსთა წარსულს.

ბასრი, 386,2; 1788,4—ფოლადი; აქედგან ფოლადის ხმალი, მახვილი, სამკვლელითოდ მოპირული იარაღი, საზოგადოდ. იხ. და შეადარე პირ-ბასრი.

ბასრობა, 2906,3—სომხ. բասրել—ბასრელ—იხ. ვეფხ. ტყ. დუ-ქმის., იქვე განმარტული.

ბაქი, 1025,2—მუქარის სიტყვა, მედიდური პასუხი, სამუქარო.

ბაღი, 250,1; 2916,3—სპ. باغ—ბაღ—იგივე მნიშ.

ბაღჩა, ვულგ. ბაღჩა; სპ. باغچه—ბაღჩა—პაწია ბაღი; შემცირები-თი სახელის სიტყვისგან „ბაღ" ნაწილაკის ჩა-ს საშუალებით: ბაღ—ბაღ-ჩა.

ბეკთარი, 1513,3—სპ. بکتر—ბეკთარ—ტანის საჭურველი რკინისაგან, აბჯარი.

ბეგლარ ბეგი, 114,4—თურქ. بکلربکی—ბეგლარ-ბეგი—გუბერნატორი, უფროსი მმართველი; ეს თერმინი „მაჯ-ნამე“-ს ტექსტს სრულიად ეუცხოვება.

ბევრი, 240, 2 და 3; 669,2—სომხ. բեւր—ბევრ, განმარტება ნახე ვეფხ. ტყ. ლექს., იხ. საკ. სახ. და შეად. აგრეთვე სპ. ბევრასპ.—ბევრ-ცხენიანი,—ზააქის სახელწოდება.

ბელაქი, 1951,2—სპ.-თურქ. بلاک—ბელაქ—ძღვენი, საჩუქარი; შეად. სპ. بلک.

ბილწი, 1515,3. იხ. ჰილწი.

ბისონი, 2162,2; 2911,2—ბერძ. βύσσος—ზეზი, უბრწყინვალესი პორფირი და ფარჩეული: ცრემლი, ვითა ბისონი, ე. ი. ბისონის ფერი, ამიტომ ბისონის ტრადიციული განმარტება,—იხ. ჩვენი ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკ.,—უნდა გასწორდეს ამისდა მიხედვით.

ბოლუქ-ბოლუქი, 210,4; 1369,4; 1484,2—სომხ. բույլ—ბოლქ—დასი, გუნდი, ნ. მარრი, T. P. IV, რძბ. Словарь.

ბორბალი, 2571,2—სიმრგვლე, რგოლი. ეტლის, გინა ურმის თვალი. იმერეთში გოგორა.

ბორჯალი, 1567,4—თურქ. بورجلی—ბორჯალი—ზემანი, ვადა, აღთქმული დრო.

ბროლი, 331,3; 1885,3; 2482,1—სპ. بلور—იგივე მნიშ.

ბუთა, 1713,4; 1714,4—თურქ. بوتا—ბუთა—მიზანში ამოსადები საგანი, სამიზნე საგანი, ნიშანი სასროლად; სასაგნე.

ბუკი, 211,2; 372,4; 593,4—არაბ.-სპ. بوق—ბუკ—საყვირი.

ბულბული, 247,4; 519,3; 679,4—და სხ.—სპარს. بلبل—ბულბულ—იგივე მნიშ.

ბუმბერაზი, 531, 2 და 3—სპარს. مبارز—მუბარიზ—უზარმაზარი ტანის ფალავანი, გოლიათი ფალავანი; საკუთრივ, სარანგი, ატლეტი: დავლურში გამწვევი, მოპირდაპირე მებრძოლი.

ბურთი, 672,1—სომხ. სიტყვისაგან բուրդ—ბურდ—მატყლი, აქედან მატყლის ბურთი, იხ. ნ. მარრი, T. P. IV, словарь რნდ.

ბურჯდული, 247,2; 2037,2; 2799,3—ნაპერწკალი, ცეცხლის ჟინჟღლი.

ბუსუნი, 917,4; 924,1; 925,2—თურქ. بوسون—ბუსუნ—საფრ-თხე მტრისგან შემზადებული, საფარი; აშკარაა, აქედგან ნაწარმოების ქართული სიტყვა გაბუსუნება—გაჩუმება, სულის განაბვა.

ბუშტი, 248,2—ძირი თურქ. بوشتق—ბუშტ—ცარიელი და ჭაგ-რით გაბერილი ბურთივით მრგვალი სხეული: ქაფის ან თხელი ტყავისაგან; ოქროს ან სხვა ლითონის ფურცლისაგან მრგვალი და ღრუტე სხეული.

ბუხარი, 797,2—არაბ. بخار—ბუხარ—ორთქლი, საზოგადოდ; აქ კი ღვინის, ან არყის ორთქლი.

ბურჯი, 1333,1; 1354,3; 1528,4,2—არაბ. برج—ბურჯ—კოშკი, ციხე, მინარა, ბასტიონი.

გ

გაბასრული, 2004,2; 2651,3; 2906,3. იხ. ბასრობა.

გავაზი, 677,1—არაბ. ابواز—აბვაზ—მრავლობითი რიცხვი არაბულის სიტყვისაგან—باز—ბაზ—ბაზი მიმინო, ბაზი; დასა-ვერში მიმინო.

გამდელი, 1099,1—ხელზე მოსამსახურე ქალი; მოახლე, გინა მუ-ხლე: პირ-ფარეში ქალი.

განძი, 2078,4—სომხ. գանձ—განძ—საუნჯე, სიმდიდრე, ქონე-ბა, უნჯი, ლარი.

გაპირვა, 2072,4—გაბედვა, გადაწყვეტა, მონდომება.

გაჩრა, 401,2; 479,2—გაყრა, გატანება რამისე; ბოლომდი გაყრა.

გაჩქმეფვა, 435,1—მდინარისფეხით ჩქარი გავლა. მდინარის ფო-ნის ჩქარი გარბენა.

გეზი, 1311,3—თურქ. كز—გეზ—კეტი, მოზრდილი ჯოხი.

გელაზი, 724,1—სპ. كلارز—გელაზავ—ზეთის სახდელი ქვა, ქვის დიდი თვალი; მარნის გვერისტავი.

გესლი, 624,3; 625,4—შხამი, ცოფი.

გესრული, 1509,4—სპ.-არაბ. كسروى—გესრევი: სპარს.-არაბ.— كسرى იგივეა, რაც სპარს. خسرو—ხოსროვ—და არის საერთო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სახელწოდება სპარსეთის სასანიანთ დინასტიის ყველა მეფის. ეს სიტყვა წარმომდგარია სპარსულის სახელისაგან ხოსრო خسرو (იხ. და შეად. ხოსროული) და ნიშნავს: მეფურს, ხელმწიფურს.

გვირაბი, სომხ. վիրապ — ვირაპ — მიწის ქვეშ სვლული, მიწის ქვეშ გასაძრომი ხვრელი; ტონელი.

გილი, 2127,2 — სპ. گل — გილ — ტალახი, სველი მიწა; იმერეთში ტლაპო.

გიშერი, 1320,5 - (სომხ. գիշեր - გიშერ — ღამე) — შავი ქარვა; შეადარე ამ ადგილს ვეფხ. ტყ. IV, 3=გიშრის ტბა.

გლოხა, 122,2 — იგივეა რაც გლახა.

გნიასი, 390,2 — ძლიერი საერთო ხმაურობა, დიდი ყვირილი, ზათქი.

გნოლი, 450,4; 154,6 — ტრედის გვარის მოსანადირებელი ფრინველი; გნოლზე ქორით ნადირობენ. იხ. და შეად. ვეფ. ტყ., 388,1.

გოარი, 1226,2 და 4; 1243,4; 1336,4 — იხ. გუარი.

გორგასალი, იხ. 143 გვერდი მე-6-ე შენიშ. სპ. گرگس — გორგსარ — მგლის თავი; იხ. მგლის სახე დროშა.

გრუზი, სპ. گروس — გრუს. 1320,1 — სქელი და ხუჭუჭი (თმა).

გრძნეული, 1551,4 — ხიბლის მცოდნე, მაცდური, მომჯადოებელი ძალა; მავნე სული: ქაჯი, ჯადო და სხ.

გუარი, 1281,1; 133,3; 1487,3; 147,3; 2548,2 — სპარს. گوهر — გევჰარ — მარგალიტის თვალი; ეს სიტყვა უნდა ვითვალიეროთ „ვეფხის ტყაოსანი" შემდეგს ადგილას: 1387,1 ვახტანგის გამოცემაში ვკითხულობთ: „თავსა აერიდეს ოქროსა, ხვეტს ჯარი შენ ნართხები"; ამ ადგილს ადასტურებს «ვეფხის ტყაოსნის» თითქმის ყველა ხელნაწერი, მაგრამ ერთი — უძველესი რედაქციის დამცველი — 461 №-ი ხელნაწერი ამ ადგილს ასე კითხულობს: „თავსა აერიდეს გოარსა"-ო. ამგვარი წაკითხვა სარწმუნო ხდება ვეფხის-ტყაოსნისავე 1108,1 ტაეპის შესაფერის ერთის 2829 №-ი ხელნაწერის ვარიანტის მიხედვით. ვახტანგის გამოცემით ხსენებული ხაზი იკითხება: «ვარქვი: ჩემო, განდა სადმე გევმარების ესე გვარი", რასაც იმეორებს თითქმის ყველა ხელნაწერი, მაგრამ 2829 №-ი ამ ადგილს ასე კითხულობს: «ვარქვი: ჩემო, განად სადმე გევმარების

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეს გუჰარი", ამისდა მიხედვით, საგულვებელია, რომ სიტყვა «გუარი», „მარგალიტის" ნაცვლად, უნდა უთუოდ იყოს ჩვენის ტყაოსნის ხსენებულ ადგილებში, თუმცა გუარი, სპ. გუჰარ — گوهر თავმომავლობის, გვარის, ბუნების, ძირის მნიშვნელობით უხსოვარის ჟამითგან ხმარებულია ქართულში, იხ. სადი შირაზელის ბუსტან, 44,4: بپرسیدش از گوهر و زاد გამოჰკითხა გუარი და მობა (—გვარიშვილობა; შეად. ვისრამიანი: სპარსული ტექსტი, 394,4: ازان گوهر — გუ ან გუჰარ... بران گوهر — ბერ ან გუჰარ — რომელის გუჰარისაგანაც (პირველ შექმნა ღმერთმან არსი) იმავე გუჰარად (მიიყვანს) შეად. ქართული ვისრამიანის ტექსტი, 451 გვ., 8—10 სტრიქ.

გუბადი, 2912,1; 1866,3 — იხ. გუმბადი.

გულბანაგში, 1338,3 — შესდგება ორი სიტყვისაგან: გულ სპარს. گل — გულ — ვარდი — და ბანაგში — სპარს. بنفشه ბანაფშაჲ — ია.

გულისტანი, 2092,4 - სპ. گلستان — სავარდე, ვარდის ბაღი.

გუმბადი, 244,1; 383,3 — სპ. گنبد — გუნბადაჲ — იგივე მნიშვნ. ცის კამარა. ეკლესიის თავზე დაშენებული მაღალი თაღის სახურავი. გუმბათი.

გუნდი, 399,4 — სომხ. գունդ — კრება, წყება, დასი, მწყობრი.

გურდემლი, 1513,4 — იგივეა, რაც გრდემლი.

გურძი, ან გურზი, 648,2; 1688,3; 1868,2 — სპ. گرز - გურზაჲ — დიდი საომარი კეტი; ლახტი.

გუშაგი, 651,1; 954,3 — სპარს. گوشك გუშაკ — ძირი სპ. گوش — გუშ — ყური. (აქედან სომხ. գուշակ — მეთვალყურე, ჯაშუში, მზირი.

დ.

დაბდაბი, 1563,4 — სპ. دبدبه — დაბდაბაჲ — ბარაბანი, ან დაირა. იხ. ვეფხ. ტყ., 1340,4 — ქოს-დაბდაბი — ქოსი და დაბდაბა ერთად იხმარება.

დაგერშული, 1593,3 — გაწაფული, ნასწავლი (პირუტყვზე ითქმის).

დავლა, 666,2. — არაბ. دولة დავლათ — სვე, ბედი, ბედნიერება, სიმდიდრე, დოვლათი, ალაფი.

დავრიში, 295,2 — სპარ. درویش — დავრიშ — ღარიბი, გლახაკი, მთხოვარი, მაჰმადიანი ბერი.

დანასრული, 2491,1; 2568,4 — გარკვეულის გადაწყვეტილების მქონი; სრულის განზრახვით, ან დანაზრავი, დაზრული, შეად. 2648,1.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დანახაზირი, 1595,2—(ძირი. არაბ. حاضر—ჰაზირ)—დამზადებული, შეზავებული, შენ. მე-10) დად. ვარ.

დანგი, 1818,4—სპ. دانگ—დანგ—მისხალი, ნათოხალი,—დანგის,—ესე იგი,—მეტის მეტად პატარა; დანგის ოდენი.

დარაკა, 1509,4—არაბ. درقة—დარაკატ—დიდი და მოგრძო ოთხკუთხედი ფარი; აგრეთვე ტყავის ჯავშანი. სპილენძის საჭურველი, გულის დასაფარავი ომის დროს.

დარაჯა, 2291,3 2313,4—გზის მცველი, გუშაგი.

დარაჯაგი, 1744,2—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

დარბაზი, 146,2—სომხ. *դարպաս*—დარპას—სპ. دروازه—დარვაზე—სასახლე, კარი, დარბაზი, სრა-პალატი.

დარდი, 556,2—სპარ. درد—დარდ-მწუხარება, ტკივილი.

დასი, 2253,4 2357,3 1482,1—სომხ. *դաս*—დას—გუნდი, მწყობრი, კრებული, წყება, სერია.

დასტური, 1725,3 სპ. درست—დრუსტ.—ჭეშმარიტი სიტყვა, სარწმუნო სიტყვა, მართალი, ნამდვილი, ჰართბა, თანხმობის გამოცხადება.

დაფი, 279,3—სპ. دف—დაფ—დაირა, პაწია ბარაბანი.

დალი, სპ. دال—დალ.—იგ. მნიშ. [ტევარი.

დაშნა, 334,2—სპ. دشنه—დაშნა (ძირი სირიული)—ხანჯალი, სა-

დგარი, 337,2—იგივეა, რაც დგერა; დგრიალი, დიდი და საშინელი ხმა; საკუთრივ: ლაშქრისა და ცხენის ფეხის ხმა.

დგება, 1565,4—მარულა, ცხენების გაჯიბრება ჭენებაში; შეადარე ვეფხ. ტყ. 105,4.

დევი, 386,2 და 4—ديو—დევ—ქაჯი, დემონი, ზღაპრული ბუმბერაზი.

დევ-კაცი, 1524,1—ირანელთა მოწინააღმდეგე ზღაპრული ბოროტი გოლიათი; გმირი დემონი.

დეზური, 1509,1—დეზ-ნაკრავი, დეზის კვრით.

დეფანი, 241,3—მომცრო დერეფანი (საბა) აქ კი—ტალავარი, საჩრდილობელი, бесѣдка.

დიდხა, 1805,1—იგივეა, რაც დიდხან.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დოგი, 2439,2—საგრაგით ბრძოლის დროს დაბდაბის მსგავსი.

დოვლათი, 1242,3. იხ. დავლა.

დოლაბი, 183,1—სპ. دولاب—დოლაბ—წისქვილის ქვა, ჰიდრავლიკური ქვის თვალი.

დოლბანდი, 1345,3—სპ. دلبند—დოლბანდ—ჩალმა თავ-საფარი.

დოსტაქანი, 997,4; 999,2; 1491,1—სპ. دوستکان—დოსტაქან—ფიალა, სასმისი; ფიალა ღვინით. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

დრამა, 830,4; 1021,3—სომხ. դրամ—დრამ—საწყაო, წონა ან ფული ძველებური.

დრაჰკანი, 1429,3—ბერძნული ფული, ძველებური ოქროს ფული, ოთხის დრამის წონა.

დროშა, 388,4; 995,3; 1601,4; 1940,3—სომხ. դրօշակ, դրօշմ—ალამი, ბაირაღი, ნიშანი.

დროშა-ნაანგოსანი, 527,2—ნაანგის სახე დროშა, შეად. ლომთასანი დროშა.

დუმბულა, 2438,3; 2439,1—სპ. دومبلك—დუმბულაკ—პაწია ბარაბანი, მცირე ნაღარა.

დურაჯი, 458,2—არაბ.—სპ. دراج—დურრაჯ — მფრინველია, ტყის ქათამივით სანადირო.

დუშმანი, 916,3—სპ. دشمن—დუშმან—მტერი.

ე

ებანი, 3,4—ლაფი.

ეჳანი, 970,2—სპ. ايوان—აივან—აივანი, წინკარი, ბალკონი.

ეკალმუხა, 1225,2—შავი ხე, შეად. აბანოზი.

ელჩი, 107,3; 1037,4—თურქ. ايلچى—ელჩი—მოციქული, კონსული, გაგზავნილი.

ემირი, 447,1; 971,2—არაბ. امير—ემირ—გამგე, უფროსი, ინტენდანტი, ზედა-მსტოვარი, მეფის ერთგულთაგანი.

ეპისკოპოზი, 52,2—ბერძ. ἐπισκοπος—იგ. მნიშ. საკუთრივ ზედამხედველი.

ერდო, 1851,4—ბანის კარი.

ეტლი, 820,3; 1354,4; 1528,2; 2554,4; 2859,4—ბედის ვარსკვლავი, ბედი.

ეშმა, 2577,1—ბოროტი და მავნე სული, ეშმაკი.

ეჯი, 132,3; 2211,2 ვეფხ. ტყ. 418,3; 885,2 (მარრით სომხ. եջ—ეჯ)—ერთის დღის სავალი გზა ცხენით; ფარსანგი, (ვისრამ., 303 გვ; 21-ე სტრ.) საზოგადოდ, გზა გრძელი და ვიწრო, ბილიკი (ჩვბ.) შეად. ნ. მარრი, T. P. XII.

ეჯიბი, 1688,1—არაბ. حاجب—ჰაჯიბ—მეფის მეკარე, კარის კაცი.

ვ

ვაგლახება, 1918,3—„ვაი მე უბედური“-ს ძახილი, ტყება-ტირილი, იხ. აქვე, 322,2 და ვეფხ. ტყ. ლექს.: ვაგლახ მე ვა; აქედან ვაგლახებული, 1794,4; 2195,3.

ვაზირი, 804,1—არაბ. وزير—ვაზირ—იგივე მნიშ.—მინისტრი, ხელმწიფის თანამზრახველი.

ვარდი, 331,2; 51260,3; 1261,2; 1262,1; 2919,2—სომხ. վարդ—ვარდ; არაბ.-სპ. ورد—ვარდ—იგივე მნიშ.; აქედგან ვარდის კონა.—თაიგული, ბუკეთი.

ვარდი-ნარგები, 2344,2—ვარდი და ნარ-ყვალი.

ვარდის კონა, 1262,1; 2569,4—იხ. ვარდი.

ვერხვი, 2920,4—ლამაზი ხეა, ნაზი და სწეტაკი ღერო აქვს.

ვეშაპი, 54,2; 628,4; 1580,1; 2075,4—სომხ. վիշապ—ვიშაპ—გველ-ვეშაპი, ხალხ. გველეშაპი; იგივე მნიშ.

ვეშაპის სახე დროშა, 2765,3—იხ. და შეად. „მგლის სახე დროშა“, „ლომისანი“, „დროშა-ნაინკოსანი“ და სხვა.

ვიალაფეთ, 448,3—(ძირი არაბ. علف—ალაფი—ძოვლა, ნაშთვარი თიმი), დავლად წამოვიღეთ; იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

ზ

ზადი, 2614,2—ნაკლი, მწუხარება, დარდი; იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

ზავალი, 162,3; 111,4; 2[illegible]7,2—არაბ.-სპ. زوال—ზავალ—ფათე-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რაგი, მწუხარება, ჭირი, ტანჯვა-წამება, წვალება, უბედურება. ვეფ. ტყ., იხ. 576-ე ხანა, მესამე ტაეპი, ვახტანგის რედაქციის მიხედვით, დღემდი შეცთომით ვკითხულობდით: „ნუ თუ ღმერთმა ჰქმნას გარდასვლა მაგაა ჭირთა და ვალთა"-ო, მაშინ როდესაც 4499-ე №-ი ხელთნაწერი ამ ადგილს კითხულობს ამ სახით: „ნუ თუ ჰქმნას ღმერთმან გარდაკლდა მაგა ჭირთა და დავალთა"-ო. აქ სწორედ იგივე არაბული სიტყვა „ზავალი", ან „დავალი"-ა; აგრეთვე ასწორებს 2829-ე №-ი ხელთნაწერი ვახტანგისეული რედაქციის შემდეგს ადგილს: იხ. 305,4: „მაშინ დავიწყე გარდაკლდა სოფლისა ლხინთა და ვალთა"-ო, რომელსაც ეს 2829-ე №-ი ამ სახით იცავს: „მაშინ დავიწყე გარდაკლდა მე საწუთროსა დავალთა"; ამნაირად, ვეფხის ტყაოსნის ორს ზემორე ხსენებულ ხელთნაწერს—2829 და 4499 №№-ებს შემოუნახავს ჩვენთვის დასახელებულის ტაეპების ეს სწორი წაკითხვა, სადაც ხვდება სიტყვა „ზავალი", ანუ „დავალი". იხ. ჩვენი ვეფხ. ტყ. ვარიანტები, რომელიც დართული აქვს ბროშიურას: „შესწორებანი და შენიშვნანი".

ზაუქა, 1470,4—ხიბლი, ლაზათი, ეშმაკობა, ხერხი, ილათი.

ზამბახი, 247,2—არაბ. زنبق—ზამბაკ—ზუდგ.—ყვავილია სუნნელოვანი; იგივე მნიშ.

ზანგა-ზუნგი, 988,3—ზანზალაკთა ჟღრიალი, რეკა, რაკა-რუკი.

ზანგი, 499,2—სპ. زنگ—ზანგ—შავი მონა, ეთიოპი, ნეგრი, ზანგი.

ზანგუბარი, 316,1; 814,3—სპ. زنگباری—ზანგებარი—ზანგუბარელი მონა, შავი მონა, ნეგრი, ზანგი; زنگبار—ეთიოპეთი, ზანგთა ქვეყანა.

ზანდუკი, 193,2—არაბ.-სპ. صندوق—სანდუკ—იგივე მნიშ., აგრეთვე კუბო მიცვალებულისთვის, საკაცე. ლარის წასაღები, კიდობანი.

ზანდუკჩა, 1786,1—სპ. صندوقچه—სანდუკჩა. სპარსული სიტყვისაგან ზანდუკ შემცირებითი (ისე, როგორც ბაღჩა, ყაბაჩა; სიტყვებისაგან ბაღი, კაბა)—პაწია სკივრი ლარისა და ძვირფასის ნივთეულობის ჩასადგმელი.

ზანზალაკი, 101,2—პაწია ზარი, რომელსაც ჰკიდებენ დატვირთულს, ან სამოვრად გაშვებულ, აქლემებს, ან სხვა ცხოველს, რომ არ გაუპაროს პატრონს, ან ქურდმა არ გააპაროს.

ზარდახშა, 99,4; 1211,3; 1883,3—საკანძური, სკივრი, ზან-დუხჩა; ყვითელი ყუთი: ეს უნდა იყოს შემცირებითი სპარსული სიტყვისაგან „ზარდაკ“—ყვითელი.

ზარი, 1989,4—სპ. زهر—ზაჰრ—შხამი, საწამლავი, სამსალა.

ზარი, 2609,4—სპ. زاری—ზარი—დიდი ხმაურობა, ყიჟინა, საერთო ხმაურობა. საკუთრივ—ოხვრა-კვნესა, ყვირილი.

ზარიფი, 2257,3—არაბ. ظریف—ზარიფ—ლამაზი, კეკლუცი.

ზარფუში, 195,2—სპ. سرپوش—სარფუშ—თავსახურავი, ხუფი, სარქველი.

ზარქაში, 208,4; 268,2; 1473,2—სპ. زرکش—ზარქაშ—ოქროქსოვილი, ოქროს ფარჩეულობა.

ზარხოში, 180,1; 469,3—სპ. سرخوش—სარ ხუშ—საკუთრივ: თავ-მხიარული, ჭკუა-მხიარული: გამხიარულებული ღვინის სმისაგან, სიმდიდრით ან ჯადოსნური შვენიერებით მოხიბლული და გატაცებული.

ზაფრა, 1096,4; 1439,4; 1508,3—თურქ. زفرا—ზაფრა—წითური ნაღველი, ბალასტი.

ზაფრანა, 1603,4; 1627;3—სპ. زعفران—ზაფარან—იგივე მნიშ.

ზახირა, 1930,4—არაბ. ذخیره—ზახირა—საგზალი, პროვიზია, სარჩო. დაბ.—„დახირა“-ც სწორია, გაასწორე 525 გვ., მე-
[6-ე შენიშვ.

ზეკარდმო, 2883,4—ცის, ზეცით.

ზენაარი, 1955,1—სპ. زینهار—ზენჰარ—საკუთრივ იგი ნიშნავს შემწეობას, მფარველობას, სიფრთხილეს.—აღთქმა, პაემანი, კავშირი, ფიცი, პირი, ერთგულობა. ზენჰარ ხურდენ—زینهار خوردن—ფიცის ჭამა, ფიცის გატეხა, ფიცის დარღვევა. [ლი.

ზიანი, 1252,4; 1925,1; 2554,4—სპ. زیان—ზიან—ვნება, ზარა-

ზოჰალი, 1253, 2; 1293,3—არაბ. زحل—ზუჰალ—ცდომილი ვარსკვლავი, სატურნი.

ზობარჯადი, 1384,3; 1734,4—სპ. زبرجد—ზაბარჯად—ერთგვარი ზურმუხტი, ან და ხრიზოლიტი.

ზობარჯი, 2021,3—იხ. ზობარჯადი.

ზორვა, 894,1—სხვერპლის შეწირვა, მადლის ქმნა.

ზორტ-სარტყელი, 2074,1—ქამარი გვერდებზე ზორტებით შესაკრავი.

ზრახვა, 1245,3—გმობა, აგრეთვე იგი ხშირად ნიშნავს ფიქრის გულში გავლებას, ან ლაპარაკს, გინა აზრობას.

ზრო, 372,2; 1116,4; 1239,4—ტანი.

ზროხა-კუდი, 1901,3; 2470,2—საყვირი.

ზროხის სახე ოქროს ლახტი, 1350,3; 1180,4—იხ. და შეად. მგლის სახე დროშა, ვეშაპის სახე, ლომის სახე და სხვა.

ზუალი, იხ. ზოალი.

ზურმუხტი, 1353,4; 1734,2—სომხ. *զմրուխտ*—ზ'მრუხტ—სპ. زمرد—ზუმრუდ—ძვირფასი თვალი, თვალი პატიოსანი მწვანე ფერის; აქედან ზურმუხტი—მწვანე.

ზუფა, 2672,4—იხ. ზუფანი.

ზუფინი, 1717,1; 1718,4; 1719,2; 1724,3—სპ. ژوبین—ჟუფინ—სასროლი მოკლე შუბი; ლახვარი, პატარა პირ-ბასრი შუბი. Дротикъ.

ზღუდე, 1259,3—სქელი და მაგარი ქვის კედელი, მაღალი ქვიტკირის ღობე, გალავნის კედლები.

ზღვარი, საზღვარი. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.=შემდეგ მზღვარი, 332,4, ბოლოს მძლევარი, იხ. აქვე.

ზღვის თვალი, 1867,3—მარგალიტი, ყოველგვარი ძვირფასი თვალი, პოვებული ზღვაში.

თ

თაჰამთან, 1840,2; 1843,1; 2613,2—სპ. تهمتن—ტაჰამტან—რუსტომის ეპითეტი. შესდგება სიტყვებისგან: تهم—ტაჰამ—მძლეთა მძლე, ძალ-ღონით უსწორო და تن—ტან—ტანი—აქედგან ტაჰამ-ტან: მძლავრ-ტანოვანი, მძლეთა-მძლე. შეუდარებელი სარანგი. შეუდარებელი ფალავანი, უებრო გოლიათი. აზრით იგივეა, რაც „ამირ-ანდარე-ჯაჰან“-ი—ამირანდარეჯანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თაბუთი, 119,2; 597,2—სპ. تابوت—თაბუთ—კუბო, ცხედრის წასაღები სამარეში ჩასასვენებლად.

თავადი, 804,1; 815,1—მეფის დიდებული, სპათა უფროსი, წარჩინებული, დარბაისელი. კარის კაცი.

თათბირი, 1853,3—არაბ. تدبیر—თადბირ—რჩევა, ბჭობა, მსჯელობა; იგივე მნიშვნელობა.

თასი, 1240,2; 1490,3; 1759,1; 2258,1—სპ. طاس—თას—ღვინის სასმისი, კოთხო, ფიალა, თეფში, ღვინის დასალევი ჯამი, დოსტაქანი.

თაჯი, 1439,1; 1447,3—სპ. تاج—თაჯ—გვირგვინი.

თეგი, 200,3—სიქა, ბეჭედი, შტემპელი.

თეთრი, 2443,4—ვერცხლი; ვერცხლის ფული

თემი, 321,4; 1196,1; 1244,2; 1391,1—ჯარი, ტომი, იგივე, რაც სომხ. տոհմ—ტომი, გვარი, ნათესაობა, საზოგადოება, ერიდობა.

თერიაკი, ან თრიაკი, 1600,3—ბერძ. θηριακή—თერიაკი—არაბ.-სპ. ترياق—თერიაკ—შხამის წინააღმდეგი საშუალება; ოპიუმი; შხამიანი ცხოველისგან ნაკბენის გამკურნებელი საშუალება.

თეფში, 52,4; 195,2—არაბ. طبشي, თათრ. تپشی—ან და სპარს. تبشی—სინი, ან პატარა ხელ-გობი, საჭმლის საკაზმავი, ტაბაკი, მისართმევი ხის ფიქალი.

თექ-ნაბადი, 167,2—საუკეთესო თვისების ნაბადი, ძვირფასი ნაბადი.

თვალ-დაუფახველი, 494,4—თვალდახუჭული: აქ, პირიქით, უნდა ყოფილიყო „თვალ დაფახული", ე. ი. მტირალი, იხ. და შეად. ვეფხ. ტფილისის 22 გამოცემის ლექსიკონში „თვალდაფახული". უამისოდ, ეს ადგილი შეიძლება განიმარტოს ასე: „შენი მშობელი იყოს თვალ-დავსებული, ე. ი. უბედური". [რვა.

თოხარიკი, 2548,1—ცხენის ჩქარი და ლამაზი სიარული, ცხენის ცო-

თნევა, 820,3—სიტყვით აშება, მიფერება, პირ-ფერობა, პირ-მო-

თუმანი, 165,3—სპარ. تومن—თუმან—სამი მანეთი. [თნეობა.

თურქასია,—დიდი თოფი, აქედგან სათურქნო,—თოფის სროლაზე—საცრის ზომა.

თურინჯი, 247,1; 1260,2—არაბ. ترنج—თურინჯ—ლიმონი; აქედან ترنجی—თურინჯი—ლიმონისფერი, ყვითელი (ლიმონივით).

ი

იაგუნდი, 106,2; 1473,4—არაბ. ياقوت—იგივე მნიშვნ. იხილე ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

იადგარი, 642,1; 1376,3—სპარს. يادگار—იადგარ—სახსოვარი, ძვირფასი საჩუქარი სახსოვრად.

იადონი, 247,4; 670,4—ბერძნ. ἀηδών—კანარის კუნძულთა ფრინველი, საკუთრივ—ბულბული. გურული გაიდონა—იგივე ბერძ. ἀηδών—ბულბულს ნიშნავს. დღეს კი იადონს კანარის კუნძულთ ყვითელ და მომცრო ტანის მგალობელ ფრინველს უწოდებენ, რუს. канарейка.

იარაღი, 265,1; 565,3—თურქ. ياراغ—იარაღ—საზოგადოდ, იგივე მნიშვნელობა: საომარი იარაღი, ხელ-საწყო, საშვალება; მამაცის ასო.

იასამან, 247,2—სპარს. یاسمن—იასამან—ყვავილია, იგივე მნიშვნ.

ილათი, იხ. ილეთი.

ილეთი, ან ილათი, 2655,4; 2656,4; 2660,1—არაბ. علت—ილლეთ—საშვალება, ჯერკი, მოხერხება, მარქანება, ხიბლი.

ინდოური, 1223,1; 2604,3—სპ. هندوی—ჰინდუი—ინდოეთითგან გამოსული საქონელი, შემოსული, შემოღებული, ან შემოტანილი ინდოეთითგან.

იოტა, 2276,4—იხ. და შეად. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

ისარი, 678,3; 1526,3—საომარი იარაღი; სასროლი პირ-ბასრი იარაღი. საუკეთესო თოხ-ფრთოვან ისარს „ცერ მართალი" ან „ცერას" ჰქვიან: იხ. გისრ., 151 გვ. მე-17 ე სტრ. და ჩვენი ვეფხ. ტყ. მე 22-ე გამოც. ლექს. სიტყვა „ცერა".

ისპა, 9,1; 1590,2; 2936,3—სპარ. اسپاه—ასპაჰ—ლაშქარი, მხედრობა, ჯარი, სამხედრო საქმე. აქედან ისპაური, ან საისპაო—სამხედრო, სალაშქრო, სამამაცო.

ისპაზნეობა, 1590,2—სამამაცო ზნენი, მამაცობა, მილაშქრობა.

ისპაური, 1501,1—მამაცური, გულადი; სამამაცო, საისპაო, სიტყვისაგან „ისპაჰ"—იხ. „ისპა"—აქვე, ზემორე.

კ

კაამუღლი, 1275,1—ერდგული, საიმედო.

კაბა, 299,1; 843,1—სპ. قبا—კაბა—ზედა-სამოსელი, მანტია, ხვაფთანი, კაბა, ჩოხა.

კავი, 515,2; 1359,4—დაკრეხილი იმა ქალის სახის სამკაულად თავხურაზე; კავები შუბლ-საფეთქლითგან დაწყებული, ყურების წინ ლოყებზე ჩამოკიდებული, დაბაბამდი უწევენ.

კაეშანი, 794,3; 824,1; 1699,4—სევდა, შავი ფიქრი, ზადი, მწუხარება, დარდი.

კაზმა, 192,1—სომხ. կազմ-կազմել—კაზმ-კაზმელ—იგივე მნიშ.: რთვა, გამოწყობა, გალამაზება, მომკობა.

კაი, 274,4—იხ. და შეად. ქაიანური, 65 გვ., შე-2-ე შენიშვნა.

კაკაბი, 523,1—სპ. كبك—კაბკ, სომხ. կաքաւ—სანადირო ფრინველია, საქებური ხორცით.

კაკაბი, 2905,3—სელის მსგავსი ბალახი, რომელსაც წეწავენ და იმისგან ამზადებენ ძვირფას ნითელს: სტავრა-კაკბითა მოჭკაზმა მან ჭრელი სარანჩობით: ამ ტაეპში „მოჭკაზმა"-ს შემდეგ მძიმე მეტია და უნდა მოისპოს.

კალიბობა, 1690,4—არაბ. قالب—კალიბ—გამოსახულება, ჩამოსხმული სახე, ნაკვთი, სხეობა, ფიგურა.

კამარა, 244,1; 537,2—სპ. كمر—კამარ—თაღი, ცის შეკაგული, ცის ტატნობი; საზოგადოდ, თაღი.

კანჯარა, 1971,4; 2021,2; 2029,3; 2558,3—სპარს. كنجر—მამალი სპილო, თუ کندگ—კანდგაი—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

კართი, 2241,3—სომხ. կարթ—კართ—კუნთი, მუხლის კვირისტავი.

კარობა, 1003,2—სამთავრობული, უფროსობა, ტახტი, სამკვიდრო.

კაშანა, 289,3; 1502,2—სომხ. կապան—კაშან—დრო, იხ. და შეად. ვეფხ. ტყაოს. 344,4.

კაპარჭი, 2619,3; 2621,2—სომხ. կապարճ—ისრით ბუდე.

კაპოეტი, 1345,3—წელიწად-გამოვლილი მამალი, ან ქორი, აქედან: ხუთ-კაპოეტი, 1345,3—ხუთი წლის.

კატარღა, 814,1—თურქ. قدرغه—კადარღა—საბრძოლველი ნავი, ხომალდ ნავი, შეად. იტალიური coverta, თურქ. كوبرته—კობერტა, იგივე მნიშვნელობა. იხ. ვეფხ. ტყ., 552,2.

კაჭაჭი, 546,3; 2213,2—გამხმარი შამბის, გინა ნადის ძირები, მაგრად გართხმული გამოკვალულ მიწაში.

კბოდე, 1612,3—ზღვის, ან მდინარის კლდოვანი პირი; ფლატე კლდე ზღვის ან მდინარის პირზე.

კეისარი, 1299,2; 2561,2—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

კიბოურჩხალი, 1374,3—კიბო, ან ცხრა-ფეხა.

კიდო, 2598,2—ისრით მშვილდის საბუდეთან ჩასაკიდებელი (საბა).

კინენა, 1529,2—საბრძოლველი იარაღი შუბის მსგავსი. სხვილი და გრძელი შუბი.

კიწრი, 1844,4—ვიწრო; მეტაფორ.—უკანასკნელი ძალ-ღონე, ხალხური—ქანცი.

კირჩხიბი, 373,2—კიბო; აქ კი მისის ზოდიაქო.

კლიტე, 1955,2; 1221,3—ბერძ. κλειδί, სპარს. كليد—ქილიდ—თურქულში იხმარება ბოქლომის მნიშვნელობითაც.

კმევა, 1261,3—სულნელებათა ფერქვევა საცეცხლურის, ან სხვა, საშუალებით. მოსაკმევი ნივთიერების აბურება, მოკმევა.

კოდა, 1528,1—წყლული, დაკოდვა, ჭრილობის მიღება.

კოკა, 192,3; 1232,3; 1759,3 და 4—სითხელის საწყაო ჭურჭელი, დიდი ოთხ-ჩაფიანი თიხის ჭურჭელი; იმერეთში დიდ ჩაფს კოკას უწოდებენ.

კრიანტელი, 192,4—სასმისი: თუნგი, ან დოქი მაღალ-ყელიანი, გრაფინი წვრილ და მაღალ-ყელიანი, მოხატული და გამშვენებული წვრილ ყელიანი სურა.

კოშკი, 218,3; 955,2—სპ. كوشك—კოშკ—ბაღის სახლი.

კუბო, 1817,1—არაბ. قبه—კუბბაჰ—ტახტრევანი, კილობანი; 1882,3—აკლდამა, ტაბუტი, მიცვალებულის სამარხი ადგილი, გინა სასვენებელი.

კუბო, 1509,4—თურქ. قوبه—კუბო—ხორც-მეტი.
კუბო ყალმაკი, 1509,4—თურქ. قلماق قوبه—კუბო ყალმაკი,—ჯავშანი, ხყაფთანი, ჯაჭვი საკურტაკე.
კურტაკი, 479,2; 2611,4—თურქ. كورتك—კურტაჰ—კურტაკ—მოკლე ტანისამოსი.
კუპრი, 1707,3—სომხ. կուպր—კუპრ—იგივე მნიშვნელობა.

ლ

ლაბური, 1882,1—ზარით მოთქმა, ზარი, გამოტირილის წესი.
ლაგამი, 1223,3; 1556,4; 2213,3; 2259,3—სპარს. لگام—ლაგამ—იგივე მნიშვ., იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.
ლალი, 106,3; 1121,4; 1377,2—სპ. لعل—ლალ—ძვირფასი ქვა წითელი ფერის, იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.
ლამაზი, 628,2; 1647,4—არაბ. لماز—ლამმაზ—მაყივნებელი, მაცთუნებელი, მლიზღობი, ბოროტი მთქმე. აქედგან: ქართულში: თვალმაქცი, მხიბლავი გარეგნობით, ჯადოსნური ადამიანი: სიტურფით თვალმაქცი (ქალი, გინა კაცი).
ლამი, 486,3—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონში.
ლარი, 1230,1—ყოველგვარი ძვირფასი ნივთი.
ლარი, 1539,3—ნაქსოვი ფარჩა, იხ. ვეფხ. ტყ., 402,3.
ლაჟვარდი, 383,1—სპარს. لاژورد—ლაჟვარდ—ცის ფერი ქვა, ლურჯი ქვა. ჩვენს ვეფხის-ტყაოსნის ლექსიკ. კორექტურული შეცთომით გამოტოვებულია სიტყვა „ქვა“.
ლალი, 1773,4—სპ. لال—ლალ—ამაყი, იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ. აქედგან ალალებული, 858,4—გაამაყებული.
ლაღობა, 966,1; 2594,2—ხუმრობა, თამამი ქცევა.
ლაყაფი, 218,2; 2723,2—არაბ. لقب—ლაყაბ, ან გულკ. لقب—ლაღაბ—გრძელი წერილი, გაწიანურებული წერილი, ან გრძლად წარმოთქმული სიტყვა ვისიმე საქებრად, ან საგმობად.
ლაში, 1613,2—ქვედა ბაგე, ქვედა ტუჩი, იმერ. ლაფში.
ლახტი, 93,1; 1944,3; 1947,2; 2016,2—სპ. لخت—სომხ. լախտ—ლახტ—გრძელი უტარო მათრახი სცემად, იხ. ვეფხ. ტყ., 1040,2—ჯეტი.

ლეში,—თურქ. لاش ან لش—ლაშ, სპარს. لاشه—ლაშეჲ—მძორი, მკვდარი ტანი.

ლეწა, 1610,2—მსხვრევა, მტვრევა, ნაჭრა-ნაჭრა ქცევა.

ლივლივი, 1374,2—გახლტომ-გამოხლტომა, დიდის ნახტომის ქმნა. კისკასი მოძრაობა.

ლილა, 384,4; 542,1—სპ. ليلا—ლილა—ლაჟვარდის ფერი წყალში გასაქნელი სღებავი თეთრეულისათვის. ლურჯის ფერის საღებავი.

ლიტრა, 230,3; 628,1 — ბერძ. λίτρα — ლიტრა — ღვინის საწყაო.

ლომ-ბროწყული, 247,1—ბორა ბროწყულის, ტკბილი და გარეგნად ხაშხაში. ლომ-ბროწყული აქ კანის ფერის მაჩვენებელია და ნიშნავს წითლად დაბრაწულს თურაშაულივით, ყაყაჩოვარას.

ლომი, 1259,4—ბერძ. λέων—ლეონ—ნადირთა მეფე. იგ. შნიშ.

ლომოსანი, 2763,2—ლომის სახე დროშა, შეად. 527,2—დროშა ნიანგოსანი.

ლუკმა,—არაბ. لقمه—ლუკმაჲ—აქედან لقمه لقمه—ლუკმაჲლუკმაჲ—იგივე მნიშვნელობა.

ლუსკუმა, 2914,2—სარ. გლუსკმა, ბერძ. გლოსსოკომონ—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

მ

მალამი, 284,3—იგივეა, რაც მალამო: საცხები წამალი.

მალედ, 664,2—საჩქაროდ, მალე.

მანასაჯური, 1539,3; 1734,1—არაბ. منسج—მუნასსაჯ—ქსოვილი; მანასაჯური ლარი—ოქრო-ქსოვილი, ნაქსოვი ფარჩა. მანასაჯური სავენი,—ნაქსოვი სავენი, ძვირფასის ქსოვილის ხალი. ოქსინოს ფარდაგი.

მანდატური, 517,2—ლათ. mandaturus—კარის მინისტრი, მეფის ადიუტანტი, მეფეთ კარე მდგმი (საბა).

მანდილი, 1336,3—არაბ. منديل—მანდილ—ხელსახოცი, საწვლე.

მანქანება, 15,4—სომხ. სიტყვისაგან *մեքենայ*—მექენაჲ—ხიბლი, ხერხი, ზაკვა, ეშმაკობა. ილათი.

მანშური, ან მანაშური, 1189,1; 2092—სპ. منشور—მანშურ—სიგელი, მოწმობა, დიპლომი, სიმტკიცის საბუთი, ფირმანი, ბრძანება.

მანმილთ, 841,4—გაპუტკუნებული, გასუქებული (ვარიკა, ან სხვა წვრილფეხი, ან უშობელი).

მარგალიტი, 106,3—სომხ. *մարգարիտ*—მარგარიტ — ბერძ. μαργαρίτης — მარგარიტის—ძვირფასი თვალი, გუარი.

მართვე, 1589,3— ბარტყი.

მარილი, 1855,3; 1856,1—ძირი ლათ. mare—მარე—ზღვა—საკუთრივ—ზღვის-ყელი, იგივე მნიშვ.

მარიხი, 1253,2; 1293,3—არაბ. مريخ—მარრიხ—ცთომილი ვარსკვლავი, მარსი.

მარტვილი, 1846,3; 1877,4; 2658,4—ყრმა, ყმაწვილი, ბავში.

მარტორქა, 1607,3—ერთგვარი ზღვის ცხოველია, ზღაპრული ზღვის ცხოველი ერთრქიანი.

მარქაფა, 812,1—არაბ.-სპ. مرکب—მარქაბ—ცხენი, ვირი, ჯინიბი; მეორე ცხენი მხედრისაგან ვისთვისმე წაყვანილი.

მარჩილი, 195,3—ძველი ქართული ვერცხლის ფული—სამ აბაზიანი; იმერეთში ექვს მაურს უდრიდა.

მარჯანა, 2031,4—სპარს.-თურქ. مرجان—მომცრო ბაზი, შავარდენი.

მასკვლავი, 2653,2; 2715,4—იგივეა, რაც ვარსკვლავი.

მაფრაშა, 1305,2—არაბ. مفروش—მაფრუშ—ხალიჩა, გინა ჯეჯიმი, რომელშიაც აწყობენ ქვეშსაგებელსა და ტანისამოსს მგზავრობის დროს.

მაღრიბი, 596,1—არაბ. مغرب—მაღრიბ—დასავლეთი.

მაღრიბული, 191,3—არაბ.-სპ. مغربی—მაღრიბი—დასავლეთური; იხ. მაღრიბი.

მაშვრალი, 482,4; 522,3—დაღლილი, დაქანცული, აბეზარ-ქმნილი. დამაშვრალი, 2631,3.

მაშრაბა, 243,4—არაბ. مشربه—მაშრაბაჱ—ყუდჱ. მაშრაბა—თასი, სასმისი, ვაზა, ჭურჭელი, ფიალა.

მაშრიყი, 1332,2—არაბ. شرق—მაშრიყ—აღმოსავლეთი, აღმოსავლეთის ქვეყანა.

მაშხალა, 812,4—არაბ. مشعله—მაშ'ალა — ჟინჟილი, შუშხუნა, ფარანი, ჩირაღდანი.

მგზარი, 1232,2—მოხარშული.

მგელი, 786,4—სომხ. գայլ—გაილ—იგივე მნიშ.

მგლის სახე დროშა, 484,3; 491,2—იხ. განმარტება: 143-ე გვ., მე-6-ე შენიშვნა.

მგოსანი, 999,1; 1165,1—სომხ. գուսան— გუსან — მელექსე, მომღერალი.

მდეგი, 200,2—თანამდებობის აღმასრულებელი, მოხელე.

მეემანი, ან მოემანი, 548,3; 795,1—სპ. ميهمان—მეჰმან'ი—წვეულება, პურობა, სტუმართ-მოყვარეობა, მეჯლისი, ლხინი.

მელანი, 1347, 1;1393,2;1866,4—ბერძ. μέλαν, სომხ. մելան — იგივე მნიშვნ.

მელი, 633,4; 2076,1; 2074,7; 2347,3; 2601,2—იგივეა, რაც მელა; შეად. ვეფხ. ტყ., 699,2.

მელუქი, 1454,3—არაბ. ملق—მულალაკ—ავერიალებული, გამოკიდებული.

მემაჯანი, 668,4—არაბ.—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს. ნასესხ. სიტყ.

მემუქარე, 2390,2; 2578,2—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

მემუდნე, 87,2—იხ. მუდნი.

მენადარე, 634,1; 647,1—იხ. ნადარი.

მერამლე, 59,4; 60,2; 61,1—იხ. რამლი: მემარგე, მკითხავი,

მერემე, 2030,2; 2032,1—იხ. რემა. [მარჩიელი.

მესტროლაბე, 2017,3—იხ. სტროლაბი.

მეფარდაგე, 660,2—ფარდაგების გამგე.

მეჩანგე, 123,2; 519,2; 2630,3—ჩანგზე დამკვრელი. იხ. ჩანგი.

მეწინარობა, ან მეწინობა, 915,4—წინამძღოლობა, მოთავეობა, წინ გაძღოლა.

მეჯუად, 1332,4—არაბ. مجود—მუჯავვად—კარგი ნახელავი, კარგად ნაგები, კარგი ნაკეთები, ტურფა ნაშენები.

მეჯლიში, ან მეჯლისი, 57,1; 671,1; 672,2; 1089,4; 1489,2; 2630,4—არაბ.-სპ. مجلس—მეჯლის—ყრილობა, წვეულება, შეკრებილობა, კრება, კომპანია. რაუტი.

მეჯუფთარე, 1250,3; 1270,2; 2495,4; 2862,2—სიტყვისაგან ჯუფთი (იხ. აქვე ლექსიკონში ჯუფთი)—მეტოლე, გვერდში ამოსაყენებელი, თანასწორი.

მ'ხეკა, 2595,1—დახედვა, დათვალიერება, ჯარის ალლუმი.

მთიები, 1115,2—ცისკრის ვარსკვლავი. მნათობი.

მილი, 1186,2—საწყაო.

მილი, 198,3—სპ. ميل—მილ—შემკულობა, სახე, ნახატობა, ნატიფი სახე, კაზმი, მოხატულობა.

მილი, 600,3—ღვარი, ან ღვარის გასავალი, წყლის სადენი სა-დინარი, ლუღა წყლის ჩადინებული; 1186,2—აქედგან: უხვად მდინარი, ურიცხვი.

მილიონი, 139,3—სიგრძის ზომა.

მილოდა, 1966,1—მილივით გაუსხლეტლად იარე და...

მინარა, 632,1; 636,1—არაბ. منار—მინარა—მაღალი ბურჯი, კოშკი მაღალი და წვრილი, მიზგითის ბურჯი.

მისატკივილი, 481,3—მისამძიმრება, გულშემატკივრობის მიზე-ზი, სამძიმრის მიზეზები.

მიჯნური, 1474,1; 1585,3—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ. საკუთა-რი სახელები.

მოაბა, 270,1; 292,1—ტახტრევანი, სატარებელი ტახტი, ან კუ-ბო, ქეჯაო.

მოაბა, 292,2—მოაბა აქ უნდა ნიშნავდეს მოაბადს, ანუ მობედს, სპ. موبد—მობედ—ბრძენი, მოგვი, სწავლული; ბასითანელი მოაბა—ბასითანელი ბრძენი; იხ. და შეად. ლადიანის ხელნაწე-რის ვარიანტი, 1183,2.

მოაბად, 1186,2; 1827,1; 2019,3; 2020,4—სპ. موبد—მო-ბედ—ბრძენი, მოგვი, სპარსთა ქურუმი; შეად. მოაბა, 292,2.

მოარაკე, 660,4—მოწინავე, მჯობი.

მოარაჯე, 2315,3—არაბ. معراج—მა'რაჯ—(ძირი عرج—არაჯა—ამა-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დღება, საფეხურებზე ასვლა)—აქედგან გადმოქართულებული მოარაჯე—ამომავალი, წინამძღოლი, გზის მაჩვენებელი, ქვეყნის მანათობელი.

მოახლე, 1294,1—მოსამსახურე გოგო, ხადუმი.

მოგვი, 1152,3—ტყავის ქარქაში, ტყავის ბუდე.

მოებაზმა, 901,1—იხ. ბაზმა.

მოედანი, ან მაიდანი, 430,4; 548,3—არაბ. ميدان—მეიდან—ასპარეზი, ველი, ბრძოლის ველი, იპოდრომი.

მოემანი, 548,3—სპ. مهمانی—მიჰმანი—მასპინძლობა, სტუმართმოყვარეობა, წვეულება, ბანკეტი; იგივეა, რაც მეჯმანი.

მოვაკლახე, 2633,3—იხ. ვაკლახი: მოტირალი, მოვალალე.

მოვანება, 3,2—(სომხ. სიტყვისაგან վան—სადგური, საბრძანებელი, სავანე—მონასტერი)—აქედგან მოვანება, დიდებით და ბრწყინვალედ გამოჩინება, შემოდგომა (შუქის), სხივოსნებით მოვლინება, მნათობის: დიდებულად აღმობრწყენა, მნათობის დიდებული სვლა ცაზე.

მოთვალმარგალიტება, 1817,2—თვალ-მარგალიტით შემკობა.

მოკამარე, 2118,2—გაუსხლეტლად მორთული და გაბრწყინვებული, მუდამ კოხტა.

მოლარე, 1883,3—საუნჯეთა შემნახველი, ხაზინადარი.

მოლაჟვარდი, 1487,2—ლურჯად შეღებილი; ლაჟვარდის ფერი. ცის ფერი, ლაჟვარდოვანი.

მომრე, 2625,4—მძლე, მომრევი, დამმარცხებელი, მჯობი.

მომსპოლველი, 2330,3—გამანადგურებელი, მომსპობი, ამწყვეტელი, აღმომფხვრელი.

მონაბუქნა, 2630,2—გამხიარულდა: მოყვარულად მონაბუქნა, ე. ი. გამხიარულდა, საკუთრივ: იწყო რაკვა (ბუქნა), როგორც მოყვარემ.

მოლი, 2263,1; 2621,3—მანტია, ზედა-სამოსელი, მოსასხამი.

მოლი, 1997,2; 2089,2—მწვანე ბალახი.

მონავანე, 2744,1—იხ. მოვანება.

მონარბოლი, 522,3—იხ. რბოლა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მონასახე, 1748,2; 1752,1, 1904,1; 2496,2.—დარი, მსგავსი, ხატება, მსახველი, გამოხატულება. გამოსახულება, მსგავსება.

მონოზანი, 53,1.—ბერძ. μονάζων—განდეგილი. საკუთრივ. მარტო მყოფი; ბერი, მონოზანი ქალი, ბერ-მონოზანი.

მოშირე, 2617,3.—კეთილის მსურველი, სიკეთის მდომი. მოვარგელი, მწყალობელი.

მორჭა, 894,4.—გაკვეთა, დაჭრა ხის მორებად:—მორი—სხვილი ხის ნაჭერი, ნამორი.

მოსადაგე, 660,3.—სიტყვისაგან სადაგი: გამოუბრალოებელი, შეუფრობელი. უმაღლესი, უძვირფასესი.

მორჭმული, 593,1; 2438,1; 1879,2 1487,4. 2440,1—იხ. განმარტება ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

მოსახლოვანი, 1842,3.—მკვიდრი, მცხოვრებელი.

მოქამარე, 2118,4—ტურფა სარტყლიანი.

მოყივნებული, 2008,2.—შერცხვენილი, გაბასრული.

მოწორწლეული, 191,2.—ზმნის გან მოწორწლვლა; მბზინავის, ან თვალის ამაჭრელებელი ნივთების უხვად დაკიდება, ან ასხმა რაზედმე.

მრჯულე, 2583,1.—მისაყვედურე, გამსაჯე; გამსამართლე. ძირი რჯული ან რჩული, აქედან სარჩული.

მუზარადი, 97,3; 2614,3.—არაბ. مزرد—ზარად—ან مزرج—ზარაჯ—რკინის ქუდი, თავის სარქმელი საჭურველი ომის დროს.

მულდანზარი, 177,3; 1310,3; 1379,2; 2116,4.—სპ. مرغزار—მურღზარ—ბაღი, ფრინველით მდიდარი ადგილი; ლადიანის ვარიანტით, „მულდაზარი", უფრო სწორია.

მუნებური, 1132,1; 2766,3.—იქაური, ზმნის სართისაგან „მუნ"—იქ.

მუნეჯიმი, ან მუნეჯიბი, 1183,2 1410,2—არაბ. منجم—მუნეჯჯიმ—ასტროლოგი, ვარსკვლავთმრიცხველი, მეტლე.

მურასა, 166,3.—არაბ. مرصع—მურასსა—ოქროთი ან თვალ-მარგალიტით მოჭედილი, მოოჭვილი.

მუტრიბი, 233,2; 670,3; 1370,4; 1816,3.—არაბ.-სპ. مطرب —მუტრიბ—კარგი მომლხენი; კარგი დამკვრელი, ან მომღერალი, ან და მაცეკვარი ან მომღერალი ქალი, 469,2.

მუქარა, 97,4; 2606,3.—არაბ.-სპ. مكارا—მუქარა—იგ. მნიშ.

მუქაფა, 957,4; 1356,2.—არაბ.-სპ. مكافات—მუქაფატ—ნაცვალი, სამაგიერო გადასახდელი.

მუქიფი, 1762,3; 2346,2.—არაბ. موكب—მავქიბ—შეიარაღებულ ცხენოსანთა კრება, რაზმი.

მუღნი, 87,2.—არაბ. مغنى—მუღანნი—ბარბითი, ებანი ან ქნარი.

მუყამი, 2114,2.—არაბ. مقام—მუყამ—ერთგვარი მუსიკალური მოტივი; სიმღერის კილო.

მუშაითი, 679,3, ან მოშაითი, 72,3.—მომღერალი, მომლხენი.

მუშაბახი, 244,1.—არაბ. مشابه—მუშაბაჰ—მსგავსი, შესაფერი, ან და იხ. 76 გვ. მე-3-ე შენიშვნა.

მუშკი, 295,4; 1393,2; 2491,3; 2631,2.—არაბ. مشك მუშკ—ბერძ. μόσχος—სასურნებელი და მოსაკმევი ნივთიერება.

მუშტი, 1841,4.—სპ. مشت მუშტ—იგ. მნიშ.

მუხანათი, 586,1.—სპ. مخنث—მუხანნათ—მატყუარა, გაუტანელი; იგ. მნიშ.

მუხთალი, 2826,4; 2917,4.—არაბ.-სპ. مختال—მუხთალ-მატყუარა, მალვალაკი, ვერაგი, პირუმტკიცო, ფიცის გამტეხელი.

მუჯამარი, 1178,2; 1773,3.—არაბ. مجمره—მუჯამმარა—საცეცხლური.

მქისი, 785,1.—ხორკლიანი, ვერანა, უდაბური, ავი, მოწყენილი, მკაცრი.

მყაფარი, 1120,3; 2029,1.—წარმოსადეგი, ამართული.

მჩქეფარე, 622,3.—დუარად, ჩქერად; ამოხეთქილი დუარად.

მძივი, 1533,2; 2545,3.—მრგვლად გათლილი ძვირფასი ქვა, ან ლითონი, ხერხემლის მრგვალი ძვალი, ძვლის კვირისტავი.

მძორი, 2079,3.—ლეში, მკვდარი ტანი.

მძღუარი, 2331,2.—იგივე, რაც მზღვარი, ზღვარი.

მწდე, 245,3.—მერიქიფე ღვინის მომრთმევი და დამსხმელი ნადიმზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მწვე, 173,3.—სასტიკი, მრისხანე, მძაფრი.
მჭელი, 267,4.—რაც ერთს ხელს მოჰყვება, იმდენი პურის ღე-რო თავ-თავით, ნამგლით მოჭრილი; აქ იგულისხმება მომკე-ლი ყანის ღერო-თავ-თავის სიმრავლე. შედ. გეფხ. ტყ. 910,4.
მხიფლავი, 2416,1; 2424,4.—იგივეა, რაც მხიბლავი; იხ. და შედ. ხიბლი.
მჯილვი, 1035,3.—მუშტი, მუჯლუგუნი.

ნ

ნაბერწყალი, 1496,4.—resp. ნაპერწკალი, ან vulg. ნაპწკიალი,—ცეცხლის ყინწლი, გაღვივებულის ცეცხლის, ან გაძლიერე-ბულის ალის ნაფარი, ნაწვიმი, ნასროლი ყინწლები.
ნაბული, 2916,2.—სულ-დალეწული, ხმა-გაკმენდილი.
ნადიმი, 48,3; 1232,1; 1233,1; 1490,1.—არ.-სპარ. ندی—ნადი—მეჯლიში, შემოყრილობა, შეკრებილობა; ლხინი, წვეუ-ლება.
ნადიმობა, 2564,2.—სიტყვისაგან ნადიმი—ლხინი, შექცევა, დარ-ბაზობა, შემოყრილობა.
ნადირი, 1226,2.—სანადირო გარეული ცხოველი, გინა ფრინველი.
ნაელი, 2894,1.—ნაღოლები, მოსალოდნელი, მოსავალი, აუცი-ლებელი.
ნავალი, 2305,4.—ფინთი, სიბინძურე, ნაგავი, ნეხვი.
ნავი, იხ. გეფხ. ტყ. ლექს. ნასესხები სიტყვებში.
ნავროზობა, 518,4.—სპარ. نوروز—ნავრუზ—სპარსთა ახალი წელიწადი: სკუთრივ იგი ნიშნავს „ახალ დღე“-ს.
ნაზი, 1596,4—სპარ. ناز—ნაზ—იგ. მნიშვ. იხ. გეფხ. ტყ. ლექს.
ნათხზენი, 2641,2—ნაწნავი, ღალალი.
ნამუსი, 2787,3.—არაბ.-სპარ. ناموس—ნამუს—იხ. გეფხ. ტყ. ლექსიკ.
ნარგიზი, 670,2; 1260,1; 2495,2—სპარ. نرگس—ნარგის—ყვავილია. იგ. მნიშ.
ნარი, 477,4; 866,3; 1067,1—სპარ. نر—ნარ—მამალი, მამ-

რი. opp. ماده—მადე—დედალი, მდედრი—„შაჰ-ნამე"-ში მამალი სპილო, ლომი, ან დევი; ნარი, ამნაირად, ნიშნავს საშინელ მამალ მხეცს, იგულისხმე: „ლომი", გინა „პილო", ან „დევი".

ნარინჯი, 247,1—არაბ. نارنج—ნარინჯ—ფორთოხალი, نارنجی—ნარინჯი—ნარინჯი—ფორთოხლის ფერი, ყვითელი. ნარინჯ—თურინჯი—იხ. 1260,2.

ნარნარი, 1321,4—ნაზი და საყვარელი, ტკბილადსასმენელი, ტკბილი და ამო; წყნარი და სანდომიანი, შეად. სპარ. نار—ნარ, ან نارین—ნარინ.

ნასი, 669,4—უშნო, ართვალი; 2252,1—ნაზი, საყვარელი.

ნასკუპი, 2258,4—ხვანჯი, ხიბლი.

ნაფსლი, 624,2; 626,1—ნაფსამი, ფსელ-ნარევი, შარდ-ნარევი.

ნატერფალი, იხ. ტერფი. იხ. ვეფხ. ტფ. ლექსიკონში.—ნაბიჯები, ფეხის ნადგამი, ნაკვალევი.

ნაფირი, 884,2; 489,3; 526,2—სპარ. نفیر—ნაფირ—ზურნა, საყვირი, ზროხ-კუდი.

ნაღარა, 45,1; 146,2; 337,2; 384,4; 526,2; 635,2; 676,3; 995,3—არ.-სპარ. نقاره—ნაღარა.—ნაღარა შესდგება ორის ერთი მეორეზე მისარტყმელის ლითონის თეფშისაგან.

—ნაღარა ზედვენ—ნაღარის კვრა- ომში ნაფირითა და ნაღარით იწყებოდა.

ნაჭოპარი, 1522,1—დორბლი, დორწყი, ნაქაფი, დუჟი.

ნახლი, 166,2; 835,4—სპარ. نخل—ნახლ—ძვირფასი ქსოვილი, ძვირფასი ფარჩეული.

ნები, 2393,3—ხელის გული. ხელის შინაგანი სიბრტყე—ხელის სიფართოვე.

ნიანგი, 386,2; 783,3; 1008,2; 1111,2; 1374,3; 2641,4—სპარ. نهنگ—ნიჰანგ—ხვითქი, დიდი კროკოდილი, ვეშაპი.

ნილო, 2598,4—ზღვის ცხოველის უზარმაზარი, გველ-ვეშაპი. დიდი ვეშაპი, ან ნიანგი.

ნიშანი, 1606,1;2392,3—სპარ. نشان—ნიშანი—იგ. მნიშვნ.

ნაშტანი, 2594,4 — სპარ. نوشتن ნუშტან — სასმელი, საუდაბაყი, საუდაბაყულეუბით.

ნოჲბა, 146,2; 992,2; 1179,2 — არაბ.-სპ. نوبه — იგივეა, რაც ნოჲბათი.

ნოჲბათი, 565,2; 591,4 — არაბ. نوبت — სამხედრო მუსიკა, — საომარი მუზიკა. დაფი და ნაღარა, ბრძოლის ხმის მისაცემი საკრავი.

ნოჲხი, 196,3 — სპარ. نخ — იგივე მნიშვნელობა.

ნოჲშტარო, ან ნოჲშთარო, 2896,2; 2899,4 — სპარ. نوشدارو — ნოშ—დარო, — შხამის წინააღმდეგი საშუალება: შესდგება თერიაყისა და ფაზარისაგან. ქართულ ჯანითზობაში ნოშტაროდ ხმარობენ ფაზარ-ხუთოს, რომელშიაც შედიან ნოშთარო მძივე-ბი ფაზარი და ხუთო და თერიაყისაგან შეზავებული მაჯუნი. საბას არა აქვს ნოშთარო, ჩუბინაშვილი კი მას მხოლოდ კითხვის ნიშანს უსვამს.

ნუზლი, 992,2; 995,4; 1227,3 — არაბ. نزل — ფეშქაშური, რაც კი სამასპინძლოა, სანუკვარი.

ნუსხა, 308,2; 311,2 — არაბ. نسخه — ნუსხა — წიგნი, ხელთ-ნაწერი საბუთი.

ო

ოთაღი, ან ოთახი, 166,2; 431,1; 589,2 — თურქ. اوتاغ — ოთაღ — დიდი კარავი, სამეუფო კარავი, პავილიონი, ხარგა, ოთახი დიდის კაცის მისაღები.

ომა, 224,3 - არაბ. هما — ჰუმა, ზღაპრულის ფრინველის სახელია, სამოთხის ფრინველი, კარგი ბედის მომასწავებელი ფრინველი.

ომაინი, იხ. 71 გვ. 1-ლი შენიშვნა სულ სხვაა. ჩვენ შეცთომით გვაქვს.

ომახი, 2264,4 — სიმამაცე, რიხიანობა, გაუდრეკელობა.

ონი, 2229,1 — სპარს. اونی — ონია — ერთგვარი ლამაზი მცენარეა.

ორბი, 1374,2; 2036,4; 2282,1; 2643,1 — სომხ. მომცრო არწივი. მტაცებელი ფრინველია, როგორც ძერა.

ურდო, 183,1—vulg.—ურ-ური.

ურთლდი, 2807,1—ტარ-პირი და გრძელ-ტარიანი შუბი, ბუნ-გრძელი და პირ-ბასრი შუბი.

უსტატი, 1866,1 — სპარს. استاد—ბატონი, მასწავლებელი, პატრონი, მოხელე, ოსტატი.

ურხოა, ან ურხოუა, 71,2; 1734,1—ხალიჩა, ნოხი. ხავიჩას მსგავსი ქსელი. ორხაო ქსოვილი.

უქრო, 1260,4; 1867,3—უძვირფასესი მადანი. ფული ოქროსი.

უქსინო, 71,2; 166,1—ძვირფასი ფარჩა.

უყარი, 1313,4; 1314,1—სპ. [illegible] ჭოყარ—წყლის ფრინველია: ყანჩი.

უჩანი, 269,2—ურჩი, ჯიუტი, გაუხედნელი მოზვერი, ან ცხენი, ან კამეჩი, ან სხვა საშუშაო პირუტყვი: იმ მიზნით, რომ გააქციოს ჭაპანს, ან მუშაობას, ხშირად წაიწოქებს, ან წაწვება გზაში, ან გაუხტება გვერდზე პატრონს.

უხერი, 648,4: 2007,4—არაბ. اخير ტიალი, ღვთის ანაბარა დაგდებული.

პ

პაემანი, —სპ. پیمان—ფაიმან—დანიშნული დრო, ვადა.

პანტა, 501,2—წვრილი და ხშირი რამ: ტყის მსხალზე, ან ვაშლზე იტყვიან: პანტა ვაშლი, პანტა მსხალი.

პაპა, 800,1; 2018,2—პაპუა. იგივეა, რაც მამის მამა, იმერეთში კი—ბაბუის მამა.

პარტახტი, 93,4—სპარს. پرداخته—დანატოვარი, ნაოხარი, ოხერ ტიალი.

პასუხი, 2025,1; 2064,3; 2122,1—სპ. پاسخ—ფასუხ—იგივე მნიშვნელობა

პატივი, 111,4—სომხ. պատիւ—იგივე მნიშვნელობა.

პატიჟი, 2934,4 — სომხ. պատիժ—პატიჟ—ჭირი, ტანჯვა. ამ სიტყვის ძველი მნიშვნელობა, ე. ი. მასპინძლისაგან სტუმრის დაყენებით იხდენა და დაუთლება (სადილზე ან ვახშამზე), რაც დღემდი დაცულია იმერეთში, შენახულა ძველს ქართულში, იხ.

Н. Марръ, Житіе св. Григ. Хандзійскаго, დამატებანი, 28,4.

პატიმარი, 1985,2; 2756.4—ტყვე, ტუსაღი.

პატრონი, 51,1; 2101,3; 2917,4 — ლათ. patronus, ბერძ. πάτρων, მფარველი, მამის გვარი უფროსი. opp. cliens— იგივე მნიშვნელობა.

პაშტა, 940,2 — მნიშვნელობა იგივე აქვს, რაც სპარ. بس— „ბეს"-ს — საკმაო, ბევრი. კარგი კუთხე, კაი ძალი, (ხალხ.) შეად. ვისრ. 40 გვ. იხ. ჩვენი განმარტება: სახალხო გაზ. 184 №-ი, ფელეტ., სვეტი მე-4-ე, ibid. 209 №-ი, ფელეტონი, 2—4 სვეტი.

პერი, 2603,4—იხ. პერული.

პერული, 554,3; 903,1—ქაფი, პერი — წყლის დუღილის დროს მომდგარი ქაფი. დორბლი, სიბრაზის ქაფი, დუჟი.

პერანგი, 1377,1—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონში ნასესხ. სიტყვები. სპ. پیراهن—ფირაჰენ—იგ. მნიშვნელობა.

პილო, 1314,1; 1505,2; 1516,4—resp. სპილო, სპარ. پیل —ფილ—ან فیل—ფილ—სპილო, აქედან პილოტანი შესდგება სიტყვებისაგან پیل—ფილ და تن—ტან—ტანი,— სპილოსტანა, ე. ი. ფალავანი, ბუმბერაზი, გოლიათი, ფალავანთ თავი.

პილოტანი, 168,1; 893,1; 2625,3—სპარ. پیلتن—ფილტან— სპილო ტანა, ტანად სპილო, ბუმბერაზობის აღმნიშვნელი ფალავნის ეპითეტია, დაერთვის უფრო ხშირად რუსტემს „შაჰნამე"-ში და აქ, „სამიან"-ში, სამ ფალავანსაც. იხ. პილო.

პილწი, 1534,3; 1535,1—resp. ბილწი,—სომხ. պիղծ—პილწ— ცუდი, უწმინდური, საძაგელი.

პირ აშკმული, 111,4; 1612,4—პირ-დალებული.

პირ-ბასრი, 1509,3—პირ-მახვილი, პირ-წვეტიანი.

პირ-მზე, 352,1—სპარს. ფიგურაა آفتاب روی აფტაბრუი. მზეთუნახავი, შვენიერი.

პირ-მთვარე, 57,4; 972,4; 1725,4; 2846,3—სპარ. ماهروی—

მაჭრუჲ—მზეთ-უნახავი, ლამაზი და კეკლუცი, თვალ-მაქცი ქალი, კეკლუცი ბანოვანი, იხ. სპარ. ტექსტი, Vullers, გვ. 35, სტრ. 7.

პირ-ტოფი, 2075,4—ვეშაპის ეპითეთია—პირზე სიბრაზის დორბლი რომ ადგება. ტოფს რომ ყრის პირიდან.

პორფირი, 661,3—ბერძ. πορφύρα—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონი.

ჟ

ჟამი, 529,4—სომხ. ժամ—ჟამ—დრო.

ჟანგი, იხ. ჯანგი.

რ

რაგი, 499,4—ჰინდ.-სპარ. راگ—რაგ—მუსიკა, კონცერტი. (!) აქ კი საყლარუნებელი: ცხენთა ზანზალაკები. შედ. 428,2—ზარი. შეიძლება რაგი იყოს წარყვნილი ზანგი—სპარ. ზანგ-ზარი, თათრულშიც ხმარებული შედ. სომხ. զանգ.

რადი, 2817,1—არაბ. رد—რად'—ხელის კვრა, გაგდება, მრუდობა.

რადი, 1968,1—არაბ. راد—რადა—მდგომარეობა, ხარისხი, გარეშემო ადაგი.

რაზმი, 43,1; 538,1; 2561,1; 2611,3; 2876,3—სპ. رزم—რაზმ—წყება, ჯარი, წკაპი.

რამლი, 60,1; 62,1; 1692,3—არაბ. رمل—სამემარკო, სამკითხაო სილა, ქვიშა.

რანი, 940,1; 941,2—სპარ. ران—რან—წვივებზე ჩასაცმელი სპილენძის ან რკინის აბჯარი, საწვივე აბჯარი.

რასტინოვა, 2114,2 — راست نوای —რასტინოვაჲ — სამღერის და მუსიკის კილოთა ერთი.

რაში, 2614,1; 2859,3—სპარ. رخش—რახშ—რუსტემის ზღაპრული მაგი ცხენი; მაგი ცხენი; მაგი მერანი. „შაჰ-ნამე“-ში ზღაპრული ცხენი საზოგადოდ.

რახსი, 20,26,1; 2032,4—იხ. რაში.

რბოლა, იხ. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკონში.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რემა, 2024,3—სპარ. رمه—რემჰ—ჯოგი.

რეტი, 476,1—გარეტებული, გაგიჟებული, რეტიანი, შეად. ხელი-გახელებული. როგორც ხელი, ისე რეტი იხ. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკონში.

რიალი, 984,1—ხიფათი, უბედურება, ცუდი ამბავი, ფათერაკი.

რიდე, 1335,2—პირ-საფარი, პირ-ბადე, ჩადრი.

რიქაფი, 1762,3—არაბ. رقيب—რიქიბ—მეთვალყურე, მზრუნველი.

რკინის ქუდი, 2268,1—იხ. მუზარადი.

რქენა, 184,4; 2858,1—ფალევნების შეჭიდება.

რუ, 649,4; 1525,1; 2541,2; 2604,4; 2815,2—არხი, მილი, კანალი, წყლის კალაპოტი, წყლის გასაყვანი, ღვარი, ნაკადული.

ს

საარმუში, ან სარამუში, 1835,2—სპარსული სიტყვისაგან رامش—რამუშ—სახარული, მხიარულება; აქედან სარამუში—სამხიარულო, სადღესასწაულო; ან آرامش—დასვენება, ხალვათად ყოფნა—აქედან საარმუში—სახალვათო, სითავისუფლო, სასუბუქო სამოსელი. სასუბუქო, შეად. 2041,2.

საბარკული, 941,2—წვივებზე ჩასაცმელი რკინის საჭურველი ომის დროს.

საბელი, 1453,3; 1632,2—თოკი, ბაწარი, საგდებელი თოკი.

საბური, 1882,3—სახურავი, აკლდამის დასახურავი.

საგდებელი, 1251,4; 1616,2; 2027,4; 2028,1—საბელი, სასროლი და დასაჭერი პირუტყვის, ან ადამიანის იხ. და შეად. ქამანდი.

სადავე, 2016,4; 2602,1, ან სადევე—აღვირი, ლაგამი, ავშარა.

საგზალი, 812,2—გზაში საზრდო.

საგსარი, 1512,2; 1514,4; 1780,1—სპ. سگسر—საგსარ—ძაღლ-თავა; იხ. „კორკასალი“ და „მგლის სახე-დროშა“.

სადაგავი, 1991,3—დასაწვავი, დასადაგავი.

სადაფი, 1474,3; 1759,3—არაბ. صدف—სადაფ—ნახე ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

საყარდე, 794,4—იგივეა, რაც სპარ. گلستان —გულისტან—საბაღნარო, წალკოტი, ვარდის ბაღი.

საზი, იხ. 238 გვ. მე-3-მე შენიშ. სპ. ساز—საზ—მუსიკა, ჭარ-მურის, სამუსიკო საკრავი. იხ. ვარიანტი 1505-ე №-ი.

სათი, 2482,1—შავი ქარვა: სათის სიშავეს ხაზს უსვამს გისრამიანიც, იხ. 65 გვ., 15 სტრიქ.: სათსა სიშავე არად წაედების. შეად. Н. Марръ. Т. Р. XII, Витязь, 18 გვ., 1-ლი შენიშვნა: ბ. მარრით, იგი არის თავმოკვეცილი სპარსული بسد —ბუსად, (ან ბუსსად) და ნიშნავს ძოწსო (не гишеръ, или агатъ, а кораллъ темно-краснаго цвѣта).

სათუთობა, 1877,3—ფერებში ზრდა, ქავება, განებივრება ერმის.

სათურკნო, 184,1; 222,1—სიგრძის ზომა—წარმოებული სიტყვისაგან: „თურკანი" დიდი თითი.

საკამათი, 522,1—საცილობელი, საკამათო.

საკანი, 2523,4—საშურობილე, საპატიმრო.

საკარმანგი, 1811,3—ძვირფასი ფარჩეული, ან ბადე, მარგალიტით ნაკერი მელოგინე ქალის გადასაფარებლად; იხ. საისტ. და საეთნ. საგანძურის ვიტრინა, მე-33-ე № ი. აგრეთვე ცხენის ჩული მოოჭვილ - მარგალიტებული, მილებ - მოვლებული; საკუთრივ— საკარმანგი ნიშნავს პერანგის გულის პირის მარგალიტის საკინძეს.

საკრძალავი, 2306,4—საჩივართო, საშიში, მოსარიდებელი.

სალამი, 1583,4—არაბ. سلام—სალამი—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

სალარო, 54,4; 1191,1; 1222,1—ლარის, ანუ ქონების შესანახავი, საგანძური, საჭურჭლე.

სალდო, 180,1—მწვანილია.

სალიზდი, 2770,4—სალაღობო, სახუმარო.

სალმობა, 96.3—სატკივარი, სენი, ტკივილი, დარდი.

სალტე, 1473,3; 1640,2—სამკლავე, ხელნავი, ბრასლეტი, სამკრე, დასტანავი.

სალუქი, 1455,4; 1484,1—სპარ. سلوك—სალუქ—კოხტა, კარგი და საყვარელი ზმა, მოხდენილი, თავაზიანი ქცევა და მიხრა-მოხრა. შეად. Н. Марръ. Т. Р. IV, Словарь. რმდ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სამანდი, 137,2; 142,1; 507,1; 904,2; 1581,3—სპ. سمند —სამანდ—საომარი ცხენი, მუხლადი ცხენი.

სამარყანდი, 1723,2—წარმოებული ქალაქის სახელისაგან— سمرقند —სამარყანდი—ძვირფასი სამკაული საჩუქრად, ძვირფასი საჩუქარი, ძვირფასის ამკაული: სამკლავე, ფარდული, ბეჭედი და სხვა.

სამსალა, 2720,4—საწამლავი, შხამი.

სამუქფო, 996,4; 2038,2—იქ მუქაფა.

სანდაროზი, 1621,2—ბერძ. σανδαράχη—აქედან სპარს. سندروس —სანდარუს—სანდალი, სუნნელოვანი ხეა ინდოეთში.

სანოვაგე, 1156,4—საჭმელები, ხორაგეულობა, სანუკვარი.

სანუკვარი, 22,3; 812,2; 994,4—ტკბილი და გემრიელი საჭმელი, პირის ჩასაგემრიელებელი ტკბილეულობა.

საპალნე, 1859,2—მძიმე ტვირთი ცხენის, ან სხვა საზიდრის პალანზე, ან კურტანზე მარდიკურად გადასაკიდებელი.

საპირე, 1335,3—სამოსელის ანუ საბნის ზედა პირი.

სარავი, 1645,3; 2012,1—აქ უნდა ნიშნავდეს იმასვე, რასაც სრა.

სარანგი, სპარ. سرهنگ —სარჰანგ—ბუმბერაზი, ატლეტი.

სარაჯი, 1688,1—სპარ. سراچه სარაჩა—შემცირებითი სახ. სიტყვისაგან سرای —შეად. ბალჩა, ზანდუხჩა—პაწია სახლი, განყოფილება, ოთახი.

სარაჯი, 679,1—შადრევანი, ამომჩქეფარე ჭავლი, წყლის კამარა.

სარაჯო, 2378,1; 2473,3; 2874,1—სპარ. سراچه —სარაჩე—მზის წრე, მზის ფარგალი; 2473,3—ჭვერი.

სარმუზა, 2662,3—სპარ. سرموزه —სარმუზაჲ—ქოში, ხის ბაშმაკი, მაშია, ერთგვარი ზედახამლი (კალოში).

სარანუბო, 2905, 3—სპარ. سربونه —სარ ნუბაჲ—საკუთრივ ნიშნავს მეფის წინაშე მყოფს ღამის სამ დარაჯში ერთს ყველაზე უხუცეს დარაჯთაგანს. ნობათად მეოთხე მოუმე; ჭრელი სარანუბოთა—ე. ი. ჭრელი მეფის დარაჯთა შესაფერი, სადარბაზო, საკარო, სასახლო, საპატიო.

სარა, 2338,1 ან სარო, 1332,4—სპარ. سرا —სარა—სასახლე, სრა.

სარო, 1583,3 — სპარ. سرو — სარო — კვიპაროზის ხე: საროს
უწინ — საროს მჯობი. [ლუქი.
სასალუქო, 2920,2 — საკოხტაო, მოსახდენი, მოსაწონი, იხ. სა-
სასთაული, 2621,4 — თავქვეშ დასადები, სასთუნალი, იმერ. სარ-
თუმალი.
სასტიკი, 2316,4 — სომხ. սաստիկ — სასტიკ — ფიცხელი, მკაცრი,
ავ-გული, საშინელი; იგ. მნიშ.
სატანა, 2580,2 — სომხ. սատանայ, ბერძ. σατανᾶς — სატანას — ეშ-
მაკი, ეშმა, მავნე, ბოროტი არსება. — იგ. მნიშვ.
საფაჭდარი, 1481,2; 1582,3; 1584,2; 2009,3 — resp. საფა-
დარი, 140,4; 1182,2; 1491,2 — სპარ. سپهدار საფაჭდარ —
სპასალარი, ჯარის უფროსი, სარდალი.
საფენი, 1353,1; 1645,3; ან საფენელი, 1734,1 და 2; 2169,2 —
ქვეშ გასაშლელი ხალიჩა, ქეჩა, ფარდაგი, ჭილობი და სხვა
სახლის მოსართავად.
საღრტილი, 1509,3 — resp. — სახრტილი — უნაგრის საწვეტი.
სადამანგი, 1818,3 — სპ. سالنك — სადიმანგ ან ماهلنك — სადი-
მაჭ — მთვარის წელიწადი, იხ საბ. ლექს.: მთოვარის-მოქცევაჲ.
დადიანისეულის ხელნაწერის ვარიანტით „სალამანგი" უფრო
სწორი გამოთქმაა. მთვარის ეტლი.
საყური, 1473,3 — საყურე.
საჩეხე, 2023,2 — სახვადგმა, პირუტყვის დასამწყვდევი გზა.
საჩინო, 2652,2 — გამოსაჩენი, ყურადღების ღირსი.
საჭურჭლე, 1239,3; 1883,2; 2440,2 — საგანძური, ქონების
შესანახავი, საწყობი.
სახელმწიფო, 1234,3 — ხელმწიფის სამოსელი; მეფის ტანისა-
მოსი, ხელმწიფეთა ჩასაცმელი. [გებო.
სახეობა, 1516,3 — თვალადობა, მშვენიერობა, მოყვანილობა, ანა-
სახიერობა, 2279,1 — მოწყალეობა; მოვარგულობა, წყალობის თვალი.
საკმილი, 2783,4 — გახურებული თონე, ალი.
საჯულაბე, 192,2 — ძირი ჯულაბ — არაბ. جلاب — ჯულაბი — სასქ-
მებელი; აქედან საჭულაბეს უწოდებენ ჯულაბის ჭურჭელს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჯულაბი არის სასმებელი წამალი, რომელიც შესდგება წყლი-ს და სიროფისაგან; სასმებელი ლიმონადი.

სევანი, 486,4; 618,2; ამ სიტყვის ძირი დაცულია სომხურს ნომენკლატურაში: გოგჩის ტბას სომხ. ծով սեւանայ—წოვ სევანაჲ ქვიან; სევანაჲ კი წარმოებულია მონასტრის სახელისაგან սեւ վան—სევ ვან—შავი საყდარი, შეად. ჩვენებური საყდრის მონასტერი, ან სავანე—კარავი, ტალავარი, საყდარი.

სევდა, 68,2; 1474,2; 2013,1—არაბ. سوداء—სევდა—სიშავე; შავი ფიქრი, მელანქოლია, მწველი სურვილი, ცხარე სურვილი.

სელი, 66,3; 225,3; 601,1; 620,4; 669,3; 816,3—ლათ. sella—ძვირფასი საჯდომი, სავარძელი, ოქროს სკამი. 4528-ე №-ი ხელნაწერის ვარიანტი უნდა სჯობდეს; იხ. აქვე სხოლიოში.

სერა, 156,3—აქ ღამეს ნიშნავს: სერი, სერობა კი, საკუთრივ, ნიშნავს მწუხრს, საღამოს ჟამს.

სეფაბანდი, 1840,1; 1874,1—სპ. سپند — საფანდ— მაღალის მთის სახელია, რომლის წვერზე აგებული ციხე რუსტემმა თავის ბავშობის დროს აიღო. აქ კი თვით ციხე-ქალაქი ციტადელი, მთავარი ციხე ამ მთაზე, იხ. 1868,4; 1869,1; 1872,4; ქარ. ტექ. სეფაბანდ.

სეფე, 213,4; 225,3; 1275,1; 1276,1; 1379,4—სომხურად սեպուհ— სეპუჰ — სამეფო, საბატონო, აქედან: სეფე-ქალი, 1431,3; სეფე-წული, იხ. ვეფხ. ტყაოსნ. ლექსიკ., ნასეს- [ხები სიტყვები.

სთულეშა, 1386,2—მოწევა, მიკრეფა.

სიასამური, 194,4—სპარ. سوسموری—სიუ სამური—კვერნა. ჩრდილო-ამერიკის ერთგვარი ცხოველია. ძვირფასი ქურქი იცის. სამური, ხაზილი. Соболь.

სიგელი, 1196,3—ლათ.-ბერძ. sigillum—ბეჭედი, შტემპელი, სიქა; აქედან მეფის ბეჭედ-დაკრული მამულის მფლობელობის აქტი, მეფის ნაბოძები მესაკუთრეობის საბუთი სიგლით.

სიმამრი, 213,1; 221,2—ვულგ. სიმავრი—ცოლის მამა.

სიმურღი, 1115,3—სპ. سیمرغ—სიმურღ—ზღაპრული ფრინვე- [ლია ფასკუნჯი.

სიმუხთლე, 4,3—იხ. მუხთალი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სინგური, 2473,2—თურქ. سنکور—კინოვარი, ძლიან წითელი სამხატვრო წამალი, ცეცხლით შეზავებული ვერცხლის წყალი და გოგირდი.

სიპი, 283,2; 1866,1—სომხ. սիպէ—მაგარი, რგვალი და წვრილი ქვები, წყალში ჩალიპული; ლიპი. Слизнякъ.

სირინოზი, 1490,2—ბერძ. იხ. სირინოზ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ. საკუთ. სახ.

სიღაფლე, 406,3; 2120,1—(არაბ. غفل—ღაფალ—ზარმაცი, უდარდელი, მოუხეშავი, მოუქნელი, ფლეგმა)—უქმობა, სიღაფლე, სიზარმაცე, უქმად ყოფა.

სიჩუქე, 2649,4— იხ. ჩუქე.

სონღური, 1777,4—თურქ. سونقور—სონღურ—ერთგვარი შამი-ნი, მავარდენი.

სოფლით, 868,3; 2678,2—ყოველი ადგილი, მთელი მიდამო, ქვეყნიერება.

სპა, 2554,3; 2605,3—სპ. سپاه—სპაჰ—ჯარი, ლაშქარი.

სპარაზენი, 9,3—სომხ. սպառազէն—სპარაზენ—აბჯროსანი, აბჯარცმული, შეომარი.

სპასალარი, 1940,3—სპ. سپهسالار ისფაჰ სალარ—ჯარის უფროსი, მხედართ მთავარი.

სპერული, 195,3—სპერი მაზრაა, რომელიც საზღვრავს სამეგრელოს და სამცხეს, აქედან ფულის სახელწოდ. სპერული.

სპილენძი, 15,29,1—სომხ. պղինձ—პ'ღინძ—წითელი რვალი.

სპილენძ-ჯური, 1132,3; 1901,2; 2470,2—დიდი საყვირი.

სპილო, 203,2—resp. პილო, სპ. پیل—ფილ—იგ. მნიშ.

სრა, 35,3; 1728,2; 2038,1—სომხ. սրահ—სრაჰ—სპ. سرای—სარაჲ—სასახლე, მეფის სამყოფი სახლი, მეფის ოთახები.

სრავალი, 594 გვ., მე-7-ე შენ.—428 №-ის ვარიანტი.—ხვარბაღთა საფენი (საბა)—უმჯობესია, ასე გასწორდეს.

სრაფარდა, 215,3—სპარ. سراپرده—სარაფარდა — კარავზე გადასახურავი ფარდა, დიდი ფარდაგი, კედლის ფარდა. [ფარდა.

სრა-ფარდაგი, 12,242; 2436,3—საფენი ფარდაგი, იხ. სრა-

სტავრა, 106,1; 194,3—ძვირფასი ქსოვილი, საუკეთესო ფარჩა.

სტომაქი, 1799,3; 2231,3—ბერძ. στόμαχος—მუცელი, კუჭი.

სტროლაბი, 1183,2; 1411,3; 1692,3—ბერძ. ἀστρολάβον—არაბ.-სპარ. سطرلاب—სტროლაბ—სასტრონომიო, ან სავარსკვლავთმრიცხველო იარაღი. აქედან: მესტროლაბე—ვარსკვლავთმრიცხველი.

სუბუქი, 1223,3; 1316,2—სპ. سبک—სუბქ—იგ. მნიშვ.

სუდარა, 335,3; 2267,2; 2611,2—(ლათ. sudarium—სუდარიუმ)—საკუთრივ მანდილი; შესახვევი ტილო, თეთრი ზეწარი მიცვალებულის გვამის გასახვევი.

სულთქმა, 1128,2—ამოოხვრა, ახვა, ამოხვნეშა; აქედან სულთქნა, ამოისუნთქა, ამოიოხრა; აქედგან მოქნარება,—зѣвать. სწორია „სულთქმა“ და არა „სულთქმნა“. აქ, ტექსტში, ჩვენც შეცდომით გვაქვს სულთქმნა: მ-ანი მეტია.

სულნელი, 1261,3—ყვავილის, გინა მცენარის ამო სუნი ან საკმეველი; მოსაკმევი რამ. არომატი.

სუმბული, 1306,2; 2116,4; 2555,2—სპ. سنبل—სუნბული—იაკინთი—ყვავილია.

სურათი, 177,2—არაბ. صورت—სურათ—ფორმა, ანაგები, ნახატი, გარეგნობა, ნაკვთი.

სუფრა, 195,1; 1476,2 —არაბ.-თურქ. سفره სუფრა—საიჯრო სტოლი; სტოლის საფარი.

სფაალი, resp. საფალი, 132,2—სპ. سپهبد—სიფაჰბედ—მთავარსარდალი, ჯარის უფროსი, დიდებული, ხასი.

ტ

ტაბაკი, 1229,4; 1335,1; 1756,3— არაბ.-თურქ. طبق—ტაბაკ—საჭმელების მისართმევი ხის ან ლითონის დიდი თეფში. იმერ. საინი, ხონჩაზე მისართმევი დიდი და ფერადი თეფში.

ტაბლაკი, 270,4—არაბ. طبلك — ტაბლაკ—პაწია ბარაბანი, ან ნაღარა.

ტაგრუცი, 335,4; 424,2; 596,3; 2524,2—მეფეთა და დიდებულთა სამარხი ადგილი; მაღლა ნაგები საფლავი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ტაიჭი, 106,4; 1770,2; 2023,1—სომხ. տաճիկ—ტაჭიკ—არაბული ცხენი.

ტალა, 810,2; 1539,1; 2595,4; 2596,3—არაბ. طلائع—ტალაჲ—აქ დამქრის გზის მაჩვენებელი; გუშაგი და მტრის მზვერავი ომის დროს: იგი უთვალთვალებს მტერს, რომ აცნობოს დამქარს მტრის მოახლოვება. ღამის დარაჯი, მე-თვალყურე, მზვერავი.

ტან-აბჯარ-დარაკიანი, 2624,2—შეჭურვილი და ფარით ხელში.

ტან-აუშოლ, 1835,1—ტან-მაღალი, ჭასკაცვანი, კარგი ნაზარდი. ტანოვანი.

ტახტი, 93,3; 2015,1; 2020,4; 2631,2—تخت — ტახტ—მეფის საჯდომი, სამეფო საყდარი. met. სამეფო.

ტახტოსანი, 35,4—სიტყვისაგან ტახტი—მეფე, ქვეყნის მპყრობელი, ჴელმწიფე.

ტევრი, 493,1; 808,2—არაბ. طوری—ტევრი—დიდი და ხში-რი ტყე, ტყე დასახლებული ფრინველებით და ადამიანებით, Freitag.

ტერფი, 514,1; 2929,3; 2031,2; 2074,2; 2239,3 — არაბ طرف—ტარაფ—საკუთრივ საბჯენი, დასამყარებელი, აქედან ნატერფალი—ნაბჯენი, ნაკვალევი. ფეხის ნადგამი. აქედან ფე-ხის ნამტვერავი, იხ. ვეფხ ტყ. ლექსიკ. ბოლო, ფეხის გული.

ტილისმა, 227,1—ბერძ. τέλεσμα, არაბ. طلسم — ტილისმ—ჯადო, ხვანჯი, მხიბლავი, კუდიანური, გრძნეული ძალა. მან-ქანება, ხიბლი, გრძნეულება.

ტკრციალი, 526.2—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონში.

ტინა, 511,1; 2652;3;—სალი კლდე. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

ტოჰმი, 2021,1—სომხ. տոհմ—ტოჰმ, ბერძ. τομός—ტომოს—იგ. მნიშვნ. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

ტორო, 2031,4—აქ უნდა ნიშნავდეს შავარდნის მართვეს: მარჯა-ნისა ტორო ვითა,—როგორც ბაზი შავარდენი.

ტრამალი, 424.4 —უპატრონო და მიგდებული არე-მარე, ნათხარი, ბარტახტი; ოხერ-ტიალი, ლექსისთვის სჯობს 1505 №-ი

ხელნაწერის „ტრამა“, იხ. და შეად. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკ., მით უმეტეს, რომ ეს ადგილი რუსთველის მიბაძვაა: იხ. ვეფხ. ტყ. მე-22-ე გამოცემა, 484,4.

ტურა, 543,4; 786,4; 2600,4—ძაღლის ჯიშის მტაცებელი მხეცი.

ტურფა, 35,3; 670,4—არაბ. ظرف —ტურფა—ლამაზი, მოხდენილი, მშვენიერი, კოხტა, თვალმაქცი, ნორჩი და ლამაზი. მხიბლავი სილამაზით.

ტუსვა, 49,3; 1608,3; 2787,1—იმერ. ტრუსვა,—ალზე თმის გინა ჯაგრის, ან ბურტყულის მოწვა, მორუჯვა. ცეცხლის ალზე მოწვა რისამე.

უ

უამრავი, 2287,3—ან უამარი—ძირი სომხ. համար—ჰამარ—რიცხვი—აქედან უამრავი, ურიცხვი, იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონი.

უბანი, 668,3; 972,1—შუკა, ქუჩა, ანუ ქალაქის ერთი რომელიმე ნაწილი; უბან-უბანი—თავ-თავის ალაგას, თავ-თავის რიგზე.

უდი, 670,1—არაბ. عود—უდ—სტვირი, ქნარი; ნა.

უზაბარი, 1185,2—ან უზებარი—საშინელი ვეფხი, ავთარი.

უზებარი, 2076,1—იხ. უზაბარი.

უნაგირი, 395,3; 1612,1; 1721,3—ინდ.-სპარ. حاکیر—ჰინნაგირ—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკონში, ძველი ქართული სიტყვები.

უპრჩქვნელი, 177,4—უფურჩნელი, გაუშლელი. (ვარდი კოკობი).

ურანა, 1902,1; 2600,2—„ურა“-ს ძახილი.

ურვილი, 1119,3—მზრუნავ-მშფოთავი; წვალებული, ტანჯული, შეწუხებული, სიტყვისაგან ურვა—წვალება, შფოთვა, ზრუნვა.

უსტარი, 1792,3—წერილი, მინაწერი წიგნი.

უსულოდ, 1872,2—licent. poet. „უსულოდა“-ს ნაცვლად.

უფსკრული, 1588,4 (ძირი ფსკერი, რომელიც ნიშნავს ძირს, ძროს)—აქედან უ-ფსკრ-ული. ღრმა და თვალ-უწვდენელი ადგილი. გადასახედავად შემზარავი თვალუწვდენელი კლდის ძირი. ორმოსი, გინა ზღვის, ან ჯოჯოხეთის ჟურღმული; ჩამთქმელი და დამღუპველი ადგილი.

უშვერი, 2,3—უპატიური, უტიფარი, ურცხვი, უზრდელი, თავხედური.

უჭესთესი, 302,2 ან და უზეშთაესი,—იგივეა, რაც უზესთაესი—შეუდარებელი, უსრულესი, უბრწყინვალესი.

ფ

ფათერაკი, 576,1; 1637,4; 2201,2—სპ. پتیاره ან پتیره—ფატერა—ფატერაკ—ხვანჯი, იხ. 1637,4—ჭირი, სენი, ყოველგვარი საწყენი, არა სასიამოვნო რამ, მოულოდნელობა, შარი.

ფაიქი, 187,4; 468,1; 470,1; 471,2; 876,1—სპარ. پیک—ფაიქ—მოციქული, ელჩი, შიკრიკი, ხელზე მოსამსახურე და გასაგზავნ-გამოსაგზავნი ფარეში.

ფალავანი, 18,1; 57,2; 1163,1—სპ. پهلوان — ფაჰლავან—გმირი, მოპირდაპირე მებრძოლი, გინა მოჭიდავე. ირანის გმირი, რაინდი.

ფალაური, 1136,1—სპ. پهلوی—ფაჰლავი—ძველი სპარსული, ფალაური (ენა).

ფარა-ფარა, 1035,1—სპარ. پاره پاره—ფარა-ფარა—ნაჭრა-ნაჭრა, —ფარა სპარს. پاره—ფარა—ნაჭერი, ლუკმა—ფარა-ფარა—ლუკმა-ლუკმა, ნაკუწ-ნაკუწა, ნაწილ—ნაწილა.

ფარდა, 166,2—სპარ. پرده—ფარდა, იხ. ფარდაგი.

ფარდაგი, 876,2; 2078,4; 2113,4—სპარ. پرده—ფარდა—ფარდაგ—ფარდაგი—კართა, გინა სარკმელთა ჩამოსაფარებელი, ქალის კუბოს (ტახტრევნის, კიდობნის) გადასაფარებელი, ან ორხოვა საფენი ოთახებში, ოქსინოს საფენი.

ფარეში, 1645,2—არაბ. فراش—ფარრაშ—მოსამსახურე, ხელზე მოსამსახურე, დარაჯი, ოთახის დამლაგებელი, კამერდინერი.

ფარი, 2604,2—(შეად. სპ. پر—მხარი, ფრთა)—დარაკა, ფარი.

ფარმანი, 183,3; 2137,3—სპარ. فرمان—უმაღლესი ბრძანება, მანიფესტი, დიპლომი. რესკრიპტი.

ფარსაგი, 1214,1; 1734,4 არაბ. فرسخ—ფარსახ—სპარ. فرسنك—ფარსანგ,—ქვა, ერთის დღის სავალი გზა.

ფარშამანგი, 1769,2—ინდოურის ჯიშის ლამაზი და ამპარტავანი ფრინველი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ფასკუნჯი, 789,1; 1114, 1117,1—იგივე, რაც სიმურღი.
ფაჩვა, 449,4—სომხ. փախչել—გაქცევა.
ფახფური, 1298,3—არ. فخر ფახრ—დიდებული, ამაყი, ისეთი, რომელსაც თავი მოაქვს სხვებთან შედარებით.
ფეროზი, 1723,4; 1759,1—სპარ. فیروزه—ფირუზაჲ—ძვირფასი მწვანე ქვა, თვალი პატიოსანი; تخت فیروزه—ტახტი ფირუზაჲ—მეფის ქაიქაუსის (vulg. ქაოზის) ტახტი, 2761,2.
ფერკი, იგივე, რაც ფეხი.
ფესვი, 1662,4—სამოსლის ქვედა ქობა, სამოსლის გრძელი და ფართო კალთა.
ფეშქაში, 107,3—სპარ. پیشکش— ფაშქაშ, ან پیشکش —ფეშქაშ—უფროსისთვის მისართმევი საჩუქარი, ძღვენი, საზღრი.
ფირუზი, 242,4—იხ. ფეროზი.
ფირტვი, 2327,4; 2329,1—ფილტვი.
ფიქალი, 948,3; 1249,2; 1251,1; 1352,2—სპარ. پیکر—ფიქარ—სურათი, კალიბი. საერთოდ გათლილი რისამე ფიცარი, ნაკვთი. გულ-მკერდის მოხაზულობა, გავსებული და ნეკნებ-დაფარული მთლიანი გულ-მკერდი, იხ. და შეად. ვეფხის ტყაოსნის ლექსიკონში: ფიგურა, მოყვანილობა, ანაგები. გამოსახულება, სახე, ნაკვთი.
ფლავი, 229,1—თურქ.-სპარ. پلاو—ფ'ლავ—ბრინჯი და ხორცი ერთად მოხარშული. ბრინჯისა და კვერცხისაგან შემზადებული ულუფა.
ფლასი, სპ. پلاس—ფლას—ძაძა, თალხი სამოსელი სამგლოვიაროდ, ძაძა-ფლასი.
ფლიდი, 468,3 — სპ. پلید—ფალიდ—საკუთრივ, უწმინდური; მალყალაკი, მირ-მოთნე.
ფლური 195,3; 1744,3—იტალ.—წინედ ოქროს ფული იყო, დღეს კი—ვერცხლისა.
ფოლადი, 1517,2—სპ. پولاد—ფოლად—ბასრი, ფოლადი;—ხმალი, მახვილი. სირიული ფოლადი.
ფოლორცი, 289,2—სომხ. փողոց—ფოღოც—ქუჩა, ორ-ღობე:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

(აქედან—ფოლოცი, ან გაფოლოცებული—ქუჩა-ქუჩა, შარა-შარა მოსიარულე, შარაში გამოსული: უნამუსო).—შუკა, მოედანი, ბაზარი.

ფორაქი, 548,1—იგივეა, რაც ფორიაქი—საქონლის აკლება, დარბევა.

ფრეწა, 629,4; 2610—გლეჯა, ხეთქა.

ფრქვევა, 820,2—ბნევა, ყრა, ღვრა.

ფსკერი, 2345,1—ძირი, ძრო, აქედან იხ. უ-ფსკრ-ული.

ქ

ქაიანური, 202,2; 1479,1—სპარს. کیان—ქაიან—მრავლობითი რიცხვი სიტყვისაგან کی—ქაი—დიდი ხელმწიფე—სამეფო, მეფური, ძვირფასი: ქაიანური დროშა—სახელმწიფო დროშა იხ. 65 გვ., მე-2-ე შენიშვნა.

ქალაქი, 93,4; 1480,1; 1482,2—სომხ. քաղաք—ქალაქ.

ქამანდი, 1251,1—სპარ. کمند—ქამანდ—ბადე, სასროლი ბადე, საგდებელი, სასროლი, საბელი—ფიგურაა: მზეთუნახავის თმა.

ქამარი, 1873,2—სპარ. کمر—ქამარ—სარტყელი, ღვედი იგ. მნიშვ.

ქამხა, 196,1—სპარ. کمخا—ქამხა—აბრეშუმეული დიდი და ლამაზი ყვავილებით.

ქანარა, 379,3; 384,2—სპარ. کناره—ქარანაჲ—საკრავის ნადარის, ან ნაფირის, მსგავსი, დასაკრავი თმის დროს.

ქანი, 1867,3—სპარ. کان—ქან—მადანი, აქედან کانی—ქანი—ოქროს მადნის ნაწარმოები.

ქარავანი, 1853,4; 1855,2; 1857,3; 1858,3—სპ. کاروان—ქარვანი—წყება, ქარავანი, იგ. მნიშვ.

ქარ-ფეხი, 1609,1; 1874,2; 2615,1—ფეხ-მალი, სწრაფი, ზღაპრული არსების სახელწოდებაა.

ქარქაში, 1499,3; 1509,3—სპარ. کیر کاشی—ხმლის, გინა ხანჯლის ჩასაგები ბუდე, მოკვი.

ქაფური, 1882,2—არაბ. کافوری—ქაჶური—ქაფური—ნაძვის ხის შედედებული ქაფი, იგ. მნიშვ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქაქული, 334,1—სპ. کاکل—ქაქულ—ქოჩორი.
ქაჯი, 1099,1; 1495,2; 1504,2; 2847,3—სომხ. քաջ—იხ. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკ.
ქებინი, 238,1—სპარ. کابین—ქაბინ—მაჰმადიანთ ცოლის მიზდი; ქაბინის გაგება—ქორწინების წესის შესრულება და ცოლ-ქმრის უფლებების დამტკიცება და დალოცვა მათი მოლასაგან. ფული და ქონება, რომელსაც ქმარი უმტკიცებს ცოლს, ქორწინების დროს.
ქეჯიმი, 866,2—თურქ. کجیم—ქეჯიმ—საჭურველი, ომის დროს ტანის დასაფარავი. ბარგოსტანი ცხენის და სპილოსათვის.
ქილილი, 1962,3—სპარ. کلل—ქილილ—თავის ბრუნვა, თავის ბრუალი, ყირამალა გადატრიალება. დაყ-ბრუ დახვევა, უკუღმა-ტრიალი. გრიგალი, თავდაყირა წასვლა, უკუღმა დატრიალება.
ქიშვარდი, ან ქიშვარი, 2531,4; 2533,3—სპარ. کشور—ქიშვარ—ქვეყანა, იგივეა, რაც იყლიმი.—მხარე, ქვეყა—ადგილი.
ქოსი, 137,1; 211,1; 484,2—სპარ. کوس—ქოს—სპილენძის ბარაბანი, დიდი ბარაბანი, ბარაბანი, ან დიდი დაირა, დიმპლიპიტო (თუშ.) ვეფხ. ტყ. 659,2 და სხვ...
ქოს-დაბდაბი, 1563,4—დიდი დაირა, დიდი ბარაბანი.
ქოს-ნაღარა, სპ. نقاره—ნაღარა—დიდი სამუსიკო საყვირი.
ქუდა, 972,4—ვაჟკაცი.
ქუთუთო, 354,2—თვალის სახუჭავი ტყავი, თვალის გადასაფარებელი.
ქუიშა, 2909,4; 2624,4—წვრილი ქვა და სილა ზღვის და მდინარეში.
ქურციკი, 677,4—გარეული თხა, შველი.
ქუში, 1223,4—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.

ღ

ღაბაბი, 648,1—არაბ. غبغب—ღაბ ღაბ—ორკეცი ნიკაპი, ნიკაპქვეშ ხორც-სავსე ადგილი, ნიყვი.
ღადრი, 475,2—არაბ. غدر—წყლის თამაში, ტალღა, მორევი.
ღალატი, 2244,1—არაბ. غلط—ღალატ—შეცთომა, ილათი, დალატი, გაცემა.

ღარიბი, 2005,1—სპარ. غریب—ღარიბ—იხ. ვეფხ. ტყ. ლექს.

ღარიფი, 2257,2 იხ. ღარიბი.

ღალია, 295,4; 670,2; 1347,1; 2494,3—არაბ. غالیه—ღალია—შავის ფერის სასურნებელი, რომელიც შესდგება მუშკის, ამბრისა და სხვა სურნელებათაგან: საზოგადოდ სურნელება.

ღაფალი, 2322,4 — არაბ. غافل — ღაფილ — (ძირ. ღფლ)— ზარმაცი, უქმი, უზრუნველი, უგმარ-ღებული. იხ. და შეად. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ. ნახე აქვე სიღაფლე.

ღაწვი, 1121,4—ლოყა.

ღველი, 95,2; 398,1; 630,3; 1055,1 — თასმის სარტყელი; ძალიან მაგარი თასმა; აქედან ღველ-კაცი,—თასმა-კაცი. ღველკაცი, 2350,1—ბერძ. ἱμαντοπόδας—ზღაპრული ხალხი ეგვიპტეში, იხ. საკუთარი სახელები. აქედგან მაგარი კაცი, ჩვენებურად, თასმა კაცი, საკუთრივ, ფეხთასმიანი: აქედგან იტყვიან ქართულად „თასმა-კაცი“-აო—მაგარი, მოხერხებული, სწრაფი და მტრის მავნე ადამიანი. თასმისაგან წნავენ გუთნის ჭაპანს. ჭაპანი ისეთი მაგარია, რომ ხშირად გუთანი, რომელსაც 9 უღელ ხარკამეჩს უბმენ, ხელმაწნას აბრუნებს, მაგრამ ჭაპანს კი ვერას აკლებს. ამ თასმისაგან, ანუ ღველისაგან, წარმოებულია ღველ-კაცი, ან თასმა-კაცი.—მაგარი და გამძლე ადამიანი, იხ. აგრეთვე ამის შესახებ: Н. Марръ, Житіе Гр. Хандз., § 33, с. 1.

ღვლარჯნა, 645,1—გლაკნვა, ღრეკა, ტანის დახვევა (გველისაგან).

ღილი, 266,4—ფოლაქი, საკინძე.

ღირი, 1434,4 — ღირსი, შესაფერი; იხ. Н. Марръ Гр. Хандз. § 33.

ღლია, 392,1 — ტანსა და კალს შუა გადასახსენის შუა ნაწილი; [იღლია.

ღორის სახე დროშა, 2769,1.

ღრეკა, 573,2—გლაკვნა, ღვლარჭნა, კაკვა.

ღრიანკელი, 524,4—ღრიანკელი აქ ასტრონომიული თერმინია და აღნიშნავს ზოდიაქოს, რომელიც 23 ოკტომბერს მიითვალავს მზეს. საკუთრივ კი, ღრიანკელი მორიელს ნიშნავს.

ყ

ყაბაჩა, 1786,2 — სპარ. قباچه — კაბაჩა — პაწია კაბა, ქულაჯა; ყაბაჩა შემცირებითი სიტყვისაგან კაბა; ისე როგორც ბალისაგან ბალჩა. მოკლე კაბა.

ყაბახი, 1766,2—თურქ. قباق—ყაბახ—ისართა მიზანში სროლა, ბუთის მიზანში ამოღება.

ყათარი, 1561,1 და 3; 1762,3; 1855,3—არაბ.-თურქ. قطار—ყათარ—აქლემთა, ან ჯორთა ქარავანი. ხალხურს ენაში—მიწის სვრელი, ან ერთი წყება კვალი.

ყალა, 114,1; 116,1—არაბ. قلعه—ციხე-სიმაგრე.

ყალამი, 486,4—არაბ. قلم—(ბერძნ. κάλαμος) საწერლო თითახი; აქ კი სუვანში საჯდომი, მისადგმად დამზადებული.

ყალანი, 10,2—თურქ. قلان—ყალან—ბეგარა.

ყარყუმი, 1944—სპარ. قاقم—ყაყუმ—ბეწვიანი ცხოველია, ამ ცხოველის ქურქი, თეთრ-ბეწვეული. თეთრი სამოსელი.

ყაყაჩო, 2473, 2.—ლამაზი წითელი ყვავილი, ხაშხაშ.

ყბედი, 553,2—„ყბედობის“ ნაცვლად; ყბედობა, ბევრის და ტყუილის ლაპარაკი.

ყვირო-მტვირი, 1212,3; 2011,3—პაწია საყვირი.

ყირმიზი, 1162,3; 1346,2—თურქ. قرمز—ყირმიზ—წითური, წითელი.

ყოშუნი ან ყოშუმი, 501,2; 1015,3; 1188,1; 1770,3—იგივეა, რაც თურქ. قوشون—ყოშუნ—რაზმი, ლაშქარი, მეომარი, ჯარი, დასი.

ყორანი, 1319,4—დიდი და მოშორებულის შავი ფერის ფრინველი, აქედან ყორნის ფრთები, მზეთუნახავის შავი თმა—პოეტური ფიგურაა, შეად. ვეფხ. ტყ., 15,4; 900,3; 1269,2.

ყრიმული, 1769,1 — თურქ. სახელისაგან— قريم—ყირიმი—ყირიმიდან მოტანილი.

შ

შავარდენი, 677,1—სანადირო ფრინველია. მომცრო ბაზი, მომცრო მიმინო.

ჩირი, 828,3; 886,3. იგივეა, რაც იმერული ჩილი—ჭილოფებად დაჭრილი და გამხმარი ვაშლი, გინა მსხალი, ან სხვა რამე ხილი, რომელიც, სხვა ჭინახულთან ერთად, ინახება საზამთროდ.

ჩვილი, 2919,2—ახალი, ნორჩი, ქორფა.

ჩოგლათო *) 192,4—იხ. (საბას ჩოგრათო) ქართ. ყარყატის ვერცხლის, ან შუშის დიდი ჯამი ყელგადაკრეხილი, ტარივით გამეჯრილი სასმელი დარით; ჩოგრათო—ალბათ იგივეა, რაც თურქ. سغراق.

ჩული, 191,1 — თურქ. چول—ჩულ, ან جول—ჯულ—ცხენზე გადასაფარებელი; დასაფარებელი.

ჩქერა, 2411,3—საჭურველთა ახმაურება მებრძოლის მოძრაობისაგან; ან ჩქერად წამოსვლა, დენა (ცრემლის), 2518,1.

ც

ცათასწორი, 1286,3; 1827,2—მეფის ეპითეტია, აქ კი მეორე შემთხვევაში ივლიანეს აკუთნებენ მოაბადები.

ცვილი, 221,2; 2539,4; 2850,3—წმიდა სანთელი.

ცისკარი, 1115,2; 2592,3—განთიადი.

ძ

ძაღლის სახე, ნახე სასმისი, აქვე ვერსიებში.

ძოწეული, 2442,1; 2548,4—წითელი, წითური; სიტყვისაგან ძოწი, ძოწის ფერი.

ძოწი, 1320,3—წითელი ლალით: თვალი პატიოსანი. აქედგან ძო-
მრახის სახე, ლახტი, 1350, 1609,4. [წეული.

წ

წალკოტი, 242,2; 1592,2—სომხ. ծաղկոտ—წაღკოტ—ხილნარი, მცენარეთა ბაღი, ბაღი, სავარდე. იგ. მნიშვ.

წესი, 61,4—სომხ. ծէս—წეს—იგ. მნიშვ.

---

*) იხ. საქართველოს სიძველენი 3 ტ., 185 გვ. 28 და 30 სტრიქ.

წყეროსანი, 2540,1—ფაფარტი, რაინდი, მამაცი.
წითელი, 142,3; 661,3; 669,4—ოქროს ფული, ფულს ჰორლაპირ ოქროსაც უწოდებენ: შეადარე „თავსა აყრიდა წითელსა", სამიანი, 199 გვ., 1 სტრ. და ვეფხ. ტყ. 1387,4: „თავსა აყრიდეს ოქროსა, თუმცა ვეფხის ტყაოსნის ამ ადგილისთვის არსებობს მეორე ვარიანტიც: იხ. ამის შესახებ სიტყვა „ბუარი"-ს განმარტება.
წინწილა, 1874,4—სომხ. ծնծղայ—წნწღა—იგ. მნიშვნ. იხ. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკ.
წინწკალი, 1530,4—ნაკვესი, ცეცხლის ჭინჭლი, ჭინჭღლი.
წნორი, 2062,1—ველური ტირიფი.
წული, 352,1—სიტყვისაგან წლვა (წლობა)—შვილი. საკუთრივ: დის, ძმის, გინა მაზლის, შვილს წულს უწოდებენ: დის წული, ძმის წული, მაზლის წული.
წყობა, 1833,2—შენება, მოწყობა, განკარგვა; მოწყეს-რიგება.

ჭ

ჭა, სპარს. چه—ჩაჰ—ჭა, საგნად გათხრილი ორმო. საწურთოილე.
ჭაბუკი, 2387,1 — სპარს. چابک—ჩაბუკ—სპარსულად იმავე ნიშნავს, რასაც ჩაუქი; ქართულში კი—ყმა, „რაინდი", — „ჭამარდი", მოყმე, ვაჟიკაცი.
ჭაგი, 2025,41—დედალი ცხენი.
ჭალა, 2579,2; 2622,2—შამბნარ-წყლიანი მინდორი, ჭაგნარი, ჩირგვნარი, გაშვებული მინდორი საბალახოდ, წყლის, გინა ტყის მახლობლად გაშენებული დიდი ვაკე.
ჭანგი, 373,2; 523,1; 2714,4—სპარს. چنگ—ჩანგ—ჭანგი, ჭვანგი.
ჭანდარი, 781,2; 1714,4—ჩინარი, ტანად ჩვენებურ ძელ-ქვასა ჰგავს, ოღონდ უფრო ფართო და ჩალის ფერი ფოთოლი აქვს.
ჭარმაგი, 1697,1; 1707,1—სპ. چرم—ჩარმ, ჩარმაგ—თეთრი, საკუთრივ იგი ნიშნავს თეთრ ცხენს, იხ. ვისრ. 145 გვ. 22 სტრ.: „აწ მტერობისა რახსისაგან გარდავკლდომილ ვარ და სი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხიშტი, 1518,3; 2669,2 — სპარს.-თურქ. خشت — ხიშტ- წვეტიანი თოფი, პირბასრი შუბი.

ხლათი, 522,4—ხიბლი, მახე, ზაკვა, ეშმაკობა.

ხოიშანი, ან ხვაიშანი, 2929,1 — სათხოვარი, შუამდგომლობა, თხოვნა.

ხომალდ-ნავი, 975,3—პაწია ხომალდი, ფელუკა.

ხოსროული, 1320,2; 2308,3 — სპარს. خسروی—ხოსრავი—(სიტყვისაგან خسرو—ხოსრო—ხოსროჲ—ცირუსი—ძლიერი ხელ-მწიფე)—მეფური, ხელმწიფური.

ხორტუმი, 2412,4— خرطوم—ხარტუმ. იგ. მნიშ. სპილოს დინგი, ანუ ჩიჩვირი.

ხოშ-გუარი, 251,4; 1174,3—სპ. خوشکواری—ხოშ გუვარი—ადვილად მოსანელებელი, საამო დასალევი ღვინო: აქედან مى خوشکواری—მეი ხოშ-გუვარი—მარგებელი ღვინო.

ხურმა, 2248,2—სპარს. خرما—ხურმა—იგ. მნიშ. ფინიკი, იმერ. ხურმა. პალმა.

ხუთ-კაზმული, 1345,3—იხ. კაზმული.

ხრამა, 851,4—სომხ. խրամ—ხრამ—ღრმა თხრილი, გადასავარდნი ღრმა ხევ-ხუვში.

ხრტიალი, 390,3—სპილოს ყვირილი.

ჰ

ჰარგა-სარაჲ, 2012,1— خرگاه سرای—ხარგა-სარაჲ — პავილიონი, სასახლე, კარავი, საკუთრივ: იხ. ხარგა ვეფხ. ტყ. ლექს. კარავი გადასახურავი ფარდაგით.

ჰაფი, 1976,1—ბრძოლის დროს ომახიანის რაინდის ხმის ჭექა, მოპირდაპირის დანახვაზე ფალავანთა მქუხარე ხმა. მოპირდაპირე ჯარის თავზარდამცემი ხმა. იხ. და შეად. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკონში.

ჰემი, 649,3; 1502,2—მთის მდინარე, ან ღელე თავისი ნაპირებით, მთებში მომწყვდეული ღელე.

ჰელი, 1198,4—ტანის ნაწილი, გაარჩიე ხელისაგან.

ჰელი ერთად, 567,1; 2315,1; 1523,4—ერთად, ჰელის-ჰელ გადაბმული.

კელ-მწიფე, — შესდგება სიტყვებისაგან: კელი და მწიფე: მეფე, სკ. შემძლებელი, უფალი; საზოგადოდ კეისარი, თვით მპყრობელი მეფე.
კერჯი, 564,4; 571,4—ოსტატობა, იხილე ხერხი, 36,1.
კვიცილი, 1947,3—ხვიხვინი.
კოში, 1496,3; 2813,1; 2885,3—სომხ. կոյ, ან կոյտ—კრება, გუნდი. ვარსკვლავთა კრებული ცაზედ.
კრმალი—ხელდახელ საბრძოლველი იარაღი, მახვილი. resp. კმალი.
კრდალი, 2408,3—მშიშარა, ძაბუნი, მხდალი, ჯაბანი.
კუნდი, 1788,1—ბორკილი.

ჯ

ჯაბანი, 390,4; 493,4—არაბ. جبان—ჯაბან—მშიშარა, მხდალი, სულმოკლე, ძაბუნი.
ჯადო, —სპ. جادو—ჯადუ—გრძნეული, გრძნეულება, მარქანება.
ჯაგარ-ელვა, 2914,1—მარგალიტის მსგავსი ელვარება. [ქაჯი.
ჯავარი, 334,4; 2284,4—არაბ. جوهر—ჯავჰარ—ძვირფასი ქვა. თვალი პატიოსანი, მარგალიტი.
ჯავრი, 65,1; 437,2; 2858,4—სპ. جور—ჯავრ—იგ. მნიშ.
ჯავშანი, 97,2; 382,3; 1531,3—სპ. جوشن—ჯავშან—ჯაჭვი საკურტაკე, რკინის პერანგი, შუა ტანის საჭურველი, ტანის აბჯარი.
ჯალაბი, 887,4; 1772,4—სპარ. იხ. ვეფხ. ტყ. ლექსიკ.
ჯალადი, 1954,3—სპ. جلاد—ჯალად—ჯალათი, მტანჯველი.
ჯამა, 1539,1—სპარს. جماز—ჯამმაზ, მდედრობითი სქესი ჯამმაზა—ერთგვარის ჯიშის ერთ-კუზიანი აქლემი, განთქმული თავისი სიჩქარით.
ჯამი, 627,4; 1839,1—სპ. جام—ჯამ—ფინჯანი, თასი, სასმისი, კოთხო, თეფში. საწყაოთაც ხმარობენ: კოში.
ჯანგი, 1551,2—resp. ჟანგი,—სპარს. زنگ—ჟანგ—იგ. მნიშ.
ჯანი, 1489,3—არაბ. جن—ჯან—ღონიერი, მრთელი.
ჯანობა, 146,4—იხ. ჯანი, აქედან ჯანობა—ვაჟკაცობა, ჯომარდობა.

ახალგაზრდა მაგრამ ნახე, აბა თუ ვინმეა ამ სოფლად მარადის შერჩენიათ?!

არაბი, 1390,2—არაბ. عرب—არაბ—არაბეთის მკვიდრი, არაბის ტომი.

არდაშირ, მე-3-ე გვ.—სპ. اردشیر—სპარსეთის მეფეთა ეპითეთია და ნიშნავს ლომივით ფიცხს, ლომ-გულს. ამ სახელს ატარებდა ისფანდიარის შვილი ბაჰმან და აგრეთვე სასანიანთ პირველი მეფე სასან ბაბანის ძე და შირო-ფარვიზის ძე.

არმაგანული, 2522,3—იხ. არმაგანი.

არმაგანი, 2522,1; 2526,1—სპ. هاماوران—ჰამავარან—იმ ქვეყნის სახელწოდებაა, რომელშიაც მეფობდა ქაიქაოზის ცოლის სუდაბის მამა საკუთრივ, სირია, ანუ იემენი (ჰამავარ).

არმაელ, 55,1—სპ. ارمایل—არმაილ—ორი ღვთის კაცი—მაჰ-ნამეთი, არმელ და ქარმელ მეფის შვილები და ზაჰაქის მზარეულებია, მათ წილად ხვდა სამსახური იმ გველების, რომლებიც ამოდიოდნენ ზაჰაქის მხრებიდან. მათ უნდა მიერთმიათ გველებისთვის ორ-ორი ჭაბუკის ტვინი, მაგრამ ამ ორში ერთს ყოველთვის იდუმალ ათავისუფლებდნენ და, ამ უკანასკნელის ტვინის ნაცვლად, საჭმელში ურევდნენ-ცხვრის ტვინს. უნიჭო მელექსე ვერ მოუხერხებია ამ ადგილის გასაგებად გადმოცემა, იხ. 20 და 21 გვ. გვ. 54—55 ხაზები.

არნავაზ, 78,1—სპ. ارنواز—არნავაზ, ზოგჯერ არინოზ—ჯამშედის დის სახელია.

არჟანგ, 790,4; 2281,1—სპ. ارژنگ—არჟანგ—იმ მაზანდარელის დევის სახელია, რომელიც გარდმოცემით როსტომმა სძლია და მოჰკლა.

არჯასპ—სპ. ارجسپ—არჯასპ—თურანელი ფალავნის სახელია.

ასფერუზ, 2161,4; 2290,4; 2299,3—სპ. اسپروز—უმაღლესი მთაა სპარსეთში.

აფთი, 351,3—სპ. ابتين—აფთიან—იგივეა, რაც აფთიონ.

აფთიან, 5,3; 37,1; 104, 3—სპ. ابتين—აბთინ—ფერიდონ ჴელ-მწიფის მამა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აფრასიაბ, 782,1 და 2—სპ. افراسیاب—აფრასიაბ—ფეშანგის შვილი, რომელიც თურანის ფადიშაჰად იყო.

აღზვარდ, 1900,2; 1990,1—სპ. اغریرث—აღრირაზ—აფრასიაბის ძმის სახელია. იგი თვით აფრასიაბმან მოჰკლა ირანელთა მომხრეობისათვის.

აშაქ, 791,4—სპ. اشك—აშქ—ქაიანთა დინასტიის წარმომადგენელი. იგივეა, რაც აშქაშ. ირანელთა არშაკიდების დინასტიის მეფის სახელია.

აშქაშ, 42 გვ.; 126,2, მე-7-ე შენიშვნა; 432,1—სპ. اشکش აშქაშ, ან اشك—აშქ, იხ. შაჰ-ნამე, Vullers 786—328, შეად. 86,3; მე-5-ე შენიშვნა. ფალავნის სახელია.

აჯიერ, 2664,3; 2665,2—სპ. هجير—ჰაჯიერ—ქავას შვილის ყარანის შვილი, რომელიც ზორაბმა სპეტ-ციხის ძირში ზან-დას ომში შეიპყრო.

ბ

ბაამან—სპ. بهمن—სპანდიატის (ან ისფანდიარის) შვილის არდაშირის სახელია. იხ. გვ. 3, შენიშვნა მე 2-ე.

ბასთანელი, 292,2; 516,1;1253,3—სპარს. باستان—ბასთან—იხ. საზოგადო სახელები.

ბალხნი, 2564,4—ბალხელნი: ქალაქის სახელისაგან ბალხ—სპ. بلخ—ბალხ—ძველის ძველი ქალაქი ხორასანში. ბალხის მკვიდრნი. [მწიფე.

ბარამ, 814,1; 845,1—სპარ. بهرام—ბაჰრამ—ირანელთ ხელ-

ბარამან, ან ბარმან, 1913,1; 1917,1—2; 1918,1; 1931,4 და სხ.— بارمان—ბარმან—აფრასიაბის სარდლის სახელი. თურანელი სარდლის სახელი.

ბარზინ, 2077,2—სპ. برزین—ბარზინ—ირანის ბუმბერაზის და სარანგის სახელია.

ბედა, 790,4; 2278,2—სპარ. بيد—ბედ—მაზანდარელის დევის სახელია.

ბევრასფი—სპ. بیورسپ—იგივეა, რაც ირანის ზოჰაკი (ზააქი),

ბევრასპი, იხ. შაჰ-ნამე, სპარს. ტექსტი, Vullers, გვ. 28, სტრ. 8—11. ქართულის ცხოვრებით, მეფე აფრიდონ (ანუ სპ. ფერიდუნ) შეჰკრა ჯაჭვით გველთა უფალი ბევრასპი და დაბა მიუვალ მთაზე. შაჰ-ნამეშიც აგრეთვე ფერიდუნი მიაჯაჭვებს ზოჰაკს (სპ. ضحاك) დემავენდს. ბევრასპი შესდგება სიტყვებისაგან ბევრ—ბევრი, და ასპ—ცხენი: ბევრ-ასპ—ბევრ-ცხენიანი. ამნაირად ბევრ-ასპი—წმინდა არიული (სახელდობრ, ირანული) თერმინია.

ბერუქ, 432,3—სპარს. ფალავნის ქმითეთია.

ბეშბალადი, 313,3 — თათ. بش بالی — ბეშ-ბალადი—ხუთი მკლავიანი, ალბათ, რომლისამე კუთხის სახელწოდებაა. ნომენკლატურის შესწავლა, საზოგადოდ, ძნელია. შეიძლება, ეს ადგილის ქმითეთიც იყოს, მაგ. ამბალადი. მაშინ ამბალადი, ბეშბალადი უნდა ნიშნავდეს მოსახლეთვის, მჭიდროთ, ერთობილთ.

ბუდლანდარული, 375,2—სპარ. بلند —უწმინდური, ურჯულო; სპარსის დედოფლის ბალკისის სახელია. ბალკისმა, პირველ შეხვედრისთანავე, მოხიბლა სოლომონ მეფე, რომელმაც იგი ცოლად შეირთო. აქედან ბუდლანდარის, ან ბალკისის, ნატამალს „ბუდლანდარული" ეწოდება.

გ

გაგო, 97,1—სპარ. كوك—გაგო, ან كوكى—გაგუი შაჰ-ნამეთი იყო ზაჰქის შვილი-შვილი, რომელიც მანუჩარ ხელ-შეწოდეთ მოკლა.

გივი, 791,2—Vull. 825—სპარ. گیو—გივ—გოდერზის შვილის სახელია. მან ქაიხოსრო რვა წლის შემდეგ იპოვა და თურქესტანიდგან ირანს მოიყვანა. გაუსის ლაშქრის ერთი სარდალთაგანი.

გიოს (გიოზ), 85,1—სპარ. گیوس —გივი, იხ. გივი.

გოდერძი, 791,2; 886,3—სპარ. گودرز—გოდერზ—ირანელთა ერის სარანგის სახელია: ერთი გოდერძი ქიშვადიანი 2589,1 —ქიშვადის შვილი იყო, ხოლო მეორე—ვარანისა.

გარშასპი, 783,1; 973,1; 1291,1—სპ. گرشاسپ—გერშასპ უთრუთის ძის სახელია.

გასტამ, 1925,4— گستهم —გასტაჰმ — მანუჩარის შვილის ნავზარის ძის სახელია. ამავე სახელს ატარებდა ირანელი ფალავნის გოჟდაჰუმის შვილიც.

გასტამ, 2668,3—სპარ. گستهم—გასტაჰმ—ირანელის ფალავნის გეჟდეჰუმის შვილის სახელია.

გოჟდაჰამ,—სპ. گژدهم—გოჟდაჰუმ—ირანელის გმირის, ანუ სარანგის სახელია. გაჟდეჰუმ თავის თავს გუშტასფ შაჰს (ქართ. გასტაშაბი) უწოდებდა.

გასტამეული, 1980,3—იგ. რაც გასტამ.

გასტაშაბი, 3 გვ., 2 შენიშვნა,—სპ. گشتاسب—გოშტასფ, ქ. ცხ. გაშტაშაბი—(ზენდ. ფალაური شاه وشتاسب—ვიშტასფ შაჰ—გუშტასფ მეფე—ირანის ხელმწიფე.

გროვი, 792,1— گروی —გროიჲ—აფრასიაბის გმირის ანუ ფალავნის სახელია. გროვის ხელით მოკლულ იქნა სიაუშ.

გურამ, 2077, 1—სპ. گهرم—რაინდის სახელია „შაჰ-ნამე"-ში.

გულბად, 1970,3—იხ. სპარ. ტექსტი, Vullers, 307 გვ., 124a ლექსი. და 818 გვერ. სპარ. گلباد—გულბად—თურანელის ფალავნის სახელია. იგი დვაზდაჰრუხის ბრძოლაში ქაოზის შვილის ფერიბარზის ხელით მოკლულ იქნა.

გულდაფარი, ან გულდაფრიდ, 2668,3; 2671,4; 2672,4—სპ. گرد آفرید—გურდ-აფრიდ—გეჟდეჰუმ ფალავნის ასულია.

გულიშტანი, 2092,4—ვარდთა ქვეყანა, საკუთრივ, სავარდეთი—ირანის ერთი პროვინციათაგანია.

გურგენ, 2137,2; 2406,2 گرگین—მილად ფალავნის შვილია ქაოზის დამქირითაგან, ფალავანი: მილად ირანის სახელოვანი სარდალია, რომელიც კავუსმა, თავის მაზანდარანს წასვლის დროს ირანის ნაიბად დანიშნა.

დ

დარამ, 1249,1—ზაულელის ფალავნის სახელია.

დასტან, 1351,4; 1354,1—სპარ. داستان—დასტან—ზაალის სახელწოდება: ზაალ-დასტან.

დემავენდი, 39,2; 100,3 —სპ. دماوند—დემავენდ—მთაა მაზანდარანში იხ. Vullers. გვ. 61, სტრ. 4. აგრეთვე სახელგანთქმული ქალაქია მაზანდარანში.

დეულ, ან დევილ, 885,3; 889,2; 890,2—სპარ. ديول—დეულ ანდრეული—თარიყ ზანგუბრელის შვილის სახელია. მის უფროს ძმას ნიშვად ერქვა.

ე

ედემი, 411,2; 997,1: 1775,4; 2152,4—ებრ. 'ēδεμ—სამოხ- ξγμ—ედემი—სამოთხის ბაღი.

ერანი, 18,1; 481,4; 993,1; 996,2—სპარ. ايران—ერან—სპარსეთი, აქედან ერანელი—სპარსი.

ერაყი, 320,1—არაბ. عراق—ქვეყანაა სპარსეთის ისპაანში; აგრეთვე ბასრა და ქუფა.

ერაჯი, 597,4; 2081,1—ქართლის ცხოვრებით, ირეჯი—არის ირანის მბრძანებელი ირეჯი—სპ. ايرج—ძმათა სელმ და თურის ხელით მოკლული, იხ. გ. 1; 1,1.

ვ

ვისი, 859,2; 922,2—სპარ. ويس—ვისი—, იხ. სპარს. ტექს-ტი, Vullers, გვ. 1259, სტრ. 11. აფრასიაბის სარდლის სახელია: ვისი ფირანის მამა იყო.

ზ

ზაალ, 789,1; 1081,1; 1117,1—სპარ. زال—ზალ—სამ ფალავნის შვილი, როსტომის მამა.

ზაალდასტან, 789,4; 111,2—სპ. زال داستان—ზალდასტან—ზაალის სახელია.

ზააქი, 5,2; 14,1; 17,1; 22,1—სპ. ضحاک—ზოჰაქ—იხ. შე-3-ე გვ., შე-2-ე შენიშვნა. აქედან ზააქიანი, ე. ი. ზააქის შესახები წიგნი.

ზადაშამი, 423,1; 590,3; 862,4—სპარს. زدشم—ზადაშამ—აფრასიაბის მამის სახელი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზავარ, 426,4; 2607,3; 2608,4—სპარ. زواره—ზავარ—როსტომის ძმის სახელია.

ზავი, 658,2 —სპარს. زو—ზავ - ირანელი ფალავანის სახელია: თაჰმასპის შვილია.

ზანგუბარი, 316,1; 796,1—იხ. საზოგადო სახელებში.

ზანგ-შარვანელი, 2406,2—სპ. زنگه شاوران—ზანგაჲ შავრან—ირანელის ბუმბერაზის სახელია. ზანგი მისი საკუთარი სახელია, ხოლო შავრან კი—მამისა, ასე რომ ზანგაჲ შავრან იგივეა, რაც ზანგი შარვანის ძე. ქაოზის დამჭერის ფალავანია.

ზანდარაზმი, 2744,2; 2746,1; 2750,2—სპარს. زندرزم—ზანდარაზმ —ზურაბის მეჯუფეთარის სახელია. ზანდარაზმი როსტომმა ერთის მუშტის შემოკვრით მოჰკლა.

ზაული, 299,3; 318,1; 1100,1—სპ. زابل—ზაბულ, ან زاول—ზაულ — ქვეყნის სახელია; მას სხვანაირად სისტანს, ან ნიმროზს უწოდებენ. იხ. ზაულისტანი.

ზაულისტანი, 131,1; 348.4—სპ. زابلستان — ზაბულისტან,— სახელისაგან زابل—ზაბულ —როსტომის წინაპართა სამშობლო მხარე.

ზურაბ, 2568,1; 2916,1; 2917,4—სპარ. سهراب - სუჰრაბ— როსტომის შვილის სახელია. ზურაბი ჰყოლია როსტომს სამანგანის (سمنگان) ქალაქის მეფის ასულის თუმთანისაგან და უცნობობის გამო სიფალავნოთ პირის-პირ ბრძოლაში უბედურად შემოაკვდა მამას მისი პირ-მშო შვილი. „შაჰ-ნამე"-ს ამ ეპიზოდს დიდი და ძლიერი გავლენა ჰქონდა ქართველის ერის ფანტაზიაზე, რასაც მოწმობს როსტომ-ზურაბის შესახებ თქმულებათა საქართველოს სხვა და სხვა კუთხის ვარიანტები. ასე გასინჯეთ, სურამის ციხის შესახებ ლეგენდაც კი ამ თქმულების ჭეშმარიტი ამოძახილია.

თ

თაამთან, 1840,2; 1843,1—სპარს. تهمتن—თაჰამთან - იხ. საზოგადო სახელებში.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თამაზ, 116,1; გვ. 129. მე-12-ე შენიშვნა.—სპარ. طهماسب—ტაჰმასპ—შემოკლებითი طماس—ტაჰმას, resp. თამაზ—ირანის მეფის სახელია.

თარიე, 796,1—აბულდგარის უნტრალის ძმის სახელია. ზანგუბრელი მეფის სახელია.

თაქარ, 2126,2; 2129,1—ჭუე-ჭუენის მამა: თაქარ—სპარს. تکاور—თაქოვურ, resp. تکر—თაქარ—შესდგება სიტყვებისაგან تک—თაქ—ნახტომი, გაქცევა, გაფრენა და آوردن—ავურდენ—წევა, წატანა, მოყვანა,—აქედან თაქოვურ—სწრაფად მავალი ჰირუტუგი, გაჭენებით წასული ცხენი, გაჭენებული, სწრაფად მავალი. ამიტომაც—ჭაიუკნი თაქოვურ—მაგრიკი ცხენმალი, უცხენმალესი მოციქული,—წარმოშობილა და ქცეულა არ არსებულ საკუთარ სახელებად: ა. „ჭუე-ჭუენად და ბ. თაქარად. და ამ სახით გაჩენილა ჩვენი გერსიების „ჭუე-ჭუენ—მეფე თაქარისი". ნახე ჭუე-ჭუენ.

თეთრი დევი, 790,4; 2278,1—სპ. ديو سپيد—დივი სეფიდ—თეთრი დევი. იხ. სარჯთან.

თეჰმურაზ, 5 გვ., 4,1—სპ. طهمورث—თეჰმურაზ—კახეთის მეფე თეიმურაზ.

თეიმურაზ, 351,1—სპ. იხ. თეჰმურაზ—ირანის ხელმწიფე; ჩვენ კი აქ შეცთომით გვაქვს „ფარემუზ".

თამურაზ, 581,1—უნდა იყოს თეჰმურაზ—სადიმას მეფის სახელია.

თილმაჯი, 1036,1; 1039,4; 1040,1— تیلماجی —მთარგმნელი, თარჯიმანი—დევის სახელია. სპარსულ-თათრულშიაც ნასესხებია გერმანულიდგან, შეად. Dolmetscher.

თანათან, 3,2—ვეფხ. ტყაოსნის მოქმედი პირი, მხედრუხუცესი, რომელთან მეფის ასული, იხ. ვეფხ. ტყაოსნის ლექსიკონში საკუთარი სახელები.

თაქოთიშან, 375,2; 377,1; 379,2—ბეღლანდარელი ფალავანი, რომელმაც ოცი ათასი კაცი გამოიყვანა მანუჩარ ხელმწიფის ათი ათასიანი ლაშქრის წინააღმდეგ. იგი პირის პირ ბრძოლაში მოჰკლა ქიმუად ფალავანმა და თავი მისი გაუგზავნა მა-

ნუხარ შავს მახარობლის ხელით. ესეც წარუგზნილია, ისე როგორც „ჭიჭუ-ჭუინ" იხ. აქვე სხ. სახელებში.

თუჩან, 381,4—მეომრის ეპითეტია, ნიშნავს მძაფრს, საშინელს, თმის მწეურვალს.

თემიან, 2633,5; 2916,4 - სპ. تهمینه—სამანგანის მეფის ასული, რომელიც გახდა რისტომის ცოლი: ზურაბის დედა.

თუნდი, 1002,3—სპარ. تند—დევთა ჯარების უფროსი: სახელდობრ, იგი ეპითეტის როლს თამაშობს და ნიშნავს მძლავრს და მაღალს, ბუმბერაზს.

თურამიშ, 432,2 — სპარს. —ლეგ-ბეცი, თურის ლაშქრითგან ფალავანი.

თურანი, 39,3; 590,2; 602,2; 1900,3—თურქ.-სპარ. توران, ან توران—თურან. თურქესტანის ძველი სახელ-წოდებაა; ძველ პართთა, სკვითთა და მონღოლთა ქვეყანა ამუდარიის ჩრდილოეთით. ირანის ძველის-ძველი გარდმოცემით სახელ-წოდება თურანი, წარმომდგარია ფერიდუნის შვილის თურისაგან.

თური, 5,4; 604,3; 1988,3—სპარ. تور—თურ—თური—ფერიდუნის შვილი. სელმ და თურმა მოკლეს მესამე ძმა ერაჯი; თურისაგან წარმოსდგა თურანი.

თურქი, 381,4; 2024,4—თურქი თუჩან ფალავნის სახელწოდებაა.

თურქისტანი, 34,3—სპარ. ترکستان იგ. მნიშვნ.

ი

იამანეთი, გვ. 49, სათაური; 148,1—სპარ. یمن—იამან— არაბეთის ნაწილია.

ინდო, 805,4; 811,2—სპ. هندو—ჰინდუ—ინდოეთის მცხოვრები.

ინდოეთი, სპ. هند—ჰინდ. —ინდოთა ქვეყანა.

ისპაანი, 198,2 — اسپهان —ისფაჰან—სპარსეთის ერაყის დედაქალაქი, იგი განთქმული იყო, როგორც სიმდიდრით და უთვალავ გვარი ნაწარმოებით სავსე ადგილი და სიმხედრო ბაზა.

კ

კორონოზ, 2886,1—იხ. კრონოს.

რი ტუსის მამა იყო. ირანული ლეგენდით, ნოდარმა აღაშენა ხორასანში ქალაქი ტუსი თავის შვილის სახელზე.

ნოე, 115,2—ნოე წინასწარმეტყველი.

ნასტეჰენ, ან ნაშტეჰენ — 426,3; 491,4—სპარ. نستهن — ნასტეჰან—იხ. სპარს. ტექსტი., Vullers 818; 1185—ფირან ვისაჯის ძმის სახელია. იგი მოკლულ იქნა ბეჟანისაგან დევაზდე რუხის ბრძოლაში.

ო

ოჰმან, 859,3; 922,2—სპარ. هومان —ჰომან—ფირანის ძმა და ვისის შვილი, იხ. სპ. ტექ. Vull. 1182 გვ.

ორმიზვანი, 2285,1—იხ. არმიზვანი, ან არმავანი.

ოლად, 229,4; 1781,2—დევის სახელია.

რ

რაბი, 351,1—სპ. (იხ. პრ. სამ. 109 გვ.)—ერანელთა ხელმწიფის თეიმურაზის ასულის სახელია.

რაზმაზან, 2049,4—სპ. رزمزن —რაზმაზან—ბუმბერაზის, ან მეომრის კ[illegible]ეთია, უნდა იყოს: „რაზმაზან ყარან მალდადრე", იხ. დადიანის ვარიანტი მე-9-ე შენიშვნა. რაზმაზან ყარანი, იხ. Vullers, 298 გვ. 2b და 10a ლექსები; 308 გ., 136-ე ლექსი.—რაზმთა მწყობელი.

რაინდ, 1091,3; 1092,3; 1093,1; 1094,1—სპარ. رند —რაინდ—გაწვრთნილი, ზრდილი, ოსტატი, მოხერხებული, ცბიერი და უშიშარი მოყმე. შდრ. ავთანდილ „მოყმე არაბეთის ზრდილობით".

რედაკ, 1313,3; 1315,2; 1318,3; 1334,3; 1336,1—სპარ. ریدک —რედაკ—ჯერ უწვერული, ყრმა; უწვერული ჭაბუკი. ყრმა თურქი, პირ-ტიტველი პირის ფარეში სასიამოვნო და მოხდენილი შეხედულობის.

რეი, 2012,4—ან რე,—სპ. ری—ქალაქის სახელია ერანში.

რუდაბე, ან რუდაბ, 1346,1; 1829,4—სპარ. رودابه —რუდაბა—ზაალის ცოლი.

რუამ, 2890,4—იხ. რუმ.

რუბინ, 1010,3—დევის, ან ბუმბერაზის სახელია საამანში.

როდმარი, 2593,3—სპ. رودوار—როდვარ—განთქმული მდინარის სახელი.

რომი, 1331,2—არაბ. روم—რუმ—ბიზანტია.

როსტომ, 790,1; 1082,2—სპ. رستم—რუსტემ—ზალის შვილი, განთქმული ზღაპრული ფალავანი და სპასალარი.

როდაბ. 1259,2—სპ. —როდაბე—ზალის ცოლი, მერაბის და სინდუხტის ასული. იხ. როდაბ.

რუამ, 2338,4; 2406,2—სპ. رهام—როჰჰამ—ირანელი ფალავანი, გოდერძის შვილის სახელი, რომელმაც აგრეთ წოდებულ „დევაზედ რუხ"-ის ბრძოლაში მოჰკლა ბარმანი—სპ. رهار

რუსი, 2787,2—იგივე მნიშვნელობა.

ს

საბერძ, 1900,3—سپهرزین—სიპაჰზარზინ—ანუშირვანის ერთი სარდალთაგანი (?)

საბერძნეთი, 312,3—ბერძენთა ქვეყანა, ან სამფლობელი.

სამ, 115,1; 1084,2—სპარ. سام—სახელ-განთქმული ფალავანი, ირანელი ფალავანთ თავი, რუსტემის ბაბუა, ზალის მამა.

სამისურ, 992,3; 1001,4; 1045,1; 1047,3—სპარ. سامسوار—სამ სუვარ—„სუვარ" ეპითეტია სამის და ნიშნავს ცხენოსანს, მხედარს.

სამ მე ნარიმანისა, 1084,2—სპარ. سام نریمان—სამნარიმან—იგივე მნიშვ.

საქსარი, იხ. საზოგადო სახელები.

საინჯ, 790,4—იხ. სინჯი.

სალამან, 1738,3—სპარსული რომანის სალამან და აბსალის გმირი, იხ. ვეფხ. ტყ., 1267,4.

სალმ, 5,4; 1988,3—სპარ. سلم—ფრიდონის, ან ფერიდუნის უფროსის შვილის სახელია. სალმი მოკლულ იქნა მანუჩარის ხელით.

სამანგანი, 2625,1—სპარ. سمنگان—სამანგან—იმ ქალაქის სახელია, რომლის მეფის ასულიც რუსტემმა შეირთო და რომლისგანაც დაიბადა ზურაბი.

სამანქანი, 2669,3; 2916,2—იხ. სამანგანი.—აქედან სამანქანელი, ან სამანქანელი, 2633,3.

სამოელ, 2580,2—ყმაწვილის სახელია.

სანო, 2887,3—თითქო მდინარის სახელიაო. მაგრამ ჩვენის აზრით, აქ უნდა იყოს ეს ლექსისათვის თავისუფლად ხმარებული სანამ, სანამდი, სადა სანო—ე. ი. სადამდის.

სარავი, 38,1; 39,4; 814,1—სპ. ساری—სარი—ერანის ქალაქია. ქალაქის სახელია მაზანდარანში.

სარი, 983,2—სარი, სპ. ساری სარი, იგ. რაც სარავი, იხ. სარავი.

სარუშა, 148,1—სპ. سروشا—იამანთ ქელმწიფე.

საფრანგეთი, 24,3; 312,3—ფრანგთა ქვეყანა.

სევდავ, ან სევდაოზ, 2406,3; 2501,1 და სხვა.—სპარ. سوداوه—სავდავა, ან سودابه სუდაბა—ჰამავერანის მეფის ასულის სახელია. სევდავი ქაი ქაუსის ცოლი იყო.

სერგის თმოგველი, 2,1—სერგის თმოგველს, რომელიც ცნობილია „ქართლის ცხოვრება“-ში, როგორც „კაცი სწავლული და მეცნიერი“,—მიაწერენ ვისრამიანის თარგმნას; მასვე დარჩენია გაუდაქმსავი ხვარაზმთა შესახები ამბავი, რომლითაც უსარგებლებია ერთს „ვეფხის ტყაოსნ“-ის გამგრძელებელს, იხ. მე-22 გამოცემის წინასიტყვაობა, LVII გვ.

სიამ, 1970,3— سیامک—სიამეკ—ქაიამართის შვილის სახელია, იგი დევის ხელით მოკლულ იქნა.

სისტანი, 1836,1—სპარ. سیستان—ქალაქის სახელწოდება. რუსტემის წინაპართა ქვეყნის სახელია სპარსეთში.

სინდუხტ, 1259,1; 1264,1—სპ. سیندخت—სინდუხტ—მერაბის ცოლი, ზალის სიდედრი, იხ. შაჰ-ნამე, Vullers, 152.

სინჯი, 790,4—სპარ. سنجه—სინჯა—მაზანდარელ დევთა ერთის სარდლის სახელია. იგი საამიანში იხსენიება შემდეგ დევებთან: არჟანგ, თეთრი დევი, ფულად, (ღულად) ლენდი, ბიდა, იხ. 790,4. იხ. აქვე სათითაოდ. ისინი ყველა მოკლულ იქნენ რუსტემის ხელით.

სიყალბელი, 1900,3—(سقلاب—სიყალბ—ქვეყნის სახელ-წოდებაა თურქესტანში)—აქედან სიყალბელი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სპანდ[illegible]ატ, 3 გვ., მე-2-ე შენიშ.—იხ. სპანდიერ.

სპანდიერ, 1083,4—სპ. اسفندیار—ისფანდიარ—გუშტასფის, ანუ გოსტასპის შვილი.

სპარსი, 2551,3—فارسی—ფარსი—სპარსელი.

სპეტ-ციხობა, 2663,4—სპ. سفید قلعه—ყალაჲ სფიდ—თეთრი ციხე—სპეტ-ციხე.

ტ

ტარია, 3,1—შემცირებითი ტარიელ.

ტეჰმაზპ, 2.00,1; 2005,3; 2007,4—სპ. طهماسب—ტაჰმასფ—ირანელთა მეფის სახელია. ზეპირ-გადმოცემით, მთელ ირანს მან აპატია შვილის წლის გადასახადი და 15 წელი (შაჰ-ნამეთი ხუთი წელი) იმეფა კეთილად.

ტუსი, 791,2; 2138,1—სპარ. طوس—ტუს—ნოდარის შვილის სახელია: მას მიაწერენ სპარსული ლეგენდები ქალაქ ტუსის აშენებას ხვარასანში.

უ

უთრუთ, 158,3; 973,1; 1006—სპარ. اترد—უთრუდ—შაჰ-ნამეს ერთი უძლიერესი ფალავანთაგანი. იგი ჯამშედის ერთი შვილის შვილთაგანია.

ულღუზ, ან **ულხუზ**, 2606,1; 2607,1; 2609,1; 2610,2—სპარ. الكوس—ულქუს—აფრასიაბის ბუმბერაზის სახელია: იგი იყო ერთი თურანელი ფალავანთაგანი, რომელიც მოჰკლა რუსტამმა.

ურმუზი, 2092,4—სპარ. هرمز—ჰორმუზ—ორმუზი, არმაზი—კეთილი ღმერთი ირანელთა, ორმუზდი (სპარ. اورمزد).

უშანგი,— هوشنگ—თეიმურაზის მამა—ქიომარსის შვილის სახელია. იგი არის ფიშდადთა დინასტიის მეორე და საუკეთესო წარმომადგენელთაგანი, რომელიც ცნობილია, როგორც ფრიად ბრძენი და მართლ მსაჯული ხელმწიფე.

ფ

ფალანგი, 973,2—Vullers, 702; 358 გვ.—ბუმბერაზის სახელია.
ფარად, 2349,4; 2357,1; 2358,1; 2359,2—სშ. فرهد—ქაოზის ლაშქრის სარდლის სახელია. იხ. Vullers. 371 გვ.
ფარემუზ, 598,3; 600,1—შეცთომით გვაქვს სხვა ხელნაწერების მიხედვით, აქ უნდა იყოს თემურაზ სალმის შვილი, რომელიც პროზით ნათარგმნის საამთანის ხელ-ნაწერში თამურაზად არის წარმოდგენილი და ამასვე ადასტურებს ჩვენი ძირითადი ტექსტის საფუძველი 4528 №-ი ხელ-ნაწერი, იხ. მე 600 ხანის პირველი ტაეპი და მის შესახებ მე 10-ე შენიშვნა, აგრეთვე 604 ხანის მე-2-ე ტაეპის მე-14-ე შენიშვნა.
ფარუხ, 401,1—სშ. فرخ—ფარრუხ—თურანელთა ფალავანი.
ფარუხ ფრიდონ, 172,2—არ.-სშ. فريدون فرخ—ფერიდუნ—ფარრუხ—ფრიდონ სვიანი.
ფაშან, 331,1—სშარ. پشن—შემწირებითი სახელისაგან ფეშანგ აფრასიობის მამის სახელია.
ფარშევარდ, ან და ფარშედი,—426,3; 491,3; 922,3—სშარს. فرشيدورد—ფარშიდვერდ—იხ. სშარს. ტექსტი, Vullers, 1258 გვ. ფირან ვისაჯის ძმის სახელია.
ფასკუნჯი, 244,3—იხ. სიმურდი.
ფილასიონ, 426,4—სშ. فيلسم—ფილასამ—ფირანის ძმის ვისაჯის სახელია. იხ. მაჭ-ნამე, Vullers. 426 გვ., სტრ. 2 და 3.
ფეშანგი, 602,3; 604,3; 920,1—სშ. پشنك—ფეშანგ—ზადაჩამის შვილის სახელია.
ფირან, 381,4; 859,2; 922,2—სშ. پيران—ფირან—ვისას შვილია.
ფოლად, 790,4; 2121,4— پولاد—ფოლად.—მაზანდარელის დევის სახელია, მეტი სახელი پولاد غندى ფოლად ღუნდი=ქართ. ფოლად დუნდალი, 2121,4.
ფრანგი, 41,1—სშ. فرنك—ფრიდონის დედის სახელია.
ფრიდონ, 5,2; 69,1; 125,1—სშ. فريدون—ფერიდუნ—სპარსთა მეფე.

ქ.

ქაბულ,—სპ. کابل ქაბულ—ქალაქის სახელია.

ქავა, ან ქავ, 85,1; 108,3; 126,2 — სპარ. کاوه — ქავა—მჭედლის სახელია: მან ზააქი დაამარცხა და ფერიდონი გაამეფა.

ქაიანური,—იხ. საზოგადო სახელებში.

ქაიფაშან, 351,2—სპარ. کی پشین—კაიფაშან—თეიმურაზის ასულის რაშის ერთი ძეთაგანი, შეად. ქიბსან.

ქაიაშარი, 351,2; 491,4;2099,4—სპ. کی آرش—ქაიარაშ—ქაიანთა დინასტიის ნატამალი. იგი იყო მანუჩარის დამქრის გმირი. ამ სახელს ატარებდა აგრეთვე ქაიყუბადის მეორე შვილი. იხ. Vullers, 314 გვ., 227b ლექ.

ქაიქაუსი, 1. შენ. 2) 3 გვ.—სპ. کی کاوس—კაიკაუს—ქაიანთა დინასტიის მეფე; ვულდ. ქაოზ. იხ. ქაიანური. მან „შაჰ-ნამე"-თის ორმოცდა ათი წელი იმეფა, ჩვენი ვერსიებით კი—სამოცდა ათი წელი, იხ. 570 გვ. ქაიყუბადის პირველი შვილი იყო, 2099,4.

ქაიყუბად, 2081,2—სპ. کیقباد—კაიყუბად—უძველესი და უძლიერესი სპარსთა მეფის სახელია: ქაიყუბადი მეფე ქავუსის მამა იყო.

ქაიხოსრო, მე-3 გვ.; მე-2-ე შენ.—სპ. کیخسرو—კაი ხოსრაუ—ქაიანთა დინასტიის მეფე.

ქაოზ, 791,2; 2278,3; 2353,4; 2355,2—იხ. ქაი ქაუსი.

ქარმელ, 55,1—სპ. کرمیل—ქარმაილ—იხ. სპარ. ტექსტი, Vullers, გვ. 35, სტრ. 16, იხ. არმელ.—ერთი სეფე წულთაგანი—ზააქის მზარეული.

ქარიმან, 795,3—სპ. قهرمان—ქაჰრამან—ძველის ძველი ბუმბერაზის სახელია.

ქარმან, 2099,3; 2285,4—სპ. کی ارمین—ქაი არმან—ქაი ყუბადის მე-4-ე შვილის სახელია, იხ. Vullers, 314 გვ., 228a ლექ.

ქარქისნელი, ან ქარქისტნელი, სპარ. ქარქისარ—იხ. ქარქისარი.

ქარქისარი, ან ქარქისტანი, 1213,2—სპარს کرکسار—ქარქისარ—მხარის სახელია მაზანდარანში.

ქაქუთი, 1515,2 1524,3—სპ. کرکوی—ქარქუჲ სელმის შვილის შვილი. იხ. Vullers, 187—188 გვ., 1056—1059 გვ. ბე-

ქაშაბი, 1608,1—სპ. کشف—ქაშაფ—იმ მდინარის სახელია, რომ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დის მახლობლად ფალავანთ თავმან სამ ნარიმანის ძემ ყუმ-ში მოჰკლა.

ქაჯ-ვაჯან. ან ქაჯ-ვაჯინ, 973,3—მაზანდარულის დევის სახელია.

ქაჭყუბად—ქაიყუბად.

ქექაოზ, ან ქეკავოსი, იხ. ქაი ქაუსი.

ქეშ-ფარუდ, 622,1—სპ. کشف رود—ქაშაფ რუდ—მთის სახელია.

ქიამარ, 86,3—იხ. ქაიამარ.

ქიხსან, 2099, 4—სპ. کی پشین—ქაი ფაშინ ქაი ყუბადის მესამე შვილის სახელია, შეად. ქაიფაშან.

ქიშვად, 126,2; 2077,3—სპ. کشواد—ქიშვად—ირანის ბუმბერაზის, ან ფალავნის სახელია. ირანის ფადიშაჰის ქაიქაუსის (ქაოზის) ტახტის ფერხთა ფალავანი იყო. ამ სახელს ატარებდა ფერიდუნის ლაშქარში ერთი ფალავანთაგანიც.

ქიშვარი, 2918,2—სპარ. کشور—ქიშვარ—მხარე ანუ ოლქიმე:

ქიშმირი, 318,1—სპ. کشمر—ქიშმირ, ან کشمیر—ქაშმირ.

ქოიალი, 156,1; 202,2—სპ. کی یل—ქაიიალ—წარმოსდგება სიტყვებისაგან ქაი და იალ—სარუმას ფალავნის სამანში.

ქიოამარ, 115,3—სპ. کیومرث—ქიუმარსი—იხ. მეჯ-ნამე, Vullers. 13—15 გვ. სპარსთა პირველის მეფის სახელი.

ქსენონი, 2580,1—ბერძ. Ξένων—ათენს ბრძენი ქსიკურელი.

ქუაბულელი, ვინა ქაბულელი, იხ. ქაბული, 318,1—(სპარ. کابل—ქაბულ ქალაქია)—ქაბულის მკვიდრი.

ქუაბულისტანი,—کابلستان—ქუაბულეთი.

ქულურ, 2369,1; 2370,3—სპ. کلاهور—მაზანდარის მეფის ლაშქრის სარდლის სახელია. მაზანდარელი ფალავანი, იხ. Vullers, 362 გვ. 716 767 ლექს.

ქუმსი ქაშანელი, 791,3—სპ. کاموس کاشانی—ქამუს ქაშანი—ქუმსი ქაშანელი ფალავანი; ქაშანელის ბუმბერაზის სახელია. სანჯბის მეფედ იყო და მას ეპყრა რომის სამეფოც, იგი აფრასიაბის საშველად მოვიდა, მაგრამ როსტომმა ქამანდით შეიპყრო და მოჰკლა

ქუნდრუ, 73,1; 76,1; 77,1; 81,1—სპ. کندرو—ქუნდრუ ზოგჯერ ქუნდრავ—ქალაქის მოურავი ზააქიანში; „მეჯ-ნამე"-ში ზააქის ვეზირი.

ფ

ფეხ-კაცი, 2350,1—ἱμαντόποδες—ლეგენდარული ხალხი ეგვი-პტეში.

ფულად, 790,4; 2278,2—სპარ.=იგ. რაც სპარსული ფუნდი, იხილე შემდეგი სიტყვა.

ფუნდი, 2278,2; 2356,2—სპ. فند—ფუნდი—მაზანდარელის დევის სახელია. სამთავნის ფულად 200,4 შეცვლილია, ან წარყვნილი მთარგმნელის, ან გამლექსავის მიერ და წარმოად-გენს გადამახინჯებულ „ფუნდი"-ს, შეად. აგრეთვე 2121,4. ქართულს ვერსიაში თავისებურად გარდექმნიათ დევების სახე-ლები, იხ. 2278,2. იხ. და შეად. ჭეი-ჭეინ.

ქ

ქათილ, 990,1; 991,1; 1043,1 და 3—დევისა ანუ ბუმბერაზის სახელია სამთავნში.

ქაიდუშან, 156,1—იამანთ ხელმწიფის სარუმას ერთი დიდებულ-თაგანი სამთავნში.

ქაითმაზ, ან ქაითამაზ, 994,1 და 3; 996,3—სპარ. کی تهماس —ქაი თამაზ—ფრიდონის ნატამალი—მისრეთის მეფე.

ქანდაარი, 318,2—არაბ.-სპ. قندهار—ქანდაჰარ—ქალაქი ინდოეთში.

ქარან, 126,2—სპ. قارن—ქარან—რუსტემის თანამედროვე ფა-ლავნის სახელია.

ქარნუჯი, 1941,3—ქვეყნის სახელია ხორასანში.

ქაფის მთა, 973,4; 1056,2; 2461,1—არაბ. قاف—ქაფ-ზღა-პრულის მთის სახელია. ირანულ თქმულებათა მიხედვით, იგი გარეშემო უვლის ხმელეთს. კავკასიის მთასაც ქაფის მთას უწო-დებდენ.

ქუბად, 126,2—სპ. قباد—კობად—ფალავნის სახელია. ანუშირ-ვანის მამა.

ქუნტუზ, ან ქუნდუზ, 432,3—სპარ. قندس ან قندز—ქუნდუზ—მგლის სახის ცხოველის სახელწოდება, ძაღლის სახის ცხოვე-ლი; ძაღლთა პირი, აქ საკუთარი სახელია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შ

შადიდი, 432,1—სპ. شدید—შადიდ—დევის სახელია, რომელიც თურის შვილის ზადაჩამის მოკავშირე იყო.

შაკთული, 2,1—ნ. მარრის გამოკვლევით—აბდულ-მესიანის დამწერი, ცხოვრობდა მე XII საუკ. მეორე ნახევარში და იყო თანამედროვე დავით აღმაშენებლის, რომელსაც იგი შეაქებს თავის „აბდულ-მესიან"-ში.

შამი, 314,2—არაბ. شام—შამ—სირია, დამასკო.

შანგალ, 432,3—სპარს. შანგალ, Vullers, 992 გვ. 544,1. ინდოთ მეფის სახელია: მან აფრასიაბს შემწეობის ხელი გაუწოდა. აფრასიაბმა მასთან საშველად მოსული შანგალი გაგზავნა ვისის შვილის ფირანის დასახმარებლად, როცა ეს უკანასკნელი ნოდარის შვილის ტუსის წინააღმდეგ საომრად გადიოდა. აქ კი თურის ლაშქარშია მოხსენებული.

შანშე, 381,4—სპარ. شهنشاه—შაჰან-შაჰ—დიდი ხელმწიფე; მეტაფ. მზე.

შარინოზ, 58,1; 59,3—სპ. شهرناز—შაჰრინაზ, აქედან შარნავაზ (4528 №-ი, იხ. გვ. 25, ხანა 73,3-ის ვარიანტი).

შაჰ-მანუჩარ, 355—სპ. شاه منوچهر—შაჰ-მანუჩაჰრ, იხ. მანუჩარ.

შედოშ, 381,4—სპ. شیدوش—შიდოშ—გოდერძის შვილის სახელია. ირანის განთქმული ბუმბერაზია. იგი გივ ფალავ. ძმაა.

შამასან, 1970,3—სპარ. شماساس—შამასას ფალავნის სახელია. იხ. Vullers, 300 გვ., 27 ლექსი. აქ აფრასიაბის ლაშქრის ბუმბერაზის სახელია, თურანელი ფალავნის სახელია.

შაოშ, 3 გვ., მე-2-ე შენიშვნა.—სპ. سیوش—სიაუშ, სიაოშ—აქედან ქართ. შაოშ.—სპარსთა მეფე.

შირაზი, 2092,2—شیراز—შირაზ—ქალაქის სახელია სპარსეთში. იგი განთქმული იყო ღვინითა და შუშით.

შირო, 356,4—სპ. شیروی—შირო—ფალავნის სახელია. შიროე რამდენიმე იყო: ა) ხოსრო ფარვიზის შვილი; ბ) ირანელი ბუმბერაზი, რომელიც მანუჩარის ხელქვეითი იყო; გ) ერთიც ფრიდონის ლაშქარში, დ) და ერთი სხვაც თურის ლაშქარში.

შოთა, 3,1—რუსთველი შოთა, რომელსაც მიაწერენ ვეფხის-ტყაოსნის ქებას.

ჩ

ჩინეთი, ანუ ჩინი, 34,3; 97,4—სპარ. چین—ჩინ—ჩინის ქვეყანა.
ჩინ-მაჩინი, 1331,2; 1900,3—არაბ. چین ماچین—ჩინ-მაჩინ—ჩინეთის სახელმწიფო.

ხ

ხაზარან, 1970,3; 1972,2— خزروان—ხაზარავან—თურანელის ბუმბერაზის სახელია. იხ. Vullers, 307 გვ., 125 ლექსი.
ხამან, 1966,3—საცხოვრებელის ალაგის სახელია.
ხარაჯ, 2338,3—სპ. خراج—ხარაჯ—ირანული ფულადვანია.
ხარან, 1980,4—ხარაჯ—დაქიანისეულის ხელ-ნაწერის ვარიანტი უფრო სწორია. გაასწორეთ.
ხატაველი, 194,3—ხატაეთის მკვიდრი. იხ. ხატაეთი.
ხატაეთი, 34,3—თურქ.-თსმ. خطا ანუ خطای — ხატა ანუ ხატაი, ჩრდილოეთის ჩინეთის ერთი უძლიერესი სახანოთაგანი. შემდეგში იგი იქცა თათართა ერთი პროვინციის სახელ-წოდებად; შეად. ვეფხ. ტყაოსანი, 156: 329.
ხაყან ჩინელი, 791,4— خاقان چین Vullers, 1005 გვ.—ხაყან ჩინი—ხაყან ჩინი—რუსტემის მოპირდაპირე ჩინეთის ხელმწიფე: ხაყანს უწოდებენ მეფეს ჩინელები, ხატაელები და თურქნი.
ხვარაზმა, 314,3 — სპარ. خوارزم—ხორეზმ—ქვეყანაა ამუდარიის სათავეში.
ხვარასანი, 320,1—სპ. خوراسان—ხორასან, ან ხვარასან—იხ. ხორასანი, 781,1.
ხორასანი, 781,1=ხვარასანი— ირანის ერთი უდიდესი და მეტად-ზე კულტურული კუთხეთაგანი.
ხოსროული, 2310, 3—იხ. „ხოსროული", ან „გუსრული" სპ. სახელები.

ჯ

ჯამას, 2056,1—სპ. جاماس—ჯამას (სრული جاماسپ—ჯამასპ ან

جاماسف — ჯამასფ, სირ. ჯამასფ — სპარსთა მეფის სახელი. ჯამასი ფეროზის შვილი იყო.

ჯანგაზ, 791,4 — იგივეა, რაც ჯანგას ან ჯანგამტ — შეად. თამაზ.

ჯანგას, ან ჯანგამტ, 432,3 — სპარ. جنگش — ჩანგაშ — თურანელის სარჯანგის სახელია: იგი აფრასიაბის საშველად მოვიდა და რუსტემისაგან მოკლულ იქნა.

ჯეონი, 313,2; 862,3 — არაბ. جیحون — ჯიჰონ — მდინარე ოქსუსი, ანუ ეხლანდელი ამუდარია. თურანიდან ირანამდი მიმდინარეობს.

ჯიბაჯინი, 973,3 — სპარს. იხ. ჯინ-ბიჯინი.

ჯიმშედ, 5,3; 124,1; 125,1; 431,3 — სპ. جمشید — ჯემშიდ — მოკლულ იქნა ზაჰაქისაგან. ბრწყინვალე მეფე. — თეიმურაზ ჴელ-მწიფის შვილია. 700 წელი იმეფა.

ჯინ-ჯიბინი, ან ჯინ-ბიჯინი, 1003,1 — სპარ. დევ-ქაჯის სახელია.

ჯიონ, 2387,1; 2390,1; 2395,4 — ან ჯუონ — სპ. جوان — ჯუონ — მაზანდარელის ბუმბერაზის სახელია. იგი რუსტემის ხელით მოკლულ იქნა, იხ. Vullers, 367 გვ., 825—826 ლექ.

ჯუნდულ, ან ჯუნდა დევი, 432,2 — სპარ. დევის სახელია.

ჰ

ჰინდოეთი, — სპ. هند — ჰინდ. — ინდოთა ქვეყანა.

ჰინდო, 1552,1; 1560,3; 1562,3 — هندو — ჰინდუ — ინდოელი.

ჰუმ-ჰუან, 2126,1 — თაქორის შვილი, რომელიც ქაიქაუსის (ქართ. ქექაოზ) დიდებულებმა წარგზავნეს მას წინაშე, რომ დაეყოლიათ მეფე და არ წასულიყო იგი დევებთან საომრად, რადგან, მათის აზრით, ეს გარემოება დევთა ზვავს გამოიწვევდა და ირანი დაიღუპებოდა. აქ, ეტყობა, ორიგინალის (იხ. Vullers. 319 გვ., 68 b ლექსი) — هیون — ჰაიუნ — მერიკი, ან მოციქული სწრაფად მავალი — წარმოდგენილია და ქცეულა საკუთარ სახელად — არ არსებულ ჰუმ ჰუნად, იხ. თაქორთან, აქვე საკუთარ სახელებში.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

საკუთარ სახელთა და ცნებათა საძიებელი

ა) პიროვნებანი. ბ) გეოგრაფიული სახელები. გ) ცხოველები. დ) ფრინველები. ე) მცენარეულობა. ვ) ლითონები. ზ) ზღაპრული არსებანი. ჱ) ფულები და წონა. თ) საბურთაო და გასართობი. ი) სამუსიკო საკრავები. ია) აბჯარი და იარაღი. იბ) საერო და საოჯახო კუთვნილებანი. იგ) სამოსელი და სამკაული. იდ) ფართლეული. იე) დროშები. ივ) ქვითურთები. იზ) ფეროვნებანი. ით) საწამლავი და მისი წინაღმდეგი საშუალება. კ) სურნელებანი.

ა) პიროვნებანი.

აბულფარი, 796,1.
ადამი, 625,2. ადამის ძე — ადამიანი (სპარ.)
აფთანდილ, 3,1.
ავლად, 2315,4; 2715,4.
ალაბული, 388,2.
არდაშირ, იხ. 3 გვ. შენიშ. მე-2-ე.
არმულ, 55,1.
არნავაზ, 78,1.
არჯასპ, 790,4; 2251,1.
არმაჯანელი, 2522,3.
აფეთიონ, 5,3; 37,1; 104,3.
აფრასიობ, 792,1 და 2.
ალზვარდ, 1900,2; 1990,1.
აშაქ, 551,4; 791,4.
აშქამ, გვ. 42; 126,2, შენიშვნ. 7; 432,1.
აჯერ, 2664,3; 2665,2.
ბაამან, 3 გვ. შენიშ. 2.
ბარამ, 814,1; 845,1.
ბარზინ, 2077,2.
ბარმან, 1913,1; 1917,1—2; 1918,1; 1931,4.
ბედა, 790,4; 2278,2.
ბეგრასტი, იხ. შაჰ-ნამე, სპარს. ტექ., Vullers, 28 გვ.
ბერუჟ, 432,3; 554,2.
ბულდანდარელი, 375,2.
გაგო, 97,1; 568,2.
გივი, 791,2; Vullers, 825.
გიოს, 85,1.
გოდერძი, 791,2; 886,3.
გორჯასპი, 783,1; 973,1; 1291,1
გოსტამ, 1925,4; 2668,3.
გოსტამეხი, 1980,3.
გოსტაშაბი, 3 გვ. 2 შენიშ.
გროვი, 792,1.
გუარამ, 2077,1.
გულბად, 1970,3: შაჰ-ნამე სპარ. ტექ. 818.

ბულდაფარ, 2668,3; 2671,4; 2672,4.
ბულიმტანი, 2092,4.
ბურგენ, 2137,2; 2406,2.
დარამ, 1249,1.
დასტან, 1351,4; 1354,1; 2461,4
დუულ, ან დუვილ, 885,3; 889,2; 890,2.
ერაყი, 597,4; 2081,1; იგ. 1 გვ. 1,1.
ვისი, 859,2; 922,2.
ზაალ, 789,1; 1081,1; 1117,1.
ზაალდასტან, 789,4; 1112,2.
ზაქი, 5,2; 14,1; 17,1; 22,1.
ზადაჩამი, 423,1; 567,3; 590,3; 862,4.
ზავარ, 426,4; 2607,3; 2608,4.
ზავთ, 658,2.
ზანგუბარი, 316,1; 796,1.
ზანგ შარვანელი, 2406,2.
ზანდარაზმი, 2744,2; 2746,1; 2750,2.
ზურაბ, 2568,1; 2916,1; 2917,4
თაამთან, 1840,2; 1843,1.
თამაზ, 116,1. 129 გვ. 12 შენიშ.
თამურაზ, 598,3; 600,1.
თარიუ, 796,1.
თაქთარი, 2126,2; 2129,1.
თეთრი დევი, 790,4; 2278,1.
თემურაზ, 5 გვ. 4,1.
თეიმურაზ, 351,1; 588,1.
თინათინ, 3,2.
თიქითიჩან, 375,2; 377,1; 379,2
თუზან, 381,4.
თუმიან, 2633,4; 2916,4.
თუნდი, 1002,3.
თურამიშ, 432,2.
თური, 5,4; 567,3; 604,3.
თურქეთი, 860,2.
თურქი, 381,4; 2024,4.
ინდო, 805,4; 811,2.
კოროთნოზ, 2886,1.
კროტოს, 2567,1; 2638,4.
ლეგან, 8,2.
ლუაქ, 491,3; 922,3.
მაზელ, 1900,3.
მანუჩარ გელმწიფე, 8,1. სამეგრელოს მთავარი.
მანუჩარ, 355,2; 360,3.
მანუჩარ მჭერალი, 2,2.
მერაბ, 1227,1; 1239,1 1249, 1; 2076,3.
მილად, 381,2; 663,3; 816,3.
მეთარიალი, 156,1.
მეხვარდი, 15,1.
ნავზარ, 1013,1; 1169,1.
ნარიმან, 581,2; 104,1; 105,1; 115,3.
ნესტანჯარ, 3,2.
ნესტან დარეჯან—ნესტანჯარ.
ნიშავდ, 796,3.
ნოდარი, 2122,1; 2762,4—ნავზარ.
ნოე, 115,2.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნოსტუნ, ან ნომტუვან, 426,3; 491,4.
ნურფაიქარ, 350,1*.
ომან, 859,3; 922,2.
ოლონ, 229,4; 1781,2.
რაბი, 351,1.
რაზმაზან,
რაინდ, 1091,3; 1092,3; 1093, 1; 1094,1.
რედაქ, 1313,3; 1315,2; 1334, 3; 1336,1.
რიჟ, 2012.4.
როადამ, ან როდამ, 1346,1; 1829,4.
როამ, 2890,4.
რობინ, 1010,3.
როდშარ, 2593,3.
როსტომ, 790,1; 1082,2.
როდამ, 1259,3.
რუამ, 2406,2.
რუსი, 2787,2.
საბურძ, 1900,3.
საამ, 115,1.
საამისურ, 992,3; 1001,4.
საინჯა, 790,4.
სევდაგ. ან სევდაოზ,
სალიმ, 5,4.
სამანქანელი, 2633,3.
სამოელ, 2580, 2.
სარუმა, 148,1.
სურგის თმოგველი, 2,1.
ჯამ, 1970,3.
სინდუხტ, 1259,1; 1264,1
სინჯი, 790,4.
სიუადბელი, 1900,3.
სპანდიატ, 3 გვ. 2 შენიშ. იხ. სპანდიერ.
სპანდიერ, 1083,4.
ტარია, 3,1.
ტუმაზე, 2005,3; 2007,4.
ტუსი, 791,3; 2138,1.
უთრუთ, 158,3; 973,1
ულდუზ, ულხუზ, 2606,1; 2607, 1; 2610,3.
ურმუზი, 2092,4.
უშანგი,
ფალანგი, 973,2. Vullers, 702, 358 გვ.
ფარად, 2357,1; 2358,1 2359,2
ფარუხ, 401,1.
ფარუხ-ფრიდონ, 172,2.
ფაშან, 331,1.
ფარშევად, ან და ფარშუოდ, 426,3; 491,3; 922,3.
ფილასონ, 426,4. მაჭ-ნამე Vullers, 426 გვ. სტრ. 2 და 3.
ფეშანგი, 602,3; 604,3; 920,1.
ფირან, 381,4; 859,2; 922,2.
ფოლად, 790,4; 2121,4.
ფრანგის, 41,1.
ფრიდონ, 5,2; 69,1; 125,1.
ქაგა, ან ქაგ, 85,1; 106,3; 126,2
ქაიფამან, 351,2.
ქაიამარ, 351,2; 491,4;2099,4

ქაიქაუსი, 1, შენიშ. 2.
ქაიყუბად, 2081,2.
ქაიხოსრო, 3 გვ. 2 შენიშ.
ქაოზ, 791,2; 2278,3; 3353,4; 2355,2.
ქარმელ, 55,1.
ქარიმან, 795,3.
ქარმან, 2099,4; 2285,4.
ქავჯაჯან, ან ქავჯაჯინ, 973,3
ქაქუთი, 1515,2ი 1524,3 და სხ.
ქეყუბად—ქაიყუბად.
ქიამარ, 86,3.
ქიცსან, 2099,4
ქექაოზ, ან ქეკავოსი—ქაიქაუსი.
ქემოვარუდ, 622,1.
ქიშვად, 126,2; 2077,3.
ქოთალი, 156,1; 202,2.
ქოიამარ, 115,3. Vullers, 13—15 გვ.
ქსენთნი, 2580,1
ქუდურ, 2369,1; 2370,3.
ქუმსი ქამანელი, 791,3
ქუნდრუ, 73,1; 76,1; 77,1; 81,1
ღულად, 790,4.
ღუნდი, 2278,2; 2356,2.
ყათილ, 990,1; 991,1; 1043,1 და 4.
ყიდუმად, 156,1.
ყათმაზ, ან ყათთამაზ, 994,1 და 2; 996,3.
ყარან, 126,2.
ყუბად, 126,2.
ყუნტუზ: ან ყუნდუზ, 432,3; 554,4.
შიდიდი, 432,1; 553,1.
შაყითელი, 2,1,
შანგალ, 432,3; 554,2 და Vullers, 992 გვ.; 544,4.
შანშე, 381,4.
შარინოზ, 58,1; 59,3.
შაჰ-მანუჩარ, 355,2.
შედომ, 381,4.
შიმასან, 1970,3.
შიომ, 3 გვ. 2 შენიშ.
შირო, 356,4; 574,3.
შოთა, 3,1
ხაზარან, 1970,3.
ხარად, 2338,3.
ხაყანჩინელი, 791,4 Vullers, 1005 გვ.
ჯანგაზ, 554,4; 791,4.
ჯანგას, ან ჯანგამტ, 432,3.
ჯიბიჯანი, 973,2.
ჯიმშედ, 5,3; 124,1; 125,1; 431,3.
ჯინჯიბანი, ან ჯინბაჯინი, 1003,1,
ჯითნ, 2387,1; 2290,1; 2396,4
ჯუნდულ, ან ჯუნდადუვი, 432,2.

ბ) გეოგრაფიული სახელები.

აბაშეთი, 813,2
ადრიბეჟანი, 314,4.
ალაბელი, 388,2.
ამბალალი, 313,3.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ამული, 968,4; 969,1; 993,1.
ანდიხა, 2893,3.
არაბი, 1390,2; 2463,4.
არმაგანელი, 2522,3.
არმაგანი, 2522,1; 2526,1.
ასფეროზ, 2161,4; 2260,4; 2299,3.
ბადახში, 2564,4.
ბეშბადალი, 313,3.
ბულღანდარელი, 375,2.
გულიმტანი, 2092,4.
დემავენდი, 39,2; 100,3.
ედემი, 411,2; 997,1; 1775,4.
ერანი, 18,1; 481,4; 993,1; 996,2.
ერანელი, 575,1; 578,3.
ევრაგე, 320,1.
ზანგული, 299,3; 318,1; 1100,1.
ზანგულისტანი, 131,1; 348,4.
თურანი, 39,3; 590,2; 602,2; 1900,3.
თურანელი, 568,3; 573,4; 574,4
თურქისტანი, 34,3, 570,2.
იამანეთი, 49 გვერ., სათაური; 148,1.
ინდო, 805,4; 811,2.
ინდოეთი,
ისპაანი,
მაზანდარა, ან მაზანდარან, 1213,2; 1268,2; 2279,2.
მაჩინეთი, 34,3.
მისრეთი, 314,2; 994,1; 996,4.
მისრი, 364,4 — მისრეთი.
მუქარანი, 2454,3; 2460,3.
ნადია, 1834,1.
ნიმრუზი, 1141,3; 1144,3.
ნიმრუზისტანი, 1144,3.
ნიშაბური, 2565,1.
ორმოგანი, 2285,1—არმაგანი.
რიგ, 2012,4.
რომი, 1331,2.
რუსი, 2787,2.
საგსარი, 1512,2; 1514,4; 1780,1.
სამანგანი, 2625,1.
სამანქანი, 2669,4; 2816,2—სამანგანი.
სარაგი, 88,1; 39,4; 814,1.
სარი, 598,1.—იგივეა, რაც სარაგი.
სისტანი, 1562,3; 1836,1.
ქაბული, იხ. ქუაბული.
ქაიხური, 1563,4.
ქარქისნელი, ან ქარქისტნელი, 568,1.
ქარქისტანი, 1213,2.
ქაშანი, 791,3.
ქაშიბი, 1608,1.
ქიშმირი, 318,1.
ქვაბულდელი, ან ქაბულდელი, 318,1,
ქუაბული, 1545,2; 1546,4.
ქვაბულისტანი, 1630,3.
ღვედ-ყეცი, 2350,1.
ყანდაარი, 318,2.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქკალმუხა, 1225,2.
ქკალ-ნაძვი, 2620,3.
ვარდი, 247,2; 245,1.
ვაშლი, *)
ვერხვი, 2920,4.
ზამბახი, 247,2.
ზაფრანა, 1603,4; 1627,3.
თურინჯი, 247,1; 1260,2.
ია, 247,2.
იასამანი, 247,2.
კაკაბი, 2905,3.
კოკობი, *
ლომ-ბროწეული, 247,1.
ნარგისი, 670,2; 1260,1; 2495,2.
ნარინჯი, 247,1.
თნი, 2229,1.
პანტა, 501,2.
სანდაროზი, 1621,2.
სარო, 1486,1; 1583,3.
ფუკანო, 2473,2.
ძეწნა, *)
წნორი, 2062,1.
ჭანდარი, 846,2.
ხაშხაში, 1800,3.

ბ) ლითონები.

ადამანტი, *)
ალმასი, 465,2.
არდავანი, 1332,4.
აყიყი, 1252,3.
აჯი, 1251,1.
ბადახში, 1786,4.
ბადახშანი, 1863,2.
ბალახში, 1076,4.
ბროლი, 331,3; 1885,3; 2482;1
ბქლაზი, 724,1.
გიშერი, 1320,4.
გოარი, 1229,2 და 4; 1243,4; 1335,4.
გუარი, 1281,1; 1333,3; 1487,3; 1873,3; 2548,2.
დოლაბი, 183,1.
ვერცხლი, 261,4.
ზაფრა, 1096,4; 1439,4; 1508,3
ზობარჯადი, 1384,3; 1734,4. სპარს. ტექ., Vullers, 1629, 612 გვ.
ზობ:რჯი, 2021,3.
ზურმუხტი, 1353,4; 1734,2.
ზღვის თვალი, 1867,3.
თვალ-გუარი, 2107,1.
თვალ-მარგალიტი, 193,1.
იაგუნდი, 106,2; 1473,4.
ჰაჟი, *)
ბჟესი, *)
ლალი, 106,3; 1121,4; 1377,2
ლაჟვარდი, 383,1.
მარგალიტი, 259,2; 268,2.
მინა, *)
ოქრო, 261,1 და 5; 266,4.
ოქრო-ვერცხლი, 2107,2.
რვალი, 569,3.
რკინა, 541,2; 2029,3.
სჯაფი, 1474,3; 1759,3.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სათი, 2482,1.
სპილენძი, 1529,1.
ფაზარი,
ფეროზი, 1723,4; 1759,1.
ფირუზი, 242,4.
ფოლადი, 1517,2.
ქარვა, *)
ძოწი, 1320,3.
ჯავარი, 334,4; 2284,4.

ზ) ზღაპრული არსებანი.

აბრაში,
ავი,
ბილწი, 1515,3.
ბვედი, 30,4; 36,3.
გრძნეული, 36,2; 2349,2.
გრძნების მქნელი, 2423,4.
გურგსარი, *) — იხ. საგსარი.
დახდათუღლობა, 2501,1.
დევი, 2235,5; 2577,1.
დევ-საგსარი, 1605,1.
დევ-ქაჯი, 1512,2; 1550,1; 1606,1.
დევ-ვეშაპი, 2233,4.
დევის ტანი,
დევთა დასი, 2309,4.
დევთა-ჯარი, 1040,4.
დევთა-რაზმი, 2382,4.
დევ-კაცი,
დევ-ლომი, 1543,4.
ეშმა, 2577,1.
ეშმაკი, 15,4; 16,4; 17,1 და სხვ.
ეშმაკთა-დასი, 2401,4.
ვეშაპი, 1553,1; 2230,3; 2234,4
თილისმა, *
იბლისი, 23,3; 30,1; 31,4.
კაცის სახე, 978,2.
ლომ-კაცი, *
მანქანება, *
მარტორქა, *
მხიფლავი, 2423,4.
ნიანგი, 2235,4.
რაში, 2614,1; 2859,3.
რახსი, 2026,1; 2032,4.
საგსარი, 1512,2; 1684,3.
სატანა, 2580,2.
სირინოზ, *)
სირინოზი, 1490,2.
უზაბარი, 1185,2, ან
უზებარი, 2076,1.
ფერხ-ბედნიერი,
ქაჯი, 1099,6; 1495,2; 1504,2; 2847,3.
ღვედ-კაცი, 2350,1.
შმაგი, 78,3.
ცხრა დევი, 1550,3.
ჩვანჯი, 2501,1.
ხაბლი, 204,2, 257,2.
ხლათი, 522,4.
ჯადო, *

თ) ფულები და წონა.

დანგი, 1818,4.
დრამა, 830,4; 1021,3.

დრაჰკანი, 1429,3.
თეთრი, 2443,4.
თუმანი, 165,3.
მარჩილი, 195,3.
ოქრო, 1755,3; 1771,2.
სპერული, 195,3.
ფლური, 195,3.
წითელი, 142,3.

თ) საბურთაო ჲ გასართობი.

ასპარეზი, 145 გვ., მე-5-ე შენ.
აშუაშაგი, 1766,6; 2110,3.
ბუთა, 1714,4; 1715,1 და 4.
ბურთი, 672,1.
ბურთაობა და ნადირობა, 2590,2; 2646,1.
თამაში,
მოედანი, 430,4; 548,3.
მღერა,
ნადიმი, 245,2; 1488,4; 1490,1
ნადიმობა, *
ჩავარდი, *
შოლანი, 187,1.
ჯომარდობა, 2858,3.

ი) სამუსიკო საკრავები და საგალობელი კილოები.

ბარბითი, 670,3.
ბუკი, 211,2; 372,4; 593,4.
დაბდაბი, 1563,4.
დაფი, 279,3.
დოგი, თუ ბურგი (?), 2439,2.
დუმბულა, 2438,3.
ჟანი, 3,4.
ზროხა-კუდი, 1901,3; 2470,2.
მუღნი, 87,2;
მუყაში, 2114,2.
ნაფირი, 489,3; 526,2; 884,2.
ნაღარა, 45,1; 146,2; 337,2; 384,4; 864,2.
რაგი, (თუ ზანგი (?), 449,4.
რასტონიოვა, 2114,2.
საზი, 238 გვ., მე-3 ე შენ.
საკრავი, 1490,2.
სტვირი, resp. შტვირი, 864,2.
ტაბლაკი, 270,4.
უდი, 670,1.
ქნარი, 379,3; 384,2.
ქოსდაბდაბი, 1563,4.
ქოსი, 137,1; 211,1; 484,2.
ქოსნადარა, *)
ყვირთმტვირი, 1212,3; 2011,3.
ჩანგი, 1232,4; 1760,3; 1818,2; 2114,1; 2630,4; 2876,3
ჩაღანა, *)
წინწილა, 1874,4.

ია) აბჯარი და იარაღი.

არკანი, 1039,4.
აფეთი, 1513,2; 1947,1; 2562,2
ბაბრაბი, 922,2; 1052,3; 1973,3.
ბაბრაბიანი, 1974,1.

ბარგისტანი, 1187,3; 1516,4; 1788,4.
ბასრი, 386,2; 1788,4.
დარაკა, 386,2.
დანა, 1555,3.
დაშნა, 334,2.
დუზი, 539,2.
ზარადი, *)
ზუფი, 2672,1.
ზუფინი, 1717,1; 1724,3.
თოფი, 1521,2.
თურკანი, *)
ისარი, 2802,1.
კაპარჭი, 2169,3; 2621,2.
კინენი, 1529,2.
ქურტაკი, 479,2; 2611,4.
ლახვარი, 1555,3.
ლახტი, 93,1; 947,2; 1941,3; 2541,1.
მუზარადი, 97,3; 1055,1; 2614,3.
მშვილდი, 2802,1.
ნიახვი, 2274,1.
ორთლი, 2807,1.
რკინის ქუდი, 2268,1.
საბარკული, *)
საგდებელი, 546,1; 2315,4.
სპა, 2554,3; 2605,3.
ფარი, 2604,2.
ქამანდი, 1251,1.
ქარქაში, 1499,3; 1509,3.
შუბი, 536,4; 540,4; 1519,4; 1520,1.
ჩაბალახი, 1532,2.
ხანჯალი, ხ9,2; 1609,1; 1610,3
ხელ ნავი, 940,4.
ხვაფთანი, 1187,3.
ხიშტი, 2540,3.
ხრმალი, 2541,1.
ხრმალ-კაპარჭი, 2621,2.
ხრმალ-ქარქაში, 2623,2.
ჯავშანი, 97,2; 382,3; 1531,3.
ჯაჭვ-ბაბრაბი, 2802,2.
ჯაჭვი, 382,3.
ჯაჭვის ღვედი, 1055,1.

სანავოსნო:

კატარღა, 814,1.
ნავი, 2465,2.
რაზმი, 43,1; 538,1; 2561,1; 2611,3; 2876,3.
ხომალდ-ნავი, 975,3.

იბ) საერო და საოჯახო ქუთვნილებანი.

აბაი, 199,1.
აგვანდა, 2037,1; 2848,2; 2936,1.
აფშარა, 269,4.
ასადი. 199,1. ან ასდი.
ბადია, 230,1.
ბადიში, 1780,4.
ზანდუკი, 193,2.
ზანდუხა, 1786,1.
ზანზალაკი, 190,3; 191,2; 193,3.

ზარი, 866,2.
ზარფუში, 195,2.
თასი, 1240,2; 1490,3; 1759,1; 2258,1.
თეფში, 52,4; 195,2.
კლიტე, 1955,2; 1221,3.
კოკა, 192,3; 1232,3; 1759,3 და 4.
კრიანტელი, 192,4.
კუბო, 1817,1.
ლაგამი, 1223,3; 1556,4; 1640,3
ლუსკუმა, 2914,2.
მანდილი, 1336,3.
მილი, 600,3.
მილი, 1186,2.
მოაბა, 270,1; 292,1.
ნოხი, 196,3.
სალაგე, 2602,1.
საპირე, 1335,3.
სარაჯა, 679,1.
სარკმელი, *)
სასთაული, 2621,4.
საფენი 1353,1 ან საფენელი 1734,1
სახელმწიფოთ ტახტი, 2107,3.
სალვინე, 192,2.
საჯულაბე, 192,2.
სული, 66,3; 225,3.
სკამი, *)
სუფრა (ჩინური) ოქსინო-კერული, 195,1.
ტახტი, 93,3; 2015,2; 2104,1
ტაბაკი, 1229,4; 1335,1; 1759,3.
უნაგირი, 2620,4; 2623,3; 2624,2.
ფარდა, 166,2.
ფარდაგი, 876,2; 2078,4; 2113,4.
ქარვასრა, *)
ქწემაგუბელი, 196,3; 1539,4.
ქეჯიმი, 866,2.
შამფური, 2620,4.
ჩარა, 230,2; 245,1.
ჩინური, 1639,3.
ჩოლრათი, ან ჩორლათი, 192,2.
ჩული, 191,1; 193,3.
ხელმანდილი,
ჯამი, 627,4; 1839,1.

იგ) სამოსელი და სამკაული.

არტახი, 1639,1.
ბერძნული სტავრა, 2443,2.
ბეწვი, 193,1.
ბეჭედი, 1447,3.
ბისონი, 2162,2; 2911,2.
გვირგვინი, 1640,1; 2106,3.
ზარქაში, 1473,2.
თექ ნაბადი, 167,2.
თაჯ-ბეჭედი, 1447,3.
კაბა, 299,1; 843,1.
მილი, 198,3.
მოლი, 2621,3.
ოქროს სარტყელი, 2443,1.
პერანგი, 1377,1.
პორფირი, 664,3.

რიდე, 1640,1.,
სარმუშო, 1835,2.
სალტე, 1473,3; 1640,2.
სამარდანი, 1723,2.
სარანჯბით, 2905,3.
სარმუზი, 2762,3.
სარტყელი, 2443,1; 2724,2.
სასუბუქო, 2041,2.
საყური, 1473,3; 1640,2.
სახელმწიფო, 1234,3.
სიასამური, 194,4.
ტანსაცმელი, 2107,1. სინ. სამოსელი, 2442,1.
ქამარი, 1873,2.
ქუდი, 972,4; 2107,2; 1678,3.
ღვედი, 95,2; 630,3.
ყარყუმი, 194,4.
ყელ-საბამი, 1678,2.
ჩაბალახი, 1532,2.
ჩარყათვი, 193,1; 259,1.

იდ) ფართლეული.

აბრეშუმი, 1353,2; 1824,2.
ატლასი, 166,1; 194,3; 1648,3
ზარქაში, 1640,1.
კაკაბი, 2905,3.
კერული, 194,2; 195,1. (ოქსინო)
ნახლი, 166,2; 618,2; 835,4.
ორხოვა, 71,2; 1734,1.
ოქროქსოვილი, 196,1; 1644,1.
ოქსინო, 71,2; 166,1.
პორფირი, 664,3.
სიასამური, 194,4.
სტავრა, 106,1; 194,3; 1648,3
ტყავები, 1640,3; 1735,3; 2442,4.
ქამხა, 196,1.
შარი, 1547,2.
შეკვერაგი, 194,2. (ოქსინო).
ჩანური სტავრა, 2443,4.
ჩარყათვი—ოქრო-მკედით ნაკერი, ნაქარგი, 193,1; 259,1.
ხალასად დაკერული, 193,4.
ხარა, 1165,,4.
ხატაური (სტავრა),138,4,1.
ჯარიარი, 1823,2;2343,1;2353,4

იე) დროშები.

ალამი, 486,2; 1723,2.
გემშის სახე, 111,1; 1053,3; 2765,3.
ვეფხის სახე, 389,2
ლომის სახე, 473,1; 1724,2.
ლომისანი (დროშა), 2763,2.
მგლის სახე, 484,3; 491,2.
ნიანგოსანი, 527,2.
ფრიდონის დროშა, 1581,2; 1601,4.
ქაიანური, 202,2; 1479,1; 1536,4; 1563,4.
ღორის სახე, 2769,1.
ძაღლის სახე, *
ძროხის სახე—ლახტი, 1350,2; 1609,4.

იგ) ეპითეთები.

ა) უალაგნის:

თაამთან, 1840,2; 1843,1; 2613,2.
ლომთა-ლომი, 1004,1.
ლომ-გული, 1602,1.
ლომ-კაცი, 2877,4.
ლომ-ტანი, 1525.2.
ნარნჯის ბადენი, 1543,3.
ბილოტანი, 168,1; 893,1; 2625,3.
სისხლთა მჩქეფი 799,2.
ტან-სარო, 1602,1.
ტან-აბჯარ-დარაკიანი, 2624,2.
ფერ ბედნიერი, 2707,1.
შარიარი, 1144,2; 1554,2; 2442,1.
ანშარიერი, 2557,2.
შარიყლი, 1286.3.
ცათასწორი, 1827,2.
ჯავშნოსანი, 2742,2.

ბ) ცხენის:

აბრაში, 2026,3.
ბედაური, 261,3.
ზერდაგი,—ოქროს ფერი.
თახარიკი, 1548,1.
კულა-ბედნიერი, 2613,3.
რახში, 2026,1; 2032,4.
ფერ-ბედნიერი, 2707,1.
ქარფერფი, 571,1; 1609,1; 1874,2.
შაბრანგი, იხ. Vollers.—შავი ფერის საკუთრივ, ღამის ფერი: შაბ—ღამე, რანგ—ფერი.
ჯარმაგი, 1697,1; 1707,1.
ჯაგარ სრული, 708 გვ. სათაური, 1 სტრ.

იზ) ფეროვნებანი.

აბრაში, 2026,3.
არდაგანი, 1332,4.
ზაფრანის ფერი, 1436,2; 1603,4.
თურინჯი, 247,1; 1260,2; 2618,1.
იანი, 247,1.
ლალისფერი, 2590,3.
ლომ-ბროწეული, 247,1.
მოლაყვარდი, 1487,2.
ნარინჯი, 247.1.
რახში, 2026,1; 2032,4.
ძოწეული, 2442,1.
ჯარმაგი, 1697,1; 1707,1.

ით)' საწამლავი და მისი წინაალმდეგი საშვალება.

ბეხარი, 797,2.
ზარი, 1989,4.
თერიაკი, 1600,3.
ნოშთარო, 2896,2; 2899,4.
სამსალა, 2535,4; 2720,4.
ფაზარი, იხ. ვეფხ. ტყ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქ) სურნელნი.

ალვა, 1773,3. იხ. და შეად. გაფხ. ტფ. ლექსიკ.
ამბარი, 295,4; 970,3. ან
ანბარი, 2631,2.
არაყბარი, 618,2. ან
არყაბარი.
მუშკი, 295,4; 1393,2; 2104,4; 2494,3; 2681,2.
მუშკ-ამბარი, 1699,4.
ქაფური, 1882,2
ღალია, 295,4; 670,2; 1347,1; 2494,3.

ლექსიკონის დამატება

ამჟასა, 1699,1—კნინლა, კინაღამ: 1523,3 ხანაში გვხვდება ამჟასიერც, რომელსაც ჩვენ ვარიანტების განმარტებაში ვხსნით ასე: „აჟ ასი ერთს“. შეიძლება სჯობდეს განმარტება: ამჟ ასი ერთს (მოერევისო), ე. ი. კინაღამ ასი ერთს მოერევისო.

ბაბრაბაიანი, 1974,1—ვეფხის ტყავის სამოსელი, ვეფხის ტყავის კაბა, იხ. Vullers, შაჰ-ნამე, სპარს. ტექსტი, 1300 გვ. 8—10 ლექსი یکی جامه دارد ز چرم پلنگ

დარაჯა, 2291,3; 2313,4—არაბ. درجه სპარ. درجه—დარაჯა, საკუთრივ: ხარისხი, მტი, დარგი, იგივეა, რაც სირიული დარგა, იხ. და. შესწ. ვეფხ. ტეონ. ლექსიკონში.--ქართულში კი დარაჯი, მეთვალყურე.

შეცთომების გასწორება

გვ.	ხანა-ტაეპი, ან შენიშვნა	დასტამბულია	უნდა იყოს
12	23,4	ძმობა	ბმობა
16	2 შენიშ.	სპ. طیه	სპ. طرفه
17	2 შენიშ.	სპ. سروی	სპ. ساری
21	56,1	უნდა	უჩნდა
146	2 შენიშ.	მადლისანი ზროსანი	მადლის ზროსანი.
290	1052,3	ბაბრარითა	ბაბრაბითა
522	1919,2	დაიგლიჯნა ყუბად, მოთქვა	დაიგლიჯნა, ყუბად მოთქვა,
532	1958,2	სარახის წიგნი მოუ-წერა	სარაგს წიგნი მოუწერა.
538	1979,3	მავვებით	მოვვებით
704	2604,3	ჯაჭვუთა ჩხერითა.	ჯაჭვის ჩეხითა.
685	2539,1	სამთა ქიშვართა	სამთა ქიშვადთა (იხ. 428 №-ი)
766	2807,	რაშის შესდგა. უნა-გირი	რაშსა შესდგა უნაგირი,
782	2910,1	ვა ვაიგლახთა	ვა ვაგლახითა.
784	2918,2	შვიდთა ქიშვადთა	შვიდთა ქიშვართა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლექსიკონში გასული შეცთომები.

გვ.	ნახე ანბანზე	დასტამბულია	უნდა იყოს
795	ბაბრაბიანი	განმარტების მე-4-ე სტრიქონში: ... გუ-ლის-ხმობდენ ერთს საშინელ ლომს შირ-შერზეს... [illegible]	ბაბრაბიანი — „ვეფხის ტყავის კაბაა და შემ-დეგ კი: — „...გულის ხმობდენ ერთს ხაში-ნელ ცხოველს ლომის მტერ შირ-შერზეს".
796	ბალჩა	ბალჩა, ვულგ. ბალჩა	ბალჩა, ვულგ. ბახჩა.
798	გელაზი	სპ.	სპარ. [illegible] — ქვის, მარმარილოს, ან ლი-თონის დიდი ქანდა-კება. ქვის ბორბალი და სხვა...
852	გითს (ზოგ-ჯერ გით)	სპ. გივი, იხ. გივი.	გითზ — ანუშირვანის ძმის სახელია. ფა-ლავნის სახელია.

ფასი 6 მან.

საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების გამოცემანი:

საქართველოს სიძველენი, პალეოგრაფიული ალბომით, ტ. II, 1908 წ. გვ. VIII+600 . . . . 3 მ. 50 კ.

ძველი საქართველო, საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებული, ტ. I. 1909 წ. გვ. XXII+500. 3 „ 50 „

საქართველოს სიძველენი, ტ. III, 1910 წ. გვ. XXXII+612 . . . . 3 „ 50 „

ძველი საქართველო, საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებული, ტ. II, 1911—1913 წ. გვ. XXX+740 . . . . . . 4 „ —

ძველი საქართველო, საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებული, ტ. III, 1913—1914 წ. გვ. XIV+881 . . . . 4 „ —

ძველი საქართველო, საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებული, ტ. IV, 1914—1915 წ. გვ. XII+816 . . . . . .

საზოგადოების წიგნთ-საწყობში იყიდება:

ნ. ურბნელი (ხიზანაშვილი), ათაბაგნი ბექა და აღბუღა და მათი სამართალი. 1892 წ. გვ. 411 . . — 50 კ.

თეიმურაზ მეფე, თიმსარიანი, ნათარგმნი სპარსულიდან. 1903 წ. გვ. 112 . . . . . — 40 „

მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე ავტორის პორტრეტით. 1902 წ. გვ. 855+XII . . 2 მ. —

მისივე, პასუხად სომხის მწერლებს, რომელნიც უარჰყოფენ ქართველ კათოლიკობას. 1904 წ. გვ. 264 . — 50 „

ე. თაყაიშვილი, არქეოლოგიური მოგზაურობანი და შენიშვნანი. წიგნი მე-2. 1914 წ. გვ. IV+304. . 1 მ. 50 „

მისივე, საისტორიო მასალანი, წიგნაკი 1-ელი. 1913 წ. გვ. 74+VI . . . . . . — 30 „

მისივე, დავთარი ქუთაისის საყდრის გამოსავალი ბეგრისა, შედგენილი 1578 წ. 1915 წ. გვ. 72 . . — 20 „

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

БУКИНИСТИЧЕСКИЙ
Магазин № 22
С.Л.И.Ц.М.Г.Н.И.
Индекс № 255/3
Цена 80 р

ეროვნული
ბიბლიოთეკა